



VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA I
CONTEMPORÀNIA

PROGRAMA DE DOCTORAT EN HISTÒRIA
CONTEMPORÀNIA 30028

**DIEGO SEVILLA ANDRÉS:
BIOGRAFIA POLÍTICA
I PENSAMENT (1911-1982)**

TESI DOCTORAL

PRESENTADA PER: **GUILLEM PASQUAL ARROYO**

DIRIGIDA PER: DR.: **MARC BALDÓ LACOMBA**

CURS ACADÈMIC 2020-21

VALÈNCIA , ABRIL DE 2021

D'UN TEMPS, D'UN PAÍS

**D'un temps que serà
D'un país que mai no hem fet,
cante les esperances
i plore la poca fe.
No creguem en les pistoles:
per a la vida s'ha fet l'home
i no per a la mort s'ha fet.
No creguem en la misèria,
la misèria necessària, diuen,
de tanta gent.**

Raimon

Índex

Introducció

El personatge: Diego Sevilla Andrés.....	15
El gènere biogràfic	16
Llibres, assajos i articles.....	17
Arxius visitats.....	18
Llibres i documents consultes.....	19
Proposta de tesi.....	21
Capítols.....	22

Capítol 1. Biografia 1911-1940

El temps que va viure i entorn familiar.....	27
Educació rebuda, de bon grau acceptada.....	29
Col·legi Major Sant Joan de Ribera.i l'Associació Catòlica Nacional de Propagandistes.....	31
Estudiant de Dret a la Universitat de València.....	37
Els estudiants de de Dret.....	40
Examen de Llicenciatura.....	42
Activista polític en les Joventuts de la Derecha Regional Valenciana.....	46
<i>En estas horas de transición: discurs programàtic.....</i>	50
Acció Catòlica: escola de polítics.....	52
Els motius de l'abstencionisme polític del catòlics: urgent	
Mobilització.....	54
La qüestió regional: plantejament realista.....	55

La dona.....	57
Argumentari i discurs: Instrucciones a los propagandistes.....	57
La DRV: un conglomerat ideològic i tàctic.....	59
República i Guerra Civil.....	63
Aquell maleït 18 de juliol de 1936.....	65
Final de la Guerra Civil a València.....	69
Com eren, i com ho van fer.....	73
Els tribunals militars i la Magistratura de Treball.....	77
Processos sumaríssimos.....	79
Sumarísimo: Diego Sevilla Andrés.....	81
Informació franquista del processat.....	85
Declaracions d'advocats companys als Tribunals Militars:	
F. Escuin i Giner Boira	86
Informe del Jutge Instructor.....	89
Citació posterior.....	90

Capítol 2. Biografia 1940-1982

Professor a la facultat de Dret i jurista a la Magistratura de Treball.....	93
Nacionalisme y postguerra.....	94
Aterrats, desterrats y enterrats.....	95
Les oposicions patriòtiques.....	102
La Universitat de Madrid i altres d'Europa.....	107
Claustro. Portaveu universitari falangista.. Editorial.....	115
Diego Sevilla, “Cifra política de José Antonio”.....	117
Eduardo Navarro, “Política y universidad.....	118
Emilio Adán, “Política y libertad”.	
Antonio Sánchez-Gijón “Hermandades”.....	119
Carlos de Valcárcel, “Sobre los graduados”	
Carlos de Valcárcel, “Algo pasa con los médicos”	
Escuela Social, “Consejo de redacción”	
Diego Sevilla, “El 18 de julio como utopía”	
Joan Fuster, “JRJ sin escuela”.....	120
Vicent Andrés Estellés, “El tren de madrugada”.....	121
Vicent Aguilera Cerni, Michel Tapié y el otro arte”.....	122
Vicente Luis Simó Santonja, “¿Es la guerra inevitable?”.....	123

Els anys d'espera.....	124
L'assemblea d'universitats.....	126
Acadèmia Sant Raimon de Penyafort, i l'Escola de Pràctica Jurídica.....	128
L'afer amb el governador civil de Segovia, Pascual Marín.	
Informes franquistes sobre el moviment estudiantil.....	134
Oposicions a càtedra de Diego Sevilla.....	138
Un nou pla d'estudis.....	144
Protesta del Claustre pels esdeveniments mediàtics.....	145
Concentració a la Universitat Literària, i repressió policial.....	149
La Llei General d'Educació.....	155
L'interès del professorat per la Universitat de València.....	158
Actes de junta, 1970 - Projecte de llei d'estatut. Proposta de mesures disciplinàries.....	160
Les caigudes del Partit comunista. Julio Marin.....	161
Actes de junta, 1971 - Detenció del alumnes, interpretació del Fur dels Espanyols.....	167
Moments compromesos per l'entrada d'elements ultra, novembre.	
Actes de junta 1972 - Situació dels sis alumnes detinguts.	170
Aparició de l'objecció de consciència. No renovació de contractes a huit professors.....	174
Record de Broseta. El temps de Carrero Blanco. Cobo del Rosal.....	177
La radicalització universitària del curs 1972-1973.....	179
Actes de junta, 1975-1976 - Corts Grau, Coloso del País Valencia.....	182
Cobo del Rosal impulsa amnistia.	
Aclariment del successos violents en la Facultat de Dret i Filosofia i Lletres, novembre.	
Actes de junta 1976-77 -. Condemna d'assassinats. Advocats laboralistes	183
<i>Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol.....</i>	186
"Reflexiones de después del verano".....	191
"La mujer en las leyes fundamentales".....	194
"Los grupos parlamentarios".....	197
"El Proyecto de Ley para la Reforma Política.	
Análisis apresurado de una alternativa constitucional".....	200
"Aportacion...es al conocimiento del Anarquismo Hispánico"...	202
"Sobre el nacionalsindicalismo.....	204
Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio".	

“La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”.....	209
Actes de junta, 1978 - Solidaritat amb els PNN, febrer. Composició del Claustre: debat.....	213
Actes de junta, 1979 - Diego Sevilla va sol·licitar impartir Dret Constitucional,	214
necessitat de vicedegans, març.	
Actes de junta - 1981- Diego Sevilla, degà en funcions, José Ramón Casabó Ruiz,.....	216
nou degà, abril. Atemptat a les dependències del rectorat, octubre.	
La Facultat de Dret contra la dictadura.....	218
La aportació fonamentals a la democràcia dels advocats.	
Alguns reconeixements.....	221
Contactes amb els companys del Col·legi Major Sant Joan de Ribera.....	222
La mirada de Lluís Aguiló Lúcia, Raymond Carr, Manuel Sanchis Guarnier	223
Francisco Tomás i Valiente: Corts Grau i el SEU a València.....	225
Ernest Lluch.....	227
El llibrer Dávila.....	228
La Transició a la Universitat.....	229
Cessió de conviccions. La Transició mite oficial. La Llei Maravall.	
Endogàmia partidista, burocratització, caldrà perdre l’esperança?	
Polèmica al 90: Departament de Dret Constitucional.	236

Capítol 3. El pensament polític i teològic de Donoso Cortés

Arrels catòliques, formació i estada a París: dos mons antagònics.....	239
“Profecia parlamentaria 1850” (1944): tornada a la veritat catòlica.....	242
Govern del món i teoria del dolor.....	242
Dictadura: de dalt o de baix, catolicisme i ordre social, o anarquia.	243
L’impacte de l’obra de San Agustí en Donoso Cortés i Sevilla Andrés	244
El significat d’heretgies, revolucions i calamitats. Comte de Maistre	245
La caiguda de l’Imperi romà, angúnia històrica recurrent.....	248
Dues Ciutats i dues civiltzacions.....	249
La reconversió i tarannà místic del marquès de Valdegamas.....	251
En defensa de Donoso Cortés: la “Polémica española sobre el 'Ensayo' de Donoso Cortés”_(1952).	
Misteriosa i romàntica mort d’un contrarevolucionari.....	251

Reacció crítica a l' <i>Ensayo</i> . Abat Gaudel: l'Abat Gaudel, José Frexas i Nicomedes Martín Mateos.....	252
José Frexas: la involució de Donoso, l'evolució de Balmes.....	253
Nicomedes Martín: el socialisme, enemic de l'altra part dels Pirineus	254
La valoració del decisionisme: "Donoso Cortés y la dictadura" (1954)....	258
Marxisme i judaisme.....	258
Donoso i Carl Schmitt: decisionisme i legitimitat.....	258
Opinions sobre Donoso Cortés: Ramiro de Maeztu, Calvo Serer i altres	267
Claus de la doctrina social donosiana: malaltia social, l'imprescindible cirurgià.....	268
Sobirania i legitimitat. Constitucionalitat de la dictadura.....	269
La malaltia social i l'imprescindible cirurgià.....	270
La constitucionalitat de la dictadura.....	270
"Interpretación marxista de Donoso Cortés" (1954) i influencia en el pensament catòlic.	
La visió i prevenció de la contrarevolució des de l'altra vora.....	271
La influència del pensament donosià en el catolicisme de llavors i d'ara.....	273
La redefinició d'actors en les relacions internacionals.....	275
La llei del termòmetre religiós i polític.....	27
En defensa de la política exterior franquista: "Donoso Cortés i Àfrica del Nord" (1954) i "Donoso Cortés y la misión de España en África" (1954).	
Opinió sobre la civilització i els pobles orientals, el problema nord-africà.....	277
La política exterior espanyola al segle XIX.....	278
La relació històrica entre moros i cristians.....	279
La justificació a l'ocupació colonial.....	279
Canvi d'opinió respecte a l'ocupació colonial.....	283
Resposta de Diego Sevilla, a la crítica històrica de la guerra i la política colonial	284
Altres opinions sobre Donoso Cortés y la política africana.	
Santiago Galindo: "España punto clave para la comprensión entre Europa i África, según el pensamiento de Donoso" (1954).	
La importància de les relacions exteriors en el discurs de Donoso	286
La qüestió colonial espanyola: afer nacional i continental permanente	288
La personalitat espanyola i l'herència rebuda.....	288

L'encàrrec missional de Nostre Senyor a Espanya.....	289
Manuel Fraga: "Donoso antes la crisis de España: su visión del problema africano" (1954).	
Empremta de la cultura àrab i diferència cultural entre les dues religions.....	290
El discurs sobre les relacions diplomàtiques d'un home d'Estat....	291
Les profecies de Donoso Cortés en el temps de Manuel Fraga.....	291

Capítol 4. Cánovas, Maura, Canalejas i regionalisme

"Las posibilidades de Cánovas" (1952)

Altres visions del govern Cánovas i de la política de recolliment interior	293
Una biografia sobre Cánovas i els <i>neocon</i>	299
Les aliances internacionals possibles en el temps de Cánovas del Castillo	303
La situació política interior i la Constitució del 1876.....	304

Antonio Maura: La revolución desde arriba (1953)

La crisi restauracionista: polarització, contundència i incapacitat integradora	306
Absència del millors: <i>los ególatras del 98</i>	309
Regionalisme i catalanisme, una qüestió nacional perillosa i emocional...	314
Un proletariat actiu i determinant	317
La relació Església-Estat en el temps de Maura.....	318
Com es fa la revolució des de dalt, el cabdillatge: tradició espanyola.....	319
El Memorandun del 1925, legat de la seua experiència de govern.....	320
Debat en la premsa a la publicació d' <i>Antonio Maura: La revolución desde arriba</i>	321

Canalejas (1956)

El pas de Canalejas a l política	322
El pensament polític i el gir ideològic.....	324
Militarisme, antimilitarisme, clero i milícia.....	326
Un discurs laic i social: <i>la Ley del candado</i>	330
1910-1911, internacionacització revolucionària: País Valencià.....	333
L'anarquisme i el socialisme davant de l'atemptar revolucionari.	
Relació amb els socialistes.....	336
Odi polític i soledat del governant.....	340
Oblit de José Canalejas.....	341
Comprensió del catalanisme.....	342

L'Espanya real 1944-1959.....	345
Centralisme, regionalisme, autonomisme, catalanisme i anticatalanisme en el País Valencià a l'inici dels anys seixanta	
Protagonistes de la polèmica: Diego Sevilla i Joan Fuster.....	347
La repercussió a Catalunya de la polèmica.....	350
Arguments de Pierre Vilar el 1962, en <i>Catalunya dins de l'Espanya moderna</i>	357

Capítol 5. Socialisme, marxisme i socialcomunisme

“Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación”,1951	361
“Stalin tiene razón”, 1952.....	363
“El enigma ruso”, 1956 (1).....	364
“Marxismo y nacionalismo”, 1958.....	365
“El nacionalcomunismo”, 1958.	
Teoria i praxi marxista, els col·laboradors discrets.....	366
Colonialisme, nació i revolució.....	368
De l'imperialisme al nacionalisme, terror revolucionari i paneslavisme	371
La funció de la nació per a Stalin.....	374
El marxisme fora de L'URSS.....	377
Evolució de la socialdemocràcia alemanya.....	378
Resposta obrera a III Internacional. Titoisme i frontpopulisme....	382
Astúries, anarquistes y socialistes: la utopia de l'aliança obrera -1934-	384
De les democràcies populars al maoisme. Particularitats del marxisme.	388
Comunisme, dictadura del proletariat i democràcies populars	388
Octubre polonès, desgel de Gomulca.....	391
Modernització, nacionalisme, marxisme i revolució xinesa.....	392
L'ensenyament del nacional comunisme.....	393
“El enemigo existencial”, 1960.....	393
“Comunismo en África”, 1960.....	394
“Dos notas sobre la URSS”, 1970.....	396
“Democracia y marxismo”, 1971.....	400
“Las múltiples cara del marxismo”, 1973.....	402
“Las raíces del eurocomunismo”, 1977.....	404

Capítol 6. Revolucions, constitucions, dictadures i poder personal

Del 19 de marzo al 14 de abril -1959-

La Revolució Nacional.....	409
Caiguda de Ferran VII.....	414
Pronunciament.....	416
Per a què el recurs de l'exercit?.....	421
Milícia Nacional i ajuntament revolucionari.....	423
Revolució burgesa.....	426
Els partits.....	427
El 14 d'abril de 1931.....	430

“La personalización del poder político” -1964-

Decadència del sistema democràtic en el XIX.....	431
Executius forts no dictatorials.....	433
Carl Schmitt i Bodino: dictadura comissarial i sobirana.....	435
Concentració de poder i excepció.....	436
Finer: presidencialisme nord-americà.....	437
Herman Heller: les dificultats de la República de Weimar.....	439
Tardieu i Cambó: el perill de la insubmissió.....	440
Panunzio: la dictadura revolucionaria.....	442
Lord Acton i Santayana: poder i corrupció.....	444
Rousseau i Max Weber: l'enigma de l'obediència.....	446
Friedrich: la dictadura totalitària i el procés evolutiu.....	447
Jouvenel: la decisió política, irreversible.....	449
El somni del parlamentarisme. L'home providencial. Poder personalitzat	450

Capítol 7. El constitucionalisme i la Transició

El sistema jurídic institucional franquista.....	453
“El régimen español”, 1947.....	454
“Evolución orgánica”, 1964.....	454
La Llei orgànica de l'Estat: entramat pseudoconstitucional, 1964-1966...	454
"Con interesantes conferencias de D. Vicente Castell y D. Diego Sevilla, 1970	456
“Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”, 1974.....	457
“El Tribunal del Estado galo es más severo que el TOP”, 1974.....	457
“La Monarquía, vínculo entre las dintistas regiones”, 1975.....	458
“Las regiones”, 1975.....	458
“Entre la ruptura y el refendum”, 1976.....	459

“Los principios fundamentales”, 1976.....	462
“El Consejo del Reino y el valor de un referéndum”, 1977.....	463
“Monarquía o República”, 1977.....	463
“La Transición y los límites del poder constituyente”, 1977.....	464
“Hay demasiadas mezclas, “Ha faltado hacer algo más original”, 1978....	464
“Sobre el Rey”, 1978.....	465
“Ante las nuevas Cortes”, 1979.....	466
“Tarradellas y las autonomías”, 1981.....	467
“La Transición”, 1981.....	468
“La defensa constitucional”, 1981.....	468
“Conferencia de Sevilla Andrés sobre los ejércitos”, 1981.....	469
“No olvidar el pasado”, 1982.....	470
“Una crisis hace un siglo”, 1982.....	470
“Revolución y evolución”, 1982.....	471
Carl Schmitt, la qüestió política: decisió i antagonisme existencial.....	473
L’Estat de Dret, un llarg procés.....	475
Estat i normes jurídiques.....	477
El radicalisme de Donoso Cortés i Carl Schmitt, front a la “classe discutidora”	478
La Constitució de la República de Weimar i la destrucció de l’Estat de Dret	479
L’encanteri estètic i tràgic del feixisme.....	482
Führerprinzip i cabdillisme.....	483
Nació de nacions.....	483
Autodeterminació.....	485
El rector Blasco. Llibertat d’ensenyament. Autonomia universitària.....	487
Dret consuetudinari. Constitucionalisme: discurs polític, poder i llibertat.	

Conclusions

Capítol 1: biografia 1911-1940

La generació de Diego Sevilla Andrés. Relació amb els vençuts.....	495
--	-----

Capítol 2: biografia 1940-1982

Facultat de Dret, fets més rellevants 1940-1975.....	498
La Universitat de Madrid i altres d’Europa.....	499
Actes de Junta anys 1950-1980.....	501
<i>Claustro. Portavoz universitario falangista</i> , 1950-1958. Oposicions.....	504
<i>Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol</i> , 1975.....	506

Opinió sobre la càtedra del professor Sevilla:	
J. Vicent i Marqués i Martínez Sospedra.	
Les classes de Diego Sevilla i de Corts Grau. El compromís de la Universitat de València.....	508
Capítol 3: Juan Donoso Cortés	
El providencialisme incidental del 18 de juliol de 1936.....	509
Capítol 4: Cánovas, Maura, Canalejas i regionalisme	
Cánovas del Castillo , el conservadorisme radical.....	511
Antonio Maura	
Regionalisme i catalanisme.....	512
Proletariat revolucionari i relació Església-Estat. El cabdillatge.....	513
José Canalejas	
La Ley del candado: llibertat religiosa. Discurs social.....	515
Comprensió del catalanisme.....	515
1910-1911 Crisi: internacionalització revolucionària: País Valencià.....	516
Anarquistes i socialistes i l'atemptat revolucionari. Confrontament amb els socialistes.....	517
Centralisme, regionalisme, autonomisme i anticatalanisme. País Valencià als seixanta	518
Polèmica del 1962: Diego Sevilla, "Burguesía y separatismo".....	519
Joan Fuster "Mi vela en este entierro".	
Capítol 5: Socialisme, marxisme, socialcomunisme	
Nacionalcomunisme.....	521
Les reflexions del professor Sevilla després de viatjar a la URSS el 1970	523
Capítol 6: Revolucions, constitucions, dictadures i poder personal	
El XIX, un segle d'instabilitat política: el pronunciament.....	524
Personalització i concentració de poder.....	525
Capítol 7: El constitucionalisme i la Transició	
De les lleis fonamentals a la Constitució del 1978.....	526
Falta d'unitat. Llibertat d'ensenyament i altres figures jurídiques.	
Discurs polític i llibertat.....	528
Annex documental	531
Bibliografia	619

Introducció

Diego Sevilla Andrés

Fer una biografia sobre Diego Sevilla Andrés té el repte afegit de la complexitat del personatge, el seu tarannà. En el vessant acadèmic va abastar diverses disciplines: va ser jurista, publicista, polític i professor de dret, per la qual cosa, va tenir durant la seua llarga i activa vida professional durant quasi quaranta anys relacions amb estudiants, professors, militància i jerarquia política, i a més a més, una participació profusa en actes públics de tot tipus. El meu primer treball sobre el professor va ser *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés* (2009); vaig col·laborar també en la primera biografia acadèmica sobre ell: “Diego Sevilla Andrés. Ideòleg falangista”, en *Els reaccionaris valencians. La tradició amagada* (2010). La meua investigació pretén a més equilibrar un poc el coneixement del biografiat, més conegut en l'àmbit popular per les polèmiques en premsa motivades també per la seua participació en els tribunals militars i pel fet de ser un membre destacat del falangisme valencià.

Les polèmiques més importants van ser també pel seu anticatalanisme. En qualsevol proposta referida als Països Catalans, l'enfrontament amb Fuster, antic alumne seu, va ser total. Sobre aquesta qüestió, bastant repercussió: de Diego Sevilla "Burguesía y separatismo", *Levante*, 22 de desembre de 1962 i "Alerta a los valencianos", *Levante*, 29 de desembre de 1962; Joan Fuster va respondre en “Mi vela en este entierro”, *Levante*, 5 de gener de 1963; Antonio Igual Úbeda va fer-ho en "Carta abierta a don Diego Sevilla Andrés. El caso de Valencia", *Levante*, suplement València, desembre (1963). Joan Fuster va fer unes declaracions molt crítiques a la mort del professor Sevilla, quan fou entrevistat per Manuel Muñoz en el diari *El País* el 5 de juny de 1983, “Fuster a la salida del “exilio interior”, contestades pels seus fills també en *El País*, el 23 d'aquell

mateix mes, “En defensa de su padre”. M. Ducajú, “Un homenaje a Diego Sevilla crea nuevas tensiones en la Cátedra de Constitucional –declaraciones de Josep Lluís Pitarch–”, *Levante*, febrer de 1997, i Manuel Martínez Sospedra, “D. Diego y el inquisidor”, *Levante*, febrer de 1997. En passar el anys. va tractar aquest assumpte Francesc Pérez i Moragón en “Breu repàs de polèmiques”, *L’Avenç*, setembre de 1977, i Joan Fuster, *Correspondència*, el 1997.

El gènere biogràfic

Isabel Burdiel i Roy Foster, en la introducció de *La Historia biográfica en Europa. Nuevas perspectivas*, fan una reflexió sobre el debat actual historiogràfic, referit a la qüestió de si la biografia és un gènere diferenciat o forma part de les preguntes i problemàtica historiogràfica general i la manera de contribuir a la renovació de la història. Amb aquest pressuposts va nàixer el 2008 la Red Europea sobre Teoría y Práctica de la Biografía¹. Ens recorden que James Amelang, Birgitte Possing, Cristiano Zanetti, Maarit Leskelä-Kärki o Johh Elliot es pregunten si un “historiador” pot definir-se a ell mateix com a “biògraf ” i la relació entre ambdós. Sabina Loriga, per la seua banda, analitza la relació entre escriptura biogràfica i escriptura històrica durant els segles XIX i XX. Recullen la proposta d’Anna Caballé, que demana l’elaboració d’un “cànon biogràfic” espanyol i considera la biografia una anàlisi històrica: “De pleno derecho, con conciencia de sus valores interpretativos y la importancia de una contextualización profunda y compleja de los personajes estudiados². A Burdiel i Foster els agrada el terme *història biogràfica* proposat per Sabina Loriga per la seua flexibilitat. Ondideren també necessari comptar amb totes les èpoques i diferents contextos. Pensen que el sentiment d’identificació entre el biògraf i el seu subjecte no ha de ser necessari, cal treballar amb compromís intel·lectual i ètic. La biografia ens pot oferir: “Una visión del pasado más plural, más abierta, más capaz de proyectar una luz nueva o de elaborar de otra forma problemas históricos sustanciales”³.

En tendencias historiográficas actuales, Elena Hernández Sandoica ens diu que

¹ Isabel Burdiel i Roy Foster (ed.), *La Historia biográfica en Europa. Nuevas perspectivas*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 2015, p. 9.

² *Ibidem*, p. 10.

³ *Ibidem*, p. 14.

el 1945 fou una data en què alguns historiadors van ser conscients de les limitacions ètiques i metodològiques de l'historicisme. Des de 1980 hi ha un interès per reconstruir les distintes vessants epistemològiques i metodològiques de la història. A partir del 2000 hi ha un debat entre els historiadors sobre "El quebranto de las certezas metodológicas que gobernaban hasta principio de la década de 1970 las ciencias sociales, y que se manifiesta ya como tendencia general"⁴. Sobre el gènere biogràfic, destaca la gran popularitat que ha assolit actualment. Tradicionalment ha estat implantat en la cultura anglosaxona i també hi ha hagut sempre la biografia de personatges polítics. L'interès teòric per "La *experiencia* y la expansión de teorías de la *acción* tienen que ver por tanto, indudablemente, con el reverdecer biográfico"⁵. Considera que els nostres contemporanis són tots ells subjecte històric. En l'anàlisi biogràfica, la psicoanàlisi pot ser una eina, també la història oral.

La nostra biografia ha buscat superar la predisposició inicial sobre Diego Sevilla pel seu compromís inicial amb el 18 de juliol de 1936, aportant un major coneixement sobre la seua vida acadèmica. Hem exhumat documents referits als tribunals militars i hem tractat també els seus fonaments ideològics, entesos com la Real Academia els descriu: les idees fonamentals d'una persona, col·lectivitat, època, moviment cultural, religió, polític...

Llibres, assajos i articles

El treball s'ha basat principalment en llibres del professor Sevilla, articles de premsa i assajos, arxius i entrevistes a persones que el conegueren i a alumnes que van tractar-lo durant la seua vida. Sobre Juan Donoso Cortés, el seu company ideològic, n'hem escollit els més significatius. Alguns són una declaració de principis, uns altres donen una perspectiva històrica i social prou encertada de la qüestió tractada: "Profecía parlamentaria 1850", *Jornada*, 19 de febrer de 1944; *Polémica española sobre el 'Ensayo' de Juan Donoso Cortés, en Anales de la Universidad de Valencia*, curs 1951-52; "El impacto de San Agustín en Donoso, las "Dos Ciudades" y las Dos

⁴ Elena Hernández Sandoica, *Tendencias historiográficas actuales. Escribir historia hoy*. Tres Cantos, Madrid, Akal, 2004, p. 11.

⁵ Elena Hernández Sandoica, *Tendencias historiográficas actuales. Escribir historia hoy*, p. 405.

Civilizaciones”, en *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura e investigación*, (1954); “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, setembre-octubre, (1954; “Interpretación marxista de Donoso Cortés”, *Arbor*, (1954); “Donoso Cortés y la misión de España en África”, *Arbor*, (1955); *África en la política española del siglo XIX*, CSIC, (1960).

De Antonio Cánovas del Castillo podrem analitzar la seua política interior i exterior en "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, (1951-52). *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, fou Premi Nacional de Biografia Aedos el 1954. És una obra de gran magnitud en què tracta tota la problemàtica política i social restauracionista. *Canalejas*, 1956, amb un plantejament de treball semblant al de Maura, segurament es distingeix un poc per tractar la psicologia del personatge. Sobre la Unió Soviètica com a sistema polític, criticat i combatut per l'Església catòlica des de la revolució, hem incorporat els escrits en què es parla de qüestions polítiques i socials des del posicionament de Diego Sevilla: la practica i la defensa des de la seua fe. S'han incorporat l'assaig: “El nacionalcomunismo”, *Cuadernos del Centro de Estudios*, (1958), i els articles: “El enemigo existencial”, *Levante*, 1960; “Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, setembre de 1970 (després de viatjar Sevilla a l'URSS) “Democracia y marxismo”, *Levante*, juliol de 1971; i “Las raíces del eurocomunismo”, juliol de 1977.

En *Del 19 de marzo al 14 de abril*, llibre del 1959, el professor Sevilla tracta sobretot la qüestió revolucionaria i els sistemes constitucionals; en “La personalización del poder político”, assaig del 1964, sobre el poder en les seues distintes vessants. Per a “El constitucionalisme i la Transició”, capítol final de la tesi, hem incorporat, entre altres, els articles següents: “El régimen español”, *Levante*, juny de 1947; “Evolución orgánica”, *Levante* febrer de 1964; “El Tribunal del Estado galo es más severo que el TOP”, *La Verdad* d'Alacant, març de 1974; “Entre la ruptura y el referéndum”, *Pueblo*, abril de 1976; “Los principios fundamentales”, *Arriba*, juliol de 1976; “Monarquía o República”, *Las Provincias*, octubre de 1977; “La Transición y los límites del poder constituyente”, *Las Provincias*, novembre de 1977; “Sobre el Rey”, *Las Provincias*, agost de 1978; “Ante las nuevas Cortes”, *Las Provincias*, febrer de 1979; “Tarradellas y las autonomías”, gener de 1981; “La Transición”, *Levante*, febrer de 1981; “La defensa constitucional”, *Levante*, març de 1981; “No olvidar el pasado”, *El Alcázar*, gener de 1982; “Revolución y evolución”, *El Alcázar*, maig de 1982.

Arxius visitats

D'acord amb els objectius d'investigació, la recerca va començar al Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, del que va ser alumne, institució que no tenia informació de l'alumnat (possiblement desapareguda durant la Guerra Civil). A Sant Miquel dels Reis-Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu vaig poder accedir a unes caixes segurament no catalogades en aquell moment, trobades entre les pertinences del professor Sevilla, quan la seua família va donar la seua biblioteca a aquesta institució, entre les quals vaig trobar: un manual de propaganda política i textos de totes les tendències, retalls de premsa, targetes de visita, recordatoris d'actes socials i polítics, cartes amb alumnes i professors i anotacions personals de tot tipus.

Una part rellevant en la tasca investigadora tractava d'aconseguir informació sobre la participació de Diego Sevilla en els tribunals militars. Aquesta informació era coneguda oralment i

popularment per qualsevol persona interessada en aquestes qüestions; també es podia trobar en els articles de premsa o en les notes facilitades per la família Sevilla-Merino; tanmateix ens faltaven documents de tipus oficial, i per això calgué visitar a Madrid l'Archivo General e Histórico de Defensa. La vessant judicial valenciana dels judicis sumaríssims va lliurar-se al Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de València; vaig estudiar-la i vaig comprovar tota la seua crueta a l'Arxiu del Regne de València. A l'Archivo General de Administración de Alcalá de Henares vam indagar sobre tots els expedients de les distintes oposicions a la càtedra, aspecte acadèmic que volíem conèixer, i també sobre el període en què va ser secretari de la Magistratura de Treball de València. A l'Arxiu Històric de la Universitat de València vaig poder consultar la revista *Claustro. Portavoz falangista* en les seues distintes èpoques, publicació molt lligada al professor Sevilla.

Des del Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, el jove Diego Sevilla Andrés es traslladava a la Facultat de Dret de la Universitat de València. En l'arxiu personal, hem pogut exhumar l'excel·lent examen de la seua llicenciatura. En les juntes de facultat, hem pogut observar l'actuació del professor Sevilla, personals de relació amb el Claustre i l'alumnat en la vessant acadèmiques, altres més polítiques i ideològiques, des de l'inici dels anys quaranta fins poc abans de morir el 1982.

Llibres i documents consultats

Les notes facilitades per la família Sevilla Merino ens han ajudat a conèixer un poc el tarannà i el comportament familiar del nostre personatge en el seu entorn més pròxim. *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, de Rafael Valls, és el relat de tota la problemàtica politicosocial del País Valencià de llavors. Diego Sevilla va militar en Derecha Regional Valenciana des de la seua joventut. Pedro Laín Entralgo, en *Descargo de conciencia (1930 – 1960)*, és bastant autobiogràfic, parla bastant de València i de la seua estada al Col·legi Major Sant Joan Ribera, on va coincidir amb Sevilla, i el recorda i el cita en el llibre. Alejandro Rojas Marcos, en *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, fa una anàlisi exhaustiva d'aquesta organització catòlica i del seu funcionament, membres i ideologia. Tractant d'ampliar la visió sobre el món dels catòlics, hem incorporat de Luis Lucia el seu llibre-manifest *En estas horas de transición (1930)*, en què hi ha interessants reflexions sobre la classe treballadora, la dona i el regionalisme valencià. També destaca d'aquest mateix dirigent el manual *Instrucciones a los propagandistas (1933)*, document de gran qualitat normativa.

El text de la Llei de responsabilitats polítiques ens ajuda a entendre el que vingué després. Feta efectiva al febrer de 1939, encara en guerra, fou l'instrument fet a mida pel franquisme per a condemnar tota l'oposició, ja que va ser redactada amb aquest objectiu: incloure totes les activitats, polítiques i sindicals de la Segona República. Com diu la citada llei al seu inici: “Para liquidar las culpas de este orden, contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja”. La llei diu també que van retardar, a més a més, el triomf providencial del moviment. Per primera vegada vaig accedir als documents originals dels judicis sumaríssims. Com veurem, són una part de la nostra vida col·lectiva, que ens acompanyaran sempre per injustificables i per la seua duresa.

La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975, ha sigut un llibre profitós per a situar el llarg període de Diego Sevilla en la nostra universitat. L'estudi de les actes de Junta de Facultat ha sigut bastant minuciós, he tractat d'entendre aquell temps: dècades del quaranta al vuitanta, algunes d'aquestes, de gran mobilització estudiantil i de contundència repressora, ens ha aprofitat per a contextualitzar i entendre aquell temps: Yolanda Blasco Gil y Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”; Mariano Peset, “Los años de espera”, “Rebelión en la universidad” i “La etapa final de Franco”. De Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, de Sergio Rodríguez, *Zonas de*

Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universidad de Valencia. També de Benito Sanz, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, i Marc Baldó, amb “Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario”.

Amb finalitat d'ampliar el coneixement de tota aquesta problemàtica, a altres universitats de l'Estat hem incorporat, alguns estudis de la Universitat de Madrid i altres estrangeres , entre altres: de Carolina Rodríguez López, “Estando muertos todavía hablan. La Universidad de Madrid en el primer franquismo” i “De exilios y emociones”; de Manuel Martínez Neira, “Los catedráticos de la posguerra. Las oposiciones a Cátedra de Historia del Derecho español en el primer franquismo”.

El pensament i el temps de Juan Donoso Cortés, l'examinat en “¿Cómo detener el mal: el decisionismo político de Donoso Cortés?”, d'Esteban Molina, amb John Brown sobre Schmitt, “L'enemic: paradoxes del liberalisme i de la sobirania en Carl Schmitt”, i del mateix Schmitt, “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”. La vessant constitucionalista l'he estudiada amb Elías Díaz en “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho”. He llegit acuradament de Juan Donoso, *l'Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo i el socialismo*.

Jean Touchard, *Historia de las ideas políticas*, és una obra que he fet servir regularment. Amb José Antonio Piqueras en, *Cánovas y la derecha española. Del magnicidio a los neocon*, podem comprovar la vigència del problemes històrics. Maurice Meisner en, “Revolució xinesa: un comentari sobre el paper de les ideologies en la història”, ens acosta a tota la problemàtica revolucionaria comunista que va sacsar els fonaments del món el segle passat. Santos Juliá en, “Nación de Naciones”, article publicat en *El País* pel febrer de 2019 fa una anàlisi de la nostra composició nacional, sempre complexa. Luigi Ferrajoli, “Deshaciendo un posible equívoco”, en *El País* al desembre de 2019, des del seu prestigi com a jurista, la no menys complexa i actual: el principi d'autodeterminació dels poble Hem volgut ampliar la mirada sobre el dret al llarg de la història en , *La libertad de enseñanza. Un debate del Ochocientos europeo* de Manuel Martínez Neira.

Proposta de tesi

Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés... El primer treball sobre el nostre personatge va fonamentar-se sobretot en les dades biogràfiques facilitades per la

família Sevilla Merino i articles periodístics majoritàriament. Els objectius més importants de la nova recerca per ordre cronològic: participació en els tribunals militars, l'activitat docent en la Facultat de Dret i les oposicions a càtedra. També teníem coneixement de la seua participació en *Claustro. Portavoz universitario falangista*, però poca informació sobre la seua activitat i sobre l'alumnat que hi participava. L'accés a les actes de les juntes de facultat de Dret ens ha permès el coneixement de la seua posició en moments conflictius, també en les tasques quotidianes i de la relació entre professors i alumnat.

La tesi esta plantejada de la manera següent: selecció dels assajos, articles, cartes, notes i entrevistes del professor Sevilla. Va tenir, com sabem, una llarga tasca com a publicista i fou també una persona amb una vida acadèmica i docent extensa. Hem aportat a la nostra redacció en tots els capítols textos, notes i opinions que puguen ser distints o simplement matisats sobre les distintes qüestions tractades. Les opinions d'alumnes i professors sobre Sevilla corresponen a articles de premsa, cartes trobades a la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu i a l'entrevista personal feta amb Lluís Aguiló Lúcia, que va formar part del Departament de Dret Polític. En el treball hi ha una informació biogràfica àmplia de tot tipus d'autors: escriptors, intel·lectuals, acadèmics o polítics, que ens ajuda a contextualitzar el temps i les diferents opinions, sobre tot polítiques i ideològiques. L'enfocament és també ideològic, perquè així fou la vida de Diego Sevilla: de catòlic compromès.

Capítol 1: biografia 1911-1940

Abasta des del seu naixement fins poc després del final de la Guerra Civil. Ens relata l'arribada a València de la seua família i l'educació rebuda, l'estada al Col·legi Major de Ribera de Burjassot i les seues relacions de llavors. Ens recorda també la llarga relació amb la Facultat de Dret i l'examen de llicenciatura. Fou un destacat activista en les joventuts de la Dreta Regional Valenciana. Hem llegit de manera acurada *En estas horas de transición* (1930), el llibre-manifest de Lluís Lúcia, i sens dubte, ens acosta a la problemàtica social d'aleshores de manera mol realista. Les "Instrucciones para los propagandistas (1933)" són molt elaborades. Aquest capítol ens recorda els moments de Sevilla durant el 18 de juliol de 1936, el final de la guerra, la seua incorporació als tribunals militars, els processos sumaríssims i el sumaríssim de Diego Sevilla Andrés.

Capítol 2: biografia 1940-1982

Ens dona compte de la incorporació del professor Sevilla a la Facultat de Dret a l'inici dels quaranta. Ens rememora la repressió del professorat republicà i les oposicions patriòtiques. Recull la direcció de Sevilla en l'elaboració de *Claustro* entre els anys cinquanta i seixanta, en què van participar, lògicament, perquè no hi havia altre mitja de comunicació estudiantil, estudiants tan diferents ideològicament com Emilio Adán, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Vicent Aguilera Cerní o Vicente Luis Simó Santonja. Els esdeveniments universitaris més significatius els hem obtingut, com s'ha comentat, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*. L'estudi de les actes de la Facultat de Dret dels anys cinquanta, seixanta, setanta i huitanta ha sigut prou laboriós i ha format part substancial d'aquest capítol. *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* fou també una empresa de la qual forma part fundacional el professor Sevilla. En la revista de 1976 van participar-hi: Remedios Sánchez Ferriz, José Antonio Yvorra Limorte, Joaquín Tomás Villarroja, Lluís Aguiló Lúcia, Manuel Martínez Sospedra, Vicent Franch i Ferrer, Rosa Ripollés Serrano i M. Guimera Peraza. De la recerca universitària intel·lectual d'aquest capítol formen part les cartes de Raymond Carr i Manuel Sanchis Guarner.

Capítol 3 : El pensament polític i teològic de Donoso Cortés

El capítol tercer, després dels dos anteriors un poc més biogràfics, és el més ideològic. Per a Diego Sevilla, Donoso va tenir, com veurem, un discurs que a vegades coincideix amb la realitat politicosocial del nostre país: guerra, dictadura, calamitats. També fou Carl Schmitt un referent en la seua línia, però no de manera tan significada. El llibre sobre Àfrica de Nord i els assajos incorporats al treball són quasi tots els escrits pel nostre professor sobre el marquès de Valdegamas; l'article, sens dubte, va ajudar Sevilla a mantenir les decisions més difícils de la seua vida:

“Profecía parlamentaria 1850”, *Jornada*, 19 de febrer de 1944.

“El impacto de San Agustín en Donoso, las “Dos Ciudades” y las Dos Civilizaciones”(1954).

“Polémica española sobre el ‘Ensayo’ de Juan Donoso Cortés” (1952).

“Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, (1954).

“Interpretación marxista de Donoso Cortés”, *Arbor*, (1954).

“Donoso Cortés y la misión de España en África”, *Arbor*, (1955).

África en la política española del siglo XIX (1960).

Capítol 4: Cánovas, Maura, Canalejas i regionalisme

En aquest capítol la temàtica abordada pel professor Sevilla va ser en el període restauracionista, i va aprofundir en el regionalisme, qüestió que hem tractat més extensament al final. En “Las posibilidades de Cánovas” (1952), a més de la qüestió política interior i la constitucional, es tracta bastant la internacional, en el context europeu de llavors. *Antonio Maura: La revolución desde arriba* (1953) és una obra molt completa sobre la crisi d’aquest període en la qual va tractar la polarització obrera, l’absentisme polític, el regionalisme i el catalanisme i la relació Església-Estat. A més, va teoritzar sobre el cabdillatge i recollim el debat em premsa produït després de la seua publicació. Ja hem comentat que fou premi Aedos de Biografia.

En *Canalejas* (1956) va tractar per la continuïtat cronològica dels personatges tractats una problemàtica semblant: el pensament polític del governant, militarisme i antimilitarisme, la Ley del candado, la internacionalització revolucionària (1910-1911), el posicionament d’anarquistes i socialistes davant l’atemptat revolucionari i la seua visió sobre el catalanisme. També sobre la soledat del governant i l’oblit històric de Canalejas. Hem fet, a més a més, a la fi del capítol una recopilació dels articles més significatius del professor Sevilla sobre regionalisme, autonomisme, catalanisme i anticatalanisme i autodeterminació, assumptes que mai no van deixar de preocupar-lo.

Capítol 5: Socialisme, marxisme i socialcomunisme

A més de la democràcia, els enemics més importants del franquisme van ser el marxisme i la Unió Soviètica, per la negació de Déu, això és, contraris a la creença fonamental del nacionalcatolicisme. Hem examinat l’assaig “El nacionalcomunismo (1958)”, en què tracta de manera prou equilibrada la teoria i praxi marxista, la dictadura del proletariat, el colonialisme, el nacionalisme, el paneslavisme, i el marxisme fora de la URSS: Alemanya, el titoisme, el frontpopulisme, Astúries, l’octubre polonès, la Revolució Xinesa. També alguns articles de premsa i revistes molt lligats a la qüestió:

“Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación”, *Norma*, 10 de maig

de 1951.

“Stalin tiene razón”, *Claustro*, novembre de 1952.

“El enigma ruso”, *Claustro?*, (anys cinquanta).

“Marxismo y nacionalismo”, *Levante*, 14 de febrer de 1958.

“El enemigo existencial”, *Levante*, 1960.

“Comunismo en África”, *Levante*, 16 de desembre de 1960.

“Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 19 de setembre de 1970.

“Democracia y marxismo”, *Levante*, 4 de juliol de 1971.

“Las múltiples caras del marxismo”, *Jornada*, 17 de novembre de 1973.

“Las raíces del eurocomunismo”, 19 de juliol de 1977.

Capítol 6: Revolucions, constitucions, dictadures i poder personal

La temàtica abordada en el capítol inclou una part considerable del que va passar als segles XIX i XX. Diego Sevilla ho va viure en gran part i va traslladar-ho als seus escrits amb gran càrrega ideològica d'autors de signe diferent. En el *19 de marzo al 14 de abril* (1959) ens parla sobre la Revolució Nacional, la caiguda de Ferran VII, el pronunciament, el recurs a l'exèrcit, la Milícia

Nacional i ajuntament revolucionari, la revolució burgesa, els partits i el 14 d'abril de 1931. En “La personalización del poder político (1964)” s'acosta a aquest fenomen des de diverses vessants: polítiques, jurídiques i psicològiques. Així, ens presenta Carl Schmitt i Bodino: dictadura comissarial i sobirana; Finer: presidencialisme nord-americà; Herman Heller: la República de Weimar; Tardieu i Cambó: insubmissió; Panunzio: dictadura revolucionària; Lord Acton i Santayana: poder i corrupció; Rousseau i Max Weber: obediència; Friedrich: dictadura totalitària; Jouvenel: decisió política.

Capítol 7: El constitucionalisme i la Transició

El constitucionalisme en general i la forma jurídica del règim franquista fou motiu d'atenció de Sevilla ja des del 1947. En aquest capítol final hem incorporat articles de premsa des de 1947, alguns del període constituent de 1978. Curiosament l'últim va publicar-se l'1 de maig del 1982 i Diego Sevilla va morir el 30 d'agost de 1982. La part final de la tesi l'hem tancada amb una consideració sobre Donoso Cortés,

Carl Schmit i l'Estat de Dret, recolzant-nos en Elías Díaz i el seu assaig, "Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho". També amb els articles, per la seua vigència i actualitat, de Santos Juliá, "Nación de Naciones", *El País*, 24 de febrer de 2019 i de Luigi Ferrajoli, "Deshaciendo un posible equívoco", *El País*, 29 de desembre de 2019. Hem incorporat també treballs de la historia del dret, *La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*, de Manuel Martínez Neira.

Alguns articles del professor Sevilla:

"El régimen español", *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947.

"El Tribunal del Estado galo es más severo que el TOP", *La Verdad*, març de 1974.

"Entre la ruptura y el referéndum", *Pueblo*, 17 d'abril de 1976.

"Los principios fundamentales", *Arriba*, 8 de juliol de 1976.

"Monarquía o República", *Las Provincias*, 8 d'octubre de 1977.

"Ante las nuevas Cortes", *Las Provincias*, 24 de febrer de 1979.

"Tarradellas y las autonomías", 29 de gener de 1981.

"La Transición", *Levante*, 15 de febrer de 1981.

"La defensa constitucional", *Levante*, 18 de març de 1981.

"Revolución y evolución", *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

1. Biografia 1911-1940

El temps que va viure i entorn familiar

En la història de la generació de Diego Sevilla Andrés, i d'ell mateix, són fonamentals les dècades anterior i posterior al segle XX. Els esdeveniments de 1898 i 1909 van marcar el pas de la política i la qüestió social a Espanya, i els de 1917, al nostre país i a la resta del món: "El año 1917 fue por igual importante en la historia general del planeta, en la particular historia de nuestro país..."⁶. Aquestes paraules són de Pedro Laín Entralgo, company d'estudis al Col·legi Major Sant Joan de Ribera a Burjassot. Sevilla va estar en aquesta institució entre 1927-1932 i Laín Entralgo entre 1924-1930, per la qual cosa el coneixement mutu fou molt intens. També a la Universitat de València van estudiar junts: Laín, medicina, i Sevilla, dret.

L'antimilitarisme del 1898 va anar associat nombroses vegades amb anticlericalisme, conseqüència de la relació estreta entre el *lobby* colonial i les persones dels cercles socials catòlics. Segons Charles Esdaile, el Desastre va assentar el fonament de les

⁶ Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930 – 1960)*, Barcelona, Barral, 1976, p. 18. També sobre el que va suposar la Revolució Russa a l'octubre del 1917 al món, però fixant la mirada a Espanya i Itàlia, és analitzat per Vicent Sanz i Steven Forti en, "La reverberación rusa". A Espanya hi havia la divisió entre aliadòfils i germanòfils. Naturalment, va causar impacte entre les organitzacions obreres la revolució. El PSOE va destacar el final d'un règim autocràtic i l'arribada d'un de democràtic; la CNT va demostrar entusiasme per la revolució, però prompte hi hagué discrepàncies en el sindicalisme anarquista: Ángel Pestaña i Salvador Seguí. De manera semblant va passar en l'UGT. El nostre país estava en plena conflictivitat obrera. El Partit Socialista Italià va rebre de manera positiva la revolució, però aleshores tenia importants divergències internes. També el sindicalisme revolucionari italià va rebre la Revolució Russa amb simpatia. L'entusiasme per la Revolució Russa comença a declinar cap al 1921 en ambdós països, i alhora, el conservadorisme social i polític va iniciar "la instrumentalización del mito bolchevique, la amenaza inminente de la revolución para justificar la deriva autoritaria i militar"⁶. El 1922 a Itàlia va tenir lloc la marxa sobre Roma del Partit Feixista de Mussolini, i el 1923 a Espanya s'instaurà la dictadura de Primo de Rivera. Vegeu: <http://www.nexos.com.mx/?=33912>.

dues Espanyes ⁷, possiblement formen part de la nostra naturalesa, i estaran sempre entre nosaltres. La Setmana Tràgica el 1909 i el record de Francesc Ferrer i Guàrdia van estar sempre presents en el discurs contrarevolucionari de Diego Sevilla Andrés. En aquell moment, l'anticlericalisme per als catòlics era una amenaça: ideològica, econòmica, revolucionària i qüestió de supervivència, la substitució d'un món, d'una manera de viure per una altra, en què la coexistència ni s'entenia ni es considerava. Aquestes diferències en la qüestió religiosa i política constitucional, ja es van veure molt patent en el Manifiesto de "Los Persas" -12 d'abril de 1814- on alguns diputats de les Corts de Cadis, demanaven la tornada a l'absolutisme:

La monarquía absoluta [...] es una obra de la razón y de la inteligencia; está subordinada habla ley divina, a la justicia y a las reglas fundamentales del Estado; fue establecida por derecho de conquista o por la sumisión voluntaria de los primeros hombres que eligieron sus reyes. Así que el soberano absoluto no tiene facultad de usar sin razón de su autoridad [...]; por eso ha sido necesario que el poder soberano fuese absoluto, para prescribir a los súbditos todo lo que mira al interés común, y obligar a la obediencia a los que se niegan a ella⁸.

La família del professor Sevilla estava molt unida afectiva i ideològicament, malgrat això, de política, sovint és discutia amb molta intensitat. Quan va crear-ne la pròpia, va intentar transmetre la importància dels lligams afectius. Va ajudar al seu germà Andrés durant tota la seua vida, disposava d'un despatx a la casa dels Sevilla per a desenvolupar la seua tasca d'advocat. La visita dels fills de Diego Sevilla a l'àvia paterna era quotidiana⁹. Sevilla va desenvolupar-se com a persona en un entorn professional lligat a l'exèrcit i l'ensenyament. El seu pare, Diego Sevilla Sánchez, era natural de Pozo Cañada (Albacete) i fill de militar. La seua mare, Julia Andrés Monreal, va nàixer a Castelló i era filla d'un comandant del Regiment d'Almansa, unitat militar que va participar a la Guerra del Marroc. Diego i Julia es van casar el 1909. Diego i Julia es van casar el 1909. La tia i altres parents pròxims es dedicaven al magisteri. Aquesta professió va

⁷ Charles Esdaile, *La etapa liberal:1808-1898, Historia de España*, tom 17, dirigida per John Lynch, Madrid, El País, 2007.

⁸ Manifiesto de "Los Persas". Vegeu: <https://mamalola.files.wordpress.com/2010/04/manifiesto-de-los-persas.pdf>.

⁹ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 41. Les dades biogràfiques familiars, vaig recollir-les en el treball mencionat.

influir molt en la seua forma d'entendre la vida. En acabar la carrera de Dret, Diego es va examinar de magisteri per donar satisfacció al seu pare. Aquest considerava que ser mestre era una eixida idònia per a un membre d'una família modesta i amb escassos recursos econòmics (una de les ties va col·laborar també amb les despeses econòmiques de la seua educació). Així mateix, el seu progenitor considerava que aquesta dedicació els proporcionaria el desenvolupament intel·lectual necessari.

La família materna de Diego residia a València capital. La seua mare va preferir donar a llum a la casa dels seus pares. Per aquesta circumstància es van traslladar des de Cieza (Múrcia), on treballaven i residien, fins a València. Diego Sevilla Andrés va nàixer el 15 de juny de 1911 a la casa familiar situada enfront de la plaça de sant Agustí, en un antic edifici, sobre el qual anys més tard es construiria la popularment coneguda com a Finca de Ferro. El seu pare va ser mestre nacional també a Yeste i Cieza (Múrcia). Després d'haver viscut a Múrcia i a causa de la seua dedicació, la família es va instal·lar finalment al País Valencià, terra que els Sevilla consideraven com a pròpia: s'hi van assentar definitivament i van renunciar a possibles trasllats professionals. De manera semblant, Diego Sevilla, anys més tard, optaria per dur a terme a València la seua carrera laboral i acadèmica.

Els primers anys de la infància del nostre personatge van transcórrer a Cieza, població que havia experimentat durant aquells anys un creixement econòmic considerable propiciat per la reactivació del sector de l'espart, conseqüència de la neutralitat espanyola en la Primera Guerra Mundial. A causa d'aquest auge econòmic, es va convertir en una ciutat dinàmica, amb una activitat cultural pròpia. Diego, en companyia dels seus pares, solia acudir al Teatro Barros d'aquesta població, on actuaven companyies d'un cert relleu. Llavors va nàixer la seua afició pel teatre, costum que va mantenir durant tota la vida.

Educació rebuda ¹⁰

¹⁰ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 11.

Diego Sevilla, va rebre de son pare d'ideologia catolicoconservadora. Aquest era un mestre d'escola enamorat de la geografia i de la història. Va reunir al llarg de la seua vida una biblioteca d'una certa importància, si considerem els escassos recursos econòmics disponibles per a ensenyament en aquella època. Quan impartia les seues lliçons, i des del convenciment moral de la importància ideològica de la seua labor pedagògica, intentava transmetre els seus valors religiosos i l'amor a la pàtria. El 1914, quan va nàixer el seu fill Andrés a Calasparra, va exterioritzar la seua tendència política germanòfila i va portar a batejar al nadó embolicat amb la bandera alemanya. Uns anys després vingué al món María. Aquesta germana va dedicar-se també a la docència.

Sevilla va estudiar l'ensenyament primari a l'escola on el seu pare feia classes i exercia funcions de director. Va començar un poc més tard respecte a la seua edat. En aquesta etapa Diego va ser molt bon estudiant. Estava menys dotat per a la gimnàstica i el dibuix. Es comportava com un xiquet desimbolt a qui no li inquietava manifestar-se en públic. La primera vegada que ho va fer va ser durant les celebracions escolars del Dia de la Raça, reproduint un discurs, pronunciat per l'ambaixador d'un país hispanoamericà. Com altres xiquets de la seua edat durant aquells anys, feia excursions a la muntanya per entrar en contacte amb la naturalesa i així començar a apreciar-ne el valor. Va realitzar també a Cieza el seu primer treball, com a aprenent en un establiment de venda de teixits. El 1921 escriu un conte.

El seu pare va ser traslladat el 1924 a Massanassa¹¹, on va continuar la seua tasca docent. A causa d'aquesta nova situació familiar, no podia traslladar-se a Múrcia per uns dies a examinar-se (per l'import econòmic i el temps emprat). Sevilla va iniciar el batxillerat a l'Institut Lluís Vives el 6 de juny de 1924. Els estudis li van funcionar satisfactòriament i va aconseguir acabar dos cursos en el mateix any; les pitjors notes les trau en gimnàstica i dibuix. Completava la seua formació acudint a l'Acadèmia Boix. L'any següent va començar a assistir a les classes dels germans maristes a la Plaça Mira-sol. Durant el cinquè curs (1925 i 1926) va coincidir amb Adolfo Rincón de Arellano. Llavors va començar a relacionar-se a València amb les famílies de la dreta catòlica con-

¹¹ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 11.

servadora, d'acord amb el tipus de col·legi i educació que la seua família volia proporcionar-li. Cau malalt de pleuresia en aquest període.

El jove Diego Sevilla va iniciar la seua formació seguint els principis del fundador de l'orde marista, Marcelino Champagnat, que perseguia el propòsit de: “crear bons cristians i responsables ciutadans”¹². Aquesta declaració de principis aparentment innòcua és inseparable de la realitat d'aquell moment històric a final del segle XIX. En molts països d'Europa s'estava donant la batalla ideològica ³ entre el model educacional laic enfront del tradicional control de l'Església catòlica en l'educació i la seua influència sobre els comportaments socials.

El Col·legi Major Sant Joan de Burjassot

Diego Sevilla va arribar al Col·legi Major Sant Joan de Ribera a Burjassot, procedent dels Hermanos Maristas. Va realitzar el seu ingrés com a becari per oposició per a estudiar Dret, va romandre en aquesta institució entre 1927 i 1932. Entre els objectius fundacionals del col·legi major es preveu la possibilitat que en la seua seu puguem estudiar joves pertanyents a famílies sense recursos econòmics, però amb capacitat per al treball intel·lectual, amb la finalitat d'oferir a tot el seu alumnat: “una educació que els impulsara a viure el seu treball com un servici a la societat des dels valors de la fe cristiana”¹³. Aquest esperit i aquests principis es mantenen en l'actualitat, d'acord amb els

¹² Pàgina web de Maristas València. www3.planalfa.es/scorazonva/colegio/historia.htm.

Questió tractada en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p.12.

Els germans maristes van arribar des de França (país on es va fundar l'orde) a Espanya a final del segle XIX. A València es van establir el 1897. En les eleccions franceses de 1902 van guanyar els republicans. Aquests eren fermament partidaris d'una educació de caràcter laic. El nou govern sorgit de les urnes va tenir un grans desavinences amb l'Església catòlica. L'Estat va prohibir l'ensenyament de la religió, i va decretar l'expulsió de 20.000 religiosos. Finalment, el 1905 es va trencar el concordat amb la Santa Seu. Al contrari, Maria Cristina d'Habsburg (regent a Espanya fins al 1902) va afavorir la seua arribada i implantació al país. Maria Cristina va protegir la labor educadora dels maristes, i va ser també decisiu el suport oferit per José Morgades, bisbe de Vic.

¹³ Pàgina web del Col·legi Major San Joan de Ribera, <http://www.uv.es/~cmusjr/historia>. Questió tractada en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*

ideals que van guiar la seua creació: donar una formació intel·lectual cristiana, amb la idea de fomentar la presència compromesa dels seus membres en la societat.

En paraules de Pedro Laín Entralgo, antic alumne: els fonaments d'aquesta institució "han intentat mostrar com es pot ser cristià i persona eficaç en el si de la contradictòria situació del món en què ens ha tocat viure"¹⁴. Al Castell, s'han format una part considerable de la intel·ligència local i nacional: professors universitaris, artistes, metges, advocats i juristes. Generació, a més a més, nascuda en període restauracionista i que va veure l'arribada de la Segona República, el colp d'estat militar franquista i la Guerra Civil. Laín era, aleshores, un dels propagandistes més actius de l'ACNP (Asociación Nacional de Propagandistas). Durant la seua permanència al col·legi, malgrat que era tres anys major, va coincidir amb Diego Sevilla, i molt prompte van establir llaços fraternals i germanor ideològica¹⁵. Va ser també Laín, un dels que més coneixement públic va assolir anys després, per la conflictivitat del seu rectorat el 1956¹⁶.

Andrés...

El col·legi major es denominava Beato Juan de Ribera, durant el període en què Sevilla va cursar els seus estudis. Aquest col·legi està situat en una històrica edificació d'origen àrab, el Castell, en la qual Martí l'Humà va jurar *Els Furs* de València en 1401. El 1600 l'edifici va passar a ser propietat de Joan de Ribera, arquebisbe de València i patriarca d'Antioquia. A la mort d'aquest, va ser transferit al Real Col·legi del Chorus Christi. L'edifici del futur col·legi major va ser propietat d'aquesta institució religiosa fins al 1866, any en què va ser desamortitzat per l'Estat. El 1894 va ser adquirit per Carolina Álvarez Ruiz, amb la finalitat de convertir-lo en col·legi major. Aquesta meta la va fer realitat el 1912, moment en què Carolina Álvarez va donar els seus béns a aquesta fundació. El 1916 van ingressar els deu primers col·legials.

¹⁴ *Ibidem*, Pedro Laín Entralgo, "Ayer y mañana". *Conferència commemorativa del LXXV aniversari de la fundació del col·legi*.

¹⁵ Qüestió tractada en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*

¹⁶ Sergio Arturo Cañas López, *Medicina i Història*. En aquesta recensió escrita en la mort de Pedro Laín Entralgo (5 de juny de 2001), Sergio Arturo Cañas recordava el somni del científic i polític desaparegut: triomfar en el camp de la psiquiatria i l'antropologia. Deixeble de Gregorio Marañón. Entre altres llocs, i per la seua relació amb València, va treballar amb el Manicomi d'aquesta ciutat. Va ser alumne de José Barcia Goyanes. El 1943 va crear l'Institut Arnau de Vilanova.

En *Descargo de conciencia (1930-1960)*, qualifica la docència rebuda al Col·legi Major Sant Joan de Ribera d'esperit preconiliar, per la disciplina externa i el sentiment religiós impartit. Allà va trobar persones obertes de personalitat destacada:

El empaque litúrgico, el rigor ascético y la seriedad intelectual tradicionales en el «Patriarca», de manera alguna informaron, dignificándolo, ese estilo; aun cuando en su detalle no faltasen fragantes concesiones, aquellos edulcorados «gozos» josefinos, por ejemplo, a las tendencias deleznable tendencias estéticas del vulgo piadoso. La segunda: que por obra de quien fuese, desde la fundación misma del Colegio hubo en la vida interna de éste libertad de opinión, de expresión y de conductas suficientes para que entre sus habitaciones nunca faltase el espíritu crítico, incluso frente al regimiento, los hombres y los modos de la institución misma, y fuese siempre posible que la personalidad propia se constituyese con vigor en la vida de cada persona. Salvo excepciones, que estas, nunca faltan en cualquier grupo humano, el que el Colegio del Beato Juan de Ribera yo conocí y contribuí a formar fue sin duda un conjunto de personas de abierta y bien desarrollada personalidad. No siempre acontece así, y menos entre católicos a la española¹⁷.

Pel Sant Joan de Ribera han passat nombrosos personatges, alguns pertanyents a famílies arrelades en la dreta catòlica valenciana i espanyola, o simplement amb formació religiosa tradicional. Crida l'atenció la diferent resposta a la formació rebuda. Bastants d'ells van seguir camins ideològics totalment oposats, i van passar a formar part de moviments polítics d'esquerra allunyats de l'Església. Al col·legi major, Diego Sevilla va passar els anys decisius de la seua formació i va forjar les amistats que l'acompanyaran al llarg de la seua vida, amb les que compartiria el mateix model social i les mateixes inquietuds polítiques. Entre ells s'ajudaran en els moments difícils. El

En la vessant política fou: cap de la Sección de Ediciones del Servicio Nacional de Propaganda, a Madrid des de setembre de 1939, i director de l'Editora Nacional. Va ser fundador de La revista *Escorial* juntament amb Luis Rosales i Antonio Marichalar. Aquesta publicació s'ha vist com l'intent des d'un sector de Falange, més obert, i amb el suport de Dionisio Ridruejo, de reprendre el debat cultural de postguerra. Laín va fer gestions per a la tornada, des de l'exili d'Ortega i Gasset i Xavier Zubiri, de qui era deixeble. El 1956 va renunciar a la càtedra i va dimitir el càrrec de rector a la Universitat de Madrid, quan van ser expulsats d'aquesta López Aranguren, Tierno Galván i García Calvo. L'any 1989 fou Premi Nacional Príncep d'Astúries de Comunicació i Humanitats. Vegeu: [http:// www. uca. Edu.Sv/revistarealidad/ archi- vo4cd9bce6c25e2pedro.pdf](http://www.uca.edu/Sv/revistarealidad/archivo4cd9bce6c25e2pedro.pdf).

¹⁷ Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930 – 1960)*, Barcelona, Barral, 1976, p. 50.

Sant Joan de Ribera, per la seua banda, es preocupa de fomentar aquests vincles per mitjà de les reunions anuals d'antics alumnes, on podien trobar-se: López Ibor, Iturbi, Vicente Simón, José Ibáñez, Malavia¹⁸, Chamorro, Manuel Rodríguez, Pereiro, Bordonau, Francisco Lozano Sanchis, i José Villar Palasí (una altra generació 1922-2012).

Alguns d'aquests joves eren també propagandistes, com ara Rafael Calvo i Serer, José Corts Grau. El col·legi major fou un autèntic viver des del qual es van incorporar joves militants catòlics a l'Associació Catòlica Nacional de Propagandistes (ACNP)¹⁹. Creada en 1909, pel pare Angel Herrera Alarcó²⁰, aquesta agrupació, coincidia en gran manera amb la finalitat ideològica i educacional del Sant Joan de Ribera: la propagació de la fe catòlica i el foment de l'apostolat seglar. Per aconseguir aquest ob-

¹⁸ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés....*, p.13.

¹⁹ (A. Sáez Alba pseudònim del polític andalusista de la Transició) Alejandro Rojas Marcos, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, Paris, Ruedo Ibérico, 1974, p -1 a 42. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés....*, p. 14-15.

²⁰ Ángel Ayala Alarco (Ciudad Real 1867 – Madrid 1960), *Gran Enciclopedia de España*, dirigida por Guillermo Fatás Cabeza, Zaragoza, 1996, tomo 3, p. 1139.

Fou fill de família benestant. Clergue jesuïta, propagandista, creador de la pedagogia activa. Formació acadèmica: Dret, Filosofia i Lletres, Teologia, Humanitats, Retòrica. Va estudiar a la Universitat de Salamanca i va estar dels primers a fer-ho a Deusto. El 1908, amb el recolzament total del Nunci papal, monsenyor Vico, va fundar l'Associació Catòlica Nacional de Propagandistes amb la "finalidad de despertar el adormecido catolicismo español de principios del siglo XX". A Ciutat Real el 1911, va crear el *Seminario Menor de San Ignacio de Loyola*. Va col·laborar també en la fundació del Institut Catòlics d'Arts.

Ideològicament, Ayala fou un ortodox, que va modernitzar la manera de comunicar el catolicisme, a la joventut sobretot, trencant l'aïllament de l'Església. Fou la mà dreta del cardenal Herrera Oria. Va estar relacionat amb totes les qüestions propagandístiques i de difusió: *El Debate* (1912), *Ya* (1930) Editora Catòlica, Biblioteca de Autores Cristianos. A més de organitzacions al voltant de l'Església: Federació de Estudiantes Catòlics, centro de Estudios Universitarios Instituto Social Obrero i Escoles Obreres.

jectiu, el pare Ayala es va preocupar de formar i mobilitzar els membres d'aquesta organització d'acord amb els interessos de l'Església catòlica i d'estar en disposició d'assumir tasques rectores en la societat.

Aquesta organització va aconseguir també que alguns dels seus membres formaren part dels governs conservadors, durant la dictadura de Primo de Rivera, la Segona República i el franquisme. A l'empar del govern de Primo de Rivera, l'ACNP va augmentar considerablement la seua influència. Amb la caiguda de la Monarquia es va consolidar i es va mobilitzar políticament contra la Segona República i els valors que aquesta encarnava: un model social de caràcter laic i democràtic. Durant el franquisme, l'ACNP es va comportar com a grup de pressió, i va realitzar tasques de mediació política per a l'Església catòlica. Va preparar alternatives de recanvi al règim, davant de la possibilitat que es produïren modificacions polítiques al final del franquisme. En paraules d'Ángel Herrera Oria²¹, estret col·laborador del fundador i gran impulsor d'aquesta associació

²¹ Ángel Herrera Oria (Santander 1886 – Madrid 1968). *Gran Enciclopedia de España*, dirigida por Guillermo Fatás Cabeza, Zaragoza, 1996, tomo 11, pp. 5.060 -5.061.

D'una família de quinze germans, cinc van estar religiosos. Va estudiar als Jesuïtes i a les universitats de Deusto i Salamanca. Fou advocat de l'Estat, polític, periodista. La carrera eclesiàstica va començar-la més tard, el 1940 a Friburg estudiant Teologia, va estar sacerdot, bisbe de Màlaga, cardenal (1965), president d'Acció Catòlica. Juntament Àngel fou fundador d'ACNP (Associació Catòlica Nacional de Propagandistes), el 1909. Va impulsar en moviment *Pax Romana* el 1921, i va col·laborar juntament Ángel Ayala, en la creació de la Biblioteca d'Autors Cristians. Fundador també d'Acció Popular, va presentar-se a les eleccions i no va eixir diputat. Va destacar pel seu proselitisme i capacitat d'organització.

Va estar enfrontat, des d'*El Debate* al diari *ABC*, i la seua defensa monàrquica, per causa del possibilisme, durant la Segona República, front al posicionament intransigent d'Antonio Goicoechea. Des de l'Acció Catòlica la col·laboració amb el franquisme fou total, intermediant amb la Santa Seu; va aconsellar a Franco el nomenament d'Alberto Martín Artajo, Ministre d'Exteriors i de Joaquin Ruíz Gimenez, també de la seua esfera d'influència. Des de 1999, entre Alfara del Patriarca i Montcada. Està la Universitat CEU Cardenal Herrera en homenatge a la seua figura.

La ACNP no fue un partido político ella misma, sino madre de partidos políticos, mantuvo en la vida pública los principios fundamentales de una sabia política, que encarnó en las nuevas generaciones y acabó por cristalizar, ya fuera de la Asociación, en partidos políticos (Tardías reflexiones de Herrera)²².

Segons Rojas-Marcos: “los cruzadísimos”, en plena Guerra Civil, en el butlletí de la ACNP, van reproduir les paraules de Franco: “Estamos haciendo una profunda revolución de sentido social, que se inspira en las enseñanzas de la Iglesia católica”²³. Ens recorda la situació en que van donar-se els judicis en els tribunals: preses, llargues cues en les quals alguns processats no van poder obrir la boca, i altres en les que no va fer-se simulació del procés siquiera, els acenepistas va aprovar-ho:

No se puede protestar. ¿Acaso no impone silencio el “bien común”? Tantos beneficios y Facilidades como el régimen de Franco otorga; tanto dinero ¿no pesa más en el otro platillo de la balanza?

Se silencia el fusilamiento de sacerdotes por los tropas de Franco, por Camilo Alonso Vega y otros camaradas: no se puede derrumbar ante el mundo la aureola de la “guerra santa” con una protesta elevada desde España o por el Papa... Los acenepistas callan. Los más eminentes intelectuales católicos de Francia desmienten y condenan la pretendida cruzada: Bernanos, Maritain, Mauriac, Sagnier y otros.

Maritain declara: “Que se mate, si se cree deber matar en nombre del orden social o de la nación, es ya suficientemente horrible. Que no se mate en nombre de Cristo Rey, que no es un jefe guerrero sino un rey de gracia y caridad, muerto por todos los hombre, y cuyo reino no es de este mundo”²⁴.

Bien aleccionado por los obispos de Franco, el Papa declaró a un grupo de visitantes españoles, las delegadas de Acción Católica: “de España ha salido la salvación del mundo. Así lo recoge y difunde -¿cómo no - el boletín de la ACNP”²⁵.

Al novembre de 1927 es va celebrar la I Assemblea Regional Valenciana de l'ACNP. Entre els acords que es van prendre destacava la prioritat de vertebrar el catolicisme valencià amb el de la resta de l'Estat. El periòdic *El Debate* va ser adquirit per

²² Alejandro Rojas Marcos, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, Paris, Ruedo Ibérico, 1974, introducció, p.21.

²³ Alejandro Rojas Marcos, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, Paris, Ruedo Ibérico, 1974, introducció p.28.

²⁴ Alejandro Rojas- Marcos, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas...*, introducció p. 32. Jacques Maritain, citat per en J. Georget el *El franquismo*, Ruedo Ibérico, 1972, p. 190.

²⁵ BACNP, 1 de març de 1940, en Alejandro Rojas- Marcos, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas...*, introducció p. 32.

Àngel Herrera per mitjà d'una cessió. Aquest diari es va convertir en la plataforma de propaganda del pensament catòlic nacional i valencià en aquells anys.

Estudiant de Dret a la Universitat de València

Des del Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, Diego Sevilla es desplaçava diàriament a la Universitat, on va començar a estudiar la carrera a la Facultat de Dret. Sevilla recordava la configuració arquitectònica de l'edifici, les sales d'estudi, el temps polític i les qüestions protocol·làries, i les dissertacions de l'inici de curs:

La Facultad de Derecho ocupaba el edificio de la Calle de la Nave, a la izquierda estaba la biblioteca y detrás la sala de los catedráticos. La salida era protocolaria de tres en tres recordando su composición indiscutible de los tribunales para libre [...] solíamos ir a la biblioteca alguna tarde y para justificar a Vicente Sanjuán, el pago del tranvía, aunque él no se mostraba exigente, llenábamos un boletín de pedido y algún día al cine. La biblioteca, inaugurada en 1924 fue obra singular de los catedráticos Mariano Gómez, de Político y José Castán, de Civil. Como eran tiempos de dictadura férrea, la apertura de curso corría a cargo de Vicente Peset *amemus patriam*, se permitió que se discutieran las ventajas de la reforma...²⁶.

A la facultat de Dret de València²⁷, l'alumnat progressista va començar a mobilitzar-se entorn de la Unió Escolar, fundada en 1903. Aquesta associació d'ideologia republicana es va denominar a partir de 1917 Federació Escolar. El 1929 l'alumnat progressista s'aglutinava al voltant de la FUE, aleshores l'alumnat progressista era la tendència majoritària a la universitat. Les associacions d'alumnes catòlics van començar a organitzar-se a partir de 1920. Havien estat majoria anteriorment. A partir de 1930, van aparèixer en l'associacionisme estudiantil valencià noves ideologies: AVE era regionalista, i el SEU falangista, l'única organització estudiantil que romandrà durant el franquisme. A partir de la Restauració, la Facultat de Dret a València va començar a tenir professors d'un cert prestigi. Eduard Pérez Pujol va destacar en Història del dret, i va ser el primer catedràtic a impartir aquesta matèria. També va ser rector. Es va formar ideològicament en el krausisme i la Institució Lliure d'Ensenyament. Krausisme, aleshores, suposava davant el moderantisme burgès: “democràcia, qüestió social, feminis-

²⁶ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 15.

²⁷ *Gran Enciclopedia de la Comunidad Valenciana*, tomo 6, Editorial Prensa Valenciana, 2005, p. 257-263. Totes les informacions referides a la Universitat de València les he incorporades d'aquesta font. Citada en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 17.

me, educació racional, ensenyament tècnic, abolició de l'esclavatge, reformes a la universitat, Institución Libre, des del 1876...²⁸.

El compromís religiós de Diego Sevilla, com el d'altres estudiants catòlics, s'anava convertint en inquietud política. L'any 1929, assistia a les conferències pronunciades pel catedràtic Orúe, en l'associació denominada Asamblea Hispanoamericana. En aquests debats es parlava de política internacional i es dissertava sobre la conflictiva situació política de la Societat de Nacions. Al mateix temps desenvolupava una activa vida social, disposat sempre a prestar la seua col·laboració i la seua paraula. En 1929 al teatre *El Micalet*, Sevilla va fer l'acte de presentació de Pepita Samper²⁹.

A partir de la Restauració, la Facultat de Dret a València va començar a tenir professors d'un cert prestigi. Eduard Pérez Pujol va destacar en Història del dret, i va ser el primer catedràtic a impartir aquesta matèria. També va ser rector. Es va formar ideològicament en el krausisme i la Institución Libre de Enseñanza³⁰. Krausisme, aleshores, suposava davant el moderantisme burgès: “democràcia, qüestió social, feminisme, educació racional, ensenyament tècnic, abolició de l'esclavitud, reformes a la universitat, Institución Libre des del 1876...”³⁰. Altres professors amb una certa rellevància a l'altura de 1930 eren Vicent Santamaria de Paredes, en dret administratiu i polític, ministre també, d'Instrucció Pública, i José Castán Tobeñas, professor entre 1921 i 1933, any en què va passar al Tribunal Suprem a Madrid. Una vegada acabada la Guerra Civil, va assumir la presidència d'aquesta institució.

²⁸ Marc Baldó Lacomba, *Història del País Valencia*, volúm V, “Consolidació de la cultura burgesa”, Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 185.

²⁹ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 16.

³⁰ A. Sáez Alba, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas, y el caso de El Correo de Andalucía*, París, Ruedo Ibérico, 1974, p. XLI. Aquesta institució pedagògica posava fora de si el conservadorisme catòlic més ranci des de la seua creació, i per descomptat el franquisme ideològic. El 1940 va publicar-se: *Una poderosa fuerza secreta: la Institución Libre de Enseñanza..* Aquesta va ser una obra col·lectiva: Martín Sánchez- Juliá, Sancho Izquierdo, Juan de Cintre ras(marquès de Lozoya), i altres. L'any següent va ser comentada a les escoles religioses.

El Claustre de Dret llavors era políticament conservador. Aquesta tendència s'estava refermant des de finals del XIX (durant el rectorat de Vicent Gadea Orozco i amb el degà Rafael Rodríguez de Cepeda). Amb l'arribada de la Segona República, va aparèixer un sector més progressista, però minoritari, liderat pel rector Marià Gómez, el degà Castán Tobeñas i els professors Alcalá-Zamora i Ots. La Facultat de Dret, durant els segles XIX i XX proporcionaria a la societat valenciana nombrosos dirigents polítics. A les seues aules es van formar Ciril Amorós, Josep Sorní, Josep Peris i Valero, Vicent Blasco i Ibáñez i Teodor Llorente.

Diego Sevilla va obtenir la llicenciatura en Dret en 1932, amb excel·lent en la revàlida. Va ampliar els seus estudis durant 1933 a la Universitat de Lovaina (Bèlgica), ja que va aconseguir per mitjà d'oposició, la beca Blasco Ibáñez, atorgada per la Diputació Provincial de València, per un període de sis mesos. Això li va permetre estudiar Dret Laboral, i va fer també labors de corresponsal de premsa. Quan va tornar a València, treballà com a passant en el bufet d'un advocat³¹. La caiguda de la dictadura de Primo de Rivera i l'arribada de la Segona República van ser els dos esdeveniments polítics més importants viscuts per Diego Sevilla durant la seua joventut. Ell recordava sense massa dramatisme l'eixida de la Universitat de les autoritats acadèmiques d'orientació conservadora. Quelcom de paregut va ocórrer a la resta de l'Estat:

La llegada de la Republica fue muy pacífica, como lo fue la caída de la dictadura en 1930. La Universidad sintió el coletazo de la caída de la dictadura, como en otros sitios de España. A la llegada de la República huyeron las autoridades académicas. Los estudiantes católicos celebramos la Fiesta de Santo Tomás en el Conservatorio de Música por orden de Zumalacárregui³².

Ordre, treball i valors tradicionals: els principis rebuts que Diego Sevilla va acceptar de bon grat, va completar-los i reforçar-los durant la seua etapa com a estudiant de Dret. Període durant el qual va residir al Col·legi Major Sant Joan de Ribera a Burjassot. Aleshores no sols es demanaven canvis socials més radicals, de caràcter revolucionari, a més de la corona, es qüestionava inclús el mateix Estat.

³¹ Notes de l'arxiu de la família Sevilla Merino. Citades en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 17.

³² Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 18.

Els estudiants de dret 1800-1936

El món universitari anterior al 1936 va caracteritzar-se, segons Marc Baldó, per uns sistemes educatius determinats en el segle XIX, sobretot, per la centralització durant el període liberal. En aquesta etapa, va haver-hi una lleugera disminució en la matriculació a causa de les taxes. La reorganització de l'ensenyament del cicle secundari i superior va començar a “definirse en 1836 y no quedó cerrada hasta las reformas de Pedro José Pidal y la Ley de Instrucción Pública de Claudio Moyano de 1857. Valencia pasó a ser universidad de distrito, con estudios incompletos y sin posibilidad de conferir grados de doctor³³”. La població universitària va transformar-se, fins i tot, abans de les reformes moderades. Una vegada van superar-se les conseqüències de la Guerra de la Independència, va recuperar-se el nombre d'estudiants. Pel que fa a les carreres, el 1830 la quarta part dels estudiants valencians en les facultats majors van emprendre estudis eclesiàstics: teologia i canons.

En els quaranta, va canviant la tendència i foren majoritaris els estudiants en dret i medicina. La burgesia començava a laïcitzar-se. L'interès pel dret, a la primera meitat del XIX, ens diu Baldó, va ser per les oportunitats donades per les reformes polítiques: desamortitzacions i desvinculacions, transferències de propietats, creació de societats mercantils, burocratització i centralització de l'Estat. Qüestió que va requerir juristes: advocats, fiscals, buròcrates i polítics. En la Facultat de Dret de València van matricular-se 224 estudiants el curs 1815-1820, i 787 entre 1930-36. La caiguda en la matriculació va donar-se també per la reorganització i centralització del sistema universitari: “Atraía estudiantes valencianos y de otras regiones a Madrid, centro de poder, donde además de estudiar lograban buenos contactos”³⁴. Durant el Sexenni Democràtic 1868-1874, el sistema educatiu fou més permissiu, comparat amb les restriccions dels moderats: “Creación de nuevas universidades y nuevas facultades, la descentralización de grados, la libertad de cátedra y el alumno libre: es decir, un tipo de estudiante que se examina y estudia por su cuenta, no obligándole a asistir a clase”³⁵.

³³ Marc Baldó Lacomba, “Estudiantes de derecho, 1800, 1936”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 503.

³⁴ Marc Baldó Lacomba, “Estudiantes de derecho, 1800, 1936”, p. 506.

³⁵ *Ibidem*, p. 507.

Al començament del segle XX, ens recorda Marc Baldó, tan sols la classe mitjana i alta podien pagar les despeses de una carrera universitària. Les ajudes i beques als estudis van ser excepció. Per això va ser de gran importància la fundació de Carolina Álvarez, del Col·legi Sant Joan de Ribera de Burjassot: “Desde 1919, becaban con oposiciones entre aspirantes, a estudiantes pobres y además tenía algunos alumnos que eran “fámulos” –servían a los compañeros- y no se les exigía oposición”³⁶. La arribada de la dona als estudis de dret fou tardana i testimonial en medicina ciències i lletres. Durant la Segona República, el percentatge en dret fou menor del dos per cent, poc més en medicina i al voltant del quinze en lletres.

Segons Baldó, l'associacionisme estudiantil desvinculat dels partits va fer la seua aparició als anys del XIX: “Desde entonces hasta el franquismo fue una de las principales manifestaciones de la vida escolar”³⁷. En el seu origen van ser associacions literàries; el 1852 va ser fundada *La Estrella*, *Círculo científico literario* (1868), *La Antorcha* (1868), *Liceo literario* (1873-1876). En aquests ateneus, en paraules de Wenceslao Querol, van tractar-se: “las más trascendentes cuestiones filosóficas, políticas y sociales”³⁸. Van crear-se acadèmies, amb gran acceptació, on es feia repàs d'assignatures a batxillers i universitaris. Entre l'associacionisme, de dret van destacar: “Sociedad del Estudio del Derecho (1874-79), la Juventud Legista (1879-1983), el Centro Jurídico (1883-86), y la Academia Jurídico Escolar, (1889-1917)”³⁹. Va haver-hi organitzacions i plataformes amb més contingut polític, l'Ateneu científic, artístic i literari, o l'Acadèmia de la Joventut Catòlica. A final de segle van aparèixer agrupacions polítiques escolars: Agrupació Escolar Sant Tomàs d'Aquino i Joventut Escolar Republicana. Quan va començar el XX i a causa del regeneracionisme, l'associacionisme va tornant-se més reivindicatiu:

La clase escolar, como gustaban llamarse los estudiantes más activos políticamente, en 1900 nació la Unión Escolar, en Valencia se organizó en 1903. Su experiencia fue breve y fecunda al precio de rica en contradicciones. Se pretendía apolítica, pero la quisieron controlar los estudiantes de un color u otro, y estas ácidas disputas la enervaron⁴⁰.

³⁶ Marc Baldó Lacomba, “Estudiantes de derecho, 1800, 1936”, p. 510.

³⁷ *Ibidem*, p. 510.

³⁸ *Ibidem*, p. 510.

³⁹ *Ibidem*, p. 511.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 511.

L'associacionisme ideològic i polític va ser vibrant, ens diu Marc Baldó, després de la Primera Guerra, i una vegada fracassada la proposta d'autonomia universitària de Silió, la politització de l'alumnat va arribar fins a la Guerra Civil. Al País Valencià va haver-hi tres organitzacions estatals; la valencianista Federació Valenciana d'Estudiants Catòlics (1920) va formar part d'una confederació; la Federació Valenciana Escolar (1930), no confessional i d'esquerra i cultural; Agrupació Valencianista Escolar (1932), nacionalisme d'esquerra, i el Sindicat Espanyol Universitari (1933), feixista. Durant la Restauració, va haver-hi protestes acadèmiques i polítiques, moltes d'aquestes per les deficiències en l'ensenyament. Entre les polítiques va ser fonamental:

La defensa de la libertad de cátedra y expresión y la oposición al integrismo católico, lo que era casi lo mismo. Se conocen revueltas contra la "cuestión universitaria" de Orovio (1875), con la expulsión de algunos profesores universitarios o el caso Morayta (1884). Profesor que hizo un discurso sobre historia antigua de Egipto sin seguir la Biblia al pie de la letra, lo que indignó al ultramontanismo católico⁴¹.

També va haver-hi, ens recorda, protestes contra Cánovas del Castillo (1888), o el cas Odón de Buen (1895); un prelat va incloure un llibre d'aquest professor, entre els prohibits, per defensar el darwinisme; el cas Electra (1901, per una obra de Galdós; la boda reial (1901); l'onomàstica de la infanta Isabel, i sobre la designació de Nozaleda, l'arquebisbe reaccionari de València. Les protestes de tarannà liberal o republicà, les més representatives fins al començament del XX, deixaren de ser les úniques:

Desde entonces se manifestaron las divergencias entre católicos y republicanos. En los años veinte, y en el contexto de las reivindicaciones de los estudiantes de toda España contra el plan Callejo y la dictadura, nació la FUE, responsable de importantes movilizaciones contra Primo de Rivera. Contribuyó al triunfo republicano de 1931, y pasó a tener representación de los estudiantes en los órganos de gobierno. Durante los años de la República la FUE se enfrentaría a los estudiantes católicos y falangistas⁴².

Examen de Llicenciatura

En la llarga relació de Diego Sevilla Andrés amb la Universitat de València, hem vist en la qüestió personal: el jove militant catòlic compromès, va tenir que enfrontar-se des de la seua creença a nous temps polítics, segurament inquietants per a ell. Disposem de l'examen de llicenciatura de la Facultat de Dret, en el qual, ha d'enfrontar-se a nous postulats ideològics. La prova va ser el 25 de juny de 1932, i va signada per ell. Contava amb 21 anys d'edat, és a

⁴¹ Marc Baldó Lacomba, "Estudiantes de derecho, 1800, 1936, p. 511.

⁴² *Ibidem*", p. 513.

dir, durant el bienni reformista, i amb la Constitució de la Segona República - 1931- vigent. Entre altres qüestions, van preguntar-li sobre el sistema polític i constitucional de llavors, a la qual cosa va respondre:

La revolución triunfante el 12 de abril de 1931 cristalizó en las Cortes elegidas en 28 de junio de 1931, debatiendo largamente el problema de la dualidad de las cámaras. Como siempre fue el Senado el refugio de las directrices conservadoras del país, lugar donde tenía un asiento la aristocracia, el clero, las universidades y demás corporaciones, contra él dirigieron sus tiros los partidos extremos. Fue largamente debatido.

[...] No está fijada la nueva ley electoral, en que se va a dar efectividad al voto femenino, ya que la rebaja de edad para el sufragio –de 25 a 23 años- fue acordada y efectiva para la elección de los actuales diputados⁴³.

En l'examen van preguntar-li també sobre els sistemes polítics europeus i les característiques del seu model representatiu. D'Anglaterra, després de destacar la composició bicameral del poder legislatiu, Diego Sevilla va fer l'observació sobre la representació en la Cambra dels Comuns de: "condados, burgos y universidades"⁴⁴. Ressalta també la generalització a Europa del sufragi universal, a excepció de França. Per aquest motiu, al nostre veí del nord, en el qual el Senat s'ha oposat "con tal temeridad, que en la discusión que esta semana se lleva, y cuya votación se haría ayer - 24-, ha sido tal el pánico de los senadores, que han adoptado medidas extremas de seguridad en el Palais Bourbon, para evitar el ataque de los sufragistas"⁴⁵.

Comenta en l'examen els països on hi ha un cert revisionisme constitucional, destinat a fer que, en certs moments, vagen a parar els ressorts del poder al cap de govern o al president,. On s'ha vist de manera més clara aquesta situació, ens diu, ha estat a "Alemania, donde la Constitución de Weimar tiene un articulo 48, que ha permitido a Brüning hacer frente a la crisis actual que ahoga a Alemania"⁴⁶.

Sevilla va referir la centralització de l'ordre públic que es produïa, en països on els estats federats, en els landers. Àustria, també va estar immersa en un procés de centralització; creu que Alemanya pot seguir aquest camí per tractar de solucionar el conflicte de: "la ordenanza que restableció el uso público de los uniformes partidistas del gobierno von Papen"⁴⁷. Pensa també que hi ha un corrent d'opinió pública mundial

⁴³ Diego Sevilla Andres, Universitat de València, arxiu personal, examen de llicenciatura.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

favorable a l'autonomia i independència del poder judicial, necessari, per a preservar el lliure exercici dels drets ciutadans. Creu que la recent Constitució de la República Espanyola (desembre de 1931) limitava les atribucions governamentals i va tenir: “un exagerado respeto a las libertades y derechos del hombre, que si no se deben jamás prescindir de ellos, tampoco deben ser un obstáculo para la vida de la sociedad en general”⁴⁸. Sobre la qüestió religiosa, Diego Sevilla, després d'explicar el tipus de relació que una persona pot establir amb l'Església catòlica en les congregacions religioses, va abordar, a més a més, l'origen de l'estat religiós i de les institucions catòliques. L'evangeli, va dir, ha estat la gènesi d'aquestes, la primera part parla sobre el fonament de la seua fe:

Para salvar el alma, basta con cumplir los preceptos de la Iglesia, pero hay una regla de perfección, un modelo infinito que nos lo indica N.S.J., cuando nos dice “sed perfectos como mi padre”

[...] Relata el Evangelio que un joven se acercó a N.S. y le dijo: Maestro, ¿qué haré para salvarme? Jesús le indicó que guardase los Mandamientos, y al responderle afirmativamente, le dijo, da todo lo que tienes a los pobres y sígueme. He aquí el nervio de la vida religiosa, vida que no es más que una extremación de lo normal en el catolicismo.

[...] No sólo las órdenes religiosas aprovechan a sus miembros, en cuanto imponen perfección en la vida individual, sino que la economía de la Iglesia desempeña el papel de ejemplo notable a los cristianos de la pureza extrema, a que los consejos evangélicos se puede llevar, acicate a su vez para que en nuestra vida, procuremos imitarla lo más posible, demostrando que lo que hacen otros, no nos será imposible a los demás, ya que Dios, no falta a quien lo necesita. Hablar del papel civilizador está fuera del tema y falta tiempo, pero no está de más el dejarlo indicado⁴⁹.

Activista polític en les joventuts de la Dreta Regional

En el catolicisme social valencià, Luis Lucia va ser un dels membres més dinàmics junt amb els denominats “jóvens apòstols”⁵⁰: Josep Duato, Lluís Campos, Manuel Attard, Joaquim Maldondo, José Cortés Grau, Francisco Calatayud, Juan Puchades, Juan Bosch Marín i José Maria Haro. Altres persones molt significades van ser Manuel Simó i M. Puigdollers. Serien els impulsors i fundadors el 1930 de la Derecha Regional Valenciana, el partit responsable de la reactivació del catolicisme polític valencià. Aquests

⁴⁸ Diego Sevilla Andres, Universitat de València, arxiu personal, examen de llicenciatura.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1992, p. 59. Citades en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 19.

van ser els companys de viatge amb què Diego Sevilla iniciaria el seu camí polític. Molts dels membres més joves de la DRV havien pertangut al Frente Regional de Estudiantes Católicos, com ara Lluís Lúcia fill. Altres membres destacats van ser: Josep M. Torres Murciano, Lluís García Guijarro, F. Oria de Rueda, Francesc Bosch Marín i Ignasi Villalonga⁵¹.

En les joventuts de la DRV, Sevilla va tenir una participació molt activa: va col·laborar en les campanyes electorals, en els mítings, en conferències i en tot tipus d'actes públics. Activitats per a les quals Sevilla tenia una predisposició natural. Pedro Laín Entralgo ho recorda en *Descargo de conciencia*: “Diego Sevilla, figura importante en las Juventudes de la Derecha Regional Valenciana”⁵². Feia també, des del 1934, tasques com a corresponsal de *Diario de Valencia* a Massanassa, població on el seu pare va ser mestre entre 1934 i 1935 (el seu pare va ser depurat i va perdre la plaça, i la recuperà després de la guerra)⁵³. En el desenvolupament de la seua tasca política va coincidir de vegades, amb el jove sacerdot Vicent Enrique i Tarancón⁵⁴, membre també de la DRV.

⁵¹ Ignasi Villalonga Villalba (València 1895 – Benicàssim 1973). *Gran enciclopedia de la Comunidad Valenciana*, València 2006, tom XVII, p. 151.

Va ser membre d'una de les nissagues valencianes empresarials més potents. Doctorat en Dret per la Universitat de Deusto. Fundador d'Unió Valencianista Regional i redactor de la Declaració Valencianista el 1918. Va signar les Normes de Castelló el 1932. Amb la Derecha Regional Valenciana, amb la CEDA, va ser diputat en les eleccions de 1934 i 1936 per Castelló. Tot seguit, de la Guerra Civil va abandonar la política. Des de la Cambra de Comerç, ajudà a la creació del Centre d'Estudis Econòmics Valencià. Va ser director de la Companyia de Ferrocarrils i Tramvies, de propietat familiar. Va ser impulsor d'Eléctricas Leonesas, Compañía Española de Petróleos (Cepsa), Dragados y Construcciones i altres empreses. Ignasi Villalonga ha estat una de les fortunes més importants des del franquisme a la Transició.

⁵² Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, Barcelona, Barral Editores, 1976, p. 146. Comentari relacionat amb el 18 de julio de 1936.

⁵³ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 19.

⁵⁴ Vicente Enrique Tarancón (Borriana 1907 - València 1994), *Gran Enciclopedia de la Comunidad Valenciana*, València 2006, tom VI, p.83.

Una de les figures claus de la Transició. Religiós. Doctorat en Teologia a la Universitat de

Luis Lucia, va trobar en les primeres dècades del XIX, un tradicionalisme carlí valencià, liderat per Manuel Simó. El simonisme⁵⁵ superar els plantejaments inicials de l'intransigentisme⁵⁶, postulat doctrinal que condemnava el liberalisme, sobretot en el seu vessant sociopolític de laïcisme i democràcia (respecte al seu model econòmic i material, no volien fer una condemna contundent de la seua estructura econòmica) i defensaven la propietat privada, com el liberalisme. Després d'haver complert la missió d'acabar amb la crisi política del sistema restauracionista Lúcia considerava la dictadura de Primo de Rivera un període polític superat, i entenia que havia arribat el moment en el qual el conservadorisme catòlic, refermava la seua presència en l'escena política valenciana. Per això era inajornable la mobilització de l'electorat catòlic valencià. Aquest segment de la societat valenciana després de la dictadura, s'havia mostrat prou indiferent amb la pràctica política i l'exercici del sufragi. Els dirigents de la DRV, estimaven necessari superar la “resignació cristiana de la massa obrera dels nostres pobles”^{56u}.

L'Església catòlica temia que la classe treballadora fóra guanyada per la causa de la revolució. Per trencar aquest absentisme polític, el conservadorisme catòlic valencià va començar a llançar un discurs de resistència enfront de l'“avanç del bolxevisme” i del “socialisme que pot apoderar-se dels camps”⁵⁷. L'Església predicava advertint de les conseqüències nefastes que comportaria aquesta actitud, pel fet que s'estaven “deixant deserts els temples”, però també, “sense les seues propietats els seus legítims amos”⁵⁸. Això era un missatge clar per a unir Església i propietaris, davant la reforma agrària republicana i la revolució. El discurs de la por des del púlpit anava de la mà de

València. Bisbe de Solsona el 1945 (als 38 anys), arquebisbe d'Oviedo el 1964, i arquebisbe de Toledo i primat d'Espanya el 1969. L'homilia de 27 de novembre de 1975, a l'Església dels Jerònimos va ser pesa fonamental en les noves relacions Església-Estat.

⁵⁵ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*... , p. 37. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 19.

⁵⁶ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, 44. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 20.

⁵⁷ *Ibidem*, pàg. 61. Publicat en *Diario de Castellón*, 19 gener de 1928 i 25 febrer de 1928. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 20.

⁵⁸ *Ibidem*, pàg. 61. Publicat en *Revista de Gandía*, 10 de novembre de 1928, “Ante el próximo congreso católico Valenciano”. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 21.

la propaganda política de la DRV.

El catolicisme valencià, conscient de la necessitat de mobilització, va fomentar l'associacionisme empresarial i el sindicalisme catòlic, amb la finalitat d'amortir l'avanç del socialisme i del sindicalisme de classe. Així mateix, va reactivar les seues associacions de caràcter seglar. Es va celebrar el 1927 la I Assemblea Regional Valenciana de l'ACNP i es va relançar el 1928 l'Acción Católica Valenciana (ACV) i el seu Secretariat d'Obres Socials. Aquestes iniciatives van rebre el suport de l'Asociación de Patronos Católicos. L'ACV va incorporar a les seues files els antics membres de l'Asociación Regional de Acción Católica (ARAC). Els jesuïtes del Col·legi Sant Josep a València van donar cobertura a totes aquestes associacions. Diego Sevilla, va participar en aquesta mobilització des de la seua militància en la Federación Regional de Estudiantes Católicos.

En la revitalització del catolicisme valencià va ser fonamental la cobertura publicitària que li va prestar *Diario de Valencia*, fundat el 1911 per Luis Lucia, i del qual va ser també el seu director. Aquesta publicació fou el mitjà natural d'expressió del partit catòlic: va conformar l'opinió pública conservadora a través dels seus editorials, i una infinitat d'articles publicats en les seues pàgines en línia ideològica semblant a *El Debate*, a la resta de l'Estat. El dirigent catòlic valencià va modernitzar l'estructura del partit, va ampliar la base social del seu electorat i va ser en el seu moment el rostre més presentable, dins de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA)⁵⁹, formació política coalitzada amb la DRV. El mèrit més gran de la DRV i de Lucia, el seu líder i impulsor, va consistir a unir el carlisme tradicionalista i el conservadorisme valencià, i mobilitzar-lo políticament en contra del socialisme i de la Segona República.

A més del catolicisme conservador i del tradicionalisme carlí, la Derecha Regional Valenciana va incorporar els antics líders restauracionistes i membres de la noblesa local, i es va forjar així una nova convergència política entre els membres de l'antiga burgesia catòlica i la nova burgesia conservadora agrícola i industrial. Entre aquests, es trobaven els nous propietaris del Banc de València, des d'on es va impulsar el Centre d'Estudis Econòmics de València. També van rebre ajuda i assessorament de

⁵⁹ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, p. 11. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 21.

la Unión Nacional de la Exportación Agrícola, de la qual Luis García Guijarro era secretari, i també de la DRV. Rafael Valls considera que tant els militants de la DRV com els de la CEDA, eren homes d'acció i de tàctica política més que intel·lectuals⁶⁰.

Luis Lucia considerava que tant la teoria com la praxi política calia fer-la davall la tutela de l'Església catòlica i amb el seu acord. Les encíclics papals i les directrius vaticanes van ser una referència quotidiana en el discurs politicoideològic de la Derecha Regional Valenciana. El vincle amb l'Església era tan fort, que els dirigents de la DRV consideraven que els catòlics no havien de militar en partits o en organitzacions sindicals d'ideologia diferent de la catòlica⁶¹.

El catolicisme social, enfront de l'individualisme liberal i la lluita de classes, intentava presentar-se com una tercera via superadora d'antagonismes socials. La seua doctrina proposava una distribució més equitativa dels beneficis empresarials i polítiques salarials més justes i la participació dels obrers en les empreses, per mitjà de la participació accionarial i la sindicació obrera i llauradora⁶². Aquests plantejaments no van arribar a calar entre l'empresariat catòlic. En el període en què la dreta va assumir el poder no va legislar en aquest sentit.

Quelcom de paregut va ocórrer a Itàlia, l'intent per part del Partit Popular italià de buscar la denominada tercera via: superació dels esquemes liberalisme-democràcia i feixisme-autoritarisme. Aquest partit, va anar decantant-se a favor de les posicions profeixistes amb el vistiplau del Vaticà. Pius XI, en l'encíclica *Quadragesimo Anno*, elogiava l'organització corporativista que s'estava implantant en la societat italiana, i expressava una major comprensió cap als principis socials del feixisme, i els considerava pròxims al catolicisme. El feixisme italià va suavitzar els seus posicionaments laics, acceptant que l'Església catòlica exercira una funció rellevant com a rectora de la societat. L'acostament de posicions es va materialitzar en els acords de Letrà el 1923. A França, contràriament, la intel·lectualitat catòlica va optar per

⁶⁰ *Ibidem*, p.150. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla.....*, p. 22.

⁶¹ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, p. 66. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p .23.

⁶² *Ibidem*, p. 76. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*, p.24.

posicionaments polítics democràtics.

En estas horas de transición

El dirigent catòlic valencià, va arregar les seues inquietuds i propostes polítiques en el llibre-manifest del 1929, *En estas horas de transición*. Aquest document va ser assumit com a ideari i programa polític de la DRV el 1930. Defensava la doctrina i funció de l'Església en qüestions socials, i incorporava un discurs populista sobre la riquesa agrícola valenciana, coincident amb els interessos dels grans propietaris i de l'Església, sense oblidar els mitjans i els més menuts. Anava dirigit a tot el món de la catolicitat, pensava que era un deure individual per a salvar la pàtria:

Deja, pues, religioso, un momento el silencio de tus claustros; abandona tú también industrial, unas horas la dirección de tus empresas; levanta tú agricultor cristiano, por un rato al menos, la frente de tu tierra; echad a un ladounos instantes, obreras y obreros los instrumentos de trabajo que son vuestro pan; entregad un día propietarios, a vuestro administrador o criado el cuidado y preocupación de vuestra hacienda; dejad unas horas, padres de familia, las faenas de vuestros hogares y hasta el cuidado de vuestros hijos; y olvidaos también vosotros, jóvenes de **tan hoy en día**, mis amigos del alma [...] cuando tanta necesidad tenemos de vosotros para las cosas grandes...⁶³.

Els motius i la urgència de la mobilització, per a Luis Lucia són per causa de la gravetat del moment polític social. Després d'explicar la naturalesa revolucionària del seu temps, ens diu que hi ha un moment en què: "la mano de Dios detiene a los pueblos en su camino y los requiere a las más hondas meditaciones"⁶⁴. Creu que hi ha generacions en hores terribles de transició, i que és moment d'actuar, determinar-se, exercint la llibertat individual en aquesta: "magna revolució *espanyola*"⁶⁵, de la qual és

⁶³ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, València, Editorial Diario de Valencia, 1930, p. 63. Facsímil, editat per les Corts Valencianes, amb motiu del 25 d'Abril de 2013, Día de les Corts Valencianes.

El final de la reproducció del llibre, arreplega unes observacions de Juan Gabriel Cotino Ferrer, president de les Corts Valencianes, referides al descredit que suposava aleshores participar en política. Juan Cotino citava textualment: "¿No contaminarnos con la política, con la nefanda política, con la baja y grosera política?"

⁶⁴ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, València, Editorial Diario de Valencia, 1930, p. 19.

⁶⁵*Ibidem*, p. 19.

executor i testimoni. Depèn de com s'haja exercitat la llibertat de l'individu, serà eficaç per al catolicisme o el comunisme:

Generación la nuestra por Dios elegida para cooperar en sus planes en este momento decisivo del porvenir de España, cuya gravedad se agiganta por coincidir con la gran batalla universal entre la civilización cristiana y la barbarie soviética, ninguna desde los días ya lejanos de la Revolución francesa habrás visto llamada a más alta misión y habrá sentido ante su conciencia una más grande responsabilidad ⁶⁶.

Eren també aquells temps de crisi, la política estava, o millor dit, continuava desacreditada. Lucia repassa la situació d'altres països i troba que alguns caminen cap una normalitat de principis cristians. La única manera de aconseguir-ho, és mitjançant l'exercici dels nostres drets ciutadans: ¡La política! ¡La intervenció política! ¡Sí, señores: sí católicos: “¡La política! ¡ La intervenció política!”. El dirigent catòlic valencià fa un repàs per les encíclicues⁶⁷ que aconsellen participar en política: *Mirari Vos*, de Gregori XVI; *Quanta cura* y *Syllabus*, de Pius IX; *Diuturnum illud*, Immortale Dei, de Lleó XIII, sobre la constitució cristiana de l'Estat: “Es bueno y conveniente que la acción de los católicos salga de este estrecho círculo a campo más vasto y extendido, y aún que abrace el sumo poder del Estado”, en *Libertas*, del mateix pontífex, ho fa de manera semblant. Pius X, considerat generalment menys polític també ho aconsella: “Bien entendemos que algunos se escandalizarán oyéndonos decir que tenemos obligación de ocuparnos en política”. *Ubi arcano* i *Quas primas*, de Pius XI, porten la mateixa orientació. El dirigent catòlic reafirma la manera ferma, amb què des del Vaticà persegueixen la participació política, i contempla l'accidentalisme amb normalitat, però això sí, amb sotmetiment de la qüestió política a l'Església:

Como se ve, pues, la Iglesia no sólo permite, sino que anhela y hasta exige, como deber de conciencia, la intervención de los católicos en la vida política. Lo que no puede ni quiere tolerar es que nadie pretenda adscribirla a un determinado partido político. Ella está por encima de todos los partidos. A todos exige deberes: a nadie concede, respecto de ella, derechos. No es sierva de nadie, sino soberana de todos.

Ella fija principios generales de derecho público y no le importa ni le interesa que sea monarquía o república el régimen que los acate, ni que se llame A o B el partido que los defiende o plasme en la gobernación del Estado. Con que se cumplan, le basta⁶⁸.

⁶⁶ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, p. 23-24.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 30-35.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 34-35.

Luis Lucia, sobretot, es queixa en aquest manifest que tots els partits tenen en els seus programes, principis i afirmacions que ataquen l'ordre moral, per la qual cosa, des de la seua sobirania espiritual, l'Església catòlica no pot callar i ha d'actuar. Els conflictes polítics més importants que es van plantejar en la DRV, a Luis Lucia, a Diego Sevilla i a la resta de la militància d'aquesta formació, guardaven relació amb les tesis de l'accidentalisme durant la Segona República. Teòricament, com s'ha vist, acceptava els diversos sistemes politicoinstitucionals i els governs legalment establerts, però amb el sotmetiment d'aquests a la seua doctrina. En realitat, com sabem, els plantejaments doctrinals dels partits d'esquerra i republicans no acceptaven cap submissió, els seus postulats entraven en contradicció amb la doctrina de l'Església sobre l'origen de la veritat revelada, de la qual depositària i intèrpret, i de la funció del poder. A més a més, per a Lucia, pensava com Balmes, sobre la necessària conciliació entre política i religió. A més a més, la realitat social no podia entrar en col·lisió amb la religiosa:

La verdad es una. Si no fuera una no sería verdad. Luego la verdad religiosa- que, por su carácter sacro, es única- no puede encontrar en contradicción con la verdad social, con la verdad económica, con la verdad política. El individuo es uno. Si no le fuera no sería individuo, es decir, es decir, indivisible. Luego el hombre que produce, el hombre que transforma, el hombre que trabaja, el hombre que posee, el hombre-ciudadano, no puede estar en contradicción con el hombre que cree, con el hombre que reza. hombre social, el hombre económico, el hombre moral, el hombre político, no son cuatro hombres: son uno sólo en el que no cabe división, ni desdoblamiento, ni contradicción⁶⁹.

L'acceptació per part de l'Església del sistema polític republicà, no deixava de ser una entelèquia, ja que portava implícits aquest sistema polític els valors de la societat laica. La Segona República entrava en col·lisió amb la Derecha Regional Valenciana i el conservadorisme espanyol que en els seus programes demandava un Estat confessional. L'accidentalisme va ser simplement un recurs temporal, que va permetre durant la Segona República la participació política del catolicisme, en aliança amb el conservadorisme no monàrquic. Aquests contradiccions van ser molt accentuades en la qüestió del divorci:

⁶⁹ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, València, Editorial Diario de Valencia, 1930, p. 27.

Afirmamos que el Estado tiene el deber de defender a la familia contra las doctrinas que atacan a lo que es esencia de la esencia del sacramento del matrimonio, cuales son las del divorcio del vínculo, que niega su indisolubilidad, y la del malthusianismo, que lo hace criminalmente infecundo, así como contra la pública inmoralidad, que la corrompe y prostituye; que la educación de los hijos es derecho y deber sagrado y exclusivo de los padres y, como consecuencia, aspiramos a la más amplia libertad de enseñanza [...]⁷⁰.

Acció catòlica: escola de polítics

El dirigent catòlic, en el seu intent de mobilització de l'electorat valencià, troba arguments coincidents amb el seu plantejament, en documents de la santa seu que persegueixen la mateixa finalitat. En concret, una carta de Pius XI al cardenal Bertram: "la Acción católica no cerrará a sus afiliados el paso a la vida pública"⁷¹. Troba fonamental el paper que pot desenvolupar aquesta organització, segons el pontífex, li pareix innata la manera en què pot desenvolupar aquesta feina: "parece como nacida para deparar a la sociedad los mejores ciudadanos, al Estado los magistrados más escrupulosos y expertos"⁷². Lucia considera l'Acción Católica, la millor escola de política i pensa que aquesta organització, segueix de bon grau les prescripcions eclesiàstiques. Tots aquest conceptes, ens diu, els va ratificar Pius XI, a Itàlia en l'al·locució als homes catòlics:

La Acción católica se eleva y se desenvuelve encima y fuera de todo partido político. No pretende ni ejercitar política de partido ni ser un partido político. Con todo eso, los hombres católicos entienden y saben perfectamene que esto no puede indicar desinterés de la política cuando ésta significa el conjunto de los bienes comunes en contraposición a los singulares y particulares. Los bienes comunes miran a las polis ⁷³.

El gran pecat del segle XIX, ens diu Luis Lucia va ser, l'enfocament materialista dels partits catòlics, que van manifestar una conducta d'aberrant consciència, dient, i de vegades volent servir l'Església, no feren més que: "servirse de ella para el más fácil logro de sus intereses políticos"⁷⁴. Va observant-se també, una certa comprensió del dirigent catòlic cap a altres religions i sistemes polítics. Tot això, ens diu Lucia, s'ha manifestat de manera molt clara recentment en l'afer d'Acció Francesa:

⁷⁰ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición...*, p. 90.

⁷¹ *Ibidem*, p. 44.

⁷² *Ibidem*, p. 44.

⁷³ *Ibidem*, p. 45.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 47.

Formada por creyentes y acaudillada por positivistas y ateos, como Carlos Maurras. El tesoro de la doctrina revelada de que es depositaria la Iglesia, no significa para los 'camelots do roi' un fin sino un medio. El catolicismo por sí moderador de pasiones, era un gendarme espiritual de las conciencias, [...] mantener la paz de las almas, tan sólo como antecedente propicio a la paz de los cuerpos. [...] No era el catolicismo la salud de los pueblos. Era tan sólo una de tantas medicinas, de más o menos éxito, a probar y discutir, para conseguirla, como pudieran ser el budismo, el mahometismo o el protestantismo, la esclavitud o la libertad, la monarquía absoluta o la constitucional, el imperio o la república, la aristocracia o la democracia. Y la Iglesia la condenó, como no tenía más remedio que condenarla⁷⁵.

Segons Lucia, la situació de llavors a Espanya era insostenible per la lluita d'un segle cruent, per la qual cosa, aplegaren les primeres advertències pontificals, poc després del final de les guerres civils, en què l'enfrontament entre catòlics era febril: "las disputas religiosas de los partidos católicos en que la discusión había descendido al terreno del insulto y del escándalo"⁷⁶.

El dirigent catòlic, explica els motius de la reacció política abstencionista dels catòlics, conseqüència de les interpretacions equivocades dels missatges del Sobirans Pontífex, segons els quals l'Església era indiferent a les qüestions polítiques; tot això és una equivocació. Contínuament, es queixa: políticament estan perjudicant-se els interessos dels creients, des d'una premsa d'esquerra més nombrosa i més llegida, però no millor ni més informada que la catòlica, fent-se:

Esa volteriana política anticlerical de guante blanco? ¿No advertimos el resurgir enorme del partido socialista al amparo de la suicida protección que le ha venido concediendo el gobierno de la Dictadura? ¿Es que creemos que el sindicalismo único ha muerto en estos seis años de fuerza gubernativa? [...] Vive y resurgirá, como viven y resurgirán las organizaciones republicanas y las organizaciones izquierdistas y, todas, por desgracia mucho más desplazadas hacia el radicalismo que antes⁷⁷.

Segons Lucia, la situació de llavors a Espanya era insostenible per la lluita d'un segle cruent, per la qual cosa, aplegaren les primeres advertències pontificals, poc després del final de les guerres civils, en què l'enfrontament entre catòlics era febril: "las disputas religiosas de los partidos católicos en que la discusión había descendido al terreno del insulto y del escándalo"⁷⁸.

⁷⁵ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, p.48.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 56.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 61.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 56.

Luis Lucia ens diu, cal no refiar-se de la desunió de republicans, socialistes i liberals (ara en disputes internes a compte de monarquia o república), perquè quan es tracta de defensar el per ells denominat, laïcisme i combatre la religió o clericalisme, sempre estan units. Veu amb gran preocupació la possible arribada dels socialistes al poder, i pregunta al món catòlic: què passarà amb vosaltres pares de família, i el vostre dret a l'ensenyament dels fills; dels propietaris, i el dret a la vostra propietat; d'obrers i obreres catòlics a la llibertat de treball, i a les vostres associacions professionals; dels llauradors cristians i dels vostres sindicats; dels industrials, i la vostra autoritat en les fàbriques; de les ordres religioses, el dret d'associació i el vostre dret a l'ensenyament? Ha arribat, ens diu el dirigent catòlic, el moment d'eliminar tot això:

No significarnos? ¿No contaminarnos con la política, con la nefanda política, con baja y grosera política ¿dejar de nuevo que el eterno y constante puñado de luchadores riña en las urnas la batalla de su impotencia, mientras vosotros miráis tranquilos, como a los toros desde la barrera, para decir después ¡hemos triunfado! si ganamos o ¡habéis perdido! Si nos vencen?⁷⁹.

El dirigent catòlic valencià fa un repàs a la situació del catolicisme de llavors, i recorda el cas mexicà: comunitat de fidels practicants, en la qual s'ha produït la persecució religiosa⁸⁰, que ens recorda l'època més ominosa del paganisme romà i que

⁷⁹ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, p.63.

⁸⁰ Karina Suarez, Mèxic, "Mexicanos Laicos contra mexicanos religiosos: 90 años del fin de la Guerra Cristera, *El País*, 21 de juny de 2019.

Karina en el seu article ens recorda aquells dolents esdeveniments, per la data de publicació de *En estas horas de transición* (gener de 1930), Lucia, està referint-se a la Guerra de los Cristeros. Al crit de ¡Viva Cristo Rey!, ¡Viva Santa María de Guadalupe!, dels revoltats: laics, rectors i religiosos, el conflicte va provocar milers de morts. La causa de l'enfrontament es troba en la progressiva secularització dels governs mexicans, conseqüència de la revolució en aquest país. Els diaris locals de llavors, van donar compe de que el tancament dels temples, deixa sense poder rebre els sacraments, la qual cosa, va provocar l'angoixa dels fidels. La nova Constitució del 1917, va restringir el poder dels propietaris i de l'Església catòlica. El 1925, El Vaticà va tenir també un conflicte de caràcter cismàtic quan es va crear la Confederación Regional Mexicana. Quan el president Lázaro Cárdenas (1935-1939) va introduir un nou article constitucional que declarava l'educació socialista es van reproduir nous alçaments cristeros, i van ser assassinats centenars de mestres.

Segons Gabriela Aguirre, la Constitució mexicana del 1917, durant el govern de

ha provocat la resposta internacional del món civilitzat. Podria passar, adverteix, que per falta de consciència del deure polític, d'organització i d'inacció, ens trobarem la cristianíssima Espanya amb: “un bolchevismo, más o menos disfrazado de gobernante, había escalado, con un golpe de fortuna. Las alturas del Poder...”⁸¹.

La qüestió regional: plantejament realista. El problema de l'habitatge

En el pamflet-programa *En estas horas de transición*, Luis Lucia destaca la importància donada al problema de l'habitatge, relacionat amb el creixement citrícola amb plena expansió. Falta mà d'obra i falten llocs en condicions per als treballadors. Segons l'estimació de Francisco Barrachina, president de la Federación de Obreros Católicos de Levante, a València falten 21.000 cases. Les construïdes recentment no han servit per a resoldre aquesta qüestió. Segons el dirigent catòlic, en la majoria dels barris, la gent viu de manera infrahumana:

Las clases obreras siguen alojadas en vergonzosos amontonamientos de carne humana en las barriadas de la Vega, del Hospital, del Centro y del Museo. Todo se hace para el lujo de la ostentación. Queremos ofrecer al forastero la visión de una Valencia dorada y no pensamos que en vano refulgirá el oropel de nuestros grandes boulevares mientras encumbra la nauseabunda gangrena de nuestras grandes aglomeraciones populares tan insalubres como miserables [...] hay habitaciones con 10,11 y 12 personas; en el de la Misericordia conocemos edificio de cuatro pisos con ¡151! moradores [...] Y ¡qué vivir de esta gente que hace de cada cuarto, sin luz y sin ventilación, comedor y cocina, estancia y dormitorio y donde, llegada la noche se amontonan enfermos y sanos, padres e hijos, hombres y mujeres, en horrible y *obligada* promiscuidad, que hace de la higiene un mito y de la moral una cosa de ensueño ⁸².

La proposta regionalista del dirigent catòlic és prou més compatible amb altres forces polítiques, no és tan conservadora. Pensa que el nostre territori ha estat menyspreat per la resta d'Espanya, sobretot en qüestions fiscals referides a l'exportació, pensa també que hi ha un desequilibri negatiu en la nostra aportació al conjunt nacional.

Venustiano Carranza, fou negativa per al clero. Però d'alguna manera profitosa, l'episcopat a l'exili: San Antonio, Chicago, San Diego i l'Havana va fer reflexió i autocrítica sobre l'Església a Mèxic, i establiren durant els quatre anys que durà el desterrament, bones relacions amb la Santa Seu i el clero dels Estats Units. Veure: <http://biblioteca.itam.mx/estudios/60-89-84/GabrielaAguirre.LaiglesiaCatolica.pdf>

⁸¹ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, p.78.

⁸² *Ibidem*, p. 123.

Rememora la nostra història intentant ressorgir: “Vamos, pues, a crear una conciencia valenciana, para rehacer una personalidad valenciana también”⁸³. Demana capacitat autàrquica i autònoma, capacitat per a poder governar-se, i legislar en l'àmbit regional. Dins d'una sana política regionalista, vol aplegar gradualment les diputacions mancomunades, hereves de la “Generalitat” valenciana. De manera semblant, aspira a una universitat Valenciana autònoma. Per aconseguir els objectius assenyalats, la seua aspiració fonamental es concreta en:

Formación de una hacienda propia y bien dotada, para lo cual proclamamos la necesidad de la más amplia descentralización de funciones y de medios en el orden económico administrativo, y como consecuencia pedimos el concierto con el Estado, al estilo del pactado por las provincias forales de España, para la contribución regional a las cargas de la nación ⁸⁴.

La dona

Com hem vist en *En estas horas de transición*, i en gran quantitat d'articles de premsa del dirigent catòlic regionalista, la seua ideologia política, carlista d'origen, va anar configurant-se després, sobretot amb les encíclics papals i directrius vaticanes. No tant en el conservadorisme tradicional espanyol, al que cita en les obres de Balmes, Vázquez de Mella i Ganivet, però de manera molt lleugera, de manera semblat ho fa amb Proudhon, per l'altre extrem. Es prou peculiar la visió de Luis Lucia, sobre la situació social de la dona treballadora de llavors, amb prou de realisme:

Afirmamos la necesidad de una política de sano feminismo cristiano que se preocupe de defender a la mujer contra toda inmoral explotación; regule y ampare el derecho y las condiciones de trabajo de la que para el sustento lo necesita; le otorgue libertad para el cumplimiento de sus deberes y para salvaguardar su patrimonio y su salario contra las imposiciones y la prodigalidad de su marido.

[...] Mediante un cambio radical y profundo de su condición en las leyes civiles, penales y sociales; y aunque la deseamos reintegrada al hogar para cumplir la misión que por naturaleza le es propia, reconocemos que, dada la realidad del mundo económico y político, tiene en aquél defensas que buscar y en éste muy caros intereses e ideales que defender, y como consecuencia propugnamos el recocimiento de su derecho de acceso a todas las profesiones y cuerpos del Estado y el de su intervención en los negocios públicos, con el de sufragio consiguiente, como electora y elegible para cargos representativos ⁸⁵.

⁸³ Luis Lucia Lucia, *En estas horas de transición*, p. 128.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 131.

⁸⁵ *Ibidem*, pp. 95-95

Argumentari i discurs: Instrucciones a los propagandistas

Per aconseguir reforçar la seua presència en l'esfera pública, la Derecha Regional Valenciana instava els seus militants i simpatitzants a participar en els assumptes públics. Era la manera de fer visible el seu compromís catòlic i de reforçar la presència social de l'Església en l'àmbit local i també l'estatal. L'objectiu últim de la dreta catòlica nacional era la consecució de la governació del país amb la finalitat d': "aconseguir l'imperi d'aquest dret públic cristià en la governació de l'Estat"⁸⁶. Per a aconseguir-ho, Lucia, a més a més, va impulsar un partit amb pràctiques organitzatives modernes, i va actualitzar i formar els seus dirigents. La DRV va fer servir un discurs polític moderat reformista, a fi d'ampliar la seua base social i política. Les joventuts del partit van desplegar una intensíssima labor proselitista, com és després de la circular de 5 de juliol de 1933, emesa per la *Jefatura* del partit, document que Diego Sevilla va conservar durant tota la seua vida:

Instrucciones a los propagandistas

Terminada la primera etapa de propaganda de 1933, no cumpliría su deber esta Jefatura si no manifestara su profunda gratitud a cuantos ha tomado parte en la pasada brillantísima campaña con la que Derecha Regional, ha superado, sola, la labor de todos los demás partidos derechistas españoles juntos. Verdaderamente la actividad de nuestros propagandistas ha sido asombrosa y bien merecen un descanso del todo necesario además, razón por la cual han de ser ellos los primeros guardadores de si mismos, procurando no adquirir compromisos durante estos meses de verano que deben ser preferentemente dedicados a la preparación, mediante el estudio, de la próxima campaña invernal.

Juzga necesario esta Jefatura aprovechar este lapso de tiempo para orientarlos propagandistas y darles algunas instrucciones con el fin de que ajusten su preparación a la características que Derecha Regional quiere dar a su campaña de 1933-1934.

1ª Hay que acabar con las improvisaciones. El propagandista de Derecha Regional debe subir a la tribuna sabiendo siempre lo que va a decir. Los momentos son demasiado graves y delicados para confiar los intereses de una organización al azar de la inspiración momentánea de cualquiera de sus propagandistas.

2ª Hay que acabar con la oratoria de mera palabrería y efectismo. Más que el aplauso debe buscarse la formación de nuestra masa y para ello los discursos de nuestros propagandistas deben ser preferentemente doctrinales y orientadores. Con una buena preparación puede perfectamente ponderarse en un discurso la exposición de la doctrina y de la táctica con la frase bella y el toque sentimental que preparan los corazones y los mantienen en tensión para recoger las ideas.

3ª Hay que acabar con la oratoria de mera crítica personal. Sabido es que el mejor

⁸⁶ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, p.65. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 23.

procedimiento para conseguir aplausos y enloquecer a las gentes en esta época es dedicarse a caricaturizar y lanzar diatribas contra los prohombres de la situación. Esto va bien para los partidos negativos, pero no para los constructivos como Derecha Regional. Si el gusto del público está estragado, no por eso hemos de darle lo que desea sino lo que necesita. No ha de mandar él de nosotros sino nosotros de él para poder educarle. No olviden los propagandistas dos cosas:

A) Que la caridad con la persona es un deber para nosotros porque es la característica de los cristianos.

B) Que esa caridad es también en nosotros interés porque a nuestros actos asisten muchos que no piensan como nosotros y si comenzamos denigrando a ellos o sus hombres o no querrán ya oírnos o la pasión excitada les impedirá que nos oigan. Siempre, además, quien nos oiga sin amarnos, verá a través de nuestras meras críticas personales la carencia de razones doctrinales que apoyen nuestra posición.

C) Que lo que más hiere a los hombres es la ofensa personal y lo que más nos interesa a nosotros es la exposición doctrinal: y es estúpidamente antipolítico que por un exceso de ataque a las personas se nos suspenda un acto y quede el público sin haber podido conocer nuestra doctrina.

El buen propagandista sabe exponer hábilmente cualquier torpe o inmoral posición ajena con solo contraponer, sin necesidad de duros adjetivos, nuestra idea con la del adversario, y la de este con su conducta.

4ª) **Hay que exponer nuestro programa y ajustar a su doctrina los discursos.** Ocurre con demasiada frecuencia que después de haber hablado seis oradores en un acto y de haber pronunciado elecuentísimos, nadie ha podido enterarse de lo que es Derecha Regional. Y esto no puede continuar. En todo caso debe hacer por lo menos un orador que exponga a grandes rasgos el programa de la Derecha y su norma de actuación.

5ª) **La próxima campaña va a tener dos características:** A- se hará principalmente a base de conferencias. B – los mítines ordinarios se harán a base de solo tres oradores: uno propagandista y dos propagandistas. La señorita ocupará siempre el segundo lugar.

6ª) Todo propagandista debe preparar estos cinco tipos de conferencia de tres cuartos de hora cada una:

A) Historia, doctrina y táctica de Derecha Regional Valenciana.

B) Un tema doctrinal cualquiera del programa de Derecha Regional Valenciana (en el orden religioso, en el político, en el social, en el económico, en el regionalista, etc.).

C) Crítica de la política y de la legislación (política socialista, política agraria, política religiosa, política económica) coronándola siempre con una exposición sucinta de la solución que ha dichas cuestiones da el programa de la Derecha.

D) Tema cultural más o menos relacionado con la política.

E) Tema que pudiéramos llamar de avanzada, es decir, sobre criterios personales, es decir sobre criterios personales en determinados problemas que, si no están hoy en el programa, puedan mañana ser incluidos en él. Para estos temas se exigen dos condiciones: 1 - Que sean previamente conocidos por el Secretario político. 2ª – Que manifieste el propagandista en su discurso que se trata de su criterio personal y de un tema, por hoy, de mera cultura.

7) **Todos los propagandistas se reunirán un día a la semana, y se designará oradores.** 8) Son muchos los propagandistas de Derecha Regional, però lamenta esta Jefatura que no hayan surgido nuevos en la pasada campaña.

8) **Hay que crear una nueva generación de propagandistas.**

(Sobre todo los recién salidos de las Universidades).

La nueva promoción de propagandistas probará sus primeras armas durante Octubre en los Círculos de Derecha Regional en la capital y poblados más próximos e incondicionales.

9) **Es preciso crear sobre todo nuevos propagandistas obreros**, pues ya la experiencia nos ha enseñado que el propagandista obrero es el mayor éxito en nuestros actos y su voz la única que de veras escuchan las masas proletarias. Todo el que conozca, pues, un obrero, posible propagandista, debe comunicarlo a la organización para que ésta haga cerca de él las oportunas gestiones.

10) Es preciso también que los propagandistas más jóvenes preparen temas sobre la misión de las juventudes dentro de Derecha Regional.

11) Para estimular a los propagandistas, Derecha Regional durante la campaña 1933-1934, publicará en la prensa diaria o en folletos el mejor discurso de cada uno de aquéllos.

12) No olviden los propagandistas que es probable que durante este invierno surja un período electoral y que por ello todos deben preparar algún discurso apropiado a una campaña de esta índole.13) Ningún adherido inscrito en la sección de propagandistas tomará parte en acto público alguno sin expresa autorización del Secretario Político.14) Se ordena a cada propagandista que envíe a esta Jefatura su ficha con el número de actos que ha tomado parte desde la fundación de Derecha Regional y poblaciones en que aquéllos se han celebrado. Si no lleva nota, el mapa de la región le servirá seguramente de recordatorio.

Valencia, julio de 1933.

Luis Lucia Lucia 87.

La DRV: un conglomerat ideològic i tàctic

En l'amalgama política formada per la Derecha Regional Valenciana cohabitaven distintes sensibilitats ideològiques, com a conseqüència del procés de convergència i agrupament impulsat per Lucia. Les divergències es van mostrar més evidents a l'hora de demostrar amb fets l'acatament d'aquest partit a les institucions polítiques, i el sotmetiment a la Segona República. L'eclosió a Europa durant el primer terç del segle XX de feixisme i nacionalsocialisme, va tenir gran predicament sobre les

⁸⁷ Luis Lucia Lucia. Fullet d'instruccions per als propagandistes, Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, Sant Miquel dels Reis, Arxius Personals i Institucionals. Trobat entre els papers de treball, que Diego Sevilla conservava a la seua biblioteca personal.

formacions polítiques conservadores espanyoles. En la DRV les diferències més importants es van anar manifestant amb qüestió territorial i autoritarisme. La proposta política del dirigent catòlic valencià era de tarannà regionalista. Lucia havia manifestat explícitament el seu rebuig al nacionalsocialisme, i havia afirmat que aquest sistema no era el model polític que proposava el seu partit:

Calla, ¡por Dios! Nosotros somos la antítesis de todo eso. Eso es la doctrina de estatismo y nosotros hemos nacido precisamente para luchar contra ella. Ya pueden desfilar ante mí millones de hombres con las camisas del color que sea y saludando con los gestos más estrambóticos. Ni me convencen. Bien están en su sepulcro los césares. Ellos serán la fuerza, pero la fuerza nos es la razón. Para ser autómatas, más vale no haber nacido. Ahogar las soberanías sociales es matar a la sociedad...-menos comprendo que a un cristiano le entusiasmen. [...] Queremos y debemos ser el fascio del antifascio.⁸⁸

Malgrat això, els plantejaments totalitaris feixistes eren cada vegada més nombrosos en la Derecha Regional Valenciana, en el tradicionalisme i en els monàrquics de Renovación Española, allunyats tots, cada vegada més, del catolicisme social. José Corts Grau, militant també del partit de Lucia, des de les pàgines de *Diario de Valencia* mostrava la seua simpatia pel nacionalsocialisme, i va discrepar, a més a més, obertament del regionalisme. Corts Grau i José María Torres Murciano (secretari de joventuts de la DRV), junt amb el carlí Mariano Puigdollers, van ser els únics membres del catolicisme valencià que col·laboraven amb la revista *Acción Española*. Des de la DRV, i la CEDA, el discurs polític oficial condemnava els feixismes i al nacionalsocialisme per la seua orientació materialista, estatista i no religiosa. No els preocupaven tant els valors democràtics. El model vaticà de *societas cristiana* col·lisionava amb la pluralitat política. El discurs politicomediàtic de Luis Lucia s'havia manifestat sempre molt clar respecte al compliment de la legalitat constitucional, i s'havia pronunciat contínuament i contundentment contra els moviments antidemocràtics:

Tengo tal fe en nuestros hombres, tal fe en nuestros principios y tal fe ciega en los destinos de mi Patria, que yo he dicho muchas veces: no entremos a discutir entre democracia o antidemocracia. Yo soy demócrata; pero si no lo fuera, únicamente os he de decir para convencerlos: dame una democracia; será ése un medio y sabré utilizarlo para que triunfe en definitiva toda nuestra obra⁸⁹

⁸⁸ *La Voz Valenciana*, 14 de març de 1933. Entrevista de J. Aparicio Albiñana. Citat per Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana*, p.163. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p.26.

⁸⁹ Rafael Valls, *La Derecha Regional, Valenciana*, p. 216. Citat en Guillem Pasqual Arroyo,

No fou tan clara la CEDA. A través de les declaracions de Gil Robles (el seu màxim representant) contemporitzava amb el feixisme. Luis Lucia, matisava l'oposició que el catolicisme havia de presentar als règims de caràcter estatolàtrico o estatista⁹⁰, i materialista no religiós. Però en la DRV, Diego Sevilla, com la majoria de les joventuts i gran part dels seus dirigents, estava lliscant cap al totalitarisme i començava a acceptar el discurs feixista. La dreta política espanyola va adaptar aquest discurs a la seua particular característica de partit catòlic, va substituir el caràcter laic del feixisme i va incorporar la seua particular aportació nacional catòlica.

José Corts Grau va fer els seus estudis universitaris a França i Alemanya entre 1931-1933. Per la mateixa raó, Diego Sevilla va ser el 1932 a Bèlgica. Aquesta falta de presència física a València i la seua edat, pot ser li llevara rellevància i pes polític en la Derecha Regional Valenciana, (fundada en 1930) i en la política valenciana durant aquells anys decisius. Malgrat això, Laín Entralgo el va recordar com un militant de prestigi en les joventuts.

A partir del 1934, en els discursos de les joventuts de la CEDA i de la DRV es va accentuar la involució ideològica. Aquesta regressió es va poder observar en els nombrosos articles publicats per *Diario de Valencia*⁹¹. Entre aquests, el conegut economista i militant de la formació catòlica valenciana Manuel de Torres, que del discurs anava passant a la praxi política quotidiana. Junt amb el discurs oficial de la DRV: sotmetiment a la via legal, es permetia al mateix temps en aquesta formació -des de 1935- la utilització d'un llenguatge feixista. Les seues joventuts anaven militaritzant-se. Aquest comportament es va radicalitzar quan José Maria Torres Murciano va accedir a la presidència de les joventuts (Juan Alcocer, va morir durant unes pràctiques de tir a Paterna). Lucia no animava aquestes pràctiques, però les coneixia i consentia⁹². El 1935 dirigents de la Derecha Regional Valenciana en unió d'Ángel Herrera van mantenir contactes amb les ambaixades d'Alemanya, Gran Bretanya i els Estats Units, amb la finalitat de sondejar la reacció diplomàtica d'aquests països davant la possibilitat que hi haguera un colp militar. Rafael Valls, considerava que s'estava realitzant una

Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés....., p. 27

⁹⁰ Rafael Valls, *La Derecha Regional, Valenciana*, p. 168. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*, p. 28.

⁹¹ Rafael Valls, *La Derecha Regional, Valenciana*, p. 164.

⁹² *Ibidem* p. 228.

“doble tàctica real”⁹³ en el desenvolupament de la seua política. Valls sosté que aquesta tàctica tenia total coincidència d’objectius en les direccions de DRV i CEDA. Responia al ple convenciment que des d’aquestes organitzacions tenien d’aconseguir la majoria parlamentària i el govern en les eleccions de 1936. Celebrades els eleccions, i a pesar que el resultat no va ser massa advers per a aquestes formacions polítiques, no els va permetre l’accés a la governació. A partir d’aquest moment, la tàctica legalista va perdre el seu significat, i va aflorar la verdadera finalitat de la dreta catòlica en la participació en el sistema democràtic: fer des del govern de l’Estat la contrarevolució. Quan el Front Popular va accedir al poder, després de les eleccions de febrer de 1936, la DRV va accelerar el seu procés de militarització. Va organitzar una milícia clandestina, va posar en contacte els militars partidaris del colp pertanyents a la Unió Militar Espanyola, els tradicionalistes, els falangistes i els membres de Renovación Española.

Els grups es van articular amb una clara funció ofensiva, van espiar els seus adversaris polítics, van agitar políticament, van preparar-se per a realitzar assalts i s’armaren. Enfront d’aquesta realitat, Lucia, coneixedor del fraccionament intern del seu partit, en el qual una gran majoria de militants eren partidaris de la solució militar, mai no va deixar d’insistir des de les columnes del *Diario de Valencia*, sobre la necessitat de mantenir la legalitat. Actitud que cridava l’atenció pel sotmetiment de Luis Lucia a Gil Robles i a la CEDA, en l’arriscat camí que Gil Robles va prendre al començament de 1936. Eren conegudes les seues diferències: el dirigent valencià volia que Gil Robles fera declaracions contundents respecte a l’acatament de l’ordre republicà⁹⁴. Finalment, en les eleccions de 1936, la Derecha Regional Valenciana va aconseguir mobilitzar la massa conservadora catòlica, a més, va desbancar el blasquisme i va atraure els sectors més conservadors d’aquest moviment. Per fer aquesta tasca, va tenir la inestimable col·laboració de la CEDA, i el predicament antireformista republicà dels agricultors i dels petits i mitjans propietaris valencians. Anava trobant el seu propi espai polític entre el socialisme i el liberalisme.

⁹³ Rafael Valls, Rafael Valls, *La Derecha Regional, Valenciana*, p. 233. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 32.

⁹⁴ Vicent Comes, “Luis Lucia, el intento de centrar la CEDA” en *Entre las urnas y los fusiles*, La Gran Historia de la Comunidad Valenciana, tom 8, València, Editorial Prensa Valenciana, 2008, p. 58 i 59.

República i Guerra Civil

Durant els últims anys dels Govern de la Segona República, a València, les actes de junta de la Facultat de Dret no donen cap informació significativa sobre la guerra. Els anys 1936, 1937, 1938 les reunions del professorat es produeixen amb regularitat, i van aparentar certa normalitat. Els degans d'aquesta facultat llavors van ser: el 1936, Mur i José M. Ots Capdequi; 1937, Ots i Orue nomenat de manera accidental⁹⁵.

Quan va guanyar les eleccions el Front Popular el 1936, va obrir-se una nova època a la Facultat de Dret de la Universitat de València, segons el relat d'aquell temps, fet per María Fernanda Mancebo en "República y Guerra Civil". José Puche, catedràtic de fisiologia va substituir Rodríguez-Fornos. El 24 de març, presidint de manera accidental la junta Ricardo Mur, i amb escassa assistència, Salom va presentar la seua dimissió irrevocable, sense explicitar massa els motius: "los últimos sucesos ocurridos en la Universidad"⁹⁶. Pel juny, ens diu, van tractar qüestions rutinàries, en aquella data res feia pensar el desgraciat futur que s'acostava: La sublevación militar del 18 de julio del 36, fue el inicio de tres años de guerra civil: "La mayor catástrofe que España ha conocido", escribe Joseph Roth en *Juden auf Wanderschaft* (1937). Es el tiempo de un nuevo destierro de los judíos- el primero fue la expulsión de España. ¡Curiosa coincidencia!⁹⁷.

A pesar del presagis i advertències, ens recorda María Fernanda, la revolta militar colpista va sorprendre el govern republicà. El rector José Puche, el seu equip i la Junta van donar suport al president de govern d'Espanya, José Giral, enviant-li un telegrama. L'activitat acadèmica de la Facultat de Dret va anar adaptant-se a les necessitats bèl·liques. D'acord amb aquest plantejament, va reorganitzar-se el curs 1936-1937 i les matèries a impartir:

José María Zumalacárregui: Desarrollo histórico de los hechos y de las doctrinas en la lucha de clases; Joaquín Ros Gómez: La lucha de clases en Roma: la aristocracia y la plebe; Salvador Salom y Antequera: Nuevas orientaciones del derecho civil; José Ramón Orúe: Consideraciones actuales sobre los conceptos guerra y neutralidad; Antonio Rodríguez Muñoz: El nuevo derecho Penal; Francisco Vives Villamazares: El

⁹⁵ Actes de les juntes de la Facultat de Dret.

⁹⁶ María Fernanda Mancebo, "República y Guerra Civil", en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, p. 315.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 315.

derecho protector de los menores en el derecho actual; José Colvée Reig: Las leyes caducarias como consecuencia de las guerras civiles; Luis Donderis: Evolución de las ideas democráticas y tendencias políticas contemporáneas; Juan Galvañ: El régimen municipal: transformación que necesita en los momentos presentes y para el porvenir; Elías Ros Pallarés: El derecho de asociación en el derecho mercantil y sus nuevas orientaciones⁹⁸.

Les depuracions en zona republicana, ens diu Mancebo, van endurir-se durant el ministeri de Jesús Hernández, durant el govern de Largo Caballero. Va formar-se una comissió de professors universitaris solvents políticament i professionalment, organitzacions estudiantils i treballadors. D'acord amb l'ordre ministerial, el rector Puche hagué de sancionar un 47% del personal docent acadèmic (81 catedràtics i auxiliars i dos tècnics). Alguns van fugir a zona nacional. Així doncs, gairebé la meitat del personal universitari no va ser lleial a la Segona República. La sanció suposava: separació definitiva del cos o negació de la pròrroga dels contractes als ajudants. Estima que:

Con la guerra y la dictadura posterior, las universidades sufrieron profunda involución. Tardarían largos y duros años en aspirar a niveles anteriores a la contienda. La terrible represión sobre sus profesores y alumnos –sobre el pueblo español- les afectó hondamente –como a tantos sectores, quizá más-.⁹⁹

La depuració en zona nacional fou ràpida, sistemàtica i continuada, segons María Fernanda Mancebo, des del 21 de juliol de 1936, quan l'exercit franquista va entrar a València. Batlle i quintacolumnistes falangistes van ocupar l'edifici de la Universitat. El rector Velasco va cedir el poder a Zumalacárregui. Els expedients de depuració els van dirigir els professors Gascó Oliag i Beltrán Bigorra. Entre els represaliats hi havia: Mariano Gómez i Carlos Cid (en excedència llavors); Niceto Alcalá-Zamora Castillo va exiliar-se a França, Argentina i Mèxic; José María Ots Capdequí va viatjar a Colòmbia on va residir i investigar; fou readmès en la seua càtedra el 1962, poc abans de jubilar-se.

El rector Joan Baptista Peset fou condemnat a mort i afusellat el 1941, ens recorda Mancebo; la dictadura nacionalcatòlica va silenciar la seua persona. El 1947, Gregorio Marañón, que va conèixer bé Peset i Aleixandre, va mencionar-lo quan va fer el discurs d'entrada en l'Acadèmia de Ciències Exactes, Físiques i Naturals, fent un gest de complicitat:

⁹⁸ María Fernanda Mancebo, "República y Guerra Civil, p. 316.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 319.

Y lo hizo atribuyéndole el libro *Amemus patriam!*, escrito por su padre Vicente Peset... Un guiño intencionado en la España del silencio: Las posiciones extremas están representadas, de un lado por las generosas y patrióticas apologías de nuestra aportación científica, desde la clásica de don Marcelino Menéndez y Pelayo, hasta la más reciente del malogrado rector de la Universidad de Valencia, don Juan Peset ¹⁰⁰.

Aquell maleït 18 de juliol de 1936

L'any 1936 va ser determinant en la història i futur de moltes generacions d'espanyols. Per a Diego Sevilla, també en el vessant personal i polític. Després de festejar uns quants anys amb Empar Merino i Ibáñez, es van casar. Van fer l'acte civil propi del període de govern republicà, i a més a més van celebrar la cerimònia religiosa. Empar, l'esposa, era filla de Benito Merino Gómez, un comerciant natural d'Arnedillo, i de Carolina Ibáñez i Alonso, nascuda a Massarrojos, població a la qual Sevilla va estar lligat al llarg de tota la seua vida.

L'esposa de Diego Sevilla va estudiar Magisteri i va conèixer Diego Sevilla en l'Asociación d'Estudiantes Católicos. En aquesta organització, Sevilla va intervenir en un acte públic durant la celebració de la festivitat de Sant Tomàs d'Aquino. El matrimoni format compartia valors religiosos i socials, i inquietuds polítiques. Van tenir sis fills ¹⁰¹. Tots ells van fer estudis universitaris. Quan Sevilla fou pare per primera vegada, Amparo, la seua dona, es va traslladar a Xelva per passar l'estiu amb la major tranquil·litat possible, i així poder afrontar la seua pròxima maternitat en les millors condicions. El marit va romandre mentrestant a València i es desplaçava a aquesta població de l'interior per ser amb la seua dona els caps de setmana ¹⁰².

Diego Sevilla guardava també en la seua memòria els successos ocorreguts a Foios durant una concentració de simpatitzants comunistes, en què es van produir perillosos enfrontaments entre els militants d'esquerres que van convocar un acte

¹⁰⁰ Gregorio Marañón. Citat per María Fernanda Mancebo en "República y Guerra Civil..." p. 316.

¹⁰¹ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 30. El 1936 va nàixer Amparo; el 1940, Júlia; el 1942, Carolina; el 1943, Diego; el 1948, Benito; el 1953, Ignacio i el 1954, Teresa. Quan va morir Diego Sevilla el 1982 tenia nou néts.

¹⁰² *Ibidem*, p.30.

polític, i membres de la Derecha Regional Valenciana, que van intentar sabotejar el míting, ajudats per falangistes procedents de Nàquera. Com a conseqüència d'aquests fets, va ser detingut un jove pertanyent a la família propietària de Carns Estellés. Sevilla, totalment compromès amb el seu partit, el va defensar els primers dies de juliol. Per fer la defensa legal, va argumentar que si no era delictes cridar: “muera la República”, si el Tribunal Suprem havia acceptat que es cridara: “ muera España”¹⁰³.

La primavera i l'estiu de 1936 van ser especialment agitats per a Diego Sevilla a causa de la incertesa i tensió política, generada pels incessants rumors sobre la rebel·lió militar. Sevilla, com a militant actiu de la DRV, estava informat i compromès amb la preparació d'aquesta, i disposat a mobilitzar-se en el moment que es produïra el colp. Durant el mes de maig havia participat en nombroses reunions en el seu partit amb Manuel Attard Alonso, Contell, Jacint Talens i Josep Maria Costa Serrano. També va assistir a aquestes trobades Joaquim Maldonado (personatge amb gran prestigi entre els polítics de dreta valenciana). Sevilla recordava que Attard i Contell van ser assassinats poc de després d'haver-se produït la rebel·lió militar¹⁰⁴.

Pedro Laín Entralgo, en *Descargo de conciencia*, recorda aquells moments, en què es trobava a Santander fent uns cursets a la Universitat d'estiu, i va rebre una telefonada de Diego Sevilla, company seu al Sant Joan de Ribera: “Parece seguro que muy pronto va a producirse un levantamiento militar”¹⁰⁵. Reconeix el desconeixement de la magnitud i gravetat del que realment va passar:

Ni siquiera el triunfo del Frente Popular en febrero en 1936 nos abrió enteramente los ojos. Es verdad: las huelgas, los incendios y los atentados sembraron en el país la inquietud y la alarma. Pero, seamos sinceros, ¿cuántos hubiesen admitido entonces como posible, incluso entre los promotores del alzamiento militar, la mitad de lo que luego realmente sucedió? Yo, por lo menos, no, aunque durante aquellos días más de una vez descubiese un odio inédito en la mirada de muchos de mis compatriotas ¹⁰⁶.

La setmana del 18 de juliol Sevilla va romandre a València, va passar la nit en una casa situada a la plaça de Tetuan, enfront de Capitania, i molt pròxima a la seu de la DRV (aquest partit estava instal·lat en un local llogat per un preu simbòlic per la família

¹⁰³ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys, p.31.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p.30.

¹⁰⁵ Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, Barral, Barcelona, 1976. p. 146.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p.145.

Miralles, confrontava també amb la mansió dels Moroder, militants així mateix del partit). Els edificis mencionats requeien sobre la Capitanía Militar. Diego Sevilla esperava en aquesta casa de la plaça de Tetuan les últimes notícies sobre el colp militar, per a sumar-se. Com a catòlic practicant, va fer les seues obligacions: "... por la mañana fui a misa a la Compañía. La iglesia estaba llena, me confesé con el padre Más y me dió la consigna de que ofreciera la vida por Dios y por España. No lo vi más"¹⁰⁷.

El 20 de juliol Diego Sevilla es va acomiadar de Joaquin Maldonado, personatge fonamental, substituït de Manuel Attard, junt amb Ventura Cabellos en la negociació efectuada per la Derecha Regional Valenciana, amb sectors militars involucronistes a València, partidaris del colp d'Estat¹⁰⁸. Maldonado i Sevilla van comentar el telegrama de Luis Lucia i els va parèixer fals. Aquest missatge fou enviat des de Benicàssim, en tornar d'un viatge a Barcelona¹⁰⁹.

Aquest fet es produïa després que Lucia haguera vacil·lat respecte a la seua adhesió a l'alçament militar, però va enviar finalment el telegrama al govern republicà. El text va ser molt difós per ràdio des de Madrid durant la vesprada i la nit del 19 de juliol, i també es va publicar en la primera plana d'*El Mercantil Valenciano*. Lucia manifestava que tant ell com el seu partit se situaven "al costat de l'autoritat". La proclama va generar una certa confusió i dubtes sobre la seua autenticitat entre la militància de la Derecha Regional Valenciana, sobretot en les seues joventuts, que com s'ha dit, estaven cada vegada més convençudes del recurs militar com a única via per a acabar amb la Segona República, el sistema de partits i la democràcia.

La qüestió del telegrama, així com la seua verdadera intenció ha sigut objecte de diferents interpretacions. S'ha vist com un intent de Lucia per a salvar els militants de possibles represàlies, en cas que no triomfara la rebel·lió. S'ha considerat també que el dirigent regionalista no es va sumar a la temptativa colpista perquè no va aconseguir

¹⁰⁷ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys.

¹⁰⁸ Alfonso Maldonado Rubio, *El camino inverso*, Editorial Denes, Paiporta, 2008, pp. 63-79. En aquesta biografia es pot constatar el protagonisme de Maldonado en la trama civil. Crida l'atenció les desqualificacions que fa del general González Carrasco, personals i militars.

¹⁰⁹ Rafael Valls, *La Derecha Regional, Valenciana*, p. 233. Des de la direcció de la DRV, es va aconsellar a Lucia que s'absentara de València. Va viatjar el dia 12 a Catalunya, el 14 es va traslladar a Lourdes, i el 18 de juliol era a Benicàssim.

l'adhesió dels caps militars de la Capitania de València. Rafael Valls considera que Luis Lucia va conèixer tots els preparatius del colp militar i hi va estar d'acord, però dubtava que es poguera portar endavant amb eficàcia, ja que pensava que es podria reproduir la *sanjurjada* de l'agost de 1932. Aquestes van ser les consideracions, segons Valls, que van portar a Lucia a buscar una solució política que condemnara el colp.

Un dels moments més crítics de llavors, va ser segons Diego Sevilla, el 21 de juliol, quan es va produir l'incendi de l'Església de Sant Agustí¹¹⁰, i el d'altres temples a València¹¹¹, malgrat la crida de Cano Coloma des de Govern Civil. Quan es va saber que la temptativa colpista havia fracassat a València, anaren a buscar-lo a casa dels seus pares. Va fugir, i romangué amagat entre Massarrojos i Montcada a casa d'uns familiars de la seua dona¹¹². Dies més tard, va tornar des de Montcada a València, abillat amb vestit impecable, i amb el document d'identitat de Casto Merino, germà del seu sogre. Intentant canviar el seu aspecte i amb aquesta nova identitat, es va dirigir amb tren cap a Barcelona. Durant el trajecte, es va produir un gran rebombori mentre estaven parats a l'andana de l'estació de Nules. Sevilla es va sobresaltar, i atemorit va preguntar pels motius de l'enrenou. Li van comentar que s'havia incorporat a l'expedició Dolores Ibárruri, la Passionària¹¹³.

A Barcelona, Diego Sevilla es va fer passar per representant de comerç tèxtil, i es va hostatjar en diverses pensions. Va rebre la visita i l'ajuda del seu sogre; aquest li va proporcionar una nova documentació, que li va permetre ocultar-se sota la personalitat d'un súbdit andorrà. Finalment va aconseguir passatge en un vaixell i es va traslladar a França. Des d'allí va viatjar a Sant Sebastià. A la ciutat residia el general Francisco Ibáñez Alonso, descendent de Massarrojos. Sevilla va rebre la seua ajuda.

¹¹⁰ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 31.

¹¹¹ Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, p. 101. En qüestió referida a la crema d'esglésies i convents, Laín parla de fet repugnant, i "fetitxisme primitiu o criminal", qualificació compartida amb Ortega y Gasset, Marañón i Pérez de Ayala. Creu que l'Església ha preguntar-se, el perquè d'aquesta reacció. de un poble, educat per ella mateixa.

¹¹² Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 32.

¹¹³ *Ibidem*, p. 33.

Durant la seua estada va coincidir amb altres persones procedents de Massarrojos. Sant Sebastià havia estat reconquerida recentment per les tropes franquistes. Sevilla es va afiliar llavors en Falange Espanyola, amb el carnet de militant número 18, expedit a Donosti el 6 d'abril de 1937.

Sevilla va romandre durant tota la guerra al nord, sense establir cap comunicació amb la seua família a València. Al mes de novembre de 1936 va nàixer la seua primera filla, Empar. No la va conèixer fins a l'acabament de la guerra. Sevilla es va incorporar a l'exèrcit sublevat com a soldat, poc després va ser sergent, posteriorment es va preparar per a col·laborar en les companyies d'Informació i Propaganda, com ho acredita la Tarjeta de Libre Acceso, Ejército de Levante, expedida a favor de Diego Sevilla Andrés: "oficial de propaganda, pel coronel 2º Jefe de Estado Mayor"¹¹⁴. Finalment va ser alferes provisional.¹¹⁵ El 1937 va entrar a Belchite amb la companyia de Navarra, juntament amb Franco i el general Yagüe. Els últims mesos de la contesa els va passar a Castelló, fent tasques de propaganda i parlant per ràdio.

La seua dona va començar en aquests moments a rebre les primeres notícies sobre el marit, des que va fugir de València. Durant aquest període, Empar va desconèixer les vicissituds i peripècies viscudes durant la guerra. Diego Sevilla no intervingué en combats de guerra, però va tenir un enfrontament físic, amb un militar de baixa graduació, que podria haver estat perillós, ja que el van acusar de roig camuflat. A finals de març, Sevilla va arribar a la ciutat del Túria, poc després de l'exèrcit franquista

¹¹⁶.

Final de la Guerra Civil a València

Les forces d'ocupació militar franquistes van prendre oficialment la ciutat de València el dijous 30 de març de 1939 comandades pel general Aymat, al capdavant de la Jefatura de Orden y Policía de Ocupación i els falangistes. Pocs dies abans, el 28, el

¹¹⁴ Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, Sant Miquel dels Reis, Arxius Personals i Institucionals. Targeta trobada entre els papers de treball, que Diego Sevilla conservava a la seua biblioteca personal.

¹¹⁵ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 32.

¹¹⁶ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino, p.33.

coronel Casado i uns consellers de la Junta es van reunir amb autoritats valencianes i quintacolumnistes locals per concretar la rendició i el relleu d'autoritats: “La población de Valencia estaba impaciente, porque deseaba con verdadera ansiedad la suspensión de las hostilidades”¹¹⁷. El dia 30 va haver-hi una desfilada de tropes des de l'Arbreda, juntament una altra procedent del carrer Sagunt. El part oficial franquista de guerra diu: “En Levante se llevó a cabo la ocupación de la capital valenciana, siendo recibidas las fuerzas españolas con entusiasmo inenarrable y funcionando ya en ella todos los servicios públicos”¹¹⁸.

El 12 d'abril es va constituir la primera comissió gestora provisional de l'Ajuntament de València, presidida per Joaquim Manglano, baró de Càrcer. La DRV va aportar dos tinents d'alcalde dels deu que van accedir a la nova corporació: Desiderio Criado i Francesc Ramón Rodríguez Roda. A mesura que es va anar consolidant el nou ajuntament, van anar incorporant-se nous membres de la Derecha Regional Valenciana: Josep Duato Xapa, Manuel de Torres, Joan Josep Barcia Goyanes, Vicent Garrigues Villacampa, Josep Torres Murciano i Martí Domínguez Barberà¹¹⁹. Una vegada acabada la Guerra Civil, a València el poder polític, el comandament i la influència, segons Sevilla, eren en mans de Laín Entralgo, Torres Murciano i Joaquin Maldonado¹²⁰.

A pesar de l'activa i compromesa militància de Diego Sevilla en la DRV, amb una posició molt clara respecte al suport del colp militar i tenint la militància falangista des d'abril del 1937, no va aconseguir ser advocat de la primera llista. Per aquesta qüestió, es lamentava, ja que considerava que aquesta categoria (dins del nou ordenament jurídic) l'havien reservada per als personatges més rics, i per als cognoms més influents i aristocràtics de València¹²¹.

¹¹⁷ José Miguel Santacreu Soler i Albert Girona Albuxec, “La agonía de la retaguardia”, en “La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana”, núm. 15, València, Editorial Prensa Valenciana, 2007, p. 59.

¹¹⁸ José Miguel Santacreu Soler i Albert Girona Albuxec, “La agonía de la retaguardia”, p. 61.

¹¹⁹ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana*, p. 248.

¹²⁰ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 34.

¹²¹ *Ibidem*.

Aquell era un moment crucial en la vida de Diego Sevilla, ja que havia de prendre decisions importants: podia traslladar-se a Madrid amb la Companyia d'Informació i Propaganda per tractar de canalitzar la seua vida política i professional, o romandre a València, com finalment va decidir. Laín Entralgo sí que se'n va anar, i pel setembre del 1939, ja era a la capital:

Un falangista sin vocación y sin aptitudes para la gestión política, al que la naciente España oficial, a la vez que le había dado un puesto en su administración (jefe de la Sección de Ediciones del Servicio Nacional de Propaganda), ciertos honores (miembro del Consejo Nacional del Movimiento) y algunas franquías (poder escribir en la prensa, poder visitar sin trabas a un ministro o a un director general), había herido gravemente su esperanza en la patria superadora y asuntiva que la Falange originaria prometió; un estudioso que por el camino de la historia de la Medicina aspiraba a la docencia universitaria y a la construcción de una antropología médica fiel a las exigencias intelectuales de su tiempo; un aprendiz de ensayista y escritor¹²².

El poc interès del franquisme per la reconciliació es va poder constatar d'hora, en els últims mesos de la guerra. Pel març, el govern republicà albergava la possibilitat d'aconseguir “una pau digna i sense represàlies”¹²³. Aquesta esperança estava fonamentada en l'intent de negociació amb el govern colpista de Burgos pel Consell Nacional de la Defensa republicà, representat pel coronel Segismundo Casado. Franco va redactar un document inicial denominat Concessions del Generalíssim en què la dictadura establia les bases per a negociar el final del conflicte amb els militars republicans, i sense la representació del poder polític. Comunicat, en el qual s'estipulaven unes condicions de rendició amb una certa dignitat, i certes garanties politicohumanitàries, que es va esvaïr tot seguit. El general finalment va enviar el 23 de març, les deu Normes per a l'entrega de l'exèrcit roig i l'ocupació total del territori. Per això, va convertir una pau honrosa en rendició incondicional.

Els Tribunals Militars es van constituir amb gran celeritat en acabar la guerra, per a poder fer els judicis sumaríssims d'urgència (un ban del 30 d'abril dóna compte de la seua vigència). Al País Valencià, la repressió es va organitzar mijançant les denominades Columnes d'Ordre i Policia d'Ocupació¹²⁴. S'ha de recordar, a més a més,

¹²² Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930-1960)*, pp. 267-268.

¹²³ Antonio Calzado Aldaria, "El golpe de Casado y el final de la contienda", *La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana* núm. 15, Valencia, Editorial Prensa Valenciana, 2007, p. 22. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*..., p. 35.

¹²⁴ Ricard Camil Torres Fabra, "Los juicios sumarísimos", *La Guerra Civil en la Comunidad*

que pel febrer de 1939, fou ja instaurada la Llei de Responsabilitats polítiques:

Próxima la total liberación de España, el Gobierno, consciente de los deberes que le incunben respecto a la reconstrucción espiritual y material de nuestra Patria, considera llegado: él momento de dictar una Ley de Responsabilidades Políticas, que sirva para liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantener viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible del Movimiento Nacional, que traduzca en efectividades; prácticas de responsabilidades civiles de las personas culpables y que, por último, que los españoles que en haz apretado ha salvado nuestro país y nuestra civilización y aquéllos otros que borren sus yerros pasados mediante el cumplimiento de sanciones justas y la firme voluntad de no volver a extraviarse, puedan convivir dentro de una España grande y rindan a su servicio todos sus esfuerzos y todos sus sacrificios.

Los propósitos de esta Ley y su desarrollo le dan un carácter que supera los conceptos escritos de una disposición penal encajada dentro de moldes que ya han caducado. La magnitud, intencional y las consecuencias de los agravios inferidos a España son tales, que impiden que el castigo y la reparación alcancen unas dimensiones proporcionads, pues estas repugnarían al hondo sentido de nuestra Revolución Nacional, que no quiere penar con crueldad, ni llevar la miseria a los hogares .Y,

por ello, esta Ley, que no es vindicadora, sino constructia, atenúa, por una parte el rigor sancionador, y, por otra, busca, dentro de la equidad, fórmulas que permitan armonizar los intereses sagrados de la Patria con el deseo de no quebrar la vida económica de los particulares.

Los actos y omisiones que dan lugar a la la exigencia de responsabilidades políticas se animaran con la amplitud necesaria para que resulten comprendidas todas las actuaciones que, a juicio; del Gobierno, son merecedoras de castigo.

Los Tribunales encargados de imponer las sanciones estaran compuestos por representantes del Ejército, de la Magistratura y de La Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S, que darán a su actuación conjunta el tono que inspira al Movimiento Nacional.Y para conseguir que funcionen con perfecta armonía todos los Tribunales y organismos a quienes se encomienda la aplicación de la Ley, se crea un Tribunal Superior.

Capítulo I. Artículo 1ª

Se declara la responsabilidad política de las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde primero de octubre de mil novecientos treinta y cuatro y antes de dieciocho de julio, contribuyeron a crear o agravar la subversión de todo orden que se hizo víctima España y de aquellas otra que, a partir de la segundade dichas fechas, se hayan opuesto o se opongan al Movimento Nacional con actos concretos o con pasividad grave.

Artículo 2º.

Como consecuencia de la anterior declaración, y ratificándose lo dispuesto en el artículo 1º del Decreto numero ciento ocho, de fecha trece de septiembre de mil novecientos treinta y seis, quedan fuera de la Ley todos los partidos y agrupaciones políticas y sociales que, desde la convocatoria de elecciones celebradas en dieciséis de febrero de mil novecientos treintay seis,han integrado el llamado Frente Popular, así como los partidos y agrupaciones aliados y adheridos a éste por el solo hecho de serlo,

las organizaciones separatistas y todas aquellas que se hayan opuesto al triunfo del Movimiento Nacional.

Se entenderán comprendidos en esta sanción los siguientes partidos y agrupaciones: Acción Republicana, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Federal, Confederación Nacional del Trabajo, Unión General de Trabajadores, Partido Socialista Obrero, Partido Comunista, Partido Sindicalista, Sindicalista de Pestaña, Federación Anarquista Ibérica, Partido Nacionalista Vasco, Acción Nacionalista Vasca, Solidaridad de Obreros Vascos,

Esquerra Catalana, Partido Galleguista, Partido Obrero de Unificación Marxista, Ateneo Libertario, Socorro Rojo Internacional, Partido Socialista Unificado de Cataluña, Unión de Rabassaires, Acción Catalana Republicana, Partido Catalanista Republicano, Unión Democrática de Cataluña, Estat Català, todas las Logias masónicas, y cualquiera otras entidades, agrupaciones o partidos filiales de análoga significación a los expresados, previa declaración oficial de hallarse, como los anteriormente relacionados, fuera de la ley.

Artículo 3º.

Los partidos, agrupaciones y organizaciones declaradas fuera de la ley, sufrán la pérdida de sus derechos de toda clase y la pérdida total de sus bienes. Estos pasarán íntegramente a ser propiedad del Estado.¹²⁵

Segons Ricard Camil Torres, els judicis sumaríssims al País Valencià van començar de seguida que s'inicià l'ocupació. En els judicis van tenir un paper predominant els falangistes, i certa autonomia en la seua actuació: “detenían a los rojos del lugar y los almacenaban en uno o varios edificios habilitados a tal efecto - eufemismo que significa “donde cupiesen” – o bien les daban el paseo ante la pasividad o connivencia de los militares”¹²⁶. A més hi havia les qüestions referides a l'ocupació militar: els ajuntaments eren aleshores en mans de la Falange local. Els quintacolumnistes de cada població, el rector, i la Guàrdia Civil van completar la informació per a dur a terme la repressió. Julian Casanova i Carlos Gil parlen d'aquesta tríada temible de domini: política, militar i religiosa, però ens recorden també la participació popular: “Declarar, delatar va convertir-se per a molts en el primer acte polític de compromís amb la dictadura”¹²⁷.

¹²⁵ Llei de Responsabilidades políticas. Jefatura del Estado, Ley de 9 de febrero de 1939. BOE 13 de febrero de 1939.

¹²⁶ Ricard Camil Torres Fabra, " Los juicios sumarísimos", La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana núm. 16, Valencia, Editorial Prensa Valenciana, 2007, p. 117.

¹²⁷ Julián Casanova y Carlos Gil Andrés, *Historia de España en el siglo. XX*, Barcelona, Planeta, 2010, p. 238.

Aquests tribunals tenien el mateix esperit i els mateixos objectius que havien animat l'actuació de Franco, la dels revoltats franquistes i la de l'Església catòlica. Altres característiques del terror croat nacionalcatòlic van ser, des del mateix moment en què es va produir la insurrecció, es va caracteritzar per: l'absència de pietat, caritat i reconciliació ¹²⁸. Des d'agost de 1936, l'Església, ens diu Santos Juliá, va fer declaracions públiques que legitimaven la violència franquista¹²⁹. Ideològicament, ens diu Borja de Riquer, el catolicisme espanyol era dels més integristes del món. Franco li va oferir una oportunitat històrica de recuperar el protagonisme perdut l'últim segle. Per això va involucrar-se i fins i tot va qualificar la Guerra Civil de "croada". El 1939 va presentar-se "no sólo como la Iglesia "mártir" sino sobre todo como la "Iglesia triunfante" que acompañaba al Caudillo más allá de su victoria"¹³⁰.

Com eren i com ho van fer

El Nou Estat franquista i els seus acabats de crear Tribunals Militars estaven deslegitimats per l'origen violent amb què van aconseguir el poder, un colp d'Estat militar que va conduir a una guerra civil. Aquests tribunals en la seua mateixa gènesi van demostrar la seua naturalesa: coercitiva, repressiva i amb desig de venjança. Segons Paul Preston, Franco ho considerava, com una mena de redempció moral pel terror¹³¹. El

¹²⁸ L'Església catòlica va canviar la seua posició tradicional, que havia caracteritzat els seus fundadors com a màrtirs i perseguits, per a aliar-se i col·laborar decididament amb els opressors. El periòdic *Levante* de 13 de juny de 1939, arplegava en la seua portada l'audiència dispensada pel Papa a la delegació espanyola: "Su Santidad Pío XII bendice al Caudillo y a sus colaboradores".

¹²⁹ Santos Juliá, coordinador, Julián Casanova, J. M. Solé i Sabaté i Francisco Moreno, *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999, pag. 112-113. L'Església catòlica va legitimar la violència i va donar-hi la benedicció. Una violència justa, necessària i obligada, per l'anticlericalisme del ban republicà. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 35.

¹³⁰ Borja de Riquer, *La dictadura de Franco*, vol. 9, "Historia de España" dirigida per Josep Fontana i Ramón Villares, Sabadell, Crítica / Marcial Pons, 2010. pp. 30-31.

¹³¹ Paul Preston, *Botxins i repressors. Els crims de Franco i dels franquistes*, Barcelona, Base,

franquisme va encoratjar aquest esperit de venjança per mitjà dels fets i través de les manifestacions públiques. Des de la nova premsa, addicta al nou règim s'animava als valencians a efectuar denúncies i a col·laborar amb l'aparell repressor. L'Església, per la seua part, va anar acomodant el seu discurs nacional i amagant o marginant les directrius vaticanes que no li interessaven¹³². L'aparell de propaganda franquista, mitjançant les manifestacions públiques de la nova premsa addicta al règim, s'animava als valencians a col·laborar amb la repressió. En el seu funcionament quotidià, els Tribunals Militars van ser un autèntic despropòsit judicial, aplicant la llei i el dret des de la reformulació de principis de Falange¹³³, i amb mancança de garanties jurídic-legals dels processats:

El delito de rebelión militar fue lo que consumaron los militares que se rebelaron contra los poderes democráticos, anularon las libertades e instauraron como “única fuente de derecho” el bando de guerra. Los que no se unieron al golpe y permanecieron fieles a la República o a su sistema de libertades, fueron sometidos a juicios sumarísimos, sin el menor atisbo de garantías procesales y sin posibilidades de

2006, pp. 12 13. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 36.

¹³² Giuliana Di Febo, Santos Juliá, *El Franquismo*, Barcelona, Paidós, 2005, p. 29. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 34.

A l'agost de 1939 la carta pastoral del cardenal Gomà, Lliçons de la guerra i deures de la Paz, va ser censurada, limitant la seua publicació als butlletins episcopals. Això es va deure la crítica efectuada als totalitarismes, fonamentada en les doctrines de Pius XI i per la invitació al perdó dels enemics.

¹³³ Mónica Llanero Táboas, *Una milícia de la justícia. La política judicial del franquismo (1936-1945)*, Madrid, Centre d'Estudis Constitucionals, 1996, p. 74. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 36.

Des del 1939, Falange Española havia començat a reorientar els fonaments de la Justícia i del dret penal, dins de la seua formulació de la “Revolució Nacional pendent”. Aquest programa dirigit per Antonio Lluna, abandonava el fonaments legals d'inspiració liberal, basats en els drets i garanties individuals o de classe. Lluna basava la seua proposta per al Nou Estat en construcció, en les teories nacionalsocialistes de Roland Freisler. Fonamentades en de la superioritat i prioritat de la comunitat Nacional: “El més just és el que convé a la Nació, encara que perjudique els individus, els grups o a les classes, i l'injust, recíprocament, és tot el que perjudique la Nació, malgrat que convinga a l'individu, a aquell grup o aquesta altra classe”.

defensa¹³⁴.

Com la gran majoria de dirigents i militants de la Dreta Regional Valenciana, Diego Sevilla no va haver de realitzar cap esforç ideològic per abraçar al règim franquista. El nacionalcatolicisme estava arrelat en una part important dels discursos de la Derecha Regional Valenciana amb anterioritat a la Guerra Civil. També en la praxi política, aquesta formació sempre va estar de manera incondicional al servei dels interessos de l'Església com s'ha dit: ideològics, polítics i materials.

Per tant, la col·laboració política amb el nacionalcatolicisme no va suposar cap problema per a la majoria dels membres de la DRV. Luis Lucia va ser l'únic dirigent polític d'aquesta formació que va manifestar públicament el seu sotmetiment a la República. Va ser jutjat en Consell de Guerra pel delictes de rebel·lió en finalitzar la guerra pel telegrama del 19 de juliol des de Benicassim, acatant la legalitat republicana.

Una vegada finalitzada la Guerra Civil, el discurs dels colpistes van voler justificar l'Alçament Nacional, com la resposta al període de crisi política i tensió social en què es trobava la Segona República, magnificat per part dels sublevats, els atemptats que s'estaven produint sobre les forces polítiques conservadores i que van concloure amb la vida el de Calvo Sotelo (excusant els assassinats que el bloc catòlic tradicionalista, va cometre sobre els seus oponents politicoideològics). Menyspreant la difícil situació politico-social, en la que estava immers el país en aquells moments: La dreta catòlica havia participat en les eleccions de 1936 i les havia perdut. Per això, després del colp d'Estat, van eliminar i van demonitzar el sufragi universal.

La nova i prolongada col·laboració del catolicisme polític amb el franquisme, al País Valencià i en tot l'Estat, va omplir els anhels de la jerarquia catòlica i del mateix Àngel Herrera. Des de la ACNP, van veure materialitzat el desig de comunió entre Església Catòlica i Estat, considerat com una necessitat social inqüestionable.

En acabar la Guerra Civil, des de Renovació Espanyola, Falange i el Tradicionalisme, van recriminar a la Dreta Regional Valenciana les seues veleïtats polítiques amb la democràcia i amb la Segona República. Aquestes diferències se superarien molt prompte per la col·laboració i la integració total de la DRV amb el nou

¹³⁴ José Antonio Martín Pallín, "La memoria del golpe militar de 1936", *Claves* 174, Madrid, (2007), p. 42. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 36.

règim. Això va ser possible, per la participació majoritària dels dirigents en la preparació del colp militar. Esta col·laboració es va veure recompensada amb els nombrosos nomenaments polítics, reservats pel nou règim als dirigents d'aquesta formació¹³⁵. De la manera semblant, militants i dirigents procedents del món de la cultura i de la universitat com a Corts Grau, Lluch Garin, Martí Domínguez, Morante Borrás, Luis Gascó Oliag i el mateix Diego Sevilla, van realitzar des de la Universitat i des de els mitjans de comunicació intervinguts i dirigits pel franquisme, una permanent tasca propagandística del Nou Estat. A la Universitat de València es va produir la depuració de professorat i catedràtics compromesos amb la Segona República¹³⁶.

Els Tribunals Militars i la Magistratura de Treball

En els Tribunals Militars va participar Diego Sevilla, es feien funcions de fiscal i d'advocat defensor. La seua incorporació a aquesta desagradable tasca és prou lògica, si considerem que Sevilla reunia les condicions idònies per a desenvolupar aquesta labor: la condició d'advocat, la seua ininterrompuda militància política, la seua posició personal de compromís amb la sublevació, i la seua total fidelitat a Franco.

La intervenció en els tribunals generaria sens dubte a Diego Sevilla dubtes d'índole moral. Va ser persona que sempre va pensar i va actuar d'acord amb un clar compromís cristià i catòlic. Encara que, es cert també que la pròpia Església catòlica de llavors, el conservadorisme més ultracatòlic de Donoso Cortés, o el reaccionarisme de Carl Schmitt, li van proporcionar al llarg de la seua vida, arguments ideològics per a justificar l'ús de la violència i l'agressió. Encara que, és cert també que la mateixa església catòlica de llavors, el conservadorisme més ultracatòlic de Donoso Cortés o el reaccionarisme de Carl Schmitt li van proporcionar al llarg de la seua vida arguments ideològics per a justificar l'ús de la violència i l'agressió. L'incompliment del cinquè manament no tenia justificació des de la moral cristiana, i menys encara, les tràgiques

¹³⁵ Rafael Valls, *La Derecha Regional Valenciana*, p. 243.

¹³⁶ Marc Baldó Lacomba, *La II República una esperança frustrada. Canvi de professors en la Universitat de València*, València, Edicions Alfons el Magnanim, 1987. p. 269 i 288. El franquisme va mostrar l'abast i duresa de la repressió en l'àmbit universitari, processant, condemnant i executar al prestigiós exrector, doctor Joan Peset Aleixandre. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés.....*, p. 40.

conseqüències que van suposar al país la violència amb què s'instaurava el nou règim.

El Nou Estat franquista va derrocar amb gran rapidesa l'entramat jurisdiccional, i institucional de la Segona República, per a instaurar el seu orde nou. Ja el 1938, sense haver finalitzat la Guerra Civil, al territori ocupat pels sublevats es va crear la Magistratura de Treball, aquest organisme va substituir els Jurats Mixtes, encarregats d'exercir la intermediació en els conflictes laborals durant el període republicà.

Diego Sevilla va continuar amb la seua aportació personal amb el franquisme, una vegada va finalitzar la guerra i després d'haver passat pels Tribunals Militars, va participar en la construcció del Nou Estat des de la Magistratura de Treball de València, 1a. Va ser anomenat secretari al novembre de 1940, a proposta del Director General de Jurisdicció del Treball, en qualitat de funcionari dels desapareguts Jurats Mixtes, i amb assignació d'un sou (va romandre en aquest treball fins el 1967, any en què es va incorporar a la Universitat amb dedicació completa). Va ser també la feina, que li va permetre el sosteniment pecuniari familiar de llavors.

Durant la seua permanència en aquest organisme oficial, i pel seu tarannà crític, va tenir un enfrontament personal amb José Antonio Girón de Velasco¹³⁷. Sevilla fou, a més a més un estudiós de les relacions laborals, va publicar estudis, treballs i va pronunciar conferències. El 1932 s'havia iniciat en aquesta matèria, com a becari en Dret Laboral en el viatge comentat a Lovaina. Durant els anys quaranta, va compaginar el seu treball com a secretari de la Magistratura de Treball, sense abandonar mai la seua carrera universitària.

Els anys quaranta, Diego Sevilla Andrés va compaginar el seu treball com a secretari de la Magistratura de Treball amb la seua carrera lligada a la Universitat, i va aprofundir i desenvolupar també la seua vocació com a publicista del seus principis ideològics, que va demostrar en la Derecha Regional Valenciana. L'actuació de Diego Sevilla als Tribunals Militars i la seua relació amb la Magistratura de Treball, fou molt més tumultuosa i sorprenent del que fins ara pensàvem. Abans de comentar el procés contra Sevilla, parlaré un poc d'aquests processos, els sumaríssims i dels de responsabilitat polítiques de València.

¹³⁷ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 41.

Processos sumaríssims

Els judicis sumaríssims van ser la continuació lògica i més tenebrosa de la Llei de Responsabilitats polítiques de 9 de febrer de 1939 i altres lleis repressives. Els estudis de la repressió derivats de l'eufemísticament anomenada "justícia militar" encara són un treball histriogràfic per reconstruir. La base jurídica, el trànsit legislatiu, el funcionament dels tribunals són aspectes on cal aprofundir. La manera de portar-la a terme judicialment fou també molt ideològica.¹³⁸ Crida l'atenció la rapidesa comentada en la iniciació dels procediments. En el procediment sumaríssim d'urgència n° 3029-V-39¹³⁹ -que he llegit i m'ha impressionat- la portada dels formularis oficials va encapçalada per la llegenda: Exèrcit Espanyol, Plaça de València, Providència de 20 de maig de 1939, noms de set persones encartades, del jutge instructor i del secretari. El jutge militar es fa càrrec de les denúncies, declara per als encartats processats la presó cel·lular. Prèviament hi ha un telegrama del Cap del lloc, de la policia militar local de Burjassot al Jutge militar del districte de Serrans. Totes les actuacions estan enquadrades en l'Auditoria de Guerra, de l'Exèrcit d'Ocupació de Llevant. Denominacions que parlen soles.

Totes les acusacions són per Auxili a la rebel·lió. Consideren delictes l'activisme, la propaganda política i sindical, i les activitats relacionades amb la gestió municipal durant la guerra: militància en el Partit Socialista, en les seues joventuts, en Esquerra Republicana, en GPA, en CNT-FAI, ser conseller de l'Ajuntament, formar part del Comitè, requisar mobles i traure'ls en pública subhasta, aprovar confiscacions, cometre

¹³⁸ Sobre els sumaríssims: Francisco Espinosa, *La justicia de Queipo*, Barcelona, Crítica 2006; Con Marco, J, *La obra del miedo. Violencia y sociedad en la España franquista. 1936-1950*, Barcelona, Península, 2011; Gutmaro Gómez Bravo y Jorge Marco, Con Marco, *La obra del miedo. Violencia y sociedad en la España franquista. 1936-1950. Barcelona*, Península, 2011; Migvuel Ángel Melero Vargas y José Luis Gutiérrez Molina, *La Justicia del Terror. Los consejos de guerra sumarísimos de urgencia de 1937 en Cádiz*, Cádiz, Mayi; Julius Ruiz: *La justicia de Franco. La represión en Madrid tras la Guerra Civil*; Barcelona, RBA, 2012; Juan Cano Bueso, *La política judicial del régimen de Franco (1936-1945)*, Madrid, Ministerio de Justicia, 1985; Gonçal Castelló, *Sumaríssim d'urgència*, València, Prometeo, 1979.

¹³⁹ Exèrcit Espanyol. Capítania General de la 3^a Regió, València 1942. P. Sumaríssim n.º 3029-V-39.

estafes, denunciar persones de dretes, ser xofer d'un conegut dirigent local, etc. De les set persones encausades, una va ser acusada de cremar l'església del poble, i dues ho van ser de prendre part en assassinats. Les set denúncies van signades per: "Todas las personas que componen el actual Ayuntamiento de Burjasot".

En els procediments judicials iniciats, va ser fonamental per a la defensa dels processats obtenir l'aval d'alguna persona de dretes, com més significada, socialment o políticament millor, empreses on havien treballat, etc. Va donar-se la circumstància que alguns dels acusats demanaren l'aval de persones que acabaven d'incorporar-se als nous ajuntaments franquistes, sota el domini de Falange, integrats lògicament per gent coneguda, fins i tot del mateix veïnat. Crida molt l'atenció que algunes d'aquestes persones, en aquell moment, poques setmanes després d'acabar la guerra, i denominades en les declaracions com a gent d'ordre, alguns d'ells havent patit una confiscació, no van tenir por en les declaracions com a testimonis, i van parlar positivament de l'acusat. De vegades fins i tot van afirmar que no els creien capaços de cometre assassinats. També en ocasions parlen de l'honorabilitat personal de l'acusat i del fet que durant la guerra havien intercedit per ells en qüestions referides a les confiscacions, o parlen de seguretat personal, del fet que els havien avisat quan estaven en perill.

En un dels processos, on és pot veure en molta claredat que la qüestió ideològica, independentment de les actuacions personals, fou el de Max Aub. Com que era un personatge públic prou conegut, ens ajuda a entendre millor el delictes que va cometre: ser oponent polític. El Tribunal Regional de Responsabilitats polítiques de València, inicia el procediment judicial (16 de gener de 1940 - 28 de setembre de 1940) d'acord amb la Llei de Responsabilitats polítiques. En la instrucció se li acusa de ser un radical d'esquerra, estar compromès intel·lectualment i políticament, antireligiós i revolucionari i de ser amic i Secretari particular d'Azaña. Es posa de manifest que ha fugit a l'estranger. Després d'aquests mesos de procés es jutja i la sentència diu:

Que el inculpado es de ideas extremadamente izquierdistas, entusiasta de los Partidos Comunista y Socialista, uno de los que más figuraron en época roja; director del periódico Comunista "*Verdad*", escribió libros en favor de la causa roja y en contra de nuestra religión; era traductor de obras revolucionarias [...] organizador de un stand de propaganda roja con fotografías de los frentes y muestras de la "barbarie Fascista" en la exposición de Paris de 1937¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de València. Expedient 956. Sentència 714, 28 de setembre de 1940. Magistrats: Eugenio Serrano García, Gil López Ordás i José María

Al final del procés Max Aub es condemnat a la inhabilitació absoluta durant huit anys i el pagament d'una sanció de 25.000 pessetes. Des de que es va iniciar l'expedient s'ha produït l'embargament dels seus mobles, discs... i objectes personals.

El llenguatge que troben, de vegades amb en els sumaríssims, corresponent a les persones no simpatitzants amb la Segona República, a més del seu lògic caràcter catòlic conservador, ens dona idea, de la visió que des de aquest grup social, tenien dels que fins a no res, havien estat seus oponents polítics. Aplegant en ocasions la crítica, a qüestions personals de moralisme ridícul de la vida quotidiana, tal com es pot veure en les declaracions d'un rector, en el judici de la dona del compositor Maximilià Thous:

Que no puede decir de ella sea una persona de izquierdas exaltada, sabiendo que tiene buenos sentimientos y cuyos únicos defectos son: el ser un poco ególatra y estar casada con Maximiliano Tous, por la influencia que este sujeto haya podido tener en las actuaciones de la encartada.

Que sabe y le consta ha hecho cuantos favores ha podido. Que ignora si ha pertenecido al SIM. [...] No sabe que hubiera hablado por radio y si la oyó en cierta ocasión y sí la oyó en cierta ocasión en una conferencia en Alianza de Intelectuales; conferencia no política, si pedagógica. Sabe así mismo que se le propuso el ir a Rúsia, negangádose a ello por no abandonar un chiquillo que tiene¹⁴¹.

El sumaríssim de Diego Sevilla Andrés

I ara, comentat açò, em centraré en el cas de Diego Sevilla. En aquell temps, en què la delació de l'oponent ideològic era quotidiana, sorprèn trobar un sumaríssim amb Diego Sevilla Andrés com a acusat. No fou l'únic cas entre els jurídics militars dels tribunals o persones que avalaven "rojos" per ser "condescendents" o per cobrar bens en espècie o diners de les famílies, agraïdes.¹⁴² Els fets que es refereixen a Sevilla Andrés coincideixen cronològicament amb un incident entre camarades de Falange, relacionats amb els processos militars, pel mes de juny del 1939, en un poble limítrof a València de l'Horta Sud, Castellar. Josefa Rodriguez Rubio, dona del Delegat d'Informació de FET i de las JONS local, Gregorio Alcalá Pérez, va presentar-se un dia en l'Audiència de València, i segons explica, feia aproximadament un any un dia van presentar-se en

Zumalacárregui.

¹⁴¹ Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de València. Jutjat Instructor Provincial. Expedient 7317-V. 14 de juliol de 1939.

¹⁴² Veure Carlos Hernández de Miguel, *Los campos de concentración de Franco*, Barcelona, 2029, p. 237. Ediciones B, p. 237.

Castellar dos “elements” de Falange de València capital. No pot afirmar amb seguretat, si un d'ells es tractava de Diego Sevilla Andrés o d'un germà d'aquest. Les persones citades, (portaven una targeta d'Emilio Frigola Ferrer, recomanant a Diego Sevilla) van dirigir-se al marit de la senyora Rodríguez amb amenaces serioses i van dir-li que telefonarien i l'empresonarien si no reconeixia les signatures d'uns veïns que avalaven un extremista i dos “assassins”. Finalment el marit, Gregorio Alcalá, va accedir a les pressions en sentir el perill, i va signar el reconeixement de les signatures. No obstant això, Gregorio Alcalá va donar compte d'aquests fets, a la Prefectura Provincial de FET i de las JONS a València el dia següent, sense que la qüestió tinguera llavors cap efecte fins a un any després. Fou aleshores quan la dona del Delegat d'Informació citat, després dels esdeveniments comentats, va denunciar a Diego Sevilla Andrés, segons consta en document d'Auditoria de 21 de juny de 1940.

L'incident entre falangistes podria haver estat un assumpte menor, però les circumstàncies de la guerra l'agreugen. El fill de la dona denunciant, per voler defugir d'anar al front, va morir “de disgustos”, i va fer responsable d'aquest fet, a un militant actiu i destacat d'esquerres:

Del Funesto Frente Popular, y durante la dominación Marxista, sededicaba descaradamente a denunciar a las Autoridades Rojas a los jóvenes que se encontraban en edad militar y se escondían pretendiendo evadirse por todos los medios de ir al frente, presentando en una ocasión al SIM una lista de OCHENTA jóvenes entre ellos y el primero de la lista mi propio hijo, el cual falleció de disgustos en Archena, ya que antes de marchar afilas y encontrándose enfermo en casa, se presentó por tres veces en la misma, un coche al servicio del SIM con agentes rojos para llevárselo¹⁴³.

Aquest processat va estar defensat per Diego Sevilla Andrés i posat en llibertat poc després. La dona, axí les coses, acusa Sevilla de mala praxi judicial per fer grans esforços per traure de la presó aquesta persona i altres rojos destacats. En la denúncia dirigida a l'auditor de Guerra de la Regió, diu que, i sens dubte, rebent molts diners.

Emilio Frígola, el dirigent de Falange de València citat, en document oficial i en qualitat de testimoni amb data de 17 de juliol de 1940, diu que a final del 1939, sent llavors, Secretari Polític del Cap provincial del Moviment, va rebre la visita d'Andrés Sevilla Andrés, i un altre militant de Falange, anomenat Francisco Maiques Albert. Van dir-li aleshores, que el Cap d'Informació local mencionat no reconeixia les firmes d'uns

¹⁴³ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39. Auditoria de Guerra iniciada el 24 de juny de 1940.

militants amb la finalitat d'afavorir un processat roig. Pareix ser que l'incident amb el dirigent local de Falange el va protagonitzar el germà de Sevilla, Andrés Sevilla Andrés, i l'altre militant citat. D'acord amb les manifestacions d'Emilio Frígola, després de la reclamació del cap local, va trencar llavors davant d'Andrés Sevilla Andrés els avals aconseguits amb amenaces.

En iniciar-se el procés judicial, arran de la denúncia esmentada, Diego Sevilla Andrés era en aquell moment Oficial del cos jurídic militar. Hi hagué, aleshores, tota una sèrie d'actuacions judicials per a esbrinar els fets ocorreguts: citacions i informacions relacionades amb persones particulars i organismes polítics i institucionals del moment. Va haver-hi nombroses citacions judicials entre acusació, defensa i informes.

Dels primers en declarar amb condició de testimoni, fou el marit de la dona denunciada, Gregorio Alcalá l'1 de juliol de 1940. Va ratificar la declaració d'aquesta i va assenyalar que va signar els avals davant les amenaces que els visitants li feren "Siendo amenazado con detenerlo y destituirlo del cargo por Sevilla y su acompañante, que estuvieron a punto de llegar a la agresión personal"¹⁴⁴; per això, afirma, va signar els avals. També diu que els rumors que hi ha sobre Sevilla, referit al cobrament de diners per afavorir-los judicialment són difícils de demostrar, perquè el "rojos" beneficiats no volen contar la veritat.

Una altra dona citada a declarar el 8 de juliol de 1940, en el sumaríssim contra Diego Sevilla, de nom Candida Chisbert Alapont, era l'esposa de l'activista polític de Castellar, Vicente Santimoteo Asensi, el que va perjudicar, segons la dona del cap de Falange, el seu fill. Quan aquesta persona va assistir a l'Audiència Provincial de València per curiositat, ja que estava immers el seu marit en procediment judicial, va escoltar un comentari entre la gent en el sentit que: "Cuando las denuncias que había contra los procesados eran falsas o de poco fundamento, podía visitarse al abogado D. Diego Sevilla, el cual orientaba a las familia de los procesados sobre lo que habían de hacer para lograr la libertad de éste"¹⁴⁵.

¹⁴⁴ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39.
Declaració de testimoni, Gregorio Alcalá Pérez, 1 de juliol de 1940.

¹⁴⁵ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39.
Declaració de testimoni, Cándida Chisvert Alapont, 8 de juliol de 1940.

Aquesta dona, després d'haver escoltat a la sala de l'Audiència la informació citada, el dia següent va dirigir-se a València per visitar l'advocat Diego Sevilla, "a su domicilio, exponiéndole el caso de su marido".¹⁴⁶ Aquest va orientar-la sobre la mecànica processal i què fer: recollida d'avals i certificats per a presentar-los al jutjat corresponent. Respon en l'interrogatori a la pregunta de si li va entregar diners. Diu que Diego Sevilla: "No solicitó ninguna cantidad de la declarante ni esta le ha entregado en ninguna ocasión nada"¹⁴⁷. Al mes d'agost d'aquell any, criden també la filla d'aquesta dona a declarar sobre el mateixos fets.

De manera semblant, és a dir, en el sentit que Sevilla no va percebre emoluments, declara el 3 d'agost de 1940, la dona d'Herminio Samper Ventura, Vicenta García Ruiz. El marit condemnat a mort, va naixer a Mahuella, finalment fou afusellat (la persona que la interroga aprofita per a preguntar-li, si d'Albuixec i Mahuella: "Han sido fusilados por los nacionales alguna persona más que su marido – respon no - "¹⁴⁸. La dona denunciant que va iniciar el procés, Josefa Rodríguez Rubio, torna a declarar un mes després, l'1 de juliol de 1940, de quan es van produir els fets, i es ratifica en tot el que va dir llavors. Però sobre les suposicions esmentades, no pot aportar més informació: "No puede hacer ninguna afirmación con más certeza"¹⁴⁹.

Una altra dona citada a declarar el 6 d'agost de 1940, Francisca Martínez Oliver, manifesta que no coneix Diego Sevilla Andrés, però sí el germà d'aquest – Andrés - . Sí que sap que Diego Sevilla Andrés és advocat militar. Explica que Andrés Sevilla Andrés li va redactar la petició per a demanar l'indult del seu marit, Antonio Giner Moreno, condemnat a mort. També afirma, que no li ha pagat, ni amb diners, ni de qualsevol manera, però que el recompensarà quan dispose de diners. Li pregunten també si va visitar el coadjuutor de Castellar per aconseguir la firma d'avals per al seu marit, i que si la resta del treball judicial, per a obtenir la commutació de la pena, la faria un tal Diego Sevilla. Va respondre que la primera part de la pregunta era vertadera, i "es completamente falso el resto"¹⁵⁰.

¹⁴⁶ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39.

Declaració de testimoni, Cándida Chisvert Alapont, 8 de juliol de 1940.

¹⁴⁷ *Ibidem*, 8 de juliol de 1940.

¹⁴⁸ *Ibidem*. Declaració de testimoni, Vicenta García Ruiz, 6 d'agost de 1940.

¹⁴⁹ *Ibidem*. Declaració de testimoni, Josefa Rodríguez Rubio, 1 de juliol de 1940.

¹⁵⁰ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN... .Declaració de testimoni, Francisca Martínez Oliver 6

Informació franquista sobre Diego Sevilla

A més de les declaracions dels testimoni, en el procés judicial obert a Diego Sevilla trobem informació de la seua activitat professional desenvolupada, emesa aleshores, a més a més, des d'organismes polítics i oficials. Des de la Direcció General de Seguretat, Prefectura d'Investigació i Vigilància de València, Brigada d'Informació, hi ha un escrit que verifica que l' "Alferez Honorífico de Cuerpo Jurídico Militar", Diego Sevilla Andrés, treballa de secretari a la Magistratura de Treball de València. Des de la Secció de Governació de l'Ajuntament de València, confirmen la seua activitat com a advocat militar¹⁵¹.

En l'informe s'explica la seua posició respecte al 18 de juliol de 1936: "Se dice que hasta actuó de enlace a favor del Movimiento y, poco más tarde de haberse iniciado este, se pasó a la zona Nacional [...] totalmente adicto a la Causa Nacional"¹⁵². Quant a les acusacions d'afavorir elements "rojos" i rebre diners, es diu que un informant d'absoluta solvència no creu a Sevilla Andrés capaç de cometre aquest delictes. M. Mateos, secretari de Falange Provincial de Valencia, en un informe seu, detalla i amplifica les afirmacions anteriors sobre Sevilla el 18 de juliol de 1936:

Estuvo en los primeros días en contacto con las Autoridades Militares, hasta que al fracasar el mismo en Valencia, logró evadirse a zona Nacional donde se incorporó al Ejército, prestando Servicios primeramente en la 5ª División de Navarra y posteriormente en la 3ª Cª de Radiodifusión y Propaganda [...] Persona de inmejorables antecedentes.- No se cree ha favorecido elementos rojos y no ha podido concretarse si ha percibido cantidad alguna de dinero, aunque dado sus antecedentes se tiene la creencia de que en absoluto haya podido percibirlos¹⁵³.

En la declaració de Diego Sevilla Andrés en qualitat de testimoni, se li va preguntar si havia influït en els tribunals per aconseguir la llibertat de tres veïns de Castellar, i si per aquestes gestions jurídiques va rebre diners. D'un d'ells, diu que no ha influït i recorda que continua empresonat amb una condemna de més de sis anys. La

d'agost de 1940.

¹⁵¹ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN... , 8 d'agost de 1940.

¹⁵² CAPITANIA GENERAL III REGIÓN..., 6 d'agost de 1940. L'escrit va dirigit al jutge instructor del Jutjat de Caps i Oficials. Carrer de la Pau, 42.

¹⁵³ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN... , Delegació Provincial d'Informació i Investigació. Falange 8 d'agost de 1940.

segona persona per qui li pregunten diu que no la recorda. L'última persona per la qual l'interroguen està sentenciada a la pena capital. Confirma Sevilla que va rebre la visita dels parents d'aquesta persona, i que, com a advocat defensor de torn, era la seua obligació redactar-li la instància de sol·licitud d'indult, i adjuntar uns certificats que li portaren els familiars citats.

Quan estava treballant Diego Sevilla a la Magistratura de Treball núm. 1 de València, van iniciar-se diligències informatives, pel juliol de 1943, fins a març de 1944, destinades a esbrinar la conducta oficial i privada de Sevilla. Aquestes actuacions van ser motivades per la declaració d'una dona al local social de la mateixa Magistratura, relacionades amb l'activitat jurídica de Sevilla als tribunals militars.

El marit d'aquesta dona fou processat pel Jutjat Militar de Silla. Ella va fer gestions per aconseguir que li presentaren a l'alferes honorífic Sevilla pel mes de març de 1940, i aquest va acceptar portar la defensa del seu home. Llavors, va visitar en nombroses ocasions el domicili de l'advocat a València, la majoria de les vegades li va portar productes en espècie. L'habitatge de l'advocat, segons la muller, estava molt concorregut de familiars dels processats. En una de les visites, la denunciante va escoltar una altra dona, muller d'un sentenciat amb la pena de mort, que deia que Sevilla havia rebut diners amb la finalitat d'aconseguir la commutació.

Després de nombroses declaracions, entre les quals hi havia les de prou membres de la judicatura, l'exèrcit, la política, i la nova administració franquista, formada per persones molt conegudes a València i que representaven el present de llavors, finalment l'auditor va concloure l'expedient indicant que:

Se ponía de relieve que dicho oficial había recibido de ella diversos obsequios en atención a servicios prestados durante su actuación como tal Oficial Honorífico y en asuntos propios de esta jurisdicción. Las diligencias practicadas son bastantes a demostrar la certeza de las imputaciones hechas y la admisión por consiguiente por parte de dicho Oficial de diversas dádivas en especie por el concepto mencionado. Esos hechos son constitutivos de una falta grave de admisión de dádivas en consideración a su servicio prevista y sancionada en el artículo 331 del Código de Justicia Militar, mas como quiera que desde la fecha de su comisión ocurrida en el mes de marzo de 1940 hasta el momento que se produjo la denuncia que lo fué el 22 de octubre de 1941 ha transcurrido con exceso el plazo de un año que para la extinción de la responsabilidad penal por tal clase de infracciones establece el párrafo 1º del artículo 318 del Código de Justicia Militar, se ha de considerar prescrita la responsabilidad del Oficial aludido y por consiguiente que no ha lugar la imposición del correctivo que le correspondería en otro caso¹⁵⁴.

¹⁵⁴ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39. Dictamen de l'auditor, amb la conformitat del capità general (29 de març de 1944).

La investigació de l'auditoria ens aporta com s'ha dit, informació sobre el periple vital de Diego Sevilla Andrés i del nostre país entre els anys 1939-1944, etapa de convivència marcada pel dramatisme dels fets que marcarà la nostra història. El nom de l'auditor, Vicente Navarro Flors, encapçala una sèrie de persones que van conviure, amb Sevilla: companys d'estudis, de treball, de política, de partit, de tribunals...

Companys advocats als tribunals militars: F. Escuin i Giner Boira

Una de les declaracions de la mencionada auditoria correspon a Fernando Escuin Llop, també com Sevilla, oficial honorífic del cos jurídic militar, company de Sevilla a la Universitat de València estudiant dret. Recorda del seu company de carrera una formació "sana de profundas ideas religiosas, enfrentándose en repetidas ocasiones con elementos universitarios de ideología disolvente"¹⁵⁵. Després de la liberación van coincidir novament en l'Auditoria de Guerra de la IIIa Regió, ambdós militaritzats. Assenyala Escuin en el seu relat els èxits aconseguits en la tasca d'advocat defensor de Diego Sevilla en els consells de guerra, i el prestigi que anava assolint entre el món dels encausats: "Gozaba de la admiración de los familiares y deudos de los procesados"¹⁵⁶. Respecte al rumor referit a la percepció de: "dádivas particulares por las defensas" d'aquests, diu que això no s'ha concretat en un fet determinat.

Vicent Giner Boira, oficial també del cos jurídic militar, va declarar també en les diligències de la mencionada auditoria. Manifesta una excel·lent opinió, com a company de Diego Sevilla, personal i professional, des dels temps en què van estudiar dret i com a membres del Col·legi d'Advocats. També ressalta la seua destacada filiació de persona de dretes. Giner Boira va poder observar la tasca de Sevilla en els Tribunals Militars, des de la seua condició de Secretari Relator del Consell, i destaca les magnífiques qualitats com a advocat del seu company:

Pues el temperamento de abogado de Diego Sevilla se prestaba perfectamente para lucir sus dotes en Consejos. Precisamente este temperamento es más de criminalista que de otra de las ramas del derecho y era más fácil su actuación en la Justicia Militar. Todos sus informes aun los de aquellos asuntos que menos agarraderas pudieran tener para improvisar una defensa fueron acertados y justos¹⁵⁷.

¹⁵⁵ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39. Declaració en l'auditoria de Fernando Escuin Llop.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39.

Destaca Giner Boira també la bona tasca com a fiscal, i comenta que la desmilitarització de Sevilla va produir-se com a conseqüència de les ordres del capità general, que va comunicar als oficials del cos jurídic que eren honorífics i que alhora tenien bufet obert, que havien d'optar per una de les dues activitats. Diego Sevilla va triar la privada. Creu també que va ser l'únic en desmilitaritzar-se. Totes aquestes qüestions van fer-se amb la tutela del Col·legi d'Advocats. No creu que haja rebut cap quantitat com a obsequi o gratificació dels defensats. Aquesta opinió concorda amb l'ascens a tinent de Diego Sevilla. Diego Sevilla i Vicent Giner Boira tindrien anys després prou de protagonisme respecte a la relació amb Catalunya i l'anticatalanisme. Sevilla en la política, i Giner Boira, en la política i lingüística.

En un informe relacionat també en la qüestió mencionada anteriorment, treballant ja Diego Sevilla de secretari de Magistratura de Treball núm. 1 a València, trobem qüestions que ens ajuden a conèixer prou millor el nostre personatge. L'objecte de l'informe, segons el seu autor, esbrinar també els antecedents: polítics, socials, religiosos, morals, familiars i de conducta privada de la seua vida. Sense deixar de costat la seua activitat a la Magistratura de Treball. Comença l'informe: és de sobra coneguda la seua profundíssima formació religiosa. De la seua etapa universitària destaca la militància, amb unió d'altres companys, en el manteniment de principis catòlics i patriòtics: "frente al numeroso grupo de estudiantes pertenecientes a la FUE motivando ello el que interviniese en colisiones y diversos altercados"¹⁵⁸.

En l'informe mencionat es constata l'obertura de bufet propi per Sevilla (possiblement el 1934), a la tornada de la seua estada a Lovaina becat per la Diputació de València per ampliar estudis de dret laboral (possiblement el 1934). Entre els anys 1935-1936, fou secretari de la 4a Agrupació del Jurats Mixtos. En aquest organisme va desenvolupar una bona tasca professional amb una conducta personal irreprotxable. De manera semblant ho va fer, com a secretari de l'Agrupació d'Hostalers i Arts Blanques. Aquestes opinions les van emetre el llavors president dels Jurats Mixtos citats, Juan Antonio Calpena, i en el moment de la redacció de l'informe, president de la Audiència Territorial de València.

Dictamen de l'auditor, amb la conformitat del capità general (29 de març de 1944). Declaració de Vicent Giner Boira. 14 d'octubre de 1941.

¹⁵⁸ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Diego Sevilla Andrés. P. Previo, 9006-V-39. Informació destinada a l'auditor. Alacant 30 de setembre de 1942.

Informe del jutge instructor

També es parla en aquestes diligències de la Magistratura de Treball del tarannà de Diego Sevilla Andrés, des del Col·legi Major Sant Joan de Ribera, en els temps universitaris i, com a militant i orador en actes i mítings de la Derecha Regional Valenciana, en què destacava aleshores com un dels joves més significats de la dreta al País Valencià en aquell període temps tan convuls per a tots:

En todo este periodo de tiempo a que se hace referencia se acusó ya en el Sr. Sevilla un temperamento vehemente, más apreciable aún por su gran imaginación, palabra abundante (a veces locuaz) y crítica mordaz y chispeante y cierto espíritu rebelde.

Se reconoce al Sr. Sevilla competencia profesional celo y corrección en la forma de actuar como tal Secretario si bien señalando los defectos temperamentales que con anterioridad se hizo alusión.

En resumen, el Juez Instructor que informa ha de concretar los buenos antecedentes políticos, sociales y de conducta del Sr. Sevilla señalando el carácter locuaz y vehemente del mismo en ocasiones determinante de gestos o maneras no del todo correctas, todo unido a un gran ingenio, capacidad y cultura, circunstancias todas también conocidas por el Sr. Haro, que goza de gran influencia moral sobre aquél ¹⁵⁹.

També, com en moltes declaracions d'alguns companys advocats en els tribunals militars, l'informe manifesta la popularitat, com a advocat defensor entre la gent jutjada: Su nombre fué conocido entre los procesados y los familiares que procuraban conseguir el patrocinio del Sr. Sevilla. Tanmateix, la denúncia inicial té molt a veure amb aquesta qüestió. En el informe iniciat des de la Magistratura de Treball a València, com hem vist parla de l'actuació de Diego Sevilla com a advocat als tribunals militars, però també comenta la seua feina a la Magistratura de Treball. El redactor de l'informe diu que disposa de l'opinió de dos testimonis d'excepció: els il·lustríssims magistrats de Treball de la nostra ciutat, Srs. José María Haro Salvador, Ricardo Bustillos Ávila i Dámaso Ruiz Jarabo. Finalment, el jutge instructor conclou l'expedient amb els arguments jurídics següents:

Tal vez la actuación del Sr. Sevilla en este aspecto que para el Juez que informa, no es dable encuadrar en casos previstos en la Legislación aplicable como motivo de faltas cometidas por Funcionario a un Tribunal profesional, inspirado en principios del honor exigible a los que forman parte de un escalafón, le sería más factible dictar una censura¹⁶⁰.

¹⁵⁹ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN... Dictamen de l'auditor, amb la conformitat del capità general (29 de març de 1944). Declaració de Vicent Giner Boira. 14 d'octubre de 1941. Informe del jutge instructor, Alacant, 30 de setembre de 1942.

¹⁶⁰ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN... Informe del jutge instructor. Per iniciativa de

Diego Sevilla, sens dubte, entre els anys 1939-1940, va viure moments trepidants socialment i professionalment pels fets que van passar i, com hem observat, pel seu tarannà. Per la seua activitat i formació, era un home molt conegut entre el catolicisme polític i l'esquerra més compromesa que va patir els tribunals militars, i segurament també ho va ser a nivell popular, en un te El nostre personatge, va estar citat per a donar explicacions en un altre sumaríssim, en el qual la processada fou Rosario Domínguez Díaz: el procediment previ d'urgència 264-V-41. El procés els comandaven, Agustín Buendia Avilés, capità de cavalleria, i secretari del Jutjat Militar nº 4. Del que era Jutge, el comandant d'artilleria Mariano Alonso del Hoyo. En la certificació, el 24 de març de 1947, Agustín Buendia, fa referència al procediment previ de Diego Sevilla: “9006-V-39, obra dictamen auditorial que copiado a la letra dice así. –Excmo. Sr. Las presentes diligencias previas, que fueron incoadas en orden de proceder de 24 de junio de 1940, lo fueron por hechos denunciados contra el que fue Alférez Honorífico del Cuerpo Jurídico Militar, D. Diego Sevilla Andrés, por Josefa Rodríguez Rubio”¹⁶¹. En Providència del mateix dia, 24 de març de 1947, el jutge Alonso del Hoyo va resoldre: “S.S^a. Dispuso unir testimonio deducido del Procedimiento Previo nº 9006-V-39, seguido a D. Diego Sevilla Andrés, y terminado sin responsabilidades; únase a los autos”¹⁶².

Citació posterior

El nostre personatge, va estar citat per a donar explicacions en un altre sumaríssim, en el qual la processada fou Rosario Domínguez Díaz: el procediment previ d'urgència 264-V-41. El procés els comandaven, Agustín Buendia Avilés, capità de cavalleria, i secretari del Jutjat Militar nº 4, el que era Jutge, el comandant d'artilleria Mariano Alonso del Hoyo. En la certificació, el 24 de març de 1947, Agustín Buendia, fa referència al procediment previ de Diego Sevilla: “9006-V-39, obra dictamen auditorial que copiado a la letra dice así. –Excmo. Sr. Las presentes diligencias previas, que fueron incoadas en orden de proceder de 24 de junio de 1940, lo fueron por hechos

Magistratura de Treball de València. Alacant 30 de setembre de 1942.

¹⁶¹ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Rosario Domínguez Díaz, P. Previo 264 V-41. Certificació de 24 de març de 1947.

¹⁶² *Ibidem*, Providència de 24 de març de 1947.

denunciados contra el que fue Alférez Honorífico del Cuerpo Jurídico Militar, D. Diego Sevilla Andrés, por Josefa Rodríguez Rubio”¹⁶³. En Providència del mateix dia, 24 de març de 1947, el jutge Alonso del Hoyo va resoldre: “S.S^a. Dispuso unir testimonio deducido del Procedimiento Previo n° 9006-V-39, seguido a D. Diego Sevilla Andrés, y terminado sin responsabilidades; únase a los autos”¹⁶⁴.

¹⁶³ CAPITANIA GENERAL III REGIÓN, encartat: Rosario Domínguez Díaz, P. Previo 264 V-41. Certificació de 24 de març de 1947.

¹⁶⁴ *Ibidem*, Providència de 24 de març de 1947.

2. Biografia 1940 -1982

Professor a la facultat de Dret i jurista a la Magistratura de Treball

Una vegada finida la seua tasca als tribunals militars, Diego Sevilla va començar a aparèixer en les classes de la Facultat de Dret a partir del 1942, amb certa regularitat. La llarga relació amb la Facultat de Dret va iniciar-se el temps que fou estudiant compromès que coneguem, i acadèmicament amb l'examen de llicenciatura ja vist. Paral·lelament a la relació com a docent de Dret, Sevilla treballava també a la Magistratura de Treball. La ininterrompuda col·laboració amb el franquisme fins al final dels seus dies va iniciar-se laboralment com a secretari de la Magistratura de Treball pel novembre del 1940, malgrat que aquells primers anys haurien de ser tempestuosos, com hem vist, en estar sotmès als tribunals militars. Va romandre en Magistratura fins al 1967, any en què es va incorporar a la Universitat de València amb dedicació completa; mai no va abandonar la seua tasca universitària.

Al novembre de 1942 va ser nomenat professor auxiliar temporal provisional adscrit a la Càtedra de Dret Polític i Internacional Públic i Privat¹⁶⁵. Des d'aquest any fins 1982 va conèixer mols canvis a la facultat: exili, depuracions...; a més s'ha d'assenyalar la seua tasca professional i política defensant el règim en els articles periòdics o acadèmics que publicava regularment i altres publicacions més pròpiament acadèmiques. A la nostra universitat va ser peça clau en la creació de *Claustro* en els cinquanta i de *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Cerio* en els setanta, revistes que res tenen a veure (la primera era òrgan del SEU del districte universitari i la segona una revista acadèmica de recerca del Departament de Dret Polític); en aquestes capçaleres van participar, lògicament, joves estudiants i professors de distintes sensibilitats polítiques.

¹⁶⁵ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 41

Pel setembre de 1945 el professor Sevilla va estar pensionat per la Universitat de València per estudiar Dret Constitucional a la Universitat de Coïmbra¹⁶⁶. Llavors, la pressió internacional de les democràcies en contra del règim franquista era creixent (al desembre de 1946, l'Assemblea General de l'ONU va votar l'exclusió d'Espanya dels organismes internacionals). Franco i Oliveira Salazar conformaven el mapa dictatorial a la Península Ibèrica. El Cabdill també va rebre el suport de la dictadura populista de Perón.

Nacionalisme i Postguerra

Manuel Batlle, de la branca de Dret Civil i catedràtic de Múrcia i incorporat a la Universitat de València des del 1936 segons ens rememoren Yolanda Blasco i Jorge Correa en “Nacionalcatolicismo y postguerra”, va ser qui, juntament altres quintacolumnistes, van ocupar l'edifici del carrer la Nau. Va nomenar degans els professors expulsats per la República: Salvador Salom, Francisco Beltrán, Francisco Alcayde i Miguel Martí:

En la ciudad de Valencia, siendo las diez y seis horas del día veintinueve de marzo de 1939, comparece don Manuel Batlle Vázquez, catedrático de la Facultad de Derecho de la Universidad de Murcia, agregado a la de Valencia en la actualidad, y manifiesta que ha sido designado por el Partido Nacional de España, para hacerse cargo del rectorado¹⁶⁷.

El discurs d'obertura del curs 1939-1940, pronunciat per Francisco Alcayde, el degà, ens recorden Yolanda Blasco i Jorge Correa, va titular-se “El concepto de nación según José Antonio”; a més a més, va descriure com seria la nova universitat: lluminosa i plena d'ànsies de perfecció. Va ressaltar la unió d'universitat i exèrcit, gràcies a Franco, després de tres anys de barbàrie i anarquia. Aquell dia representava el naixement i la mort de: “la oleada de materialismo que quería convertir a nuestros hijos en bestias, que pisoteaba todo destello de espiritualidad”¹⁶⁸. El discurs següent, 1940-1941, del degà Salvador Salom, ens diuen, va abordar en el seu al·legat “La responsabilidad aquiliana de los propietarios de edificios, y de los arquitectos y

¹⁶⁶ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino, p. 42.

¹⁶⁷ Yolanda Blasco Gil y Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, p. 323.

¹⁶⁸ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 324.

contratistas”. Va explicar la missió de l'estat nacional sindicalista. Pel que fa a la convivència universitària, va recordar les penalitats dels estudiants franquistes, alguns d'ells assassinats per la *horda roja*, i el professorat represaliat: “Muchos estaban depauperados por el hambre y tormentos sufridos en las cárceles y checas, y, entre los catedráticos, unos habían sido también asesinados, otros expulsados de sus cátedras por los rojos”¹⁶⁹. Alfonso García Gallo fou el secretari de facultat entre 1941-1943, va impartir Història del dret i va estar en l'òrbita de l'Opus Dei.

En el segle XIX, el 1865, Orovio va separar de la càtedra Castelar, Giner de los Ríos i algun més, ens recorden Yolanda Blasco i Jorge Correa; en el XX, el dictador Primo de Rivera va desterrar Unamuno i Jiménez de Asúa. Cal remuntar-se a: “las purificaciones de Fernando VII en 1823 – en su segunda vuelta al absolutismo-”¹⁷⁰, per trobar nivells de repressió semblant en l'administració de l'estat i la universitat. El rector José Puche, des de Mèxic, va escriure: “ Toda una cultura había desaparecido con la derrota, no solo un gobierno”¹⁷¹.

Amb un procés sumaríssim va ser afusellat el rector Joan Peset Aleixandre el 1941. Van ser fonamentals també per a desenvolupar la repressió la Llei de depuració de funcionaris de públics de 1939, i la Llei sobre la repressió de la maçoneria i el comunisme d'1 de març de 1940 i la Llei de responsabilitats polítiques de 1938, que se li va aplicar a Peset fent pagar una multa a la vídua ¹⁷².

Aterrats, desterrats i enterrats

En, “Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario”, Marc Baldó tracta sobre la repressió universitària en l'àmbit estatal. Considera que el franquisme va tractar d'eradicar partits, institucions i valors, amb pretensió de dissuadir la classe treballadora, i la mitjana urbana lliurepensadora. Fou interclassista: “Trabajadores e intelectuales de izquierda fueron vistos como agentes

¹⁶⁹ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 324.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 326.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 326.

¹⁷² Marc Baldó Lacomba, “Peset, la universidad republicana y la resurrección de la izquierda”, en Pablo Rodríguez Cortés, Ricard Camil Torres Fabra i María Isabel Sicluna Lletget (eds.), *Juan Peset, médico, rector y político republicano*, Madrid, Eneida, 2013, p. 69.

de la revolució, y los otros como portadores de “la peste” del liberalismo”¹⁷³. Tractaren d’atemorir-los pels seus actes, inclús per les omissions: la no adhesió, amb depuracions, confiscacions, la presó i la pena de mort. L’alçament militar va ser també contra:

La cultura moderna i contra la universidad, precisamente en el momento que una y otra alzaban el vuelo. La Institución Libre de Enseñanza y la Junta para Ampliación de Estudios, tras no pocos años de esfuerzos fomentando el racionalismo educativo y el espíritu crítico, y enviando los mejores estudiantes a Europa, estaban logrando un cambio radical en el cultivo de la ciencia, las artes y la política¹⁷⁴.

La depuració, ens diu, va considerar-se “raó d’Estat i sagrada missió”. Van desconfiar dels docents, i van fer responsables molts mestres i professors de corrompre la joventut i enverinar l’essència espanyola, tal com va escriure el 1938 Enrique Suñer sobre els pseudointel·lectuals nacionals i estrangers: “Han preparado una campaña de corrupción de los más puros valores éticos, para concluir en el apocalíptico desenlace a que asistimos, como negro epílogo de una infernal labor antipatriótica que, por serlo, pretendía desarraigar del alma española la fe de Cristo y el amor a nuestras legítimas glorias nacionales”¹⁷⁵. La Segona República també va depurar, però amb diferent finalitat: “En lo que no se parecía la depuración franquista a la republicana era en el propósito. Si la republicana se hacía “para mantener el espíritu de ese momento” (Decreto 27 de septiembre de 1936), *Diario oficial de la República*, nº 273, 29-9-1936, la franquista no tenía carácter excepcional debido a la guerra, sino “voluntad permanente”¹⁷⁶.

La depuració massiva va requerir complicitats, ens recorda Marc Baldó aprofitant el testimoni de Dionisio Ridruejo, entre el mateix personal i companys universitaris. En les depuracions compta també el factor humà: enemistats personals, capelles rivals, enveja, ressentiment i arribisme: “En todas las esferas profesionales, en efecto, hubo minorías de celantes, dispuestos a ir más lejos de lo que las mismas normas oficiales exigían, para aprovechar el río revuelto, eliminando competidores ilustres o

¹⁷³ Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario”, *Saitabi*, 59 (2009), p. 191.

¹⁷⁴ Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados”, p. 192.

¹⁷⁵ Enrique Suñer, *Los intelectuales y la tragedia española*, 2a, ed., Sant Sebastià, 1938, p.6, <http://filosofia.org/aut/ite/index.htm>.(consultat 17/07/09). Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados,” p. 193.

¹⁷⁶ Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados”, p. 194.

afortunados”¹⁷⁷. També va buscar-se: “la destrucción física de los cuadros de los partidos del Frente Popular”¹⁷⁸. La Universitat Central, per al franquisme, va ser el paradigma de la intel·lectualitat republicana. La depuració de la nostra universitat, comparant-la amb altres dictadures feixistes, fou, juntament l’alemanya, la més dura:

En la portuguesa solamente fueron separados algunos profesores; en la italiana se calcula la expulsión de un poco más de 300, un 10 por cien del profesorado; en la alemana –la más parecida a la española- fue depurado un tercio de los profesores (incluyendo la depuración racial que afectaba a un tercio de los profesores, y el resto por izquierdistas o pacifistas). La española, ciñéndonos a los catedráticos, como acabamos de calcular, se puede cifrar, se puede calcular en un tercio del escalafón¹⁷⁹.

La Llei de responsabilitats polítiques ens diu, no va ser només destinada a la repressió dels dirigents polítics. Conxita Mir, en el seu estudi, adverteix que va estar dirigida a tots els vençuts: “Se trataba de una ley que proponía imponer un castigo colectivo, ejemplar, y de larga duración”¹⁸⁰. L’exili a Espanya, ens recorda Marc Baldó, ha estat una continuada història d’expatriacions: expulsions, exili religiós i polític:

El exilio republicano de 1939 –que por otro lado ha sido uno de los más numerosos desplazamientos de refugiados que se han realizado en el convulso siglo XX- constituye uno de los fenómenos más recientes de nuestra historia reciente. No se redujo a un grupo más o menos numeroso de figuras señeras –señeras o medianas- de la intelectualidad y la política, sino que fue masivo- como los de judíos, moriscos o afrancesados- y afectó a un amplio abanico de profesiones y oficios¹⁸¹.

A la tragèdia humana dels desterrats cal afegir, considera Baldó, el buit cultural, en una generació que va estar protagonitzant un ressorgiment intel·lectual, una “edat de

¹⁷⁷ Dionisio Ridruejo, *Escrito en España*, 2a ed. Buenos Aires, Losada, 1964, p. 96. Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados...,” p. 194.

¹⁷⁸ D. Ridruejo, *Escrito en España...* p. 94. Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados...,” p. 194.

¹⁷⁹ Francisco Lorente Valero, “La univesidad en los régimes fascistas: la depuración del profesorado en Alemania España e Italia”, *Historia Social*, 54 (2006), p. 51-72. Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados” p. 199.

¹⁸⁰ C. Mir, F. Corretgé, J. Farré, i J. Sagués, *Repressió econòmica i franquisme: l’actuació del Tribunal de responsabilitats polítiques a la Província de Lleida*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997, p. 13. Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados”, p. 200.

¹⁸¹ Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados,” p. 201-202.

plata”: “No se debía al azar. Sino que había sido muy preparada por regeneracionistas e institucionistas desde principio del siglo XX”¹⁸². L’exili va afectar greument el sector acadèmic, i dins d’aquest, de manera extraordinària els científics. Francisco Giral va fer un treball descomunal fent la prosopografia d’uns 500 autors: “El exilio afectó a profesores consagrados –con la obra en plena etapa de madurez- a profesores cuajados – con la obra en proceso de expansión- y a jóvenes promesas o estudiantes acabados de graduar”¹⁸³. La universitat va convertir-se en un botí per als vencedors, per la dificultat dels perdedors per a trobar avals polítics. En l’exili interior, a tots els vençuts “se les separó de la sociedad, se les privó de derechos, se les marginó, se les miró como delincuentes y vivieron en el miedo y en la angustia”¹⁸⁴.

Sobre els consells de guerra amb què va ser jutjats i les seues garanties, ens trasllada l’opinió Julián Casanova: “Meramente farsas jurídicas, que nada tenían que probar, porque ya estaba demostrado de entrada que el acusado era un rojo”¹⁸⁵. En el seu estudi exhaustiu, Baldó aporta informació del nom i la universitat de la majoria de les víctimes, i quantifica els professors afusellats coneguts fins aquell moment:

Que conozcamos, los franquistas fusilaron veinticuatro profesores de universidad (solo contando las facultades, no las escuelas técnicas ni las escuelas normales) y una bibliotecaria, y otros dos murieron en la cárcel. En total, veintisiete víctimas – sin contar estudiantes- de momento. (La violencia republicana fusiló nueve profesores)¹⁸⁶.

Els vencedors van aprofitar la seua adhesió al nou règim i els patiments passats per incorporar-se a les seues tasques universitàries, ens recorden Yolanda Blasco i Jorge Correa. Els derrotats sovint van ser sancionats econòmicament, suspesos temporalment, obligats a jubilar-se o a separar-se definitivament de la plaça i a viure postergats. A més a més, hagueren de presentar escrits d’adhesió al moviment. Va exiliar-se, a més dels citats anteriorment, de la Facultat de Filosofia i Lletres, Emili Gómez Nadal, professor auxiliar; van jubilar de manera obligada: Ramón Velasco Pajares, José Deleito Piñuela i

¹⁸² Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados p.202

¹⁸³ *Ibidem*, p. 202.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p.205.

¹⁸⁵ Julian Casanova, “Una dictadura de cuarenta años“, en el llibre coordinat per ell, Morir, matar, sobrevivir. La violencia en la dictadura de Franco, Barcelona, crítica, 2002, p.20. Citat en Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados”, p. 205.

¹⁸⁶ Marc Baldó Lacomba, “Aterrados, desterrados y enterrados,”, p 205.

Luis Gonalvo París. Manuel Sanchis Guarner i Julián San Valero, activistes de la FUE, com altres del seus companys, van ser empresonats; Luis Urtubey, històleg separat del servei, no va voler reintegrar-se. Uns quants anys després, van anar incorporant-se a la nostra universitat: Álvaro Calvo Alfageme, Adolfo Miaja de la Muela, Ots Capdequí i Carlos Sanz Cid. Per desembre del 1952, van reduir-se algunes de les sancions, però, definitivament, no va ser fins al decret de desembre de 1966 quan es va dur a cap l'indult per les penes no completades.

Carolina Rodríguez-Lopez i Daniel Ventura en “De exilios y emociones”, *Cuadernos de Historia Contemporánea* del 2014, s'endinsen en el procés de les emocions en el món de l'exili. Els personatges estudiats són Américo Castro, Pedro Salinas i Fernando de los Ríos; cap dels tres no va tornar a Espanya. Peter i Carol Sterns, ens diuen, van crear el concepte ‘*emotionology*’: “El estudio histórico de las emociones ha significado un fértil i activo *work in progress*”¹⁸⁷. Sobre les emocions havien treballat també Norbert Elias, Philippe Ariès i Lucien Febvre. Per a Castro, Salinas i de los Ríos, fou un repte i una obligació refer les seues vides, no va canviar la seua essència però van anar sent unes noves persones. Enfrontats a la decisió d'emigrar, van reflexionar sobre l'ésser nacional. Les fonts elegides són les epistolars, entre ells i entre altres col·legues docents. Salinas va residir als Estats Units, va ser dels primers depurats encara en guerra, va tenir un patiment emocional: “Sentimiento de pérdida profundo y espiritual”¹⁸⁸. Fernando de los Ríos, també als Estats Units, va ser el representant diplomàtic de la Segona República fins al 1939. La seua correspondència, no tan nombrosa com la de Salinas, no transmet una situació tan angoixant: es tracten els problemes entre els republicans per a la creació del govern en l'exili, i la seua derivació d'aquesta qüestió al Partit Socialista.

Segons Carolina Rodríguez i Daniel Ventura, una vegada foren conscients de la seua condició d'exiliats, van construir “las *comunidades emocionales* en las que entablarían contacto para desplegar y desahogar sus emociones, pero también ubicar sus vidas, sus experiencias comunes y sus expectativas”¹⁸⁹. El patiment i l'esforç està

¹⁸⁷ Carolina Rodríguez-López, Daniel Ventura Herranz, “De exilios y emociones”, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2014, p. 2. Vegeu: <http://revistas.ucm.es/index.php/CHCO/article/view/46684>.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 9.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 25.

present en les seues vides i els provoca reacció: “En los exiliados se advierte desde el comienzo *sufrimiento y esfuerzo emocional*, lo que les llevó enseguida a localizar sus espacios para el descanso y el refugio”¹⁹⁰. En el pas del temps, a causa de la llarga durada en el temps d’exili, van anar construint-se unes noves identitats familiars i professionals: “Con caras diversas, se ve en Salinas, en Castro y en De los Ríos que llegó un éxito que consistió, generalmente, en buenos destinos profesionales, la consecución de un bienestar económico”¹⁹¹. Van tenir també una sensació agredolça quan els va anar millor que als que van quedar-s’hi.

Ana Aguado i María Fernanda Mancebo van entrevistar a Carmen Negrín, neta del dirigent republicà, per la seua significació històrica, dins de l’exposició celebrada a la Universitat de València “Juan Negrín, médico y jefe de gobierno de la República”, dins dels actes del 70 aniversari de la capitalitat de València. Van preguntar-li entre altres qüestions, sobre l’etapa final de la seua vida, en l’any 1945, quan ja no era cap de govern, després de la reunió de les Corts a Mèxic, sobre el seu interès per la política:

Efectivamente él siempre se preocupó, no solo por la política internacional sino, esencialmente, por la política española. Y una de sus últimas actuaciones fue el intento de que Estados Unidos, integrara a España en el Plan Marshall. Fue una iniciativa personal, coherente con la prioridad que daba a los españoles: en su momento se había ocupado de los exiliados, de instalarlos lo mejor posible; y lógicamente, después de los que se habían tenido que quedar en España, que estaban sufriendo posiblemente más aún que los exiliados. Era muy sensible a ese problema. No porque tuvieran el “jefe” que tenían había que olvidarse de ellos y de su sufrimiento cotidiano. Su apoyo para el Plan Marshall para España era conforme a esa filosofía, un intento de aliviar las dificultades de esa gente, de mejorar sus condiciones de vida¹⁹².

L’estudi sobre les dones empresonades a València una vegada acabada la Guerra Civil constitueix el treball d’investigació d’Ana Aguado i Vicenta Verdugo: “Las cárceles franquistas de mujeres en Valencia: castigar, purificar y reeducar”, publicat en la revista *Stud. Hist., Hª Cont.*, el 2011. Ens diuen les autores que han reparat també sobre el discurs repressiu dels expedients i el relat de les dones tancades i les seues condicions de vida a la Presó Provincial de Dones de València i a la del Convent de Santa Clara: “Estuvieron saturadas de mujeres republicanas, algunas condenadas a

¹⁹⁰ Carolina Rodríguez-López, Daniel Ventura Herranz, “De exilios y emociones”, p. 25.

¹⁹¹ *Ibidem*, p. 25.

¹⁹² Carmen Negrín, entrevistada por Ana Aguado i Maria Fernanda Mancebo en, *ARENAL*, 15: 2 (2008), p. 373-385, p. 384. Vegeu: dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3193920.pdf.

muerte, en condiciones infrahumanas, también con niños “desaparecidos” posteriormente en muchos casos”¹⁹³. La repressió, ens diuen, va tenir caràcter de gènere:

Prácticas y acciones represivas dirigidas contra las vencidas. El rapado de pelo, la ingesta de aceite ricino, la violencia sexual fueron prácticas utilizadas por el bando vencedor como formas de vejación, deformación de los rasgos identitarios femeninos de la víctima. En muchos casos, ser madre, esposa o hija de un antifascista bastaba para ser detenida¹⁹⁴.

Segons Aguado i Verdugo, les dones que patiren i van sobreviure a la presó i participaren en la resistència política, ho van fer no sols de manera col·lectiva, sinó també des de la rebel·lia i el protagonisme personal. Ens traslladen les paraules de Remedios Montero, víctima de la repressió identitària franquista, convençuda fins al final dels valors republicans i democràtics: “¿Ante tanta injusticia se podía dejar todo por miedo? Te daba más rabia y te transmitía mucho más valor para seguir adelante”¹⁹⁵.

En “Beatas sojuzgadas por el clero: la imagen de las mujeres en el discurso anticlerical en la España del primer tercio del siglo XX”, en *Feminismo/s*, al desembre del 2003, María Pilar Salomón analitza la vinculació de la religió amb la dona dins del procés de secularització europeu, que ha produït la feminització de la religió a Europa i a Espanya. La vinculació femenina amb la religió va convertir-se en una arma llancívola contra les dones, quan l'octubre del 1931, les corts constituents van debatre i aprovar el sufragi femení. Ens diu que, malgrat que en l'esquerra s'ha donat suport al feminisme principalment, “junto a un antifeminismo conservador de raíz católica, hubo un antifeminismo de izquierdas de base fundamentalmente anticlerical”¹⁹⁶. Considera que la imatge de la dona en la construcció de gènere va tenir repercussions importants en l'accés d'aquestes a l'exercici del poder polític:

¹⁹³ Ana Aguado, Vicenta Verdugo, “Las cárceles franquistas de mujeres en Valencia: castigar, purificar y reeducar”, *Stud. Hist., Hª Cont.*, 29, (2011), p. 55-85. Vegeu: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3821191.pdf>.

¹⁹⁴ Ana Aguado, Vicenta Verdugo, “Las cárceles franquistas de mujeres en Valencia, p. 67.

¹⁹⁵ Entrevista a Remedios Montero, 30 d'octubre de 2003, en *Ibidem*, p. 85. Vegeu: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3821191.pdf>.

¹⁹⁶ María Pilar Salomón, “Beatas sojuzgadas por el clero: la imagen de las mujeres en el discurso anticlerical en la España del primer tercio del siglo XX”, *Feminismos/s*, 2 (2003), p. 41-58, p. 42. Vegeu: http://rva.va.es/dspace/bistream/10045/2953/1/Feminismos_2_04.pdf.

La imagería de las mujeres en los medios progresistas y revolucionarios no se agotaba en estas representaciones gráficas de carácter anticlerical cargadas de tintes antifeministas. El contrapunto más opuesto habría que situarlo en toda la iconografía que simbolizaba a la República mediante una figura femenina –que, en alguna ocasión, aparecía limpiando a España del clericalismo (Figura 12 y 13). A pesar de ello, el antifeminismo de base anticlerical parecía influir sobremanera en amplios sectores republicanos y obreros españoles en el primer tercio del siglo XX. Constituía una componente fundamental en la construcción de su propia identidad como hombres republicanos, aliados del progreso y la razón, que no toleraba que alguien cuestionara su autoridad en su propia casa, y mucho menos –según creían-, que otro hombre ejerciera mayor influencia que ellos sobre las mujeres de su familia¹⁹⁷.

Les oposicions patriòtiques

Es va dur a terme la provisió de noves càtedres, expliquen els autors: “Se proveyeron las plazas en todo el Estado mediante oposiciones calificadas de “patrióticas”, en las que prevalecían sobre cuestiones académicas o científicas, los méritos civiles y militares a favor del nuevo Estado”¹⁹⁸. José Ibáñez Martín, segon ministre d’Educació de la dictadura, va col·locar els adeptes en les càtedres. Va nomenar els membres del tribunal i la presidència; va triar-los entre els vocals del Patronat i investigadors del Consell Superior d’Investigacions Científiques (CSIC), membres de l’Institut Espanya, organisme presidit per Eugenio D’Ors, en el qual s’agrupaven totes les acadèmies. El CSIC va estar tutelat al principi de la seua creació per José María Albareda, membre de l’Opus Dei. El sistema d’oposició franquista gairebé no va canviar durant la dictadura. En el primer exercici els participants exposaven en una hora: “sus méritos y presentan la memoria sobre el concepto, método y fuentes y su programa para la asignatura”¹⁹⁹.

Yolanda Blasco i Jorge Correa qualifiquen la Llei d’ordenació universitària del 1943, del ministre Ibáñez Martín, com a hereva ideològicament d’Enrique Herrera Oria. Pretenia “La total restauración de los viejos colegios mayores y una fuerte intervención de la Iglesia, dentro del movimiento nacional; ensalzaba la universidad de la época imperial o la limpieza de sangre”²⁰⁰. Ens recorden els autors també l’atac recurrent dels sectors ultraconservadors a les societats judeomaçòniques i a la Institución Libre de

¹⁹⁷ María Pilar Salomón, “Beatas sojuzgadas por el clero”, p. 57-58.

¹⁹⁸ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 330.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 331.

²⁰⁰ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 343.

Enseñanza. El metge Enrique Suñer va publicar el 1937 a Burgos també contra la institució, *Los intelectuales y la tragedia española*, text considerat per Marañón “Extremadamente venenoso y sañudo... un caso patológico de bajeza y maldad”²⁰¹.

També pel 1938, ens recorden els autors, Juan José López Ibor, en *Discurso a los universitarios españoles*, preconitzava la desvinculació dels mètodes científics estrangers, i la tornada de la universitat de l'Imperi, el foment de la hispanitat, i l'assoliment d'una nova cultura “humanística basada en el espíritu español ecuménico y católico; religión, educación física, y formación política”. Quan hagueren d'aplicar-se aquests plantejaments, la realitat va ser una altra. La nova llei universitària franquista va ser qualificada per Pedro Laín Entralgo el 1946, en *España como problema*, “políticamente vieja a los tres años de promulgada”. Va mantenir-se l'estructura universitària del ministre Claudio Moyano de l'any 1857, corresponent al període liberal, també centralista i jerarquitzada.

Els nous rectors calia que foren catedràtics numeraris d'universitat i militants de Falange, ens diuen Yolanda Blasco i Jorge Correa. En aquell moment el claustre universitari: “Tenía una función ornamental: compuesto por todos los catedráticos y profesores, incluidos los jubilados y excedentes, doctores incorporados y autoridades universitarias, se reúne cuando el rector estima oportuna su convocatoria”²⁰². Per la seua banda, per als estudiants era inevitable: “la adscripción obligatoria al SEU i al colegio mayor del distrito”²⁰³.

El 1947 van permutar-se les càtedres, ens recorden Yolanda Blasco i Jorge Correa, Ángel López-Amo Marín – València-, i Ignacio de la Concha Martínez – Oviedo-. A Ambdós va dirigir-los el doctorat García Gallo: López-Amo: *El pensamiento político Eximeniç en su tratado de “Regiment de Princesps”*; de la Concha, treball sobre la presura: *La ocupación de tierras en los primeros siglos de la Reconquista*. López Amo va demanar l'excedència, i va viatjar per Itàlia i Suïssa, on va tractar amb Vegas Latapié, Joan de Borbó i el seus seguidors. Va teoritzar sobre monarquia i el 1952 fou designat preceptor del príncep Joan Carles. Va formar part, a més a més, del grup de la revista *Arbor*, des de la qual Fernández de la Mora i Calvo Serer postulaven una monarquia tradicional, catòlica i no parlamentària. Va morir en accident automobilístic

²⁰¹ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 344.

²⁰² *Ibidem*, p. 344.

²⁰³ *Ibidem*, p. 345.

el 1956. Una dècada després, el diari la *Vanguardia* va publicar *Cartas académicas a un príncipe joven*, en què advertia del feble suport a la institució, i la necessitat de fer un gran esforç personal pel pretendent per a consolidar-la.

El càrrec de rector i el deganat va significar gaudir de poder social, segons Blasco i Correa. Els catedràtics de dret, juntament amb els de medicina van ser els que van accedir al rectorat més vegades, a causa de la major entitat acadèmica d'aquestes facultats. José María Zumalacárregui, el primer rector franquista, va treballar bastant per la modernització i millora de la universitat. Va succeir-lo Rodríguez-Fornos, i a la seua mort, José Corts Grau va ser-ho una llarga temporada. Consideren sobre la Facultat de Dret que: “La actividad científica o investigadora de los profesores tiene cierta altura en el siglo XX”²⁰⁴.

Tanmateix, els escrits són majoritàriament manuals docents. José Ramón de Orúe y Arregui va fer la lliçó inaugural del curs 1949-1950, titulada “Las dos fases del regionalismo internacional”. Aquest professor fou catedràtic de Dret Internacional Públic i Privat en l'Acadèmia de Dret Internacional de la Haia. El curs 1951-1952 Corts Grau va publicar, *Lección de Pío XII a los juristas*; Diego Sevilla Andrés, *Polémica española sobre el Ensayo* de Donoso Cortés; i José María Naharro Mora, *Evolución y problemas del derecho presupuestario*. Aquest tipus de treballs van ser freqüents en els anys cinquanta.

Les primeres oposicions i concursos de trasllat, una vegada acabada la Guerra Civil, són estudiats per Yolanda Blasco i Jorge Correa en la seua aportació al X Congrés Internacional d'Història de les Universitats Hispàniques: “Primeras oposiciones y concurso de filosofía del derecho tras la Guerra Civil (1940-1941)”, al novembre del 2007. Ens recorden els autors que les oposicions “patriòtiques” van ser una manera de repartir-se les càtedres als vencedors. Aquells van ser anys de: “neoescolástica y obediencia nacionalcatólica. Las lecciones de los programas destilan ideología”²⁰⁵. Ens diuen que Elias Díaz ha denunciat la il·legítima legalitat d'aquell Estat antidemocràtic, sota un aparent neutralisme. La primera oposició va celebrar-se l'11 de juny de 1940 a

²⁰⁴ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, p. 340.

²⁰⁵ José Corts Grau. Citat per Yolanda Blasco i Jorge Correa en, “Primeras oposiciones y concurso de filosofía del derecho tras la Guerra Civil (1940-1941)”, separata de facultat i graus: X Congrés Internacional d'Història de les Universitats Hispàniques, València, novembre de 2007, p. 264. Vegeu: [roderic.uv.es>bistream/handle/10550/28519](http://roderic.uv.es/bistream/handle/10550/28519).

Madrid per a proveir Oviedo i Sevilla. Van formar el tribunal: Eduardo Callejo de la Cuesta, José Corts Grau, Mariano Puigdollers, Luis Legaz Lacambra i Manuel Marina. Alguns dels membres d'aquell món universitari van tenir càrrecs polítics en actiu. Entre les opinions dels membres del tribunal, recullen la de Corts Grau sobre un opositor al voltant de la filosofia del dret: “Le juzga “desorientado plenamente en esta disciplina, aunque su catolicismo le salva en lo fundamental”²⁰⁶. Segons Blasco i Correa, l'examen de la documentació burocràtica ens diu l'estat de les distintes disciplines a l'inici de postguerra:

En estas la filosofía del derecho ya se ha señalado el predominio de la neoescolástica, de una interpretación tradicionalista del derecho natural y el desplazamiento de otras opciones y direcciones filosóficas que en épocas anteriores habían alcanzado cierto nivel, como la sociología jurídica. [...] En los últimos años aparecen estudios sobre la historiografía de las disciplinas jurídicas que nos permiten detallar mandarinatos e influencias, por un lado, y también habrá que precisar el tipo de ciencia que elaboran los profesores de la primera época, de una universidad franquista “muerta, diezmada, conservadora, católica i subordinada por entero al régimen nacionalcatólico”²⁰⁷.

Els actes polítics i religiosos i els discursos d'obertura de la Facultat de Dret de València pronunciats pels professors, cursets, conferències i altres activitats relacionades amb l'ensenyant no reglat durant el primer període franquista. A més de l'explicació de l'assignatura des de la càtedra, són qüestions tractades per Jorge Correa en “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia: falangismo y nacionalcatolicismo”. Ens diu que les facultats de Filosofia i Lletres, Dret, Medicina i Ciències van alternar-se ordenadament per pronunciar el discurs d'obertura anual. Després del colp d'estat durant el curs 1936-1937, es va dur a terme un cicle de conferències i es van limitar les activitats, lògicament, després de la guerra, de manera semblant a les activitats acadèmiques habituals. Alfonso Garcia Gallo, que poc després va anar a Madrid, en les seues declaracions volia transmetre normalitat acadèmica, tanmateix, això no era la realitat. Creu que la nova corporació acadèmica va estar molt allunyada del sentiment democràtic: depuració i exili. Francisco Alcayde, en el discurs d'obertura de 1939 va dir:

²⁰⁶ Yolanda Blasco i Jorge Correa, “Primeras oposiciones y concurso de filosofía del derecho tras la Guerra Civil (1940-1941)”, p. 260.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 273.

Asistimos en el día de hoy en la Universidad, a un nacimiento y a una muerte. Todos los aquí reunidos, como supervivientes de un naufragio, estamos decididos a que no vuelva nunca la oleada de materialismo que quería convertir a nuestros hijos en bestias, que pisoteaba todo destello de espiritualidad. Y siendo la Universidad la casa simbólica de la cultura, de la espiritualidad, de los valores y de las esencias de la civilización, es la Universidad misma la que renace en el día de hoy²⁰⁸.

Ens recorda el discurs d'obertura del curs 1941-1942, pronunciat pel rector de Medicina Rodríguez-Fornos els temps viscuts: “Aguas rojas teñidas con sangre y alborotadas por olas pasión en días de sollozos e inquietudes. Ya está serena y limpia la corriente. A trabajar todos unidos en la paz²⁰⁹”.

Alcayde, ens recorda Jorge Correa, en el discurs d'obertura del 1939, considera que el nacionalisme i el patriotisme per damunt del folklore, ha d'estar basat, seguint els plantejaments de José Antonio en: “La aplicación del método de investigación de las esencias propio de la fenomenología de Husserl”²¹⁰. Va dir també, que ells tenen un destí històric diferenciat d'altres nacions: unitat de sentit en lo universal. Entre el 1948 i el 1957, van canviar el sentit dels discursos, no tan religiosos i no referint-se tant a la guerra o els vençuts. El 1961, Álvaro Calvo Alfageme va tenir un missatge més independent centrant-se més en qüestions universitàries. Adolfo Miaja de la Muela en el discurs d'apertura del 1965, La emancipación de los pueblos coloniales y el derecho internacional, va recollir la problemàtica espanyola sobre aquesta qüestió. L'ambient universitari, ens diu, fou una barreja de religió i falangisme: “Cualquier acto –apertura, homenajes, fiestas de patronos...-se inicia con celebración eucarística y se sigue con discursos falangistas y académicos, a veces difíciles de distinguir unos de otros²¹¹. A partir del 50 el falangisme va dissolent-se: “Parece que en ocasiones la presión ideológica falangista se va moderando o disimulando tras el fin de la Segunda Guerra Mundial, mientras seguía omnipresente la doctrina eclesiástica nacionalcatólica²¹². En

²⁰⁸ Francisco Alcayde, citat per Jorge Correa en “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia: falangismo y nacionalcatolicismo”, diversos autors, en *Universidad y sociedad: historia y pervivencias*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València 2018, p. 128.

²⁰⁹ F. Rodríguez-Fornos, citat per Jorge Correa en “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia: falangismo y nacionalcatolicismo”, p. 126.

²¹⁰ “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia, p. 129.

²¹¹ *Ibidem*, p. 137.

²¹² *Ibidem*, p. 141.

els pas dels anys, ens recorda, va anar deixant-se la retòrica de la guerra i els dimonis del franquisme: comunisme, maçoneria, Institució Lliure d'Ensenyament, krausisme. El seu model de nació va ser:

Una patria unida y el genio español –sea esto lo que sea- . Las referencias más académicas son a la universidad y los grandes juristas y teólogos del siglo de oro, a Santo Tomás y a los colegios mayores del antiguo régimen... El falangismo cotidiano fue diluyéndose en mayor medida que el omnipresente catolicismo como puede verse en las conferencias, cursillos, ejercicios espirituales o cursos como el de misionología; pero en todo caso, son los miembros de régimen los que tienen el poder; todo el poder en el ministerio, y en las universidades, a través del SEU. Luego, es ya otra historia, llegó la transición política...²¹³.

La Universitat de Madrid i altres d'Europa

La reconstrucció de la vida universitària a la capital del nostre país és abordada per Carolina Rodríguez-López en “Estando muertos todavía hablan. La universidad de Madrid en el primer franquismo”, publicat en la revista *Ayer* el 2015. Cal recordar, ens diu, que la Ciutat Universitària va ser un front estabilitzat durant el conflicte. Els seus dirigents volien una universitat molt particular: “La nueva universidad que el régimen quiso imponer debía ser católica, falangista, disciplinada por el ejército y regirse por una férrea autoridad”²¹⁴. El 12 d'octubre de 1943 a la Ciutat Universitària, Francisco Franco, les autoritats civils i acadèmiques i els estudiants del SEU (Sindicat Espanyol Universitari) van oferir homenatge als caiguts únicament del bàndol franquista. El règim va concedir tot el poder als rectors i també l'organització de l'accés a les càtedres, amb la finalitat d'eliminar el sistema universitari del XIX. Carlos Castilla del Pino, el prestigiós psiquiatra, fou alumne d'aquesta universitat el curs 1940-1941. El franquisme, ens recorda, va preparar la seua reforma universitària entre 1941 i 1943: Projecte de llei de l'ordenació universitària.

Segons Carolina Rodríguez, la construcció del nou sistema universitari va fer-se “partiendo de la participación en la guerra de buena parte de quienes se ocuparon de

²¹³ “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia”, p. 142.

²¹⁴ Carolina Rodríguez-López, “Estando muertos todavía hablan. La universidad de Madrid en el primer franquismo”. Vegeu: http://dialnet.revistaayer.com/sites/default/files/101-4-ayer101_universidadesbajodictaduras.pdf.

regirla tan pronto como la guerra acabó”²¹⁵. Entre les personalitats més importants, van estar dirigint la universitat més important de llavors: Casares Gil o Colomo Amarillas, o reconeguts falangistes: Enríquez, Montero, Castiella o Luis de Sosa, tots catòlics o no llunyans de Falange. Tots ells van ser també depurats pel govern de la Segona República. Van participar en la depuració dels seus companys: Luis Bermejo, Francisco Navarro i Eloy Montero. A alguns d’aquests personatges la Guerra Civil els va donar la possibilitat de col·laborar després en el règim i de tenir poder. La majoria, ens recorda, ja havien sigut catedràtics i coneixien l’àmbit acadèmic:

Sabían de qué presupuestos ideológicos procedían cada uno y, aunque no siempre coincidieron en todo, al menos ahora en los primeros años del régimen, estaban seguros de que defendiendo el catolicismo, al ejército y a la Falange iban no sólo a levantar las bases de la universidad del régimen, sino también conservar su poder y honrar a sus muertos como Martínez Antuña, Galiana Serra Grañén²¹⁶.

Carolina Rodríguez López en “La Universidad de Madrid como escenario de la relaciones hispano-alemanas en el primer franquismo (1939-1951)”, article publicat en la revista *Ayer* el 2008, ens acosta a la col·laboració entre ambdues universitats. Segons Carolina Rodríguez, per al franquisme la universitat fou una peça fonamental en les relacions culturals amb l’exterior. Abans de la guerra, Alemanya ja va ser el destí preferit per als investigadors espanyols. El nou escenari internacional “y la guerra iniciada en 1939 situaron a la dictadura franquista en un estrecho nivel de entendimiento con este país, también a través de la universidad”²¹⁷. Política interior i exterior van tenir una gran vinculació i la diplomàcia fou propagandística. Tradicionalment, ens recorda, la universitat havia portat endavant la tasca cultural internacional: traure Espanya de l’endarreriment secular, del Desastre del 98... A l’inici del XX, la Institució Lliure d’Ensenyament, la Junta per a l’Ampliació d’Estudis i la Segona República van ser eixos essencials d’aquest moviment. Entre els catedràtics espanyols que van viatjar al país germànic i relacionats amb Falange hi ha: Joaquín de Entrambasaguas, Ernesto Giménez Caballero, Laín Entralgo, Julio Martínez Santa Olaya i Fernando Enríquez de

²¹⁵ Carolina Rodríguez-López, “Estando muertos todavía hablan”, p. 128.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 130.

²¹⁷ Carolina Rodríguez López, “La Universidad de Madrid como escenario de las relaciones hispano-alemanas en el primer franquismo (1939-1951)”, *Ayer* 69/208/ (1): 101-128, p. 102. Vegeu: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=259688>.

Salamanca. Entre les invitacions fetes a professors alemanys, ens recorda Rodríguez, destaca la de la Facultat de Dret a Carl Schmitt el 1943, era catedràtic a Berlín i el context polític era l'aproximament a l'Eix del franquisme:

A esas alturas ya había efectuado un largo recorrido en su pensamiento. Partiendo de sus primeras reflexiones en plena conmoción por la derrota alemana en la Primera Guerra Mundial, publicadas en *Teología Política* y *El concepto de lo político*, y en las que predominaban el sentimiento de decadencia y la apelación a la violencia, en 1919 publicó *Romanticismo político* y, pocos años después, *La dictadura* y *Teología Política*, donde estudiaba la problemática de la soberanía y los estados de excepción. En los años veinte sus textos se centraron en la crítica a la modernidad, al parlamentarismo y al sistema liberal, plasmada en *Catolicismo y forma política*, el *Concepto de lo político* y *Teoría de la constitución*. Si bien en 1933 Schmitt no mostró enorme simpatía por el partido nacional-socialista, sí aceptó progresivamente el régimen de partido único y sirvió gran parte del contenido teórico de los términos Estado, Pueblo y Movimiento, tal y como el nazismo los entendió. Insistió en la necesidad carismática del líder político, para lo que resulta clave su artículo “El Führer garantiza el Derecho” de 1934²¹⁸.

González Cuevas, ens diu Carolina Rodríguez, ha estudiat l'acollida de l'ideari de Carl Schmitt entre els intel·lectuals espanyols pròxims al moviment: Legaz Lacambra, Laín Entralgo, Francisco Javier Conde, Díez del Corral i Torcuato Fernández Miranda. A l'Institut d'Estudis Polítics, Schmitt va pronunciar una conferència el 1943, “Cambio de estructura en el derecho internacional”, i a la Facultat de Dret de la Universitat de Madrid va pronunciar el 1962 una conferència sobre la ciència del dret a Europa. Considera que en la relació amb el nostre país el 1939, quan Alemanya era potència Europea, sectors polítics i acadèmics durant el primer franquisme “se sentían identificados, y como foco tradicional de contacto científico, estuvo muy presente en la universidad madrileña”²¹⁹. Les relacions entre ambdós països, ens comenta, també van fomentar-se en l'àmbit econòmic, en aquell context autàrquic. Hem vist el significat ideològic de la visita de Carl Schmitt: el compromís amb el Reich. Va donar-se el primer doctorat *honoris causa* a l'hispanista Karl Vossler. El final de la Segona Guerra Mundial i la derrota alemanya va suposar la caiguda en la relació interuniversitària: “Se reorientó la mirada desde la universidad hacia otros focos de interés, identificados con el catolicismo y la “persecución comunista y atea”²²⁰. Va tenir gran importància la

²¹⁸ Carolina Rodríguez López, “La Universidad de Madrid como escenario de las relaciones hispano-alemanas en el primer franquismo (1939-1951)”, p. 114.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 125.

²²⁰ *Ibidem*, p. 127.

creació del Col·legi Major Santiago Apóstol, que va recollir estudiants procedents de països comunistes que eixien de la guerra. La quantitat real de les beques, ens recorda, destinades a estudiar a Alemanya entre 1939 a 1943, va ser molt més publicitat que realitat, poc finançada i menys sistemàtica.

Manuel Martínez Neira ens relata que Adela Mora, en el pròleg de *La Universidad de Madrid en el primer franquismo: ruptura y continuidad*, obra de Carolina Rodríguez, quan passejava per la ciutat universitària va sentir: “El estremecimiento que le provocaba, la visión del escenario de la guerra se reprodujo”²²¹. El llibre correspon a la tesi doctoral de Carolina, dirigida de manera mestra per Helena Hernández Sandoica. El llibre està articulat en “tres etapas claramente diferenciadas: la organización, las piedras, y las personas de la nueva universidad”²²². El període de temps són els anys quaranta, durant el rectorat de Pío Zabala. La narració reflecteix la llarga estona passada per l'autora a l'arxiu de la Complutense, i ofereix, a més a més, una documentació quasi inèdita. En la primera part ens recorda que en l'obra s'analitza el procés de reforma de la legislació universitària que va acabar el 1943 amb la Llei d'ordenació universitària. Sens dubte, la universitat madrilenya va tenir pes estructural i decisor: “El rector madrileño se convirtió en una figura clave, icono –por un lado- de las tensiones vividas en ese momento y de las numerosas herencias con las que se enfrentaba la estructuración de la nueva universidad”²²³.

Segons Martínez Neira, Carolina Rodríguez recull en el seu treball l'element més important per a dur endavant el nou model universitari, les persones: “De ahí que la autora haya centrado su atención en el reconocimiento del perfil personal, intelectual e ideológico de los miembros de la élite académica”²²⁴. En aquella universitat, segons l'autora, van accentuar-se els criteris de disciplina i autoritat. Hi havia una mena de mosaic: “Diversas aspiraciones políticas, idearios superpuestos acerca de la institución universitaria, personalidades académicas complicadas –a veces con difícil relación entre ellas-”²²⁵. Per totes aquestes qüestions, ens recorda, va haver-hi en aquella universitat

²²¹ Manuel Martínez Neira “*Cuadernos de Historia Contemporánea*”, vol. 24, pp. 361-417, p. 31. Vegeu: <http://revistas.ucm.es/index.php/CHCD/article/view/CHCO0202110361A/6936>.

²²² *Ibidem*, p. 31.

²²³ *Ibidem*, p. 32.

²²⁴ *Ibidem*, p. 32.

²²⁵ *Ibidem*, p. 32.

ruptura i continuïtat.

La problemàtica en la oposició a la càtedra de Historia del dret, a la Universitat de Madrid, és tractada per Manuel Martínez Neira en la revista *CIAN* el 2003, “Los catedráticos de la posguerra. Las oposiciones a Cátedra de Historia del Derecho español en el primer franquismo”. Ens diu que la història del dret abans de la Guerra Civil havia assolit un gran maduresa en les distintes branques universitàries, la generació d’Altamira i Hinojosa havia deixat la seua empremta:

El trauma de la guerra que destrozó el país y su sociedad, también en el sentido de civilización, se percibió con fuerza en la universidad española. Junto a la muerte de tantos alumnos y profesores, aparece el exilio (una especie de muerte civil), las bibliotecas y los edificios destruidos (cuyo icono puede localizarse en la ciudad universitaria de Madrid), los proyectos interrumpidos...²²⁶

A més d’estudiar la incorporació dels joves professors després de la guerra, ens diu, vol observar el procés de reclutament de la resta del professorat. Sobre les denominades oposicions patriòtiques, creu que cal ser estricte, aquest qualificatiu haurien de rebre’l: “Los concursos celebrados para la provisión de cátedras vacantes, pues para resolverlos se tenía en cuenta no solo los méritos académicos de los aspirantes”²²⁷. Van comptar-hi també els serveis prestats al Nou Estat. Considera que les oposicions van celebrar-se generalment amb normalitat, sense recursos. S’exigia en aquelles oposicions el coneixement de bibliografia nacional i estrangera: l’estat de la qüestió.

Ens recorda que en la revista *Arbor* el 1948, Ismael Sánchez Bella, deixeble de García Gallo, parlava de l’escola d’Hinojosa: “Un gran rigor metodológico, seriedad científica ausencia de falsa erudición”²²⁸. La denominada escola de García Gallo segurament podria ser distinta de l’escola d’Hinojosa o de la refundació d’aquesta, possiblement per “la tendencia humana a buscar orígenes míticos, se quiere abusar del historiador granadino”²²⁹. Quan Manuel Torres i García Gallo van demanar el trasllat a la càtedra de la Central, Torres el superava en publicacions i antiguitat. Hagué d’esperar

²²⁶ Manuel Martínez Neira, “Los catedráticos de la posguerra. Las oposiciones a Cátedra de Historia del Derecho español en el primer franquismo”, *CIAN*, 6 (2003), p. 135-219, p. 135. Vegeu: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=763795>.

²²⁷ *Ibidem*, p. 189.

²²⁸ *Ibidem*, p. 192.

²²⁹ *Ibidem*, p. 193.

fins al 1944, va fer l'oposició per a la provisió de la càtedra de doctorat d'Història de les Institucions Polítiques i cíviques d'Amèrica. Va ser l'únic aspirant, i per això va ser nomenat catedràtic aquell mateix any.

Paisajes de guerra. Huellas, reconstrucción, patrimonio (1939 – Años 2000),²³⁰ llibre editat per Stéphane Michonneau, Carolina Rodríguez-López i Fernando Vela Cossío amb la col·laboració de José M. Faraldo. És una obra en la qual es tracten els diferents paisatges de guerra després dels conflictes bèl·lics a l'Europa del XX: França, Espanya, Alemanya, Rússia, Hongria, Polònia, Ucraïna, Cambodja i Japó. Aquests paisatges són abordats des dels diferents àmbits: culturals, literaris, cinema..., particularitzant-los i comparant-los. José M. Faraldo i Carolina Rodríguez López en, “La reconstrucción de Madrid y de Varsovia desde 1939/1945: diferencias estructurales y similitudes orgánicas”, ens diuen que a Polònia van haver de reaccionar contra les accions vandàliques dels nazis, que van eliminar els signes culturals més representatius, calgué recuperar: “La integridad cultural polaca y a su imagen nacional”²³¹. A Espanya, va tenir un sentit de recuperació de les essències nacionals, rebutjava el liberalisme i esborrava els èxits de la Segona República. Pensen que la dictadura de Franco va ser contradictòria, volia tornar al segle XV i a la vegada volia ser “una “Nueva España”, ajena a toda forma marxista, liberal y democrática”²³². La reconstrucció nacionalista de caràcter historicista va tenir més èxit a Varsòvia que a Madrid. El campus de la Universitat de Madrid és el millor exemple de reconstrucció i servei a la nova ideologia. Consideren que els camins de les:

Reconstrucciones de Madrid y Varsovia, aunque paralelos en principio, resultaron finalmente divergentes. Un régimen socialista, en teoría dirigido hacia el futuro, reconstruyó de modo nacionalista el paisaje del pasado; un régimen fascista que se llamaba a si mismo nacionalista, acabó por aceptar una reconstrucción modernista y con participación de elementos discursivos de la vanguardia internacional²³³.

²³⁰ José M. Faraldo, Stéphane Michonneau, Carolina Rodríguez-López, Fernando Vela Cossío, Annette Becker, Rafael R. Tranche, Karl Schlögel, Arnold Bartetzky, Andreas Fülberth, Concha Lapayese, Manuel J. Gazapo, Montserrat Duch, Vicente Sánchez-Biosca, Sophie Wahnich, Javier Ortega, José Luis González, Iratxe Momoitio (entrevista), *Paisajes de guerra. Huellas, reconstrucción, patrimonio (1939 – Años 2000)*, Madrid, Casa Velázquez-Ediciones complutense, 2019.

²³¹ *Ibidem*, p.122.

²³² *Ibidem*, p.123.

²³³ *Ibidem*, p.124.

En Paisajes de guerra. Huellas, reconstrucción, patrimonio (1939 – Años 2000)

hi ha també una entrevista feta a Iratxe Momoitio Astorkia pel desembre del 2018, per José M. Faraldo, Stéphane Michonneau, Carolina Rodríguez-López i Fernando Vela Cossío. Iratxe Momoitio és des del 1998 la directora del Museu de la Pau de Gernika i responsable de la investigació històrica del bombardeig. A la pregunta sobre els objectius en el procés de museïtzació va respondre:

Fue tras realizar esta gran obra, cuando ya se empezó a plantear el plan museográfico, también en el momento en el que el Ayuntamiento de Gernica-Lumo vio que el Museo Gernica tenía un gran potencial más allá de la villa. Por tanto, la alcaldía de Gernica-Lumo se reunió con el Gobierno Vasco y la Diputación Foral de Bizkaia para plantearles que hicieran suyo también ese proyecto. Ambas instituciones, teniendo en cuenta el potencial i la simbología de Gernica, aceptaron participar, creando así (julio de 2002) un nuevo ente, la Fundación Museo de la Paz de Gernika. Esta fundación estaría participada (y así sigue en la actualidad), a partes iguales por las tres instituciones.

En este momento –y por la influencia del trabajo realizado por el Centro de Investigación por la Paz Gernica Gogoratuz, así como por el trabajo a favor de la reconciliación (Gernica-Alemania) llevado a cabo desde el ayuntamiento- fue cuando se decidió que el museo no solo abordaría el tema del bombardeo sino que tendría dos ejes de trabajo: 1. Memoria e Historia (bombardeo de Gernica y Guerra Civil) 2. Cultura de Paz y Derechos Humanos. Y a partir de ese momento, pasaría de ser Museo Gernica a ser Museo de la Paz de Gernica²³⁴.

El consell de redacció de la revista *Ayer* el 2016 va elaborar un dossier sobre història de les universitats. Carolina Rodríguez-López va fer la introducció i coordinació de “Presentación. La universidad, su historia y los historiadores”. Pensa que és una opinió coneguda la mala salut de la universitat espanyola. Creu que l’Espai Europeu d’Educació Superior, el conegut com a Pla Bolonya dona vies per a l’autodiagnosi. Al nostre país els estudis fets pels contemporaneistes han girat sobre:

La conformación de las universidades como pieza en la administración del Estado liberal durante el siglo XIX, la promoción de las primeras políticas científicas en España alrededor de la Junta para la Ampliación de Estudios y de la Universidad, la ruptura impuesta por la dictadura franquista y, por último, las movilizaciones de estudiantes contra ésta y la conexión de sus demandas con la políticas adoptadas en la transición a la democracia²³⁵.

²³⁴ Iratxe Momoitio Astorkia, entrevista, *Paisajes de guerra, (1939 – Años 2000)*, p. 231.

²³⁵ Carolina Rodríguez-López, “Presentación. La universidad, su historia y los historiadores”, *Ayer* 101/216 (1): 13-22, p. 14. Vegeu: http://revistaayer.com/sites/default/files/articulos/101/-0-ayer101_universidadesbajodictaduras.pdf.

Ens diu Carolina Rodríguez que en les propostes universitàries a estudiar prompte ens trobem una dictadura com la franquista, acadèmicament centralitzada i jerarquitzada: “Lleno de miedos, complejos y clientelas, y tan arbitrario como descuidado con la meritocracia”. El dossier investigat inclou les universitats europees abans de la Segona Guerra Mundial en sistemes dictatorials de perfil *feixista*. Aquest exercici de comparació aplicada universitària el va fer també el 2005 John Connelly i Grüttner, quan editaren *Universities under Dictatorships*. Rodríguez va publicar el 2002, en la revista *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija*, un dossier amb marcada perspectiva jurídica, però no tan sols, en què van participar, Luciano Casali, Luis Reis Torgal, Elena Hernández Sandoica i ella mateixa. El primer dossier estudiat, per ordre cronològic, és el d’Elisa Signori, de la Universitat de Pavia. Correspon al període de la Reforma Gentile del 1923 i de la Carta della Scuola de 1939. El sistema universitari italià “se conformó como área estratégica para el diseño experimental de la cultura y de la sociedad fascista italiana”²³⁶. Steven Remy, en el seu article sobre Alemanya, estudia la Ruprecht-Karls Universitaet de Heildelberg, i la relació règim nacionalista amb la universitat en un context de transformació radical: “Un número significativo de profesores y alumnos aceptarán la agenda política y racial impuesta”²³⁷.

La participación de la élite académica de Heidelberg fue esencial en el proyecto de purificación racial de Alemania, la expansión bélica, el imperialismo económico y la ofensiva cultural hacia Europa²³⁸. Carolina Rodríguez ens diu que Linda Erker aborda el règim austrofeixista a la universitat entre el 1933-1938. Segons Erker, entre els anys vint i els trenta van créixer les tendències autoritàries al seu país, una vegada que Engelbert Dollfuss va dissoldre el Parlament, la docència universitària i la investigació: “Se subordinaron a la ideología austrofascista. Con una impronta claramente fascista y defensora de una especie de contrarreforma católica”²³⁹. Rodríguez ens recorda en el seu dossier que la Universitat de Madrid, durant el primer franquisme, va ser el model per a tot Espanya; havia de de ser: “católica, falangista, disciplinada por el ejército y

²³⁶ Carolina Rodríguez-López, “Presentación. La universidad, su historia y los historiadores”, *Ayer* 101/216, p. 17.

²³⁷ *Ibidem*, p. 18.

²³⁸ *Ibidem*, p. 18.

²³⁹ *Ibidem*, p. 19.

regirse por una férrea autoridad”²⁴⁰.

La cinquena col·laboració ens porta a l’Alemanya comunista de la RDA. Günther Heydemann analitza la Universitat de Leipzig. Ens trasllada l’opinió generalitzada de submissió a les directrius de la Unió Soviètica per totes les universitats sota la tutela del Partit Socialista Unit d’Alemanya (SED): “Analiza su actividad, su capacidad para imponer cargos, ideas y celebraciones”²⁴¹. L’últim dossier, ens diu, és el treball d’investigació de Marcin Kruszyn’ski sobre la Universitat Maria Curie-Sklodowska de Lublin, creada el 1944 i dirigida per les autoritats comunistes, i en què es pot analitzar les tàctiques i mètodes d’aquell sistema: “Se centra en el estudio de la personalidad y la gestión de los rectores que el régimen eligió para regir la universidad de Lublin”²⁴². Per a confeccionar els dossiers, ens diu Carolina Rodríguez, les línies d’investigació van ser identificades prompte: el paper dels partits o sindicat únics i les persecucions i depuracions. També hem vist que a pesar de les ruptures:

Las universidades, durante las dictaduras, tuvieron un funcionamiento normalizado, participado y compartido por muchos. Una forma de hacer universidad, un hábito o una cultura, que el tiempo pasado, los cambios implantados por las democracias siguientes y los horizontes abiertos por las reformas universitarias emprendidas en cada país han debido de metabolizar y asumir²⁴³.

***Claustro*: Portavoz Universitario Falangista**

La revista *Claustro - Portavoz universitario falangista* fou editada a València durant els anys cinquanta. En aquesta publicació el professor Sevilla va conviure bastant amb el professorat i els estudiants de llavors, i va tenir-hi una destacada participació. Les primeres portades de *Claustro* van ser d’una estètica plàstica, tan fosca com aquell temps. La del novembre del 1950 recull paraules de José Antonio: “Esto es una revolución: la alteración de las bases políticas y sociales de un país”²⁴⁴.

²⁴⁰ Carolina Rodríguez-López, “Presentación. La universidad, su historia y los historiadores”, p. 19.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 20.

²⁴² *Ibidem*, p. 21.

²⁴³ *Ibidem*, p. 22.

²⁴⁴ Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), portada.

La portada, una mena d'homenatge al fundador de Falange, reproduïx la figura d'una persona jacent, possiblement José Antonio. Van col·laborar aquella vegada en l'edició de *Claustro* escrits de: José A. García Richart, Carlos Sentí, José Rausell, Bartolomé Beneyto, DSP, Diego Sevilla Andrés, José Antonio Alcedo, Manuel Ortuño, J. Iborra, J. Alonso Fernández, Salvador Salcedo, Javier de la Fuente, Pedro del Río, Juan Garcés, Francisco Rafli i Blas Galende; il·lustracions: J. Michavila, Llorens Riera i Juan Garcés; textos: Ramiro Ledesma Ramos, José Antonio i Ángel María Pascual.

L'editorial titulat "Pensar es servir" parla de la necessitat de pensar permanentment, per tal d'aconseguir l'actualització de la doctrina falangista: "Pero si en un tiempo se exigió el heroísmo de morir, éste exige, sin duda, el heroísmo de pensar"²⁴⁵. Un text de Ramiro Ledesma va parlar sobre la consciència juvenil, que en ocasions té caràcter messiànic, aquesta situació sol donar-se en períodes de crisi i descomposició social, en la Roma d'August, en el segle XVI a Espanya, en l'Anglaterra actual i en el segle XIX, per tot el món:

Esto ocurre y sucede de hecho en las épocas de transformación, en las épocas revolucionarias, aquellas en las cuales, el mundo logra ahogar la hidra de un proceso de descomposición o de angustia y dar paso a un orden nuevo. Son épocas de invención y conquista. Épocas creadoras, que recorren el telón y descubren para los pueblos los nuevos caminos que la historia les ofrece²⁴⁶.

En "Una encíclica a los estudiosos '*Humani generis I*'", transcripció d'aquest document vaticà, s'explica que, a causa de la periodicitat mensual de *Claustro*, i a la gran extensió de l'encíclica citada, sols van poder reproduir-la-hi parcialment, però, a la persona que pugui interessar-li, la pot trobar íntegra, en el núm. 477 d'*Ecclesia*. L'article de Diego Sevilla "Cifra política de José Antonio", amb il·lustracions de J. Michavila, no pot llegir-se pràcticament, ja que no pot reproduir-se amb bona qualitat. Fa el compendi dels precedents històrics i del context en què va desenvolupar la seua tasca:

Nuestro siglo XIX acaba teóricamente con la República del año 31, hasta entonces los grandes problemas del siglo XX viven aletargándose en nuestra conciencia nacional. El capitalismo incipiente, las masas no entraron en la política por el falseamiento del sufragio, y el aislamiento del 98, redondeado durante la Guerra del 14, almohadilló los gritos estridentes que más allá de las fronteras asaltaban el ambiente.

En abril del 31 se pudo, José Antonio lo ha dicho, hacer lo que España pedía desde 1808, trazar la línea de una política que tuviera en cuenta nuestras virtudes y defectos, y

²⁴⁵ Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), editorial.

²⁴⁶ *Ibidem*, Ramiro Ledesma Ramos, p. 1.

que no se empleara en vestirnos con trajes extraños. La ocasión fue magnífica, el respeto de los vencidos excepcional, el fervor de la masa triunfante admirable. Solo un muerto, a lo que nosotros recordamos. Domingo Izquierdo, de Massamagrell, enturbió aquella victoria republicana, parteada con una ley electoral de la Monarquía.

No se dio pretexto para la venganza sistemática, ni siquiera, para una persecución más o menos leguleya. No fue así, porque los hombres del 14 de abril eran tan viejos que venían a arrumbar.

[...] Nuestro hombre se vuelve contra su tiempo, en favor de la eterna metafísica de España; fue un rebelde, y por ello antipolo espiritual de los oligarcas del régimen. Aquellos eran, lo hemos dicho, un grupo de resentidos. El resentido es un hombre cuya rebeldía tiene por base el descontento, nace por la insatisfacción de los intereses egoístas, el rebelde no tiene en cuenta el bienestar, aspira a que se cambie todo el orden existente²⁴⁷.

En els “Guiones de Falange Espanyola” d’aquell *Claustro* van tractar-se el valors doctrinals i morals. També aconsellaven la tàctica a seguir davant dels adversaris polítics. Cal també distingir, ens diuen, entre ells fals afecte. La finalitat dels guions va ser donar una eina a la militància, amb què enfrontar-se al món:

No podremos estar, ni con las falsas voluntades ni con las falsas representaciones. No podremos estar ni con los que quieren engañar al pueblo, valiéndose de las “grandes verdades”, ni con los que quieren decirle la verdad, valiéndose de grandes mentiras.

El honor de la Falange, es el honor de cada uno de nosotros. Guardémonos de contribuir con nuestros actos, o con nuestras palabras a que desmerezca en lo más mínimo el honor de Falange.

FALANGE ESPAÑOLA, aceptará y presentará siempre combate en el terreno que le convenga, no en el terreno que convenga a los adversarios. Entre los adversarios hay que incluir, a los que fingiendo acucioso afecto, la apremian para que tome las iniciativas que a ellos les parece mejores.

Que los afiliados de FE sean sobrios y fuertes en sus palabras y en sus vidas. No es nuestra opinión política para asistir a mítines dominicales, y comprar determinados periódicos. Nuestra doctrina es un estilo de construcción de vida, para el individuo y para la Patria. Sed sobrios, fuertes y “castos también, pero castos como guerreros, sin ese aspaviento de sacristanes, que luego suele tener su reverso en la primera escapada a Bayona. La lujuria es una especie de liberalismo de la carne que acaba en la debilidad y el afrodisiaco. La potencia viril es otra cosa. Ni castrados ni libertinos²⁴⁸.

Altres col·laboracions van ser les de José A. García Richart “Última carta de la provincia, sin más merito que su dolor”; José Antonio de Alcedo, “El héroe como finalidad”; Manuel Ortuño, “Reflexiones sobre la literatura moderna”; J. Iborra, “Acercamiento al arte actual”, sense autor: “Misión del estudiante español”, “La ley universal y los fenómenos sociales”, i “Notas a la actualidad cinematográfica”. El *Claustro* d’octubre del 1951 fou dedicat a la hispanitat, i el de gener de 1952, al

²⁴⁷ Diego Sevilla Andrés, “Cifra política de José Antonio”, Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), p. 3

²⁴⁸ Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), p. 1.

patriotisme intel·lectual. Com hem vist adés, la revista aleshores era? de periodicitat mensual.

La segona època de *Claustro* – revista universitària- va presentar un disseny bastant diferent del període anterior. No va portar la intitulació portaveu universitari falangista. Visualment d'aspecte més agradable, va evocar un claustre arquitectònic, amb tonalitats de color verd. Els números 4-5 corresponen a l'estiu de 1958. Van col·laborar-hi, com veurem, professors i estudiants, alguns d'ells anaven formant part del món acadèmic, literari, artístic, i politico-social del País Valencià de llavors.

L'edició d'aquest *Claustro* va estar composta per: director: José María Adán García; subdirector: Carlos de Valcárcel; Consell de Redacció: Santiago Roig, Francisco Torrella, Rafael Vidal; secretari: Antonio Javaloyes Berenguer; articles: Vicent Andrés Estellés, J. Iborra, Joan Fuster, Jaime Vidal Alcover, Juan Gil-Albert, Emilio Adán, Vicente Luis Simó Santonja, José Luis Lorenz Gil, Diego Sevilla, José Antonio García-Blanco, Eduardo Navarro Álvarez, Antonio Sánchez-Gijón, José R. Durán Porto, Vicente Puchol, Fernando Domingo Simó, Jose M. Morera Buelti, Melpómene, Joaquín Morales, José María Adán, José Miguel Ortí Bordás, Carlos de Valcárcel; dibuixos: Nassio, Andrés Cillero, Ignacio Lorente Tallada, Custodio Marco, A. Pastor Plá, José Luis Macías, J. Michavila, José Antonio Alonso. Va ser editada pel SEU²⁴⁹.

En “Divagaciones en torno a la juventud”, Jose M^a Adán va escriure sobre principis, pedagogia, acció i funcionalisme, i europeisme i universalisme: “Las instituciones encargadas de integrar a la juventud no pueden ser moldes que se intenten imponer a ella, aunque lo hagan en nombre de principios de interés espiritual o nacional. Esto sería creer que solo hay una manera de ser religioso o español”²⁵⁰.

En l'article de Eduardo Navarro Álvarez “Política y universidad”, va reflexionar sobre la necessitat que té la universitat de, a més de formar les persones acadèmicament, ha de preparar-les políticament, i va recordar: “Aún pueden recordarse aquellas anécdotas de la Cruzada española, en que caballeros apolíticos que “nunca se habían metido en nada”, perecieron víctimas de la represión roja o tuvieron que adoptar forzada

²⁴⁹ Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, Sant Miquel dels Reis, Arxius Personals i Institucionals. *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵⁰ *Ibidem*.

posición política”²⁵¹. En “Política y libertad”, Emilio Adán va comentar un fullet propagandístic que li va arribar de la Fira Internacional de Brussel·les, per mitjà del qual va fer una crítica de l’URSS, les democràcies populars i el suposat poder de la classe treballadora. Pensa que el sistema soviètic arriba a la seua fi, i ara l’autèntica llibertat s’obri pas al món: “Los pueblos auténticamente libres se ha edificado desde abajo, partiendo de la justicia, el amor al prójimo, la conciencia del propio deber y, sobre todo, la seguridad de que Dios sigue gobernando al mundo”²⁵².

La relació de germanor entre diferents grups del règim franquista i la seua motivació va ser tractada per Antonio Sánchez-Gijón en “Hermandades”. La d’alferes provisionals, ens diu, mereix el suport del món universitari pel seu considerable esforç en la conquesta nacional: La universidad se hizo guerrera porque el universo mundo de los saberes comenzaba por la base de las ciencias del espíritu y de la materia: la patria. Y aquella empresa fue como la valva madre de todas las almas, fue la que dio consanguineidad de forma y materia a todos los que se arrimaron a ella”²⁵³.

Considera també que la revolució nacional viu moments de desenllaç en què, tal vegada, s’arribe a l’objectiu o siga liquidada; falta assolir la meta revolucionària. Per això, falta la presència vigilant dels homes que lluitaren per aquesta, cal garantir la revolució nacional. A més a més, aquestes persones formen una gran massa de militants, que no troba lloc en què desenvolupar el seu quefer polític. Per això cal crear la Hermandad Nacional de Combatientes de Falange.

La problemàtica professional referida als graduats va ser exposada en “Sobre los graduados” per Carlos de Valcárcel. Va relatar-hi la greu situació d’aleshores, referida a la desocupació d’unes 30.000 persones, que no podien desenvolupar una tasca acord amb la seua formació. Va descriure aquest col·lectiu com a persones que disposen de titulació expedida per l’estat; per això l’estat, ens diu, ha de donar-li solució i va proposar: 1r, Creació d’un cens de graduats pels districtes universitaris, 2n, Celebració a València d’un Congrés Nacional per a tractar: a) creació d’un cens, b) llei que prohibisca simultaniejar càrrecs o llocs de treball públics, c) persecució i càstig per l’acumulació de càrrecs, d) estudi i reorganització de les lleis i reglamentacions sobre

²⁵¹ *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958)..

²⁵² Emilio Adán, “Política y libertad” Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, Sant Miquel dels Reis, Arxius Personals i Institucionals. *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵³ Antonio Sánchez-Gijón en “Hermandades”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

les titulacions de l'administració e) racionalització dels estudis universitaris, i f) rigorosa selecció dels cursos de les facultats²⁵⁴.

El professor Sevilla i Joan Fuster, en qualitat d'alumne, van coincidir en la Facultat de Dret de la Universitat de València; això és conegut, però en aquest *Claustro*, tots dos, a més a més, van col·laborar. Joan Fuster, amb l'article sobre Juan Ramón Jiménez "JRJ sin secuela". Segons Fuster, va ser l'últim poeta modernista, al final del modernisme. Ningú va discutir els seus mèrits: "Para todos fue siempre un gran poeta. Pero en eso quedó la cosa. Ni seguidores, ni discípulos: solo admiración. En todo caso, no los seguidores o los discípulos que él deseaba"²⁵⁵.

La primera vintena del segle XX, ens diu Joan Fuster, els poetes joves espanyols van pensar i creure amb Paul Valéry o Rimbaud, i van observar el surrealisme de Breton, però no massa Mallarmé. La denominada "Generació de la dictadura" va estar influenciada per Jorge Guillén, Pedro Salinas, Gerardo Diego i Paul Valéry: poesia pura. Caldria enquadrar amb el surrealisme: Aleixandre, una part de la producció de Lorca, Alberti i Cernuda. Sense oblidar:

Y aún nos dejamos – y no importa- el rasgo jacarandoso y verde, que te quiero verde del pintoresquismo andaluz y de la épica de la plaza de toros, utilizado por Lorca, Alberti, Diego, y demás familia. ¿Dónde, pues, el altar para Jiménez?

Jiménez- Mallarmé era un poeta todo esfumatura, en un momento en que los nuevos poetas querían contornos decididos u obscuridades subterráneas. El JRJ de los malvas desmayados y los oros exquisitos –exquisitos-, de las músicas débiles y las formulaciones vagarosas, sólo les era relativamente afín²⁵⁶.

Pel que fa a la nova promoció de poetes, ens diu, fou inicialment paternalista, i va donar-los espai en les revistes i col·leccions impulsades per Juan Ramón. Més tard, *Índice* va publicar un dossier que donava compte de la querella entre l'autor d'*Animal de fondo*, i Jorge Guillén. Hi hagué un moment en què va negar la col·laboració a la Generació del 27, a Neruda també:

Pues pasaron los años y vino la Guerra Civil, y las promociones de poetas que fueron apareciendo tras la de Lorca y Guillén, no rectificaron la ecuación anterior. Dos poetas, y para colmo más ancianos que JRJ, se instalaron en las preferencias de los poetas recientes: Unamuno y Antonio Machado. La gente esta vez abandonaba el rigor intelectual valeryano y el hontanar turbio de la subconsciencia, explotado por los

²⁵⁴ Carlos de Valcárcel, "Sobre los graduados", *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵⁵ Joan Fuster, "JRJ, sin secuela", *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵⁶ *Ibidem*.

surrealistas y se afiliaba – con enternecedor entusiasmo – a las ruinas patéticas del 98.

Jiménez continuó solo, sin secuela y sin escuela. Y solo ha muerto, condecorado, literalmente confitado en sus desdenes y su pasión lírica. En los últimos tiempos, para el lector español, era más una gloria nacional que un poeta vivo, o viviente. Conservó el respeto de todos²⁵⁷.

Sobre la recent mort de Juan Ramón Jiménez, va escriure també en *Claustro* un article Vicent Andrés Estellés, “El tren de la madrugada”. Van comentar-li la noticia necrològica de la manera següent: se’ns ha mort Juan Ramón...; ell va respondre-li: “Se le habrá muerto a usted, porque lo que es a mí no se me ha muerto ningún Juan Ramón Jiménez”²⁵⁸. Andrés Estellés va explicar també: “Es que a uno, modestísimo ciudadano, no se le ha muerto Juan Ramón Jiménez por la sencilla o complicada razón de que, unánimemente, a uno tampoco le ha vivido Juan Ramón Jiménez ni poco ni mucho”²⁵⁹. Va considerar també que no calia opinar banalment quan s’estava ficat en el món de la poesia, tal com era la seua situació: parlar de Juan Ramón podia ser qüestió terrible, possiblement diria alguna barbaritat. Quan moren els vells poetes il·lustres, va dir:

En seguida aparecen por todas partes una especie de comités de Salud Pública de poetas desahuciados que se aprovechan, o quieren aprovecharse de la emoción o necrológica actualidad, y surgen misteriosos Salán y misteriosos Nassu que no se sabe lo que quieren, pero que están ahí, retadores, con los brazos cruzados, reclamando la estética vuelta al poder de unos fantasmales y castos De Gaulle.

La IV República de la Poesía, que acaso podía ser, con perdón, más o menos social y más o menos directa²⁶⁰.

Va ser, Eugeni d’Ors, ens diu Andrés Estelles, un dels primers ~~dels~~ que van descriure la relació familiar del poeta desaparegut amb la seua muller, la qual va ser una guia espiritual en el seu si: “El dulce hijo de Zenobia. Hay poetas con moral de padres de familia –Mistral a la vista – y los hay con moral de hijo de familia, y hasta de hijo único de familia acomodada, y Juan Ramón Jiménez era uno de estos últimos, hasta el extremo de que fue más hijo que marido, propiamente, de su mujer”. Sobre la castedat en l’obra poètica de Juan Ramón, va trobar que possiblement va tractar-se de malthusianisme espiritual. Va pensar també sobre les crítiques fetes:

²⁵⁷ Joan Fuster, “J R J, sin secuela”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵⁸ Vicent Andrés Estelles, “El tren de la madrugada”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁵⁹ *Ibidem*.

²⁶⁰ *Ibidem*.

Cuando se han dicho, tal vez, con la mejor intención del mundo unas barbaridades que se creía necesarias. Pero esto no da más de sí, y además se correría el riesgo de producir un serio berrinchín, a la memoria del viejo poeta ilustre, porque uno se demoraría, igual que el agua entre las cañas, en aquel Juan Ramón Jiménez que JRJ desdeñaba tanto. (Está de Dios, que hayamos de estar de uñas casi constantemente con él²⁶¹).

Un temps d'inseguretats, movedís, és sens dubte, l'època que ens ha tocat viure, va dir Vicent Aguilera Cerni, a l'inici de l'article en *Claustro*, "Michel Tapié y el otro arte". Un temps en què: "Rupturas y contradicciones asaltan violentamente las conciencias, reflejándose – cómo no- en el arte, que es su destilación más pura"²⁶². Sempre hi ha també diferents personatges: optimista, conformista, lluitador, nihilista...

A l'últim gènere citat va pertànyer Michel Tapié, que va publicar *Un Art Autre*, el 1952, obra que va gaudir de gran predicació internacional en les noves promocions artístiques que a París calia que passaren: "por el tamiz de esos falsos templos que son las galerías de arte; el asunto no carece de cierto desagradable tufillo comercial: Galerie Stadler, Galerie Rive Droite, Galerie Arnaud". "La responsabilitat de la mercantilització de l'art", ens diu, "no fou obra de Tapié: pero oficia en los altares consagrados a un culto sospechoso"²⁶³.

Va considerar Aguilera Cerni *Un Art Autre*, obra important, representant d'una de les postures fonamentals, davant del conflicte espiritual de la nostra contemporaneïtat. La pretensió de l'autor gal fou estructurar una doctrina que fora capaç d'impossibilitar l'academicisme. Va creure que l'existència de l'art com a experiència s'exerceix fora del pla de la realitat; això significava una tornada a la mítica:

Desde este punto de vista, tan solo el surrealismo, el dadaísmo y el expresionismo alemán han sido interiormente revolucionarios. En el ritmo de la epopeya actual, donde las series se agotan rápidamente, solo la ambigüedad puede salvar al arte de las trampas académicas que tiende la costumbre. Recuerda que Georges Mathieu ya señaló en un gráfico que si la forma dejaba al artista todas las posibilidades de libertad, en la no forma, lo informal (o aformal) tenía una posibilidad de transcendencia en la neo-no-forma, abriendo así una infinidad de nuevas puertas, sobre un inagotable indefinido formal.

[...] Desde luego, podemos huir, emprendiendo la aventura del tránsito. Pero ¡qué sensación de renunciamento produce esa sola idea! Cuando el maestro Ortega y Gasset

²⁶¹ Vicent Andrés Estelles, "El tren de la madrugada", *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁶² Vicent Aguilera Cerni, "Michel Tapié y el otro arte". *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁶³ *Ibidem*.

sentó aquello de yo soy yo y mi circunstancia, nos recordaba que no es posible salvar todo el yo, sin salvar también toda la circunstancia.

[...] En otra época interesante, cuando Cluny cedió paso a la reforma cisterciense, el arte se salvó precisamente porque no era arte, sino religión. Eso habría que recordárselo a los devotos del yo para el yo, los ultrarefinados ultraindividualistas .

Tendremos que pensar en acabar un poco con el arte. Si hoy no es religión, muy bien pudiera ser otra cosa: a mí me gustaría que fuese un oficio, y que los artistas, los teóricos, los críticos e historiadores del arte, procuraran parecerse a los albañiles, relojeros y agricultores, en vez de pretender semejarse a los sacerdotes²⁶⁴.

La conflictivitat al món llavors i les conseqüències de la guerra van ser tractades per Vicente Luis Simó Santonja en “¿Es la guerra inevitable? Paracaigudistes britànics a Jordània; marines EUA al Líban; maniobres militars russes al Transcaucas i Turquestan. A Iraq van ser assassinats els membres més significatius de la dinastia haiximita. Orient Mitjà és també un espai de tensió: després d’eixir del domini turc, una vegada acabada la Primera Guerra Mundial, van començar el procés de modernització i nacionalització, i es van deslligar de l’imperialisme francès i britànic, països que abans esmorteïen la penetració soviètica; sense oblidar les reserves petrolieres d’aquest territori, les quals augmenten el seu valor estratègic.

La tensió internacional fou de tal magnitud, ens diu Simó Santonja, que els caps de govern d’algunes nacions van oferir la seua mediació. El països, tant en temps de pau com de guerra, mantenen estratègies polítiques d’ocultació política de la veritat. Liddell Hart, gran teòric del pensament militar, va denominar-la “estratègia d’aproximació indirecta”. El món estava dividit en dos blocs: comunista i anticomunista, però calia intentar solucions:

Belicismo y pacifismo no son, sin embargo, las posibilidades extremas entre las que hay que optar; el belicismo es una posibilidad, pero el pacifismo solo sería reforzar la posibilidad belicista de la otra parte, o sea una abdicación. Pero el belicismo no es la única posibilidad que queda.

[...] Existe una posibilidad única de superar muchos egoísmos, y trabajar activa y eficazmente por la instauración de una autoridad internacional para que el mundo, su verdadera estructura, sea de amor y justicia. [...] Esto, que es una posibilidad, para los cristianos es además un deber. Si a pesar de ello se produce el enfrentamiento de los dos mundos, que no nos tengamos que reconocer culpables de no haber hecho lo posible por impedirlo, sin renunciar a lo que exige nuestra dignidad y condición de hombres cristianos²⁶⁵.

²⁶⁴ Vicent Aguilera Cerni, “ Michel Tapié y el otro arte”. *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

²⁶⁵ Vicente Luis Simó Santoja, “ ¿Es la guerra inevitable?”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).

Ens recorden Blasco i Correa que moltes persones van col·laborar amb l'Església catòlica i Falange des de la seua doble militància: catòlica i política. Amb la Llei d'ordenació universitària del 1943, l'Església va assolir un paper fonamental mitjançant la direcció de la formació religiosa universitària. Va ser l'encarregada de impartir l'assignatura "Cultura superior religiosa", i va assessorar el SEU en aquesta matèria. Va organitzar també els temples i institucions religioses de l'àmbit universitari. L'exercit, per la seua banda, va estar present en qüestions referides a la milícia universitària. El nacionalcatolicisme va dominar durant molts anys en la universitat. El següent període important, referit al marc legal universitari, fou amb la llei "del ministro valenciano José Luis Villar Palasí en 1970, aunque a partir de 1956 el predominio falangista comienza a romperse"²⁶⁶. Corts Grau va ser reconegut pel franquisme amb l'Encomienda d'Alfons X el Savi el 1947, i José Castán rebia la insígnia del mateix monarca el 1950, atorgada pel l'Institut de Dret Processal.

Els anys d'espera

L'arribada a la Facultat de Dret el 1952, com a estudiant, i les seues experiències d'aquell temps, les recull Mariano Peset en "Los años de la espera". L'any anterior, ens recorda, va morir el rector Fernando Rodríguez-Fornos. En l'acta en què va parlar-se de la seua desaparició, rememoràvem el degà destacant la seua condició de "prócer, el señorío de su trato, la exquisita distinción de sus formas sociales"²⁶⁷. Aleshores, ens recorda, el Ministeri d'Educació el dirigia Joaquín Ruiz-Giménez, falangista catòlic de l'Associació Nacional de Propagandistes. Llavors, van ser nomenats rectors: José Corts Grau per València; Antonio Tovar per Salamanca, i Pedro Laín Entralgo per Madrid. Laín Entralgo en el seu assaig *España como problema*, el 1949, reivindicava Ortega i Gasset o Unamuno, santa Teresa i sant Joan de la Creu. Enfront, el mateix any, la *España sin problema*, de Calvo Serer, membre de l'Opus Dei amb posicionaments polítics més integristes: Como también algunos obispos y jesuitas: en 1957 Unamuno fue incluido en el índice romano. Pero quienes empezábamos la carrera, apenas

²⁶⁶ Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, "Nacionalcatolicismo y postguerra", p. 347.

²⁶⁷ Mariano Peset, "Los años de espera", en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 359.

sabíamos de aquellas pugnas entre intelectuales y gerifaltes del régimen²⁶⁸.

Mariano Peset ens recorda les lluites i diferències entre les distintes famílies del règim, tal com les va descriure Laín Entralgo el 1976 en *Descargo de Conciencia*: el catolicisme oficial, la dreta de sempre, l'Opus Dei i alguns sector de Falange van oposar-se “al módico intento “liberalizador” que Joaquín Ruiz- Giménez encabezaba”²⁶⁹. A la seua facultat, ens diu, va haver-hi una atmosfera de: “apertura en el SEU, que oscilaba entre el acatamiento y la rebeldía o populismo, para reconquistar el prestigio entre los estudiantes, bajo el mandato del camarada Jorge Jordana de Pozas”²⁷⁰. L'any 1953 va celebrar-se a Madrid un congrés d'estudiants, en el qual, a més dels coneguts drets i deures, es va permetre eleccions a delegats de curs; generalment les guanyaven els estudiants no falangistes; el seu company, José Mata de la Campa, va ser escollit uns quants anys.

Entre els inscrits, i en primera línia, ens diu Peset, va haver-hi falangistes interessats en política. En aquell temps, ens diu, hi havia gent que volia viure un altre tipus de vida: “Recuerdo que, con frecuencia, conversaban en el patio y nos acercábamos para conocer noticias políticas, los escuchábamos. Eran tiempos de rumores y silencio”²⁷¹. Va ser també, ens diu, l'època de la revista *Claustro* a la seua facultat; *Sou*, a la de dret i *Diàleg* – Butlletí de la Cambra Sindical de la Facultat de Dret-. Aleshores entre les revistes més actives fent oposició, hi havia: *Triunfo*, *Cuadernos para el dialogo*, i *Cambio 16*. Entre les activitats no acadèmiques, en l'àmbit estudiantil: el Club Universitari de Teatre (TEU), on, a més a més, es feia cine, música, conferències...

²⁶⁸ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 359.

²⁶⁹ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 360. Sobre el ministeri de Ruiz-Giménez, veure també Marc Baldó Lacomba, M., “Intentos de reforma universitaria en España durante el ministerio de Ruiz-Giménez, 1951-1956”, en Enrique González González y Leticia. Pérez Puente (Eds.), *Permanencia y cambio: Universidades hispánicas*, 2 v., México, UNAM, 2006, v. 2. pp. 425–452 i Marc Baldó Lacomba, “Excluyentes y comprensivos: la política universitaria de Ruiz-Giménez, 1951-1956.”, en Juan Nieto Ferrando y Joaquín M. Campany Ramón (Eds.), *Por un cine de lo real: cincuenta años después de las conversaciones de Salamanca*, Valencia, Generalitat Valenciana, pp. 25–35.

²⁷⁰ Mariano Peset, “Los años de espera...” , p. 360.

²⁷¹ *Ibidem*, p. 360.

El Servei Universitari de Treball va permetre als estudiants, observa Mariano Peset, connectar els estudiants amb la classe treballadora, treballant en vacances en empreses, mines i indústria... Malgrat els nous temps per als estudiants, l'ambient entre els docents va ser falangista i nacionalcatòlic: “El claustro de la universidad se congregó para apoyar el dogma de la asunción de la virgen a los cielos y proponer la mediación de María ante su hijo Jesús”²⁷².

L'assemblea d'universitats

A la IV assemblea de universitats, que va celebrar-se a Madrid el 1953, el ministre, segons Peset, va donar-li bastant importància: “creía continuar las reuniones de los catedráticos de inicios de siglo. Quería pulsar la opinión de los claustros con el fin de alcanzar reformas estables”. Pensa que la seua facultat s'ho va prendre seriosament; el claustre ho va abordar en diverses juntes i va nomenar una comissió. L'objectiu va ser: “formar juristas profesionales, que aunasen la tradición romana y cristiana con las nuevas corrientes del derecho”²⁷³. De la Universitat de València van anar a l'assemblea: el rector, el degà i el professor Murillo, que va substituir a Fairén, aquest va renunciar, perquè no estava conforme amb la reglamentació d'un acte destinat a 500 professors.

En les conclusions de l'assemblea, ens diu Mariano Peset, va demanar-se autonomia i un “sistema óptimo para los fines científicos que la universidad debe cumplir, que se instaurará paulatinamente desde el ministerio”²⁷⁴. Van restaurar-se els patronats universitaris de Primo de Rivera. El nomenament de rector i d'un vicerector el faria el ministre d'unes ternes del claustre de numeraris, un altre vicerector el proposaria una terna del patronat. Els degans serien elegits per les diverses facultats. Altres dels objectius van ser: potenciar la funció social del catedràtic; conferir-los les dotacions econòmiques necessàries per al seu treball; i la incompatibilitat amb altres càrrecs públics –llevat d'alguns d'importància a l'estat central-. Va tractar-se, a més a més, sobre la disciplina acadèmica individual o col·lectiva.

²⁷² Mariano Peset, “Los años de espera. 360.

²⁷³ *Ibidem*, p. 361

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 361.

A la clausura de IV assemblea de universitats, ens diu Peset, va assistir Francisco Franco. A la seua arribada va llegir-se, posats en peu, un telegrama dels comunicants, en què van declarar a sa excel·lència: “paladín y representante genuino de las virtudes de España y de sus universidades”²⁷⁵. Manuel Fraga va exercir de secretari. Després de llegir la memòria sobre treballs i ponències i conclusions de diferents facultats, entre aquestes la de València, amb Corts Grau de rector i Juan Barcia de degà, va afirmar sobre el dictador: “su esfuerzo, su tenacidad, su inteligencia para lograr en 1936 aquel mínimo de orden, de jerarquía y de paz, que necesita el hombre para ser verdaderamente libre, y que necesita la inteligencia para meditar con serenidad”²⁷⁶.

Les classes del rector Corts Grau, segons Mariano Peset, van proporcionar-li coneixement sobre les diverses corrents filosòfiques del dret, juntament amb l'ètica o dret natural de fonament escolàstic, renovada amb Viktor Catherin, George Renard i altres. En filosofia del dret de cinquè curs, va donar els manuals de: escolàstica tardana hispànica: Vives, Vitória, Suárez..., autors, que van completar-se quan va donar existencialisme: Heidegger, Marcel, Marcel, Kierkegard, i no tant Sartre. Cap a la fi de la carrera va arribar: “alguna edición mejicana de Recasens Siches, más en línea con una teoría del derecho. Era otro mundo”²⁷⁷. Malgrat el seu càrrec, i la col·laboració freqüent amb el diari *Las Provincias* publicant articles, mai no va faltar a classe, on oferia un “brillante estilo orteguiano i falangista”²⁷⁸.

D'aquell temps d'estudiant de dret, Peset en rememora algunes de les matèries: Naharro va passar a Madrid i el seu substitut, Cano va explicar *Teoria general de Keynes*; la Legislación de hacienda española, d'Usera, fou abominable, com les volàtils lleis tributaries; José María Font Rius, d'Història del dret, un dels nous catedràtics arribats, medievalista com la majoria d'aquesta especialitat, fou especialista en dret medieval català, el seu llibre *Instituciones medievales españolas* del 1949, va fer-lo servir de manual juntament amb altres, com a docent: “Sus explicaciones eran claras, llena de entusiasmo, y aprendimos bastante”²⁷⁹.

²⁷⁵ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 362.

²⁷⁶ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 361. També per a l'assemblea universitària, Marc Baldó Lacomba, M. (2006). “Intentos de reforma universitaria...”, pp. 441-445.

²⁷⁷ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 367.

²⁷⁸ *Ibidem*, p. 367.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 367.

Pel desembre del 1952, ens diu, va esclatar una vaga tremenda que demandava més dies de vacances per Nadal: “Fue sin duda excesiva, con marchas a otros centros y cargas de los grises a caballo, cohetes en el patio de la universidad, en presencia de Corts, que intentaba calmar a los revoltosos”²⁸⁰. Va contrastar amb el prec del rector, demanat a l’inici de curs, tal com consta en acta. Va demanar als alumnes que tiraren els papers a les noves papereres, recordant-los les responsabilitats: individuals i col·lectives.

Acadèmia Sant Raimon de Penyafort, i l’Escola de Pràctica Jurídica

La creació de l’Acadèmia Sant Raimon de Penyafort²⁸¹, organisme docent tutelat pel SEU (Sindicat Espanyol Universitari), va ser tractada a l’octubre del 1953 en la Junta de Facultat de Dret. La finalitat de l’Acadèmia va ser fer classe als alumnes no matriculats –accés lliure a la universitat- que, per circumstàncies diverses, no van poder matricular-se en les classes universitàries. Els locals per a la pràctica docent van ser cedits per la Universitat de València. Aquest sistema s’estenia a la resta d’universitats nacionals. Els professors, calia que no foren catedràtics: adjunts i ajudants. Es demanava també que aquests docents no examinareu després a la universitat, i s’instava a no fer servir el noms dels professors publicitàriament. En la Junta de Facultat²⁸² del 2 de febrer del 1962, es proposa que l’Escola de Pràctica Jurídica funcione sota els auspicis de l’Acadèmia Sant Raimon de Penyafort.

L’afer amb el governador civil de Segovia, Pascual Marín

Pel mes de juny del 1957, la Junta de Facultat va reunir-se amb caràcter extraordinari. Van assistir: degà, José Santa Cruz Teijeiro; vicedegà; catedràtics: Viñas, Miaja, Fairén, Gitrama, Murillo, García Gonzalez; adjunts: Vives, Sevilla, Peidró, Sebastián, Cardona, Jordán, Escandell; especials: Argaya; secretari (sense citar). El motiu de la convocatòria, segons el degà, fou comentar l’article del catedràtic de Dret, i aleshores també governador civil de Segòvia, Pascual Marín Pérez, “La juventud, el magisterio y el futuro”, publicat a Madrid el 13 de juny. L’acta reproduceix literalment

²⁸⁰ Mariano Peset, p. 369.

²⁸¹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 29 d’octubre de 1953, f. 40 /f. 40 v.

²⁸² Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 2 de febrer de 1962.

un paràgraf del text citat, llegit pel secretari:

Más recientemente he conocido el informe de una Facultad, emitido para cubrir por concurso una de sus cátedras, que no tiene inconveniente alguno en proclamar como demérito de uno de sus concursantes la colaboración con el Régimen, y con el Caudillo desde un puesto político de no pequeña responsabilidad, y que para aceptarlo fue preciso que se le invocase los principios de disciplina a que estaba sometido por su condición de militante del movimiento, bajo el pretexto de que no explica su cátedra porque su puesto de mando no se lo permite, a pesar de que sigue publicando libros y artículos de su especialidad (otra de las facetas inexcusables del catedrático), la mayoría de ellos en editoriales privadas, que son, las más llamadas a dar la pauta de si un investigador interesa o no, puesto que un negocio está en íntima relación con ello, extremo que contrasta con el concursante propuesto, inédito durante la mayoría de los años de vida académica.²⁸³

El text reproduït, pensa Santa Cruz, és una al·lusió a la nostra facultat, i creia que estava referint-se a la previsió, per concurs de la primera càtedra de Dret Civil, que va recaure en Manuel Gitrama. Té relació, va continuar explicant el degà, amb l'informe que va demanar la Direcció General d'Ensenyament, el passat juliol, que va ser objecte de deliberació per l'agost a la nostra Junta de Facultat, i que va ser llegit de nou, pel secretari, per tal de fer memòria. El degà va demanar parer al membres de la Junta per les qüestions exposades.

El professor Sevilla va llegir unes notes, i va qualificar de molt detallat l'estudi de la situació i dels fets: “considerándolos, por injuriosos, de Código Penal”²⁸⁴. El professor Viñas va adherir-se a les paraules de Diego Sevilla, i creia que calia dirigir un escrit al ministre amb informació sobre els fets i amb una sol·licitud a l'esmentada revista d'una rectificació.

L'ofensa podia arribar també al ministre, va considerar el professor Miaja, perquè no va citar-se cap facultat concreta. Pensava en la possibilitat de dirimir l'assumpte en un tribunal d'honor. De manera semblant, va qualificar el professor Galvañ l'escrit; tanmateix, no va recomanar la querella per la jurisdicció criminal ni el tribunal d'honor, per les dificultats pràctiques que comportaria. Creia que calia dirigir un escrit al ministre, i que aquest actuara consegüentment; calia manifestar-li el desig de la Facultat de Dret valenciana de rectificació pública obligada des de la revista comentada (*La hora*).

²⁸³ Pascual Marín Perez, “La juventud, el magisterio y el futuro”, *Revista Nacional “La hora”*, 47, (1957). Citat en Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957.

²⁸⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957, p. 1 i 1 bis.

El professor Fairén va considerar també que l'acció per via jurídica criminal no donaria resultat, i pensà que la rectificació caldria que l'ordenara el ministre; el professor Murillo va manifestar el seu escepticisme, adherint-se a la proposta de Galvañ. El professor Gitrama va recordar-los que ell era l'ofès personalment, i va expressar el seu acord amb Galvañ i Sevilla. De manera semblant, va donar la seua opinió el professor García González. Després d'un intercanvi d'opinions entre els participants en la junta, van decidir portar l'assumpte a un claustre ordinari, amb l'acord previ amb del rector. Santa Cruz, el degà, va demanar també l'opinió dels professors adjunts Vives, Iranzo, Cardona, Escandell, Jordán, Argaya, i del secretari de la Junta, que van parlar en termes semblants a Sevilla i Galvañ. Després de la deliberació, per unanimitat, la Junta de Facultat va acordar:

Se faculta al Sr. Decano, para que, asistido por la Comisión que integrarán los Sres. Galvañ, Fairén, Sevilla, y el secretario que subscribe, redacte un escrito en nombre de esta Facultad al Excmo. Sr. Ministro de Educación Nacional, en el que recogiendo el sentir general que queda expuesto, se le dé cuenta de las inexactas y graves afirmaciones hechas por el catedrático de Derecho Civil, Pascual Marín Pérez, publicadas en la revista nacional "*La hora*", del día trece del actual, las cuales se consideran alusivas e injuriosas para esta Facultad, y también para el Ministerio de Educación Nacional, que en su día resolvió el expediente de concurso, para la provisión de la primera Cátedra de Derecho Civil de esta universidad. I que a dicho escrito, se una copia literal y certificada del informe que la Facultad aprobó en su Junta extraordinaria, del día veintiséis de septiembre último, y elevó a la Dirección General, en cumplimiento de lo que se le había ordenado²⁸⁵.

En una altra de les intervencions en la Junta sobre aquesta qüestió, el professor Gitrama va mostrar la seua gratitud a la Facultat i a la resta de companys docents de manera molt sentida, i va incidir alhora en el fet que també afectava el prestigi de la Universitat de València:

Esto colma mis aspiraciones personales, haciendo por tanto dejación de la ofensa recibida en su amor propio. Pero queda en pie la ofensa a la Facultad y advierte que se adhiere a lo que aquí se acuerde, no mostrándose molesto en ningún caso por el tenor de lo que se acuerde, ya que ha podido comprobar de sobra el afecto con que se le obsequia, y al que corresponderá con el mismo afecto y con todas mis posibilidades²⁸⁶.

El degà, amb expressions semblants, pensava que la Facultat no podia deixar de costat l'assumpte; calia dirigir-se al Ministeri, perquè el Sr. Marín Pérez donara explicacions, la qüestió no estava acabada. El professor Ferrer per la seua part, va

²⁸⁵ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957, p. 2 b.

²⁸⁶ Citat en Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957, p. 3.

demanar fer un escrit que ressaltara la gravetat de les acusacions fetes en l'article de premsa citat i agreujades pel silenci, ja que no havia respost a la reclamació feta a través del Ministeri d'Educació Nacional. També va fer la consideració, que, pel fet de ser catedràtic, el Sr. Marín estava sotmès a disciplina i deures jeràrquics: “y por tanto su silencio ante el requerimiento de estos, agrava su actitud”²⁸⁷. Creia que no calia demanar la formació d'un expedient, primer hauria de respondre als requeriments de la Facultat de València.

El professor Miaja, per la seua banda, va considerar donar lectura als escrits de Ferrer i Fairén, i que: “la facultad se pronuncie sobre la parte expositiva del mismo, y una vez hecho esto, ver con más detenimiento cual parece ser la conclusión en la que nos coloca el reto rectoral”. El degà va pensar que no calia parlar de repte, sinó més prompte de prudència, perquè considerava l'escrit: “No oportuno desde un punto de vista político, en las actuales circunstancias, ya que podía derivarse una obstaculización en el trámite de las numerosas peticiones que tienen planteadas las Facultades”²⁸⁸.

Murillo va manifestar la generositat de Gitrama, en referència a l'assumpte de l'ofensa personal, i, en la seua qualitat de membre de la Facultat, va mostrar l'adhesió al degà i al professor Ferrer. De manera semblant, ho va fer el professor Viñas. El secretari va llegir l'escrit, amb l'acord de fer les modificacions esmentades en les conclusions, treball que va estar encomanat a Ferrer.

El professor Murillo va proposar facultar el degà perquè donara el vistiplau, sense necessitat de convocar una altra junta. Van tractar-se també en aquella convocatòria els donatius com a conseqüència de la riuada. Finalment, en la Junta de Facultat de 29 de juny de 1957 – extraordinària- amb participació d'assistents semblant a l'anterior, van materialitzar-se els acords pendents:

Dar cuenta del escrito que en cumplimiento de lo acordado en la última Junta se ha remitido a la superioridad, referente al artículo publicado por el catedrático D. Pascual Marín Pérez, en la revista “La Hora”, del día 13 de los corrientes. Se da lectura al escrito, y tras diversos comentarios elogiosos al mismo, se aprueba por unanimidad la actuación del Sr. Decano y Ponencia, a quienes se les cometió el encargo²⁸⁹.

²⁸⁷ Citat en Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957, p. 3, bis.

²⁸⁸ Citat en Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 22 de juny de 1957, p. 3, bis.

²⁸⁹ Citat en Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 29 de juny de 1957, p. 3, bis.

Segons Marino Peset, la qüestió es va resoldre favorablement per a Manuel Gitrama, el qual, va guanyar el concurs. Com es veu en “Rebelión en la univesidad”, p. 383.

Mariano Peset recorda les classes de Adolfo Miaja, home proper en el tracte personal, que va impartir-los dret internacional públic. Les classes les dictava quasi de memòria, malgrat que va incorporar valuosos comentaris i incisos. Evaristo Acevedo, de la revista la *Codorniz*, va posar-lo en la seua “presó de paper”, amb motiu d’una crítica al seu manual, i s’ho va prendre amb humor. En tornar a l’aula, va comentar que va assistir perquè li havien donat permís. En *Introducción al derecho internacional público*, de 1953, va analitzar: “el concepto general y sentido de esta rama del derecho y trazaba un recorrido histórico y doctrinal...”²⁹⁰. En les juntes de facultat, va veure la recopilació minuciosa del grup claustral: arribada de nous professors, felicitacions familiars, polítiques i acadèmiques, condols i nomenaments: “Se consideraba un grupo corporativo familiar, o mejor cultivan una cortesía institucional un tanto mecánica – dentro de la jerarquía-”²⁹¹.

La milícia universitària, ens reviu Peset, va possibilitar la formació de futurs alferes de complement; per la seua banda, les alumnes calia que acompliren el servei social els dissabtes i en albergs d’estiu: “Frente al absurdo feminismo, las doctrinas de Cristo y de nuestra Falange”. El 1956 van produir-se greus incidents, ens diu, i ens dona idea de la situació universitària: els estudiants volien llibertat i no es trobaven representats pel SEU, convertit en: “una burocracia oficial de unos cuantos y la exclusión de los demás, sin plantear vías o remedios para los problemas universitarios”²⁹². Va ser en el temps de les manifestacions pro Gibraltar. Dos anys després, el 1956, els estudiants volien convocar a Madrid un congrés nacional, en què poder elegir lliurement els seus representants.

A la universitat de Madrid, ens rememora Mariano Peset, els estudiants van promoure un manifest l’u de febrer d’aquell 1956; va haver-hi reunions i desordre, que van ser contestats per seuistes i falangistes, alguns d’ells no universitaris i autoritzats pel ministre de governació, que van assaltar les facultats. A la Facultat de Dret van concentrar-se 700 estudiants que demanaven la creació d’una cambra sindical. El degà Torres López, propagandista, cedista i falangista, va intentar un acord amb els estudiants, però va ser desbordat. El dia 9 d’aquell febrer, en un nou enfrontament entre estudiants i camises blaves, un jove falangista fou ferit de bala al cap. Van ser detinguts

²⁹⁰ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 372.

²⁹¹ *Ibidem*, p. 373.

²⁹² *Ibidem*, p. 378.

i jutjats set estudiants, alguns d'ells pròxims al Partit Comunista. A més a més, es van suspendre alguns articles del Fur dels Espanyols. Falange, ens recorda Peset, va preparar una: “*noche de los cuchillos largos, con listas de personas significadas si el herido moría*”²⁹³. Laín Entralgo hagué de passar la nit fora de la seua casa. Després de la caiguda de Ruiz Giménez, va haver-hi canvis i involució en el SEU i els ministeris. Van destituir o dimitiren alguns rectors: Laín Entralgo a Madrid, i Tovar a Salamanca, mentre que el de la seua facultat, Corts Grau, va continuar onze anys. Torcuato Fernández Miranda va ser nomenat director general d'ensenyaments mitjans i universitaris. L'any de l'entrada dels tecnòcrates al govern i del pla d'estabilització fou el 1957. El 1958, pel gener, va crear-se a Madrid un jutjat militar amb jurisdicció sobre tot el país, que va desarticlar grups comunistes i socialistes. A la seua universitat, ens diu: Julio Marín, de Medicina; Tomás Llorens i César Cimadevilla, de Dret. A la resta de l'estat, pel març, va haver-hi vagues obreres importants al nord, a Madrid i Catalunya, esdeveniments no trobats en les juntes de facultat.

A final dels setanta van convocar-se noves adjunties, ens diu Mariano Peset. Teresa Puente en dret civil, i Carmen Martín de Veses en dret internacional, van ser les dues primeres professores a la Facultat de Dret. En temps de postguerra i a causa de la depuració franquista, hi hagué bones oportunitats per a accedir a les càtedres. Les noves generacions de professors universitaris calia que compatibilitzaren el treball universitari amb altres ocupacions; no van poder tampoc, per la Guerra Civil, formar-se a l'estranger; en la dècada dels cinquanta, quasi no va haver-hi beques per a l'exterior; va reobrir-se per llavors el Col·legi de Bolonya. La falta de places i el domini “de los mandarines limitaron posibilidades en universidades de provincia –había que estar cerca del poder”²⁹⁴. Així ho va entendre Juan Ferrando Badía, que va anar a Madrid amb Sánchez Agesta; Manuel Broseta, deixeble de Joaquín Garrigues, a Madrid; Manuel Cobo del Rosal, degà i rector, va recolzar-se en el seu oncle, Juan del Rosal, catedràtic a Valladolid i Madrid. Ferrando Badía va ser catedràtic per Salamanca el 1971 i va succeir Diego Sevilla Andrés deu anys després.

Segons Peset, en la seua facultat va haver-hi tres generacions diferents de professorat: els catedràtics més antics van formar-se a l'estranger mitjançant les

²⁹³ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 379.

²⁹⁴ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 390.

pensions de la Junta per a l'ampliació d'estudis: Castán, Jordana de Pozas, Rodríguez Muñoz, Corts, Galvañ i els depurats Miaja, Ots i Sanz Cid. Santa Cruz i Manuel Torres van doctorar-se a Bolonya. Després de la guerra i de la separació o purga de gran part del professorat, d'altres van tenir més fàcil accedir a la càtedra en les oposicions "patriòtiques". La següent generació, més jove, no va poder estudiar a Alemanya, França i Itàlia, a causa de la Guerra Civil i, poc després, de la Segona Guerra Mundial. Malgrat això, Navarrete va estudiar becat a Alemanya amb Edmund Metzger. Així doncs, les càtedres van estar ocupades i aquesta generació va tenir menys futur. La tercera generació va tenir més possibilitats i es va consolidar en el temps de la rebel·lia estudiantil i de l'expansió universitària.

L'oposició dels estudiants al règim de Franco, considera Mariano Peset, va donar-se perquè la repressió, malgrat que menor, va continuar. El règim, per la seua banda, volia eliminar en l'ONU i altres organismes internacional la imatge brutal de la postguerra. La situació interior va traslluir el clima real: "Las huelgas obreras y estudiantiles expresaron fuerte malestar y discordia..."²⁹⁵. La falsa apertura política del règim, i la lenta recuperació econòmica esperonen les reivindicacions. El Partit Comunista impulsa i estructura la lluita clandestina: "y se atribuye el protagonismo; el gobierno acrecienta su relieve al tachar de comunista cualquier oposición"²⁹⁶. Van anar formant-se grups d'estudiants opositors: comunistes, cenetistes, socialistes, demòcrates, alguns catòlics i carlins també, i nacionalistes al País Basc, Barcelona i València.

Els informes franquistes sobre el moviment estudiantil

Segons un informe policial, ens diu Peset, gran part dels estudiants s'uniria contra la dictadura si el SEU no portava la iniciativa: tenien inquietuds que no estaven resolent-se. Aquells joves, que no van conèixer la terrorífica guerra i postguerra, coneixien millor o pitjor el significat de la democràcia; altres, des del marxisme van combatre la dictadura militar: "Algunos, hijos de los vencedores, veían el futuro de distinta forma que sus padres. Y el silencio de los vencidos y de quienes no comulgaban

²⁹⁵ Mariano Peset, "Rebelión en la universidad", en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 391.

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 391.

con el régimen no significaba que compartiesen su ideología y mitos”²⁹⁷.

Sobre les claus per a entendre el moviment d’oposició escolar, hi ha diverses interpretacions. Mariano Peset n’enumera algunes d’aquestes, com ara el canvi generacional, del qual parlaven Ortega, María o Laín: “Son mera técnica de ordenación cronológica. Otros buscan razones sociales muy endebles: el acceso a las aulas de un alumnado nuevo, de capas modestas, sería levadura o fermento de cambio”²⁹⁸. També s’ha comentat la situació d’alguns d’aquests estudiants: molts d’ells residien a les ciutats fora de les seues llars, sense el control dels seus pares. Recorda, per entendre l’empenta dels estudiants: la FUE va alçar-se contra la dictadura de Primo de Rivera, i durant el primer període franquista, estant eliminada oficialment, tanmateix va manifestar la seua dissidència el 1946, en la revista *Pueblo cautivo*, mitjançant els versos d’Eugenio de Nora: “Cada día que pasa, es otro en que la herida se agiganta y encona, en que los criminales digieren su rapiña, en que a millones de hombres camaradas del mundo se les niega la vida”²⁹⁹.

Molts joves universitaris, amb fortes conviccions, ens recorda Peset, hagueren de conviure amb un claustre professoral majoritàriament nacionalcatòlic ideològicament: falangistes, militars, clero. Aquesta situació, tan sols es va poder suportar per la coacció i l’amenaça. El desig de llibertat i igualtat, de saber aprendre, hagué de patir un duríssim poder arbitrari: “Max Scheler, en *Sociología del saber*, admite que las ideas con su variedad son determinantes, pero su implantación depende de factores materiales”³⁰⁰. El nacionalcatolicisme, ens diu, llançava aleshores un missatge irreal en l’Europa alliberada dels totalitarismes. Va ser el temps de les lectures clandestines o prohibides. A València, a les llibreries Rigal i Dávila, i després a Concret, Lauria, Ausiàs March i Viridiana van poder trobar-se llibres vedats, que es podien intercanviar, d’editorials argentines o franceses, entre aquestes, Ruedo Ibérico, de José Martínez Guerricabeitia.

²⁹⁷ Mariano Peset, “Los años de espera”, p. 391.

²⁹⁸ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 391. També, Marc Baldó Lacomba, “La rebelón de los estudiantes”, en *Matrículas y lecciones, XI Congreso internacional de historia de las universidades hispánicas (Valencia, noviembre 2011)*, Valencia, 2 v., Universitat de València, 2012, v. 1, pp. 233-249.

²⁹⁹ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 391.

³⁰⁰ *Ibidem*, p. 392.

Paco Ibáñez, Lluís Llach... Els Quatre Z, i Raimon amb el seu “ Nosaltres no som d'eixe món”, juntament amb d'altres al País Valencià, van ser cantautors amb una protesta contundent, ens recorda Mariano Peset; l'equip Crónica o Realidad, des del món de la pintura i cartells, col·laboraven en la crítica al franquisme. El nacionalisme valencià es va revitalitzar el 1962, amb *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster. Un grup d'alumnes molt actiu donava suport a la normalització de la llengua i cultura pròpia. Pel febrer del 1961 va editar-se *Diàleg. Butlletí de la Cambra de Dret* –pactant amb catòlics i carlins; *Claustro* fou falangista i catòlica, antiliberal i antimarxista; el comandament del SEU va decidir passar *Diàleg* a les joventuts catòliques – Acció Catòlica-; els carlins van editar *Resurgir*; el grup valencianista va constituir Acció Socialista Valenciana, que esdevingué Partit Socialista Valencià; va repartir clandestinament *Lluita. Butlletí Informatiu del País Valencià*, després *Esquerra*, el 1963, va editar *Concret*: políticament avançat; Batas Blancas, en Medicina, feia crítica del SEU.

La dictadura franquista va sol·licitar el 1962 l'entrada al mercat comú europeu, ens recorda Peset. El nostre país aleshores es trobava immers en vagues mineres i metal·lúrgiques. Comissions Obreres, clandestina, va infiltrar-se al sindicat vertical. ETA va celebrar a França la seua primera assemblea, es van suspendre alguns del Furs dels espanyols; a Astúries, Biscaia i Àlaba, la repressió fou brutal. Els estudiants van manifestar-se a Madrid i Barcelona, cantant “Asturias patria querida”,

A València van intentar-ho uns pocs: “en el patio presidido por Luis Vives, hostigados por falangistas al grito de ¡Franco, Franco! Quisieron manifestar-se en el paseo Valencia al Mar, y de nuevo fueron acosados por los falangistas- con la policía vigilante”³⁰¹. Aquesta jornada, va haver-hi detencions, colps, tortures, i fortes condemnes als treballadors sobretot, de tots els signes polítics, no tant de: “el grupo valencianista, ya que no lo consideraban peligroso”³⁰². Va organitzar-se llavors una campanya de suport, però rector i arquebisbe no van voler mediar: “Fue error de la dictadura aplicar una represión feroz, sin admitir otra salida: Franco moriría firmando sentencias de muerte”³⁰³.

³⁰¹ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 395.

³⁰² *Ibidem*, p. 395.

³⁰³ *Ibidem*, p. 395. També Marc Baldó Lacomba, “Universitat i redreç: l'esclat dels estudiants,

Amb motiu del contuberni de Munich, pel maig del 1962, ens rememora Peset, va haver-hi manifestacions oficials per tot l'estat condemnant-lo, es va suspendre l'article 14 del Fur dels Espanyols, sobre la llibertat de residència, i Franco va desterrar a Canàries per dos anys alguns dels seus participants. El mes següent, quan va venir a València, fou rebut apoteòsicament. La primavera i l'estiu del 1963 van ser de gran mobilització obrera: el règim va afusellar el comunista Julián Grimau; va crear-se també el 2 de febrer d'aquell any, el Tribunal d'Ordre Públic (TOP); Ruiz- Giménez va presentar: “enmienda a la totalidad –que asumió la represión contra estudiantes y obreros durante años; la jurisdicción militar pasó a civil, aunque en él, dijo Baltasar Garzón, “entrabas ya condenado”³⁰⁴.

Des del TOP, ens diu Mariano Peset, van tractar-se els delictes contra el cap de l'estat i les Corts: rebel·lió, sedició, desordres públics, propaganda il·legal... També al desembre del 1964 a Madrid va crear-se la Confederació Universitària Democràtica Espanyola (CUDE), que va aconseguir unificar la lluita estudiantil. El ministre Lora – Tamayo va reformar immediatament els plans de les facultats i escoles tècniques,³⁰⁵ i no va convocar una assemblea de catedràtics, tal com havia fet Ruiz- Giménez. Finalment va impulsar un nou projecte sobre l'organització de la càtedra, mitjançant una assemblea a Barcelona pel maig d'aquell 1964. Després de llarguíssimes sessions claustrals, van establir els criteris que defensaria el professor Mostaza el 1963 a Madrid – abans de Barcelona-, en la qual Lora-Tamayo va voler conèixer les aspiracions dels deganats.

1957-1962”, en Teresa Carnero i Arbat y Ferran Archilés i Cardona (Coord.), *Europa, Espanya, País Valencià nacionalisme i democràcia : passat i futur*, València, 2007, pp. 263-282; Marc Baldó Lacomba, “De la cultura a la política. Los estudiantes de la Universidad de Valencia, 1957-1962, en *Ciencia y academia. IX Congreso Internacional de Historia de las universidades hispánicas (Valencia, Septiembre 2005)*, 2 v., Valencia, Universitat de València, v, 1, pp. 121–137.

³⁰⁴ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 400.

³⁰⁵ Marc Baldó Lacomba, “La investigación y la enseñanza técnica en el ministerio de Lora-Tamayo (1962-1968)”, en *Facultades y grados. X congreso internacional de las universidades hispánicas (Valencia, noviembre, 2007)*, Valencia, Universidad de Valencia, 2010, pp. 239-257.

Segons Peset, va tractar-se sobre les tesis doctorals, les oposicions al registre, notaries i judicatures; les participacions dels catedràtics en els tribunals de justícia, i sobre l'assessorament dels ministeris. L'última vegada que va fer-se des del ministeri una consulta a la Facultat de Dret fou: “el anteproyecto de las leyes de enjuiciamiento civil y penal el 1961, que dictaminó Víctor Fairén”³⁰⁶. Van demanar també major autonomia: “Ahora una gestión más eficaz, autoridades elegidas... La organización de la cátedra debe ser piramidal, con adjuntos y ayudantes; en todo caso los agregados accederán a la cátedra por oposición o al menos mediante un ejercicio público”³⁰⁷. Un altre dels assumptes tractats va ser la plena dedicació.

Oposicions a càtedra

En la carrera acadèmica de Diego Sevilla, la Càtedra de Dret Polític va ser l'objectiu més desitjat³⁰⁸, no obstant això, hagué d'esperar uns quants anys per a aconseguir-la. Va oposar dues vegades, la primera el 1964³⁰⁹, a la Sala de Graus de la Facultat de Dret de Madrid. La composició del tribunal en aquella ocasió va ser: president, Carlos Ruiz del Castillo y Catalán de Ocón; vocals, Enrique Tierno Galván, Luis Sánchez Agesta, Pablo Lucas Verdú, i Jesús Fueyo Álvarez; secretari, Pablo Lucas Verdú, i els aspirants a la càtedra: Diego Sevilla Andrés, Juan Ferrando Badia, Jorge Xifra Heras, Alfonso Padilla Serra, Raúl Morodo Leoncio.

El secretari va explicar les qüestions referides al reglament: entrega pels opositors de treballs científics i exposició oral de l'estudi presentat sobre concepte, mètode, fonts, i programa de la disciplina, que van durar entre quaranta minuts i una hora. Els altres opositors podien fer una crítica a aquesta intervenció; ningú no la va fer. Una vegada superada aquesta fase, els membres del tribunal van intercanviar impressions per poder jutjar millor els opositors. El pas següent del procés d'oposició fou l'emissió pel tribunal d'un informe motivat sobre l'actuació dels opositors en el

³⁰⁶ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad Mariano Peset”, p. 401.

³⁰⁷ *Ibidem*, p. 401.

³⁰⁸ Informació biogràfica, facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés...*, p. 62.

³⁰⁹ Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid). Actes de l'oposició a càtedra, 30 de març de 1964, secció 1-2.

segon exercici.

Diego Sevilla Andrés, d'acord amb la normativa, va començar la prova oral del tercer exercici. La temàtica va ser elegida pels opositors, corresponia a una lliçó del seu programa: "Dictaduras"³¹⁰, exposició que va durar un temps semblant al de les ja comentades (també a la de la resta de participants). Juan Ferrando Badia en la mateixa sessió va dissertar sobre: "El Régimen político en la Monarquía Parlamentaria Belga".

Corresponents també al tercer exercici, van ser les exposicions orals d'Antonio Padilla Serra, "El crecimiento de la actividad del Estado en nuestro tiempo"; Raúl Morodo Leoncio, "La Reforma Constitucional"; i Jorge Xifra Heras, "Neosocialismo". Els membres del tribunal van emetre l'informe d'aquest tercer exercici. En el cinquè exercici, els membres del tribunal van proposar al president l'elecció per sorteig d'un tema dels cinc proposats per ells, i donar-los quatre hores per a desenvolupar-lo primer per escrit i, posteriorment, llegir-lo. Finalment, va ser elegit en la votació comentari sobre:

Artículo 2 de la Constitución Italiana de 1947. La República reconoce y garantiza los derechos inviolables del hombre, ya como individuo, ya en las formaciones sociales, en donde se desarrolla su personalidad, y demanda el cumplimiento de los deberes ineludibles en solidaridad política, económica y social.

Els altres temes no considerats van ser:

El pueblo francés proclama solemnemente su adhesión a los Derechos del Hombre, y a los principios de la soberanía nacional, tal como fueron definidos por la declaración de 1789, confirmada y completada por el preámbulo de la Constitución de 1946, preámbulo de la Constitución de la República Francesa de 1958; "Constitución de 3 de septiembre de 1791; artículo 1. La soberanía es una, indivisible, inalienable, imprescriptible. Pertenece a la nación; ninguna sección del pueblo, ni ningún individuo se puede atribuir su ejercicio".

Artículo 146. Ley fundamental para la República federal de Alemania. La presente ley fundamental deja de estar en vigor, el día en que entre en vigor una constitución, que haya adoptado el pueblo alemán por libre decisión.

Constitución de la República Turca, 1961. Artículo 21. La ley regula los principios a los que están sujetas las escuelas privadas, según el nivel que se desea alcanzar en relación con las escuelas del Estado³¹¹.

El sisè i últim exercici, a què van arribar els cinc aspirants a càtedra, va consistir, tal com els va informar el tribunal el primer dia durant la presentació, en el

³¹⁰ Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid). Actes de l'oposició a càtedra, 20 d'abril de 1964, secció 31.

³¹¹ Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid). Actes de l'oposició a càtedra, 27 d'abril de 1964, secció 43.

desenvolupament per escrit d'un tema elegit per sorteig, que calia fer en tres hores. El tema va ser "El problema de la constitucionalización de los partidos políticos". L'endemà va llegir-se el tema comentat i va efectuar-se l'elecció. D'acord amb el protocol, el president va convidar a votar, i amb ell van votar la resta de membres del tribunal:

El vocal –Secretario- D. Pablo Lucas Verdú vota por D. Raúl Morodo, el vocal D. Jesús Fueyo vota a D. Diego Sevilla, D. Enrique Tierno vota a favor de D. Raúl Morodo, el vocal Luis Sánchez Agesta vota a favor de D. Alfonso Padilla, y por último, el presidente, D. Carlos Ruiz del Castillo, emite su voto a favor de D. Jorge Xifra; no habiendo obtenido ningún opositor los tres votos necesarios para que haya propuesta, el presidente invita a votar por segunda vez, que a continuación se realiza.

El Sr. Secretario, D. Pablo Lucas, vota a favor de D. Raúl Morodo, el vocal Jesús Fueyo vota no haber lugar para la provisión, D. Enrique Tierno vota a favor de D. Raúl Morodo, el vocal Luis Sánchez Agesta lo realiza a favor de D. Alfonso Padilla, y por último el presidente lo hace a favor de Jorge Xifra, no habiendo obtenido en esta segunda votación ningún opositor los tres votos necesarios para que exista propuesta, ordena el Sr. presidente que se repita por tercera vez la votación.

El Sr. Secretario, D. Pablo Lucas, vota a favor de D. Raúl Morodo, el vocal Jesús Fueyo vota no haber lugar para la provisión, el vocal D. Enrique Tierno vota a favor de D. Raúl Morodo, el vocal D. Luis Sánchez Agesta vota a favor de D. Alfonso Padilla, y por último lo hace el Sr. presidente, que lo hace a favor de D. Jorge Xifra.

El Sr. presidente manifiesta que no habiendo obtenido ningún opositor los tres votos necesarios para que haya propuesta, el tribunal declara no haber lugar para la provisión, de la Cátedra de Derecho Político de la Facultad de Derecho de la Universidad de Valencia, objeto de esta oposición, y el Gobierno volverá a anunciar su provisión en el turno que reglamentariamente le corresponda. El tribunal reunido hace constar que durante los ejercicios de la oposición no se ha producido queja, ni reclamación alguna³¹².

Del procés opositor, disposem de les anotacions i opinions d'alguns membres del tribunal sobre Diego Sevilla. En l'avaluació sobre els seus treballs, Enrique Tierno Galván recorda que el professor Sevilla anteriorment ja havia oposat tres vegades a Dret Polític. Per això, els seus treballs ja els havien jutjat altres tribunals en la quasi totalitat. Respecte a la qualitat, coincideix amb altres especialistes: "Son trabajos en cierto modo ajenos a la dimensión actual de nuestra disciplina, que se escapa cada vez más de los límites de la información histórica nacional. De los otros trabajos presentados, algunos carecen por completo de saber científico"³¹³.

³¹² Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid). Actes de l'oposició a càtedra, 29 d'abril de 1964, secció 46.

³¹³ Enrique Tierno Galván, Notes de les actes d'oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

En el segon exercici, el professor Tierno li critica l'associació indiscriminada d'autors i conceptes: creu que hi ha una barreja continuada de “criterios metafísicos con criterios históricos y antropológicos, que lleva en ocasiones a una gran confusión”³¹⁴; la qüestió referida a la interpretació de l'amor entès com una dimensió cristiana de l'àpat, seguint Sevilla sant Agustí; la integració de l'home en la comunitat; la noció de criatura com a fonament metafísic de la noció de govern: manar i obeir és una relació entre criatures. Tierno Galván considera que: “El olvido de este hecho por uno u otros autores ha producido teorías políticas substantivamente erróneas aunque adjetivamente puedan ser ciertas”³¹⁵. Observa que el programa de l'opositor s'ajusta a la noció clàssica de l'assignatura.

Va correspondre al tercer exercici una qüestió, sovint formulada en els escrits acadèmics i en els propagandístics també per Diego Sevilla, “La dictadura”. Segons Tierno, l'exposició de l'exercici fou vehement i animada, però sense seguir una línia fixa, i va ser una mica confosa. Creu que va defensar tres posicions:

Que la dictadura totalitaria es inmoral e injustificable. Que la dictadura comisara o parlamentaria es absolutamente impracticable. Que la dictadura providencial Donosiana puede ser justificable en condiciones de excepción. No queda claro si es un estudio objetivo o científico, o si el opositor toma partido, por una u otra solución³¹⁶.

El professor i president Carlos Ruiz del Castillo, sobre el tema tercer, “La dictadura”, va considerar que Sevilla va distingir entre: “sus diversas formas históricas con erudición, quizá no siempre atinada”³¹⁷. Malgrat això, va estimar que devia passar a l'exercici següent. “Los diversos sistemas electorales” va ser un dels temes elegits entre deu, corresponent al quart exercici del seu programa. Segons el professor Tierno Galván, després de Raúl Morodo, va ser Diego Sevilla qui millor el va desenvolupar: “Es a juicio del vocal que suscribe el mejor ejercicio de este opositor. Lo expuso con suficientes datos, recogió los sistemas más conocidos y trató de los problemas

³¹⁴ Enrique Tierno Galván, Notes de les actes d'oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

³¹⁵ Enrique Tierno Galván, Notes de les actes d'oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

³¹⁶ *Ibidem*.

³¹⁷ Carlos Ruiz del Castillo, Notes de les actes d'oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

fundamentales³¹⁸”.

També sobre “Los diversos sistemas electorales”, el professor Jesús Fueyo va considerar molt bona l’exposició de la qüestió per Sevilla sobre una qüestió difícil, en què no entra la generalització, aprofitant sens dubte els seus experimentats recursos docents, i gran coneixement de la: “historia constitucional y política del siglo XIX español. Sin embargo ha incluido en la lección el tema de la representación corporativa, que se desplaza un tanto del esquema lógico del tema”³¹⁹. En el sisé exercici i últim, “El problema de la constitucionalización de los partidos políticos”, pensa que l’opositor va fer una interpretació acceptable: “exponiendo los problemas esenciales del tema, y poniendo de manifiesto sus conocimientos en el desarrollo del constitucionalismo contemporáneo”³²⁰

La nova convocatòria d’oposició a càtedra de dret polític de València del 1967³²¹ va fer-se juntament amb les facultats de Salamanca, Santiago. Van celebrar-se a l’Institut d’Estudis de l’Administració Local. El tribunal d’oposició van conformar-lo³²²: president del tribunal, Torcuato Fernández Miranda; vocals: Luis Sánchez Agesta, Nicolás Ramiro Rico, Manuel Jiménez de Parga y Cabrera; secretari: José Luis Villar Palasí. Llavors, encara es demanava als opositors l’adhesió als Principis Fonamentals del Moviment³²³.

Van oposar-hi: per a València, Juan Ferrando Badía, José Luis Santaló Rodríguez de Viguri, Diego Sevilla Andrés, Ángel de Juan Martín, Raúl Morodo Leoncio, Joaquín Tomás Villarroya, Alfonso Padilla Serra, José Zafra Valverde, Antonio Fernández Ruiz, Manuel Ramírez Jiménez, Gumersindo Trujillo Fernández, Pedro de Vega García, Juan Candela Martínez, Jorge Xifra Heras i José Antonio González

³¹⁸ Enrique Tierno Galván, Notes de les actes d’oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

³¹⁹ Jesús Fueyo Álvarez, Notes de les actes d’oposició a càtedra, en Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid).

³²⁰ *Ibidem*.

³²¹ Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares (Madrid). Actes d’oposició a càtedra, resolució d’admesos de 24 de novembre de 1966, p. 66.

³²² *Ibidem*, Actes d’oposició a càtedra..., p. 50.

³²³ *Ibidem*, Actes d’oposició a càtedra, certificació de la Secretaría General del Movimiento, p.75.

Casanova ³²⁴.

El sisè i últim exercici, “La libertad política en Montesquieu”, va ser triat entre altres deu temes preparats pel tribunal. Van donar quatre hores per a resoldre’l i llegir-lo a continuació: “El Tribunal procede a deliberar sobre la actuación de los mismos, exponiendo cada uno de los miembros el juicio motivado que le merece la labor desarrollada”. Tot seguit va fer-se la votació:

Primera cátedra. Primera votación

Dr. Villar, vota al Dr. Sevilla Andrés. Dr. Jiménez de Parga, vota al Dr. Ferrando Badía.
Dr. Ramírez Rico, vota al Dr. Morodo. Dr. Sánchez Agesta, vota al Dr. Ferrando Badía.
Dr. Fernández Miranda, vota al Dr. Sevilla Andrés.

Primera cátedra. Segunda votación.

Dr. Villar, vota al Dr. Sevilla Andrés. Dr. Jiménez de Parga, vota al Dr. Sevilla Andrés.
Dr. Ramírez Rico, no ha lugar a provisión . Dr. Sánchez Agesta, vota al Dr. Ferrando Badía.

Dr. Fernández Miranda, vota al Dr. Sevilla Andrés. Queda, pues, propuesto para la primera cátedra el opositor D. Diego Sevilla Andrés.

Segunda cátedra. Única votación

Dr. Villar, vota a Dr. Casanova. Dr. Jiménez de Parga, vota a Dr. Morodo
Dr. Ramírez Rico, vota al Dr. Morodo. Dr. Sánchez Agesta, vota a Dr. Casanova.
Dr. Fernández Miranda, vota a Dr. Casanova. Queda, pues, propuesto para la segunda cátedra el opositor D. José Antonio González Casanova³²⁵.

Tercera cátedra. Primera votación

Dr. Villar, vota a Dr. Villarroya. Dr. Jiménez de Parga, vota a Dr. Trujillo.
Dr. Ramírez Rico, vota al Dr. Morodo. Dr. Sánchez Agesta, vota a Dr. Padilla.
Dr. Fernández Miranda, vota a Dr. Ramírez.

Tercera cátedra. Segunda votación.

Dr. Villar, vota a Dr. Padilla Serra. Dr. Jiménez de Parga, vota a Dr. Padilla Serra.
Dr. Ramírez Rico, vota al Dr. Morodo. Dr. Sánchez Agesta, vota a Dr. Padilla Serra.
Dr. Fernández Miranda, vota a Dr. Padilla Serra. Queda, pues, propuesto para la tercera cátedra, el opositor D. Alfonso Padilla Serra³²⁶.

Durant un temps, ens diu Mariano Peset, els alumnes dels dos últims cursos van poder triar una optativa. El 1969, Enrique de la Villa va proposar dos optatives i van ser acceptades: Historia del moviment obrer, i Política social; Broseta, Dret de cooperatives; Vicente Montés va refondre Dret agrari amb Dret de l’empresa agrària; Diego Sevilla el curs 1971-1972 va impartir: Llibertats públiques i Dret polític (idees i

³²⁴ *Ibidem*, Actes d’oposició a càtedra..., resolució d’admesos de 24 de novembre de 1966, p. 66.

³²⁵ *Ibidem*, Actes d’oposició a càtedra..., p. 51.

³²⁶ *Ibidem*, actes d’oposició a càtedra..., p. 51 – v

formes polítiques)³²⁷.

Les primeres gestions per escometre un nou pla d'estudis, ens recorda Peset, van iniciar-se ja el 1967, en les quals, es va parlar sobre les diverses interpretacions reglamentàries i jurídiques: “Galvañ apela a jerarquía de las leyes: son preferentes las órdenes ministeriales que regulan el plan –aclara- sobre una orden del rector, que solo prevalecería elevada a orden del ministerio; Díez-Picazo apoya con el reglamento de la facultad, que es un decreto –sutilezas jurídicas-”³²⁸. Aquestes deliberacions van prolongar-se fins al 1970, quan van acordar que cada càtedra, una vegada escoltats els alumnes, presentara al degà Adolfo Miaja un informe. Els degans de tot l'estat van reunir-se a Toledo-. El director general va voler implantar el nou pla el curs 1972-1973-. El 29 de juny de 1971 fou creada una comissió durant el deganat de Manuel Broseta, que el 15 de maig va presentar un informe: “ A Arche le causó una magnífica impresión, mientras Viñas lo calificó como “desacertado, perjudicial y grave”³²⁹. Per aquest motiu van ajornar aquell assumpte. Altres discussions van ser referides a si l'alumnat podria votar certes qüestions.

El SEU va estar feble i desbordat pel 1964, segons Mariano Peset. La liberalització del sindicat va arribar tard, no va ser acceptada pels estudiants en lluita. La Confederació Universitària Democràtica Espanyola (CUDE) va reunir-se a Calella – Barcelona, on va establir la seua proposta: “una universidad de ideología y conocimientos plurales, accesible a todo estudiante capacitado, reconocimiento de sus derechos; una conferencia independiente y representativa, que reuniría diversos sindicatos”³³⁰. Van acordar que les cambres es dirigiren a l'autoritat, i van demanar la destitució del caps de districte. També el SEU ho va fer en el següent congrés nacional. Les universitats de València, Barcelona i Sevilla van unir els seus sindicats; els estudiants bascos no van participar-hi. El Partit Comunista llavors tenia una gran implantació, tanmateix prompte va tenir escissions: Partit Comunista d'Espanya (marxista-leninista) d'Espanya (PCE-m-l), pròxim al Front Revolucionari i Anticapitalista Popular (FRAP), o el grup expulsat de Claudín i Semprún.

³²⁷ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 410.

³²⁸ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 411.

³²⁹ *Ibidem*, p. 411.

³³⁰ *Ibidem*, p. 413.

A Madrid el grup de renovació, ens recorda Peset, va organitzar unes conferències: Ruiz-Giménez, Aranguren.... i es va suspendre la de Tierno Galván. Els estudiants van portar la seua protesta davant la prefectura del sindicat, la policia va carregar, i hagueren de refugiar-se a la universitat. Aquell 1964 va haver-hi mobilitzacions per tot l'estat. El 1965 van continuar amb molta força les protestes: a la Complutense una reunió per a preparar la quarta assemblea lliure, amb participació de part del professorat, va portar al Rectorat les seues demandes: “en una marcha de miles de estudiantes, en la que participaron cinco catedráticos”³³¹. La policia va demanar-ne la dispersió, i com que no la va dur a terme: mànegues, colps, ferides, detencions...

El govern va reaccionar a les protestes amb extrema duresa, ens diu Mariano Peset. Va expedientar i llevar la càtedra a tres dels catedràtics: José Luis Aranguren, Tierno Galván i García Calvo; els altres dos van ser suspesos per dos anys, alguns professors van renunciar per solidaritat, i demanaren la revocació de la mesura. Els estudiants van ser durament sancionats. A la Facultat de València, l'alumnat, els primer dies de març d'aquest 1965, van fer una concentració assembleària prohibida pel rector.

Protesta del Claustre pels esdeveniments mediàtics

En l'acta de 8 de març de 1965, es pot veure la consternació dels distints membres del professorat, front la campanya de premsa comentada, de la qual la Junta discrepava totalment, el Claustre va adoptar una actitud de serenitat i silenci, pensant que des dels poders públics defensarien equànimement la universitat. La Junta va mostrar inquietud pels insòlits incidents estudiantils ocorreguts llavors: “Y no como pudiera pensarse, para defender intereses de clase, sino por entender que de ellos, puede resultar injustamente perjudicados ante la opinión pública, los estudiantes universitarios, el profesorado, y por ende, la universidad”³³².

Aquests esdeveniments, que provoquen inquietud entre l'alumnat, el claustre de la Facultat, va considerar, que no hauria de mantenir el silenci i calia conèixer-ne les causes i actuar contra la informació mediàtica assenyalada, que va fer responsable dels fets el professorat universitari. Per totes les qüestions referides, la Junta de Facultat de

³³¹ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 413.

³³² Arxiu de la Facultat de Dret, Junta Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 8 de març de 1965, apèndix, p. 131-131 bis.

Dret de València, de 8 de març de 1965, claustre de professors i alumnat, es va sentir obligada a demanar respectuosament i enèrgicament als poders públics:

- 1- Que respecto de los incidentes ocurridos y de los que en el futuro puedan producirse, en el ámbito universitario, se informe de manera objetiva, imparcial y completa a la opinión pública, para que esta pueda conocer la verdadera naturaleza de los hechos, y de sus causas, sin agravar en forma injusta e injustificada, la situación de profesores y alumnos ante aquella opinión.
- 2- Que, para evitar la tensión existente entre los universitarios españoles, la cual redundaría en perjuicio de la serenidad académica, se estudien y acepten las peticiones formuladas por los estudiantes, para establecer un sistema dentro de la organización estudiantil que facilite el diálogo, y que se dote de una estructura que sea representativa al máximo ante el Ministerio de Educación Nacional.
- 3- Que se fomente y garantice en todas las facultades universitarias escuelas técnicas, y especialmente frente a la opinión pública y ante los órganos de gobierno, la libertad para el desarrollo normal de la ciencia y de la enseñanza, lo cual no significa – cosa no pretendida en ningún caso, pero sí afirmada por los medios de información – la libertad para desarrollar actividades políticas desde la cátedra, sino la posibilidad de abordar dentro de la universidad y en régimen de entera libertad, la exposición y diálogo de los problemas nacionales, sobre los cuales los estudiantes universitarios, por condición de futuros dirigentes del país deben, si se estima oportuno, haber cambiado libremente sus impresiones³³³.
- 4- Que se aborde con la máxima urgencia el estudio y resolución de los problemas universitarios en su totalidad, poniendo de manifiesto en forma clara y con la debida difusión, que estos no se limitan a circunscribir a la reforma de las [...] De la máxima gravedad, de la forma como una vez más, y con motivo de los recientes incidentes estudiantiles, se ha presentado todo ante la opinión pública el proyecto de reforma. El profesorado piensa que parece dirigido a hacer pensar a la opinión pública que tales incidentes y su solución depende casi exclusivamente de tal informe. Lo cual, esta Junta rechaza totalmente.
- 5- Que la proyectada reforma del profesorado, caso de ser aprobada, no reduce en ningún caso, sino por el contrario, garantiza la objetividad en la decisión de elección de nuevos profesores y el nivel intelectual de los mismos.
- 6- Presupuesta la absoluta observancia y buena interpretación de las procesales y materiales, en cuanto a los procedimientos que tienen o puedan tener lugar, en relación con los hechos ocurridos, se propone que se dé publicidad completa y general dentro del correcto cauce procesal y particularmente de las resoluciones fundamentales concretas que se adopten. E igualmente con respecto a cualquier medida cautelar adoptada, o que se pudiera adoptar en relación con los referidos procedimientos.
- 7- Que por considerar de extrema gravedad las imputaciones formuladas por la casi totalidad de la prensa, recogidas por radio y televisión contra el profesorado universitario en

³³³ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 8 de març de 1965, apèndix, p. 132.

general, se estudie por el Ministerio de Educación Nacional, o en su defecto por la universidad si ello fuere preciso, la posibilidad de exigir las responsabilidades que procedan contra las difamaciones, exigiendo la correspondiente rectificación pública de las acusaciones que, además de ser injustas, reforman la realidad de los hechos y de la situación universitaria.

Por todo lo cual, como secretario de la Facultad de Derecho, doy fe.³³⁴

El claustre, en votació unànime, amb el suport dels representants dels estudiants legalment elegits, va acordar de remetre al Ministeri d'Educació Nacional un escrit, amb la finalitat que fora transmès al ministre, amb l'objectiu d'exposar, les queixes i la problemàtica universitària i social valenciana i nacional d'aleshores:

El claustro de profesores de la Facultad de Derecho de Valencia siente una honda preocupación y un profundo descontento ante la campaña desarrollada desde hace algún tiempo, por los medios de información (prensa, radio y televisión), que de forma parcial e incompleta los problemas universitarios. Problemas que, como se resalta en un escrito elevado a la superioridad por el claustro de la Facultad de Ciencias Políticas, Económicas y Comerciales de Madrid, son más o menos similares a los de otros países y consecuencia, en gran parte, del desarrollo de nuestra sociedad y de sus correlativas necesidades docentes y profesionales.

El descontento y la preocupación sentidos por esta Junta, no se debe al hecho de que la sociedad española se preocupe por tales problemas, ni tampoco porque de ellos se haya ocupado los órganos de información, los cuales en un país bien organizado deben convertirse en eco fiel de toda la problemática nacional, a fin de informar a la sociedad y de recabar por este procedimiento, ideas i soluciones para tales problemas. La inquietud sentida por este claustro, el cual se ha ocupado reiteradamente los proyectos de reorganización de los estudios de las facultades de Derecho, se debe a la forma parcial, unilateral y tendenciosa como se han abordado tales problemas, forma que tendía de manera reiterada a hacer recaer sobre el estamento docente la responsabilidad íntegra de tales problemas y posibles defectos, desconociendo que estos existen, se deben a causas más profundas y complejas³³⁵.

El govern, ens diu Peset, a proposta del ministeri d'educació i del moviment mitjançant decret de 5 d'abril de 1965, després de fer una desmesurada lloança del SEU, lo transforma en la **asociaciones profesionales de estudiantes**, con cierta representatividad –dentro de los principios del movimiento-. Al matricularse, el alumno quedaba incorporado a la asociación del centro³³⁶. Pensa també que les reformes sobre el

³³⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 8 de març de 1965, apèndix, p. 132 bis.

³³⁵ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 8 de març de 1965, apèndix, p. 131-131 bis.

³³⁶ Mariano Peset, "Rebelión en la universidad", p.414.

sistema de representació, que van anar fent-se des del SEU, no van donar satisfacció al govern ni als estudiants. A Barcelona i altres centres universitaris, van rebutjar el nou sistema no participant o votant en blanc. A València, van participar-hi en dret, i van guanyar a l'oficialisme, en filosofia i lletres l'alumnat va votar en blanc, elegint després lliurament els seus representants, pràctica que va imposar-se anys després: “Los rectores, decanos y facultades se mostraron tolerantes... Esta facultad redactó un proyecto de estatutos de sindicato libre, democrático, que establecía una cámara formada por representantes elegidos”³³⁷.

A Barcelona va consolidar-se el 1966, ens rememora Mariano Peset, el sindicat democràtic en la Caputxinada de l'església de Sarrià. A la facultat de valència, Vicent Chulià, alumne de tercer de dret va proposar un cicle de conferències: professors i alumnat, sobre estructures agràries col·lectivistes, i altre sobre el País Valencià, en llengua catalana, prohibit en la Facultat de Dret, van posar-li diverses objeccions, però finalment va votar-se: “ Se alcanzó una mayoría mínima –hay cierta escisión entre los catedráticos, ganan los más recientes, con Miaja y Fairen”³³⁸. El Partit Comunista amb Antonio Palomares al front, fou hegemònic llavors en el món universitari, també va implantar-se Comissions Obreres. Els valencianistes van dividir-se: uns més nacionalistes, els altres més centrats en la lluita antifranquista i propers al PC.

A València, en facultats i escoles, ens recorda Peset, van formar-se les cambres, Ciprià Ciscar va ser secretari de cambra de districte, que: “Aprueba el futuro sindicato, la edición de un boletín informativo y convoca la reunión preparatoria del congreso para enero...”³³⁹. El govern, davant la deriva universitària, va constituir una comissió interministerial. Per aquest gener de 1967, les associacions oficials va convocar un congrés, que no va celebrar-se, mentre que els estudiants demòcrates van tenir les seues pròpies eleccions- van tenir també cambres- A la Facultat de Dret de València van venir representants de totes les universitats, membres dels sindicats lliures i també de les associacions professionals: “Cursaban en nuestra universidad estudiantes madrileños, expedientados el curso anterior. Sería una reunión pública, una muestra de la relevancia alcanzada por el movimiento estudiantil”³⁴⁰.

³³⁷ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p.415.

³³⁸ *Ibidem*, p. 416.

³³⁹ *Ibidem*. p. 417.

³⁴⁰ *Ibidem*. p. 417.

El congrés d'estudiants universitaris de València, segons Mariano Peset, va estar gestat des del Conservatori de Madrid. Ni el rector ni el ministre van donar-hi autorització. El 30 de gener de 1967 va tenir lloc al hall de la Facultat de Dret. Una comissió d'estudiants encapçalada per Ciscar, fou detinguda per la policia a l'entrada de l'edifici del carrer la Nau quan anava a entrevistar-se amb el rector: “que interrumpió las sesiones y detuvo a otros, al salir a las nueve y media, o en sus domicilios y colegios mayores”³⁴¹. El congrés va continuar l'endemà en llocs diferents per tal d'evitar les detencions. Va tractar-s'hi sobre: “Sociedad y universidad, su autonomía y proyección, su apertura a todas las clases sociales, libertades básicas, importancia de la investigación...”³⁴². Aquell mateix dia va morir a Madrid l'estudiant Rafael Guijarro: “al caer a un patio interior en un registro policial”³⁴³.

Concentració a la Universitat literària i repressió policial

El mes següent, l'1 de febrer de 1967, ens recorda Peset, va reunir-se el Ple a la Universitat Literària, on van llegir-se les conclusions davant d'un miler d'estudiants. S'hi va exposar, a més a més, una proposta de vaga. L'edifici fou rodejat per la policia: “-A las nueve de la noche- cargó la fuerza pública; unos 150 estudiantes se encerraron en el paraninfo –leyeron versos de Miguel Hernández-; a las once entraron los grises con autorización del rector y desalojaron, hubo 28 detenidos...”³⁴⁴. Finalment, la vaga general va convocar-se i va ser seguida per quasi totes les universitats; el govern va alliberar alguns detinguts i no va portar-los al TOP. L'avanç va durar poc de temps. Van tractar-se en Junta aquests esdeveniments: el professor Borrajo va manifestar el desig que els estudiants afectats pogueren reintegrar-s'hi i els va expressar el seu suport. La Facultat de Filosofia i Dret no va autoritzar l'entrada de les forces de l'ordre i va demanar l'alliberament dels detinguts.

A Madrid, el 26 d'abril d'aquest 1967, ens diu Mariano Peset, l'assemblea constituent va establir el seu sindicat; el mateix dia a València, a la Facultat de Medicina, en la festa de l'orla, van haver-hi enfrontaments entre estudiants i policia. Els

³⁴¹ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, 417.

³⁴² *Ibidem.* p. 417.

³⁴³ *Ibidem.* p. 417.

³⁴⁴ *Ibidem.* p. 417.

agents van entrar sense l'autorització del degà, Tomás Sala, que va patir un infart. Una nombrosa manifestació de professors i alumnes va dirigir-se cap al Govern Civil, que no va llegir el manifest de protesta: “Dice que la trasladará a la autoridad competente, y que no se publique nada en los periódicos. Se dirigen a la Glorieta y la plaza del Caudillo, aparece la policía y detiene a 20 personas”³⁴⁵. El Primer de Maig següent, Partit Comunista, Comissions Obreres i Sindicat Democràtic d'Estudiants- en constitució-, van convocar una marxa: Glorieta, la Pau i Sant Vicent, sindicats i avinguda de l'Oest: “Fue la primera manifestación obrera en la ciudad desde la República... Abortada por los grises, desencadenó fuerte represión ...”³⁴⁶.

La vicepresidència de Carrero Blanco en el Govern, el 1973, ens rememora Peset, va augmentar la repressió: “Se eliminan prórrogas de servicio militar y se insta una mayor presencia policial en las aulas –todos sabíamos quiénes eran, alguno se quedó de profesor en la facultad-. Se incrementan malos tratos y torturas, condenas del Tribunal de Orden Público”³⁴⁷. Molts dels que els van patir va ser per generositat i rebel·lia. El rector, José Corts Grau, va dimitir superat pels esdeveniments; el nou rector, Juan José Barcia Goyanes, va assistir a la Junta de Dret el 16 de maig de 1967. Alabant la seua figura, el franquisme li va atorgar la Gran Creu d'Isabel la Catòlica. Barcia va voler l'1 d'octubre, onomàstica de Franco, que hi haguera un catedràtic de la Facultat de Dret en la recepció de Capitania- missa i acte acadèmic-, i va enviar a Diego Sevilla Andrés.

En aquesta mateixa junta, van felicitar a Diego Sevilla Andrés, per la càtedra de Dret Polític aconseguida per oposició, i el professor Vicente-Arche, per l'obtenció per concurs de la càtedra d'Economia i Hisenda. El degà va donar compte d'un escrit de 8 de maig de 1967 de l'alumnat en què: “Los alumnos felicitan al decano y a los profesores de esta Facultad, por el funcionamiento de la misma, y agradece a los alumnos esta prueba de afecto que viene a alentar el equilibrio entre profesores y alumnos”³⁴⁸.

Adolfo Miaja de la Muela, ens diu Mariano Peset, va ser elegit degà en Junta el 24 de juliol de 1967. Hagué d'abordar la Llei sobre departaments i professors agregats,

³⁴⁵ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 418.

³⁴⁶ *Ibidem*, p. 419.

³⁴⁷ *Ibidem*, p. 420.

³⁴⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 16 de maig de 1967, p. 172 bis

en la qual va aparèixer un nou tipus de professor agregat. Els primers anys dels setanta van ser anys de: “generosa dotación de plazas, además de la nueva categoría de agregados, nuevas asignaturas, duplicación de cátedras y adjuntías, numerosos profesores ayudantes, aparte la paulatina creación de nuevas universidades públicas y privadas”³⁴⁹. El professorat va augmentar-se a partir del ministeri de Lora, i assoleix la màxima incorporació, amb Villar Palasí, a partir del 1970. Els contractats i col·laboradors van designar-se a proposta de les càtedres.

Aquells anys, segons Peset, van ser generalment de bona relació entre departaments: “Había un ambiente de investigación y esfuerzo y de esperanza, aunque todos sabemos que en la facultad –como en otros ámbitos- existen enfrentamientos y resquemores. Solo alguno se refleja en acta”³⁵⁰. El franquisme va perseguir i condemnar els estudiants, però va invertir recursos en *Ibidem*, ensenyament, necessaris per al desenvolupament econòmic. No ha pogut enumerar tots els ajudants o alumnes: “protagonistas de la oposición contra Franco, son demasiados, remito a la bibliografía final”³⁵¹. De la Facultat de Dret, una part considerable d’estudiants van convertir-se en docents. Alguns d’ells, a la Universitat de València, i també en diverses universitats.

Durant el curs 1967-1968, calgué posar en marxa les especialitats del pla d’estudis de llavors, ens diu Mariano Peset: en un ambient de penúria econòmica, feien falta més aules i professors. En l’aspecte representatiu, el ministre Villar Palasí, va permetre al Claustre proposar una terna per al nomenament del rector. En les dues juntes, pel juliol, va tractar-se la designació del rector de la Universitat de Granada, que no va ajustar-se al procediment citat, ja que va designar el proposat en segon lloc. Després de deliberar àmpliament el Claustre la qüestió esmentada, finalment: “La mayoría vota la propuesta de Sevilla Andrés, que agradece al ministro que permita la elección por el claustro, si bien este debía ampliarse con otros estamentos de la universidad”³⁵².

En Junta de 22 de novembre de 1967, ens recorda Peset, es va debatre l’informe de Broseta, Córdoba, Arche, Díez-Picazo, Fairén i Cerezo sobre el Reglament de funcionaris de l’administració civil, de data 16 d’agost, en què van qualificar-se les

³⁴⁹ Mariano Peset, “Rebelión en la universidad”, p. 424.

³⁵⁰ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 425.

³⁵¹ *Ibidem*, p.427.

³⁵² *Ibidem* p. 432.

faltes greus: “artículo 7º...b) Las manifestaciones públicas de crítica o disconformidad respecto a las decisiones de sus superiores o medidas de gobierno”³⁵³. A més a més, es va restringir la publicació de treballs relacionats amb els departaments ministerials, als quals el funcionariat pertanyerà (sense autorització prèvia). La dictadura, com s’ha vist, va endurir les seus lleis, especialment, les universitàries.

Ens diu Mariano Peset, que en les juntes no deixà de tractar-se aquest assumpte; es tractaven les distintes vessants, perquè consideraven que hi havia contradiccions entre la legislació vigent i la nova reglamentació. I si calia que el rector presentara un recurs contenciós administratiu? Va pensar-se si la Universitat podria fer-ho en la seua qualitat jurídicopública. Fairén opinava que millor recórrer al Consell de Rectors; Galvañ va dubtar sobre la legitimitat de la Universitat; Díez Picazo, que malgrat la incertesa, caldria fer-ho; Broseta va parlar de defensar l’essència de la Facultat de Dret:

Se discutió y aprobó por mayoría. Galvañ presentó en contra un voto particular detallado, donde muestra sus conocimientos; era especialista en proceso contencioso administrativo, en especial contra ayuntamientos y diputaciones, ya que entonces afectaba menos el Estado central. Corts se adhirió a este voto en una junta de 17 de febrero... Pero cortó la iniciativa, como no había unanimidad en la junta³⁵⁴.

Adolfo Miaja de la Muela, ens recorda Mariano Peset, va felicitar, en qualitat de degà, per l’abril del 1968, el nou ministre José Luis Villar Palasí, en l’òrbita de l’Opus Dei, que va respondre-li: “en términos muy expresivos”³⁵⁵. L’Associació Nacional de Professors Adjunts va demanar a la Facultat el seu suport davant les Corts: uns professors adjunts de manera definitiva, Diego Sevilla i Manuel Broseta, van estar d’acord. Finalment la Junta va assumir la proposta, i es va dirigir a: ministeri, procuradors valencians i rectors de les altres universitats. El 24 de gener de 1969, Franco va decretar l’estat d’excepció per tres mesos, i va suspendre els articles del Fur dels Espanyols concernents a dret d’expressió, domicili, associació i detenció sense el límit de les 72 hores.

Uns dies abans, ens diu Peset, va morir l’estudiant Enrique Ruano en caure del setè pis de la Direcció General de Seguretat. Castillo del Pino va escriure sobre aquest succés encertadament: “En la sentencia, el voto particular de uno de los jueces reconoció que fue asesinato, aunque no se podía saber quién de los encausados era el

³⁵³ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 437.

³⁵⁴ *Ibidem*, p. 437- 438.

³⁵⁵ *Ibidem*, p. 429.

autor”³⁵⁶. A València, l’assemblea de districte va convocar una manifestació que va ser molt nombrosa. L’endemà van començar les detencions: “obreros y estudiantes, de abogados que los defendían –García Esteve, Manuel del Hierro... - de colaboradores de *Cuadernos para el diálogo, Revista de Occidente o Triunfo*”³⁵⁷. Manuel Fraga, ens recorda Mariano Peset, va parlar de: “ola de confusionismo y subversión mundial”³⁵⁸, referint-se al maig francès; ahora, parlava d’un llibre blanc per a la reforma educativa. Segons Sergio Rodríguez Tejada: “la política del palo y la zanahoria”³⁵⁹. La Conferència Episcopal va pronunciar-se a favor de l’estat d’excepció. El vicepresident del govern, Carrero Blanco, va justificar les mesures, citant també el maig francès i els esdeveniments de Tlatelolco a Mèxic: “Una conspiración comunista que buscaba debilitar el país, sirviéndose de “algunos insensatos caídos en el ateísmo, la droga y el anarquismo””³⁶⁰.

El professor Fairén, en la Junta de Facultat d’11 d’octubre de 1969, va comentar *la similitud del treball presentat al Premi Orúe-Plaza pel professor Ruiloba*. La temàtica era semblant a l’assumpte de “Barcelona Traction”, que van estar defensant professionalment ell i Adolfo Miaja, el degà, i que era aleshores un afer *sub iudice* al Tribunal Internacional de la Haia. Pels plantejaments exposats, va considerar l’abstenció la posició més adequada en la votació del premi citat. També es va tractar aquell dia el Projecte de la nova Llei general d’educació. El professor Díez-Picazo va comentar en el torn de precs i preguntes que havia conegut el projecte citat, perquè havia estat publicat en premsa íntegrament; va pensar que el consultarien primer a les universitats; creia que caldria fer-hi esmenes i una ferma protesta corporativa o individual. Van adherir-se a la seua proposta els professors Broseta, Vicente-Arche, Cerezo i la professora Puente. El degà, com feia de costum, no va posar entrebancs a convocar nova Junta.

En la Junta de 22 de novembre de 1969 va tractar-se el Reglament del règim disciplinari dels funcionaris de l’administració civil: Decret 2088, de 16 d’agost de 1969, que tracta, sobre les crítiques públiques a superiors i al govern. Els professors numeraris van presentar una reclamació per escrit, invocant l’article 12 del Furs dels

³⁵⁶ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 429.

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 430.

³⁵⁸ *Ibidem*, p. 430.

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 430.

³⁶⁰ *Ibidem*, p. 430.

Espanyols: “Todo español podrá expresar libremente sus ideas, mientras no atenten a los principios fundamentales del Estado³⁶¹.”

Va haver-hi una interpretació majoritària sobre el text del projecte en el sentit que atemptava contra la llibertat dels treballadors funcionaris i del professorat universitari funcionari. Van considerar que calia demanar la derogació del projecte mitjançant recurs contenciós administratiu al Tribunal Suprem, per la personalitat juridicopública que caracteritza la universitat, i que li donava legitimitat. Els professors numeraris que presentaren el citat escrit de reclamació van sol·licitar, a més, que es portara a Junta i que aquesta fera seu el contenciós esmentat, i que assumira la Universitat de València les despeses econòmiques.

El professor Galvañ va considerar que la Universitat no tenia legitimitació per a fer aquest recurs, perquè la figura del rector no disposava de legitimitat activa, i així ho va argumentar en el debat; el professor Díez-Picazo va dir que calia fer el recurs, malgrat que es perdera; el degà, Adolfo Miaja, i el professor Santa Cruz també van manifestar la seua opinió favorable a la reclamació; el professor Broseta, per la seua banda, va tenir dubtes de tipus dogmàtic i exegetíc.

Després d'acabada la deliberació, va produir-se la votació sobre si es feia el recurs. A favor: degà, Miaja; professors: Santa Cruz, Fairén, Broseta, Díez Picazo, Córdoba, Vicente-Arche, Cerezo, i Albiol; representació del professors adjunts: Montero. En contra: professor Galvañ. El professor Sevilla no va assistir a aquesta Junta³⁶². En la junta de 17 de febrer de 1970, va posar-se de manifest que el recurs no s'havia fet, per falta d'acord en la manera de redactar-lo. Va traslladar-se el posicionament del Rectorat: es pensava, que el titular de la Càtedra de Dret Administratiu fera la gestió per modificar, almenys, el reglament del personal docent.

Poc abans de la proclamació i jura de Joan Carles I, el 22 de juliol de 1969, amb motiu de la successió, ens rememora Peset, Juan Miquel, catedràtic de dret romà a Barcelona, exalumne de la seua facultat va publicar: “El problema de la sucesión Augusto”, y aunque no aludía al presente, todos reímos con su ironía³⁶³”. De nou, pel desembre del 1970, es va suspendre per sis mesos l'article 18 del Fur dels Espanyols: “-plazo de detención- y continúa el castigo sistemático, atroz contra los estudiantes y

³⁶¹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 22 de novembre de 1969, p. 97 bis.

³⁶² Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 22 de novembre de 1969, p. 98 bis.

³⁶³ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 430.

obreros³⁶⁴. Al País Valencià, el valencianisme va agrupar-se en Germania Socialista, creada per Josep Vicent Marqués, després en el Partit Socialista Valencià d'Alfons Cucó. Davant d'ells va sorgir la ultradreta de Moviment Social Espanyol, Partit Espanyol Nacional Socialista, que van unificar-se, Acció Universitària Nacional de Blas Piñar, i Cercle Matías Montero.

Segons Peset, la resistència estudiantil fou liderada políticament pel Partit Comunista. Malgrat la seua ortodòxia i fidelitat a la Unió Soviètica, va optar per fer un “pacto por la libertad”³⁶⁵, cosa que va originar importants desacords en l'àmbit comunista. A més de les anteriorment comentades escissions, nous grups més radicals hi van fer aparició: cenetistes de Bandera Negra amb *Terra Lliure*, la trotskista Lliga Obrera Revolucionaria amb *Combate* com a mitja de difusió, i d'altres amb *Barricada* o *Bandera Roja*. Assemblees i manifestacions van convertir-se en perilloses, per això va optar-se pels comitès de curs clandestins, llavors: “No es viable ningún acuerdo con el gobierno franquista y optan por una revolución profunda y radical, de masas, junto a los obreros... Cambian métodos y actividad: fijan carteles y reparten papeles y octavillas; organizan “saltos” o intervenciones rápidas de un grupo, ocupan locales, hasta algún cóctel Molotov... Una guerrilla de baja intensidad³⁶⁶.”

La Llei General d'Educació, 1970

Els falangistes Fraga i Solís, i el propagandista Castiella van ser expulsats del govern, ens recorda Peset, per l'octubre del 1969, i es va concentrar la majoria governamental amb l'Opus Dei. Va ser el resultat, a més d'altres qüestions, de la crisi del cas Matesa. En la Llei general d'educació, de 4 d'agost de 1970, del ministre Villar Palasí, no va ser consultada la universitat, i aquesta va sentir-se exclosa: “Una anécdota que viví entonces: alguien, en la sala de profesores, preguntó a Corts, con quien Villar tenía buena relación –ambos habían estudiado en el colegio de Burjasot-, si le había consultado; el exrector con evidente disgusto dijo que no...”³⁶⁷. Des de la llei Moyano,

³⁶⁴ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 430.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 431.

³⁶⁶ *Ibidem*, p. 431.

³⁶⁷ *Ibidem*, p. 441. Sobre la Llei General d'Educació i el seu context veure Jordi Monjes i Pujol-Busquets: “La Ley General De Educación de 1970. La Administración Educativa”, *Revista*

va haver-hi nombrosos canvis en el sistema educatiu; García Alix i Callejo van consultar als claustrats; Ibáñez Martín als notables; Ruiz-Giménez va buscar la participació de la universitat.

Segons Mariano Peset, en les primeres dècades del segle XX, els catedràtics van demanar autonomia i participació en el sistema educatiu. En el preàmbul de la Llei general d'educació -1970, parlava de la superació del model Moyano i de la modernització del sistema “inspirada en el anàlisis de nuestra propia realidad educativa y contrastada con experiencias de otros países”³⁶⁸. La nova llei parlava també de: “la aspiración, hoy generalizada, de democratizar la enseñanza”³⁶⁹. Les dictadures sempre fan apel·lació al poble, en la motivació de la llei s'explica que la d'aquesta és el clamorós desig popular. A més a més, es parla del desenvolupament:

Armónico de la personalidad y la preparación para el ejercicio responsable de la libertad inspirados en el concepto cristiano de la vida y en la tradición y cultura patrias; la integración y promoción social y el fomento del espíritu de convivencia; todo ello de conformidad con lo establecido en los Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales del Reino (art. 1, 1)³⁷⁰.

La Llei general d'educació de 1970, ens recorda Peset, va reconèixer en el seu articulat, d'acord amb el Fur dels Espanyols: “garantiza los derechos de la Iglesia católica en materia de educación, conforme a lo acordado entre ambas potestades, enseñanza religiosa y acción espiritual en los centros”³⁷¹. La pretensió de la llei

de Educación, nº extraordinario 1, (1992), p. 131 y ss; Manuel de Puelles Benítez, “Tecnocracia y política en la reforma educativa de 1970”, *Revista de educación*, nº extraordinario 1, (1992), p. 25. I ss.; Soraya Cruz Sayavera, “El sistema educativo durante el franquismo: las leyes de 1945 y 1970”, *Aequitas*, 8, (2016), p. 57 i ss.; Marc Baldó Lacomba “Universidad española y oposición al franquismo: la regeneración universitaria (1956-1975)”, en Margarita Torremocha Hernández, *El Estudio General de Palencia: historia de ocho siglos de la Universidad española*, Valladolid, Universidad de Valladolid, 2012, pp. 211-230; Leonardo Sánchez Ferrer: *Políticas de reforma universitaria en España: 1983-1993*, Madrid, Instituto Juan March, Centro de Estudios Avanzados en Ciencias Sociales, 1996, pp. 124-220.

³⁶⁸ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 441.

³⁶⁹ *Ibidem*, p. 442.

³⁷⁰ *Ibidem*, p. 442.

³⁷¹ *Ibidem*, p. 442.

universitària de Villar Palasí fou la pretesa autonomia universitària, donada de vegades, però no assolida: “Las universidades gozarán de autonomía y determinarán por sí mismas, los procedimientos de control y verificación de conocimientos, el cuadro y el sistema de sus enseñanzas, y su régimen de docencia e investigación (art. 64, 1r)”³⁷². Va cedir-se l’elaboració dels plans, sempre amb el vistiplau final del ministeri. Durant aquell temps, a la Facultat de Dret, Manuel Broseta Pont fou elegit degà el 7 de juliol de 1970. Va arribar-hi quan: “Empiezan tiempos de reforma, mientras sigue la agitación estudiantil, se elige un decano joven y eficaz, animoso ...”³⁷³.

Segons Mariano Peset, en la Llei general d’educació va ser clau la composició dels claustres per a aconseguir l’esmentada autonomia, quan el rector va ser elegit pel claustre. El claustre va votar els catedràtics designats candidats: “En las facultades valencianas se instauró una organización compleja, con claustro de amplia composición: todos los catedráticos, agregados y adjuntos, así como los contratados de estas categorías, cinco ayudantes y seis alumnos (art. 32)”³⁷⁴. Malgrat això, les seues funcions van ser limitades: “Reservaba la elección del decano a una junta especial formada por catedráticos y agregados, cinco adjuntos, dos ayudantes y tres alumnos (arts. 32, 34, y 309)”³⁷⁵. Cada centre va conformar-se per claustre, junta de facultat i junta d’elecció del degà. Es va permetre elegir els representants dels alumnes pel procediment democràtic que establiren, i crear associacions culturals professionals i esportives.

Aleshores, l’àmbit universitari, pensa Peset, es va prendre seriosament l’autonomia, ningú va voler ser minoritari: “Aunque la ley Villar solo pretendía atraerlos al régimen franquista, para imponer en las aulas su paz férrea y sus ideas”³⁷⁶. Com s’ha comentat, va ser unes de les mesures dels tecnòcrates: dotar econòmicament la universitat per assolir desenvolupament econòmic. Malgrat que els polítics ho obliden, ens diu: “la investigación es esencial, se refleja en la docencia”³⁷⁷. La nova Llei general d’educació va tractar-se freqüentment en les juntes a partir del curs 1970-1971. El rector Barcia va encomanar urgentment a Manuel Broseta els estatuts provisionals, i

³⁷² Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 445.

³⁷³ *Ibidem*, p. 440.

³⁷⁴ *Ibidem*, p. 445.

³⁷⁵ *Ibidem*, p. 445.

³⁷⁶ *Ibidem*, p. 446.

³⁷⁷ *Ibidem*, p. 446.

van ser remesos a catedràtics, agregats i adjunts. Com que no havia començat el curs: “y los alumnos estaban ausentes –hace notar Carmen Alborch-; deciden que se consulte con los delegados y otros, en todo caso podrán modificarse al pasar a definitivos”³⁷⁸.

Va portar-se a Junta, ens rememora Mariano Peset, la creació de la Fundació Cañada Blanch, institució cultural i d’investigació, que va ser presidida pel rector, i el degà de dret va formar-ne part del consell d’administració. Pel desembre del 1976, Manuel Broseta va consultar en Junta l’actitud a seguir, perquè els estudiants havien convocat una jornada d’atur. Aquests van contestar: “No pretenden enfrentar-se a los profesores, y que las sanciones acarrearían mayor desorden. Al fin acordaron que las clases no podían suspenderse de manera unilateral, y les exhorta a que depongan su actitud y vuelvan a la normalidad”³⁷⁹. Amb motiu del judici de Burgos contra els militants d’ETA, ens diu, els estudiants van convocar diverses assemblees; una del districte de la Nau va enviar un telegrama; va haver-hi també salts clandestins. La policia: “cargó contra los manifestantes y detuvo a varios; lo intentaron de nuevo, nuevas cargas...”³⁸⁰. Finalment, per la pressió internacional, Franco va concedir l’indult als nou condemnats a mort.

Sergio Rodríguez, en *Zonas de libertad*, analitza la peculiaritat de la mobilització universitària en València, marcada per l’estigma republicà de manera semblant a Madrid i Barcelona: “En numerosas ocasiones Valencia fue utilizada por el régimen como símbolo de la alianza entre el Caudillo y su pueblo”³⁸¹. La seua universitat, més secundària, ens diu, va patir menys pressió i vigilància, tanmateix: “Tampoco estaba tan relegada como para no resultar atractiva a profesores más despiertos que –bien por sus posiciones políticas, bien por su edad –estaban apartados de las dos grandes ciudades”. Considera també que la cultura autòctona va ser fonamental, com a element de justificació i identificació, alternatiu i tolerat, primer pas cap a la formació d’una comunitat dissident en l’espai públic.

³⁷⁸ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 446.

³⁷⁹ *Ibidem*, p. 448.

³⁸⁰ *Ibidem*, p. 449.

³⁸¹ Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universidad de Valencia, Vol. II (1965-1975)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009, p. 441.

Procés del que no van estar aliens, segons Rodríguez, alguns dels professors citats anteriorment. El moviment va elaborar un significat col·lectiu, més enllà del seu àmbit lingüístic: -como ilustra la resonancia de Raimon como cantautor antifranquista- e incluso del ciclo de vida de protesta estudiantil, con la continuidad de las reivindicaciones estatutarias durante la transición³⁸². Pensa, que el moviment estudiantil antifranquista en València, va ser major que en altres llocs, per la feblesa del moviment obrer local. Durant la primera meitat dels seixanta, va ser molt important l'existència de líders qualificats en l'activisme universitari. El 1967 va ser culminant, amb la celebració per gener de la I Reunió Coordinadora i Preparatòria. València fou important en el conjunt del moviment:

Tras la descomposición del SDEUV y el Estado de excepción de 1969, el movimiento en Valencia se recuperó y llegó a su segundo gran apogeo en el curso 1971-1972, para declinar después y verse colapsado por los expedientes de 1973, y el abandono de la universidad por el grueso de los disidentes. La depuración académica afectó antes a madrileños y barceloneses, lo que quizás ayudó a una cierta recuperación de las movilizaciones en el último curso del franquismo, coincidiendo con el auge de las protestas de los distritos menores que, como Valladolid o Murcia, calentaron motores hacia el final de la dictadura³⁸³

El Projecte de Llei d'estatut de la Universitat de València era una de les qüestions que van ser tractades en la Junta de Facultat, al maig del 1970. Va donar-se compte també de la concessió a València del Borsí, pel qual tant va lluitar Joaquín Maldonado, aquest, amb estreta relació amb Broseta en assumptes relatius al valencianisme polític, i en l'oposició al franquisme, tal com va referir Alfonso Maldonado Rubio en *El camino inverso*.

En la Junta de Facultat de 7 de juliol de 1970, l'última com a degà d' Adolfo Miaja, va votar-se l'elecció del nou cap responsable de Dret de manera unipersonal i secreta. Van participar-hi: degà: Miaja de la Muela; professorat: catedràtics, professors i agregats titulars Mostaza Rodríguez, Santa Cruz Teijeiro, Gitrama González, Broseta Pont, Galvañ Escutia, Vincente-Arche Domingo, Díez Picazo, García Gonzalez, Córdoba Roda, de la Villa Gil i Viola Soria. Van excusar-hi l'assistència i van votar per escrit: professors: Fairén Guillén, Sevilla Andrés, Cerezo Mir. El resultat de la votació va ser: Broseta Pont, 10; Adolfo Miaja, 3; Galvañ Escutia: 1; en blanc: 1. De manera

³⁸² Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad*, p. 441.

³⁸³ *Ibidem*, p. 442.

que Manuel Broseta Pont fou el nou degà³⁸⁴.

Luis Enrique de la Villa, catedràtic de Dret del Treball, va proposar en la Junta de 19 de setembre de 1970 crear dues noves disciplines optatives: Història del moviment obrer i Política social, matèries que ens donen compte de les inquietuds del moment. Carmen Alborch, representant dels estudiants, el mateix dia, va lamentar la manca d'opinió de l'alumnat en la Junta a causa de les vacances. El degà, Manuel Broseta, li va respondre que en aquell moment, no era possible fer-ho corporativament, però agràia la disposició d'aquests.

A la Junta de Facultat de 7 desembre de 1970 van assistir: degà, Manuel Broseta; professors: Galvañ, Díez Picazo, de la Villa, Corts, Sevilla, Vicente Arche, Mostaza, Vicent Juliá, Miaja; representació de l'alumnat: Mota i altres. Van tractar-se les possibles mesures disciplinàries a l'alumnat, com a conseqüència de l'atur que s'havia fet, i del que es volia fer a partir del 20 de novembre. Broseta, el degà, va transmetre les manifestacions dels representants dels alumnes: "En ningún momento habían buscado ni deseado el enfrentamiento con el profesorado"³⁸⁵.

Mota, representant també dels estudiants, recull l'acta, va intervenir-hi: "Ante la posibilidad de que la Junta adopte medidas sancionadoras, manifestó su temor de que dichas medidas pudieran provocar un proceso de disgregación de la Facultad, cuando hasta ahora, no se había producido ningún enfrentamiento entre profesores y alumnos". El professor Sevilla va exposar el seu parer:

Manifiestar sus dudas de que se pudiera seguir libremente opinando, cuando se oyen manifestaciones como las anteriormente transcritas, en orden a las posibles consecuencias de la adopción de posibles medidas sancionadoras, y manifestó, que si se sometía a votación este tema, él se abstendría, porque su voto, sería indudablemente sancionador³⁸⁶.

Després de debatre l'assumpte profusament, la Junta va acordar (amb l'opinió en contra del professor de la Valle) : 1- Amb les disposicions vigents, no podien suspendre les classes. 2- Exhortar i advertir els alumnes que restabliren l'actitud acadèmica. 3- Comunicar per escrit als alumnes els acords adoptats.

³⁸⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 7 de juliol de 1970.

³⁸⁵ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 7 de desembre de 1970, p. 50.

³⁸⁶ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 7 de desembre de 1970, p. 50- v.

Per l'abril del 1971, ens diu Peset, va tractar-se en Junta l'organització d'un cicle de conferències. La proposta de Broseta fou sobre la unificació de jurisdiccions i va demanar que la ponència fora de Ruiz-Gimenez; una altra sobre delictes monetaris, contraban, jurisdicció penal i contenciosa administrativa podria impartir-la García de Enterría o García Trevijano; Fairén tractaria sobre el Tribunal d'Ordre Públic, el Central de Treball, els tribunals militars i la Llei sobre perillositat social: “se pretendía tratar de estos puntos candentes, en un marco amplio”³⁸⁷. Uns mesos abans, el degà va informar el Claustre sobre la progressiva disminució de l'assistència a classe i si caldria estudiar-ne els motius. Al més de maig va continuar la mobilització estudiantil. La policia es trobava molt ben informada pels confidents i amb les mans lliures, i el TOP funcionava a ple rendiment. A la Universitat de València, ens diu, va haver-hi assemblees en l'edifici central –Filosofia i Lletres–, i manifestacions reduïdes: “saltos, apedreando bancos o acudiendo ante el palacio episcopal, reprimidos por los antidisturbios con ayuda de grupos de ultraderecha. Quemaron una bandera y un retrato de Franco...”³⁸⁸.

En la llarga tasca d'oposició al franquisme, els comunistes van suportar nombroses desarticulacions. En la ‘caiguda’ del PCE al País Valencià el 1959, ens recorda Benito Sanz, van ser detingudes al voltant de 300 persones, de les quals, sols 25 van ser processades pel Jutjat Especial Nacional d'Activitats Extremistes, presidit pel coronel Enrique Eymar Fernández; aquest militar va renunciar a l'ascens a general per no deixar el comandament d'aquest jutjat. Per primera vegada, estudiants universitaris van ser detinguts, torturats i condemnats a llargues penes de presó. Els càrrecs i acusacions van ser per: “Rebelión militar, aplicándoles Código de Justicia Militar y el Código Marcial, como en épocas de guerra. 20 años después de finalizar la guerra, aún se seguía juzgando a los civiles con rigores de consejos de guerra y aplicándoles duras penas de prisión por el hecho de oponerse, de forma pacífica, al régimen franquista”³⁸⁹.

Benito Sanz rememora algunes de les detencions d'aquell 1959: Eduardo del Alcázar, torturat a la caserna d'Arrancapins; Abelardo Gimeno, amb quasi tota la seua informació, factures per a justificar les despeses del partit i una foto amb el telèfon de Julio Marín Pardo, estudiant de Medicina; Vicente García Bordes, de Ciències; José

³⁸⁷ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 449.

³⁸⁸ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 451.

³⁸⁹ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, Valencia, Feis, CCOO País Valencià, Albatros, 2002.

Luis Rubio, de Filosofia i Lletres; i Manuel García Pastor, de Perits Industrials. Julio Marín va ser un dels primers universitaris detinguts. Segons Sanz, la seua pertinença a la classe treballadora era un fet poc comú aleshores. Considerat perillós intel·lectual, portaren Marí a la presó de Valladolid, on va negar-se a combregar i van aïllar-lo un mes en una cel·la sense vidres a la finestra i a 15° sota zero de temperatura: “Querían doblegarnos, humillarnos, ‘rompernos’ la moral. Era una tortura psíquica”³⁹⁰. Segons Sanz i els documents aportats per Julio Marín, el degà de la Universitat de València, José Barcia Goyanes –catedràtic d’Anatomia-, va negar-li l’autorització per a examinar-se a pesar de la informació favorable dels metges de la presó on va ser-hi. Quan va poder examinar-se, va acabar la carrera en tres anys, el 1964 (catedràtic de Pneumologia des del 1992). De la sentència del consell de guerra pels fets condemnats de la acusació, pot deduir-se l’arbitrarietat d’aquesta:

RESULTANDO VI. Que el procesado Julio Marín Pardo, en septiembre de 1958, realizó un viaje a Francia, como centro-guía del SEU que era; allí se pone en contacto con un elemento del Partido Comunista denominado “el cojo”, quien le propone, aprovechándose de los viajes que realiza en función de su cargo, lleve a España propaganda impresa del Partido Comunista, y así lo hace el procesado, que trae una maleta de doble fondo desde París hasta Valencia, que contiene “*Mundo Obrero*” y otros folletos análogos, entregando a su llegada parte de la propaganda a Higinio Recuenco, y distribuyendo el resto entre García Bordes y López Rubio, para que la difundiesen en el ambiente universitario. Sostuvo varias entrevistas con Gimeno Lara, que le encargó la confección de un cliché para hacer en multicopista, un manifiesto dirigido a los obreros de la Unión Naval de Levante, y dos clichés más para propaganda dirigida a los obreros portuarios de Sagunto; actuó siempre como jefe y organizador del mencionado grupo universitario³⁹¹.

La ‘caiguda’ del PCE en 1962, ens recorda Benito Sanz, va ser conseqüència del suport universitari a les vagues mineres d’Astúries. El partit, llavors, va tenir una presència significativa, ben articulada en tot l’Estat i amb l’exterior. També va tenir una important representació social: “De los 27 procesados y condenados, 7 eran estudiantes universitarios, 17 trabajadores de distintas ramas, dos labradores y un comerciante. Una parte importante era inmigrantes de provincias no valencianas”³⁹². Van detenir-hi:

³⁹⁰ Julio Marín Pardo. Citat en *Rojos y demócratas*, p. 65. Va col·laborar, aportant una valuosa documentació.

³⁹¹ Julio Marín Pardo. Citat en *Rojos y demócratas*, p. 63.

³⁹² Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, València, Feis, CCOO País Valencià, Albatros, 2002, p. 79.

“Fernández y López de Andújar, Eugenio Boscá Cano, Francisco Codoñer Caballero, Mario García Bonafé, Jaime Pérez Montaner –estos tres últimos estudiantes de Filosofía y Letras-, Ángel Pestaña Vargas (Medicina), y José Galán Peláez- maestro del Centro Diocesano del Barrio del Cristo-”.³⁹³ Després de la desarticulació del PC, els socialistes nacionalistes van comandar l’oposició al règim.

Els processats van ser condemnats, ens diu Sanz, en sumari de consell de guerra, Causa 629/62, Capitanía General de la Primera Regió Militar, Sentència 20.2.1962, en la qual, va fer-se referència a la procedència a l’àmbit de l’Església catòlica d’alguns quadres, i de José Baylo Ramonde, rector condemnat anteriorment. La sentència i les acusacions corresponen, ens diu, al llenguatge jurídic i polític del primer franquisme. Van ser acusats de ser membres voluntaris del Partit Comunista i de fer activisme sindical i universitari contra l’Estat:

Se prestaron a secundar las directivas del grupo político al que se adscribieron, con propósito de derrocar, por medios ilícitos el régimen político establecido en el territorio nacional [...] Fomentar la rebeldía de los trabajadores en el seno de las empresas [...] Procurando extender este clima de agitación y hostilidad hacia las instituciones del Estado, a los sectores escolares de la capital de Valencia, constantemente influenciados por el deseo de provocar conflictos laborales, alteraciones de orden público y colapsos en la economía del país, particularmente con ocasión de las huelgas originadas en los meses de abril y mayo de mil novecientos sesenta y dos en Asturias, pretextando, para cubrir la finalidad revolucionaria perseguida, reivindicaciones sociales [...] Para sustituir el régimen político imperante por la voluntad nacional [...] Acorde con los postulados del comunismo, sobre procedimientos contrarios a la ley, y cuyas consecuencias serían desastrosas para la libertad humana y la civilización de Occidente [...] Los fines perseguidos por los delincuentes eran suministrar al extranjero noticias encaminadas a causar conflictos internacionales, y suministrar datos sobre el emplazamiento de bases americanas en el territorio español³⁹⁴.

Aleshores, ens recorda Benito Sanz, va ser el temps de revistes orals, conferències, cineclubs de la Nova Cançó... Es recull en *Rojos y demócratas* una entrevista feta a Raimon el 1969 per l’Agència EFE referida a aquell any, en la qual, el cantautor va recordar la influència de l’*Homme revolté* d’Albert Camús en *Diguem no*, un llibre que ell rellegia sovint entre els cinquanta i els seixanta, que comença amb la frase: “Qu’est-ce qu’un homme revolté? Un homme que dit non”³⁹⁵. Sens dubte, va

³⁹³ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas*, p. 81.

³⁹⁴ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas*, p. 83.

³⁹⁵ Ramon Pelegero i Sanchis, “Raimon”, “Efemérides 1939-1989. Agencia EFE, 1989, p. 198. Citat en Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas*, p. 84.

influenciar-lo en el seu compromís contra el franquisme la detenció d'uns companys d'universitat, per haver llançat pamflets demanant solidaritat amb els miners d'Astúries en vaga. Recordant aquella època i el contingut de les seues lletres, no era temps de “jo dic no”, sinó de “diguem no”, per a poder posar límits a l'opressió:

En el año 1962 había muchos franquistas, y pocos demócratas. Ahora hay muchos demócratas y pocos franquistas. Es lógico que así sea. En el año 1962 el dictador estaba vivo y en el poder. Ahora está muerto. Es lógico que así sea. Algunas de mis canciones podrán parecer esquemáticas a quien no ha vivido con intensidad el dolor de la dictadura y, por tanto, no puede tener presente cuánta pasión, cuánta rabia, qué inmenso deseo de cambio, cuánta desesperanza, cuánto peligro, cuánta constatación de impotencia, cuánto amor, cuántos límites impuestos y sufridos han sido sentidos por una vasta minoría que hoy tiende a olvidar para sobrevivir, y que ha sido deliberadamente olvidada por quienes llegaron al poder, por quien mayor interés debían haber tenido por mantener la conciencia cívica que la hizo posible³⁹⁶.

Segons Sergio Rodríguez, l'“avantguarda” autòctona va organitzar-se de manera independents dels altres districtes universitaris i va crear a vegades nous grups polítics, de manera semblant: “Ya sucedió en los años sesenta con la “Mosca” valencianista y volvió a repetirse muchas veces a partir de 1968, con siglas de mayor o menor recorrido, tales como Movimiento 24 de Enero, Tribuna Obrera, Unificación Comunista, Unión de Marxistas Leninistas, Germania Socialista y otros”³⁹⁷. Ens diu que, fins i tot el gir revolucionari del curs 1967-1968, l'activisme estudiantil i l'autorealització personal van ser percebuts de manera semblant. Alguns sectors més extremistes consideraven el sacrifici de la militància una necessitat de la lluita. El moviment va anar convertint-se: “En un entorno capaz de transformar, no ya las opiniones políticas, sino también las costumbres y los gustos de sus participantes, podemos referirnos a él legítimamente como un proceso contracultural”³⁹⁸.

La dictadura a Espanya llavors no va ser una excepció en el context internacional, ens recorda Rodríguez. Pensa que l'esquerra radical va desemmascarar el caràcter feixista d'alguns governs mitjançant la pràctica de “la retòrica de la “violència

³⁹⁶ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas*, p.84.

³⁹⁷ Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universidad de Valencia, Vol. II (1965-1975)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009, p. 441.

³⁹⁸ *Ibidem*, p. 446.

revolucionaria”³⁹⁹. La contradicció més important en la lluita contra el poder fou, d’una banda, la “lluita de classes” liderada pel “proletariat”: els obrers; aquests calia que foren conscienciats i liderats per un partit, “partit” format per: “Una minoría de ‘revolucionarios profesionales’ –intelectuales desclasados y obreros conscientes-”⁴⁰⁰. Alhora, ens recorda, els militants universitaris van ser genuïna eina fonamental. En la lluita revolucionaria van unir-se davant el règim, disposat a mantenir-se de qualsevol manera, en el temps d’enfrontament entre blocs:

A partir de 1968 la represión favoreció una deriva extremista entre los disidentes; y las exigencias de la lucha clandestina conllevaron un refuerzo de sus organizaciones. Sin embargo, el hecho de que ese extremismo se llenase con un proyecto revolucionario y el que se adoptase un determinado modelo de comunidad militante constituyeron dos consecuencias de la influencia ejercida por el marxismo-leninismo, cuyos efectos se vieron, a su vez, potenciados por su vigencia en el ámbito internacional.

Por lo demás, los nuevos métodos contrasubversivos fueron muy eficaces. Confidentes e infiltrados mantuvieron a la izquierda universitaria bajo un cierto control, colaborando en detenciones y caídas. Agravaron los temores y desconfianzas de la vida clandestina, que tantas energías consumía en las organizaciones franquistas⁴⁰¹.

Segons Benito Sanz, l’augment de la conflictivitat estudiantil va ser la característica del curs 1968-1969. Va haver-hi 35 detencions per tinença de propaganda il·legal. La premsa local en va donar compte, publicitat el comunicat de la Direcció Superior de Policia de València. Antonio Palomares Vinuesa, membre del Comité Central del PCE, va ser torturat i va patir-ne seqüeles físiques. El 24 de gener de 1969 fou declarat l’estat d’excepció. Pel gener del 1969, després de ser detinguts per llançar propaganda subversiva a Mislata, van ser processats pel TOP: “Bernardo Pascual Castany Magraner, Jesús Sanz Díaz, Antonio Giménez del Castillo i Encarnación Blanca Muñariz Gandía. Finalment, els quatre encausats pels fets del 22 de gener de 1969 foren jutjats i condemnats: “Por delito de propaganda ilegal a la pena de un año de prisión menor y veinte mil pesetas de multa; por el de desórdenes públicos, a tres meses de arresto mayor, y por cada uno de los delitos de daños, a la pena de quince mil pesetas de multa, con arresto sustitutorio por el impago de las mismas”⁴⁰².

³⁹⁹ Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad*, p. 436.

⁴⁰⁰ *Ibidem*, p. 436.

⁴⁰¹ *Ibidem*, p. 437.

⁴⁰² Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, València, Feis, CCOO PV, 2002, p. 109.

La coneguda, com a ‘caiguda’ del PCE a la Universitat de València, ens recorda Benito Sanz, va ser una setmana abans de l’1 de maig d’aquell 1971, fou un dels capítols repressius més forts contra l’estructura d’aquesta organització: membres universitaris –quasi trenta- i sectors de CCOO. Una part d’ells va poder amagar-se, entre els detinguts hi havia:

José Gálvez Miguel, Francisco Camarasa Yáñez, José Luis Monzón Campos, Benito Sanz Díaz, Ángel Guardia Cortés, Juan José López Hernando, Vicente Pérez Ventura i José Blas Ballester Gorrita, d’Econòmiques; Vicente Vergara del Toro, de Dret; Pedro Carrascosa Sánchez, Alfonso Martín Sampedro, Ana Knecht Robert, Manuel Tello Alapont, Jaime Escutia Guerrero, Margarita Sánchez García, de Ciències; Juan Ramón; de Medicina; Luis de Felipe Datas; de Filosofia i Lletres, etc⁴⁰³.

Ens recorda Mariano Peset, que aquell Primer de Maig del 1971 alguns comandos van actuar als barris obrers de: Cabanyal, Mislata, Orriols o Quart: “con propaganda y banderas, consignas, destrozos en bancos... El día 12 el gobernador publicó en prensa una nota con el título “Comunismo, en la Universidad de Valencia. Importante servicio de la Policía”⁴⁰⁴. Van ser detinguts uns estudiants; *Lluita* va defensar el Partit Comunista d’aquella insídia; Broseta en juntes de 15 i 21 de maig va dimitir juntament amb el rector i la Junta de Govern per la nota del governador; el Ministeri no la va acceptar, va demanar l’opinió a Miaja, que va donar-li suport: “Ha procedido de acuerdo con los más elementales principios de la dignidad universitaria”, se adhirió Galvañ, Sevilla, Arche, Mostaza, Teresa Puente... Al parecer se trató el asunto en el consejo de ministros, que obligó al gobernador a visitar y dar cumplida satisfacción a la universidad”⁴⁰⁵.

Segons Peset, el rector va interessar-se pels estudiants detinguts, però el cap de policia tan sols li va permetre veure Vergara. Aquest va dir que es trobava bé i que volia fer l’examen com a alumne lliure. Van al·legar tortures, i el judici d’aquests detinguts va allargar-se quatre anys, mitjançant alguna influència: “se redujo un tanto el rigor de la sentencia, multas y seis meses de prisión...”⁴⁰⁶. La junta de 25 de novembre de 1971 fou de caràcter extraordinari, ens diu, el degà va informar sobre els incidents del dia

⁴⁰³ Benito Sanz Díaz, “L’oposició universitària al franquisme 1939-1975 ”, *DISE*, (2013), p. 111-112.

⁴⁰⁴ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 452.

⁴⁰⁵ *Ibidem*, p. 452.

⁴⁰⁶ *Ibidem*, p. 452.

anterior.

Manuel Broseta, el 19 de gener de 1971, va demanar en Junta a les assemblees d'estudiants, que els cartells reivindicatius informatius foren respectuosos i sense calúmnies. Al febrer de 1971, en Junta va comentar-se la disminució de l'assistència a classe de l'alumnat. Va tractar-se en la Junta de 27 de febrer de 1971 la possibilitat de fer un informe des de la Facultat de Dret sobre el Projecte de reforma de la Llei d'ordre públic, el qual van considerar alguns professors que incidia de manera pertorbadora en l'ordenament jurídic intern universitari. Segons el professor Díez Picazo, el paràgraf 3r de l'article 24 era una norma inconstitucional, en contradicció amb els principis jurídics de les nostres Lleis Fonamentals; el professor Fairén va coincidir amb el caràcter coactiu sobre l'ordenament jurídic universitari.

Manuel Broseta, el degà, va presentar verbalment la dimissió, el 11 de maig de 1971, segons l'acta de 15 de maig de 1971, a causa dels esdeveniments ocorreguts els dies precedents: detenció d'alumnes de la Facultat de Dret i una nota de Govern Civil publicada en premsa. La resta del Claustre també va dimitir solidàriament, per mantenir posicions semblants. Broseta va informar sobre l'entrevista que va mantenir amb el Governador Civil, i comunicà que aquests fets serien tractats en Consell de Ministres. Miaja va manifestar, referint-se a la gestió del rector, que va procedir amb: "los más elementales principios de dignidad universitaria"⁴⁰⁷. Diego Sevilla va dir:

El profesor Sevilla lamenta que hasta estos últimos acontecimientos, la Junta de Gobierno no haya tomado una actitud más enérgica, especialmente con ocasión de las agresiones de que fue objeto un profesor de la Universidad, y de los acontecimientos acaecidos en Castellón. Al propio tiempo, ruega al Sr. Decano, que haga las gestiones necesarias para que los alumnos de la Facultad puestos a disposición de la Autoridad Judicial, puedan realizar los exámenes correspondientes⁴⁰⁸.

Manuel Broseta va comentar també les gestions fetes amb el cap superior de policia, per tal que els alumnes empresonats reberen tracte adequat i comunicació amb l'exterior, ja que feia 8 dies que estaven detinguts. Referint-se a una altra qüestió, Diego Sevilla, com a director de l'Escola Social, va demanar, a causa del tancament prolongat de la Facultat d'Econòmiques, un espai a la Facultat de Dret per a fer classe.

Uns dies després, en la Junta de 21 de maig de 1971, Broseta, el degà, va explicar l'entrevista que va mantenir amb el Governador Civil. Satisfet per les

⁴⁰⁷ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 15 de maig de 1971, p. 69.

⁴⁰⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 15 de maig de 1971, p. 69 bis.

explicacions rebudes d'aquest, va retirar la seua dimissió. El professor Miaja, en nom del Claustre de Dret, a més amés, va felicitar el rector per la defensa feta dels interessos universitaris. Va deliberar-se també sobre el Projecte de reforma de la Llei d'ordre públic, comentat anteriorment en una altra Junta, i consideraren que calia fer una queixa. El professor de la Villa, a més a més de la supressió del paràgraf 3r de l'article 24, ja esmentat, pensava que l'autoritat governativa no eren tribunals ni jutjats. Per això: no gaudeixen d'inamobilitat en el seu càrrec, ja que no són administració pública, sinó que desenvolupen un càrrec polític. Doctrinalment, va dir, les sancions administratives no poden produir penes; és inconstitucional.

L'article 19 del Fur dels Espanyols, va argumentar de la Villa, diu: "Nadie podrá ser condenado sino en virtud de ley anterior al delito, mediante sentencia del tribunal competente y previa audiencia y defensa del interesado". Va considerar també que de lege data, la imposició de sancions, en dret positiu són penes. Finalment, la Junta va acordar redactar el text següent: "La imposición de penas como las establecidas en el proyecto, que incluso pueden llegar a la privación de libertad, deben corresponder a los tribunales"⁴⁰⁹.

Manuel Broseta va comentar que la derivació del professor de la Villa era quasi de caràcter gramatical. Va recordar l'evolució del sistema legal d'aleshores: "En 1959 no existía aún un mecanismo legal-político-constitucional, que permitiese controlar la constitucionalidad de las normas jurídicas y su anulación"⁴¹⁰. Amb la LOE -10 de gener de 1967-, va crear-se el recurs de contrafur, títol X. Va considerar que quan s'aprovara el projecte podria impugnar-se.

En la Junta del 25 de novembre de 1971 – extraordinària-, van tractar-se els greus esdeveniments del dia anterior. Assistents: degà: Manuel Broseta; professorat: Miaja, Santa Cruz, Corts, Fairén, Gitrama, Mostaza, Sevilla, de la Villa, Almansa, Vives, Martí de Veses, Puente, Albiol, Cervera, Montero, Molina, Ballesteros, Fuentes Carsí, Ruiloba, Vicent, Casabó, Espinosa, Vives Antón, Amat; alumna: Cano; alumnes: Rey, Ruiz, Motta, Giménez Santos; secretari: Montés.

Manuel Broseta, el degà, va relatar els fets del dia 24; al matí, sobre les 10.30, va haver-hi una concentració de piquets que portaven braçalets, dirigits per un d'aquests individus. Broseta va comentar la situació amb alumnes de Dret amb un cert lideratge.

⁴⁰⁹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 21 de maig de 1971, p. 77.

⁴¹⁰ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 21 de maig de 1971, p. 78.

Al voltant de les 12.00, devia haver-hi entre 100 i 150 persones concentrades, que van entrar a la Facultat en massa proferint crits, tirant pedres i trencant vidres: hi va haver enfrontaments i algun ferit. El degà va parlar amb alguns alumnes i altres testimonis, però no podien assegurar si les persones citades adés eren universitàries.

La situació d'aquell moment va ser veritablement greu, va manifestar Broseta, i va pregar, que, si arribava la policia, no entrara a la Facultat. Alguns professors i dirigir-se als estudiants i va dir: “La Universidad es, ante todo, tolerancia y respeto a los demás”⁴¹¹.alumnes van demanar la presència dels representants de l'ordre. El degà va interpel·lar els que van provocar l'aldarull violent tractant d'evitar incidents pitjors, per l'arribada de la policia: “Bajó de nuevo a parlamentar con los que se encontraban en la parte baja del hall; a los cinco minutos de la “conminación” abandonaron la Facultad, y en poco tiempo, la Facultad quedo vacía”⁴¹².

L'endemà fou de normalitat acadèmica, va haver-hi classes, llevat de l'aula de primer. En assemblea, l'alumnat va decidir anar a la Facultat de Filosofia i Lletres. Va produir-se una extensa deliberació sobre els esdeveniments ocorreguts. Broseta va comentar la possibilitat de donar compte al Jutjat de Guàrdia, i del requeriment pel rectorat d'un informe sobre tot el que va passar.

El professor Miaja, dirigint-se al degà Broseta, va dir: “Merece la felicitación de la Facultad y la confianza de todos”⁴¹³. Rey, en representació dels estudiants, va dir: “El ataque fue provocado, por Srs. que no tienen reparos en llamarse “fascistas”, y llevar “cruz gamada”, movimientos proscritos en todo el Occidente europeo y que repugnan a la conciencia de todo hombre civilizado”. Sobre la intervenció judicial, el professor Gitrama va considerar que es donaria, ja que hi havia gent ferida. El professor Sevilla va considerar sobre la col·locació de cartells per l'alumnat, que era competència del degà, Manuel Broseta, del que va dir:

Alababa la conducta del decano durante el día de ayer. Dice que hablaron ambos antes de lo ocurrido y eran optimistas. Recuerda otros momentos de tensión y cree que la escalada de violencia es grave. Es partidario de que el Decano conserve toda la autoridad, y de que llame a la policía, según entienda en ese momento.

Coincide con el profesor Gitrama en que la Facultad de Derecho no es el centro de convivencia que era entre profesores y alumnos. Lee en una hoja repartida ayer: “que no

⁴¹¹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta –extraordinària-, 25 de novembre de 1971 p. 120.

⁴¹² *Ibidem*, p. 118.

⁴¹³ *Ibidem*, p. 120.

hay diálogo con los fascistas”. A su juicio, ha habido una provocación. Cree que ambos elementos (provocadores y agresores) deben ser castigados, y pedirles la responsabilidad que proceda. En todo caso, el Decano debe, en su opinión, conservar toda la autoridad⁴¹⁴.

La constitució de la Junta de Facultat, d’acord amb l’Estatut de la Universitat de València, fou tractada en la Junta de 30 de novembre de 1971. La introducció de noves matèries i la manera d’impartir algunes de les existents va confrontar-se en la Junta de Facultat dels dies 14 i 15 de gener de 1972. Sobre l’articulació del dret constitucional, el professor Tomás Villarroya va considerar més efectiu, impartir dret polític en el primer curs, perquè era la manera d’entendre millor les regles de joc, i amb aquesta base donar després el dret constitucional. Després d’un intercanvi opinions, Diego Sevilla va proposar també la denominació de l’assignatura: “Dret Polític (Ciència Política, Teoria General de la Constitució i Dret Constitucional Espanyol)”⁴¹⁵. L’acord es va prendre per unanimitat.

El moviment estudiantil de Barcelona i Madrid, ens recorda Mariano Peset, va rebutjar la llei Villar mitjançant assemblees. A València va haver-hi assemblees i vagues a la Universitat, també al Politècnic i en Magisteri. El 30 de gener de 1972 va celebrar-se a Madrid la primera reunió d’universitats clandestina. A València va convocar-se el 4 de febrer una assemblea en Medicina multitudinària: “Llenaron el *hall* de la facultad cerca de tres mil personas, una quinta parte de los matriculados. Fueron rodeados por la policía, que cargó a la salida y entró en el recinto, golpeó y detuvo a 67 estudiantes, de ellos 12 fueron sometidos a consejo de guerra, los demás multados...”⁴¹⁶. El rector Bartual fou nomenat per decret el 10 de febrer de 1972. El 13 d’octubre, vuit mesos després, “al no admitir las nuevas medidas de represión del gobierno, el ministerio amenazó con expedientes, pero al fin dimitió y fue cesado con toda su junta”⁴¹⁷.

Sobre el manteniment en la llicenciatura de Dret de l’assignatura Teoria general del dret, amb motiu de la reforma del pla d’estudis, fou un dels punts tractats en la Junta de 4 de març de 1972. El degà va preguntar si havia de mantenir-s’hi; el professor Miaja va opinar que, amb el dret polític compartia fonts; de manera semblant, va argumentar el professor Sevilla: Teoría de las normas y de su interpretación se compone también en

⁴¹⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta –extraordinària–, 25 de novembre de 1971, p. 121.

⁴¹⁵ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 14-15 de gener de 1972, p. 146.

⁴¹⁶ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 461.

⁴¹⁷ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 461.

Derecho Político, puesto que la jerarquía de las normas es un problema de Derecho Constitucional. Opina también, que las fuentes de derecho plantean problemas distintos, en cada una de las materias⁴¹⁸.

Sobre el canvi de denominació d'altres assignatures i la seua relació amb els continguts, van contraposar-se les dif Arxiu de la Facultat de Dret, Junta, Junta – extraordinària-, 25 de novembre de 1971 p. 120. erents opinions en la mateixa Junta. Els professors Ballesteros i Corts Grau estaven d'acord que quan es canvia el nom de Dret natural, es podria entendre que no existeix aquest dret. Manuel Broseta, el degà, va fer-los l'argumentació següent: “En ningún momento se ha pretendido que ningún profesor condicione el contenido de su asignatura por la denominación que se establezca. Se trata de intentar objetivar la denominación de la disciplina sin prejuzgar se contenido. A la comisión le ha parecido más objetiva la denominación que el profesor Corts propuso con carácter subsidiario⁴¹⁹. Per la seua banda, el professor Santa Cruz va manifestar la satisfacció sobre la seua assignatura, Instituciones del dret romà: “Proclama su gratitud por no haber secundado la comisión, la corriente abolicionista iconoclasta contra el Derecho Romano”⁴²⁰.

Manuel Broseta, el degà, va informar que la pròxima assemblea seria dilluns. Va proposar que no assistiren estudiants d'altres facultats, i que la policia armada demanara el carnet de la Facultat de Dret per tal d'assegurar que els estudiants no foren d'altres facultats. Va haver-hi un gran debat, en què van participar els professors: Gitrama, Sevilla, de la Villa i Almansa, i per part dels estudiants: Alborch, Vives Antón, Motta i Ripollés. Quan va acabar, es van sotmetre a votació aquestes propostes: 1, Tancar la Facultat dilluns) 2, obrir la Facultat avisant la força pública, 3, obrir la Facultat i retardar la decisió de cridar a la força pública, en funció dels esdeveniments – proposta elegida-⁴²¹.

En la Junta de Facultat de 4 de març de 1972 van participar: el degà, Manuel Broseta; els professors: Miaja, Fairen, García-González, Díez-Picazo, Sevilla, de la Villa, Gitrama, Almansa, Peset, Casabó, Molina, Montero; el secretari: Montés; els alumnes: Vives Antón, Amat, Alborch, García Ninet, Motta, i Ripollés. El degà va

⁴¹⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 4 de març de 1972, p.141.

⁴¹⁹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 4 de març de 1972, p. 142 bis

⁴²⁰ *Ibidem*, p. 143 bis.

⁴²¹ *Ibidem*, p. 161.

informar en aquesta sessió sobre l'assemblea d'estudiants del dia anterior, en què va votar-se la celebració d'una vaga. El resultat fou: en contra, 70, a favor, 50.

Va comentar també que alumnes de la Facultat de Filosofia feien reunions a la Facultat de Dret, però eixien poc abans del començament de les classes. Els esdeveniments ocorreguts a la Facultat d'Econòmiques, més dolents, tenien repercussió en la situació. Pensava també Manuel Broseta, que, fins aquell moment, la situació va estar desenvolupant-se de manera no totalment greu, com per a prendre mesures. Va considerar, en aquell moment, que calia que la Facultat de Dret continuara oberta. "Em resistisc", va dir, "a cridar a les forces d'ordre, podria ser contraproductiu":

Podría producir una reacción en los alumnos, incluso por razones psicológicas colectivas. Está convencido de que la presencia de la Fuerza Pública, puede ser pretexto para una provocación (6 alumnos juzgados militarmente). La prudencia por parte de la autoridad no es en detrimento de la misma.

Situación de los 6 alumnos detenidos.- El Sr. Decano informa, de que se exige por los estudiantes que sean puestos en libertad. Da cuenta también, de las gestiones de diversas personas de la Junta de Gobierno. También el Rector ha pedido la libertad provisional. La impresión personal del Sr. Decano, es que ha sido denegada porque la autoridad militar judicial ha interpretado como una coacción la actitud de los alumnos de algunas facultades (Ciencias Económicas)⁴²².

Aquest fets he pogut corroborar-los gràcies a l'ajuda de Juanjo Lopez, un dels processats llavors pel seu activisme antifranquista, detingut també durant aquells esdeveniments. Va posar-me en contacte amb Vicent Vergara, conegut per la seua llarga tasca de militància antifranquista i des de la *Cartelera Turia*. Tal com relata Mariano Peset, va presentar-se com alumne lliure. Vergara va militar en el Partit Comunista del País Valencià, i va confirmar-me personalment, que durant el seu empresonament va estar visitat per Manuel Broseta i Diego Sevilla, que era el seu professor, i que va aprovar-lo sense fer l'examen, ni ell, ni els altres companys tancats. Tenia també coneixement, per haver-ho parlat amb altra gent, sobre la gran consideració de Sevilla, amb la gent compromesa políticament, malgrat fora de signe contrari, de fet, recorda que va ser tractat amb amabilitat.

Per l'abril del 1972, a la Junta de Facultat, van tractar-se, entre altres, les qüestions relacionades amb el consell de guerra dels estudiants de la nostra universitat. Va

⁴²² Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 4 de març de 1972, p.162.

parlar-se sobre els límits de la jurisdicció militar i també de les nostres lleis fonamentals i la seua equiparació amb l'estat de dret. Els assistents van ser: degà: Broseta; professors: Miaja, Corts, Santa Cruz, Galvany-Escutia (va excusar l'assistència), Fairén, Gitrama, Díez-Picazo, Sevilla, de la Villa, Almansa, Tomás Villaroya, Martí de Veses, Donderis, Ruiloba, Albiol, Espinosa, Montero, Molina, Puente, Casabó, Peset, Cervera, Vicent; secretari: Montés; alumnat: Ballesteros, Amat-Escandell, Alborch, García Ninet, Peralta.

El punt 7è va tractar sobre el “posible acuerdo de la Junta de la Junta de Facultad sobre la actitud a adoptar ante el próximo Consejo de Guerra que ha de juzgar a varios estudiantes de esta Universidad”⁴²³, pels fets del passat 4 de febrer de 1972. Un grup d'estudiants planteja al degà que la Junta manifeste la seua opinió. Peralta, com a representant dels alumnes, demana enquadrar el problema dins dels paràmetres de l'estat de dret: 1 Que la Junta redacte un escrit en el sentit de la petició al Congreso de Abogados de León. 2 Organitzar actes sobre l'aplicació de la justícia a Espanya.

El degà està d'acord amb la proposta, i demana el parer de la Junta. El professor Sevilla creu que la qüestió desborda la competència de la Junta, i vota en contra de la inclusió del tema; Díez- Picazo considera que és dubtosa l'agressió a força armada i l'equiparació de la policia governativa, establerta per disposició del Ministeri de Governació. En el debat intervenen els professors Vicente-Arche, de la Villa, Gitrama, Díez-Picazo. El degà proposa que es reunisquen els professors Arche, Fairén, Díez- Picazo i Peralta, el representant dels alumnes. Ho redacten i la proposta queda finalment així:

La existencia y actuación de jurisdicciones especiales representa un atentado grave al principio de seguridad jurídica, uno de los que integran el Estado de Derecho en que, a tenor de las Leyes Fundamentales, está constituida España.

Con motivo de un próximo Consejo de Guerra que ha de juzgar a varios alumnos de la Universidad de Valencia, la Junta de la Facultad de Derecho de la misma reitera su opinión manifestada en el “Informe” que a petición del Ministerio de Justicia, emitió sobre el Anteproyecto de Bases del Código procesal penal; “Informe” aprobado por unanimidad por esta Junta en sesión de 26 de septiembre de 1967, elevado al Ilmo. Sr. Dr. Gral. de Enseñanza Universitaria para su remisión a dicho Ministerio de Justicia.

En consecuencia, y una vez más, esta junta de Facultad entiende que “debe fijarse exhaustivamente, tanto desde un punto de vista penal-delitos de tipología cerrada como procesal, los límites de la Jurisdicción Militar en tiempos de paz. La “vis atractiva” de la jurisdicción ordinaria debe establecer al máximo, tanto por razón de las personas como

⁴²³ Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta, 24 d'abril de 1972, p. 171 / 171 v.

de los actos y lugares” (Parte II, página 24 del “Informe” citado, publicado bajo el título “Presente y futuro del proceso penal español”. Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Valencia, 1967)⁴²⁴.

La proposta fou aprovada majoritàriament per la Junta, amb el vot en contra del professor Sevilla. Hi era també aquell dia, com hem vist, José Corts Grau. Va aprovar-se també l'altra proposta feta: creació d'una comissió mixta. Els assistents van donar suport al criteri del degà: una comissió amb alumnes i oberta a converses amb els professors.

L'objecció de consciència, fenomen politicosocial que començava a manifestar-se aleshores, fou tractat en aquesta Junta de Facultat de 24 d'abril del 1972, en què va parlar-se sobre un article del diari *La Vanguardia* de 8 d'abril del 1972, referit a l'Estatut d'objectors de consciència. En la Junta, es va llegir la carta del pare de l'alumne José Luis Beunzá Vázquez, privat de llibertat a la Presó Provincial de València. El pare d'aquest estudiant manifestava que la Universitat de València va ser el primer estament docent que va manifestar-se en pro de l'objecció de consciència, i deia en l'escrit, sobre les motivacions del fill:

Nunca pretendió, ni pretende solucionar un problema personal e individualizado, sino conseguir que se resuelva con carácter general y con sentido de “humanidad”, en expresión del Concilio Vaticano II, la situación legal, injusta con arreglo al derecho, aunque ajustada a la ley, creada a los cerca de 200-, y creo que hoy, no exceden en número- objetores de conciencia, que actualmente sufren pena de prisión en nuestra Patria. Con todo respeto, le saluda muy cordialmente. Daniel Beunzá⁴²⁵.

A Junta de la Facultat de Dret – Extraordinària-, de 29 de setembre de 1972, van assistir-hi: degà, Broseta; professors: García González, Fairén, De la Villa, Miaja, Corts, Sevilla, Ballesteros, Beltrán, Cervera, Puente, Peset, Torralba, Vicent, Montés, Casabó, Ruiloba, Espinosa, Fuentes Carsí, Cano, Montero, Martí de Veses, Molina, Vives; professors ajudants: Garcia Ninet i Alborch; alumnes (no cita noms)En aquesta junta, prou moguda, va tractar-se, la no contractació de huit professors i la dimissió de la Junta de Govern. El motiu, fou la recepció per part del rectorat d'una carta del Director General d'Ensenyament Superior i Investigació. En l'escrit citat, faltaven huit noms, de la proposta de contractació proposada per la Universitat de València: En el Consell de Rectors, el mencionat director va afirmar, no procedent la contractació per: “han mostrado un comporta-

⁴²⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, Acta de la Junta, 24 d'abril de 1972, p. 172

⁴²⁵ Arxiu de la Facultat de Dret, Acta de la Junta, 24 d'abril de 1972, p. 166 – bis.

miento académico dudoso o malo”⁴²⁶. Va indicar també que per a poder contractar-los, caldria fer des del rectorat unes cartes-aval, que garantirà el seu futur comportament. Al dia següent de produir-se aquest fets, va reunir-se la Junta de Govern de la Universitat, i van manifestar-se les distintes opinions els membres i participants.

Amb aquesta qüestió, van posar-se en comunicació els degans de la resta de facultats. La Junta de Govern de la Universitat de València, va acordar rebutjar l’assumpte de les cartes-aval, perquè no hi havia cap queixa pel comportament acadèmic dels citats professors, manifestant alhora l’ànim general dels seus membres, posat en situació extrema:

Porque atentaba contra la dignidad universitaria, al desconocer los acuerdos previos de la Juntas de Facultades y de la Junta de Gobierno, la decisión del Ministerio de no contratar a estos ocho profesores; y porque esta decisión ministerial carecía de fundamento y resultaba, en consecuencia, inadmisibile⁴²⁷.

El professor Fairen manifesta, estranya les valoracions fetes des de la direcció general, creu que s’hi ha comès una errada al valorar el comportament acadèmic del professor Del Hierro, i voldria saber l’origen d’aquestes. Per la seua part, el professor Díez -Picazo, de manera semblant a Fairen, i creu, poden haver-hi, raons discriminatòries. La professora Alborch, en nom des professors ajudants, està d’acord amb la proposta de de Díez- Picazo, demanat que la Junta de la Facultat, es faça solidaria amb els acords de la Junta de Govern.

El professor Corts, considera que no es pot admetre el procediment fet, d’exclusió, als citats professors. Per la seua part el professor Sevilla: coincide con el profesor Cots en lo que se refiere a la inadmisibilidad del procedimiento de no contratación de profesores; entiende que la eliminación de algunos profesores obedece a razones extra-académicas⁴²⁸.Finalment es voten dues propostes:

⁴²⁶ Acta de la Junta de la Facultat de Dret – Extraordinària-, 29 de setembre de 1972, pp.194-195

⁴²⁷ Acta de la Junta de la Facultat de Dret – Extraordinària-, 29 de setembre de 1972, pp. 194-195.

⁴²⁸ Acta de la Junta de la Facultat de Dret – Extraordinària-, 29 de setembre de 1972.

- 1- Protestar enérgicamente por el procedimiento de exclusión de la contratación de ocho profesores de Universidad de Valencia, y solicitar se remita a esta Facultad certificación completa i literal del acta del Consejo de Rectores en su sesión del día 25 de septiembre, y certificación de los antecedentes que hayan servido de fundamento para esta exclusión de la contratación de los ocho profesores de esta Universidad, y especialmente del de esta Facultad, licenciado del Hierro⁴²⁹. Aprobada per unanimitat.

2- Del professor Díez-Picazo: en el mateix sentit i solidaritzant-se amb el Rector, el Degà i la Junta de Govern, amb intervencions de Corts, Sevilla, i Miaja, referides a no condicionar l'apertura del curs, condicionats per la possible resposta ministerial.

En junta de facultat va tractar-se la detenció de l'objector de consciència José Luis Beunza, ens diu Peset el 1972. Va haver-hi un debat importat en Junta, segons Mariano Peset, referit a la sanció del professor Enrique de la Villa a un alumne per no assistir a seua classe pràctica; per això els estudiants van protestar per escrit. L'origen d'aquest assumpte va ser un temps dedicat a representant dels alumnes. La qüestió va tractar-se en Junta; de la Villa va argumentar les seues motivacions i va estar disposat a acceptar un "laude". Finalment, sobre un esborrany de Rey Portolés, el degà va proposar: "No podrá depararse perjuicio académico alguno a los representantes de los alumnos, elegidos según los Estatutos de la Universidad, por el ejercicio de los derechos o el cumplimiento de los deberes que les corresponden"⁴³⁰. Els representants escolars van preguntar també si va haver-hi violació de garanties; el rector va dir que aquesta norma era per al futur. Llavors, nombrosos professors van presentar un escrit a favor de: "una mayor integración de la universidad en la sociedad del País Valenciano, mientras Sevilla quiere conmemorar el centenario de la muerte de Aparisi y Guijarro..."⁴³¹.

Pel juliol del 1973, el ministeri de Villar, ens recorda Peset, que arribava al final del seu mandat, va endurir la seua política, i va suspendre els estatuts de l'Autònoma i la Complutense de Madrid. El Consell de Disciplina podia anul·lar matrícules i expulsar escolars. Els professors ajudants del curs 1972-1973 suposaven la majoria dins del professorat; Rafael Bartual va renovar els contractes dels ajudants i interins en aquell període que ministeri i universitat, com ja s'ha dit, augmentaren considerablement les places docents. El ministeri va anul·lar aquell curs i vuit dels nomenaments, i va

⁴²⁹ Acta de la Junta de la Facultat de Dret – Extraordinària-, 29 de setembre de 1972.

⁴³⁰ Mariano Peset, "La etapa final de Franco", p. 465.

⁴³¹ *Ibidem*, p. 465.

expulsar uns setanta alumnes. Els penenes en assemblea van decidir de no fer classe, el ministeri va amenaçar la Junta de Govern d'expedientar-la i finalment va produir-se l'esmentada dimissió del rector Bartual. Manuel Broseta va explicar en Junta l'origen del conflicte –juny-. Com a conseqüència del conflicte de la no contractació dels professors mencionats; ens diu Mariano Peset, i la no admissió al cos d'adjunts d'Alfons Cucó i Josep Lluís Blasco, Manuel Broseta es trobava:

En una situación límite, un profesor universitario no puede aceptar la solución del ministerio... Y fue su última junta, abandonó el decanato convencido de la esterilidad de su esfuerzo. Al cabo de unos meses presidió la platajunta en Valencia, luego fue senador de UCD y director general, mientras ejercía con alto prestigio en su bufete. El 15 de enero de 1992, ETA segó su vida cuando se dirigía a clase, cruzando la avenida de Valencia al mar....⁴³².

En alguns moments, ens recorda, va amainar un poc la mobilització, però va reactivar-se amb l'assassinat d'un estudiant a Santiago pel desembre de 1973: van produir-se assemblees i paralització de classes. La repressió va augmentar i el rector va tancar Econòmiques després d'entrar les forces d'ordre; pel febrer va tancar Ciències; al març, els estudiants forcen assemblea en Filosofia; el degà va oposar-s'hi i de nou va haver-hi càrregues policials; van passar a Dret, on va negociar-se l'eixida en una hora: "Hubo saltos y reuniones en el centro; la policía ocupó el campus... La rebeldía también se extendió a la politécnica y a los institutos"⁴³³. A Madrid, va celebrar-se clandestinament la sisena reunió d'universitats el 14 d'abril de l'any següent; la setena fou a València: "Se manifiestan en el centro, desde Ruzafa a las calles Játiva y Colón junto a Comisiones Obreras y comités de los barrios; se enfrentan a los grises, detenciones..."⁴³⁴.

Segons Peset, Manuel Cobo del Rosal, catedràtic de Dret Penal, procedent de La Laguna, fou, només arribar, degà de Dret. Va destacar per la seua gestió pràctica, va establir una comissió permanent que no contemplaven els estatuts i que va fer seues altres facultats: "Formada por representantes de diversos estamentos, resolvía horarios, tribunales, informes y otros expedientes, que después presentaban a la junta para que fueran aprobados"⁴³⁵. Ens rememora, la data de 31 de març de 1973, aquell dia, el

⁴³² Mariano Peset, "La etapa final de Franco", p. 467.

⁴³³ *Ibidem*, p. 467.

⁴³⁴ *Ibidem*, p. 467-468.

⁴³⁵ *Ibidem*, p. 468.

Ministeri va convocar 1.166 professors adjunts al Teatre Real de Madrid, per jurar els principis del moviment i les lleis fonamentals: “Vestidos con togas, mucetas y birretes que nos habíamos agenciado de la universidad, u otra procedencia; aunque no todos llevaban el color de su facultad, - Albiol iba de económicas-”⁴³⁶.

Finalment, ens rememora Mariano Peset, Joan Carles I, el príncep d’Espanya, no va arribar-hi. El ministre Villar, en el discurs, va manifestar la seua “alegría por saldar la deuda que la sociedad tenía con ellos”⁴³⁷. Els va parlar també de la consolidació de la carrera universitària en tres graus: adjunt, agregat i catedràtic. A més a més, va dissertar sobre servei públic, avantguarda, cultura, valors naturals i humans, ciència i tecnologia, i tradició: estil vertaderament humà d’existència. Els professors convocats van llegir el seu compromís, davant de Luis Suárez Fernández, director general d’Universitats i Investigació: “Hincábamos la rodilla y sobre la Biblia repetíamos: Juro servir a España con absoluta lealtad al jefe del Estado y estricta fidelidad a los principios básicos del Movimiento y demás Leyes fundamentales del Reino”⁴³⁸. Anys després, ens diu, el ministre Maravall va fer un macroconcurso per tal de convertir els no numeraris en titulars -4398-, i així regular la situació d’ajudants, col·laboradors, contractats, interins...

Ja amb Carrero Blanco de vicepresident, ens recorda Peset, i amb el ministeri de Villar sense calmar les aules, el seu successor, Julio Rodríguez: “Procuró restringir la autonomía, intervino las elecciones de rectores y decanos, los nombramientos de ayuda. Recabó informes sobre profesores y control de sus contratos; un consejo de disciplina nombrado por el rector debía imponer sanciones y exclusión de alumnos”⁴³⁹; el conegut també, com “any julià”. Va obrir expedients de manera arbitrària, a nombrosos penes de secundària també. A la mort de Carrero Blanco, el 20 de desembre de 1973, Franco va nomenar Carlos Arias Navarro, ministre de Governació, com a president del Govern. Arias va encomanar el Ministeri d’Educació al falangista Cruz Martínez Esteruelas.

Rafael Bartual Vicent, rector de la Universitat de València, juntament amb seua Junta de Govern, van dimitir, ens recorda, Benito Sanz, en *Rojos y demócratas*, per la política repressiva indiscriminada del franquisme el 1972. El curs 1972-1973, va ser

⁴³⁶ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 468.

⁴³⁷ *Ibidem*, p. 468.

⁴³⁸ *Ibidem*, p. 469.

⁴³⁹ *Ibidem*, p. 470.

d'intensa i radical agitació universitària radical; molt sovint els grisos de la Policia Nacional van accedir a l'interior de les facultats; i diverses vegades els alumnes es van tancar en algunes. El seu successor, el rector Rafael Báguena, l'any següent, 1973, va expedientar 312 activistes universitaris. Va instal·lar-se llavors un ambient subversiu, al qual va sumar-se les reivindicacions dels professors no numeraris (PNN). Aquests, van fer la seua primera vaga general estatal el 8 i 9 de març del 1973. Aquest fragment recull l'ambient de subversió en la Universitat de València, descrit pel rector Báguena sobre la situació universitària en distintes facultats:

Económicas.-Diariamente aparecieron carteles adosados a muros y paredes, y frecuentemente pintadas, conteniendo en gran número de ocasiones conceptos gravemente injuriosos para el Jefe del Estado y autoridades civiles, militares, eclesiásticas, judiciales y académicas; desacatos reiterados a la autoridad del Ilmo. Sr. Decano; las asambleas y desalojos parciales y totales, con invitaciones a la subversión, provocaron frecuentes paros con grave detrimento de las enseñanzas a impartir.

Filosofía y Letras.- Se produjeron coacciones físicas contra el Ilmo. Sr. Decano, a quien impidieron salir de la habitación en que se refugió, destrozando el mobiliario y arrojándolo por la ventana contra la fuerza pública al penetrar esta para liberar al Sr. Decano, todo lo cual provocó tal "shock" psíquico, que por enfermedad hubo de renunciar al cargo ⁴⁴⁰.

Segons Sanz, tant la Universitat Literària com en la Politècnica la situació fou semblant, també comparant-les amb la resta d'Espanya.

Martínez Esteruelas, ens diu Peset, va suspendre algunes mesures del ministre anterior, però no els expedients. Aleshores, era el temps del procés 1001 contra els dirigents de Comissions Obreres, que va iniciar-se el mateix dia de l'atemptat a Carrero i del consell de guerra contra l'anarquista Puig Antich. A València, els estudiants van demanar l'indult de l'anarquista el 5 de març de 1973: "En el Paseo al Mar un cóctel molotov casi alcanzó una furgoneta policial –el día 12 fue ejecutado-. Actuaron en barrios obreros, en huelgas de la Unión Naval o de Lois manteniendo la lucha"⁴⁴¹. La limitació del nombre d'estudiants –Llei de *numerus clausus*-, va ser una aspiració dels claudres. Martínez Esteruelas va aprovar-la pel maig del 1974; per decret d'octubre, va modificar la representació estudiantil, i aquests pensaven que volien enquadrar-los. Davant la reforma, a la Universitat de València l'alumnat va adoptar diversos posicionaments: Ciències i Econòmiques van acceptar; no va haver-hi quòrum a

⁴⁴⁰ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, Valencia, Feis, CC.OO. P.V., 2002, p. 249.

⁴⁴¹ Mariano Peset, "La etapa final de Franco", p. 471.

Filosofia, Medicina i la seua facultat. El representants elegits van convocar una manifestació, que fou dissolta pels antidisturbis. Llavors, a les facultats va haver-hi malestar: “-Apoyados por los penenes-, que se extendió al lanzarse en Valladolid un estudiante desde una comisaría –como Ruano, aunque esta vez no murió, fue condenado -; echaron huevos al rector y se cerró aquella universidad...”⁴⁴². El ministre, a més a més, va centralitzar les oposicions.

Un any de tensió fou el 1975, ens evoca Peset; primeres eleccions lliures a Portugal; Fraga tancava o expedientava la premsa: *Triunfo*, *Cambio 16* i altres; Llei antiterrorista feroç a l’agost; reaccions internacionals davant les execucions, inclosa la de Pau VI; tanmateix Franco va sancionar i executar cinc penes de mort de membres d’ETA i FRAP; Joan Carles I va assumir la prefectura de l’Estat el 30 d’octubre; Marroc va fer la marxa verda. A la seua facultat aleshores, el curs va obrir-se amb el discurs de Juan Galvañ, “La revocabilidad del acto administrativo en el ordenamiento jurídico español”. El franquisme va augmentar el nombre d’estudiants de les universitats:

Que encontraron en las aulas ideas de liberación. El mensaje falangista y nacional-católico no convencía. Apoyado en la fuerza, enardeció la resistencia, pero hubo que esperar a la muerte del dictador, sostenido por el ejército y la iglesia, por sus fieles –por el oportunismo de Estados Unidos-. Se pactó una transición pacífica, que englobaba al rey y a sus partidarios...⁴⁴³.

El degà Cobo del Rosal va dimitir, segons Mariano Peset, tal com constata la Junta Extraordinària de 20 de desembre de 1975. Va explicar que volia dedicar més temps a impartir classe i a la vida familiar. El va succeir Antonio Mostaza pel gener del 1976. En una de les juntes va repudiar que: “Un grupo de alumnos había denostado a algunos profesores con golpes en las puertas, gritos y abucheos”⁴⁴⁴. En un ofici, el rector Báguena va renunciar a la seua exclusiva competència d’autoritzar reunions; d’una altra banda, el ministre Robles Piquer va prohibir les activitats que no foren culturals o científiques. Carmelo Lozano, delegat de facultat llavors, va plantejar assumptes referits als exàmens parcials, especialitats, llibertat de càtedra, ampliació de la representació estudiantil, a més d’ “amnistía para los delitos políticos y sociales”⁴⁴⁵.

⁴⁴² Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 471.

⁴⁴³ *Ibidem*, p. 472.

⁴⁴⁴ *Ibidem*, p. 474.

⁴⁴⁵ *Ibidem*, p. 474.

Manuel Cobo va tornar a la Universitat com a rector el 1976, ens recorda Peset. No arribà a ser-hi un any, perquè fou nomenat director general d'Universitats; va demanar al rei una amnistia, i va donar suport a les peticions per a una major representació d'adjunts i ajudants. Una derivació de la Llei Villar va permetre al CEU de Montcada sol·licitar la seua conversió en col·legi universitari. Al claustre va haver-hi un gran deliberació, Arche o Miaja van oposar-se: “con todas sus fuerzas y razones, pero al fin se aprueba por 13 votos a favor, 9 en contra y uno en blanco...”⁴⁴⁶. Va ser també, ens diu, molt amarg per a la Universitat de València la creació de la d'Alacant i Castelló: “Recuerdo meses después las discusiones al crearse la Universidad de Alicante. La junta mostró disconformidad, Arche, junto a Broseta y Albiol, argumentaron que no era admisible jurídicamente, que de acuerdo con la ley no existía – los juristas siempre tenemos gran fe en el derecho-”⁴⁴⁷.

En la Junta de Facultat del 20 de desembre de 1975, amb Manuel Cobo del Rosal fent la tasca de degà accidental, van tractar-se, d'acord amb l'ordre del dia, els assumptes següents: 1) Constitució de la Junta especial extraordinària, d'acord amb els estatuts d'aquesta universitat. 2) Elecció de representants estudiantils. 3) Fixar la data de la segona volta, si no s'ha formalitzat el punt anterior. Hi hagué un debat bastant intens per tal que les pròximes eleccions es feren amb plenes garanties. Diego Sevilla va recordar la mort recent de Franco i va manifestar el seu parer, prou semblant al general, sobre el procés electoral: “Los alumnos deben agotar su procedimiento de representatividad, y ejercer su derecho de participación, entendido ampliamente y conforme a su espíritu, al texto regulador de participación”⁴⁴⁸. En la Junta de Facultat de Dret –sessió extraordinària- 10 de març de 1976⁴⁴⁹, van participar-hi, degà: Antonio Mostaza; professorat, doctors: Gitrama, Miaja, García Gonzalez, Fairén, Galvañ, Broseta, Cobo del Rosal, Lalaguna, Almansa, Valiño, Tomás Villarroya, Sala Franco, Montero, Torralba, Peydro, Albiol, Peset, Martínez Morales, Molina Meliá, Espinosa, Ballesteros, Puente, Martínez Sospedra, Cano Tello, Gimeno Sendra, Domenech Salvador, Soria Ferrando i doctora Alborch; alumnat: Lozano Serrano, Canales

⁴⁴⁶ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 475.

⁴⁴⁷ *Ibidem*, p. 475.

⁴⁴⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 20 de desembre de 1975, p. 6-7.

⁴⁴⁹ Acta de Junta de Facultat de Dret –sessió extraordinària- 10 de març de 1976.

Conejero, Olavarría Iglesia; secretària: doctora Martí de Veses. Van excusar la seua presència, de manera raonada, els professors: Vicente-Arche, Sevilla, Piñón Pallares, i el degà va llegir-ne les motivacions. Van tractar-se, entre els diferents punts de l'ordre del dia, els assumptes següents: 5è – Escrit dels professors adjunts sobre modificacions estatutàries; 6è - Sol·licitud d'amnistia; 7è - Llibertat d'expressió i reunió a la Facultat; 11è - Local i dotació pressupostaria per als representants estudiantils, i demanda de més representació per a l'alumnat en la Junta de Facultat. El degà felicita José Corts Grau, per haver sigut nomenat:

“Coloso” del País Valenciano. Pocas veces este título había recaído en un personaje tan acreedor del mismo, ya que el profesor Corts Grau, gloria de nuestra Facultad, es coloso como Catedrático de Derecho Natural, como uno de los mejores escritores de nuestros días en lengua castellana y como brillantísimo conferenciante y ensayista⁴⁵⁰.

Seguidament, va informar el degà sobre els esdeveniments del passat dia 3, en què un grup d'alumnes de la nostra Facultat van proferir crits i insults a professors i alumnes que assistien a classe. En algun moment, relata, van colpejar-se les portes de les aules sorollosament i proferint insults; l'acte, va dir va ser, greu per ell mateix, i va superar tots els límits, perquè entre els professors agreujats hi havia José Corts Grau, exemple en el compliment de la seua tasca acadèmica, jubilat que, per amor a la universitat, imparteix classe, sense rebre cap retribució econòmica. També va demanar el degà, i així va fer-se, que en acta figure la solidaritat cordial amb els companys ofesos. Alguns companys ho han fet ja de paraula, i el professor Cobo del Rosal per escrit.

Entre altres assumptes tractats en la Junta de Facultat de 10 de març de 1976, en sessió extraordinària⁴⁵¹ hi hagué: punt 5è, un escrit dels professors adjunts sobre el canvi d'estatuts; 6è, sol·licitud d'amnistia; 7è, llibertat d'expressió i reunió a la Facultat; 11è, local i pressupost per als representants estudiantils i “entrada de més representants dels alumnes” a la Junta de Facultat. Assistents: degà: Mostaza; doctors: Gitrama, Miaja, García González, Fairén, Galvañ, Broseta, Cobo del Rosal, Lalaguna, Almansa, Valiño, Tomás Villarroya, Sala Franco, Montero, Torralba, Peydro, Albiol, Peset, Martínez Mo-

⁴⁵⁰ Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta de Facultat, sessió extraordinària, 10 de març de 1976. p. 3.

⁴⁵¹ Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta de Facultat, sessió extraordinària, 10 de març de 1976. p. 1.

rales, Molina Meliá, Espinosa, Ballesteros, Martínez Sospedra, Cano Tello, Gimeno Sendra; doctors: Puente i Alborch; Sr. Soria Ferrando, Sra. Doménech Salvador; alumnat: Lozano Serrano, Canales Conejero, Olavarría Iglesias; secretària: doctora Martí de Veses. Van excusar i justificar l'assistència, i van llegir-se els seus escrits, els professors: Vicente-Arche, Sevilla i Piñón Pallares.

El punt 6è citat va referir-se a la sol·licitud d'amnistia, va explicar el degà, per la carta que va rebre el passat dos de març del professor Cobo del Rosal, en què li demanava que la Junta de Facultat, per raons de justícia i equitat, adoptara acord i demanara amnistia, referida als delictes de: "naturaleza política y sindical, rogándole convoque Junta extraordinaria para deliberar y votar acerca del pronunciamiento corporativo sobre dicha petición"⁴⁵². El degà informa també sobre la sol·licitud rebuda dels representants dels alumnes, en què es demanava la convocatòria urgent de junta per a tractar el problema de l'amnistia política. Hi hagué a continuació una extensa discussió, amb la participació dels professors: Miaja, Fairén, Cobo, Martínez Morales, Broseta i el delegat de Facultat, Sr. Lozano, en què es va acordar:

Que previa solicitud de alumnos, y adhiriéndose la Junta al escrito razonado del Sr. Catedrático de Derecho Penal de esta Facultad, Dr. Cobo del Rosal, se acuerda elevar al Presidente del Gobierno, por conducto reglamentario una petición de amnistía que afecte a todos delitos de naturaleza política y sindical⁴⁵³.

En la mateixa Junta va acordar-se que els professors Miaja, Fairén i Cobo, com que era un assumpte procedent, estudiaren en una comissió la necessitat d'adoptar les mesures necessàries per a aplicar a Espanya els principis de la Declaració Universal de Drets Humans de 1948 i els pactes de l'ONU, de 1966, referits a aquesta qüestió. El 7è punt de l'ordre del dia: llibertat d'expressió i de reunió a la Facultat, incorporat a petició de l'alumnat, recorda el degà. Després de la deliberació sobre la llibertat d'expressió i el seu exercici, amb les intervencions dels professors Galvañ, Cobo, Sala, Cano Tello, Gi-

⁴⁵² Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta de Facultat, sessió extraordinària, 10 de març de 1976, p. 5.

⁴⁵³ Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta de Facultat, sessió extraordinària, 10 de març de 1976. p. 6.

meno Sendra, Martí de Veses, Broseta, Torralba, Albiol, i els representants dels estudiants, Lozano i Olavarría, es pren l'acord de:

Que la Facultad reconoce la libertad de expresión de ideas y de opiniones que corresponde a toda persona, con los consiguientes deberes y responsabilidades que entraña en orden a la protección de la reputación y derechos de los demás, debiendo la autoridad académica velar porque en todo momento sea respetada dicha libertad.

Asimismo se acuerda que la Facultad reconoce que toda persona tiene derecho a la libertad de reunión pacífica, siempre que su ejercicio en el ámbito de la misma no menoscabe los derechos y libertades de los demás y que, por consiguiente, no se interrumpan las actividades académicas⁴⁵⁴.

Cobo del Rosal al degà. Escrit al degà 2 de març de 1976

Aunque a título individual haya suscrito, en distintas ocasiones, la necesidad de una amnistía, estimo aconsejable se produzca un pronunciamiento corporativo de esta Facultad, tanto como para solicitar actuaciones concretas que propicien una auténtica reconciliación de España, como por la afinidad temática con los objetivos de un Centro Jurídico.

Siendo la Junta de esta Facultad, a tenor del artículo 34, de los Estatutos Provisionales de la Universidad de Valencia, “el órgano competente para decidir sobre los asuntos que se le encomiendan por el Decano”, propongo a V.I. que a tenor de la Ley de 22 de diciembre de 1960, reguladora del Derecho de petición, reconocido en el artículo 21, del Fuero de los Españoles, se dirija previo acuerdo de la Junta de Facultad, y por los cauces reglamentarios establecidos, a su S.M. el Rey, Jefe del Estado Español, para que ejerza, si a bien lo tiene, con la mayor amplitud, la prerrogativa de gracia que le es reconocida en el artículo 6º de la Ley Orgánica del Estado, a fin de que se dicten las disposiciones necesarias para la declaración de una amnistía que afecte a todos los delitos de naturaleza política y sindical⁴⁵⁵.

Una comissió per a la Reforma d'Estatuts de la Universitat de València i els incidents estudiantils van ser tractats, entre altres, en la Junta de Facultat el 20 de novembre de 1976. Assistents: degà: Mostaza Rodríguez; doctors: Gitrama González, Valiño del Río, Miaja de la Muela, Galvañ Escutia, García González, Broseta Pont, Vicente Arche, Sevilla Andrés, Lalaguna Rodríguez, Tomás Villarroya, Sala Franco, Peydro Pastor, Puente Muñoz, Molina Meliá, Martínez Morales, Ballesteros Llompart, Piñón Pallares, Martínez Sospedra, Cano Tello, Vives Antón, Alborch Bataller; llicenciats: Sotillo Martí, Agulló Agüero; representants dels alumnes: Olavarría Iglesia, Vicente Jordá, secretària: doctora Martí de Veses.

⁴⁵⁴ Arxiu de la Facultat de Dret, acta de la Junta de Facultat, sessió extraordinària, 10 de març de 1976, p. 6.

⁴⁵⁵ Manuel Cobo del Rosal, en *Ibidem*, p. 4-5.

La citada comissió era de caràcter consultiu (sense restar-li importància), van recordar els diferents intervinents. La proposta del degà la formaven, tractant de trobar l'equilibri: un catedràtic, un professor agregat, un professor adjunt numerari, un professor no numerari, un alumne, un administratiu, i un subaltern, i la presidia un catedràtic. Després de deliberar, el professor Broseta va donar un suport total als estudiants, que hi demanaven més representació. La professora Puente va demanar incloure la representació de les dones de la neteja, dignes del mateix respecte que la resta d'estaments universitaris. Van tractar-se en les intervencions qüestions com ara la transitorietat dels alumnes, les oposicions a la càtedra o l'experiència docent. Finalment va votar-se majoritàriament la proposta: president: un catedràtic; un professor agregat numerari, un professor adjunt numerari, un professor no numerari, tres estudiants, un membre del personal administratiu, i un membre del personal subaltern i laboral⁴⁵⁶.

El degà va referir-se seguidament als incidents estudiantils del dia 8 a la Facultat de Dret i de la Facultat de Filosofia i Lletres, i a altres del dia 12, incidents violents en què es va fer servir la força. La Junta escolta l'informe dels alumnes, que recull els acords assemblearis. A més de la condemna general, alguns membres de Junta van demanar accions concretes contra les actituds hostils i agressives:

Siendo necesarias medidas efectivas que especifiquen las genéricamente adoptadas por la Junta de Gobierno con carácter provisional el mismo día que sucedieron los hechos, como fue el cierre de todas las Facultades en la tarde del mencionado día doce y durante todo el día trece, en señal de protesta por tan recusables actos.

Por tales razones, y a propuesta del Profesor Villarroya, apoyada por el Profesor Martínez Sospedra, se acuerda por unanimidad que se eleve al Rectorado la petición de que sea nombrado un Juez Instructor para que inicie las actuaciones pertinentes, en orden al esclarecimiento de los hechos y determinación de los responsables al objeto de que, a la vista del resultado de la investigación y oída la Junta de Gobierno, la máxima autoridad académica, resuelva sobre la procedencia de incoar los expedientes disciplinarios a que hubiera lugar, o de remitir las actuaciones a la autoridad judicial competente, en el caso de que fuese probado su carácter delictivo, conforme ya se anunció el pasado día doce, en la reunión celebrada por los miembros de la Junta de Gobierno⁴⁵⁷.

L'assassinat a Madrid, perpetrat al despatx dels advocats laboralistes, al gener de 1976, va provocar la convocatòria telefònica, d'una junta extraordinària. Assistents: degà: Mostaza Rodríguez; doctors: Almansa Pastor, Miaja de la Muela, Sevilla Andrés, Lalaguna, Torralba Soriano, Vicent Chuliá, Sala Franco, Molina Meliá, Puente Muñoz,

⁴⁵⁶ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de Facultat, 20 de novembre de 1976, p. 6.

⁴⁵⁷ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de Facultat, 20 de novembre de 1976, p. 8.

Ballesteros Llompart, Martínez Morales, Martínez Sospedra, Albiol Montesinos, Piñón Pallares, Espinosa Isach, Amat Escandell, Peset Reig, García Ninet, Cano Tello, Carrión Olmos, Vidal Martínez, Sustaeta Elustiza, Romeu Alfaro, Gimeno Sendra, Vives Antón, Alborch Bataller, Boix Reig; llicenciats: Agulló Agüero, Sotillo Martí, Soria Ferrando; alumnat: Olavarría Iglesia, Peris Mir, Bover; secretària: doctora Martí de Vesés.

Es va prendre la decisió de la supressió de les classes a la Facultat l'endemà dels esdeveniments, a petició de l'alumnat, en senyal de condol. Al matí, un grup nombrós del professorat havia demanat per escrit, la convocatòria de Junta. Per la seua banda, els professors del Departament de Dret del Treball, lògicament solidaritzats i impressionats per la notícia, van redactar un escrit que va llegir-se en la citada Junta. El professor Albiol Montesinos va proposar el text d'aquests professors, al qual, la Junta va adherir-se per unanimitat; es va comunicar al Rectorat, i es decidí traslladar el document a la premsa:

Ante la ola violencia que se ha desencadenado en el país en los últimos días, concretada en secuestro de personalidades y homicidios de manifestantes y que ha culminado en el día de ayer en el asesinato a sangre fría de un grupo de abogados laboristas en el ejercicio de sus funciones, los abajo firmantes, Profesores de la Facultad de Derecho de Valencia, manifiestan:

- 1- Su más enérgica repulsa y condena a cualquier tipo de manifestación violenta.
- 2- Su protesta ante la existencia y proliferación de grupos incontrolados armados, que vienen actuando con absoluta impunidad, convirtiéndose así en auténticos profesionales del crimen.
- 3- Su creencia. en que la actuación violenta de cualesquiera grupos, en ningún caso posibilita el tránsito a una sociedad democrática.
- 4- Su reafirmación de que, en todo caso, la garantía de la libertad en la práctica profesional del Derecho, en cualquiera de sus vertientes, constituye uno de los medios indispensables para producir un cambio social por una vía pacífica⁴⁵⁸.

Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol

Els *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, fou una revista del Departament de Dret Constitucional del que era catedràtic Diego Sevilla, que fou fundada en 1975 i que va tenir continuïtat a partir de 1991 amb el títol i numeració renovada (començant novament pel número 1) de *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, i segueix actualment. Ací interessa la primera etapa, que va arribar fins 1990, i en concret els primers números, i ens interessa perquè mostra

⁴⁵⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de Facultat extraordinària, 25 de gener de 1977, p. 2-3.

la pluralitat de professors que formaven el Departament de Dret Constitucional del que era catedràtic Sevilla Andrés. A la revista, publicada per les subvencions a la investigació que rebia el Departament, escrivien professors d'aquest mateix Departament. Aquest aspecte és ben interessant per als nostres objectius, perquè diu molt de la personalitat del professor Sevilla, doncs tenia alumnes i membres del Departament del que era catedràtic, així com col·laboradors, que s'adcrivien a un variat espectre d'opinions polítiques i, a més, treballaven un diversificat espectre de temes, com vorem analitzant el número 2 de la revista.

Abans però ens convé fer esment al que va dir Carlos Flores, director de la revista el 1992, quan va passar a ser *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, i va recordar els primers anys. **Carlos Flores Juberías**⁴⁵⁹, en qualitat de director, va fer la presentació per l'octubre 1992, de la iniciativa del Departament de Dret Constitucional, el qual va reprendre l'efímer projecte dels anys setanta, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, en homenatge a l'insigne humanista valencià. La renovada revista de publicació trimestral, accessible des de la xarxa, va denominar-se, d'acord en la nova realitat institucional, *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*. Recorda, que el projecte inicial fou iniciativa de Diego Sevilla Andrés, informació constatada en les actes de Junta de Facultat.

Van començar amb unes expectatives modestes, segons Carlos Flores, per la dificultat d'obrir un espai, en el àmbit de les publicacions científiques juridicopolítiques. El resultat va estar satisfactori, perquè la col·laboració de dos centenars d'autors és molt gratificant, Col·legues d'universitats nacionals i estrangers: Rússia, Iugoslàvia, Finlàndia, Alemanya, Polònia, França, Holanda, Gran Bretanya; Argentina, Mèxic, Perú, Colòmbia. Van tractant-se temàtiques tan diverses, com les Corts de 1810, les transicions posctomunistes, reformes constitucionals a Mèxic, Colòmbia o Perú, o la reforma del nostre Parlament autonòmic. Ressalta, a més a més, per la pluralitat metodològica i ideològica, dins de la realitat juridicopolítica, que en de la Facultat de Dret, ha estat senya d'identitat. La composició i col·laboració en aquest

⁴⁵⁹ Carlos Flores Juberías, "Presentación", *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 1, (1992) p. 1. Aquesta nova etapa dels *Cuadernos*..., va arribar fins el 2009, d'acord amb la informació que pot consultar-se en www.congreso.es/consti/constitución/bibliografia/bibliog8.htm.

Cuadernos va ser:

Fundador: Diego Sevilla Andrés; presidenta: Remedio Sánchez Ferriz; director: Carlos Flores Juberías; coordinador de dret constitucional: Manuel Martínez Sospedra; coordinador de ciència política: Vicent Franch i Ferrer; consell de redacció: Juan Ferrando Badía, i Joaquín Tomás Villarroya (in memoriam), Enrique Álvarez Conde, Antonio Bar Cendón, Joaquín García Morillo (in memoriam), Lluís Aguiló Lucia, Lluís Aguiló Lúcia, Julia Sevilla Merino, Francisco Astarloa Villena, Antonio Colomer Viadel, Rosa Ripollés Serrano, Isidro Soriano Soriano (in memoriam), Félix Crespo Hellín, M^a Josefa Ridaura Martínez, Roberto Viciano Pastor, Vicente Garrido Mayol, Pablo Oñate Rubalcaba, Luis Jimena Quesada, Fernando Flores Giménez, Teresa Sevilla Merino, Joaquín Martín Cubas, Margarita Soler Sánchez, Rosario Rosario Serra Cristóbal, María Vicenta García Soriano, Alexandre H. Català i Bas, Mariano García Pechuán, José C. De Bartolomé Cenzano, Göran Rollnert Liern, Francisco Visiedo Mazón, Josep Maria Felip i Sardà, Enrique Soriano Hernández, Juan Antonio Elipe Songel, José María Vidal Beltrán, Ana Marrades Pui y Lorenzo Cotino Hueso.

Furió Ceriol va publicar el 1559 el tractat *El Concejo y consejeros del príncipe*, obra editada a Anvers, no massa lluny dels seus contemporanis: Erasme de Rotterdam i Tomás Moro, ens comenta Federico Mayor, en prefaci de *Fadrique Furió Ceriol- obra completa-*, editada en col·laboració per l'UNESCO i Edicions Alfons el Magnànim. Furió Ceriol va viure i recórrer l'Europa dividida per la intolerància religiosa: “El humanista valenciano pregonó, en su libro titulado *Bononia* (1556), el derecho al libre acceso a la Biblia, tanto en el Antiguo como en el Nuevo Testamento, sin intermediarios y sin interpretaciones que sólo podían incitar al fanatismo y a la violencia”⁴⁶⁰. *El Concejo y los Consejeros del Príncipe* va ser un manual d'educació política, en el temps de la Inquisició:

Muy cierta señal es de torpe ingenio el hablar mal y apasionadamente de su contrario [...] O las que siguen diversa secta o de peregrinas gentes, agora sean judíos, agora moros, agora gentiles, agora cristianos [...] No hay más de dos tierras en todo el mundo: tierra de buenos y tierra de malos. Todos los buenos, agora sean judíos, moros, gentiles, cristianos o de otra secta son de una mesma tierra, de una mesma casa y sangre.⁴⁶¹

En els elements biogràfics, diu que molts autors pensen que va estudiar a la Universitat de València, qüestió probable, però el seu nom no apareix en els registres

⁴⁶⁰ Federico Mayor Zaragoza, en *Fadrique Furió Ceriol obra completa I, El Concejo y Consejeros del príncipe, Bononia*, Henry Mechoulan i Jordi Pérez Durà, codirectors, València, Edicions Alfons el Magnànim i Edicions UNESCO, 1996, p.7.

⁴⁶¹ Federico Mayor Zaragoza, prefaci, en *Fadrique Furió Ceriol obra completa....*, p.7

universitaris. En un document de 1554 explica la seua preferència intel·lectual. Va començar a estudiar als set anys fora d'Espanya, es va llicenciar en Teologia, i es va doctorar en Dret Civil i Canònic. Un gran majoria d'estudiants hispans llavors van estudiar a Lovaina. Van compaginar amb intensitat l'activitat militar i literària. Va tenir autèntiques dificultats amb la Inquisició, i va accedir a l'alta esfera social:

Acabó siendo nombrado Gentilhombre de la casa del Rey, a cuya corte siguió durante el periodo que va de 1566 a 1572. Se interesó por los negocios de los Países Bajos en momentos explosivos, y ofreció un diagnóstico inteligente y tolerante, especialmente en el terreno religioso, como son *Avisos acerca de los Estados Bajos*⁴⁶². En sus planteamientos se alineaba con la posición moderada del llamado partido ebolista, frente a las posiciones de dureza propugnada, por el duque de Alba, postura que Felipe II adoptó finalmente. De este modo, lo que en 1566 era una simple revuelta, acabó por falta de tacto político en una revolución. En 1572 se publicaron en Amberes unos grabados con díticos de Benito Arias Montano, que representaban los cuarenta y cuatro hombres más ilustres en el mundo de las letras de la época, entre ellos figuraba el retrato de Furió Ceriol. Nuestro autor se encuentra en buena compañía: Erasmo, Vives, Savonarola, Arias Montano...⁴⁶³

Els *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* van publicar-se per primera vegada l'any 1975, per iniciativa del Departament de Dret Polític de la Facultat de Dret. Com va recordar-nos Carlos Flores Juberías, el professor Sevilla fou peça clau en la seua creació. D'aquest primer número, Diego Sevilla va ser el director; el consell de redacció el formaven: Lluís Aguiló Lúcia, Francisco Astarloa Villena, Manuel Martínez Sospedra, Javier Muñoz Peñín, Rosa Ripollés Serrano, Remedios Sánchez Ferriz, Joaquín Tomás Villarroya i José Antonio Yvorra Limorte⁴⁶⁴. Van col·laborar en distintes temàtiques: Lluís Aguiló Lúcia, "Las elecciones portuguesas de 25 de abril de 1975"; Manuel Martínez Sospedra, "De asociaciones. Notas sobre el Estatuto de Asociaciones políticas"; Diego Sevilla Andrés, "Sobre el concepto de mando"; Joaquín Tomás Villarroya, "Apuntes constitucionales en el Trienio Liberal"; José Antonio Yvorra Limorte, "Notas sobre el derecho de sindicación (1876-1920)"; Remedios Sánchez Ferriz, "Recensiones". Diego Sevilla Andrés va fer la presentació, en què va dir que

⁴⁶² AGS, *Estado*, 526-135, D. Lagomarsino, Furió Ceriol y sus "Avisos acerca de los Estados Bajos", en *Bulletin Hispanique*, 80 (1978), p. 88-107. Citat en *Fadrique Furió Ceriol obra completa...* p. 35.

⁴⁶³ Philippe Galle, *Virorun imagines doctorum qui bene de studiis literarum meruere*, Anvers 1572. Citat en *Fadrique Furió Ceriol obra completa...*p. 35.

⁴⁶⁴ Índex, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 1 (1975), p. 1.

pretenia que tinguera l'agilitat de la premsa, amb col·laboracions concretes del Departament; esperava també que la publicació arribara a la societat valenciana:

Pretende con estos *Cuadernos* la Cátedra Fadrique Furió Ceriol, concurrir en *forma* cuasi periodística al servicio de Valencia y de España, usando el cauce universitario. No tiene otro alcance, ni va a recibir más colaboraciones que las deseadas. El ambiente será familiar, y en cada número se dará cabida a los anhelos y preparación de servicio de quienes formamos eso que ahora se llama unidad didáctica o Departamento, y, tradicionalmente, Cátedra Universitaria.

Advertirá, quien nos lea, la variedad temática y de opinión, solo centrada por el servicio a que su nacimiento se debe, y queda escrito. Esperamos que, como hasta el momento, la sociedad valenciana nos permitirá la salida con frecuencia desusada. Esta esperanza se nutre de la experiencia pasada, en que esa sociedad ha proveído a nuestras publicaciones con algo más de nueve décimas partes. Como es de rigor, la responsabilidad de los trabajos a los autores. Las colaboraciones sin firma y su dignidad científica caen bajo la responsabilidad del titular de la Cátedra, jerarquía derivada de la edad, y por ello, no es de presumir que nadie intente y pueda disputarle⁴⁶⁵.

Vista la gènesi, vaig a comentar a continuació el número 2 de dita revista, perquè en ell escriuen el professor Sevilla i altres professors del seu Departament i col·laboradors, el que ens mostra la pluralitat de posicionament ideològics i de temes que abans esmentava, aspecte que considere rellevant per a donar informació cabal del biografiat.

En aquest *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, per la tardor del 1976, van col·laborar: Comentarios. “Reflexiones de después del verano”, de Diego Sevilla Andrés; “La mujer en las Leyes Fundamentales”, de Remedios Sánchez Ferriz”. Formas e instituciones políticas. “Breve evolución del Senado en España”, de José Antonio Yvorra Limorte; “El presidente Alcalá-Zamora y el Proyecto de Reforma Constitucional de 1935”, de Joaquín Tomás Villarroya; “Los grupos parlamentarios. Notas para su regulación en España”, de Luis Aguiló Lucia; “El Proyecto de Ley de reforma política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional.”, de Manuel Martínez Sospedra. Teoría política. “Aportación al conocimiento del anarquismo español”, de Vicent Franc i Ferrer; “Sobre el Nacionalindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”, de Manuel Martínez Sospedra; “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, de Rosa Ripollés Serrano. Recensión. Diego Sevilla, comenta *El pleito insular*, llibre de M. Guimera Peraza.

⁴⁶⁵ Diego Sevilla Andrés, “Presentación”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 1 (1975), p. 1.

Diego Sevilla Andrés en altres ocasions, ja ens va manifestar el costum de deixar per a les vacances, la lectura de llibres i articles de premsa amb més deteniment: “Con mucha más calma leo la prensa; se reciben con más sosiego – el hombre es animalito fácilmente domesticable – las declaraciones de añejo antifranquismo de tal exministro; el deseo de acabar con las instituciones pasadas⁴⁶⁶. Va considerar també, que el Govern d’Adolfo Suarez, fou un intent suprem de la Corona, per tal de trencar la complexa situació política, per no tenir una base sòlida partidista. Compara la situació amb la decisió d’Alfonso XIII: “Escogió a Canalejas, hombre de brillante pasado y mejor futuro”⁴⁶⁷.

La Segona República va ser un període de normalitat democràtica, va manifestar aquell estiu, des de la Universitat Menéndez y Pelayo aquell estiu de 1976. Diu, que actualment, l’oposició va demanar un govern provisional, gaudia d’uns privilegis que no va tenir per a ell qualsevol franquista. No va agradar-li, que Joan Manuel Serrat va ser notícia en Televisió Espanyola, el dia següent de la seua tornada al nostre país.

Sevilla, sobre les manifestacions de Garrigues, recollides en el periòdic *ABC* pel setembre del 1976 referides al dictador, al qual imputa: “ El no haber querido hacer la unidad moral de España, es algo más que un error histórico: es una felonía”⁴⁶⁸. Considera, a més a més, que hi ha una marató per a excomunicar i vilipendiar l’obra de Franco, a la qual s’afegeixen, els anomenats intel·lectuals. Va criticar a: “Los “perseguidos” que llegaron a la Cátedra – que en España se defiende por cooptación- e incluso a un Ministerio”⁴⁶⁹. També va referir-se a Tierno Galván, sobre la persecució que sufrió hasta llegar a Catedrático, que lo fue en 1948, recibiendo dos votos de los señores Castiella y Fernández Miranda, y el tercero del exdirector del IEP, señor Ollero”⁴⁷⁰. Creu, que el record de falta de serietat correspon al llibre dels professors López Pina, i Aranguren, *La cultura política en la España de Franco*, Madrid, 1967. Els autors, ens diu, quan parlen de: “Inteligencia prostituida señalan excepciones, pero

⁴⁶⁶ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, 2 (1976), p.1.

⁴⁶⁷ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, p.1.

⁴⁶⁸ Garrigues, *ABC*, 8 de setembre de 1976, citat per Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano” p. 6.

⁴⁶⁹ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, p. 2.

⁴⁷⁰ *Ibidem*, p. 6.

convendria saber cómo se la ingeniaron las “excepciones” para “romper el muro” de las oposiciones a Cátedras”. Yo podría aportar algunos datos⁴⁷¹.

Està latent també, ens recorda el professor Sevilla, la qüestió d'enfrontar-se o no amb la burgesia catalana: “Siempre dispuesta a hacer carne del tema Cambó: Monarquía, República, Cataluña”⁴⁷². Ara, va dir, alguns grups polítics admeten el federalisme; i concedeixen també patent de consciència regional als valencians. Quan és parla de regionalisme i nacionalisme hispànic, cal recordar:

Que ofrece entre notas de honda seriedad, la que creo cómica: de la enajenación y aplastamientos castellanos de la cultura andaluza.

La única explicación y congruente de este proceso, tal como se manifiesta, está en la historia política de la burguesía catalana, mantenedora de un imperialismo barcelonés, morosa y científicamente cultivado, por una de las clases más admirables de la historia moderna, que ha conseguido niveles comparables a la Italia renacentista. Para el desarrollo imperialista que persigue, encuentra un obstáculo interior – español y simplemente catalán - en la conciencia regional siempre viva, quizá porque no acabamos de asimilar políticamente que España es variedad, no una o varia, sino conjuntamente⁴⁷³.

Sobre la religiositat dels pobles, sosté Diego Sevilla fent seus els plantejaments de Max Scheler: els que han resolt la seua relació amb Déu han avançat més fàcilment, per això, no cal que trobem la presència de la religió catòlica al nostre país una qüestió original: “Sino, en todo caso, una agudización particularizada de nuestra manera de ser”⁴⁷⁴. Va recordar que les relacions església i Estat durant el liberalisme van ser més clares i diàfanes a causa d'una presència menor del component polític; en l'actualitat, són més complexes, per una major presència de l'Estat en l'àmbit individual. El primer objectiu de la nostra guerra, ens diu, fou restablir la unitat pàtria, no la uniformitat. L'existència de catòlics en ambdós bàndols ho fa va fer més complicat, creu també: “Beneficiosa en su conjunto, la influencia que la Iglesia Católica ha tenido en nuestra vida política”⁴⁷⁵. L'església, constata el professor Sevilla, i no pot entendre's com a crítica, ha tractat l'Estat considerant-lo com a instrument secundari: “para los designios

⁴⁷¹ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, p. 6.

⁴⁷² *Ibidem*, p. 2.

⁴⁷³ *Ibidem*, p. 2.

⁴⁷⁴ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, p. 3.

providenciales, en interpretación ciertamente liviana de San Gregorio VII”.⁴⁷⁶. Caldria considerar, ens diu, Estat i església iguals i sobirans en les seues esferes d’actuació, com demana una doctrina sana: “no entra dentro de nuestra sicología, por uno u otro extremo”⁴⁷⁷. Recorda, que Espanya ha tingut gran quantitat d’anticlericals, des de Madariaga fins a Azaña. La ingerència vaticana en el procés polític espanyol va iniciar-se el 1947, i va tenir el moment més significatiu quan va voler-se importar el model de relació, tipus democràcia cristiana, agreujant-se el problema amb l’arribada de Benelli a la Secretaria d’Estat:

Todo ello ha producido heridas de problemática cicatrización en la conciencia del pueblo fiel, porque se ha partido del dogma pintoresco, de que solo la fuerza mantuvo a Franco en el poder, y la ignorancia de las reacciones populares españolas ante la coacción; en suma, lo que yo me he permitido designar como juicio de la familia de Carlos IV, en el famoso lienzo de Goya⁴⁷⁸.

En sentit invers, ens diu el professor Sevilla, l’Església, en alguns moments de la seua historia, va crear institucions paral·leles a les estatals o polítiques. Ho va presenciar: “Yo he vivido en Bélgica, en el núcleo central de lo que llamamos sin escándalo hitlerización de Acción Católica, de escasas influencias entre nosotros, aunque mucha en el movimiento democristiano”⁴⁷⁹ (recordem la seua estada d’estudiant en aquest país). Li crida l’evolució política que va tenir aleshores Gil Robles, hitlerià durant la Segona República, front al cardenal Herrera, quasi democratacristià i la seua posició del 1975. Afirmar, que Franco no va fer cap intervenció en la vida eclesial, si, en qüestions referides a la jerarquia eclesiàstica: projecte reformista d’Arrese.

Sobre la llibertat d’ensenyament, Diego Sevilla es manifesta radicalment partidari d’aquesta. Pensava que l’Opus Dei, al qual pot identificar-se amb el cacicat docent, pel sistema de cooptació que practica. Considerava la llibertat d’ensenyament un dret natural. En el qual han de participar a Espanya, per a impartir-lo: pares, Estat i Església catòlica. Va considerar també, que l’Església catòlica tenia dret a intervenir en l’ensenyament, però calia ser realista, més encara quan s’estava en període constituent:

⁴⁷⁶ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, p. 3.

⁴⁷⁷ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁷⁸ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁷⁹ *Ibidem*, p. 4.

Entre nosotros, la Iglesia, en sus variadas manifestaciones, ejerce de hecho el monopolio de la enseñanza privada, de tal suerte, que la competencia pareceme – y lo aplaudo- poco menos que imposible. Históricamente este suceso, sólo atacado por la Segunda República, en virtud de conducta de Azaña, no sufrió, pese a la decisión política, ruidosa merma. No deja de ser curiosa la defensa de ciertos religiosos, incluso colectivamente manifestada, de la política azañista (en fecha reciente)⁴⁸⁰.

No va tenir clar Sevilla, si aquest sector del clero perquè defensava la reconciliació, per atacar el franquisme, o fent defensa, de separatismes arrelats en estaments burgesos i reaccionaris espanyols. Considera fonamental: “El derecho del Estado a intervenir en todos centros docentes de su territorio⁴⁸¹. La formació política dels seus ciutadans per l’Estat, és indeclinable. També va constatar, la complexitat per la pluralitat ideològica de la societat actual. Ortega y Gasset, ens recorda, va advertir sobre les: “Multinacionales de la información, exigen una instancia suprema para evitar el caos (Freyer)”⁴⁸². Diego Sevilla creu, que el sentiment d’Estat a Espanya és difús, per raons òbvies, i no cal condemnar-ho o lamentar-ho:

Siendo así que es un puro hecho histórico, adquiere valor legal por vez primera, en el Decreto de designación de Francisco Franco Bahamonde como “Jefe del Gobierno del Estado español”, locución que se utiliza después, en abierta ignorancia de su creador. Exige, pues, la presencia del Estado, y más en la hora que vivimos, una auténtica estructuración para comprender su exigente labor interventora sobre la que solicitó la preocupación de todos nosotros⁴⁸³.

Entre les col·laboracions d’aquest *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, **Remedios Sánchez Ferriz**, en “La mujer en las leyes fundamentales”, constata el temps revisionista que s’estava vivint llavors. Va recordar que el 1975, l’any anterior, va ser “l’Any Internacional de la Dona”, d’acord amb la resolució de Nacions Unides, de 1972, i que perseguia el reconeixement universal del principi d’igualtat d’homes i dones; tal com recollien la Declaració Universal de Drets Humans de 1948, i la Carta de Nacions Unides. Sabia també que solament amb aquestes resolucions no es resoldria els problema, però ajudaria a entendre la problemàtica de la qüestió. L’objecte de l’estudi, va explicar, era fer una reflexió sobre la qüestió de la dona en les Lleis Fonamentals jurídicament i socialment. Va arreplegar paraules de Torcuato Fernández-Miranda,

⁴⁸⁰ Diego Sevilla Andrés, “Reflexiones de después del verano”, p. 5.

⁴⁸¹ *Ibidem*, p.5.

⁴⁸² *Ibidem*, p. 5.

⁴⁸³ *Ibidem*, p. 5.

ministre secretari general del Moviment aleshores, corresponents a l'esmentat Congrés Internacional de la Dona, celebrat el 1970 a Madrid:

Desde el Fuero de los Españoles... hasta la Ley Orgánica del Estado, los derechos de la mujer, han llegado a ser igual a los del hombre en sus aspectos fundamentales, y la no discriminación es un hecho reconocido en nuestras normas institucionales. Hemos ido adaptando la letra y el espíritu de nuestros códigos a estos principios. Ahora trabajamos porque la igualdad de la mujer llegue a ser plena en todos los aspectos civiles, políticos y sociales, armonizando la autoridad y facultades del padre con las facultades y autoridad de la esposa y madre⁴⁸⁴.

Va considerar que quan les nostres Lleis Fonamentals van referir-se als espanyols, el mot inclou homes i dones. L'article 24 del citat Fur dels Espanyols, ens diu, parla d'assumpes relacionats amb el món del treball. L'article 28 del mateix fur tracta de la protecció social, i va preguntar-se si homes i dones reben el mateix tracte: "El Estado español garantiza a los trabajadores la seguridad de amparo en el infortunio, y les reconoce el derecho a la asistencia en los casos de..."

No va haver hi, en les nostres Lleis Fonamentals, ens diu Remedios Sánchez, cap referència explícita a la funció o paper de la dona en la família. Hauríem de deduir que en l'àmbit familiar, a mateixes funcions, mateixos drets i deures. Plantejament legal, similar als treballs i orientació de l'ONU i la nova doctrina legal. En qüestions laborals, creu que en el Fur del Treball, homes i dones, tenen dret al treball.

Va abordar, a més a més, el debat social sobre la incidència de la incorporació de la dona al mercat laboral, reproduint paraules de l'encíclica *Quadragesimo Anno*, del llibre el *Fuero del Trabajo*, escrit per Serrano y Serrano (1939) i referides, a aquesta qüestió: "El problema del paro forzoso es muy complejo, pero no puede dejar de pensarse que una poderosa causa del desempleo, tiene que haber sido la irrupción de la mano de obra femenina en el mercado del trabajo⁴⁸⁵.

Creia que aquestes consideracions de l'encíclica papal, possiblement vàlides quan van ser fetes, no aprofitaven actualment, per això reprenia i trobava més adients, les d'un altre passatge del discurs de Fernández-Miranda, d'aquell Congrés Internacional de la Dona del 1970: "Una de las características de la sociedad de nuestro

⁴⁸⁴ Remedios Sánchez Ferriz, "La mujer en las leyes fundamentales", *Cuadernos de la Cátedra*, p. 8.

⁴⁸⁵ Pius XI, Encíclica *Quadragesimo Anno*, 1931, citada per Serrano y Serrano, *El Fuero del Trabajo*. Remedios Sánchez Ferriz, "La mujer en las leyes fundamentales", p.10.

tiempo es que la mujer ha irrumpido en ella no sólo como mujer, sino como ciudadano con derechos y deberes iguales. Es la igualdad jurídica y profesional de la mujer, uno de los factores que distingue a nuestra civilización de la vigente en épocas pasadas”⁴⁸⁶.

Considera també Remedios Sánchez que estava produint-se aleshores un canvi de mentalitat sobre la feina domèstica familiar. Aprofita també el plantejament moral de la qüestió fet per María Ángeles Galino, en *La mujer en el mundo de hoy* (1963), sobre la relació de home i dona en l'àmbit familiar: “El cristianismo siempre ha considerado como definitiva la igualdad de responsabilidad de los esposos ante Dios y la moral y en relación con los hijos”⁴⁸⁷. En el Fur dels Espanyols, ens diu Remedios Sánchez: “El Estado reconoce y ampara a la familia como institución y fundamento de la sociedad, con derechos y deberes anteriores y superiores a toda ley humana positiva”⁴⁸⁸. Parla de la institució familiar: home i dona.

En la mateixa direcció, ens diu, va manifestar-se la Comissió tercera del congrés citat, que va instar mitjançant programes educatius a: “Compartir las tareas domésticas i familiares, para que la célula básica de la sociedad esté asentada sobre una comunidad real y una coparticipación auténtica, en todo el conjunto de sus actividades”⁴⁸⁹. En altres moments del congrés, van fer-se plantejaments radicals per a aquell moment. A més de la manera de repartir les tasques familiars, sobre la condició humana: l'home no és sols un ésser que treballa.

Pel que fa a la participació de la dona, ocupant càrrecs polítics, va recordar Remedios Sánchez, és minoritària. En la Comissió Provincial de València, de l'Any Internacional de la Dona -1972- va constatar-se, la no incorporació de la dona en la direcció política o de la administració. Sí que ho va fent en el món laboral i en els estudis superiors i universitaris, de vegades, amb major presència que l'home. Va recordar també, la situació de la dona davant la qüestió successòria:

⁴⁸⁶ Remedios Sánchez Ferriz, “La mujer en las leyes fundamentales”, *Cuadernos de la Cátedra*, p.10.

⁴⁸⁷ *Ibidem*, p.12.

⁴⁸⁸ Fur dels Espanyols, article 22, *ibidem*, p.12.

⁴⁸⁹ Congreso Internacional de la Mujer, Madrid, 1970, en Remedios Sánchez Ferriz, “La mujer en las leyes fundamentales”, p. 12.

El artículo 9 de la Ley de Sucesión exige “para ejercer la Jefatura del Estado como Rey o regente... ser varón...” y el artículo 11 del mismo cuerpo legal, al referirse al orden de sucesión dice que “en el mismo grado (con preferencia), del varón a la hembra, la cual no podrá reinar, pero sí, en su caso, transmitir a los herederos el derecho...”. Lo mismo puede decirse del Consejo de Regencia, aunque en este caso la prohibición es implícita, pues ni la mujer puede ser el Prelado de mayor jerarquía y antigüedad...” ni tampoco Capitán General, y en cuanto a Presidente de las Cortes no conocemos prohibición expresa al respecto, pero salta a la vista lo difícil que sería, hoy por hoy, que una mujer ocupe tal cargo⁴⁹⁰.

També va col·laborar en aquest *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, tractant el funcionament de la tasca parlamentària, **Lluís Aguiló Lúcia**, en “Los grupos parlamentarios”. Recorda que van haver-hi èpoques en les quals, ens diu, estaven prohibits els grups parlamentaris, perquè, per al liberalisme, els membres del Parlament representaven tot el poble, i no una part d’aquest. A França, els grups parlamentaris, ens diu, van estar prohibits fins al 1914. En un altre temps, l’actuació del parlamentari va ser autònoma, i anterior a la creació dels partits polítics. Quan van desenvolupar-se els partits polítics, van organitzar la coordinació dels elegits, dins del mateix partit, formant part del grup parlamentari. La pràctica parlamentària va portar la realitat fàctica de la presència dels grups en el Parlament, i de vegades a la constitucionalització de partits i amb ells, lògicament de grups parlamentaris, a final del segle XIX i a l’inici del XX.

En l’actualitat, afirma: “En todos los países democráticos, los partidos políticos se han convertido en los instrumentos de expresión de la voluntad popular”⁴⁹¹. Per això, el seu objectiu és aconseguir el major nombre de representants. Va considerar també, que llavors, l’equip del professor Jorge de Esteban, va dirigir un estudi constitucional, en què qualificava el camí de la nova monarquia restaurada de “aperturista y sin rupturas”⁴⁹². Ens adverteix Lluís Aguiló que, amb la falta de concreció en un programa de govern, el suposat reformisme quede en: “un simple ‘disfraz’” de la postura inmovilista antes reseñada, de tal forma que los partidos políticos, y por tanto los grupos parlamentarios, o no surjan o se establezcan desde arriba, sin ningún apoyo popular”⁴⁹³.

⁴⁹⁰ Remedios Sánchez Ferriz, “La mujer en las leyes fundamentales”, p. 13.

⁴⁹¹ Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, en *Cuadernos de la Cátedra Fadrique*. p. 26.

⁴⁹² Jorge de Esteban i altres, *Desarrollo político y constitución española*, Barcelona, Ariel, 1973, p. 301. Citat per Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, p. 30.

⁴⁹³ Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, p. 30.

Ens recorda Aguiló Lúcia que el grup parlamentari, històricament va anar lligat a la Segona República i als països democràtics en l'actualitat. Fou considerat una aberració, inicialment, pels procuradors de l'actual: X legislatura franquista. Tanmateix, crida l'atenció la rapidesa amb què va tramitar-se la disposició legal corresponent del projecte, per a la creació del grup parlamentari el 9 de març 1976, i que va ser conegut per l'opinió pública ja pel febrer d'aquell mateix any: “Lo lógico hubiese sido que quienes siempre han clamado contra los partidos políticos, considerándolos disgregadores del país, hubieran protestado enérgicamente por el intento de abrirles la puerta en su manifestación parlamentaria”⁴⁹⁴. Per això, ens diu, cal ressenyar l'acceptació entusiasta per la majoria dels membres de les Corts de la Comissió del Reglament que estudiarà la creació dels grups parlamentaris. Aquest pareix un mecanisme parlamentari propi de les democràcies “inorgàniques”, i demostra el temps de contradicció total que viu Espanya. En les Corts hi havia 543 procuradors, dels quals 325, malgrat no tenir aprovats definitivament el seu funcionament, van agrupar-se al voltant de sis grups parlamentaris de la següent manera:

Grup Parlamentari Unió del poble espanyol (UPDE) - 74 membres procuradors, el majoritari-. L'associació política més oficial i oficiosa. Contraris a la ruptura democràtica, i partidaris dels postulats del 18 de juliol de 1936. Alguns dels seus membres: Hernández Gil, Álvarez Molina, Carazo Carnicero, Lapiedra de Federico i Mónica Plaza; pròxims a aquest grup: Solís i Adolfo Suárez⁴⁹⁵.

Grup Parlamentari Acció Institucional (AI) – Pertanyen al grup els membres de les associacions polítiques ANEPA, UNE i FNE. Estan també contra la ruptura. Alguns dels seus membres: Rafael Díaz Llanos, Lamo de Espinosa, Pilar Primo de Rivera, Emilio Romero, Enrique Thomas de Carranza, Carlos Iniesta Cano⁴⁹⁶

Grup Parlamentari Regionalista – 60 procuradors –. Corresponia a la representació local majoritàriament. Promogut per Laureano López Rodó, partidaris d'una reforma legislativa ràpida. Integrants: Cruylles i Peratallada, Ferraté Pascual, Franco y Pascual

⁴⁹⁴ Jesús M. de Miguel y Juan J. Linz, “Las Cortes Españolas 1943-1970”, primera parte: “Las cohortes” *Sistema*, 8 (1975), p. 85-110; segunda parte: “Las élites”, *Sistema* 9 (1975), p. 103-123. Miguel Ángel Aguilar, “Las últimas Cortes del franquismo”, *Avance*, Madrid, 1976. Francisco Franco, “Discurso IX legislatura, i “Pensamiento político de Franco”, Madrid, Ediciones del Movimiento, 1976, p. 172. Citats per Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios...”, p. 30-31.

⁴⁹⁵ Suplement d'informació política del diari *Informaciones*, 22 de maig de 1976. Citat per Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, p. 31.

⁴⁹⁶ Suplement d'informació política del diari *Informaciones*, 22 de maig de 1976. Citat per Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, p. 32.

del Pobil, Gamazo Manglano, García Valdecasas, Garicano Goñi, Godó Valls, Luca de Tena y Brunet, Murillo Ferrol, Olarte Cullen, Samaranch Torrello i Solé Villalonga.

Grup Parlamentari Independent – 50 procuradors – . Va ser el més antic, ideològicament ocupen el espai centre-dreta moderat menys reaccionari. Pretenien el restabliment d'un règim de llibertats, liquidació de les responsabilitats polítiques per a assolir la reconciliació nacional, acceleració de la reforma constitucional, eixamplar el marc de l'associacionisme i fer una reforma sindical. Membres: Pérez Puga, Iglesias Selgas, Jarabo Payá, Lladó Fernández- Urrutia, Ortí Bordás, Pérez Olea, Primo de Rivera y Pérez, Rosón Pérez, Socías Humbert, Fernández Salviño, de La Cabellería García, i Rodolfo Martín Villa.

Grup Parlamentari Liberal Democràtic -40 procuradors-. Pertanyien al sindicalisme, aquest grup, teòricament no hauria d'estar compromès amb l'administració, quan en la realitat, la burocràcia sindical va ser una branca d'aquesta. Contraris al bicameralisme. Integrants: Mariano Lázaro Franco, Peiró Rivas, Lamplé Operé, Doreste Medina, Escudero Arias, Cristóbal Montes, Martínez Estenaga, Navarro López, Vallbona Lobo, Morilla Alonso i Llerá López.

Grup Parlamentari Unió Democràtica Espanyola (UDE) – 31 procuradors- . Políticament, van ser d'extrema dreta, i pretenien fer-se passar per democratacristians, per obtenir major operativitat en la tasca legislativa. Secretari general: Álvaro de Lapuerta; membres: Ferrero Pérez, Les Florestán, Bau Carpi, Angulo Montes, Requena Guajardo, De la Mata Gorostizaga, Acedo Río, Muñoz Carresón, Domecq Díez, De Miguel, López Majano, Cremades, Briones, Gómez Escolar i Font. Pròxims al grup: Virgilio Oñate Gil i Osorio García.

Entre les diferents opcions polítiques i constitucionals contemplades llavors, ens diu, Lluís Aguiló, caldria convocar el poble espanyol perquè, lliure i democràticament, mitjançant una assemblea constituent, manifestara la configuració política desitjada per a l'estat espanyol, amb la participació de tots el partits, sense exclusió; mitjançant la celebració d'eleccions lliures i democràtiques, amb la finalitat de configurar una assemblea o corts. Pensava que caldria configurar un reglament provisional, per a la creació de presidència, mesa, comissions..., d'acord amb la representació proporcional de cada partit, i podria articular-se un sistema constitucional bicameral:

Una que representara a todo el pueblo español, de tal forma que cada comarca o barrio urbano eligiera un número de diputados proporcional al de su número de habitantes; y otra que representara a todas las Regiones, a razón de un número igual o proporcional de diputados por cada región española.

En todo caso, a la hora de fijar la composición de una Comisión, se debería tener en cuenta no sólo la proporción de representantes de cada partido político, sino también la procedencia regional. Se trata, en suma, de que tanto las fuerzas políticas como las regiones que integran el Estado español, tuvieran a través de los Grupos parlamentarios, una cumplida y exacta representación a la hora de elaborarse libre y democráticamente, las bases e instituciones políticas de un nuevo Estado Español⁴⁹⁷.

⁴⁹⁷ Lluís Aguiló Lúcia, “Los grupos parlamentarios”, p. 32.

El passat any, 1975, amb la mort de Francisco Franco, recordava **Manuel Martínez Sospedra**, en la seua col·laboració corresponent en els *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, titulada “El Proyecto de Ley para la Reforma Política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional”, va escriure que l’esdeveniment de la mort de Franco va significar, per al nostre país, un any determinant en les nostres vides:

Ante la conciencia pública de la nación y ante la opinión internacional, quedaba clausurada una época de la historia de España y se abría otra.

En efecto, el 20 de noviembre de 1975 se abrió en España un periodo constituyente que todavía a está lejos de cerrarse.

Es a todas luces evidente que las instituciones propias del Régimen anterior, que en vida de Franco no tuvieron a los ojos de la opinión, otro poder que no fuera una mera emanación de la autoridad del Jefe del Estado, han quedado obsoletas, y que la sociedad española de hoy no se siente por ellas representada⁴⁹⁸.

Això no significa, segons Martínez Sospedra, que en les institucions franquistes no hi hagen persones respectables i estimables intel·lectualment i políticament. Aquell era un temps, ens diu, de crisi de legitimitat i de règim. L’anterior sistema va caracteritzar-se per un frondós embolic institucional, viciat perquè la política va discórrer per baix, sense ajustar-se doctrinalment al règim. Les necessitats d’un govern autoritari:

Exigían la parálisis de las organizaciones de masas del propio régimen y el trucaje de los procedimientos de reclutamiento de personal político mediante la designación, la centralización administrativa y política, el control gubernamental de los Sindicatos y del Movimiento y, en general, por el marcadísimo dominio del elemento autoridad en el seno del sistema de gobierno. La dependencia de los notables, de las élites políticas del régimen, respecto del prestigio y la autoridad del Jefe del Estado completaban el cuadro⁴⁹⁹.

Una vegada desaparegut Franco, ens diu Sospedra, el sistema és inviable per la dissolució de les forces que li donaren suport, i a més a més: il·legítim institucionalment. Al marge del sistema va anar desenvolupant-se, a partir dels seixanta, un sector important: una “oposició tolerada”, conformada per mitjans intel·lectuals

⁴⁹⁸ Manuel Martínez Sospedra, “El Proyecto de Ley para la Reforma Política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional” p. 33.

⁴⁹⁹ Manuel Martínez Sospedra, *Ibidem*. Per a nocions referides a l’estat autoritari, cita l’article de J.J. Linz “Una teoría de régimen autoritario: el caso de España”, en *La España de los años 70*, vol. III, Madrid, Moneda y Crédito, 1974.

dominants en premsa, que reflecteixen de vegades, els grups nascuts al voltant del desenvolupament econòmic: nova burgesia industrial, comercial i classe mitjana. Aquesta oposició va enllaçar amb la tradicional, i desitjava la instauració d'un sistema polític democraticoburgès com l'europeu, favorable al seus interessos, un ordre social capitalista, la democratització interior; un pacte amb l'esquerra moderada, i la institucionalització de la dependència exterior, expressada mitjançant el Tractat d'Aliança amb els Estats Units de 24 de gener de 1976, i a més a més, amb l'ingrés a la Comunitat Europea i a l'OTAN. Ideològicament, llavors, el liberalisme democràtic va ser acceptat per la majoria social, i políticament, pels partits socialistes, i pel Partit Comunista per tàctica i per necessitat en part.

La situació politicosocial del país, segons Martínez Sospedra, demanava llavors un canvi constitucional i un règim nou. La reforma hauria d'incorporar de manera plena la legitimitat democràtica, i l'alternança política. Caldria elegir el govern mitjançant sufragi universal i directe, i garantir les llibertats públiques, per tal que les eleccions foren lliures i competitives: “Como consecuencia de la salida de un estado de compresión de dichas libertades, (circunstancia propia de un Estado autoritario) la regulación de las mismas necesita ser sumamente generosa para no tropezar con rechazo y / o obstáculos insalvables”.

Havia de de fer-se també, ens diu, el reconeixement fàctic dels partits, i admetre el monopoli d'aquests sobre la formació de la voluntat política. Va destacar també el fracàs de la reforma Arias, per irrellevant. Això ha suposat l'aglutinament de l'oposició en contra de dita reforma, i la creació de la Coordinadora Democràtica, en què hi havia prou ambigüitat sobre la magnitud de la ruptura pactada, perquè quan es pacta amb l'adversari, el que vol trencar-se és de difícil enteniment:

Unos grupos ponen en acento en lo de lo ruptura y otros –no siempre los más moderados o conservadores- en lo de pactada.

El drama de la oposición es que si bien es lo suficientemente fuerte para condicionar al Gobierno, no lo es para imponérsele; el drama del Gobierno es que no puede imponerse a la oposición, pero es lo suficientemente poderoso para condicionarla. De ahí la extrema importancia de la iniciativa política, en un escenario de mutuo desgaste: el que da primero lleva al otro a remolque. Y aquí entra la segunda vía de la reforma⁵⁰⁰.

⁵⁰⁰ Manuel Martínez Sospedra, “El Proyecto de Ley para la Reforma Política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional”, p. 34.

Sobre el nou projecte de llei, Sospedra creu que cal parar-hi atenció, no siga que pugua convertir-se en una “democracia ma non troppo”, ja que hi ha absències importants, com les referides a la representació sindical: UGT, CNT i USO, no apareixen – tal vegada són antidemocràtiques. També falta l’obligació de ratificació popular de la nova constitució. La finalitat del projecte és la creació d’una nova legitimitat, tal com apareix en l’article 1, número 1, del text: “La democracia, en la organización política del Estado español, se basa en la supremacía de la ley, expresión de la voluntad soberana del pueblo”⁵⁰¹. Dit projecte de llei, destinat a convocar Corts Constituents, ens diu Martínez Sospedra, no va estar massa detallat organitzativament, tal com són aquests assumptes. Però creu que va haver-hi una omissió greu, referida a la responsabilitat del govern, cosa que suposa mantenir interinament el sistema:

Fuertemente autoritario y carente de legitimación democrática de la Ley Orgánica del Estado. Ello es peligroso, porque el enfrentamiento entre unas cámaras sólo disolubles en caso de extrema gravedad, y un gobierno que ni ha nacido de ellas ni tiene nada que ver con ellas, dependiente tan sólo de unos órganos desprestigiados y de la voluntad del Rey, puede llevar a una crisis de régimen que mataría al recién nacido en su misma cuna⁵⁰².

El desconeixement flagrant sobre el fet anarquista fou la col·laboració aportada en aquest *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, per **Vicent Franch i Ferrer** en “Aportaciones al conocimiento del anarquismo ibérico”. Creia que, acadèmicament, alguns professors parlen amb certa lleugeresa. També que certs sectors del marxisme l’atacaven, i consideraven l’anarquisme hispànic merament incidental. Possiblement aquestes qüestions formaven part dels propis dimonis familiars marxistes. A escala popular, ens diu, la ignorància ha estat prou corrent, comentaris referits al anarquisme com: “No existe (no ha existido) el anarquismo”, “Se puede hablar, en todo caso, de los anarquistas, pero no del anarquismo”. “El anarquismo constituía una mezcla caótica de vegetarianismo, heliofilia, amor libre, etc., etc.”⁵⁰³. Va considerar, a més a més, que els professors de la Universitat de València tenien un desconeixement enorme sobre aquesta qüestió, i els recomanava anar: “entrando en materia y se eviten el

⁵⁰¹ Manuel Martínez Sospedra, “El Proyecto de Ley para la Reforma Política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional”, p. 35.

⁵⁰² Manuel Martínez Sospedra, “El Proyecto de Ley para la Reforma Política”, p. 38.

⁵⁰³ Vicent Franch i Ferrer, “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico”, *Cuadernos de la Cátedra...*, p. 39.

bochorno de ser contestados públicamente”⁵⁰⁴.

Va referir-se també al treball de Carlos Díaz “Diecisiete tesis sobre el anarquismo”, publicat en la revista *Sistema*, per l’abril del 1976, en què l’autor pensa que s’ha soterrat massa d’hora aquest moviment, i la funció històrica per la qual fou creada. Algunes crítiques, ens diu, pareixen: “el subproducto residual de una efímera moda, pero no pasará de ser un socorrido parapeto, a todo excéntrico exhibicionista o de chivo expiatorio a sus detractores”⁵⁰⁵.

Vicent Franch ens trasllada la convicció de Carlos Díaz sobre el que pot representar l’anarquisme ara: “Un soplo de fuerza que no será erradicado del socialismo, y que se hará más presente cuando más socialburocráticas sean las formas concretas de realización del socialismo”⁵⁰⁶. Díaz també volia donar rèplica als tòpics clàssics que s’han fet i que continuen fent-se. Per això, fa servir, entre altres argumentacions, el *Diccionari de Filosofia*, a més a més, publicat a Leipzig- República Democràtica Alemanya- el 1969. En la citada obra, en el mot “Anarchismus”, l’autor va rectificat, mitjançant certes tesis, amb la finalitat de fugir de judicis estereotipats, per explicar el sentit de l’anarquisme dins del socialisme.

La recent autorització governamental per a la difusió dels llibres de l’Editorial Ruedo Ibérico fou comentada també per Franch i Ferrer. Entre els diferents llibres, va destacar el monumental treball de Josep Peirats sobre la CNT, el món de l’anarcosindicalisme i les col·lectivitzacions. Altre llibre, atrevit i conflictiu, ens diu, va ser el de Carlos Semprún-Maura, *Revolució i contrarevolució a Catalunya (1936-1937)*. Semprún va ser net d’Antonio Maura (germà de Jorge, diplomàtic en la República), i va tornar a Espanya després d’un llarg exili. Ens diu Franch que *Cuadernos para el Diálogo* va qualificar l’actitud de Semprún de flagel·ladora. Creu també que les argumentacions de Semprún-Maura, es fan des d’un posicionament àcrata extrem, que es manifesta al llarg de l’obra: Desconfiança per tota mena d’ortodòxia...”, “...tota classe al poder és una classe explotadora...”, “ la jerarquia social (d’“esquerra” o de “dreta”, “obrera” o “burgesa” és sempre una font d’opressió, d’explotació, d’alienació, i

⁵⁰⁴ Vicent Franch i Ferrer, “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico” p. 39.

⁵⁰⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁵⁰⁶ Carlos Díaz, “Diecisiete tesis sobre el anarquismo”, *Sistema (Revista de ciencias sociales)*, 13 (1976), p. 5-25. Citat per Vicent Franch i Ferrer en “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico”, p. 39.

és impossible de voler lluitar contra això sense lluitar contra allò...)”⁵⁰⁷.

Vicent Franch ens descriu l’abast del treball de Carles Semprún-Maura: les col·lectivitzacions agrícoles i industrials a partir del 18 de juliol de 1936, en la Catalunya revolucionària en l’anarquisme aragonès, fins als esdeveniments de maig de 1937. Segons Semprún, CNT-FAI i POUM, les organitzacions més revolucionàries, van ser esborrades per la “reacció estalinista”. Con calia esperar, el Partit Comunista és el més criticat, però també reprova altres formacions polítiques i sindicals, incloent l’anarcosindicalisme, i els impròpiament denominats trotskistes. Per això: “El interrogante abierto sobre el tema, plantea la necesidad de una respuesta, respuesta que indudablemente contribuiría a clarificar este prado incierto del anarquismo, donde profesionales de la historia pacen en verdadero orden caótico”⁵⁰⁸.

El pensament polític i fonaments ideològics del cofundador de Falange fou l’aportació de **Manuel Martínez Sospedra**, en els *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* amb l’article “Sobre el nacionalsindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”. L’experiència, ens diu, demostra que no cal tenir una ben estructurada i completa doctrina, per assolir l’arrencada, expansió i triomf d’una tendència política, partit, o moviment:

Fenómenos como la Democracia Cristiana, el peronismo, el castrismo, el socialismo árabe, el fascismo italiano, etc. muestran suficientemente que la ideología política de la que cada uno de los movimientos citados es portador, no se halla rigurosamente definida, o al menos que no fue definida, o al menos, que no fue definida sino mucho después que dichos movimientos llevaran funcionando con evidente éxito durante muchos años; en todo caso las definiciones ideológicas a posteriori nunca se han demostrado como comprensivas del complejo teórico afectivo i mítico que conllevan las corrientes políticas precitadas⁵⁰⁹.

Fa una consideració, a més a més, sobre els distints moviments i doctrines polítiques. Creu que les idees fonamentals del nasserisme, reflectides en *Filosofia de la revolució*; o l’article de Mussolini en l’*Enciclopèdia Italiana*; o els discursos i escrits

⁵⁰⁷ Carlos Semprún-Maura, *Revolución y contrarrevolución en Cataluña (1936-1937)*, Barcelona, Dopesa, 1975. Citat per Vicent Franch i Ferrer en “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico”, p. 42.

⁵⁰⁸ Vicent Franch i Ferrer, “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico...”, p. 42.

⁵⁰⁹ Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 2 (1976), p. 43.

de Fidel; o el pensament marxistaleninista, o els fonaments del nacionalsocialisme. Estima que el corpus doctrinal d'aquests moviments no està sistematitzat ni és homogeni ni uniforme ni indiscutible: la doctrina política sempre ofereix interpretacions. Sobre el pensament polític de José Antonio Primo de Rivera i la doctrina política falangista, ens diu, la qüestió està allunyada de ser tractada de manera pacífica. Pastor i Payne el denominen feixisme “tout court”. Més matisada és la qualificació de Mainer, García Escudero i Nolte. El terme “feixista” el repudien Nellesen, Volpe, Carr i quasi tots els escriptors falangistes. Tampoc en praxi política, espai menys pacífic encara, el dirigent falangista aconseguí la unanimitat:

Así, por ejemplo, mientras que José Antonio ha sido “el San Juan del franquismo” (Max Gallo dixit), sus discursos tuvieron tropiezos con la censura ya en la época de la guerra, sus escritos completos, al menos los publicados como tales, distan mucho de serlo y documentos tan importantes como el texto del proceso de Alicante, sólo vio la luz en fecha tan avanzada como 1963, por obra y gracia de persona ajena al aparato editorial del Régimen, i de manera casi clandestina, al tiempo que los manuales de formación política para uso de la juventud española, discurren casi por entero al margen del pensamiento joseantomiano⁵¹⁰.

Pel que fa al pensament polític de José Antonio, ens diu Martínez Sospedra, el vindiquen forces tan dispars com l'extremisme ultra de Fuerza Nueva, l'ortodòxia franquista del Frente Nacional Español, el populisme de Girón, la socialdemocràcia de Cantarero del Castillo, el nacionalisme sindicalista dels Círculos José Antonio. No sap com explicar tanta varietat: “Dejando de lado interpretaciones policiacas (a la que tan propensos son algunos buscadores profesionales de conjuras judeo-masónicas-marxistas)”⁵¹¹.

Creu, a més a més, que possiblement això va ser conseqüència del procés d'evolució ideològica de José Antonio, des del jove monàrquic autoritari en la Unió Monàrquica Nacional, de la qual fou vicesecretari el 1930, fins al revolucionari sindicalista jutjat al procés d'Alacant. Els seus discursos parlamentaris, mítings, conferències, escrits i articles de premsa..., ens diu, van ser compilats en les que considera, mal qualificades, *Obras completas*. El primer text: “Punts inicials”, correspon als postulats inicials de Falange pel novembre de 1933: hi trobem els trets

⁵¹⁰ Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”, p. 43

⁵¹¹ *Ibidem*, p. 43.

ideològics més significatius de Falange:

Concepción espiritualista de la vida, que supone el rechazo al materialismo en general y del materialismo histórico en particular:

Lo espiritual ha sido y es el resorte en la vida de los hombres y de los pueblos. (P. VIII. LO ESPIRITUAL, p. 92. Falange Española no puede considerar la vida como un mero juego de factores económicos. No acepta la interpretación materialista de la Historia.

Sentido Católico. Esta concepción espiritualista (obsérvese que el texto omite la doctrina fascista)⁵¹², adquiere un sentido pleno por su inscripción en una visión del mundo, religiosa de carácter y signo católico:

Aspecto preminente de lo espiritual es lo religioso:

La interpretación católica de la vida es, en primer lugar, la verdadera; pero es, además históricamente, la española. Así, pues, toda reconstrucción de España ha de tener un sentido católico⁵¹³.

La proposta política catòlica de José Antonio, matisa Martínez Sospedra, va estar molt allunyada de la dreta política catòlica de l'època: CEDA, PNV, Renovación Española, Comunion Tradicionalista, ja que va mantenir una posició crítica amb el clericalisme: “Ni menos que vaya a tolerar (el Estado) intromisiones o maquinaciones de la Iglesia, con daño posible para la dignidad del Estado o para la integridad nacional”⁵¹⁴. Pel que fa a la construcció del nou estat que propugna el dirigent de Falange: “Se inspirará en el espíritu religioso tradicional en España, y concordará con la Iglesia”⁵¹⁵.

L'acció política per a José Antonio, ens diu Sospedra, va tenir un caràcter de croada militant, dirigida a la joventut, defensiva, i que no exclouïa la violència: “La razón, la justicia y la Patria serán defendidas por la violencia, cuando por la violencia –o por la insidia- se las ataque”⁵¹⁶. Considera també que el pensament del dirigent de

⁵¹² William Ebenstein, *Los grandes pensadores políticos*, Madrid, 1965, capítol 21, “El culto al Estado”, II, Mussolini, “Mussolini: La doctrina del fascismo”, p.748. En aquestes pàgines afirma: “El fascismo es una concepción religiosa...”. Citat en Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”, *Cuadernos de la Cátedra...*, p. 44.

⁵¹³ José Antonio Primo de Rivera, *Obras completas...*”, p. 91-92. Citat en *Ibidem*, p. 44.

⁵¹⁴ José Antonio Primo de Rivera, *Obras completas*, Madrid, recopilades per Del Río Cisneros, 1959, p. 93. Citat per Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo...”, p. 45.

⁵¹⁵ *Ibidem*, p. 45.

⁵¹⁶ *Ibidem*, p. 45.

Falange, antropològicament va tenir una concepció orgànica i totalitzadora de la societat, que confrontava amb l'individualisme liberal. La ideologia falangista el 1933 va perseguir la unitat:

España no es un agregado de hombres y mujeres. España es una totalidad, una entidad sustantiva dotada de fines propios: una entidad, verdadera en sí misma... Por tanto España existe: como algo DISTINTO a cada uno de los individuos y de las clases y de los grupos que la integran. Como algo SUPERIOR a cada uno de esos individuos, clases y grupos, y aún al conjunto de todos ellos.

Esta unidad total, comprensiva, es negada primero por los separatismos locales; segundo por las luchas de los partidos; tercero por la lucha de clases. El separatismo niega la existencia de la nación y aspira a destruirla. Los partidos tienen, por definición, una visión parcial e incompleta del interés nacional, las clases ignoran la realidad de un conjunto económico único del que todas forman parte. De ahí la condena de las tres divisiones: todas tres ignoran que la sociedad es comunidad, que España es Nación.⁵¹⁷

No pot negar-se, pensa Martínez Sospedra, que la concepció joseantoniana sobre les nacionalitats té la filiació de *La España invertebrada* d'Ortega i Gasset i dels "Discursos en el Parlamento", plantejaments que rebutgen explícitament el principi de les nacionalitats. Sobre la coneguda frase: "La Patria es una Unidad de Destino en lo Universal", considera que de vegades no és entesa i pensa que:

La nación es la comunidad nacida por la agrupación de hombres y pueblos en torno a una empresa de alcance y significación histórica, de alcance y significación universal, es el grupo humano integrado por ese proyecto sugestivo de vida en común de que habla Ortega. Mientras en la empresa existe la unidad, la comunidad se desarrolla y se desenvuelve en una vida plena; cuando el proyecto, la empresa, fracasa, es superada, o se agota, comienza a funcionar un proceso de disgregación, de particularismo. Por eso, sin empresa no hay Patria⁵¹⁸.

José Antonio, ens diu, té una concepció de l'Estat: autoritària, conservadora, nacionalista, paternalista: "Un estado que al servicio de esa idea, asigne a cada hombre, a cada clase, y a cada grupo sus tareas, sus derechos y sus sacrificios"⁵¹⁹. Aquest model es pareix bastant a una visió actualitzada i intel·lectualitzada de la dictadura del seu pare, el general Miguel Primo de Rivera. Quan va produir-se el Decret d'Unificació de Falange Española i Comunità Tradicionalista, que va donar pas a Falange Española

⁵¹⁷ José Antonio Primo de Rivera, *Obras completas...* ", p. 85. Citat per Manuel Martínez Sospedra, "Sobre el nacionalsindicalismo", p. 45.

⁵¹⁸ Manuel Martínez Sospedra, "Sobre el nacionalsindicalismo", p. 45.

⁵¹⁹ José Antonio Primo de Rivera, *Obras completas*, p. 88. Citat per Manuel Martínez Sospedra, "Sobre el nacionalsindicalismo", p. 46.

Tradicionalista i de las JONS, van haver-hi nombrosos canvis i mutacions, va condemnar-se el capitalisme i el marxisme, i es va fer una reafirmació del sentit humanista:

Repudiamos el sistema capitalista, que se desentiende de las necesidades populares; deshumaniza la propiedad privada y aglomera a los trabajadores en masas informes, propicias a la miseria y a la desesperación.

Nuestro sentido espiritual y nacional repudia también el marxismo. Orientamos el ímpetu de las clases laboriosas, hoy descarriadas por el marxismo, en el sentido de exigir su participación directa en la gran tarea del Estado nacional⁵²⁰.

Les propostes de Raimundo Fernández-Cuesta, creu Martínez Sospedra, no poden considerar-se conservadorisme polític: nacionalització de la banca, creació d'un sector públic, reforma agrària i altres.... Malgrat que pocs mesos després, José Antonio va redefinir tot això... Van tenir un component antioligàrquic, mesures que alguns partits radicals voldrien, i que bastants socialistes d'ara no han assolit. La concepció del valor nacional d'Espanya per a José Antonio, ens diu, va tenir un component cristià marcadament ascètic. Va tenir també un sentit històric d'Espanya: pensa en l'aportació com a nació al patrimoni de la humanitat, i en la nació com a imperi, políticament i culturalment:

Uno de los Puntos, aparte nuestros juicios, determina que la plenitud histórica de España es el Imperio. Pero según explica una conferencia de Rafael Sánchez Mazas, que es el primer intelectual de la agrupación, se entiende que nosotros no entendemos por Imperio una vasta extensión de país. Nosotros no somos nacionalistas; no creemos que una nación por el hecho de ser un territorio y de que unos hombres y unas mujeres nazcan él, ya es la cosa más importante del mundo.

Creemos que es una nación importante cuando encarna una Historia Universal. Por eso entendemos en el destino que Italia y Alemania expresan valores universales, como representa Rusia, y estas son naciones. [...] Creemos que eso tiene que representar una función universal; Imperio, es decir trascendental, que salga más allá de sus fronteras, de su tierra, de sus piedras, de sus elementos naturales⁵²¹.

En la proposta del ideari falangista, ens diu Sospedra, va anar produint-se una gradual radicalització, inicialment el discurs parlava de la superació del marc polític dreta-esquerra, crítica del liberalisme i del socialisme, mostrava també el concepte pàtria segons José Antonio. En “La gaita y la lira” va redefinint aquest concepte, i

⁵²⁰ José Antonio Primo de Rivera, *Obras completas*. Citat per Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo”, p. 48.

⁵²¹ José María Mancisidor, *Frente a frente*, Madrid, 1963, p. 61. La conferència de Sánchez Mazas, p. 301. Citat per Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo”, p. 51.

l'Ensayo sobre el nacionalismo rebutja les legislacions regionals, i el nacionalisme regional. Un moment decisiu en els plantejaments de Falange fou a partir del Consell Nacional i la fusió amb FE i JONS, el 3 de març de 1935. La qüestió social va convertir-se en prioritària, i el totalitarisme va descartar-se com una solució al problemes. Va rebutjar-se, a més a més, l'harmonització, el corporativisme, i la socialdemocràcia. Advoquen pel sindicalisme i es parla clarament de la via revolucionària.

L'última fase del procés falangista correspon, segons Martínez Sospedra, al període de major radicalització política i social de José Antonio, qualificat per García Escudero de sindicalista, i per La Cierva, d'esquerra nacional. Va fer-se una crítica total del capitalisme, per haver buidat de contingut la propietat antiga i personalitzada. Va repudiar-se també l'estructura bilateral de l'empresa: “La Falange, contra el criterio capitalista que asigna la plusvalía al capital, propugna el criterio sindicalista; la plusvalía para la comunidad orgánica de productores”⁵²². La transformació economicosocial, afirma Sospedra, va ser la conseqüència del plantejament conceptual missional de la nació: “Aligerar su vida económica de la ventosa capitalista, llamada irremediablemente a estallar en comunismo; verter el acervo de los beneficios que el capitalismo parasitario absorbe en la viva red de los productores auténticos”⁵²³.

Per a José Antonio, ens diu, la nació no es pot viure com a empresa, mentre la ciutadania viu miserablement i en la incultura. A més a més, la ciutadania ha de ser lliure, en una comunitat lliure. Per a l'erradicació de la misèria, conseqüència del capitalisme, materialment i espiritualment cal que aquest sistema desaparega. En clau espanyola: domini de l'oligarquia; per això proposa primer: nacionalitzar la banca i fer la reforma agrària, i després:

Sustituir el orden capitalista en un orden sindical, conclusión a la que se llega (visiblemente al menos) en el periodo que va de octubre de 1934 a marzo de 1935. A una definición cada vez más precisa de este orden sindical, en los términos vistos, va dirigido el resto de su obra. La empresa se configura así claramente: construir una sociedad sindicalista, que permita salvar los valores positivos de la tradición occidental,

⁵²² José Antonio Primo de Rivera, en Del Río Cisneros y Pavón Pereyra, *Textos biográficos y epistolarios*, Madrid, Ediciones del Movimiento, 1968, p. 789. Citat per Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo”, p. 52.

⁵²³ José Antonio Primo de Rivera, en Del Río Cisneros y Pavón Pereyra, *Textos biográficos y epistolarios...*, p. 842 i 797. Citat per Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo”, p. 52.

sin caer en la estatización y en la dictadura comunista, una sociedad en la que la libertad y la justicia tengan una entidad real en el marco de una España renacida⁵²⁴.

La problemàtica política i social de l'autoritat, analitzada des de posicionaments ideològics distints o contraposats, va ser tractada per **María Rosa Ripollés** en “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, i va tancar la seua col·laboració en els *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, per aquell juliol de 1976. El fenomen, ens diu, afecta a les relacions socials, partits, grups de pressió, constitucions, eleccions, i parlaments, i crea tensions i aprehensions. Per la qual cosa, cal preguntar-se sobre la seua finalitat: “la autoridad, quién, cómo y especialmente, para qué se detenta”⁵²⁵. Creu que una societat com l'actual, profundament laica, s'enfronta a l'antic dilema de les “dues espases” traslladat al present: dicotomia: “autoritat-llibertat: la utopía ya no es el reino ideal de Moro, sino la armonía entre ambos elementos que asegure, simultáneamente, tanto la libertad del hombre como la estabilidad del Estado”. L'autoritat com a component de la relació social, sosté François Bourricaud: “L'autorité... est à la fois une relation interpersonnelle et un système de prescriptions qui débordent les circonstances où elles s'incarnent”⁵²⁶.

Axiològicament l'autoritat, ens diu Maria Rosa Ripollés, ens pareixerà bona o dolenta, depenent de la manera en què s'exerceix. En el pensament platònic suposaria: societat ordenada i perfecta; en oposició, el determinisme social enllaça els plantejaments de Rousseau sobre la voluntat general social i l'autoritat pactada. Observa, també, la influència exercida en els sistemes socials per la classe dirigent, apuntada per Weffort, i que recorda les teories de Gramsci sobre la classe hegemònica, i les de classe amb vocació per a la dominació de Lukács, ambdues dominants i dirigents: “Son portadoras de un programa económico, social y político para el conjunto de la sociedad, es decir, un tipo de autoridad determinado”⁵²⁷.

⁵²⁴ Manuel Martínez Sospedra, “Sobre el nacionalsindicalismo”, p. 53.

⁵²⁵ María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol* (1976), p. 54.

⁵²⁶ François Bourricaud, *Esquisse d'une théorie de l'autorité*, París, Plon, 1961, p. 80. Citat en María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 54.

⁵²⁷ Francisco Correia Weffort. Comentari a Alain Touraine en, *Las clases sociales en América Latina*, Mèxic, Siglo XXI, 1963, p. 93. Citat en María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema...”, p. 54.

Conceptualment i directament relacionada amb el poder, ens recorda Ripollés, hi ha l'elit política. Peter Bachrach, en *Crítica de una teoría elitista de la democracia*, afirma que totes les teories sobre aquest assumpte, independentment dels distants posicionaments ideològics dels autors, consideren que: “Las masas son intrínsecamente incompetentes [...]. Que son materia inerte y moldeable o ingobernable, reflejo de anticultura y antilibertad, discrepando tan sólo de los objetivos políticos hacia los cuales, deberían encaminar las élites a las masas por ellas manipuladas”⁵²⁸.

Aquesta consideració creu que ens planteja un dilema sobre si govern directe pot ser o no una utopia, i si l'elit en el poder pot comportar-se monopolísticament. Per a Shumpeter, la democràcia és: “la oportunidad con que cuenta el pueblo, para aceptar o rechazar a los hombres que han de gobernar”⁵²⁹. Si se circumscriu el terme democràcia als dos més característics i representatius en l'àmbit sociopolític: democràcia formal i democràcia popular, aquesta concepció, podria assimilar-se se amb la dels dirigents dels partits actuals: irònicament, ens diu, pareixeria una actualització democràtica de: “La teoría de la circulación de las élites de Pareto; o bien el papel progresista de una élite disciplinada y perseverante, capaz de conducir al pueblo a la síntesis de dialéctica marxista”⁵³⁰.

Com que l'autoritat pot exercir-se de manera autoritària o democràtica, ens diu Ripollés, en la manera de administrar-la compta el factor psicològic de la violència, present en les relacions socials: “L'individu réprime ses pulsions agressives et projette sur autrui ses phantasmes, se laisse obséder par les menaces (dont il se croit environné, et recherche dans l'affirmation violente de lui même la remède à sa propre insecurity à sa faiblesse fondamentale”⁵³¹.

⁵²⁸ Peter Bacharach, *Crítica de una teoría elitista de la democracia*, Buenos Aires, Berkeley, 1973, p. 20-21. Citat en María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 54.

⁵²⁹ Josep Scumpeter. Citat per Peter Bachrac en, *Crítica de una teoría elitista*, en Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 54.

⁵³⁰ María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 55.

⁵³¹ François Bourricaud, *Esquisse d'une théorie de l'autorité*, París, Plon, 1961, p. 80. Citat en María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 55.

El carisma weberian estaria vist, observa María Rosa Ripollés, com la contrapartida benèfica al poder autoritari. Malibeu parla de la tendència de les societats actuals a la personalització del poder, depenent de l'oportunitat, de si té suport popular, si connecta amb l'ideari i objectius de cada moment: “La personnalisation du pouvoir s'adapte alors au gouvernement démocratique, a condition que la représentation collective dont fait l'objet de leader se maintienne dans le cadre des valeurs de la démocratie”⁵³². Èticament, aquest poder el definirà el contingut del que representa.

Ripollés ens recorda també els postulats doctrinals de Jenofonte per a aquesta qüestió: l'home obeeix qui considera superior, tan sols distingia entre el monarca absolut, que manava dins de la llei, del tirà capritxós. Aristòtil va mantenir posicionaments semblants, i assenyalava les dues característiques del poder personal. Maquiavel va fer l'apologia del tirà i governant maniobrer, adequat a les repúbliques italianes dels Borgia. El maquiavel·lisme s'ha incorporat a la ciència política, i es refereix també a situacions no unipersonals, sinó col·legiades. En el període de les monarquies absolutes, ens recorda: “La monarchie est, avec la dictature individuelle, le système constitutionnel les plus évidemment personnalisé”⁵³³.

Llavors, ens diu, la personalització del poder va ser inqüestionable, les úniques crítiques possibles eren les referides a les garanties individuals. Va produir-se, a més a més, el conflicte entre la jurisdicció civil i la religiosa. En les monarquies limitades, més que poder personalitzat hi havia personificació d'autoritat i distribució de poders; de manera semblant passarà després amb els constitucionalismes. Locke i Montesquieu tractaren sobre l'excessiva concentració de poder. René Dupuy va assenyalar les paradoxes dels pares de la sociologia moderna Saint Simon i Comte: “Justificaciones del poder personal, aunque no para la sociedad evolucionada cuyo advenimiento ellos profetizan”⁵³⁴.

⁵³² Albert Mabileau, “La personnalisation du pouvoir et ses problèmes”, en *La personnalisation du pouvoir*, París, Presses Universitaires de France, 1964, p. 37. Citat per María Rosa Ripollés Serrano en “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 55.

⁵³³ Charles Eisenmann, “La personnalisation du pouvoir, de Locke a Benjamin Costant”, en *La personnalisation du pouvoir*. Citat per María Rosa Ripollés Serrano en “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 55.

⁵³⁴ María Rosa Ripollés Serrano, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, p. 55.

La polèmica sobre el poder personalitat, en l'àmbit teòric, estima Maria Rosa Ripollés, és transcendent, no és una qüestió anecdòtica, ja que el fenomen, afecta tot tipus d'ideologies, règims, institucions, societats; grups i classes socials; escenaris quotidians de relació i en conflictes politicosocials i organitzatius:

A nivel de microgrupos- una célula revolucionaria, un líder obrero, una facultad universitaria, constituyen ejemplos entre los muchos posibles-; o de macrogrupos- Arafat en el mundo árabe, o el fallecido "Che Guevara" en Hispanoamérica- ejemplifican esta teoría.

En la reacción o en la revolución, a la izquierda o a la derecha, arriba o abajo, aparte de la relatividad terminológica, el poder se manifiesta personalizado; casualidad, crisis, factores endógenos o exógenos, no es este el momento para entrar en la causa que, por otra parte, puede ser múltiple, o quizá sencilla: el instinto humano de confiar más en el hombre que en la institución por una razón bien simple: el individuo es tangible, la institución una ficción⁵³⁵.

Reivindicacions dels PNN

En la Junta de Facultat de 27 de febrer de 1978, entre altres punts, va tractar-se l'escrit de les reivindicacions del professorat no numerari (PNN) de 6 de desembre de 1977. Assistents: degà, Mostaza Rodríguez; doctors: Gitrama González, Almansa Pastor, Valiño del Río, Ferreiro Lapatza, Montero Aroca, Cervera Torrejón, Sala Franco, Martí de Veses, García Ninet, Martínez Sospedra, Aguiló Lucia, Ferrer Sanchis, Piñón Pallares, Peidró Pastor, Moliner Navarro, Doménech Salvador; llicenciats: Agulló Agüero i Soria Ferrando; vicesecretari amb funció de secretari, Cano Tello. Les peticions dels PNN, va recordar el professor Soria, van ser fonamentalment: estatut professional, contracte laboral, augment de sou i autonomia universitària, i va demanar que l'autoritat acadèmica mostrara el seu parer. El professor Montero va estar d'acord respecte als PNN ajudants que treballen en exclusiva per a la Facultat, però no per als que ho fan puntualment. El professor Cervera va matisar que en el cas d'alguns que no treballen exclusivament per a la Facultat, la col·laboració també era profitosa. El professor Valiño va opinar de manera semblant.

La professora Agulló va sol·licitar l'equiparació salarial de dedicació exclusiva i beca d'investigació, i va opinar, a més, que els col·laboradors haurien de ser gent que en un futur es dedicara a la docència universitària. El degà va manifestar que possiblement aquestes qüestions les arrebregaria l'Estatut del Professorat, que redactava aleshores el

⁵³⁵ María Rosa Ripollés Serrano, "La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema", p. 55.

Ministeri; pensava també que la Junta no tindria cap problema d'acceptar les peticions d'augment de sou i l'autonomia universitària, però més problemàtic li semblava adherir-se a la demanda de contracte laboral. Finalment, el professor Ferreiro va proposar: "La Junta se solidariza con la petición de los No Numerarios, relativa a la elevación de las remuneraciones y la obtención de un contrato que, sin ser laboral, otorgue mayores garantías de estabilidad, adhiriéndose asimismo, a la solicitud de autonomía universitaria, con lo cual se acordó por unanimidad"⁵³⁶.

Una proposta de la Junta de Facultat sobre la possible composició del claustre per a l'elecció del rector, va tractar-se en Junta el 10 de maig de 1978. El degà Antonio Mostaza va demanar opinió al claustre sobre les propostes remeses des del Rectorat. També va invitar-los a presentar alternatives pròpies. Van expressar la seua opinió alguns membres de la Junta, i van votar-se finalment les propostes dels professors Boquera i Montero i de l'alumne Ruiz de Cenzano. La proposta de Boquera va fer-se en primer lloc, perquè era prèvia. En vots, va obtenir 12 a favor, 9 en contra, 2 abstencions. El Claustre també va acordar ajornar la reforma dels Estatuts de la Universitat de València fins que entrara en vigor la nova Llei d'universitats. En cas que l'autoritat estatal convocara a elegir nou rector abans de la publicació de la nova llei, es faria amb els estatuts vigents, o després, amb els reformats.

Van votar-hi a favor d'aquesta última proposta: els professors: Puente Muñoz, Peidró Pastor, Ferrer Sanchis, Sevilla Andrés, Ballesteros Llompart, Boquera Oliver, Miaja de la Muela, García González, Cano Tello, i Mostaza Rodríguez, que va votar per si i pels professors Valiño del Río i Tomás Villarroya, els quals van delegar en ell el seu vot. Van votar-hi en contra els alumnes: Marcos Marco, Talavera Fernández i Ruiz de Cenzano, i els professors: Agulló Agüero, Soria Ferrando, García Ninet, Martínez Sospedra, Cervera Torrejón, i Sala Franco; i s'hi van abstenir els professors Molina Melià i Montero Aroca ⁵³⁷.

Després de la votació, es va debatre les distintes posicions sobre el fons de la qüestió. Mostaza, el degà, va defensar una terna formada tan sols per catedràtics elegits; Diego Sevilla va donar suport a aquesta posició, i va fer veure, a més a més, que el professorat agregat no era elegible, i per aquest motiu no podien ser inclosos en la terna. El professor Montero va observar que calia distingir entre la qüestió de dret: formació

⁵³⁶ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta ordinària de 27 de febrer de 1978, p. 8.

⁵³⁷ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 10 de maig de 1978, p. 1.

de la terna, que sols podia ajustar-se a la legalitat vigent, i l'acta de la sessió amb la votació, que hauria de remetre's al Rectorat. El professor Rodríguez Paniagua, per la seua banda, opinà que corresponia al degà enviar la terna, i no a la Junta. Una vegada acabat el debat, Antonio Mostaza, el degà, va reiterar el seu parer: remetre al Rectorat una sola terna composta pels tres catedràtics votats.

La sol·licitud de Diego Sevilla al Rectorat per a poder impartir Dret constitucional en 4t curs fou comentada pel claustre en la Junta de 10 de juliol de 1978. Va ser rebuda mitjançant comunicat d'ofici favorable. El 13 de març de 1979, entre els punts de l'ordre del dia hi va haver: 2n.-Lectura dels components de la Junta de Facultat, amb expressió de la condició amb què cadascú d'ells hi participa; 3r.-Elaboració de la proposta de nomenaments dels vicedegans; 5è.- Contestació del degà al escrit presentat pels representants dels alumnes en la Junta especial de Facultat; 6è.- Normes sobre el vot de confiança i moció de censura al degà.⁵³⁸.

Assistents: degà, José M^a Boquera Oliver; professors: Juan García González, Antonio Mostaza Rodríguez, Diego Sevilla Andrés, Enrique Pecourt García, Enrique Lalaguna Domínguez, Emilio Valiño del Río, José J. Ferreiro Lapatza, José R. Casabó Ruiz, Juan Montero Aroca, José M. Rodríguez Paniagua, José Santa Cruz Teijeiro, Juan Galvañ Escutia, Joaquín Tomás Villarroya, Eloy Ruiloba Santana, Tomás Sala Franco, Fernando Cervera Torrejón, José Casas Pardo, Manuel Fernández Escalante, Tomás S. Vives Antón, Juan J. Bayona de Perogordo, Carmen Alborch Bataller, José A. Piñón Pallarés, Ismael Peidró Pastor, Francisco J. Boix Reig, Enrique Orts Berenguer, Manuel Martínez Sospedra, José. M. Espinosa Isach, José I. García Ninet, Ignacio Albiol Montesinos, Lluís Aguiló Lucia, F. Javier Muñoz Pellín, Vicente Baeza Avallone, Juan Calabuig Rull, Nicolás Sánchez García, Dolores Roca Castelló; secretari: Celestino A. Cano Tello.

En la deliberació sobre l'elecció dels vicedegans, el professor Rodríguez Paniagua va comentar que els representats dels professors adjunts havien decidit no participar en l'elecció d'aquests, va creure també que aquesta situació desagradable portaria tensió, i digué que caldria reformar els estatuts. Boquera, el degà, va proposar crear una comissió aquell mateix dia, per tal de canviar els estatuts. Després de nombroses intervencions a favor i en contra, Diego Sevilla va manifestar "la necesidad

⁵³⁸ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 13 de març de 1979, p.1.

de cubrir los cargos de vicedecanos, puesto que si por cualquier circunstancia no pudiera actuar el decano, se quedaría la Facultad acéfala”⁵³⁹. El degà va ampliar la seua argumentació: fer l’elecció d’acord amb els estatuts, o demanar-ne la reforma i, després de modificar-los, acceptar la dimissió dels vicedegans. De qualsevol manera, va dir, amb els estatuts vigents, cal que siguen catedràtics per a ser elegits. El professor Baeza Avallone, seguidament, en qualitat de representant dels professors ajudants, de semblant manera als adjunts, va decidir l’abstenció. Finalment, va fer-se la votació amb el resultat següent: Diego Sevilla Andrés, 11; Juan Montero Aroca, 7; Enrique Lalaguna Domínguez, 5; Manuel Gitrama González, 4; Emilio Valiño del Río, 4; Juan García González, 4; José M^a Rodríguez Paniagua, 4; José J. Ferreiro Lapatza, 3; José R. Casabó Ruiz, 3; Antonio Mostaza Rodríguez, 1; Enrique Pecourt García, 1; en blanc, 2 ⁵⁴⁰.

La votació de la terna per al nomenament del nou degà fou l’únic assumpte tractat en la Junta especial de 7 d’abril de 1981, d’acord amb les disposicions establertes en els estatuts provisionals de la Universitat de València de 6 de maig de 1971. Diego Sevilla, en aquella sessió, va exercir la presidència de la Junta, en condició de degà en funcions. Va ressaltar la transcendència de l’acte per a la universitat i la Facultat de Dret.

El professor Sevilla va obrir el torn d’intervencions donant la paraula en primer lloc als representants dels professors ajudants de classes pràctiques, els quals van presentar un escrit que va incorporar-se a l’acta de la Junta. En l’escrit van manifestar el seu desacord amb el procediment seguit per a l’elecció del degà, i van indicar que la seua assistència a la Junta va ser de caràcter presencial. El degà en funcions Sevilla va indicar al secretari que fera la lectura de l’escrit comentat. Aquests alumnes van decidir per unanimitat: “La no asistencia de representante alguno del alumnado a dicha Junta, sin perjuicio de comprender, acatando y respetando la decisión del Sr. Decano, las razones que personalmente le animan a convocar la elección que nos ocupa y que fueron cumplidamente expuestas por el mismo en Juntas anteriores”⁵⁴¹. Per acabar la Junta, es va fer la votació amb el resultat següent: José Ramón Casabó Ruiz, 12; Juan García González, 1; Diego Sevilla Andrés, 1; en blanc, 3⁵⁴². El professor Casabó va expressar

⁵³⁹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta de 13 de març de 1979, p. 5.

⁵⁴⁰ *Ibidem*, p. 5.

⁵⁴¹ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta especial, 7 d’abril de 1981, p.1.

⁵⁴² Arxiu de la Facultat de Dret, Junta especial, 7 d’abril de 1981, p.2.

les gràcies per la confiança depositada en ell, i va afirmar que els problemes universitaris i els de la Facultat de Dret tenien solució treballant tothom per aconseguir-ho, i va demanar al professor Sevilla la seua continuïtat com a primer vicedegà, fins a la jubilació.

L'atemptat patit a les dependències del Rectorat el 15 d'octubre de 1981 va ser el motiu pel qual fou convocada en sessió extraordinària la Junta el 19 d'octubre de 1981. El degà, José Ramón Casabó, va informar de les deliberacions dutes a terme en les juntes de govern de la Universitat dels dies 16 i 17. Va llegir el comunicat fet públic per la Universitat de València als mitjans de comunicació social, i s'hi va sumar:

La Junta de Facultad hace suyos todos los extremos del anterior comunicado, y formula la más firme condena de los hechos ocurridos. Igualmente el Sr. Decano informa del acuerdo adoptado por la Junta de Gobierno de la Universidad de presentar querrela criminal, y mostrarse parte, en las acciones judiciales dirigidas contra la persona o personas que pudieran ser responsables de aquellos actos.

La Junta de Facultad acuerda la asistencia corporativa al acto que se está preparando, en orden a manifestarse contrario a todo tipo de acciones violentas, especialmente dentro de la universidad⁵⁴³.

El professor Sevilla va morir al 30 d'agost de 1982, als 71 anys, d'un atacat hipertensió, en una data molt pròxima a l'inici del curs acadèmic 1982-83. En la Junta de Facultat de 15 de setembre de 1982, entre altres assumptes, van tractar-se: contractes de cinc anys, renovació de representants en Junta dels professors adjunts i contractats, i renovació de membres Comissió Facultat i, o Universitat. Dins de l'habitual cortesia i deferència verbal, en les qüestions personals, cosa que es pot apreciar al llarg d'aquests anys d'actes, va donar-se el condol a la professora Silvia Romeu Alfaro, present en aquella Junta, per la mort del seu marit, i de manera semblant, va traslladar-se també a la família Sevilla-Merino per la desaparició recent de Diego Sevilla Andrés.

La Junta de Facultat de 13 d'octubre de 1983, de caràcter bastant urgent, va ser presidida pel degà García González, per la seua condició de vicedegà, a causa de la dimissió del degà Casabó Ruiz, qüestió tractada lògicament aquell dia, a més del nomenament dels vicedegans, entre els assumptes propis de la dinàmica d'un departament. La vicedegana Silvia Romeu va informar als assistents sobre el llibre homenatge a Diego Sevilla Andrés, del qual havia rebut la major part de les col·laboracions, i va dir que pensava prendre mesures urgents per a tractar de publicar-

⁵⁴³ Arxiu de la Facultat de Dret, Junta extraordinària de 19 d'octubre de 1981.

lo aquell mateix any

La Facultat de Dret contra la dictadura

A meitat dels seixanta, la Facultat de Dret de València, segons Benito Sanz, va convertir-se en uns dels centre d'oposició al franquisme. Fins el final de la dictadura, van participar-hi en aquesta lluita “tanto por parte de los estudiantes, como de un sector de los profesores, incluso alguno de los decanos”⁵⁴⁴. Ja a final dels cinquanta, ens recorda, va anar organitzant-se l'oposició contra el SEU, el sindicat d'implantació única, i es va tractar d'unificar l'oposició estudiantil: comunistes (PCE), cristians progressistes (FLP), socialistes (ASU), demòcrates, liberals i altres, unió que s'aconseguirà en els anys següents. Estudiants demòcrates van infiltrar-se al SEU o anaven autoorganitzant-se al marge del règim. Des de la Direcció General de Seguretat, van considerar en un informe que el Sindicat Democràtic Lliure d'Estudiants, que estava gestant-se a la Universitat de Barcelona, estava dirigit per una minoria de militants del Partit Comunista i seguia instruccions del Comitè Central en diversos districtes.

La 1a Assemblea Lliure d'Estudiants es va celebrar pel maig del 1965, ens diu Benito Sanz. El rector Corts Grau va prohibir sense èxit la seua difusió, segons testimoni de José Rodrigo. De manera semblant, a Madrid, el 24 de febrer d'aquell any, va haver-hi les mobilitzacions que suposaren l'expulsió de Tierno Galván, García Calvo i altres. Un activisme estudiantil desbordant va acabar amb el SEU: en el vessant cultural de llavors, ens trasllada paraules de José Antonio Noguera referides a un funcionament autònom, al marge del SEU, molt sovint:

Éramos nosotros mismos. Recuerdo que hacíamos revistas orales: Paco Brines y Jacobo Muñoz hicieron la “*Caña gris*”, lo mejor que se hacía en poesía. Bartrina, Alfons Cucó y Raimon cantaban. Yo presidía el cine club universitario –que teóricamente era el SEU-. Había revistas orales que tenían gran aceptación y éxito. Editábamos la revista *Concret*, y después *Diàleg* –Vicent Álvarez, J. V. Marqués, el sacerdote latinoamericano Pablo Varela, Cucó, y yo mismo-⁵⁴⁵.

Segons Sanz, en les assemblees d'estudiants va anar fent-se palès el rebuig al sindicat franquista: els cartells per la universitat van plasmar les consignes: SEU no,

⁵⁴⁴ Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, p. 489

⁵⁴⁵ José Antonio Noguera. Citat per Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, p. 489.

fora el SEU. A partir de 1965, va anar formant-se i creixent ràpidament el Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris (SDEU). El districte universitari de València “será vanguardia del movimiento estudiantil en España a partir de 1966 –tras haber sido Barcelona (SDEUB) y Madrid (SDEUM), jugando un papel destacado los estudiantes de derecho”⁵⁴⁶. De les primeres promocions d'estudiants de dret que van fer oposició al franquisme hi havia: Eliseu Climent, fundador del Partit Socialista Valencià; Valerià Miralles, Tomàs Llorens, Enric Solà i altres, que crearen la llibreria Concret; i Josep Vicent Marqués, Vicente Montés i Antonio Pérez Gil, que fundaren Germania Socialista (1970). En la següent promoció 1965/66 van destacar: Joan Enric Garcés- assessor dels presidents Allende i Mitterrand-, Nacho Artal Castells, Miguel Vilar, Juan Antonio Noguera Puchol, Francisco Chuliá, Francisco Vicent⁵⁴⁷.

El SDEUV de València va consolidar-se la següent promoció de 1967, ens recorda Benito Sanz, en la qual Ciprià Ciscar fou delegat de Dret primer i després president; tenia prestigi entre els estudiants –primer va ser-ho de la Cambra Sindical. En la Secretaria, Daniel Vidal, de Filosofia i Lletres. Van crear comissions, i una junta permanent de districte, en la qual van estar: “Ciscar, Vidal, Vicent Garcés Ramón, Carles Dolç, José Maria Rotger, Montoro, Torrès, Viñas i José i altres; també va estar Luis Beunza, que va estar el primer objector de consciència al nostre país i altres...”⁵⁴⁸. En clandestinitat va ser fonamental la multicopista; van fer-se servir les dels col·legis majors; les de les parròquies que tenien un rector progressista, o les de llocs oficials, que ho permeteren: “En el Teatro Talía había una multicopista, donde se imprimían panfletos de todas las organizaciones, debido al apoyo del cura que regentaba el teatro”⁵⁴⁹.

Ens trasllada paraules de Ciprià Ciscar, sobre el Sindicat Democràtic: va superar la fragmentació partidària, des de la Cambra de representants primer i des del Sindicat després, va demanar llibertats democràtiques i es va enfrontar al franquisme: El Sindicato Democrático fue un salto cualitativo en la lucha contra la dictadura, con apoyo masivo y participativo⁵⁵⁰. Benito Sanz ens recorda, també, l'ambient en què va

⁵⁴⁶ Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, p. 490.

⁵⁴⁷ *Ibidem*, p. 490.

⁵⁴⁸ *Ibidem*, p. 490.

⁵⁴⁹ *Ibidem*, p. 491.

⁵⁵⁰ *Ibidem*, p. 491.

celebrar-se el Congrés del Sindicat d'Estudiants, el primer després de la Guerra Civil, i del que la Brigada politicosocial va donar compte. El rector Corts Grau va ser cridat pel ministre durant la seua classe, i va explicar la situació als alumnes: “La prohibición absoluta de la reunión. El señor rector añadió que estaba en contacto con las fuerzas del orden público, y que caso necesario haría uso de las mismas”⁵⁵¹. La politicosocial va informar també de la primera sessió, i de les converses entre Ciscar, representant dels estudiants, i el degà per a obtenir el permís per a reunir-se, quan els estudiants van anar a deliberar: “A las 19.30 fueron detenidos detenidos en las proximidades de la Facultad de Filosofía, el delegado de la misma, José María Rotger, el de Derecho, Cipriano Ciscar, el de Ciencias, José Francisco Puertas, el delegado de información de Filosofía y del Distrito Javier Urdanibia, y el delegado de actividades culturales, Sebastián Carlos del Río”⁵⁵². Ens rememora paraules de José Antonio Noguera, i destaca que dels sindicats verticals, el primer a caure fou l'universitari. Els universitaris van dir no a la dictadura.

La detenció dels delegats del congrés, ens recorda Sanz, no va suposar la paràlització d'aquest; va iniciar-se una vega general a tota Espanya; els delegats van passar les 72 hores a Prefectura, jutjat de guàrdia i presó de València. L'assistència de delegats del sindicat i associacions professionals no va portar la possible divisió, van signar-se els comunicats amb unanimitat. La dictadura va confondre els esdeveniments: “Hasta tal punto se desconcertó el gobierno, que a pesar de prohibir su celebración, el congreso se inicia y no se atreve a disolverlo. Los estudiantes no se ocultan en lugares ajenos a la universidad”⁵⁵³. El congrés va ser l'última connexió amb el món universitari. El rector va tancar la universitat pel maig de 1972, davant la impossibilitat de controlar el moviment estudiantil. Però va haver-hi també degans demòcrates que no donaven suport a les mesures repressives, entre aquests Adolfo Miaja de la Muela, republicà que va patir presó, i que va ser substituït per un altre demòcrata: Manuel Broseta Pont.

La repressió a Madrid i Barcelona, segons Sergio Rodríguez, va ser més extensa i indiscriminada, ho prova el fet “de que entre el material antidisturbios de los “grises” en Valencia nunca estuvieron los cañones de agua a presión, tan conocidos por sus

⁵⁵¹ Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, p. 493.

⁵⁵² *Ibidem*, p. 494.

⁵⁵³ *Ibidem*, p. 496.

colegas madrileños y barceloneses a partir de la segunda mitad de los setenta”⁵⁵⁴. Ens diu, que l’increment de la violència policial i parapolicial, així com les represàlies acadèmiques, van arribar a València un poc més tard i atenuades. S’ha parlat també sobre la preferència per a l’Estat del manteniment de l’ordre a la capital, i comentat sobre la sempre hostil anticapital catalana, la qual cosa, va provocar la retroalimentació del moviment estudiantil. Mentre, a València el franquisme: “Donde hasta el final la dictadura procuro preservar la ideología del “Levante Feliz””⁵⁵⁵.

Segons Benito Sanz, va ser fonamental la lluita dels advocats per la democràcia: “Muchos de los demócratas que estudiaron y militaron en la oposición a la dictadura, seguirían su apoyo a la democracia apoyando a los represaliados políticos, obreros y estudiantes ante los tribunales especiales de la dictadura”⁵⁵⁶. Les detencions, els processaments, expedients i multes, com a conseqüència de la repressió, van fer sorgir un grup de professionals del dret, amb gran compromís democràtic. Moltes vegades van estar vinculats a partits i organitzacions antifranquistes, defensant els opositors davant el Govern Civil, autoritats acadèmiques o sindicals. Va destacar per la seua dilatada trajectòria, Alberto García Esteve. Del seu bufet van formar part:

María Dolores Monferrer, Carmen Pertejo, Antonio Esteban, María del Carmen Serrano, Miguel de Pedro, Ángela Cerrillos, Antonio García Fernández, Fernando Belber; Teresa Blat, Kity, y su hermano Francisco Blat; Amparo Ferrando, Luis Manglano Sada, Pedro Zamora, Luis Pons, Gustavo Ruíz, Luis Quiralte, Carmen Pérez, Antonio Goitre, Pilar Alegre⁵⁵⁷

El despatx de Manuel del Hierro fou punt de referència jurídic dins del laboralisme valencià. Per allà van passar: “Ricardo Peralta, Maria Ángeles Momparler, Bernardino Jiménez, Juan A. Ruiz Peris, Miguel Mazón, Benjamín Dubán, Juan A, González, Mercedes Belinchón, Carlos Alfonso, Francisco Ruiz, Germán Matamoros, Francisco Cardona, Vicente Plá(?), Fina Ciscar, Juan A. Lloret, Julián Crespo, Rosa Caro, Doribel Botella, etc”⁵⁵⁸.

⁵⁵⁴ Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universidad de Valencia*, Vol. II (1965-1975), València, Publicacions de la Universitat de València, 2009, p. 443.

⁵⁵⁵ Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad*. 443.

⁵⁵⁶ *Ibidem*, p. 499.

⁵⁵⁷ Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, p. 500.

⁵⁵⁸ *Ibidem*, p. 500.

Alberto García Esteve, ens recorda Benito Sanz, va ser un dels advocats valencians que més va treballar per defensar represaliats a València, protagonista i víctima ell també. Va ser professor a la Universitat Popular i periodista (durant la Guerra Civil tenia dèsset anys), periodista de *Verdad, Vanguardia i Lucha*, va dirigir *Radio Turia*. Detingut juntament amb altres 10.200 persones més, i condemnat en consell de guerra a dotze anys i un dia, va poder acollir-se a l'indult perquè no tenia "delictes de sang". Quan va complir la condemna i després de fer tot tipus de treballs, tal com van fer moltes persones llavors, va matricular-se en Dret i Filosofia i Lletres; finalment va llicenciar-se en Dret. El 1964 va començar les seues actuacions en els tribunals, en el TOP a Madrid, fent tasques de defensa a València. Va intervenir en nombroses causes. L'extrema dreta valenciana, de manera semblant a com va fer amb altres advocats i persones compromeses d'esquerra en altres àmbits, va atemptar contra el despatx de García Esteve. En l'últim d'aquests actes, durant la Transició, va deixar-li escrit a la paret: "Acuérdate de Atocha"⁵⁵⁹.

Creu també Sanz que en la Facultat de Dret van formar-se promocions que van tenir un paper clau lluitant contra la dictadura i consolidant la democràcia. Va haver-hi alguns professors amb tarannà demòcrata:

Sobresalían, Manuel Broseta, decano i catedrático, en cuyo Departamento de Derecho Mercantil estaban Vicent Cuñat Edo, profesional de gran prestigio y activo militante demócrata, Antonio Sotillo Martí, Francisco Vicent Chulià y Carmen Alborch Bataller, Manuel del Hierro García, en Derecho Procesal, conocido socialista, y uno de los profesores que no se les renovarían el contrato en 1972. Vicent Franch Ferrer – Germania Socialista- y Lluís Aguiló Lucia, en Derecho Político, Mariano Peset Reig y Silvia Romeu Alfaro, en Historia del Derecho. Vicente Montés Penadés, en Derecho Civil. José Luis Martínez Morales, en administrativo. Fernando Pérez Royo, en Derecho Financiero. Ignacio Albiol Montesinos y José Ramón Juániz Maya en Derecho del Trabajo.⁵⁶⁰

Contactes amb els companys del Col·legi Major Sant Joan de Ribera

Les notes facilitades per la família Sevilla Andrés donen testimoni de les relacions del nostre personatge en l'àmbit acadèmic. Va formar-se al Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, institució d'ensenyament superior per a alumnes becats, amb gran prestigi, des de l'any 1916. Va compartir aules i va fer amistat amb:

⁵⁵⁹ Ramón I. Rodríguez Bello, "Los protagonistas, Alberto García Esteve", en Benito Sanz Díaz, "L'oposició universitària al franquisme 1939-1975", *DISE*, -- (2013), p. 306-307.

⁵⁶⁰ Benito Sanz Díaz, "La facultad contra la dictadura", p. 501.

“Lain Entralgo, Bordonau, López Ibor, Vicente Simón, José Ibáñez, Chamorro, Manuel Rodríguez, Pereiro, F. Lozano”⁵⁶¹. Amb alguns d’ells va relacionar-se posteriorment en el mateix ambient, i que l’ajudaren quan va tenir problemes. Durant la seua etapa docent, va mantenir una amplíssima relació amb alumnes i professors, entre els quals hi havia:

Vidal Beneyto (iba a su casa en los años 50, después se distanciaron). Podríamos citar a Villar Palasí, Tomás Valiente, Broseta, J.V. Marqués, Suay. Garcés..., su departamento al completo. Destaca J. Tomás Villaroya que estuvo muy atento con él hasta el final, llamándole con frecuencia cuando ya estaba jubilado. Tenía mucha confianza con José María Dilla, y con él con franqueza y profunda sintonía de la situación política. Quizás el caso más llamativo fuera Adolfo Miaja, catedrático de Derecho Internacional represaliado en los primeros años de la posguerra, al que le unió gran amistad⁵⁶².

La mirada de Lluís Aguiló Lúcia, Raymond Carr, Manuel Sanchis Guarner

Lluís Aguiló Lucia va mostrar-me una total predisposició per a recordar el seu temps com a estudiant i com a alumne de Diego Sevilla Andrés. El va conèixer el 1967, quan va començar la carrera de dret. La mare d’Aguiló, aleshores, sabia qui era i també coneixia altres catedràtics, com ara José Corts Grau i José Santa Cruz Teijeiro. En aquells temps, l’alumnat de la Facultat de Dret es coneixia personalment. Quan va estar fent la milícia universitària a Barcelona, el professor Sevilla va cridar-lo pel desembre del 1972 i li va oferir entrar al Departament com a professor ajudant i becari. Després va oposar a professor adjunt (hui es diu titular). Va donar-li suport acadèmicament i amb ell va fer també la tesi doctoral.

Les classes de Diego Sevilla, ens comenta, eren peculiars: caminant d’un costat a un altre de l’estrada, sense apunts a seguir, amenes i disperses... Sovint va parlar-los de Julianillo Valcárcel, que Lluís Aguiló associava amb un personatge històric. Amb el temps va descobrir que realment va ser un personatge fictici creat pels germans Machado. Llavors l’assignatura, encara en dictadura, era Dret Polític, i curiosament el professor Sevilla va impartir una optativa denominada Llibertats Públiques. A Aguiló va cridar-li molt l’atenció que el professor Sevilla mai no explicara el règim vigent, la

⁵⁶¹ Informació biogràfica facilitada per de la família Sevilla Merino en uns esborranys. Citades en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 13.

⁵⁶² Informació biogràfica facilitada per la família Sevilla Merino en uns esborranys.

dictadura franquista; tanmateix, en quart curs va impartir-los lliçons sobre les democràcies vigents: França, Gran Bretanya, Itàlia, els Estats Units o Alemanya⁵⁶³.

Va tenir una relació en el departament i de vegades en viatges acadèmics molt estreta i tranquil·la. En les seues assignatures va traure les màximes qualificacions. En la seua tesi doctoral sobre les eleccions a València durant la Segona República i el regnat d'Alfons XIII, va respectar el seu desig sobre les persones que van formar el tribunal: Joaquín Tomás Villarroya, Javier Tussell i Pablo Lucas Verdú. Per això, recorda aquell temps decisiu en la seua vida:

Durante el tiempo que estuve con Diego Sevilla como profesor, nunca tuve por su parte censura alguna por mis actividades políticas antifranquistas, aunque yo era consciente de que no le gustaban. Participé en el movimiento de los PNN de la Universidad y en actividades tales como manifestaciones ilegales, reuniones clandestinas o en la firma de diversos manifiestos. Diego Sevilla respetó siempre mi postura. Recuerdo especialmente su disgusto el día de la muerte del dictador, mientras que yo era de los muchos que nos alegramos al abrirse un nuevo y esperanzado futuro.

Tengo un cariñoso y respetuoso recuerdo de Diego Sevilla Andrés, que fue quien hizo posible que fuese profesor de universidad, lo que me abrió la puerta –más tarde- para ser letrado de les Corts Valencianes⁵⁶⁴.

L'hispanista i professor a la Universitat d'Oxford, Raymond Carr, va ser invitat per la Universitat de València. Diego Sevilla va conservar una carta de Carr (sense data), dirigida a ell, en què agraeix les atencions dispensades pel degà i la satisfacció intel·lectual que li va aportar l'estada. Trobem latent en l'escrit la problemàtica de llavors: dictadura, crítica al franquisme, reconciliació... Carr va lamentar altrament, que per al professor Sevilla, fora diferent la interpretació sobre la dissertació que va fer:

Usted ha demostrado una tolerancia y bondad increíble. Yo lamento que la conferencia hubiese sido para usted un ejercicio intelectual tan desagradable. Siempre (es resultado, en parte, de mi castellano imperfecto) mis conferencias salen más radicales, corresponden a mis creencias políticas y sociales. En los años cuarenta consagraba mi cariño a España; sigo queriendo a España y preocupándome con sus problemas. Nunca he querido criticar al pueblo español. En cuanto a usted, sigo siendo gran admirador de sus obras de historia, ahora admiro su tolerancia y su espíritu abierto. Esperemos que la mayoría de los españoles tendrán una mentalidad abierta como la que tiene usted.

Gracias también por los libros que ha publicado su grupo de discípulos. Es una producción intelectual impresionante⁵⁶⁵.

⁵⁶³ Lluís Aguiló Lúcia, notes, i entrevista personal.

⁵⁶⁴ *Ibidem*.

⁵⁶⁵ Raymond Carr, carta dirigida a Diego Sevilla. Escrita amb paper de l'Hotel Sicania, a Cullera.

La còpia d'una carta signada, dirigida a Manuel Sanchis Guarner pel professor Sevilla pel setembre del 1977, en condició de catedràtic —com es pot veure en la capçalera de l'escrit—, ens dona bona idea de la molt extensa i distinta relació personal i intel·lectual que amb el món acadèmic o polític va tenir. La confiança demostrada en el tracte personal és palpable:

Querido Manolo: Teresa Puente me comunicó el domingo vuestro deseo, anunciado por ti, de una especie de cursillo para el Ateneo sobre Derecho Constitucional. He intentado hablar por teléfono contigo para darte las gracias, sin éxito alguno y decirte que cuando vuelva de Sevilla y esté Ferrando y otros más en Valencia, planeamos lo que se haya de hacer, sometiéndolo a tu consideración. Como me voy a Sevilla dentro de unas horas, ante el temor de no hablarte, prefiero dejar estas líneas para prueba de mí interés.

Saludos a tu mujer y un fuerte abrazo⁵⁶⁶.

Diego Sevilla va enviar una altra carta al professor Sanchis Guarner al març del 1978, en què mostra també una cordialitat semblant a l'anterior en termes personals. Els fons de la qüestió de l'escrit fa referència a la seua preocupació per una problemàtica que acompanya els valencians ja fa molts anys i el professor Sevilla des de sempre: la nostra llengua i la seua comparació amb la catalana. No sols per la seua definició científica, acadèmica..., qüestió que complica sempre les nostres relacions politicosocials:

He leído, con estupor doloroso tu artículo del miércoles 29 en *Levante*. Sabes de nuestra vieja amistad y, de cada vez se va limando, más por el tiempo y por los hombres, las discrepancias que nos separaban. Te consta que te estimo lo que vales en todos los órdenes, y creo que eres de los pocos hombres que pueden hacer muchísimo por traer la paz a este rincón de España que tanto amamos, tú y yo, que se llama Valencia. No creo que sea un tema científico el significado de una lengua. Estoy frente a todas las salvajadas que unos y otros cometen en defensa de actitudes, que dicen son realmente políticas y expresiones de amor sincero a Valencia. Dicho esto, quiero que adviertas mi disgusto al notar desvías a un tema populachero, lo que merece, de ti al menos, otra actitud.

Espero recibas esta carta, radicalmente íntima, como una muestra de nuestro viejo y cada día más acusado afecto⁵⁶⁷.

Francisco Tomás i Valiente: Corts Grau i el SEU a València

Bartolomé Clavero, en *Per la storia del pensiero giurico moderno. Una biografia intellettuale*, feta sobre Francesc Tomàs i Valiente, ens trasllada la idea del tipus de professorat que va haver-hi a la Facultat de Dret entre 1950 i 1955 en plena dictadura, període en què va estudiar la carrera: “En aquel claustro valenciano, había

⁵⁶⁶ Diego Sevilla Andrés, carta a Manuel Sanchis Guarner, 20 de setembre de 1977.

⁵⁶⁷ Diego Sevilla Andrés, carta a Manuel Sanchis Guarner, 31 de març de 1978.

brillantes profesores de doctrina no constitucional”⁵⁶⁸. D’aquell temps, Tomàs i Valiente, recordava entre les classes que va rebre: “Cuando estudié la licenciatura de Derecho en la Universidad de Valencia, fue profesor mío Diego Sevilla; incluso hubo unos años, cuando yo cursaba los últimos cursos, en los que él dirigía la revista del SEU, Claustro, en la que yo también colaboraba”⁵⁶⁹. De llavors també, Tomàs i Valiente, en *Autobiografía intelectual y política*, va recordar-hi les classes enlluernadores de José Corts Grau:

Catedrático de Derecho Natural en primer curso y de Filosofía del Derecho en quinto. Hombre de sólidas lecturas y dogmáticas convicciones, transmitía su saber desde la cátedra o través de sus discursos académicos (era rector) con estudiado efectismo, modulando su voz como si fuera un actor, con la técnica del comentario agudo y crítico a las citas de tal o cual autor contenidas en las fichas que siempre llevaba consigo. Su línea de pensamiento se apoyaba en Aristóteles, Cicerón, Séneca, san Agustín, santo Tomás, la segunda escolástica española, algo de Kant, Rudolf Stammler y Jacques Maritain. Defendía la licitud de la pena de muerte y la guerra justa, abominaba de Rousseau y de la democracia liberal, fuente de errores y de falsas igualdades, sostenía el carácter natural del Estado y del Derecho (*Principios de Derecho Natural*), criticaba ferozmente la Escuela de Viena... Todo ello con encanto, erudición, clara inteligencia y perversa buena fe. Después he tenido que desaprender todas y cada una de sus enseñanzas, quizá con la única excepción de su simpatía a Luis Vives, que comparto. Es tremendo el efecto que se puede producir desde una cátedra universitaria. Pero es mucho peor la mediocridad. Don José Corts Grau pensaba y transmitía de modo brillante y sugestivo su pensamiento, invitaba a leer y a reflexionar, montó dos seminarios con un grupo pequeño de alumnos (uno de ellos sobre san Agustín y su sentido del tiempo a través de *Las Confesiones*, comparándolas con las de Rousseau), suscitaba diálogos siempre que no fueran masivos (en una ocasión me confió que para él *masa* era una realidad tumultuaria compuesta por masa de dos individuos) y planteaba problemas, aunque de antemano él poseyera la segura solución de casi todos. Admiré y admiro a Corts Grau y le agradeceré siempre el tiempo que me dedicó⁵⁷⁰

En els cinquanta, Tomàs i Valiente va assistir a un campament d’estiu a Navia, per a estudiants valencians organitzat pel SEU, i recorda que per primera vegada, escoltà parlar de manera crítica contra de Franco, això sí, cautelosament. Els dirigents

⁵⁶⁸ Bartolomé Claveró, *Per la storia del pensiero giurico moderno. Una biografia intellettuale*, Milà, Giuffrè Editore, 1996, p. 20. També, Marc Baldó Lacomba, “Francisco Tomás y Valiente: de las 'inquietudes' al compromiso (1932-1996)”, *Saitabi*, 62-63 (2012-2013), pp.281-300.

⁵⁶⁹ F. Tomás y Valiente, “Notas para una historia del constitucionalismo español”, p. 77, i “Socialismo y constitución”, p. 71-88, en *Sistema, Revista de Ciencias Sociales*. Diego Sevilla no li va oferir cap alternativa de tipus constitucional.

⁵⁷⁰ José Corts Grau. Citat en Bartolomé Claveró, *Per la storia del pensiero giurico moderno*, p.439.

del SEU de València van formar un grup heterogeni i ideològicament:

Más atractivo que armonioso y menos ortodoxo que libre. Alguno cultivaba un cierto europeísmo de corte vagamente orteguiano; otros eran joseantonianos y, en cuanto a tales, *antifranquistas dentro de un orden*; había un ideólogo de la derecha hegeliana; ninguno imponía su opinión a los demás y entre todos dejaban resquicios para la crítica y para un ambiguo culturalismo, en el que yo me situé pronto –después de un fugaz deslumbramiento joseantoniano- junto con otros estudiantes de Filosofía y Letras (Alfonso Ortí, Francisco Jarque) de Ciencias (Francisco Pinés), de Medicina (José García Lahiguera) y de Derecho (Fernando García Lahiguera, José M^a Iborra, Carmelo Torrijos, Fernando Vidal). Con más ingenuidad que éxito intentábamos *cambiar el sistema desde dentro*. ¿No era eso lo que pretendían hacer entonces hombres como Laín, Aranguren, Tovar y Dionisio Ridruejo, cada uno a su modo? El SEU de Valencia era una capsula de libertad tolerada y vigilada, pero la vigilancia, si la había (yo no la sentí nunca) era inoperante, al menos en los muy modestos límites en que actuábamos. Mi actividad era culturalista y no específicamente política⁵⁷¹.

Aquest grup “culturalista” escrivia, com el propi Tomás y Valiente, en *Claustro*.

Ernest Lluch

La personalitat, la cultura política i l'ideari d'Ernest Lluch són descrits acuradament per Marc Baldó en “Ernest Lluch, intelectual comprometido con la generación del consenso”, en *Universidad y sociedad: historia y pervivencias*. Ens hi descriu la seua personalitat com “abassegadora”, tot ho aconseguia. Va ser: catedràtic d'Història Econòmica, historiador del XVIII i XIX, i d'Història Política, Social i Econòmica. En la seua formació acadèmica, va tenir tres professors significatius: Vicens Vives, Jordi nadal i Fabià Estapé. Estapé fou un excel·lent economista, introductor al nostre país dels estudis de Joseph Schumpeter i John Kenneth Galbraith. Marçal Sintès el qualifica “d'autoritat moral”. Va ser també un aglutinador d'opinions; a València ho va fer amb els socialistes i va actuar en la creació del Consell Democràtic del País Valencià. Lluch era un enamorat del País Basc, i va recolzar els socialistes sempre i en els moments més compromesos, i era un convençut de les solucions dialogades i polítiques. El seu caràcter dialogant, el va transmetre Gemma Nierga el dia de la gran manifestació després del seu assassinat per ETA: “Estoy convencida que Ernest, hasta con la persona que le mató, hubiera intentado dialogar; ustedes que pueden, dialoguen, por favor”. Segons la seua filla, ens diu Baldó: la seua ideologia transitava entre el socialisme, la socialdemocràcia i el cristianisme de base. El seu

⁵⁷¹ Francisco Tomás y Valiente, *Autobiografía intelectual y política*, en Bartolomé Claveró, *Per la storia del pensiero giurico moderno* p. 350.

pensament i visió del nostre país va ser:

Socialismo moderado y catalanismo, se sentía *catalanista*, pero no *nacionalista*, por entender que éste exaltaba el sentimiento de identidad por encima de todos los demás derechos, que subordina y reduce. Además entendía que debía contarse con la experiencia del siglo XX en que el constitucionalismo tuvo funestas consecuencias. Aquí entra su idea de la historia como retrovisor, que sirve para caminar hacia delante: había que caminar hacia delante, mirando también el retrovisor, la experiencia del pasado. Mirar el pasado era, según Lluich, importante para saber qué era España. Quería profundizar en la Constitución y construir una España en la que cupiesen todos los territorios e identidades y se encontrasen las naciones españolas a gusto. Esta idea se intensificó desde su experiencia política como diputado y ministro. En ese sentido, detectó el cambio que se operó en el segundo mandato del presidente Aznar, que sutilmente se orientó a una recentralización⁵⁷².

El llibrer Dávila

Corroborar les afirmacions fetes sobre la pluralitat de les relacions personals de Diego Sevilla el testimoni de Paco Dávila, conegut llibrer. Sens dubte, açò ens ajuda a entendre la relació complexa amb els vençuts, que va ser difícil en l'àmbit universitari o en la Magistratura de Treball, on va estar uns anys, però res a veure amb la tasca d'advocat defensor en els tribunals militars, etapa en què va anar envernissant la seua personalitat en una difícil relació amb gent que en nombroses ocasions va costar-li la vida:

Cientes ilustres hubo muchos. Empezaron a reunirse en el 56, con Vicent Ventura a la cabeza, que era redactor de *Levante Jornada* y *Radio Nacional*. Con él estuvo en la librería Dionisio Ridruejo. Ventura creó estas tertulias, aunque el primer cliente ilustre fue el catedrático Diego Sevilla, que era facha, pero que con nosotros se portó muy bien cuando mi padre estuvo condenado a muerte después de la guerra, y fue su abogado porque mi madre, que era una mujer delgadita, pequeñita, con dos hijos y el marido en la cárcel, fue a su casa a pedirle que la ayudara. Nunca dejó de venir, a pesar de que allí estaban a veces Ventura, Burguera o Fuster. Además creo que Sevilla fue el primero que me compró *El Capital*, aun sabiendo que era prohibido, para llevarlo a la Cátedra de Derecho Político donde trabajaba⁵⁷³.

Benito Sanz ens recorda en *Rojos y demócratas* el paper fonamental d'oposició

⁵⁷² Marc Baldó, "Ernest Lluich, intelectual comprometido con la generación del consenso", en *Universidad y sociedad: historia y pervivencias*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València, 2018, p. 73-74,

⁵⁷³ J.R. García Bertolín, "Dávila, la librería que hizo historia. "Vender libros prohibidos durante el franquismo era apasionante", *Cartelera Turia*, 1773, (1997), p. 23-24. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 38.

al franquisme dut a terme per algunes llibreries a València llavors: Dávila, Ca'n Boïls, Concret, 3 i 4, i *Pueblo*. Van ser un centre de difusió de la cultura i les idees perseguïdes. Els llibrers demòcrates van importar i vendre llibres editats a l'exterior o editats clandestinament, cosa que comportava la possibilitat que els requisaren els exemplars, multes o la clausura del seus locals. També van ser vigilats per la Brigada Política Social:

Otras veces el peligro vendrá de los grupos fascistas y falangistas que queman las librerías, fenómeno este muy usual en el tardofranquismo.

La librería Dávila, situada en el pasaje de la calle de la Sangre, de la ciudad de Valencia, va ser, durante cerca de 30 años, un foco de resistencia antifranquista, y un centro de libros prohibidos y de apoyo a la lucha democrática. Para los demócratas valencianos de distinto signo, la librería va a ser un centro de encuentro, de tertulia cultural y política. Allí se encontraron durante tres décadas, profesionales, políticos, profesores, estudiantes, poetas, ensayistas, novelistas en ciernes y consagrados, con un denominador común: el ser demócratas y opositores a la dictadura⁵⁷⁴.

La transició a la Universitat

Després de més de quaranta anys de la desaparició del dictador, ens diu Mariano Peset, els quals li semblen: “tan largos y complejos. Conviene además dejar que el tiempo sedimente datos e interpretaciones...”⁵⁷⁵. Sens dubte, va canviar profundament el marc jurídic, i el nombre i orientació de les universitats. Pensa que la transició des del règim franquista: “hacia la monarquía y la democracia, por la constitución de 1978 fue árdua, difícil... En todo caso fue un primer avance para salir de la dictadura; pero en las siguientes décadas no se ahondó bastante en la democracia...”⁵⁷⁶. Una oposició feble va acceptar les propostes del règim. El rei va heretar els poders de Franco, al seu costat van estar els polítics del règim, l'exèrcit i l'Església catòlica. “Demócratas, socialistas y comunistas tuvieron que ceder parte de sus convicciones”⁵⁷⁷. Les Corts de la democràcia orgànica es varen dissoldre obedients: “Sabían que el tránsito sería tranquilo, mediante acuerdos políticos en los despachos”⁵⁷⁸.

⁵⁷⁴ Benito Sanz Díaz, *Rojos y demócratas*, p. 290.

⁵⁷⁵ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 477.

⁵⁷⁶ *Ibidem*, p. 477.

⁵⁷⁷ *Ibidem*, p. 477.

⁵⁷⁸ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 477.p. 477.

Peset estima que obrers i estudiants, que havien lluitat molt contra Franco, no van comptar en les decisions. Pensa que els sindicats UGT i CCOO, subordinats a PSOE i PCE, van acceptar els pactes. Ens recorda les mobilitzacions que va haver-hi, i els enfrontaments amb gent que va continuar donant suport al règim franquista; també l'atemptat brutal contra els advocats de Comissions Obreres del carrer Atocha. En la Transició van participar-hi alguns professors que van ser en l'oposició, juntament amb uns altres vinculats al règim anterior i reconvertits en demòcrates. Franco va tenir sempre catedràtics notables. El govern Suárez el van denominar *Govern de penenes*. Creu que l'antiga tradició de participació en política de professors i acadèmics i intel·lectuals decreix, abans van ser-hi Cánovas, Maura, Unamuno, Ortega, Azaña o Alcalá Zamora; en el franquisme van imposar-se militars i falangistes.

Ara, per a alguns polítics, ens diu Mariano Peset, l'àmbit intel·lectual, és qüestió aliena i llunyana; la denominada "cultura" abasta: investigació, ciència, assaig, literatura, cinema, teatre, pintura, altres arts, artesanía, folklore, costum, festes religioses, fins i tot, bous i futbol... Malgrat que no els interessa massa: "Sabem que la deben proteger y respaldar. En consecuencia financian congresos o eventos, sobre todo aniversarios – "la historia de bronce" – plasmada en estatuas o monumentos- . En las aperturas presiden políticos, pronuncian unas largas o breves palabras y se ausentan de inmediato, urgidos por sus múltiples tareas"⁵⁷⁹.

Pensa que la Transició ha estat convertida: "por la historia oficial en mito que sustenta el entramado del poder"⁵⁸⁰. Considera que Espanya sol transfigurar moments difícils o baixos en grandesa: "Cádiz, la guerra contra Napoleón, y la independencia americana fueron la base de la epopeya liberal –Trafalgar incluso- . El alzamiento de Franco y la guerra civil fueron gloria de la patria..."⁵⁸¹. Sobre la commemoració del quaranta anys de la Transició, creu que té la finalitat de:

Conjurar y justificar con su herencia la triste situación presente. Todo país o pueblo – mejor todo poder- inventa héroes y mitos fundacionales, insertos en una historia gloriosa... [...] El poder construye una ideología, mediante grandes palabras, sentimientos y emociones, que repite insistente, aunque pueda estar lejos de la realidad o englobe elementos contradictorios... Una imagen sesgada en que algunos creen y

⁵⁷⁹ *Ibidem*, p. 478.

⁵⁸⁰ *Ibidem*, p. 478.

⁵⁸¹ *Ibidem*, p. 479.

otros usan para afirmar su poder e intereses⁵⁸².

Durant la Transició, les universitats, estima Peset, van viure moments de dificultat. La Constitució de 1978 va reconèixer amb “grandes palabras – abstractas, equivocadas-”⁵⁸³, diferents drets: a la producció i creació literària, a la llibertat de càtedra, el dret a l’educació de tots, i l’autonomia de les universitats. El poders públics promourien la cultura per a tots. La constitució va entregar les atribucions de cultura i investigació a les comunitats autònomes: “Los grandes principios son fáciles de proclamar, pero ¿cómo estructurarlos en una ley?”⁵⁸⁴. Hi havia molts problemes a resoldre, entre altres, el de l’autonomia universitària estatal i autonòmica. El projecte de González Seara, ministre d’Adolfo Suárez, no va aprovar-se. El socialista José María Maravall va impulsar una llei orgànica de reforma universitària, que va ser aprovada el 28 d’agost de 1983. No va consultar les universitats, ni tan sols amb un llibre blanc, com va fer Villar. El projecte “se elaboró rápido –por “expertos”- y fue presentado y aprobado en Cortes. Pensaba que la democracia no necesitaba tanto preparativo, se justificaba por sí misma – por la soberanía y el mandato del pueblo”⁵⁸⁵.

Com que no es va pactar entre partits, la llei Maravall, explica Mariano Peset, va ser exposada a successives reformes. La citada llei, amb un plantejament semblant al de César Silió (cinquanta anys abans), va canviar el sistema d’oposició i trencà el poder dels mandarins franquistes. L’autonomia va fonamentar-se en el principi de llibertat acadèmica: càtedra, investigació i estudi: (art. 2, 1r), “Las Universidades están dotadas de personalidad jurídica, y desarrollan sus funciones en régimen de autonomía y de coordinación entre todas ellas”⁵⁸⁶. Els departaments els compondrien el professorat, i, en menor proporció, l’alumnat i el personal administratiu. El departament elegia el seu director. Els degans, com era usual, els va designar la Junta de Facultat, i va ampliar-se la seua composició:

En los estatutos de Valencia un sesenta por ciento de profesores funcionarios o no, treinta por ciento de estudiantes y un diez para el personal administrativo y de servicios

⁵⁸² Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 479.

⁵⁸³ *Ibidem*, p. 479.

⁵⁸⁴ *Ibidem*, p. 479.

⁵⁸⁵ *Ibidem*, p. 480.

⁵⁸⁶ *Ibidem*, p. 480.

(art. 24-38 y 40-42). El rector, según los estatutos, era elegido por un claustro de cuatrocientos miembros, con respectivos porcentajes del 62, 27 y 11 por ciento – no cabe mayor precisión⁵⁸⁷.

Segons Peset, sobre l'organització acadèmica de llavors “se yerguen los auténticos poderes políticos: el Consejo Social de la autonomía”⁵⁸⁸. Aquest organisme, format per membres de la Junta de Govern i designats per aquesta, incloïa també rector, secretari i gerent; van representar dos cinquenes parts; les altres tres cinquenes parts, que representaven la majoria amb el president, van ser designats pel Govern de la Generalitat i calia que no foren membres de la universitat: “académicos *versus* políticos”⁵⁸⁹. La creació de noves escoles i facultats va dependre de cada autonomia, a proposta del Consell Social: “Este ostentaría los máximos poderes, aprobaría el presupuesto y la programación plurianual de la universidad”. Els Estatuts de la Universitat de València no reflecteixen ben bé el grau de poder del Consell Social: “Parece como si el Claustro y la Junta de gobierno aprobasen sin más el presupuesto y decidiesen (art. 101 y 127).”⁵⁹⁰.

La instància superior de la llei Maravall, ens diu Mariano Peset, fou el Consell d'Universitats, integrat per: ministre, titulars d'educació autonòmics, rectors de les universitats públiques i quinze persones de reconegut prestigi, o especialistes de l'àmbit universitari i de la investigació. Maravall en el preàmbul va advertir:

La Universidad no es patrimonio de los actuales miembros de la comunidad universitaria, sino que constituye un auténtico servicio público referido a los intereses generales de toda la comunidad nacional, y de sus respectivas comunidades autónomas. A ello responden la creación de un Consejo Social, que, inserto en la comunidad universitaria, garantice una participación en su gobierno de las diversas fuerzas sociales, así como la función de ordenación, coordinación y planificación que se atribuyen al Consejo de Universidades⁵⁹¹.

De manera semblant a la seua intervenció sobre les universitats, ens recorda: “Los políticos y sus “fuerzas sociales” se iban infiltrando en las viejas cajas de ahorro, sin duda más apetitosas, con el resultado que todos conocemos, su esquilmo y

⁵⁸⁷ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 480.

⁵⁸⁸ *Ibidem*, p. 480.

⁵⁸⁹ *Ibidem*, p. 480.

⁵⁹⁰ *Ibidem*, p. 481.

⁵⁹¹ *Ibidem*, p. 481.

desaparición”⁵⁹². Amb les eleccions universitàries, ens diu Peset, va trencar-se “aque-
l intento de pulcros equilibrios legales”⁵⁹³. Els partits i, singularment, el PSOE, van ser
fonamentals per a situar rectors i altres autoritats acadèmiques. No hi havia tradició ni
figures rellevants que encapçalaren les candidatures; els professors majors van ser
jubilats: aleshores van ser vistos “como reliquias del pasado”⁵⁹⁴. La connexió amb els
partits va afavorir el nomenament de rectors: socialistes o de dreta. Va haver-hi alguna
universitat “creada en favor de algún notable...”⁵⁹⁵. A la Universitat de València, la
divisió dels socialistes va afavorir, en les eleccions, comunistes i valencianistes –el
Bloc. Fins fa no res, els rectors van succeir-se “en cierto modo, a propuesta sugerida por
el saliente, un vicerrector del anterior”⁵⁹⁶.

Segons Mariano Peset, són diverses les causes que han socavat el model actual:
no tenir patrimoni propi, tenir dependència econòmica de Generalitat i de l’Estat, cosa
que origina endeutament i elevació de taxes i matricules, i l’acosta a la privada. Cal
afegir també els anys de la crisi econòmica. Tot això ha originat la no convocatòria de
noves places de professorat i el trencament de la continuïtat investigadora, afegit al
tancament o reducció de laboratoris i instituts. Malgrat que des del Ministeri d’Educació
i Ciència (de costós pressupost) no interfereixen en la creació dels plans nous, encara
“asume amplios poderes de decisión, que podía haber encomendado a las universidades
– o a la comunidad autónoma”⁵⁹⁷. Ens recorda, que la ministra Pilar del Castillo, va
parlar d’endogàmia universitària per justificar el filtre del poder central. Considera que:
“Endogamia no es eso, sino las cátedras hereditarias, como durante el franquismo
ocurría en psiquiatría con López Ibor- y otras de medicina-”⁵⁹⁸. En dret, el fenomen és
menys freqüent... Cal parlar també d’endogàmia, en els partits, en altres grups, i dels
mandarins. Si es creu en l’autonomia universitària, caldria donar major llibertat al
professorat: “Pero el poder desconfía, prefiere centralizar decisiones, incrementar su

⁵⁹² Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 481.

⁵⁹³ *Ibidem*, p. 482.

⁵⁹⁴ *Ibidem*, p. 482.

⁵⁹⁵ *Ibidem*, p. 482.

⁵⁹⁶ *Ibidem*, p. 482.

⁵⁹⁷ *Ibidem*, p. 482.

⁵⁹⁸ *Ibidem*, p. 483.

intervención como sea”⁵⁹⁹.

L’habilitació o acreditació amb places limitades de la nostra universitat, considera Peset, no té res a veure amb l’habilitació alemanya ni amb la *thèse d’état* francesa. José Luis Rodríguez Zapatero del PSOE, en *El País*, de 16 de gener de 2004, va prometre als rectors suprimir l’habilitació del professorat, i crear una acreditació per currículum, valorada per l’Agencia Nacional d’Avaluació de la Qualitat i Acreditació. El compromís va materialitzar-se el 12 d’abril de 2007, mitjançant llei orgànica: “¿Es la eterna desconfianza de los políticos hacia las universidades, o el deseo de no perder un gramo de poder? Se sentirían menos importantes”⁶⁰⁰. Pensa també que la burocratització i els buròcrates han crescut notablement “porque se duplica en el Estado y las autonomías, aparte la universitaria”⁶⁰¹. Creu que els polítics volen col·locar les seues hosts:

Paniaguados –endogamia partidista-. Las tres administraciones buscan desesperadamente incrementar sus tareas: controlar, ordenar... Aparte los sindicatos con sus elecciones y justa reivindicación de mejoras... El poder vertical franquista – represivo, inicuo- requería menos personas, aunque era aún peor; ahora se incrementan los efectivos por la conexión entre varios niveles, con sus continuadas intervenciones, que inventan cada día nuevos controles y papeleos...⁶⁰².

La llei del 2001, ens diu Mariano Peset, va retallar la funció del claustre, peça clau de l’autonomia. Ara, el claustre en sessió extraordinària convoca l’elecció, i es dissol tot seguit, possiblement per a estalviar-se veus discordants o pot ser encertades: “El rector es elegido por sufragio directo y universal, libre y secreto de todos los miembros de la universidad –también los demás órganos colegiados- art. 13-”⁶⁰³. El sistema és ponderat i no parlava de revocació, i considera que l’elecció: “se confía más a los cabildeos políticos y contactos, propaganda y debates generales...”⁶⁰⁴. Hi havia una embolic burocràtic, el govern socialista va alleugerir-la un poc, suprimint la junta consultiva:

⁵⁹⁹ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 483.

⁶⁰⁰ *Ibidem*, p. 483.

⁶⁰¹ *Ibidem*, p. 483.

⁶⁰² *Ibidem*, p. 484.

⁶⁰³ *Ibidem*, p. 484.

⁶⁰⁴ *Ibidem*, p. 484.

En Valencia se redactaron nuevos estatutos, y fueron aprobados en claustro en 2003. Pero el nuevo Consejo Social de la comunidad los modificó por extenso, considerando que vulneraba diversos puntos legales. Un largo proceso de incomprensión entre políticos y universitarios retrasó una década. Ya en 1991, el cambio del escudo de la universidad llevó ante el Tribunal Constitucional –aunque fue un pleito entre profesores-. En todo caso, ahora parece reducirse la autonomía – palabra mágica que ya utilizaban Primo de Rivera y Franco- Al fin, la autonomía se concibe como un juego de poderes intrincado, que domina el más fuerte...⁶⁰⁵

Peset critica la burocratització actual, mitjançant la qual tenen la creença que s'assolirà l'excel·lència: controls dolents, formularis, avaluació del professorat... Lleven temps, concentració i ànim. Mentrestant, la investigació, desatesa com sempre. Càrrecs i subcàrrecs controlen poders menuts: “Mientras, los alumnos se distancian, como puede comprobarse en las recientes elecciones escolares”⁶⁰⁶. Molts professors perden interès pels problemes de la universitat i es dediquen a l'esfera professional o la política: “otros a sus tareas estrictas de docencia o de investigación –o a sus tramos-”⁶⁰⁷. Considera que l'aspiració a una docència més pròxima no s'ha aconseguit. El seminari d'investigació no va estar implantat de manera usual. Els nostres seminaris no tenen res a veure amb els alemanys; ni es pareixen tampoc les tutories nostres a les d'Oxford o Cambridge; els anys sabàtics nostres són: “cada siete años para estudiar y ponerse al día, aquí son distintos, por concurso y una vez en la vida, como si fuera un premio o una distinción”⁶⁰⁸.

De la llei Maravall, ens diu Mariano Peset, que no li va agradar la translació que va fer del model anglosaxó sobre les tesis doctorals, cultura universitària en què va estudiar el ministre. Comenta l'aparició al nostre país de les universitats privades. Fa un repàs de la situació d'Europa des de l'Estat del benestar que va arribar des d'Anglaterra, la diferència amb els Estats Units, el neoliberalisme de Margaret Thatcher, i la caiguda del comunisme:

En España comienza la privatización con el gobierno socialista y se incrementa con la derecha... Todos convencidos en reducir el patrimonio del Estado, pasando bienes y servicios a la iniciativa privada, que consideraban más eficaz, al tiempo que descargaba de responsabilidades a los políticos. Parece como si el ideal de poder solo sea ser solo poder, sin tener que ocuparse de las tareas colectivas, aunque no deje de aumentar la

⁶⁰⁵ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, p. 485.

⁶⁰⁶ *Ibidem*, p. 485.

⁶⁰⁷ *Ibidem*, p. 485.

⁶⁰⁸ *Ibidem*, p. 485.

dimensión del Estado y su burocracia, sus impuestos⁶⁰⁹.

El moment actual és un mal moment per a la universitat, pensa Peset. Creu que en les privades, per la seua organització vertical i per les condicions ofertes al professorat, la investigació científica no hi tindrà futur. Pensa que les universitats públiques espanyoles dels segles XIX i XX no foren brillants, llevat de Ramón y Cajal i alguna altra excepció. Les universitats van sobreviure a dues dictadures, la de Callejo del 1928, i les de Ibáñez Martín i Villar Palasí. Espera la superació dels inconvenients actuals:

Ahora los políticos creen ver solución en un pacto de todos los partidos sobre la enseñanza para evitar bandazos. Inspira poca confianza, porque un pacto entre políticos solo genera estricta dependencia del poder, controles y burocracias, ya para siempre, todos de acuerdo... Dicen –faltaría más- que consultarán a los profesores, a las instancias interesadas... Si en el futuro extienden el pacto a las universidades, es de desear que tengan en cuenta a rectores, profesores y alumnos, a quienes trabajan en las aulas, aunque como es usual fiaran de sus obedientes “expertos académicos” para su respaldo. ¿Habrá que abandonar toda esperanza?⁶¹⁰.

Polèmica al final dels 90: Departament de Dret Constitucional...

Quinze anys després de la desaparició de Sevilla Andrés, a finals dels 90, el professor Sevilla continuava creant polèmica en la premsa de llavors, concretament en el diari *Levante*, amb motiu d'una proposta per a la creació d'una biblioteca al Departament de Dret amb el seu nom, a causa que Diego Sevilla hi havia fet donació dels seus llibres. La iniciativa de la biblioteca era de Vicent Franch, director del Departament de Dret Constitucional, però José Luis Pitarch –professor associat- no va tenir massa clara la idoneïtat de la proposta. D'una banda, trobava difícil explicar a l'alumnat la realització d'un homenatge al que havia estat un antidemòcrata; d'altra banda, malgrat que tinguera un bon tarannà, trobava que: “Diego Sevilla, además de una persona encantadora y tolerante, (aunque censuraba libros) había sido un representante máximo del franquismo y del falangismo en Valencia”⁶¹¹.

⁶⁰⁹ Mariano Peset, “La etapa final de Franco”, pp. 486-487.

⁶¹⁰ Benito Sanz Díaz, “La facultad contra la dictadura”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, p. 487.

⁶¹¹ M. Ducajú, “Un homenaje a Diego Sevilla crea nuevas tensiones en la cátedra de Constitucional –declaraciones de Josep Lluís Pitarch-, *Levante*, 2 de febrer de 1997, p. 27. Citat

Caldria també recordar, per jutjar-lo de manera ponderada, el posicionament de Diego Sevilla en la Transició, així podem constatar la seua evolució: va separar-se del franquisme extrem, i va anar incorporant-se, amb crítiques a vegades, com ja sabem, al constitucionalisme del 1978. També hem vist en el testimoni de primera mà de Lluís Aguiló Lúcia la complexa i bona relació que va establir amb alumnat de tot l'espectre ideològic. Josep Vicent Marqués, que va participar en la polèmica, va defensar la capacitat intel·lectual del professor Sevilla, i va recordar la discussió tumultuosa que va tenir amb ell, en un col·loqui uns anys arrere. També va ressaltar la seua personalitat i la seua particular manera de comportar-se durant el franquisme, a més del poc suport oficial per a poder ser catedràtic: “Sevilla era un outsider quan jo el vaig conèixer als anys seixanta. I no exactament un feixista [...] sinó un conservador autoritari, admirador de Franco [...] el catedràtic Diego Sevilla sabia que jo era amic de Fuster, i em va demanar que no deixara de ser ajudant de dret polític quan vaig optar per dedicar-me a la sociologia”⁶¹².

També va recordar Marqués la llarga permanència en la vida pública de Sevilla al seu departament. A més a més, hi van conviure persones tan diverses ideològicament com Damià Mollà o el mateix Marqués, nacionalista d'esquerres. En “D. Diego Sevilla y el inquisidor”, article publicat en el periòdic *Levante* pel febrer de 1997, Manuel Martínez Sospedra, professor de Dret Constitucional aleshores, va prendre partit pel seu professor. Acadèmicament va considerar-lo un pioner en el rescat de la història política del segle XIX. En els cinquanta, ens diu que Diego Sevilla, comparant-lo amb la intel·lectualitat franquista, resultaria ser un heterodox: no va ser massa crític amb Tito i el model iugoslau.

Coincideix Martínez Sospedra, recordant-nos la via reformista empresa per Sevilla: va animar el seu departament a treballar per l'avantprojecte de l'Estatut d'Autonomia de Morella. Ens diu que el 23 F, en la manifestació silenciosa al pati de la Facultat de Dret de suport al sistema democràtic, van haver-hi dos professors, un d'ells va ser Sevilla. Sospedra insisteix en la pluralitat ideològica esmentada:

en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 80.

⁶¹² Manuel Martínez Sospedra, “D. Diego y el inquisidor”, *Levante*, 8 de febrer de 1997. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 81.

Don Diego era de los que pensaba que la diversidad hace la universidad, y además sus palabras y sus actos eran una rara *avis*: los actos se correspondían con el discurso. En sus actos de catedrático (pues fue catedrático injustamente tardío) contaba con seis discípulos directos, con los cuales se podría configurar un espectro parlamentario [...] Sin que ello fuese traba, más bien al contrario, para el trabajo, ni para la buena sintonía personal, ninguno de nosotros lo ha olvidado⁶¹³.

⁶¹³ Manuel Martínez Sospedra, “D. Diego y el inquisidor”, *Levante*, 8 de febrer de 1997, p. 81.

3. El pensament polític i teològic de Donoso Cortés

Arrels catòliques, formació i estada a París: dos mons antagònics

Els fonaments del pensament de Juan Donoso Cortés van acompanyar tota la seua vida a Diego Sevilla Andrés, professant-li fidelitat devoció ideològica. Aquesta admiració va compartir-la també amb molts dels seus companys generacionals i d'estudis, del Col·legi Major Sant Joan de Ribera a Burjassot.

Juan Donoso Cortés (Valle de La Serena, Badajoz, 1808 – París, 1853), marquès de Valdegamas. Donoso va estudiar lleis a les universitats de Salamanca i Sevilla, va destacar com a escriptor, pensador, polític i parlamentari brillant del partit liberal moderat. Fou secretari de la Presidència del Consell amb el govern Mendizábal el 1836. El 1840 va anar-se'n cap a París, poc abans que la regenta Maria Cristina fóra deposada. A França es va convertir en l'home de confiança de la regenta i en el seu agent polític. Arribà a la fi dels seus dies com a ambaixador d'Espanya en aquest país. Donoso Cortés va viure l'Europa revolucionària del 1848; llavors començava a organitzar-se la classe obrera, i es qüestionaven els principis i la relació que durant segles havien mantingut unides l'Església catòlica i les monarquies regnants del continent europeu. L'arrel del pensament teològic de Donoso està encastada en el tradicionalisme cristià més ortodox.⁶¹⁴ Sevilla⁶¹⁵ considera fonamental en la formació filosòfica de Donoso la seua estada a París (1840-1843). Llavors Guizot era l'home

⁶¹⁴ Sobre Donoso Cortés, Federico Suárez Verdeguer, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, Pamplona, Eunate, 1997; Santiago González Murillo, *Donoso Cortés*, Don Benito (Badajoz), Ayuntamiento de Don Benito, 2006; María Rafaela Seguí Terol, *Juan Donoso Cortés: Teoría del Estado y visión de Europa*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2016; Carl Schmitt, *Donoso Cortés interpretato in una prospettiva Paneuropea*, a cura di Petra Dal Santo, Milano, Adelphi, 1996; Santiago Galindo Herrero, *Donoso Cortés*, Madrid, Temas Españoles, 1953, Proyecto Filosofía en español: <http://www.filosofia.org/mon/tem/es0026.htm> Visitada el 20 de juliol de 2016.

⁶¹⁵ Diego Sevilla Andrés, "El impacto de San Agustín en Donoso, las "Dos Ciudades" y las Dos Civilizaciones", *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura e investigación*, 354 (1954), p. 621.

destacat en l'àmbit polític i Proudhon liderava el moviment llibertari que molt prompte irromprà en la vida francesa. Donoso Cortés estudià la filosofia de Hegel (la conegué a Espanya des del 1840), i el pensament revolucionari, a més d'aprofundir en el pensament tradicionalista francès i en el liberalisme doctrinari de Royer-Collard⁶¹⁶, i va reforçar així les raons de la seua fe.

Federico Suárez, considera José Luis Abellán com un dels estudiosos més interessants del pensament espanyol. Aquest autor ressalta l'esperit gens vulgar del marques de Valdegamas, a més del fet de ser qui va captar abans que ningú la importància del socialisme, d'endevinar el final de l'imperi anglès o l'hegemonia russa, i el predomini industrial dels Estats Units. En la part negativa: "Hay que poner el no haberse dado cuenta de la importancia de Marx y Engels, y el haber sobrestimado, en cambio, la del socialismo utópico de Proudhon, a quien considera encarnación de todo el mal de su época"⁶¹⁷. Sobre el desconeixement de l'obra de Marx, Suárez puntualitza que quan Donoso va publicar el *Ensayo*, Marx era un desconegut, llavors es relacionava amb cercles minoritaris d'amics alemanys, alguns socialistes francesos i belgues, i la policia de França, Alemanya i Bèlgica, també sabia de la seua existència. Engels encara era menys conegut aleshores. Altrament, alguns marxistes ja coneixien Donoso Cortés i els seus discursos de gener de 1849 i gener de 1850.

Sevilla, considera que el pensament del marquès de Donoso Cortés deu més als teòlegs espanyols, a sant Agustí i a l'escolàstica que als doctrinaris francesos. Juntament amb Balmes, és el referent per al desenvolupament de la ideologia conservadora i tradicionalista espanyola: Menéndez y Pelayo, Vázquez de Mell a i José Antonio Primo de Rivera, i estén la seua influència al filòsof i jurista prussià Carl Schmitt. Per a Donoso, les idees de la Il·lustració ataquen la religió catòlica i l'Església: "La filosofía se separa de Dios, niega a Dios, se hace Dios"⁶¹⁸. El pensament il·lustrat, segons

⁶¹⁶ *Enciclopèdia Britànnica*, <http://www.britannica.com/biography>. Pierre Royer-Collard (Sompuis 1763 – Châteauevieux 1845). Fou un assenyalat polític i filòsof restauracionista francès, nomenat president de l'Assemblea francesa per Carles X. Malgrat el seu catolicisme militant, era partidari de la separació Església-Estat i de la monarquia constitucionalista.

⁶¹⁷ José Luis Abellán, *Historia del pensamiento español*, Madrid, 1967-1992. Citat per Federico Suárez en, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, p. 915.

⁶¹⁸ Esteban Molina, "¿Cómo detener el mal: el decisionismo político de Donoso Cortés?", *Archipiélago*, 56 (2003), p. 48. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la*

Donoso Cortés, contamina la societat de voluntarisme i dissol les certeses que les autoritats occidentals havien mantingut durant segles, inspirades en l'Església catòlica, vicària de Déu a la terra: "Palabra de Dios encarnada en el mundo" y "órgano infalible de todos los dogmas" ⁶¹⁹. És l'enfrontament entre dos posicionaments ideològics antagònics, el del conservadorisme tradicional, partidari de les llibertats *more monarchico*, és a dir, de la legitimitat catòlica en l'ordre polític davant els il·lustrats liberals partidaris de la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà. Aparisi Guijarro, ideòleg del tradicionalisme carlí valencià del XIX, amb els mateixos fonaments doctrinals, considerava la religió com l'antídot de la revolució.

La racionalitat revolucionària per a Donoso, proposa a la raó un problema insoluble en pretendre aconseguir la veritat des del dubte. Quan es renuncia a Déu el dubte porta a un altre dubte, és un *hybris* de la voluntat. Segons Donoso, la raó vol arribar a comprendre allò que és més enllà del seu propi enteniment: el perquè de totes les coses i de les institucions. La negació racional dels ídols havia convertit la raó en un altre ídol. És necessari per a Donoso la tornada a la veritat catòlica i a una manera de pensar i obrar sotmesa a l'Església.

Sosté Donoso que la llibertat és incapaç de governar-se a si mateixa, quan perd la referència d'una alteritat exterior normativa i d'una invisibilitat constituent. Quan es prescindeix de la secreta certesa de l'Església catòlica, la racionalitat i el fal·libilisme debiliten el bon govern, per la seua incapacitat per a crear autoritat. És la conseqüència d'abandonar els assumptes humans a la discussió i al dubte. El decisionisme providencialista de Donoso Cortés era la reacció ideològica a la revolució de 1848. El poder té una legitimitat històrica, derivada d'un poder sobirà "que viene de arriba". Aquest poder esta destinat per la seua mateixa naturalesa a les forces conservadores, i una dictadura o un poder absolut conservador està legitimat. La llei per a Donoso és una creació *ex nihilo*, una decisió sobirana del poder que per la seua mateixa naturalesa és "uno, indivisible, incomunicable" ⁶²⁰. Els postulats ideològics de Donoso descansaven en la creença ferma: tota qüestió política substancial sustenta una qüestió teològica, per

biografía de Diego Sevilla Andrés, p.84.

⁶¹⁹ *Ibidem*, p. 47.

⁶²⁰ Esteban Molina, "¿Cómo detener el mal: el decisionismo político de Donoso Cortés?", *Archipiélago*, 56 (2003), p. 48. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p.84. *Ibidem*, pp. 48, 49.

això, religió i política són indestriables⁶²¹. Aquesta afirmació, tanmateix, va formular-la primer Proudhon en *Confesiones de un revolucionario*.

“Profecía parlamentaria 1850” (1944)

Tornada a la veritat catòlica

En “Profecía parlamentaria 1850”, article en el diari *Jornada* pel febrer del 1944, el professor Sevilla pensa que s’estan acomplint les prediccions de Donoso Cortés. Assenyala la novetat doctrinal de Donoso: Déu, governa el món al llarg del temps; guerra i revolució són obra del creador i eines socials transformadores. En aquest discurs, del marquès de Valdegamas, ens diu Sevilla, es produïa la profecia parlamentària que anticipava les solucions, a la decadència i pèrdua d’influència, del catolicisme a les acaballes del segle XIX:

Es en 30 de enero de 1850 cuando Donoso lanzará al mundo uno de sus discursos más definitivos. [...] El concepto fundamental de Donoso, es harto diferente. Su afirmación básica, es la de que Dios gobierna el mundo, y su consecuencia, que no puede haber claro ni laguna en sus Leyes de Regencia, y, por tanto, no existen en el espacio histórico tierras sin Ley que puedan gritarse Revolución o Guerra. [...] Para Donoso, la guerra y la revolución son medios que la sociedad tiene de perfección y progreso, y en toda su obra aparece como núcleo fundamental aquello que podríamos bautizar como teoría del dolor⁶²².

A més a més, totes aquestes consideracions són el nucli principal de la denominada teoria del dolor i del pensament sinarquista. Aquesta teoria, considera el sacrifici humà com la més universal de les institucions i l’home com: “Ese ser antitético que lucha constantemente consigo mismo, que busca la paz porque lleva encima la guerra, y que solo ha de lograr su descanso cuando repose en el sepulcro, es decir, en el silencio y en la descomposición”⁶²³. En aquell moment, Donoso Cortés preparava l’obra que des de Paris va fer-li el seu amic Veillot, *Ensayo sobre el catolicismo, el*

⁶²¹ Esteban Molina, “¿Cómo detener el mal: el decisionismo político de Donoso Cortés?”, p. 49.

⁶²² Diego Sevilla Andrés “Profecía parlamentaria 1850”. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*.

⁶²³ Juan Donoso. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “Profecía parlamentaria 1850”.

liberalismo y el socialismo. Per a Donoso, el retrocés gradual del poder religiós en l'esfera pública, era l'autèntica revolució del temps moderns, i el camí cap a la separació entre Església i Estat. Això suposava la perduda de la funció directiva de l'Església catòlica en les relacions socials, on dictava les pautes morals i el patró cultural, transmeten a l'Estat els seus principis ideològics, com assenyalava Diego Sevilla en "Profecía parlamentaria 1850". Caldrà doncs, tornar al catolicisme:

El problema de la sociedad es para Donoso el problema de la religión y la tragedia de aquella estriba en que se han ido disolviendo, poco a poco, todos los vínculos religiosos, y se han querido separar definitivamente la política de la teología, perdiendo de vista, que la religión que arroja a Dios de los altares, termina, si no lo ha hecho antes, por arrancar del Trono a los soberanos. Por ello, el problema de sociedad estriba en la vuelta pura y simple a la verdad católica, y no bastará con la generosidad de una raza magnífica, si no siente, piensan y obran como la Iglesia ordena⁶²⁴.

Dictadura: de dalt o de baix

Diego Sevilla en "*Profecía Parlamentaria 1850*", ens recorda, altre discurs de Donoso de 4 de gener de 1849, defensat solucions radicals. Dictadura de dalt i catolicisme o Dictadura de baix i anarquia. Aquestes són per a Donoso, i per a Diego Sevilla, les dues úniques opcions possibles. De manera semblant opina Carl Schmitt (Sevilla, el cita al llarg de tota la seua creació intel·lectual), pensador, jurista, defensor del règim nazi⁶²⁵ i admirador també de Donoso. Schmitt, considera que la negació radical dels referents religiosos en l'ordre polític, només es pot combatre amb un altre posicionament igualment radical: una dictadura es combat amb una altra. Donoso defensava els principis polítics teòrics de la dictadura d'inspiració catòlica com a model social de salvació nacional. Així ho va manifestar en aquell mateix discurs del 4 de gener de 1849: 'Cuando la legalidad basta para salvar a la sociedad, la legalidad; cuando

⁶²⁴ Diego Sevilla Andrés, "Profecía parlamentaria 1850", *Jornada*, 19 de febrer de 1944. Ibidem. p. 83.

⁶²⁵ John Brown, 'L'enemic: paradoxes del liberalisme i de la sobirania en Carl Schmitt', *Archipiélago*, 56, (2003), p. 60. Schmitt és conegut sobretot per dues tesis polítiques: la discriminació política entre amic i enemic i la definició del sobirà: 'És sobirà qui decideix de manera excepcional'. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 86.

no basta, la dictadura⁶²⁶. Pel que fa al parlamentarisme, considerava positiva la seua funció limitadora de l'acció de govern, però el rebutjava en conjunt, ja que el considerava una font dispersadora de poder i jerarquia, i també per la seua tendència a l'autodestrucció i pel caràcter fal·libilista⁶²⁷. En l'article de *Jornada*, el professor Sevilla, rememora els judicis i advertències que el marquès de Valdegamas formula sobre el socialisme i la manera de combatre'l. Aquesta ideologia, és mestra en qüestions materials i dona la batalla en aquest camp, amb moltes possibilitats de triomf. Donoso ens va mostrar l'única manera de lluitar contra ella: "No se puede combatir a la materia, sino es poniendo en juego los resortes del espíritu"⁶²⁸.

Segons Esteban Molina, Donoso Cortés va intuir la formació de l'Estat-partit comunista, el qual preferia abans que el liberalisme o la Il·lustració, ja que el comunisme compartia amb el catolicisme l'essència sobirana del poder i el caràcter comunitari de la seua organització⁶²⁹. Donoso advertia de la renaixença de Rússia, amb la seua característica de civilització oriental i el que açò representava per a Europa. Per a Donoso, Orient i Occident són dos mons radicalment diferenciats, moralment, políticament i teològicament. Sevilla, com Donoso, considera que la reaparició d'Orient encarnant-se en Rússia, poble fort, vigorós i d'una religiositat superior, suposava la desfeta de la tradició filosòfica occidental⁶³⁰.

L'impacte de l'obra de sant Agustí: les Dues Ciutats, les dues civilitzacions en Donoso Cortés i Sevilla Andrés (1954)

"El impacto de San Agustín en Donoso: las "Dos Ciudades" y las Dos

⁶²⁶ Diego Sevilla Andrés, "Profecía parlamentaria 1850", *Jornada*, 19 de febrer de 1944. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 86-87.

⁶²⁷ Esteban Molina, "¿Cómo detener el mal...?", (2003), pàg. 51-52. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 85.

⁶²⁸ *Ibidem*, p. 87.

⁶²⁹ Esteban Molina, "¿Cómo detener el mal...?", (2003), pàg. 51-52. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 87.

⁶³⁰ Diego Sevilla Andrés, "El impacto de San Agustín en Donoso, las "Dos Ciudades" y las Dos Civilizaciones", *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura e investigación*, 354 (1954), 629.

Civilizaciones” és un assaig, amb motiu de la col·laboració del professor Sevilla amb la *Revista Augustiniana de Cultura e Investigación* (amb ocasió del XVI centenari del naixement del sant). En aquest treball, reflexiona sobre la concordança teològica i la influència del teòleg cristià en el pensament polític, i filosòfic del pensador catòlic. Aquest ascendent el denomina empremta augustiniana en Donoso. Per a Sevilla, entre ambdós pensadors hi ha coincidències concretes, més que una continuïtat ideològica; no vol presentar Donoso tan sols com un deixeble agustinianà. A més a més, considera que Donoso ha millorat l’herència ideològica rebuda respecte als plantejaments teològics coincidents. Sovint, matisa Sevilla, aquest pensament tradicional i catòlic és fàcil trobar-lo en el pare fra Lluís de León.

Sosté Diego Sevilla, que en l’explicació filosòfica de la història del món, les premisses de sant Agustí són més teològiques i morals, i dóna gran importància al dimoni en la caiguda i adreçament del gènere humà, com a príncep mediador per a la mort, davant el fill de Déu mediador per a la vida, d’acord amb els postulats arreplegats pel pare Capánaga. Considera sant Agustí de menor entitat, les qüestions econòmiques i materials. Donoso, en canvi, avalua més important la qüestió social i política, conformement demanava el seu temps. Coincideixen ambdós en plantejar Donoso el lligam entre teologia i política.

El significat de les heretgies i les calamitats

Per a Donoso, les heretgies, com les revolucions i les calamitats, són d’alguna manera bones: els que les pateixen poden posar a prova la seua caritat i confirmen i aclareixen la seua fe. De tal manera que: “Solo los que viven en un mundo atormentado se pueden considerar viriles y decir que son hombres⁶³¹. A més a més tenen valor formatiu: exerciten la paciència, el saber i la caritat de l’Església. Segons Donoso, la Providència està vigilant i és jutge, per a qui desobeeix sense adonar-se del sentit últim de les convulsions socials. Les catàstrofes, a més de l’ordre del món, contribueixen a la contraposició i l’antítesi que conformen la bellesa de l’univers, i són part d’aquestes forces: ⁶³² “Cuando las catástrofes son universales, imprevistas,

⁶³¹ Juan Donoso Cortés, Carta al Conde de Montalembert, 1849, en *op. cit.* II, pag. 210. Citat per Diego Sevilla Andrés en, ‘El impacto de San Agustín en Donoso’, p. 643.

⁶³² *Ciudad de Dios*, XI, 18, pàg. 429, PLI, 332. Citat per Diego Sevilla Andrés, ‘El impacto de

simultáneas, son siempre cosa providencial; porque, señores, no otros son los caracteres que distinguen las obras de Dios de las obras de los Hombres”⁶³³. Déu, segons Donoso Cortés, permet el pecat – que és el mal i el desordre – perquè aquests, permeten mostrar alhora la seua justícia i misericòrdia. La història és una mena de lluita entre Déu i l’home, creador i criatura. Ara bé, cal no confondre aquestes consideracions amb maniqueisme: aquesta doctrina, pressuposa una lluita incerta entre el bé i el mal. Estima Sevilla que el maniqueisme, com el sistema proudhonià, és la lluita del bé i del mal, no és possible la victòria d’ambdós. Molt al contrari, el sistema catòlic tan sols contempla la possibilitat que hi haja un guanyador, Déu, i un perdedor, l’home.

Diego Sevilla considera que quan es parla de la influència del comte de Maistre⁶³⁴, sobre Donoso Cortés i la seua teoria de la guerra, referint-se a *Las veladas de San Petersburgo*, troba que hi ha alguna diferència important. De Maistre entén la guerra com una llei biològica de destrucció, quasi consubstancial amb la providència. Per a ell, la Revolució Francesa és una expiació volguda per Déu, i Napoleó, el seu instrument. Creu, a més a més, que França està investida d’una missió religiosa. De Maistre considera, en el seu model social, que l’home té una funció quasi mecànica, no té drets, sinó obligacions. Aquest pensador reuneix els trets del tradicionalisme universal: jerarquia, ordre i providència.

Creu Sevilla que el marquès de Valdegamas pensa de diferent manera: la guerra és un càstig de Déu per a pobles envilitats, i considera els triomfadors portadors d’una missió no destructora i civilitzadora. La guerra és, segons Sevilla, una llei d’expiació fruit del pecat i de l’orgull. La primera guerra la va originar la rebel·lió d’arcàngels comandats per Luzbel, i el primer delictes el va cometre Abel.

San Agustín en Donoso, pàg. 634.

⁶³³ Juan Donoso Cortés, *Discurso sobre la Dictadura*, 1849, II, pàg. 191-192. Citat per Diego Sevilla Andrés en, ‘El impacto de San Agustín en Donoso’, p. 636.

⁶³⁴ Jean Touchard, *Historia de las ideas políticas*, Fuenlabrada, Madrid, Editorial Tecnos, 1993, pàg. 418-419. Joseph de Maistre (1753-1831). Aquest teòric polític savoia i contrarevolucionari militant de la Revolució Francesa, col·loca Déu al centre de les seues doctrines. Subordina estretament el poder temporal a l’espiritual i deixa per al papa una mena de magistratura universal. El seu llibre *Du Pape* (1819), constitueix un testimoni d’ultramontanisme polític.

Donoso, com sant Agustí, estan convençuts que les calamitats ens mostren la bondat del creador. Ell tria el mitjà més suau de correcció, medita en els càstigs merescuts, n'envia el més benigne. Podria condemnar-nos immediatament i eternament, però dóna la possibilitat de l'expiació: dolorosa i temporal, però que permet a més a més la salvació. En l'àmbit individual l'home té la possibilitat de redimir-se: guanyarà el pa amb la suor del teu front. La societat té mecanismes semblants, les comunitats paganes i corruptes, també poden redimir-se mitjançant la sang i el dolor, elements temporals:

En la presencia de la sangre, que horroriza, está la suavidad de la pena impuesta al organismo social [...] Cuando un pueblo manifiesta ese horror civilizador por la sangre, luego al punto recibe el castigo de su culpa; Dios muda su sexo, lo despoja del signo público de la virilidad, le convierte en pueblo hembra y le envía conquistadores para que le quiten la honra⁶³⁵.

El providencialisme en la història, és la tesi desenvolupada en *Las Dos Ciudades* pel bisbe d'Hipona, i en *Las Dos Civilizaciones* pel marquès de Valdegamas. Diego Sevilla el qualifica de filòsof de la història, i enfoca el seu estudi assenyalant les coincidències en les situacions de crisi en la llarga història del món. Donoso en *Bosquejos históricos*, considera *La Ciudad de Dios* de sant Agustí, com la primera obra d'història universal de la qual es té coneixement. Segons Donoso, és un comentari sublim de la Bíblia, llibre dels prodigis. Ens diu, que més endavant, serà Bousset durant el segle d'or de la literatura francesa, qui millor explicà el camí de la humanitat per les vies del Senyor: "Ora por sendas extraviadas, hacia donde Dios la lleva, ya con el azote de su justicia, ya con el impulso de su misericòrdia"⁶³⁶. Per entendre millor els camins del Senyor, segons Donoso Cortés, hi ha que observar el bisbe d'Hipona i a Bousset: "Si queréis averiguar por ventura cual es la acción de la Providencia en los acontecimientos humanos, no os dirijáis a M. Guizot, que no sabe escribir puestos los ojos al cielo; dirigíos a San Agustín o a Bousset, y os mostrarán el dedo augusto de Dios señalando

⁶³⁵ Juan Donoso Cortés, "*Cartas desde París*", 10 de setembre de 1840, en *op. cit.*, I, 780-783.

Citat per Diego Sevilla, "El impacto de San Agustín en Donoso, las "Dos Ciudades" y las Dos Civilizaciones", *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura e investigación*, 354 (1954), p. 639.

⁶³⁶ Donoso Cortés, *Bosquejos*. Citat per Diego Sevilla, "El impacto de San Agustín en Donoso", p. 624.

los círculos que han de describir la historia”⁶³⁷.

Com Carl Jaspers i Juan Bautista Vico, Donoso considera que sols hi ha una història de la filosofia possible, la que està basada en una noció prèvia d'identitat moral entre els homes, i això tan sols és possible amb la plenitud del cristianisme. En la filosofia eclesiàstica, ens diu Donoso, el cos i l'ànima existeixen i tenen la seua funció i lloc social, l'ànima és per al Tron i el cos per a estar al seu servei. Açò, només es pot entendre amb una explicació metafísica: Déu, raó suprema de totes les coses.

La caiguda de l'Imperi Romà: angoixa històrica recurrent

Segons Sevilla en *La Ciudad de Dios*, sant Agustí explica la caiguda de l'Imperi romà, des d'una visió històrica racional i filosòfica, en la qual col·loca l'home en el seu context concret de desenvolupament. L'exemple de l'Imperi Romà transcendeix el seu temps i és un esquema adequat per a qualsevol època i per a qualsevol període de crisi. L'ansietat crítica, és per a Sevilla, un tòpic del nostre temps que sempre ha existit, la denomina angúnia “epocal”.

Considera Diego Sevilla, que no hi ha gaire diferència, entre la crisi de l'Imperi Roma, la crisi revolucionària que preocupava Donoso (1848) –“Un mundo antiguo yace en pedaços”- i l'època contemporània. Per a Sevilla, en aquesta el proletariat vol la revolució, en paraules de Pius XII (missatge de 1944). Pensava Sevilla que una força nova, el proletariat, per la seua ànsia de redempció, recordava el paper dels esclaus redimits pel cristianisme a la Roma pagana. L'analogia, ens diu, més gran entre el pensament de Donoso Cortés i sant Agustí es veu reflectida en les consideracions de Donoso sobre *La Ciudad de Dios*. Aquesta obra va estar plantejada inicialment com una explicació, filosòfica i teològica de la caiguda de l'Imperi Romà. Sant Agustí pretenia lliurar els cristians de l'acusació de paganisme i d'haver permès l'enfonsament de

⁶³⁷ Juan Donoso Cortés, *Cartas de París*. Citat per Diego Sevilla, ‘El impacto de San Agustín...’ p. 625. En ‘Profecía parlamentaria 1850’, quan el professor Sevilla parla de Donoso i el seu concepte fonamental: *Dios gobierna el mundo*, no menciona sant Agustí. En aquesta cita i la resta de l'assaig es pot deduir. Félix Sánchez, anomena el terme: *La Providència es el gobierno del mundo*. Félix Sánchez Casado, *Prontuario de la Historia de España y de la civilización española*, 18^a edició, Madrid 1907, pp. 1-2. Citat per Marc Baldó Lacomba, *El saber histórico*, València, Tirant Humanidades, 2012, pp 224.

l'Imperi, ja que el seu Déu no havia pogut defensar el Capitoli, ni frenar el saqueig de Roma pel visigot Alaric el 410 ⁶³⁸. Tampoc volia que el confongueren amb plantejaments maniqueus. A més a més, segons el nostre professor, el sant aconseguiria donar sentit a les qüestions polítiques i socials d'aquell període.

Dues Ciutats, dues Civilitzacions

Les Dues Ciutats, ens deia el bisbe d'Hipona, han estat sempre, una al costat de l'altra. La terrenal fundada per Caïn, i la celestial, per Abel. Tan sols sobreviurà la ciutat celestial amb l'eternitat dels sants. Els agustinians identificaran la ciutat terrenal amb el dimoni. Sant Agustí dona eines al cristià per poder servir Déu i l'Imperi alhora:

Dice San Agustín e interesa copiarlo in extenso, dos amores fundaron dos ciudades; es, a saber: la terrena, el amor propio hasta menospreciar a Dios, y la celestial, el amor a Dios hasta llegar al desprecio de si propio. La primera puso su gloria en sí misma, y la segunda, en el Señor [...] Aquélla reina en sus príncipes o en las naciones a quienes sujetó la ambición de reinar; en ésta unos a otros se sirven con caridad: los directores, aconsejando, y los súbditos, obedeciendo [...] Pero en esta ciudad no hay otra sabiduría humana sino la verdadera piedad y religión con que rectamente se adora al verdadero Dios, esperando por medio de la amable compañía de los santos, no sólo de los hombres, sino también de los ángeles [...] que sea Dios en todos ⁶³⁹.

Entre les causes que expliquen la perdua de la fe, i la independència de la raó a Europa, Donoso, destaca la restauració del paganisme literari esdevingut paganisme filosòfic, religiós i polític. Creu també que el món està en vespres de la restauració del paganisme socialista. Pensa que la civilització europea es va truncar amb el protestantisme, punt de partida de l'edat moderna. L'apostasia reformista de Luter, ha portat grans calamitats sobre pobles i reis a partir d'aquell moment. En la seua relació amb els polítics i pensadors gals, Donoso Cortés va establir contacte epistolar amb el periodista catòlic liberal Montalembert⁶⁴⁰. Aquest escrigué a Donoso, i li va manifestar

⁶³⁸ Jean Touchard, Louis Bodin, Georges Lavau, Pierre Jeannin i Jean Sirinelli, *Historia de las ideas políticas*, Madrid, Editorial Tecnos, 1993, pàg. 98 a 102.

Sant Agustí (354-430). Nascut a Tagaste (Numídia), va ser professor de retòrica.

⁶³⁹ J. Donoso Cortés, *Ciudad de Dios*, en "El impacto de San Agustín en Donoso, las "Dos Ciudades" y las Dos Civilizaciones", *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura...* 354 (1954), p. 640.

⁶⁴⁰ Diego Sevilla Andrés, El impacto de San Agustín en Donoso, Carta a Montalembert, p. 631. Charles de Montalembert (Londres 1810 – París 1870). Pertanyia a una família al servei de

els posicionaments ideològics antitètics que mantenien per a explicar el significat de la civilització i el món: filosofia i religió. En la seua resposta, Donoso li va dir que el sistema filosòfic era consubstancial amb el mal, i errava en considerar la naturalesa humana sencera i sana.

Donoso Cortés rebutja la filosofia naturalista i la qualifica d'heretgia pertorbadora, nega la concepció immaculada de l'home. Segons Donoso, el naturalisme oblida la caiguda de l'home ocasionada pel pecat original. En una famosa carta adreçada al Cardenal Fornari, prefectre de la Congregació per a l'Educació Catòlica, adverteix que les errades d'aquesta doctrina arrelada en els filòsofs van fent-se lloc, a més a més, entre governants i classes influents, i van enverinant la resta de la societat⁶⁴¹. En l'època que va viure el marquès de Valdegamas la societat caminava molt allunyada de la seua manera d'entendre el món. Per a ell eren temps apocalíptics, pensava que tal com van caure les torres i la civilització babilònica, al soroll de les trompetes apostòliques, esperava la caiguda de la seua civilització sota la remor de les trompetes socialistes. Allò era, per a Donoso Cortés, conseqüència de l'amenaça de revolució de febrer⁶⁴², i

la monarquía francesa. Escripitor i diputat a les Corts. Liberal políticament, en el sentit anglosaxó. Enfontat ideològicament des del catolicisme, a Roma i l'ultramontanisme des del periòdic *L'Avenir*. Va estudiar l'edat mitjana i la vida monàstica, i això va tenyir la seua obra d'esperit religiós. Veure *Encyclopedia Britannica*, <http://www.Britannica.com>biography/charles-compte-de-Montalembert>.

⁶⁴¹ Diego Sevilla Andrés, "El impacto de San Agustín en Donoso...", pàg. 644.

Juan Donoso Cortés, Carta al Cardenal Fornari, 1852, O.C., pag. 617. La famosa carta, considerada en ocasions en les arrels de Syllabus, en un fragment diu: "El árbol del error parece llegado hoy a su madurez providencial; plantado por la primera generación de audaces heresiarcas, regado después por otras y otras generaciones, se vistió de hojas en tiempos de nuestros abuelos, de flores en tiempos de nuestros padres, y hoy está, delante de nosotros y al alcance de nuestra mano, cargado de frutos. Sus frutos deben ser malditos con una maldición especial, como lo fueron en los tiempos antiguos las flores con que se perfumó, las hojas que le cubrieron, el tronco que las sostuvo y los hombres que le plantaron". Veure: Fundació Speiro, *Carta al cardenal Fornari*, <https://fundacionspeiro.org/revista-verbo/1962/3/documento-110>, visitada el 6 de juny de 2020.

⁶⁴² Possiblement està referint-se a l'inici de la Primavera dels Pobles a França al mes de febrer de 1848. En aquest país, els esdeveniments revolucionaris va suposar la caiguda del govern

acabaria convertint-se en càstig. Considerava Diego Sevilla, que Donoso Cortés i sant Agustí tenen preocupacions sociològiques semblants: una preocupació radical per mantenir la supervivència del món antic.

La reconversió i el tarannà místic del marquès de Valdegamas

La religiositat de Donoso Cortés, diu Santiago Galindo, s'accentuarà al final dels seus dies per dos esdeveniments: a França coneix el noble Bois le Compte, de marcat comportament ascètic. La conducta d'aquest, amb l'ajuda de la gràcia, va causar-li un efecte exemplaritzant. A Espanya, mor el seu germà, això afectarà definitivament la manera d'entendre el món i relacionar-se:

Tuve un hermano a quien vi vivir y morir, y que vivió una vida de ángel, y murió como los ángeles morirían si muriesen. Desde entonces juré amar y adorar, y amo y adoro [...] - Iba a decir lo que no se puede decir- con ternura infinita al Dios de mi hermano. Dos años van ya recorridos de aquella tremenda desgracia [...] Vea usted aquí, amigo mío, la historia íntima y secreta de mi conversión [...] Como usted ve, aquí no ha tenido ninguna influencia ni el talento ni la razón; con el talento flaco, y con la razón enferma, antes que la verdadera fe me hubiera llegado la muerte. El misterio (porque toda conversión es un misterio) de ternura. No le amaba, y le amo; y porque le amo estoy convertido⁶⁴³.

En defensa de Donoso Cortés: la “Polémica española sobre el Ensayo de Donoso Cortés (1951-52)”

La misteriosa i romàntica mort d'un contrarevolucionari

L'Ensayo sobre el Catolicismo, el liberalismo y el socialismo va publicar-se per primera vegada el 1851 a París, en una col·lecció dirigida per Luis Veuillot; poc després es va editar a Madrid el mateix any. Tot seguit, ens diu Diego Sevilla, va començar una violenta polèmica contra Donoso, caracteritzada per ser un atac personal despietat a l'obra i a la persona. Aquesta dolenta situació, junt amb l'estat físic i emocional va desembocar en una mort vertaderament romàntica, tal i com va assenyalar Gabino Tejado, un periodista extremeny de l'època, deixeble de Donoso Cortés:

Guizot primerament i després l'abdicació de Lluís Felip III d'Orleans i l'arribada de la Tercera República.

⁶⁴³ Santiago Galindo Herrero, *Temas españoles*, Publicaciones españolas, Madrid, 1953, [Http://www.Filosofia.Org.mon](http://www.Filosofia.Org.mon), Visitada el setembre del 2016.

La actividad de su vida había sido devoradora: atleta vigoroso, había luchado contra sí mismo mucho más que con el mundo; centuplicada su fuerza con el ejercicio, amaestrada con la experiencia, estimulada por la esperanza del triunfo, había, en fin, logrado la mayor victoria. Pero no impunemente

se sostiene ese largo y fatigoso combate: o el vigor decrece paulatinamente con el reposo, si la naturaleza es flaca, o si la naturaleza es fuerte, como la de Donoso, estalla súbitamente y se extingue como herida por el rayo⁶⁴⁴.

Les crítiques a Donoso van ser arreplegades en els diaris de llavors, i van relacionar-se directament amb la seua mort, tal com va recollir el *Faro Nacional*, l'*Heraldo de Madrid* i altres. José Frexas⁶⁴⁵ va ser un dels seus contradictors, qualificat per Diego Sevilla de petulant en publicar una nota de premsa, en diversos diaris que l'exculpava d'haver col·laborat en un succés tan desgraciat. El comte de Montalembert, va considerar la mort del marquès de Valdegamas com misteriosa.

La reacció crítica i visceral a *l'Ensayo: l'Abat Gaudel*, José Frexas i Nicomedes Martín Mateos

Diego Sevilla pensa que la importància de la polèmica radica en el moment en què es produeix: llavors estava en discussió la licitud del liberalisme catòlic en el pontificat de Pius IX, i es va produir un terratrèmol doctrinal i teològic, per això la virulenta reacció contra el pensament de Donoso, profundament antiliberal⁶⁴⁶. El

⁶⁴⁴ Gabino Tejado. *Noticia Bibliográfica*, p. CIV. Citat per Diego Andrés en, "Polémica española sobre el 'Ensayo' de Juan Donoso Cortés", p. 90. Inclòs en *Anales de la Universidad de Valencia* any xxv, curs 1951-52, quadern II, Dret.

⁶⁴⁵ José Frexas, *El socialismo y la teocracia, o sean observaciones sobre las principales controversias políticas y filosófico-sociales, dirigidas al excelentísimo Sr. D. Juan Donoso Cortés, Marqués de Valdegamas, en refutación de las más notables ideas de sus escritos y de las bases de aquellos sistemas*. Barcelona 1852-1853, tom III, p. 1.113. Veure Elías de Molins, *Diccionario biográfico*, José Frexas. Barcelona-Vilafranca del Penedès (mort el 1879). Segons aquest diccionari, Frexas es va llicenciar en Dret. Fou un personatge enginyós i atrabiliari. Va desenvolupar activitats diverses, com ara la composició d'una òpera: *La figlia de deserto*, que va fracassar, fins a escrits polítics i filosòfics. Sevilla considera que Frexas ha tingut poca repercussió posterior, ja que un biògraf de Donoso tan acurat com Schramm, el desconeixia. Citat per Diego Sevilla Andrés, "Polémica española sobre el 'Ensayo' de Donoso Cortés", p. 100.

⁶⁴⁶ Dicc. De Theologie de Vacant, Liberalisme catholique. Citat per Diego Sevilla Andrés en

marquès de Valdegamas, no va entrar en polèmica convençut de l'esterilitat del gest, no volia enfrontar-se a periodistes convertits en rectors, ni a bisbes i preveres esdevinguts periodistes, qualificacions dirigides per Donoso Cortés a l'abat Gaudel.

L'atac més feroç que va rebre Donoso va ser, ens diu Diego Sevilla, de l'abat Gaudel, per les repercussions doctrinals que comportava. Aquest clergue va traslladar a Europa una imatge temerària de Donoso Cortés: “envenenador de las almas y propagador de enormes errores, mil veces condenados por la Iglesia”⁶⁴⁷. Gaudel, el va emparentar ideològicament amb Pascal i Voltaire i el va acusar de tractar la religió de manera lleugera⁶⁴⁸. Aquestes divergències van ser publicades en els diaris italians l'*Armonia* i *Civiltà Cattolica*. Desqualificacions semblants es van fer des de França i Espanya. Per assolir la pau interior, Donoso, segons Sevilla, va demanar el suport del Sant Pare i el consol elevadíssim de la religió: allà on no hi ha pena que no es mitigue, ni creu que parega palma de triomf⁶⁴⁹.

José Frexas, des de la seua visió catòlica, sosté Sevilla, va enfocar la seua crítica comparant les posicions diferents adoptades per Donoso i Balmes davant les reformes de Pius IX. Observa el canvi en els seus postulats polítics. Balmes va iniciar-se en l'absolutisme i va evolucionar cap a la monarquia constitucional, que va demanar fins i tot a la cort vaticana. Donoso va fer el recorregut contrari, des del liberalisme cap a la monarquia teocràtica. Frexas els critica, a més a més en les conductes personals:

Balmes i Donoso se beneficiaron de la política, del prestigio y oropel que el temor suicida de los demás les prestó. Comercian con la verdad, con la religión; fueron católicos sinceros, pero murieron cristianos ricos. No es fácil, por consiguiente, en esta tierra de apariencias y flaquezas, responder de la santidad de nadie. Pero si no consta todavía que hayan sido Santos aquellos escritores eminentes, eran católicos honrados y es muy probable que hubieran sido Cardenales⁶⁵⁰.

Errades, contradiccions i fragilitat humana reconeguda pel mateix marquès de

“Polémica española sobre el 'Ensayo' de Donoso Cortés“, p. 91.

⁶⁴⁷ Diego Sevilla Andrés, “Polémica española sobre el 'Ensayo' de Donoso Cortés”, p. 90.

⁶⁴⁸ *Civiltà Cattolica*, dins d' edició d'Ortí i Lara, tom I, p. 384. Citat per Diego Sevilla Andrés en “Polémica española sobre el 'Ensayo' de Donoso Cortés”, p. 90.

⁶⁴⁹ Diego Sevilla Andrés, “Polémica española sobre el 'Ensayo’”, p. 93.

⁶⁵⁰ José Frexas, *El socialismo y la teocracia...*, tom III, pàg. 1.116. Citat per Diego Sevilla Andrés, “Polémica española sobre el 'Ensayo’”, p. 109.

Valdegamas: som un monstruós conjunt de monstruoses contradiccions. Aquestes divergències en qüestions personals es poden observar en la correspondència privada, sensacions motivades per la passió seductora del mal amor propi que a tots ens domina; en paraules de Diego Sevilla: “la serp anava sempre entre les flors”.

L’oposició més gran per part de José Frexas va dirigida a allò que denomina escola teocràtica, simbolitzada per Balmes i Donoso Cortés. Frexas qualifica el marquès de Valdegamas de dogmàtic amb poca lògica. A més a més, diu que l’obra de Donoso en el vessant religiós és d’una elegant esterilitat metafísica⁶⁵¹. Sevilla considera l’atac de Frexas colèric, inclús pensa que va perdre les formes en les qüestions referides a la rectitud personal. El professor Sevilla, pensa que José Frexas respecta poc la llibertat de l’Església i el catolicisme, al qual acusa d’intransigència i de causar l’endarreriment d’Espanya, i l’oposa a la Reforma protestant, impulsora del progrés en altres països. El monstre inquisitorial, diu Frexas, va ofegar a més la llibertat de discussió. Ens diu, que Frexas no té una bona opinió del seu segle, li sembla que està format per arlequins i savis de mirinyac amb idees donívoles. Creu que la societat necessita homes que servisquen a la veritat i siguen com verges en política. El seu discurs polític i social és: la nostra pàtria és la humanitat, el nostre partit la justícia, la democràcia en les lleis, la no-intervenció i obediència sempre passiva de les masses i la seua subsistència, i el treball i benestar relatiu assegurat prèviament per llei⁶⁵². Un altre pol·lemista amb Donoso és Nicomedes Martín Mateos⁶⁵³ que coincideix amb Donoso a identificar el

⁶⁵¹ Diego Sevilla Andrés, “Polémica española sobre el ‘Ensayo’” p. 108. José Frexas, tom 3, p. 3 i 4.

⁶⁵² José Frexas, *El socialismo y la teocracia*. Citat per Diego Sevilla Andrés, en “Polémica española sobre el ‘Ensayo’”, p. 102.

⁶⁵³ Parla sobre ell, M. Ossorio, *Ensayo de un catálogo de periodistas españoles del siglo XIX*. Madrid, 1903, pàg. 256. Citat per Diego Sevilla Andrés, “Polémica española sobre el ‘Ensayo’”, p. 98. Nicodemes Martín Mateos (Béjar-Salamanca 1806-1890). Va ser jutge, catedràtic i director d’una escola industrial. Segons Sevilla, va tenir una llarga i contradictòria vida literària. Va escriure en contestació als capítols de l’*Ensayo*: ‘Veintiséis cartas al Marqués de Valdegamas’.

Menéndez y Pelayo el qualifica de filòsof espiritualista i cartesià, en *Historia de los heterodoxos españoles*, Madrid, 1948, pàg. 411. Schramm el considera com a liberal progressista en, E. Schramm, *Donoso Cortés, su vida y su pensamiento*, Madrid, 1936, pàg.

vertader enemic: el socialisme. La gènesi d'aquesta doctrina és una societat sense Déu, sense ànima, sense llibertat i sense sanció moral. Creu que el socialisme no ha passat dels Pirineus, per això, Donoso s'enganya combatent enemics inexistents, Proudhon no li causa temor. Martín Mateos, segons Sevilla,,pensa que per a restaurar socialment el món cal tornar al cristianisme⁶⁵⁴. Està convençut que hi ha el socialisme cristià. Té discrepàncies amb Donoso, a qui considera un retrògrad irreflexiu i teòcrata que està arruïnant Espanya amb la seua obra. Per això li demana que torne al liberalisme. Creu que no s'ha de subordinar la política a la teologia, perquè si no, es malbarata la possibilitat de conformar les diverses formes de govern que la societat requereix. Considera que la vertadera teologia del XIX és el liberalisme, i que la raó no està degradada, tal i com ho demostren Sòcrates, Plató i altres pensadors. Això, demostra que no hi ha cap repugnància entre raó i veritat. Martín Mateos és, segons Sevilla, un liberal convençut que creu en la raó humana feta a la imatge i semblança de la raó divina. Accepta el lliure albir quan l'opinió sobirana és justa. També pensava que la llibertat d'impreses esdevé en excessos revolucionaris i considerava que les revolucions naixen del descontent social.

Després del període revolucionari de 1848 i amb el catolicisme de retirada, feia falta, ens diu Diego Sevilla, una cort de seglars que baixara a la palestra a lluitar en favor de la fe. A més de la càtedra del sant pare, es necessitava des del llibre i la tribuna mostrar que en la teologia de l'Església hi ha fonaments per a construir una doctrina social, per la seua profunditat i influència en l'època en què es van escriure. El professor Sevilla, considera que Donoso l'utilitza per a exposar i desenvolupar la veritat, reduir el procés social a la unitat i explicar la veritat teològica, amb la dissecció social que ofereix la sociologia. La teologia és per a ell un element auxiliar, és un filòsof social. Diego Sevilla, considera *El Ensayo* com la primera obra desenvolupada des del principi dogmàtic de la Comunió Sants. Va aconseguir aleshores amb motiu de la polèmica gran difusió. A més a més, el catolicisme i Donoso en la seua obra formulen el principi del solidarisme: fonamental pel seu vessant social i correlació amb el sacrifici

189.

⁶⁵⁴ N. Martín Mateos, "Genealogía del Socialismo, *Revista de España*, tom. 90, pàg. 503 i tom 102, pàg. 83.

Citat per Diego Sevilla en "Polémica española sobre el Ensayo", p. 99.

humà i la pena de mort. El marquès de Valdegamas. Sosté que tots els pobles de la història, bé siguin força o gaire incults, hom creuen que els pecats dels homes poden atraure la ira de Déu. De manera semblent, pensen que poden salvar-se de la culpa i la pena transmesa mitjançant l'ofertament d'una víctima en holocauste perfecte. Creu, a més amés, que aquesta qüestió, increïble per a la raó, no ha produït repugnància en genere humà, que sempre ha cregut en ella amb ferma fe. Tots els dogmes, ens diu Donoso Cortés, proclamats alhora per un poble i un Déu i complits per un Déu i les generacions dels del seu poble venen proclmant-se i complint-se, malgrat imperfectament, des del principi del món: Estàn simbolitzats per la institució dels sacrificis sagnants: misteriosa, inconcebible, universal i constant.

Segons Donoso, els pobles primitius encertaven quan pensaven que la justícia divina podia ser aplaçada pel vessament de seng, i que una víctima innocent es convertia en redemptora podent satisfer el deute de tots. Erraven quan consideraven que podia haver-hi un home amb la innocència justificada, que poguera ser ofert com a víctima redemptora. Aquesta sola equivocació va convertir el món en un llac de sang. Això passa quan s'obliden dels dogmes cristians. La sang de l'home no pot ser expiatòria del pecat original, que és el castic de l'especie humana. Només pot servir per alguns pecats individuals.

Quan els governs comencen a secularitzar-se apartant-se de Déu, s'afebleixen i alhora de dictaminar les accions penals, pareix que els faltara el dret a exercir-les. L'Estat i el seu aparell jurídic no és competent per imposar la pena de mort, sinó en qualitat de delegat de Déu. Donoso Cortés considera legítima, necessària i convenient la pena de mort. La universalitat de la institució, és consubstancial amb la creença del genere humà en l'eficàcia de la sang derramada. Tal com va demostrar el Redemptor en la salvació del genere humà. El Marquès de Valdegamas assevera: "En dondequiera que la pena de muerte ha sido abolida, la sociedad ha destilado sangre por todos sus poros"⁴. Relaciona els països i llocs on ha estat abolida la pena de mort i han esdevingut successos sagnants: Saxònia Reial, Francfort i França. De manera semblant ocorreria amb els delictes comuns. Tots aquests esdeveniments passen perquè la raó i la modernitat denomina desventura el crim i el criminal, boig o excentric. Donoso adverteix: hi haurà dia en què governaran els desventurats, i el crim serà la innocència. La supressió de la pena de mort, la defensen els criminalistes moderns amb teories laxes

coincideix amb períodes de decadència religiosa. Han fet creure des del racionalisme que la terra pot ser un paradís i encara pitjor: un paradís sense sang: “Tras las escuelas liberales vienen los socialistas con su teoría de las insurrecciones santas y de los delitos heroicos; ni serán estas las últimas, porque allá en los lejanos horizontes comienzan a despuntar nuevas y más sangrientas auroras. El nuevo evangelio del mundo se está quizá escribiendo en un presidio”⁶⁵⁵.

La valoració del decisionisme: *Donoso Cortés i la dictadura* (1954)

Marxisme i judaisme

La formació i la cultura de Donoso Cortés és, segons Diego Sevilla, a més de vasta, conformada des dels més diversos corrents. L'esmentada influència doctrinal cristiana rebuda de sant Agustí i fra Lluís de Granada, és contrastada pel coneixement d'altres ideologies que modelen el tarannà del seu pensament. Donoso, com s'ha dit, coneix ben bé el pensament hegelian. El professor Sevilla llança una consideració qualificada per ell mateix com de bastant atrevida, referida a la influència del judaisme en el sistema marxista:

Fue Carlos Marx, según corrientemente se dice, quien mezcló la dialéctica de Hegel y los principios talmúdicos en su esquema del triunfo del proletariado o el pueblo escogido sobre el capitalismo o pueblo infiel, para alcanzar la victoria comunista o reino de Dios en la tierra. Donoso daría la misma versión, alargada lógicamente al final de los tiempos, o reservada para el momento oportuno en que la Providencia lo decida⁶⁵⁶.

Respecte a Rússia, Diego Sevilla, matisa l'opinió de Carl Schmitt sobre Donoso Cortés, referida a aquesta nació; creu que el seu coneixement és més antic i complex. A Donoso, li sembla que la política internacional d'aquest país és afavorir els seus interessos materials sense preocupar-se gaire del benestar de la resta de nacions. No està preocupada a enderrocar la llibertat a Europa. Al contrari, Donoso creu que, donat el

⁶⁵⁵ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo i el socialismo*, Madrid, Ediciones Rialp, 1954, pp. 367, 368, 371, 372, 378 a 385. Libro tercero, capítulo VI - Dogmas correlativos al de la solidaridad: los sacrificios sangrientos. Teorías de las escuelas racionalista sobre la pena de muerte. Biblioteca del pensamiento actual, dirigida por Rafael Calvo Serer.

⁶⁵⁶ Diego Sevilla Andrés, "Donoso Cortés y la dictadura", *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p. 67.

concert internacional de la seua època, la política expansionista russa està dirigida a mantenir la pau continental, malgrat no desitjar la convivència amb Europa. La interpretació de Schmitt sobre Donoso en aquest assumpte, en un altre context històric, és contrària: pensava que Rússia desitjava la desestabilització europea.

El marquès de Valdegamas era un home arrelat al seu temps, segons el professor Sevilla, en contra de la visió més tradicional que magnifica la seua vessant d' il·luminat: “No es un visionario, ni un frío teórico, y menos un ideólogo a la manera como Napoleón Bonaparte entendía este término”⁶⁵⁷.

Donoso i Carl Schmitt: decisionisme i legitimitat

Diego Sevilla, fa menció a la recent publicació i recopilació del treball de Carl Schmitt sobre aquestes qüestions, reunits el 1950: *Interpretación Europea de Donoso Cortés*. En aquest assaig reflexiona amb visió precisa i primerenca, referida a la vivacitat i perillositat de l'onada revolucionària del 1848, fins la Carta Constitucional del Manifest Comunista. El que Schmitt troba més interessant en Donoso, ens diu Sevilla, és la qualitat política del seu pensament i l'aportació que això suposa en la transformació social, superant el tradicionalisme francès: De Bonald i de De Maistre. El decisionisme donosià crea polèmica en exaltar la maldat de l'home que es veu reflectit en Déu. Per a Carl Schmitt, el concepte legalitat en “l'actualitat” és conseqüència d'haver perdut la llei les qualitats essencials; es considera legal allò aconseguit sense violència, i es relaciona amb l'Estat legislador i parlamentari. Davant aquesta concepció hi ha una altra legitimitat, el *decisionisme*, que pot ser de tres maneres: la de la sang, representada per la monarquia i el cabdillatge de Hitler; la de la força, que correspon a la tirania; i la del passat o legitimitat moral⁶⁵⁸.

En “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”⁶⁵⁹, en la coberta

⁶⁵⁷ Diego Sevilla Andrés, “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p. 58.

⁶⁵⁸ Carl Schmitt, *Legalité. Legimité*. París, 1930, pp. 41,50. Obra citada per Diego Sevilla Andrés en “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), pp. 64.

⁶⁵⁹ Aquest títol, correspon a la conferencia impartida el 31 de maig de 1944, per Carl Schmitt a la Academia de Legislación y Jurisprudencia de Madrid, d'acord amb les anotacions de responsable d'aquesta edició, Petra Dal Santo.

posterior del llibre d'aquesta edició, es parla sobre què va significar l'Europa de 1848 per al nou segle: va vessar-se una immensitat de sang. Els corrents revolucionaris socialista, anarquista, comunista, nacionalistes i altres van ser sufocats. El marquès de Valdegamas va ser un consumat diplomàtic i un profeta amb temperament escatològic. Després de la seua mort, "l'odi terrible, satànic" dels seus enemics van condemnar-lo a l'oblit. Setanta anys més tard, quan la màscara de l'optimisme positivista va caure, Carl Schmitt arplegà amb una meravellosa empatia teòrica, històrica i política les formulacions que Donoso Cortés va fer en la soledat més gran.

El 1848, a Frankfurt, els homes de l'Assemblea nacional d'Alemanya van voler formar un imperi, Carl Schmitt en "Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea", ens trasllada una afirmació de Bruno Bauer sobre aquesta qüestió: "La cui esistenza equivalesse a una rivoluzione europea"⁶⁶⁰. Quan va pasar el temps va formar-se una revolució mundial. Aleshores, va presentar-se una problemàtica social completament nova: "Si espresse in parole d'ordine del tutto nuove, come socialismo, comunismo, anarchismo, ateismo o nichilismo"⁶⁶¹. La consternació va ser gran però retornà prompte la tranquil·litat, la seguretat i l'ordre públic. Donoso, ens diu, fou influenciat pels esdeveniments de llavors. A partir del famós Discurs de la dictadura de 4 de gener de 1849, va ser conegut a tot el món. Amics i enemics, ens diu, van considerar-lo el més radical del contrarevolucionaris: "Il reazionario estremo, il conservatore animato de fanatismo mediovale"⁶⁶². A Europa, el moviment contrarevolucionari fou semblant, singularment a Espanya. Llavors, nombrosos liberals moderats i constitucionalistes de tot tipus, amb Pius IX al capdavant, van fer costat amb l'antiliberalisme. Segons Schmitt: "L'opera de Donoso come un prodotto del "terror del 48"⁶⁶³. Comenta també l'impacte de la mort del germà de Donoso el 1847 en la seua

⁶⁶⁰ Carl Schmitt, "Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea", Milano, Adelphi Edizioni, 1996, p. 83.

⁶⁶¹ Carl Schmitt, "Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea", Milano, Adelphi Edizioni, 1996, p. 83.

⁶⁶² *Ibidem*, p. 84.

⁶⁶³⁶⁶³ Sobre aquesta qüestió, Carl Schmitt cita a F. González Vicén, "Literaturblatt für germanische und romanische Philologie", 64 (1943), p. 59. També una recensió sobre D. Westemeyer, *Donoso Cortés, Staatsmann un Theologe*. Anomena pel mateix assumpte a Juan Valera en M. Lafuente, *Historia general de España desde los tiempos primitivos hasta la muerte*

vida interior.

En la introducció de *Donoso Cortés in gesamteuropäischer Interpretation. Vier Aufsätze*, Carl Schmitt enumera els fets que han minat els fonaments d'Europa: la guerra civil europea de 1848, el desenllaç de la Primera Guerra Mundial del 1918 i la guerra civil global a què hui en dia assistim. Després de cadascun d'aquests esdeveniments: “Si è tornato all'improvviso a parlare in tutta Europa di Donoso Cortés. Il suo nome risuona ogni volta solo per poco tempo, solo nell'imminenza spaventosa del pericolo, quando il sigillo si scioglie e la mente si apre all'arcano”⁶⁶⁴. Quan torne la normalitat comprovarem que: “È facile dimostrare che Donoso Cortés in realtà è soltanto un tipico liberal-conservatore della metà del XIX secolo, che ha mutato spesso di opinione”⁶⁶⁵.

Carl Schmitt pensa que la humanitat ha oblidat el terror de 1848 per diversos motius: prosperitat, progrés econòmic i un positivisme segur d'ell mateix han col·laborat en aquesta amnèsia. La revolució de 1848 estava bloquejada en el temps, la revolució bolxevic de 1917 va ressorgir amb gran intensitat, no va tenir un nou programa, ni tan sols una organització. La revolució va tenir una constitució precisa i una carta constitucional: *El Manifest Comunista*, redactat el 1847 a Londres, Brussel·les i París, representa sols una part de l'ordre nou. Els autors comunistes tenen una notable superioritat en la manera de tractar els fets, fins i tot un monopoli sobre la resta d'historiadors, incapaços d'enfocar adequadament els esdeveniments del 1848. La no continuïtat dels comunistes amb el 1848 va tenir tres moments: “Una prognosi di politica estera, una diagnosi di politica interna e un parallelo storico-universale”⁶⁶⁶.

En el segle XVIII Europa va ser el centre del món, ens recorda Schmitt: Napoleó, Talleyrand i Metternich... Política mundial aleshores significava política europea: el Congrés de Viena va ser entre 1814 i 1815; apareix la filosofia de la història de Hegel,

de Fernando VII, Madrid, 1877, vol. VI, p. 516-17. També esmenta A. Cánovas del Castillo, *Problemas contemporáneos*, Madrid, 1884, vol. II, p. 187.

⁶⁶⁴ Carl Schmitt, *Donoso Cortés in gesamteuropäischer Interpretation. Vier Aufsätze*, Colònia, Greven, 1950. El títol del llibre es troba en la introducció inclosa en la edició de Petra Dal Santo, *Carl Schmitt. Donoso Cortés interpretato in una Prospettiva Paneuropea*, Milano, Adelphi Edizioni, 1996, p. 11.

⁶⁶⁵ Carl Schmitt, *Donoso Cortés in gesamteuropäischer Interpretation. Vier Aufsätze*, p.11.

⁶⁶⁶ Carl Schmitt, “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”, Milano, Adelphi Edizioni, 1996, p. 89.

mort el 1831. Ens diu les paraules que el marquès de Valdegamas va pronunciar al Congrés, el 4 de gener de 1847, sobre política exterior: “Oggi rimangono solo pochissime nazioni che si possono permettere ciò che si è soliti chiamare una politica estera; solo tre nazioni ne hanno una, una in America, due in Europa: Inghilterra, Russia e Stati Uniti d’America”⁶⁶⁷. Schmitt considera Tocqueville el primer autor que va fer una diagnosi historicofilosòfica sobre les relacions exteriors. Va buscar també el nexa entre una espiritualitat actual i el 1848.

Segons Carl Schmitt, la paraula crítica del temps és una accepció alemanya, la va trobar: “La sua espressione scientifica in sociologi come Ernst Troeltsch e Max Weber, e il suo documento più noto in *Kritik der Zeit* (Per una critica del tempo) di Whalter Ratheau (1910)”⁶⁶⁸. Llavors, el món estava centralitzant-se, industrialitzant-se i mecanitzant-se. Donoso Cortés va parlar d’aquestes qüestions en el Discurs sobre la situació d’Espanya de 30 de desembre de 1830. Considera que Oswald Spengler en *Il tramonto dello’Occidente*, en la seua interpretació històrica, no extrau conclusions d’una teoria general, la seua originalitat resideix: “Solo alla specifica di un nesso storico-universale eccezionale, che dal 1848 in poi torna a imporsi a ogni nuova generazione del pensiero europeo”⁶⁶⁹. El *Nouveau Christianisme*, del comte Saint-Simon (1825) presenta una reivindicació concreta i fa un paral·lelisme des de l’inici del cristianisme a l’actualitat. Proclamar: “Un nuovo *pouvoir spirituel*, che, sostituendo la vecchia *potestas spiritualis*”⁶⁷⁰. Ens diu que a Proudhon li agradaven els paral·lelismes, mai no va deixar la figura de Jesús; Marx els va detestar i Engels va fer servir amb ingenuïtat el de socialisme i cristianisme. L’any 1853 va morir Donoso, ens recorda Schmitt; aleshores, es preguntava sobre el futur d’Occident: “Le rivoluzioni future danneggeranno e dissolveranno il popoli dell’Occidente più di quanto abbia già fatto l’ultima?” e risponde: “Sarà indubbiamente così”⁶⁷¹. El marquès de Valdegamas va ser

⁶⁶⁷ Juan Donoso Cortés, “Discurso las relaciones de España con otras potencias”, *Obras completas*, Madrid, G. Tejado, 1854-186, vol. II, p. 162-82. Citat per Carl Schmitt en, “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”, p. 92.

⁶⁶⁸ Carl Schmitt, “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”, Milano, Adelphi Edizioni, 1996, p. 93.

⁶⁶⁹ *Ibidem*, p. 96.

⁶⁷⁰ *Ibidem*, p. 97.

⁶⁷¹ Carl Schmitt, “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”, p. 102.

l'antítesi desesperada del pensament cassàndric, que tanta sensació produeix: "Poiché lo si è intenso dogmaticamente, anziché comprenderlo dal punto di vista esistenziale"⁶⁷². El camí cap a la interioritat de Soren Kierkegaard va portar-lo després a lluitar en una batalla ultracristiana contra l'Església cristiana. L'escriptor alemany mostra la seua opinió crítica sobre el pensador espanyol: "Al cattolico spagnolo mancava –potremo dire: evidentemente- la capacità di intensa riflessione psicologica e dialettica propria del teologo nordico di scuola tedesca. Gli mancava anche ogni senso hegeliano della storia. Ma egli non aveva bisogno né dell'una né dell'altro"⁶⁷³.

Sobre l'obra del marqués de Valdegamas, Carl Schmitt la considera una escriptura eruptiva que ens pot portar a la confusió i transformar-la en florilegi d'expressions crues. La paüra decisiva, la frase essencial, apareix de sobte en el context d'una llarga exposició: "Estenuante, perfino discutibile dal punto di vista teologico, oppure in una lettera, ma non si possono né adattare né extrapolare dal loro contesto"⁶⁷⁴. És extraordinària la visió de Donoso Cortés sobre el 1848: va veure l'immens mar de sang que van portar els corrents revolucionaris durant un segle. Donoso afirma també que l'abolició de la llei de la pena de mort precedeix una massacre en massa. El mot superhome va ser pronunciat per primera vegada el 1848, ens diu Schmitt. Cortés pensava que l'home absolut exigeix el superhome: "L'homme passe infiniment l'homme". Segons Schmitt, el superhome: "Porta immediatamente con sé, come suo gemello dialettico, il proprio nemico, il sotto-uomo"⁶⁷⁵. Considera que el positivisme quan va estar més satisfet d'ell mateix sols era una manifestació de nihilisme. Donoso, ens diu, no va tenir amics o adversaris conservadors, liberals i burgesos:

Solo i suoi nemici socialisti, mossi da vera inimicizia, hanno percepito qualcosa della sua autentica grandezza. Solo da lui sentivano minacciato il monopolio della loro attribuzione di senso al XIX secolo. Ma questo monopolio rachiude in sé qualcosa di molto importante, cioè la legittimità storica del loro potere, il diritto alla violenza e l'assoluzione dello spirito universale da tutti i crimini commessi in suo nome⁶⁷⁶.

⁶⁷² *Ibidem*, p. 105.

⁶⁷³ *Ibidem*, pp. 109, 110.

⁶⁷⁴ *Ibidem* p. 111.

⁶⁷⁵ *Ibidem* p. 113.

⁶⁷⁶ *Ibidem*, pp. 113,114.

Carl Schmitt ens recorda con han qualificat i tractat els seus adversaris polítics Donoso Cortés: odi i menyspreu: reaccionari, seguidor de la bestialitat medieval, Proudhon d'inquisidor... Alexander Herzen va trobar injust el preu que va pagar el pensador conservador per salvar Europa, considera que els revolucionaris del XIX: "Espetasse un ruolo storico, e ridusse Donoso analogo a quello dei cristiani del I secolo, e ridusse Donoso alla parte apostata reazionario"⁶⁷⁷. Moses Heb, amic de Karl Max, considerava per la seua part desaparegut el cristianisme.

Pocs anys després de 1848, ens diu, el Marqués de Valdegamas va ser oblidat, aïllat, ignorat, mal interpretat i condemnat al silenci. Per a tornar a recordar-lo va fer falta una altra guerra mundial, que va resultar de lluites entre estats i guerres civils. La seua paraula renaix de nou de manera transcendent. Hui en Europa l'escolten molts. Amb força va assenyalar el paral·lelisme històric basat en la: "Rigenerazione fisica e spirituale che l'imperio romano connobbe grazie alle stirpi germaniche dell periodo della migrazione dei popoli"⁶⁷⁸. Pensa que aquest pressupost no es dona hui en dia, perquè la població nova i jove porta en la sang el verí de la civilització. Mai no poden fer-se paral·lelismes històrics semblants a l'Europa actual:

Tanto meno ci può consolare la constatazione che in ogni epoca l'Europa è stata sommersa da Oriente e Occidente, da Nord e Sud. La particolarità della situazione attuale sta proprio in questo, nel fatto che oggi non siamo incalzati da civiltà estranee, ma dai risultati e dai prodotti del nostro stesso spirito europeo. Perciò ci accostiamo nuovamente alla posizione di Donoso. Il paralleli storici si dissolvono, ed è il Dio presente a metterci ora alla prova⁶⁷⁹.

En Vida y obra de Juan Donoso Cortés, Federico Suárez, l'autor, estima que el Discurs sobre la dictadura, de 4 de gener de 1849, és transcendent. Llavors va commocionar Europa i hui en dia encara és comentat. Considera inadequat el nom amb què ha passat a la posteritat el famós discurs, perquè, com ja va dir E. Schramm, donava una imatge impròpia i falsa de Donoso: "Puesto que no se trata en absoluto de la defensa de la dictadura frente a cualquier otra forma de gobierno, y menos aún de una alabanza como sistema político"⁶⁸⁰. Donoso va dir de manera explícita que no es

⁶⁷⁷ Carl Schmitt, "Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea", p. 114.

⁶⁷⁸ *Ibidem*, p. 115.

⁶⁷⁹ *Ibidem*, p. 115.

⁶⁸⁰ Juan Donoso Cortés, "Discurso sobre la dictadura". Citat per Federico Suárez en, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, Pamplona, Ediciones Eunote, 1997, p. 654.

tractava d'escollir entre llibertat o dictadura, ja que no hi hauria dissens. “¿Quién, pudiendo abrazarse con la libertad, se hinca de rodillas ante la dictadura (...) Así, señores, la cuestión, como he dicho antes no está entre la libertad y la dictadura; si estuviera entre la libertad y la dictadura, yo votaría por la libertad, como todos los que nos sentamos aquí”⁶⁸¹.

Segons Suárez, la qüestió no era aquesta, l'autèntica problemàtica va plantejar-se el dia anterior, quan Cortina va denunciar mesures anticonstitucionals preses pel govern Narváez que podien afeblir i acabar amb el sistema constitucional. Perquè. Donoso Cortés reclamava legalitat, però a més, va demanar supremacia de la societat sobre la legalitat, les lleis per a la societat, no el contrari. Aquest principi, per a Donoso, era desestimat quan la revolució no acatara la llei i de manera subversiva i violenta anara contra les mateixes lleis: “Entonces, si las leyes no eran respetadas, si la legalidad era incapaz de levantar un dique a la revolución, si era insuficiente y no bastaba para defender la sociedad, entonces, la dictadura. Donoso era consciente de lo que esta palabra, en un régimen liberal, escandalizaba, pero aun reconociéndolo tuvo el valor no solo de pronunciarla, sino de defenderla”⁶⁸².

María Rafaela Seguí, en *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, fa un comentari sobre el professor Sevilla referit al llibre *África en el pensamiento de Donoso Cortés*, adverteix que no ha introduït opinions pròpies per no desvirtuar-lo i explica la dificultat que pot tenir llegir aquest autor: “Resulta muy difícil alcanzar la completa comprensión de Donoso si previamente no se supera un escollo, como es tener en cuenta que da a ciertas vocablos un sentido peculiar”⁶⁸³. Davant la revolució de 1848, ens diu, Donoso, en el conegut “Discurs sobre la dictadura”, va oferir cristianisme i sobirania temporal dels territoris pontificis. Creu que sols el sobirà és independent. Per això, el poder espiritual del pontífex per a Donoso, entén Seguí: “El temporal es accesorio, pero ese accesorio es necesario”⁶⁸⁴. Donoso Cortés pensa que el catolicisme té dret a exigir, per assolir aquesta autonomia: “Que el oráculo infalible de

⁶⁸¹ Federico Suárez en, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, p. 655.

⁶⁸² *Ibidem*, p. 656.

⁶⁸³ María Rafaela Seguí Terol, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2016, p. 106.

⁶⁸⁴ *Ibidem*, p. 105.

sus dogmas sea libre e independiente”⁶⁸⁵. Considera, a més a més, el cristianisme el cim de l’edifici de la civilització europea, Europa civilitzada consentiria la seua desaparició: El mundo católico no puede consentir, y no consentirá, en la destrucción virtual del cristianismo por una ciudad sola, entregada al frenesí de la locura⁶⁸⁶. En aquest text, observa, fa servir el mot poble i no nació: “Parece que allí donde se acepta la democracia, es decir, se habla de pueblo, este podría ser soberano, pero no admite la soberanía popular porque la considera revolucionaria y anárquica”⁶⁸⁷.

El pensament de Donoso Cortés va ser doctrinari la primera etapa, ens recorda Seguí, i tradicionalista la segona. Coincideix amb Diego Sevilla en el fet que les arrels tenen més influència espanyola que francesa. En la segona, ens diu, Carl Schmitt i altres el consideren decisionista, qüestió que no s’ajusta del tot a la realitat: “Decisión en la mente de Donoso no quiere decir construcción de un orden determinado por imperio de la voluntad humana, sino adhesión al “orden”, con tanto más empeño cuanto más por encima se encuentra de la voluntad”. (Díez del Corral, 1984)⁶⁸⁸. El veu com un eclèctic, més que com un doctrinari, perquè vol conciliar llibertat i ordre. Va ser un teòric i un realista disposat a assessorar el poder: “Un precursor de los estados de excepción y de los burócratas europeos (Govan, 2000)”⁶⁸⁹.

Ressalta María Rafaela Seguí que el marques de Valdegamas va estar en el cim del pensament del seu temps. Tal com va demostrar Carl Schmitt, les seues argumentacions són les més depurades del paradigma conservador, per a enfrontar-se al repte del pensament polític contemporani, la construcció d’una teoria de la democràcia, qüestió a la qual ni el neokantisme ni la politologia ha donat resposta definitiva, per això, cal seguir estudiant Donoso: “que” “ha dibujado con trazo firme” el “totalitarismo” implícito en las propuestas ideales de la modernidad democrática, que tratan de “imponerse” con métodos violentos en los procesos revolucionarios (Agapito

⁶⁸⁵ Juan Donoso Cortés “Discurso sobre la dictadura”. Citat per María Rafaela Seguí Terol en, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, p. 105.

⁶⁸⁶ María Rafaela Seguí Terol, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, p. 105.

⁶⁸⁷ *Ibidem*, p. 105.

⁶⁸⁸ *Ibidem*, p. 111.

⁶⁸⁹ *Ibidem*, p. 111.

Maestre, 2002)⁶⁹⁰. Donoso, matisa, va ser catòlic monàrquic naturalista, mai un ultramuntà: tron i altar; com a constitucionalista, no va ser partidari de l'absolutisme, ni del dret diví dels reis. Pensava que la monarquia pertanyia a l'ordre natural, avalada per la raó i la història, i s'apartava dels tradicionalistes; sobre els carlistes va considerar-los absolutistes, immobilistes i teòcrates. No va pareix que abdicarà de la raó, ens diu, més aviat: “Era extremado como su tierra extremeña (Schramm) y un pesimista antropológico que consideraba al hombre caído, víctima del pecado original y por tanto necesitado de Dios, al que pide dramáticamente que ilumine su razón⁶⁹¹”.

Donoso va preferir l'imperi a la república, ens diu Seguí, perquè creia que lluitaria de manera més eficaç contra la revolució, però la seua aspiració era una societat vertaderament catòlica, així ho va manifestar en *El Ensayo*: el catolicisme exclou despotisme i revolució. Amb la finalitat d'argumentar aquestes afirmacions, anomena Rousseau i defensa la importància del cristianisme: “Los gobiernos modernos son deudores indudablemente al cristianismo, por una parte, de la consistencia de su autoridad; y por otra, de que sean más grandes los intervalos entre las revoluciones (Émile 1,4)⁶⁹². També va fa servir els de Montesquieu: “No cabe duda sino que el cristianismo ha creado entre nosotros el derecho político que reconocemos en la paz, y el de gentes que respetamos en la guerra, cuyos beneficios no agradecerá nunca suficientemente el género humano” (*L'esprit des lois*, 1.29 c.3). (18)⁶⁹³. El marquès de Valdegamas sosté María Rafaela Seguí, sempre defensa l'autoritarisme davant de la revolució.

Sobre el constitucionalisme i els règims electorals de llavors, elecció directa o indirecta, ens diu Seguí, Donoso Cortés els trobava incompatibles: “El debate es constitucional; si votáis la ley indirecta, tened entendido que votáis una revolución. Ciertamente, esa revolución no es inminente merced a que las masas duermen aquí todavía el sueño de la inocencia⁶⁹⁴”. Demuestra una gran admiració per la civilització romana: assimilació, dret i unitat de comandament. Principis que sostindrà en les seues

⁶⁹⁰ María Rafaela Seguí Terol en, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, , p. 112.

⁶⁹¹ *Ibidem*, p. 112.

⁶⁹² Jean-Jacques Rousseau. Citat per Juan Donoso Cortés en, *Ibidem*, p. 103.

⁶⁹³ Montesquieu. Citat per Juan Donoso Cortés en, *Ibidem*, p. 103.

⁶⁹⁴ Juan Donoso Cortés. Citat per María Rafaela Seguí Terol en, *Ibidem*, p. 100 .

actuacions i elaboracions: “Siempre dentro de la legalidad, incluso una dictadura legal, y respecto a la unidad de mando, la aconseja como imprescindible a Fernando VII para asegurar el trono a su hija”⁶⁹⁵.

Opinions sobre

Donoso Cortés: Ramiro de Maeztu, Rafael Calvo Serer i altres

Un dels primers autors que va reflexionar sobre Donoso a Espanya, ens diu Diego Sevilla, va ser Ramiro de Maeztu, amb motiu de la biografia d'Edmund Schramm sobre Donoso, i també Carl Schmitt. Per a Maeztu, Donoso no defineix la qualitat de l'ordre: cal decidir entre complir el dret o conculcar-lo. No creu en un decisionisme *ex-nihilo*, perquè hi ha veritats eternes que no permeten a l'home moure's en el buit. Per a Maeztu, la decisió no pertany a un grup ni a una època concreta, segons el moment històric és més o menys difícil d'aplicar. Això ho deia en vespres de la gran decisió nacional espanyola (ens situa cronològicament, el professor Sevilla), i aquesta decisió era que calia triar entre catolicisme o socialisme⁶⁹⁶.

Des d'un altre vessant del pensament de Donoso Cortés, el dret polític tracta d'establir que Donoso estava convençut que la llibertat havia mort i mai més no tornaria. Per tant, si això fóra així, l'única legitimitat que restaria seria la dictadura. Segons Diego Sevilla, es tracta de saber si fou el precursor del concepte decisionista de sobirania, genialment exposat posteriorment per Carl Schmitt. Diego Sevilla, considera que en *España, sin problema*, Rafael Calvo Serer⁶⁹⁷ sosté que Donoso va ser qui millor

⁶⁹⁵ María Rafaela Seguí Terol, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, p. 102.

⁶⁹⁶ Ramiro de Maeztu y Whitney, *Acción Española*. Obra citada per Diego Sevilla Andrés en *Donoso Cortés y la dictadura*. Ramiro de Maeztu y Witney (Vitoria 1874 – Aravaca octubre 1936). Pertany a la generació del 98. Periodista amb formació autodidacta. Va ser ambaixador a l'Argentina de la dictadura de Primo de Rivera. Fou afusellat al començament de la sublevació militar franquista. Ideològicament va anar evolucionant des de l'anarquisme, el republicanisme i el socialisme, cap al tradicionalisme, i va militar en Renovación Española. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/12668/ramiro-de-maeztu-y-witney>.

⁶⁹⁷ Rafael Calvo Serer, *España sin problemas*. Obra citada en “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p. 65. Rafael Calvo Serer (València 1916 – Pamplona

va comprendre la ruïna de l'Europa moderna, superant Kierkegaard, Burkhardt i Nietzsche. De Maistre i Schmitt, consideraven més important la decisió i menys rellevant qui decideix. Açò és també legitimitat i no dictadura⁶⁹⁸. De manera semblant, López-Amo, autor de la introducció del llibre de Carl Schmitt: *Legalité, Legimité*, ens diu que Donoso no separa dictadura de legitimitat: defensa la dictadura exercida des del poder legítim, i difereix així de les afirmacions del pensador alemany.

Altres autors, segons Sevilla, qüestionen que Donoso mantinguera un posicionament tan determinant sobre l'opció dictatorial com a forma de govern. Eugenio Vegas sosté que Donoso condemna el poder absolut i la dictadura radical. El que va fer el marquès de Valdegamas durant la dictadura de Narváez, fou acceptar el que considerava un mal inferior, però sense contemplar la dictadura com una forma de govern acceptable.

Claus de la doctrina donosiana sobre la dictadura

La qüestió dictatorial, ens diu Diego Sevilla, es tractava amb bastant naturalitat en el temps de Donoso. El discurs sobre la dictadura del 4 de gener de 1849 és el més conegut i el que més ressonància ha tingut, però Donoso ja havia fet manifestacions en aquest sentit entre el 1841 i el 1843. Sevilla sosté, que aleshores, Espartero hi havia exercit una vertadera dictadura i Narváez va donar exemple a Europa de com es pot aturar una revolució. Balmes va establir uns condicionaments teòrics per fer possible el govern excepcional: aïllament internacional o bé tenir un poder militar important, i una situació d'il·legitimitat en el govern de la nació⁶⁹⁹. Alcalá Galiano reflexionava

1988). Va estudiar amb Diego Sevilla Andrés al Colegio Mayor San Juan de Ribera a Burjassot. Catedràtic d'Història de la Filosofia i d'Història Universal Moderna i Contemporània. A l'inici de la Guerra Civil forma part de les Brigades Internacionals. Membre destacat de l'Opus Dei, va ser en el cercle opositor al franquisme des de la Junta Democràtica, com a representant de la dreta catòlica més moderada. Col·labora en el *Diario Madrid*. Va ser condemnat per escriure un article en *Le Monde* que criticava el franquisme. Torna a Espanya el 1976, va ser empresonat un període curt i amnistiàt seguidament. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografías//10015/rafael-calvo-serer>.

⁶⁹⁸ Diego Sevilla Andrés, "Donoso Cortés y la dictadura", *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p. 65.

⁶⁹⁹ Jaime Balmes, *Obras completas*, t, XII, pàg. 176 i següents. Obra citada. Diego Sevilla

amplament respecte a la dictadura. Considerava que era conseqüència de la revolució. La situació revolucionària és de vegades inevitable, es produeix quan les lleis i l'opinió pública són divergents i les mesures reformistes no quallen, i aleshores s'esdevé la dictadura. Llavors, un home s'alça damunt dels contendents, buscant la renovació religiosa, la reforma dels vicis i rebutjant la tornada al passat, per inútil i perniciosos⁷⁰⁰. Donoso, segons Diego Sevilla, observava aquestes qüestions referides a la relació entre individu i poder, i sostenia que si hi ha correspondència entre el ciutadà i l'home, el costum i les lleis: és produeix l'harmonia. Quan hi ha divergència es produeix la anormalitat. Quan les lleis són bones i el costum està corromput som davant d'una revolució, que sols pot acabar amb la caiguda del govern mitjançant la dictadura. Si les lleis són dolentes i la societat pura, el poder decreït sucumbeix. Si poder, súbdits, lleis i costum són nefandes, la Providència esborra aquest poble del llibre de la història. Conseqüentment, la dictadura i l'abdicació forçada són filles de la il·legitimitat en l'exercici de govern, o de la necessitat de reformar el poble.

Sobirania i legitimitat

El marquès de Valdegamas, segons Sevilla, entén el principi de sobirania i legitimitat de manera consubstancial a la figura del monarca. Aquest, ha de regnar com a Déu personal que es sent a tots els llocs, i que governa absolutament qüestions humanes i divines, d'acord amb els principis de l'historicisme positiu, afirmatiu i catòlic de la civilització. A més a més, està la legitimitat feta servir per a acabar amb el desordre: "La legitimidad de origen, la monarquía hereditaria en el pensamiento de Donoso, se compagina con la otra que surge de la nada, o, mejor dicho que se alza sobre el caos para ordenar la sociedad la legitimidad del soberano, dice: es la conformidad con sus acciones públicas"⁷⁰¹.

Andrés "Donoso Cortés y la dictadura", *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p.61.

⁷⁰⁰ Antonio Alcalá Galiano (Cádiz 1789-Madrid 1865). Comte de Casa València. Va ser escriptor, marí i polític. Ministre de Marina i de Foment. El seu pensament va evolucionar, des de posicionaments contraris a la influència del romanticisme reaccionari alemany a Espanya, cap al liberalisme en la qüestió política, dels doctrinaris restauracionistes francesos Royer-Collard i François Guizot. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah>biografias>124605>antonio-maria-alcala-galiano>.

⁷⁰¹ D. Sevilla Andrés "Donoso Cortés y la dictadura", *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), p. 70.

Donoso Cortés mai no va considerar morta o inútil en l'ordre desitjable l'opció monàrquica. Manifesta l'admiració pel Sant Pare, perquè conserva intacta la plenitud del seu dret, tal com fa palès a l'*Ensayo*, apologia de l'únic monarca de llavors. Quan ataca la monarquia francesa, ho fa per ser una conseqüència i no la contradicció de la revolució. El discurs donosià, sosté Sevilla, està revestit de l'escolàstica, perfilat després pel pensament del pare Mariana sobre la tirania de fet i de dret i la legitimitat del poder d'origen i d'exercici. Molt lluny del plantejament de Hobbes: la llei és bona sols pel fet de dimanar del sobirà.

La malaltia social i l'imprescindible cirurgia

Diego Sevilla considera que l'assumpte de la dictadura va ser la qüestió que més va ajudar a enterbolir l'existència d'aquest personatge anguniós i esperançat que va ser Juan Donoso Cortés. Sosté Sevilla que, malgrat els seus dubtes, deixa prou clar quins són els avantatges d'aquesta institució. Veia, com el metge davant el gangrenós, la necessitat d'intervenir, però no s'atreveix a fer l'operació. Més comprensiu es mostra Donoso, amb la figura d'aquest llorejat ciutadà:

Yo he nacido para comprenderlos, no he nacido para imitarlos. Dos cosas me son imposibles: condenar la dictadura y ejercerla. Por eso (lo declaro aquí, alta, noble i francamente) estoy incapacitado de gobernar: no puedo aceptar el gobierno en conciencia; yo no podría aceptarle sin poner la mitad de mí mismo en guerra con la otra mitad, sin poner en guerra mi instinto contra mi razón, sin poner en guerra mi razón contra mi instinto⁷⁰².

Es un hombre fuerte e inteligente, que el destino reserva ignorado de los pueblos) [...] que las constituciones no adivinan; es el gran transformador del caos en orden, un poder constituyente que utiliza la fuerza como un derecho en estado de cataclismo y que, orlado de la victoria, legitima su poder y adquiere derecho al gobierno⁷⁰³.

La constitucionalitat de la dictadura

Constitució és per a Donoso, ens diu Sevilla, les diverses societats que han estat al llarg de la història, en cada moment tenen unes característiques diferents. Són més estables com més civilitzat és un poble. Per això l'absolutisme és una de les maneres de governar-se. L'organització dels poders de l'Estat o forma de governar-se ha de

⁷⁰² Juan Donoso Cortés, *Obras completas*, tomo II, p. 189. Obra citada. Diego Sevilla Andrés "Donoso Cortés y la dictadura", *Arbor*, septiembre-octubre, (1954) , p. 66.

⁷⁰³ *Ibidem*, tomo I, p.176.

contextualitzar-se d'acord amb el tarannà del poble que la duu endavant i l'època a què pertany. Diego Sevilla en 1954, contiuva fent servir els plantejaments donosians referits la dictadura i la legitimitat de la decisió. Es poden aplicar quan la corrupció i el caos amenaça, pot consumir-la un home legalment establert en el poder o sorgit del poble, amb força per imposar la pau i administrar justícia, això sí, en nom de principis superiors:

Donoso mantuvo siempre la superioridad de las ideas, la necesidad de que los poderes obrasen en nombre del principio más superior y elevado; la dictadura no podía ser una excepción. Es un orden legal, porque debe estar previsto en la Constitución del Estado, de forma flexible, en que la fijeza y vaguedad de las atribuciones no permita el abuso y el desorden, pero orden legal al fin. En caso de imprevisión constitucional, no por ello el poder dictatorial sería ilegítimo. Para la escuela liberal, dice, la cuestión del bien y del mal se resuelve en averiguar cuáles son los gobiernos legítimos y cuáles los usurpadores. Para Donoso, la legitimidad es algo más que todo eso, es la realización de la justicia y el mantenimiento del orden. Es imponer la senda justa a los pueblos descarriados⁷⁰⁴.

“Interpretación marxista de Donoso Cortés” (1954) i influència en el pensament catòlic

La visió i prevenció de la contrarevolució des de l'altra vora

Diego Sevilla va estudiar els intel·lectuals marxistes interessats pel pensament de Donoso. Luis de Araquistáin va ser ambaixador de la Segona República a Alemanya i França. Sevilla el considera un pensador radical de prestigi, dins i fora del marxisme. Va dirigir *Leviatan*, revista i òrgan de comunicació dels seguidors de Largo Caballero. En acabar la Guerra Civil, va ser molt crític amb la influència de Moscou en l'evolució de les seues polítiques en la “zona roja”. Se situa dins del corrent comunista més nacionalista, i amb major independència de les directrius internacionalistes, denominat titoisme, una diferència segons Sevilla, més tàctica que doctrinal. En l'article “Donoso Cortés y su resonancia en Europa,”⁷⁰⁵ Araquistáin considera que el descobridor de

⁷⁰⁴ D. Sevilla Andrés “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, septiembre-octubre, (1954) , p. 72.

⁷⁰⁵ Luis de Araquistáin, “Donoso Cortés y su resonancia en Europa”, “Congreso por la Libertad de la Cultura”, *Cuadernos*, setembre-desembre (1953), pp. 3-11. Citat per Diego Sevilla Andrés, “Interpretación marxista de Donoso Cortés”, *Arbor*, p. 187. Luis de Araquistáin, (Bàrcena de Pie de Concha -Santander 1886 - Ginebra 1959). Marí de professió, intel·lectualment autodidacta, va ser periodista polític i ideòleg socialista. Inicialment va col·laborar amb l'anarquisme, tot

Donoso en la segona dècada del XX va ser Carl Schmitt, ja que Donoso li servia de fonamentació teòrica a aquest conseller jurídic del nacionalsocialisme. L'escriptor socialista, adverteix també sobre el tarannà profètic del marques de Valdegamas i les seues conseqüències:

No está olvidado Donoso nada más que por haber sido el gran profesor de la gran dictadura contrarrevolucionaria. Como todas las profecías históricas, no se sabe si la suya predice un suceso que va a ocurrir o si enardece la voluntad de los hombres para realizarlo. Como quiera que sea, lo evidente es que cada resurrección del pensamiento de Donoso Cortés en Europa ha coincidido con una Dictadura. Por eso nos inquieta que también después de la Segunda Guerra Mundial los alemanes sigan hablando y escribiendo tanto del profeta español de desastres. Siempre que este fenómeno acontezca en el mundo, como ahora otra vez hay, hay que lanzar este grito de alarma: ¡En guardia demócratas!⁷⁰⁶.

Per a Diego Sevilla, el grau de coneixement de Donoso per part d'Araquistáin és escàs en l'etapa anterior al 18 de juliol de 1936. A més, pesa molt en la seua valoració del pensament donosià l'apropiació que des del tradicionalisme catòlic va fer Vázquez de Mella de Donoso Cortés. Aquesta consideració la fa també la resta de la publicística franquista. Araquistáin qualifica la interpretació que fa Donoso Cortés de la història com a obra de la providència, d'infantil i poc científica. Sevilla considera inútil rebatre aquesta qüestió, ja que parteixen de posicionaments ideològics molt allunyats. El pensament de Donoso respecte a la caiguda de l'home, segons Sevilla, prové de *fra Lluís de Granada*. Déu necessita l'home per salvar-lo i mitjançant la història, es produeixen tres miracles: la creació de l'home, la conservació del gènere humà i el judici final.

seguit va identificar-se amb les tesis leninistes, i s'allunya més tard d'aquest corrent de pensament. El 1921 va publicar *El peligro yanqui*. Després de la Guerra Civil, va participar en plena Guerra Freda en el Congrés per la Llibertat de la Cultura el 1959 (patrocinat per la CIA). Ideològicament va ser un actiu defensor de la hispanitat i un dels primers a utilitzar aquest terme. Va publicar el 1960 l'article "El krausismo en España". Aquest escrit, llavors, va tenir una influència considerable en els postulats socialdemòcrates. Veure Proyecto Filosofía en España: Luis de Araquistáin, www.filosofía.org.

⁷⁰⁶ Luis de Araquistáin, "Donoso Cortés y su resonancia en Europa", "Congreso por la Libertad de la Cultura", *Cuadernos*, setembre-desembre (1953). Citat per Diego Sevilla Andrés, "Interpretación marxista de Donoso Cortés", *Arbor*, (1954), p. 188.

La influència del pensament donosià en el catolicisme de 1954

Destaca també Sevilla la concordança i ascència del pensament de Donoso de llavors amb l'ideari catòlic fora de les nostres fronteres, en les qüestions referides al pensament solidari i doctrinal de Lleó XIII arrellegat en la *Rerum Novarum*, encíclica que, segons el pensador jesuïta Heinrich Pesch, va transformar els fonaments de la religió catòlica. Com sant Tomàs d'Aquino, Pesch va tenir en compte en la seua anàlisi la diversitat cultural i religiosa de la comunitat.

Pesch⁷⁰⁷ va incorporar als seus estudis econòmics els vessants productius, salarials, la propietat, el benestar i l'ètica. De manera que el seu pensament i el dels seus deixebles va nodrir l'encíclica *Quadragesimo Anno*, de Pius XI (1931). Més endavant, va traslladar el seu ascendent a les encíclics socials de Joan Pau II: en el regnat social de Jesucrist prenia força el concepte "solidaritat". La solidaritat de Donoso Cortés, ens diu Sevilla, eleva l'home i el transforma d'àtom que mai no va estar sol, agrupat en cercles més menuts, a un altre extremadament dilatat anomenat cristianisme.

Sembla exagerada, a Diego Sevilla, la separació entre dues èpoques de pensaments contradictoris que Araquistáin i altres fan sovint de Donoso. La de la joventut, que creu en la perfectibilitat de l'home i la història del progrés mitjançant la raó i la intel·ligència humana. I l'altra posterior es recolza doctrinalment en el dogma del pecat original, a la manera del pessimisme de Kierkegaard⁷⁰⁸ i de l'anomenat, ens diu el professor Sevilla, pensament existencialista: retrocés constant de la humanitat i l'aniquilament total. Sevilla considera que Araquistáin no coneix l'*Ensayo* de Cortés, destinat segons Valera, a perviure en el temps tant com les *Jornadas de 1848*, escrits

⁷⁰⁷ H.S. J. Pesch, *Lehrbuch der Nationalökonomie*, Friburg, 1924, I, C. IV, 4. Citat en "Interpretación marxista...." p. 189. Segons Thomas Storck, les teories econòmiques de Heinrich Pesch (1854-1926), rector jesuïta alemany, encara tenen influència en el pensament catòlic actual als EUA. Veure Thomas Storck, "Un gigante entre los economistas católicos", New Oxford Book, febrer 2005, <http://www.newoxfordreview>

⁷⁰⁸ Soren Kierkegaard Copenhague (1813-1855). Filòsof i teòleg danès, rector i escriptor. La seua obra tracta del patiment i l'angoixa, és el precursor de l'existencialisme. El seu pensament va ser crític amb el hegelisme. D'altra banda, qüestiona l'Església danesa, la seua institucionalització i pèrdua de valors cristians. Va reflexionar també sobre la naturalesa de la fe i l'emoció de l'individu davant els problemes quotidians. Veure Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.com>biography/Soren-Kierkegaard>.

ambdós amb sang. Araquistáin assenyala l'encert de Donoso en les qüestions referides a l'aparició de noves forces en l'ordre mundial, encara que Diego Sevilla retrau al pensador socialista l'omissió que fa dels plantejaments donosians sobre Portugal i el protectorat d'Espanya sobre el Marroc. Relacions omeses o amagades, perquè ha estat finalment la política exterior que va portar a terme l'Espanya de Franco, i això, naturalment, no ho va reconèixer el socialista. Vet ací el raonament de Sevilla:

Con más justicia examina Araquistáin la gran adivinación de Donoso en el orden internacional: ascenso de Estados Unidos y hegemonía rusa. No aporta nada nuevo a la exégesis de estas afirmaciones, y pasa por alto otra faceta interesante, en política exterior, del Marqués de Valdegamas. Me refiero al discurso de 1847, sobre las relaciones exteriores de España, o los intereses permanentes de nuestra Patria. Es comprensible que no se ocupe de esta magistral visión de Donoso, porque, de hacerlo, pondría de relieve que sin el dominio de Gibraltar, la estrecha alianza con Portugal y una política africana que exija el exclusivo Protectorado de España sobre Marruecos, no podría considerarse Nación independiente⁷⁰⁹.

Segons Maria Rafaela Seguí, Donoso Cortés considerava que Espanya tenia sort de trobar-se situada entre dues nacions líders, Anglaterra i França, que llavors feien una funció pareguda a la Grècia i Roma de l'antiguitat: "Considera líderes a Inglaterra y Francia porque Francia es capaz de asimilar todas las culturas existentes y popularizarlas, mientras que los ingleses son capaces de ir extendiendo su propia civilización"⁷¹⁰. Sobre la política exterior de les nacions, en el seu *Discurso sobre la relaciones de España con otras naciones*, va observar que sols Anglaterra, Rússia i els Estats Units tenen una política exterior d'aliances. França no la va tenir, però la perseguia. Critica les declamacions que fan alguns contra Anglaterra i França: "Son juntas la fianza más grande de la libertad, de la independencia y de la civilización española"⁷¹¹. Aquesta observació va referida a la nostra decadència imperial i militar. Sobre la situació colonial del país veí: "Atribuye el hecho de que Francia aún no domine África a la providencia, pasa a demostrar a la Cámara en qué funda sus afirmaciones, y que consiste en definitiva en explicar la imposibilidad de una fusión entre culturas muy separadas en su evolución"⁷¹².

⁷⁰⁹ Diego Sevilla Andrés, " Interpretación Marxista de Donoso Cortés ", p. 192.

⁷¹⁰ María Rafaela Seguí Terol, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, p. 102.

⁷¹¹ *Ibidem*, p. 104.

⁷¹² *Ibidem*, p. 107.

La llei del termòmetre religiós i polític

Ja hem dit que per a Donoso Cortés, teologia i política estan travades, però amb la prevalença de la primera. Aquest postulat l'arregla la tesi del termòmetre, que explica la relació entre la repressió religiosa i la política al llarg de la història:

Señores, no hay más que dos represiones posibles: una interior y otra exterior, la religiosa y la política. Estas son de tal naturaleza que cuando el termómetro de lo religioso está subido, el termómetro de la represión está bajo, y cuando el termómetro religioso está bajo, el termómetro político, la represión política, la tiranía está alta. Esta es una ley de la humanidad, una ley de la historia⁷¹³.

El marquès de Valdegamas, obseva la llei del termòmetre a qualsevol època en què la religió catòlica o el cristianisme s'afebleix. Hi ha un paral·lelisme històric amb el cristianisme apostòlic, fins el regnat de Costantí el Gran, temps de l'apoteosi d'aquesta doctrina. La repressió religiosa interior dominava. Llavors, es desenvolupava un germen de govern compost, per magistrats amigables. En el feudalisme, la més feble de les monarquies, ja necessita una mínima organització política. La religió en aquesta època és en el màxim esplendor, però envilida per les passions humanes. En el segle XVI, la reforma luterana va ser per a Donoso un gran escàndol polític, social i religiós: els pobles es van emancipar moralment i intel·lectualment de les monarquies feudals. El trànsit a l'absolutisme va portar la davallada del termòmetre religiós. Sens dubte, per a Donoso Cortés el millor govern va ser el regne de Déu a la terra, és a dir el govern de Jesús:

Con Jesucristo nace la represión religiosa, desaparece completamente la represión política. Esto es tan cierto, que habiendo fundado Jesucristo una sociedad con sus discípulos, fue aquella una sociedad que ha existido sin gobierno. Entre Jesús y sus discípulos no habría más gobierno que el amor del Maestro a los discípulos y el amor de los discípulos al Maestro. Es decir cuando la represión interior es completa, la libertad es absoluta⁷¹⁴.

⁷¹³ Juan Donoso Cortés, Discurso de la dictadura, en: <http://pensamientocatolico.wordpress.com>
/ Agrupación de pensamiento político y social en Canarias. Visitada el 3 de juliol de 2017.

⁷¹⁴ *Ibidem*.

En defensa de la política exterior franquista: Donoso Cortés y la misión de España en África (1954) i Africa en la política espanyola del siglo XIX (1960)

L'opinió de Donoso Cortés sobre la civilització i els pobles orientals

Araquistáin assenyala l'encert de Donoso en les qüestions referides a l'aparició de noves forces en l'ordre mundial, encara que Diego Sevilla retrau al pensador socialista l'omissió que fa dels plantejaments donosians sobre Portugal i el protectorat d'Espanya sobre el Marroc. Relacions omeses o amagades, perquè ha estat finalment la política exterior que va portar a terme l'Espanya de Franco, i això, naturalment, no ho va reconèixer el socialista. Vet ací el raonament de Sevilla:

Con más justicia examina Araquistáin la gran adivinación de Donoso en el orden internacional: ascenso de Estados Unidos y hegemonía rusa. No aporta nada nuevo a la exégesis de estas afirmaciones, y pasa por alto otra faceta interesante, en política exterior, del Marqués de Valdegamas. Me refiero al discurso de 1847, sobre las relaciones exteriores de España, o los intereses permanentes de nuestra Patria. Es comprensible que no se ocupe de esta magistral visión de Donoso, porque, de hacerlo, pondría de relieve que sin el dominio de Gibraltar, la estrecha alianza con Portugal y una política africana que exija el exclusivo Protectorado de España sobre Marruecos, no podría considerarse Nación independiente⁷¹⁵.

La relació de Diego Sevilla amb l'Institut de Estudios Africanos, va tenir el millor episodi l'any 1959, quan va guanyar el premi d'aquest institut tutelat pels militars, amb *Africa en la política espanyola del siglo XIX*. El mateix Sevilla, criticava anys més tard la qualitat d'aquest treball, quan fou entrevistat per María Francisca Olmedo en *Levante* el 23 de novembre de 1973, aquesta periodista, va preguntar-li per algun llibre publicat que no li haguera agradat escriure (la qual cosa ens dóna idea de la seua personalitat). Les seues col·laboracions amb aquesta institució van estar des del 1954, llavors, va pronunciar la conferència "Donoso Cortés y la misión de España en África"⁷¹⁶, amb ocasió de la commemoració del centenari d'aquest pensador.

En aquest parlament, Sevilla reflexionava sobre *Bosquejo de la Historia*, obra de

⁷¹⁵ Diego Sevilla Andrés, " Interpretación Marxista de Donoso Cortés ", p. 192.

⁷¹⁶ Diego Sevilla Andrés. Conferència pronunciada el 10 de febrer de 1954. "Donoso Cortés y la misión de España en África", *Arbor*, (1955).

Donoso, en la qual, en un dels capítols, analitza els trets de l'islamisme. Considera la civilització oriental despòtica, teòcrata i vegetativa. Davant aquesta cosmovisió, la cultura europea coexisteix amb Déu. Per a Donoso Cortés, Mahoma va donar vigor religiós a un Orient decadent:

Algunos creen que Mahoma trajo al mundo la doctrina del fatalismo, éste es un error. El fatalismo, había sido desde la antigüedad más remota, la doctrina de Oriente. El título de gloria de Mahoma y lo que le sublima sobre todos los reformadores humanos es haber rejuvenecido el Oriente en los días de su decrepitud, transformando su doctrina en creencia⁷¹⁷.

Diego Sevilla pensa que una altra de les característiques del pensament de Donoso és típicament hegeliana, en senyalar que hi ha pobles conductors que imposen als altres una civilització. En paraules de Donoso: tenen una missió i un destí universal. Els espanyols, com els eslaus i els jueus, tenen a més un sentit messiànic de la vida, i una mentalitat i esperit de croada. Aquest tret és essencial per a fer front al qualificat per Donoso com: el problema africà.

Així naix històricament, estima Sevilla, la qüestió nord-africana, condicionada per la situació geoestratègica espanyola: els Pirineus, la civilització europea i l'estret de Gibraltar davant la civilització asiàtica i l'islamisme (Espanya és denominada com Euràfrica per alguns). Orient i Occident s'enfronten al llarg de la història i aspiren a l'hegemonia universal. Però en el temps de Donoso, Orient torna a ser en decadència per la caiguda de l'Imperi otomà. Per aquest buit de domini i de poder, qui ocupe el seu lloc, dominarà el món. Pensa en Rússia, perquè considera que russos i asiàtics tenen una mentalitat semblant.

La missió espanyola a Àfrica, ens recorda a la que va tenir en el passat en la civilització del continent americà, segons paraules de Castelar, arreplegades pel marquès de la Florida "Dios nos señala con el dedo el camino a África"⁷¹⁸, on era l'avenir. Sevilla qualifica Donoso d'africanista convençut, ja que ens trasllada la necessitat de continuar la política exterior espanyola tradicional, iniciada pel cardenal

⁷¹⁷ Juan Donoso Cortés, citat per Diego Sevilla Andrés, "Donoso Cortés y la misión de España en África", *Arbor*, (1955) p. 9.

⁷¹⁸ Marquès de la Florida. El text procedeix del discurs de Castelar pronunciat al Teatro Real de Madrid a l'agost de 1854. Citat per Diego Sevilla, *África en la política española del siglo XIX*, CSIC, Madrid, 1960, p. 10.

Cisneros respecte al nord d'Àfrica en els temps dels Reis Catòlics, i que va continuar Carles V. Donoso lliga el destí i la missió civilitzadora amb la qüestions materials considerades menors, però que no cal menysprear: qüestions territorials i econòmiques relacionades amb l'exportació agrícola tradicional espanyola que es remuntaven a l'època romana. Diego Sevilla, ho relaciona fins i tot amb etapes de la humanitat anteriors: a la prehistòria hi ha un corrent que lliga el puntal europeu amb el continent africà. Aquesta doctrina política, pensa Sevilla, aprofita també en el seu temps, és la que va seguir el règim franquista des de 1939. És tan gran la similitud, ens diu Sevilla, que podria ser incorporada com un discurs del Ministeri d'Afers Exteriors.

La política exterior espanyola al segle XIX

Altres assumptes que condicionaven la política exterior espanyola el 1837, estaven determinats en gran mesura, per les relacions de veïnat amb França, Portugal i Anglaterra. Aquesta nació, amb l'ocupació del penyal de Gibraltar, segons Donoso, trencava la unitat territorial, moral, religiosa i política, a més a més exercia una gran influència sobre Portugal, i li servia per a controlar els seus interessos a la Mediterrània. Donoso Cortés estimava aleshores que Portugal estava desintegrada moralment i espiritualment. La seua malaltia era *el mal francès* i estava, a més, contaminada de francmaçons i pensament revolucionari.

Recordava Diego Sevilla, les reflexions dels ministres Areilza i Castiella referides a la influència negativa de l'*Enciclopèdia* sobre la política exterior nord-africana. Els seguidors espanyols d'aquest corrent ideològic, consideraven l'ocupació d'aquells territoris com una qüestió de l'època dels bàrbars. Però, en anar-se'n Espanya d'aquelles colònies, prompte foren ocupades per alguns d'aquests països. Tant en els afers relatius a Portugal, com ara en els nord-africans, Donoso Cortés estimava necessari exercir la influència espanyola perquè aquests territoris pogueren ser alliberats del control de França i Anglaterra. A més a més, en les relacions internacionals europees hi havia altres posicionaments: a Alemanya li interessava col·laborar en la solució del problema entre marroquins i espanyols per beneficiar les seues polítiques imperialistes. El professor Sevilla pensa que una de les millors qualitats de Donoso Cortés com a diplomàtic va ser la d'entendre la subordinació d'aquesta disciplina a la política. Diego Sevilla adverteix del perill que suposava per a Espanya la internacionalització del problema africà. També assenyalava que dins dels sectors econòmics amb interessos a

Àfrica, n'hi havia molts, tanmateix defensaven la sobirania del govern marroquí i la seua integritat territorial, i estaven tan en contra d'una dominació total espanyola com d'una de francesa o anglesa. Tot el contrari que els pobladors i governants d'aquests dos països. Segons el professor Sevilla, la problemàtica en la relació amb Àfrica i Portugal és per a Donoso una qüestió definitiva i permanent. Totes dues determinen la política exterior i condicionen la interior i actuen com un parèntesi al llarg de la història. Com el 1936, (en què va viure i col·laborar Sevilla) o els esdeveniments de 1909, "el ferreràs". Critica contínuament en el seu discurs polític les interferències dels països europeus al règim franquista, i les considera un corrent historiogràfic europeista.

La relació històrica entre moros i cristians

El 1764, el Consell de Castella no mostrava gaire interès en l'ocupació del Marroc, a causa del cost que suposaven les despeses necessàries per al manteniment. Tan sols mostrava una mica d'interès a mantenir Ceuta i Orà. Cap al 1854 les relacions de veïnat amb els marroquins no eren totalment dolentes, malgrat que des de cada país, segons ho veia Sevilla, es recelava de les intencions respecte a la qüestió territorial. El Marroc era acusat de les seues aspiracions històriques de reconquesta de l'Al-Andalus, i el veí africà es queixava de l'ansia absorcionista espanyola. No feia gaire temps les relacions amb el Marroc havien estat millors, el soldà considerava el ministre espanyol a Tànger com un conseller, i el govern de la reina, un aliat polític.

Durant el regnat de Carles III, la relació política espanyola amb el Marroc governat pel Sidi Mohamed Ben Abdellah va ser relativament tranquil·la. Aquest dirigent va intentar modernitzar el seus dominis, i va establir tractats de pau amb diversos països: Suècia, República Veneciana, França, Espanya, Portugal i Àustria. El Sidi va afavorir llavors els interessos espanyols, com és pot veure en la informació emesa per la Junta d'Estat:

Solo falta que la Junta, dice, tenga presente la buena correspondencia que hemos debido al rey de Marruecos, y la razón que hay para conservarla. Durante la guerra con Inglaterra, no sólo no nos ha inquietado ni dado motivos de sospecha, sino que os ha confiado parte de su Erario, depositando crecidos caudales en Cádiz, y nos ha flanqueado sus puertos para estacionar en ellos nuestras embarcaciones de guerra, permitiéndolas hostilizar y perseguir dentro a nuestros enemigos, cuando venían a socorrer la plaza de Gibraltar⁷¹⁹.

⁷¹⁹ *Instrucción reservada sobre dirección de la Junta de Estado*, BAE, tom CXV, pàg. 398.

Citat per Diego Sevilla en *Àfrica en la política española...* pàg. 19.

Segons Sevilla, l'afer africà inicialment tan sols preocupava la classe dirigent; quan passa el temps, els esdeveniments tindran caràcter nacional. Des de la guerra de 1860 fins al 1893, es produeixen en la població, sovint, reaccions d'entusiaste popular i s'aplaudeix els soldats que van a lluitar contra el moro, almenys açò diu Sevilla. Aquestes manifestacions eren induïdes per una part de la classe política i la premsa afí a aquests grups. Des de les instàncies de govern i províncies interessades, també es difon una imatge costumista de Marroc i la representació de la bravura de l'exèrcit espanyol com va fer Mariano Fortuny, becat per la diputació de Barcelona, en un dels seus quadres més coneguts.⁷²⁰

El record dels moriscos i de l'Al-Andalus en l'imaginari popular va reviscolar el 1838 amb la publicació d'una col·lecció de novel·les. Entre aquestes destaca *Cristianos y Moriscos* de Serafín Estébanez⁷²¹. Aquesta obra, ens diu Diego Sevilla, conta les desventures amoroses entre membres d'aquests grups, que produïen en nombroses ocasions conflicte i enfrontament social, conseqüència, sens dubte, de les relacions històriques d'ocupació territorial mútua: “ La causa verdadera de la guerra fueron las provocaciones, la animosidad, el odio que dividía a cristianos y musulmanes de los Estados vecinos. El marroquí detestaba al extranjero, sobre todo al europeo, y más aún al español considerado como elemento integrante de una nación”⁷²².

La justificació a l'ocupació colonial

La problemàtica derivada de la situació geoestratègica espanyola, va influir de manera determinant en la política nacional del segle XIX, en paraules de Francisco

⁷²⁰ Francisco Javier Barón Thaidigsmann (coord), *Fortuny (1838-1874)*, Madrid, Museo del Prado, 2017.

⁷²¹ Serafín Estébanez Calderón, *Cristianos y Moriscos*, BAE, tom, LXVIII, pàg. 101 i 131. Citat per Diego Sevilla en *África en la política española...*, pàg. 45. Serafín Estébanez. Màlaga (1799-1867). Poeta, arabista, escriptor costumista i flamencòleg, historiador i advocat. deològicament va iniciar-se en el liberalisme i després va situar-se al vessant més moderat d'aquest corrent polític. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/9087/serafin-estebanez-calderon>.

⁷²² A. Joly, *Historia crítica de la Guerra de África 1859-1960*, Madrid, 1910, pàg. 11. Citat per Diego Sevilla en *África en la política española...*, pàg. 79.

Silvela⁷²³ (en qui es recolza Sevilla): "la más capital para el porvenir de nuestra raza". El pensament de Silvela reflecteix la delicada qüestió marroquí i la justificació des del conservadorisme liberal del colonialisme: "els portàvem civilització i progrés" i protegíem les nostres fronteres i interessos:

Marruecos, cerrado al comercio, a la civilización, a la explotación de sus minas y de sus tierras, al aumento de población, al consumo y cambio de productos, sea beneficio y riqueza para nosotros, cuando, por el contrario, es motivo de pobreza, de esterilidad y de estancamiento para España, y lo aceptamos y lo debemos mantener tan sólo para evitar males mayores de orden político e internacional. Nuestra situación en toda nuestra frontera Sur es semejante a la de un propietario cuyos terrenos no tienen luz, ni aire, ni comunicación por uno de los lados de su finca; y si la seguridad de su inmueble resultara amenazada porque le abrieran una calle, claro es que haría muy bien en resistirlo; pero el daño de la incomunicación no sería por ello menos cierto, y lo que debería desear es conciliar con la prudente seguridad el razonable beneficio⁷²⁴.

Sobre aquesta mirada es fa indefugible citar a Said, que analitza el desenvolupament dels tòpics europeus sobre el món àrab islàmic i oriental, i a Juan Goytisolo on es mescla història, cultura i antropologia⁷²⁵. Però seguim. Evaristo de Ventosa, des d'un posicionament ideològic d'esquerra i republicà, propugnava, una unió de països europeus amb interessos colonialistes que coordinara aquestes qüestions, per ser més eficients i productius en el desenvolupament i explotació de les colònies, l'eurocentrisme que dimana la proposta no està gaire allunyat dels plantejaments liberals:

África, la ardiente África, ha consumido muchos miles de europeos y grandes tesoros, en una tarea muchas veces empezada y abandonada [...] Dominar por el número, al mismo tiempo que por la bondad y las dádivas a los pobladores, abrir caminos,

⁷²³ Francisco Silvela (1843-1905). Líder conservador va ser ministre i president, iniciat en la política en les files del Partido Liberal Conservador de Cánovas. Historiador, jurista i assagista. Col·labora en: *El Tiempo*, *El Imparcial* i *Época*. Va lluitar contra el torn de partits i el caciquisme. És el precursor del reformisme des de dalt d'Antonio Maura. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/8262/francisco-silvela-y-de-vielleuze>.

⁷²⁴ Francisco Silvela, *La cuestión de Marruecos por un Diputado a Cortes* (1901), *Artículos, Discursos, Conferencias y Cartas*, III, Madrid, EDITAT, 1923, p. 115. Citat per Diego Andrés en *África en la política española del siglo XIX...*, p. 8.

⁷²⁵ Edward W, Said, *Orientalismo*, Barcelona, Debolsillo, 2012; Juan Goytisolo, *Autobiografía y viajes al mundo islámico*, vol V de les *Obras completas*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2008.

establecer nuevas poblaciones, desecar lagunas y pantanos [...] todas estas transformaciones que deben regenerar el África. Lo mismo a su territorio y clima que a su población, podrán llevarse a cabo por la federación europea ⁷²⁶.

L'estudi de les actes del Congrés de 1872 i del Congrés Geogràfic de 1883, donen a Diego Sevilla la dimensió de la qüestió marroquina: un problema que afecta greument la integritat i independència nacional. Hem d'alliberar-nos, ens diu Sevilla, dels manuals d'història importats que enterboleixen la realitat més clara. Constata les manifestacions jubilars populars que van acompanyar les campanyes militars el 1860 i 1863. Actitud que contrasta, amb situacions posteriors el 1902, 1909 i 1911. Considerades pels més crítics com una aventura en benefici de la carrera i glòria dels militars i perquè els capitalistes feren negoci.

Per a Sevilla, *el Desastre*, va ser el comodí en el qual certes esquerres europees, van aprofitar perquè la nostra societat s'infectara d'anticolonialisme i antibel·licisme. D'aquests posicionaments dogmàtics, lliura tan sols el govern de Canalejas. Crida també l'atenció Diego Sevilla sobre el que denomina l'oblit de l'avi pels néts. Hi ha un esquema mental massa simplista, segons el qual, l'esquerra política abaixa els pressupostos militars i apuja els docents, mentre que la dreta, és africanitzant i imperialista. Per reforçar aquesta argumentació, el professor Sevilla ens recorda l'entusiasme de Castelar per la qüestió africana i el silenci posterior de la minoria republicana en les Corts d'Alfons XIII. O l'oblit posterior de la Institución Libre d'Enseñanza, que en el seus primers "pamflets", *Boletín*, estan impregnats d'africanisme. De manera semblant, el Moret de 1888, no és el mateix el 1909, quan va aprofitar els esdeveniments del barranco del Lobo per posar entrebancs a Maura.

L'arribada a la presidència de la nació d'O'Donnell el 1860 és qualificada per Diego Sevilla de semipronunciament. L'actuació política d'aquest militar, guanyador de la Guerra Carlina, no va ser gaire conciliadora, ni va administrar ben bé el seu poder en la pau: va aclaparar, estigmatitzar i perseguir judicialment fins i tot els seus enemics

⁷²⁶ Evaristo de Ventosa, *La Regeneració d'Espanya*, Barcelona, 1860, pàg. 364. Citat per Diego Sevilla Andrés, *África en la política española del siglo XIX*, p. 9. Evaristo de Ventosa és el pseudònim de Fernando Garrido Tortosa (1821-1883). Pensador i propagandista del socialisme i republicanisme anticlerical, empresonat diverses vegades pel seu activisme. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/10503/fernando-garrido-tortosa>.

polítics, també els conservadors⁷²⁷. Intentà, a més a més, crear situacions polítiques que el feren indispensable. Sosté Sevilla que el context polític en què va emergir la qüestió africana necessitava alguna cosa més que fervor patriòtic, davant de tanta ofensa patida per Espanya: la unitat nacional. El 22 d'octubre de 1860, el Congrés espanyol va declarar la guerra al soldà del Marroc, esdeveniment juntament amb la Guerra de la Independència, tal com molts assenyalaren llavors, que van quedar en la memòria del poble. De vegades, ens diu, utilitzar la violència interior o exterior estalvia calamitats més grans.

A l'entusiasme en l'anomenada lluita contra el moro i l'exaltació del patriotisme nacional, des de la premsa, van afegir-se escriptors de renom d'aquell temps. Pedro Antonio Alarcón, d'ideologia arrelada en el patriotisme més tradicional, va publicar articles: "Diario de un testigo de la Guerra de África" i altres de semblants. Benito Pérez Galdós posava el contrapès amb una visió més independent i menys patriòtica en l'obra: *Aita Tettauen*. L'admiració per l'aventura africana es feia palesa en l'embarcament de les tropes, com si a una festa anara i on s'aclamava l'exèrcit i es demanava venjança per la sang vessada. De poc servien les notícies, referides a les primeres víctimes que reposaven ja en terra africana, i als ferits, que molt prompte van tornar a casa.

Canvi d'opinió respecte a l'ocupació colonial

Aquesta visió sobre la problemàtica nord-africana iniciada el 1860, va anar canviant i agreujant-se amb la militarització i la llarga durada en el temps de la conformació de les partides d'homes destinades a les colònies. Com el mateix Sevilla assenyalava, en *El Socialista* del 01/06/1910 ja es criticava l'ocupació del Marroc i la utilització de l'exèrcit al servei dels interessos dels accionistes empresarials. Donoso sosté que aquells que s'oposen a la política exterior tradicional espanyola són, a més a més, els que volen fer desaparèixer l'ordre establert, per la qual cosa, la millor política internacional té més a veure amb la unitat interior que amb els cuirassats de guerra.

⁷²⁷ Leopoldo O'Donnell (1809-1867) Santa Cruz de Tenerife. Militar i polític d'origen irlandès. En la Guerra Carlina lluita en el bàndol isabelí i derrota el general Cabrera. Va participar en diversos pronunciaments. Va fundar la Unión Liberal. Fou capità general de l'Havana i va comandar les tropes en la Guerra del Marroc el 1860. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.es/biografias/8508/leopoldo-odonell-y-joris>.

Per a explicar el canvi de sensibilitat popular respecte al Marroc i la guerra, no són prou, per al professor Sevilla, el *finis hispanie* de 1898, que com *El Quixot*, ens van deixar curats de l'esperit d'aventures colonials. En aquest canvi va tenir molt a veure:

La opinión pública es algo que se fabrica y no surge espontáneamente. Son muchos los privilegiados que pueden formar una opinión. Desde la cátedra al periódico, sin olvidar el mitin o la conferencia, se forma la opinión pública de un pueblo, que no tiene de espontáneo más que el objetivo que le regala el demagogo fabricante, para su provecho⁷²⁸.

Argumentació que ben bé aprofita, a tot tipus de persones, èpoques i sistemes polítics. Estima Diego Sevilla que la consideració sobre la utilització de la guerra de 1860 pel govern com una mena de maquiavel·lisme polític per a resoldre conflictes interiors és probable. Pensa també que una política exterior més prudent hauria evitat la guerra. Hi ha qui pensa que la guerra va ser un fracàs. Sevilla, contràriament, considera que llavors va començar el prestigi d'Espanya; aquesta situació va acabar trenta anys després, amb l'acord forçat entre el Marroc i Espanya. De fet, la declaració de guerra de 1860 al Marroc va ser una reacció desmesurada als incidents de Ceuta: un grup de rifenys van atacar les garites de defensa espanyoles en construcció i van trencar i ultratjar l'escut d'Espanya. La guerra va costar-hi 7.777 vides, i no va aconseguir, segons Sevilla, alçar l'ànim del poble espanyol ni el prestigi d'Espanya. Diplomàticament, es va errar en deixar de banda inicialment la mediació diplomàtica anglesa, per a després en el tractat de Uad-Rass amb Muley-Hassan – que pareix redactat pels anglesos - acceptar la presència permanent comercial anglesa i francesa. Una altra de les crítiques que se li van fer, va ser, convertir un assumpte nacional bilateral en un conflicte internacional. La guerra es va comandar, pensa Diego Sevilla, amb gran frivolitat i poca preparació militar. L'ocupació de Tetuan va ser un error i un excés, també com objectiu militar estratègic.

Resposta de Diego Sevilla, a la crítica històrica de la guerra i la política colonial

Una de de les queixes més freqüents en el discurs polític de Diego Sevilla es refereix al tractament negatiu que es dóna a Espanya històricament i a la seua política imperialista; finalment sempre ens trobem la llegenda negra:

⁷²⁸ Diego Andrés en *África en la política española del siglo XIX...*, pàg. 245.

Ahora que tanto inquieta, a tirios y troyanos, la situación de África debemos pensar en las responsabilidades. Si a España se achaca, frívolamente, cualquier eversión suramericana, haciendo balance exclusivamente negativo de nuestra presencia, también, aunque con más serenidad debemos enjuiciar nosotros los sucesos de África. No pretendo equiparar la acción civilizadora hispánica con la colonizadora de otros pueblos, sino devolver los argumentos[...] A la par, espero, sirviendo a la verdad, hacerlo a mi Patria aquejada en este sector de una leyenda negra de prejuicios interiores -presentes o pretéritos- que abastecen los historiadores extraños, y el desprecio de los propios, al menos hasta época reciente⁷²⁹.

Per lluitar contra aquestes teories antiespanyoles, Diego Sevilla, cerca el suport ideològic d'Unamuno, aprofitant-se de les paraules pronunciades pel filòsof a la Universitat de Salamanca, en la conferència pronunciada (14/09/1910) en commemoració del centenari de les Corts de Cadis. Aquesta dissertació és una mena de discurs patriòtic i anticomunista, que segons Sevilla, ha de situar-se en el temps de la ferrerada i l'ofensiva socialista, al servei del capitalisme francès i en contra de la política africana de Canalejas:

Nuestra misión en África y aun en Europa, que puede verse de nuevo en peligro [...] por la singular ceguera de no pocos españoles, los más de ellos de nueva fe, que acaso un día sufran el desengaño que los afrancesados de hace un siglo sufrieron; españoles que se empeñan en no ver en nuestra acción en África nada más que un ensueño loco o una empresa de intereses privados. Españoles que amenazan con huelgas y motines si se persiste en reconquistar en África la independencia nacional y que coadyuvan, no sé si todos y siempre por pasiones políticas o por fanatismos de convicciones, a la campaña de calumnias y embustes con que por ahí fuera el internacionalismo antipatriota de todas las patrias, de empañar el nombre de España, uno de los pueblos más libres hoy y uno de aquellos en que menos se persigue el pensamiento⁷³⁰.

No s'ha de menysprear els esdeveniments i conseqüències del *Desastre*, en la mentalitat dels espanyols, en un ambient social, ens recorda Sevilla, infectat d'antibèl·licisme i anticolonialisme. Per a Diego Sevilla, la qüestió africana juntament amb la relació amb el veïns portuguesos són els afers més important de les relacions internacionals espanyoles:

⁷²⁹ Diego Sevilla Andrés, *África en la política española...*, Madrid, 1960, pàg. 12-13-15. Aquest tema de la llegenda negra, segueix a hores d'ara essent emblemàtic cddels debats historiogràfics i, més especialment, ideològica. Veure María Elvira Roca Barea, *Imperiofobia y leyenda negra: Roma, Rusia, Estados Unidos y el Imperio español*, Madrid, Siruela, 2016: José Luis Villacañas, *Imperiofilia y el populismo nacional-católico: Otra historia del imperio español*, Madrid, Lengua de Trapo, 2020.

⁷³⁰ M. de Unamuno. Citat per Diego Sevilla Andrés, *África en la política española...*, pp. 15, 16.

Me ha interesado hurgar en la conciencia nacional, para ver hasta dónde la cuestión africana es un tema eterno, de radical hispanidad, y no aventura gloriosa o triste, es igual de un momento. España, de aceptar esta interpretación, habría recurrido a Marruecos, perdidas las tierras de América. Era una salida de emergencia, que pudo, o no, ser necesaria. Si entendemos que las relaciones hispanomarroquíes están en la entraña nacional, su actividad creciente durante el siglo XIX es la respuesta acabada⁷³¹.

Altres opinions sobre la política africana: Galindo Herreros i Fraga Iribarne

“España, punto clave para una comprensión entre Europa y Africa, según el pensamiento de Donoso Cortés” (1954)

La importància de les relacions exteriors en el pensament de Donoso

Per a Santiago Galindo⁷³², el pensament de Donoso provoca l’admiració arreu del món perquè va ser el primer a sistematitzar les nostres polítiques. Creu que Joaquín Costa⁷³³ el va conèixer i elogiar, a l’Ateneo de Madrid. Sobre Ángel Ganivet⁷³⁴, ens diu

⁷³¹ Diego Sevilla Andrés, *África en la política española...*, Madrid, 1960, pàg. 243.

⁷³² Santiago Galindo Herrero (Saragossa 1920 - Madrid 1977). Doctor en Dret i Ciències polítiques, diplomata en Sociologia, periodista. Va col·laborar activament amb el règim franquista. Fou secretari de l’Ateneo de Madrid durant la presidència de Florentino Pérez Embid i director del periòdic *El Alcázar*. Va ser governador civil de *Santa Cruz de Tenerife* i va dirigir la Compañía Telefónica Nacional. Obres: *Breve historia del Tradicionalismo Español* (1956), *Donoso Cortés y su teoría política* (1957), *Kennedy y las comunicaciones sociales* (1967). Veure, <http://www.ecured.cu>, visitada el 3 d’octubre de 2017.

⁷³³ Joaquín Costa Martínez. Montsó-Osca (1846)-Graus Osca (1911). Jurista, economista, historiador i polític. El representant més important del regeneracionisme va enfrontar-se al caciquisme, l’oligarquia i la monarquia. Va desenvolupar una tasca importantíssima: educativa, social i política, amb la finalitat de modernitzar i europeïtzar Espanya. Col·laborà amb Francisco Giner de los Ríos i la Institución Libre de Enseñanza. Va estudiar i va intentar modificar les relacions de la propietat, l’agricultura, els sistemes comunals i el control de les aigües. Costa volia portar els intel·lectuals a la política, malgrat que ell mateix va fracassar en aquesta activitat. A més a més, va participar en el debat vuitcentista al voltant de les colònies i l’abolicionisme. El seu lema polític fou: escuela, despensa y siete llaves al sepulcro del Cid. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/5207/joaquin-costa-martinez>.

⁷³⁴ Ángel Ganivet García (Granada 1865- Riga-Letònia 1898). Fou lingüista, filòsof i

que no era massa favorable a les propostes polítiques del marquès de Valdegamas. De manera ben diferent opinava sobre Donoso Juan Vázquez de Mella⁷³⁵, “Verbo de la tradición”, en paraules de Santiago Galindo. Per a Alfonso Botti, Vázquez de Mella en la I Guerra Mundial va mantenir una posició germanòfila, i va criticar els anglòfils pels interessos nacionals sobre Gibraltar. Donoso, ens recorda, era manifestament antibritànic, afirmava que Déu va crear dues races: la humana, per posseir, gaudir, explotar la terra i sobreviure. Després va crear l’anglesa, aquesta volia posseir la humana per sotmetre la seua voluntat i posar-la al seu servei. Considerava clau en les relacions exteriors una bona relació amb França, que representa Occident i la civilització, en contraposició a la frontera sud, que ens assimila al continent africà i la seua cultura: “África, en vez de llegar al estrecho de Gibraltar, llegaría a los Pirineos, y los españoles habríamos tenido el honor de dejar de ser españoles, para ser africanos”⁷³⁶.

bibliotecari. Se’l considera el precursor de la generació del 98. Des del cristianisme, va anar allunyant-se del catolicisme i acostant-se a l’home, mai no va oblidar els més febles. La seua cosmovisió va ser espiritualista, i pel que fa a Espanya, en *Idearium*, la va simbolitzar com una mare de Déu dolorosa rodejada del positivisme i de l’escepticisme del segle XIX. Va viure amb incertesa vital i angoixa espiritual, i va morir d’acord amb el seu tarannà vital, suïcidant-se. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/10157/angel-ganivet-garcia>.

⁷³⁵ Juan Vázquez de Mella y Fanjul. (Cangas de Onís - Astúries 1861-1928). Advocat, periodista i polític. Va abandonar la militància carlina, i va fundar el Partido Católico Tradicionalista. Se’l considera com el renovador del carlisme després de la desfeta de 1876. Va participar en el Congrés Antimaçònic de Trento el 1896. El 29 de maig de 1929 va pronunciar l’últim discurs de la seua vida: Divinidad de la Iglesia Católica. L’essència del seu pensament polític es nodreix de Balmes, Donoso Cortés i la doctrina social de Lleó XIII. L’ideari polític de Vázquez de Mella era: tradició, catolicisme, pàtria i monarquia, dins d’una organització de naturalesa orgànica, en què la sobirania resideix en el cos social compost per: família, municipi, regions i institucions forals, que conformen tots junts la unitat de la pàtria. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/5007/juan-vazquez-de-mella-y-fanjul>.

⁷³⁶ Juan Donoso Cortés, Citat per Santiago Galindo Herrero, “España, punto clave para una comprensión entre Europa y África”, *Arbor*, (1955), 33 i 35.

La qüestió colonial espanyola: afer nacional i continental permanent

Segons Santiago Galindo, per a Donoso, l'interès primordial, permanent i secular del nostre país al nord d'Àfrica és la dominació territorial o competir amb les altres nacions. Aquesta política caldria reproduir-la a la Mediterrània. El gran esforç colonitzador de França ha fracassat, ens diu, no per l'errada de l'home, sinó perquè Espanya, com ja ha passat altres vegades, té la providència de la seua part. A més de geografia, clima, i cultura hereva de l'ocupació musulmana peninsular. Galindo considera Donoso profètic quan manifestava el perill que suposava per a Europa una França ocupada en la defensa de les fronteres africanes. El país veí representa el manteniment dels valors occidentals davant la irrupció de Rússia i la seua fonamental influència en l'est. Donoso Cortés ja va veure: "El predominio de Rusia en una etapa venidera, que nosotros hemos visto, en el que la revolución triunfante en San Petersburgo agruparía a todos los pueblos eslavos bajo el dominio de una exclusiva voluntad - la de un "plebeyo de satánica grandeza"- fijó la línea del Rhin como ideal para la concentración de las fuerzas que defendieran la embestida revolucionaria"⁷³⁷.

La personalitat espanyola: herència material i cultural rebuda dels musulmans

Segons Donoso, el tarannà de la nostra nació és meitat africà i meitat europeu, pont entre les dues cultures i civilitzacions i vehicle de concòrdia i enteniment, entre la cultura europea i l'africana. La personalitat espanyola té una continuïtat moral entre ambdues cultures, és alhora primitiva i culta. El nostre paisatge, ens diu Galindo, ens ajuda a recordar el passat àrab en algunes ocasions. La nostra manera de ser: una fusió integral entre el costum llibertí i llibertari de l'Europa cristiana i la duresa i rigidesa africana. De manera semblant està formada la família espanyola: tradicional i cristiana. En qüestions militars pensa que també hi ha una solució de continuïtat militar entre el general francès i el cabdill africà: el guerriller d'Espanya. El resultat del nostre procés militar, afirma, és l'exèrcit espanyol actual (1954), enveja i model en tot el món. De manera semblant, el marquès de Valdegamas considera que el tarannà espanyol

⁷³⁷ Juan Donoso Cortés, Citat per Santiago Galindo Herrero, "España, punto clave para una comprensión entre Europa y África", pàg. 37.

conforma una solució de continuïtat entre el mahometisme fatalista africà i el catolicisme filosòfic francès. El catolicisme espanyol pensa que destaca per les seues tendències fatalistes i reflexos orientals, cosa que no pareix massa ortodoxa des del vesant dogmàtic religiós, però és vàlida en la pràctica religiosa quotidiana.

L'encàrrec missional del Nostre Senyor a Espanya

Galindo pensa que Europa té una missió civilitzadora a Àfrica que pot fer-se mitjançant la mediació espanyola. Àfrica ens pot transmetre les seues virtuts: espiritualitat, renúncia, sacrifici i heroisme, en un temps en què Europa agonitza com a conseqüència del vici i del luxe. És hora d'acabar amb vells prejudicis com aquell d' "España comienza en los Pirineos". Europa i Àfrica necessiten Espanya de manera semblant, res poden fer sense el consentiment i l'acord nostre. Per a Donoso Cortés, l'herència rebuda dels àrabs va ser bastant favorable, no li importa descriure positivament les qüestions referides a la seua cultura, coneixements científics, i fins i tot el tipus de societat i manera de relacionar-se. Una altra qüestió és la doctrina islàmica. Hi hagué un temps d'endarreriment cristià en què sols es superava els àrabs en l'art de la guerra: els cristians sol atresoraven la seua fe. Una vegada aconseguida l'eliminació de la influència anglesa sobre Portugal, ens diu, i amb França sense tant de pes internacional, és el moment del nostre país. Espanya té autoritat i mitjans per a concloure la missió que el creador li va encomanar quan fixà les posicions dels estats, dels pobles i de les races. L'última centúria, des de la desaparició de Donoso Cortés, en la nostra nació van complint-se el seu desig i il·lusions: "Sobre todo en los últimos años, a partir de 1939, bien favorables para nosotros"⁷³⁸.

Per a Galindo, la prova més gran de la genialitat de Donoso va raure a fer la previsió del remei que necessitava Espanya per a tornar a ser gran: la unidad arma española: "Dad unidad a España y tremolarán en Lisboa los pendones de Castilla, y se derramarán por el mar de ella conocido las naves castellanas, y ceñiremos con nuestros brazos al África, esa hija acariciada del sol, que es esclava del francés y que debiera ser nuestra esposa"⁷³⁹. Gràcies a la unitat aconseguida al nostre país, ens recorda, van

⁷³⁸ Santiago Galindo, "España, punto clave para una comprensión entre Europa y África, pensamiento de Donoso Cortés", *Arbor*, (1955), p. 44.

⁷³⁹ *Ibidem*, p. 45.

complint-se les aspiracions espanyoles. No li causa gens de sorpresa que, als cents anys de la seua mort, les visions històriques de Donoso Cortés continuen vives. Les prediccions de Donoso van ser amagades mentre va viure. Hi ha hagut una centúria de soterrament ideològic pel seu catolicisme i tradicionalisme, sobretot a Espanya, però aquesta marginació no ha pogut fer desaparèixer la brillantor i fluïdesa de la seua doctrina.

“Donoso Cortés ante la crisis de España: su visión ante el problema africano” (1954)

La figura de Donoso Cortés, sosté Manuel Fraga, projectava en l'opinió pública una imatge contradictòria, produïda pel missatge de la seua doctrina i el comportament en la seua vida. Tal com arplegava llavors la cobla popular: “Mártir, plenipotenciario, ex diputado y marqués”⁷⁴⁰. Costum espanyol: menysprear els mèrits propis, mentre que a Alemanya era qualificat com un dels grans oracles del segle XIX.

Empremta de la cultura àrab i diferència entre les dues religions

Segons Fraga, Donoso Cortés fa una reflexió filosòfica sobre la influència cultural i religiosa rebuda, conseqüència de l'ocupació musulmana. Va publicar en la *Revista de Madrid*, el 1838, dos articles: “La monarquía absoluta de España”. Donoso ens recorda que l'islamisme, des dels deserts d'Aràbia, va expandir-se molt ràpidament. De la mateixa manera i, especialment a la nostra península, va anar retrocedint. Això va ser per la diferent qualitat doctrinal de les religions: la cristiana, després de ser vençuda, va recobrar la seua primitiva puresa. L'islam va decaure perquè els seus principis constituents eren efímers i erràtics, i limitaven la llibertat i la perfectibilitat: “El Código del Profeta, sancionando el dogma de la fatalidad, y sujetando a reglas escritas, inalterables e inflexibles. [...] El Corán, que en su inflexible rigidez purifica todo cuanto toca, sólo reconoce una virtud social y una forma de gobierno: la resignación y el despotismo”⁷⁴¹. Conseqüència d'aquests principis, considera Donoso, són: la peresosa

⁷⁴⁰ Manuel Fraga Iribarne, “Donoso Cortés ante la crisis de España: su visión ante el problema africano”, *Arbor*, (1955), p. 49.

⁷⁴¹ J. Donoso Cortés, *Revista Madrid*, núm. 1-2, (1838). Citat per M. Fraga Iribarne, “Donoso

vegetació i immobilitat del poble musulmà, agreujades a la península Ibèrica per les onades arribades amb Tarik i Muza, conformades per gent de procedència molt diversa. Conclou l'article dient: la cultura refinada i el meravellós esplendor musulmà eren en realitat pseudocivilització i barbàrie.

El discurs sobre las relacions diplomàtiques d'un home d'Estat

Ens diu Manuel Fraga que els únics països que històricament han tingut una política exterior rellevant han sigut Gran Bretanya, els Estats Units i Rússia. Com el marquès de Valdegamas, també creu que, per circumstàncies diverses, Espanya no ha tingut política exterior fins al 1936. Problemàtica estudiada en *Reivindicaciones de España*, llibre escrit per José Arielza i Fernando Castiella⁷⁴². Donoso observava i li preocupava, segons Fraga, el posicionament colonial de França al Magrib. Incideix en la incapacitat francesa de fer l'assimilació cultural a les colònies nord-africanes, fet que Donoso volia fer servir com a eina de pressió sobre França. A més a més, Fraga n'afegeix una altra: les conseqüències que tindrien sobre l'agricultura espanyola.

Les profecies de Donoso en el temps de Fraga

Manuel Fraga considera que hem d'aprofitar l'herència ideològica rebuda, creu que la crisi anunciada pel marquès de Valdegamas ha arribat un segle després. Sosté que Espanya s'ha salvat per aquell instint de conservació que Donoso atribuïa a les societats humanes. Tanmateix, amb el pas del temps, els afers geopolítics i les relacions internacionals han canviat. Espanya, abans que altres països i de manera intuïtiva, ha

Cortés ante la crisis de España: su visión ante el problema africano", *Arbor*, (1955), p. 57.

⁷⁴² Fernando Castiella y Maiz (Bilbao 1907-Madrid 1976). Catedràtic de Dret Internacional Privat i Públic. Ministre i diplomàtic franquista. Va ser voluntari de la División Azul. Com a ministre d'Afers Estrangers, va negociar el 1963 amb la Gran Bretanya el procés descolonitzador de la roca. Va lluitar en contra de l'aïllament internacional de la dictadura franquista i va integrar el règim en l'OCDE i el FMI, i va demanar la sol·licitud d'entrada a la Comunitat Econòmica Europea el 1962. Va col·laborar en les publicacions de l'Asociación Católica de Propagandistas. Veure Real Academia de la Historia, <http://dbe.rah.es/biografias/11466/fernando-maria-castiella-y-maiz>.

desenvolupat una tasca d'ajuda als països africans més endarrerits: “Esta crisis se ha producido gracias a Dios en nuestra generación y al liderazgo de nuestro Caudillo Franco. Y en este momento, en el que vemos cómo muchas de las previsiones de Donoso Cortés se cumplen como hasta el final”⁷⁴³.

⁷⁴³ Manuel Fraga Iribarne, “Donoso Cortés ante la crisis de España: su visión ante el problema africano”, *Arbor*, (1955), p. 64.

4. Cánovas, Maura, Canalejas i regionalisme

"Las posibilidades de Cánovas" (1952)

Altres visions del govern Cánovas i la política de recolliment exterior

Antonio Cánovas és amb Donoso Cortés l'altre polo del conservadurisme espanyol del segle XIX i a Sevilla li va atraure també. Per a la posició de Diego Sevilla sobre Cánovas del Castillo vaig a comentar l'article que va publicar aquest professor a *Anales de la Universidad de Valencia*, "Las posibilidades de Cánovas", en el curs 1951-1952. Però abans faré un comentari de Cánovas i el seu règim.

Ramón Villares i Javier Moreno Luzón en *Restauración y Dictadura*⁷⁴⁴ abracen el període monàrquic entre ambdues repúbliques, sistema que va voler canviar de manera radical la manera de governar. En començar la Restauració, va donar sensació d'estabilitat i prevenció antirevolucionària. Aquesta visió de la historiografia tradicional, ens diuen, és certa, però en part, perquè el citat període va tenir complexes tensions polítiques, contenciosos d'obriers i camperols, enfrontaments civils-militars i clericals-anticlericals amb el Desastre del 98 al rerefons. Ens recorden que els intel·lectuals de l'època de Cánovas van alabar el seu règim i van denigrar el Sexenni; una cosa semblant va fer la Restauració amb la literatura regeneracionista; va crear uns estereotips que van funcionar durant el XX: la historiografia republicana d'Antonio Ramos Oliveira, o la més impregnada de marxisme, de Manuel Tuñón de Lara. A partir dels anys vuitanta fins ara, s'han produït nombrosos canvis pels nous coneixements i enfocaments interpretatius. Cal destacar els treballs de José María Jover Zamora i Raymond Carr, i no pot oblidar-se el magisteri de Tuñón, Jover, Carr, Luis Díez del Corral, Miguel Artola, Jordi Nadal i Josep Fontana entre altres...

⁷⁴⁴ Ramón Villares i Javier Moreno Luzón, *Restauración y Dictadura*, vol. 7, *Historia de España*, dirigida per Josep Fontana i Ramón Villares, Barcelona, Crítica-Marcial Pons, 2009.

En “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”⁷⁴⁵, Javier Rubio ens transmet una visió molt distinta de la coneguda fins ara sobre aquest personatge. Historiogràficament s’ha qualificat la citada política amb el terme francès, *recueillement*: la no formació d’aliances ni compromisos internacionals: “Si la España de Cánovas estuvo al margen de Europa, no fue por falta de voluntad, su falta de peso y de fiabilidad sino porque la condenaban a un forzoso aislamiento”⁷⁴⁶. Cal, ens diu, fer una revisió total sobre el *status quaestionis*; la política exterior que va intentar portar Cánovas durant el regnat d’Alfons XII no va ser en absolut de recolliment, sinó compromesa: aliances militars amb el poder hegemònic europeu. En un article de premsa en *La Época* pel novembre de 1876, que reproduïx la contestació a l’oposició en el Congrés del ministre d’Estat Calderón Collantes expressa de manera molt clara, el desig i la manera de l’executiu de relacionar-se amb top tipus de potències: “La política del Gobierno de S. M. es una política de recogimiento, de concentración de todas las fuerzas vitales del país para reponernos de las grandes pérdidas, de los grandes desastres que nos han ocasionado nuestras continuas luchas civiles”⁷⁴⁷.

Segons Rubio, el terme recolliment no va fer-se servir habitualment aleshores a tots els llocs. Quant a la política interior, Cánovas del Castillo va perseguir la pau interior. La França després de Sedan, una nació derrotada i empobrida per la guerra del 1870, sí que va practicar la política del recolliment, Napoleó III la va continuar i la terminologia va incorporar-se al francès, la llengua diplomàtica d’aleshores. Altrament, la Rússia de Nicolau I sí que va desenvolupar una política exterior expansiva. Diplomàtics i periodistes espanyols no associaven recolliment amb la situació nostra. Historiogràficament, el recolliment referint-se a la política exterior de Cánovas fou introduït als seixanta.

Els historiadors espanyols del segle actual, ens diu Javier Rubio, quan parlen d’aquest fenomen el qualifiquen d’aïllament: Bécker el 1926 en *Historia de las Relaciones exteriores*. També Meléndez en els anys quaranta té la mateixa opinió. Fernández Almagro en els cinquanta ressalta el desig de pau i de bona relació amb

⁷⁴⁵ Javier Rubio, “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”, Ediciones Universidad de Salamanca, Stud. his., Hª cont., 13-14, p. 167-197, p. 167. Vegeu: http://campus.usal.es/~revistas_trabajo/index.php/0213-2087/article/viewFile/5848/5874.

⁷⁴⁶ *Ibidem*, p. 167.

⁷⁴⁷ Javier Rubio, “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”, p. 168.

Portugal. Romanones el 1924, parla de “sistemático absentismo”. En els historiadors estrangers predomina el mot aïllament. Comenta el cas de Laura Pastor Collado, que ressuscita el terme recolliment en la seua tesi del curs 1960-1961, treball que roman inèdit. També anomena Julio Salom Costa, que el 1967 va llançar el recolliment en una obra excel·lent, *España en la Europa de Bismarck*, en què recull escrits del comte Benamar. Rubio considera injust pensar que Cánovas del Castillo perseguira l'aïllament o la neutralitat de manera deliberada: “El recogimiento de Cánovas no excluye, de ningún modo, el llegar a un acuerdo político con las grandes potencias, cuando ello es necesario para la defensa de los intereses españoles”⁷⁴⁸. Ens diu Rubio, que José María Jover, especialista en aquesta qüestió, considera que en la Restauració va ser determinant la consolidació dels esdeveniments de Sagunt i la integritat territorial, objectius compartits per conservadors i liberals: els conservadors mitjançant la política del recolliment i els liberals de l'execució. El 13 de maig de 1875, a iniciativa de Portugal, va plantejar-se una intervenció armada a Espanya amb la finalitat d'acabar amb la Guerra Carlina, focus d'instabilitat europea. Van participar en les negociacions diplomàtiques: Espanya, França, Rússia i Alemanya. Cánovas del Castillo va demanar als emperadors la condemna moral internacional per tal d'acabar amb la guerra comentada. Aleshores va contemplar-se també: “La posibilidad de una intervención militar francesa en España para terminar la Guerra Carlista, si fracasaban otras medidas”⁷⁴⁹, alternativa aparentment contradictòria amb la política exterior del dirigent espanyol, però comprensible en aquell context internacional.

Ens recorda Javier Rubio: el problema de la Guerra Carlina fou de tal magnitud que la diplomàcia francesa va proposar: “La partición de España en dos estados, el alfonsino y el carlista”⁷⁵⁰. Cánovas, va proposar al govern imperial de Berlin una aliança militar amb obligacions mútues, la monarquia d'Alfons XII va despertar llavors les simpaties de l'imperi, però Bismarck no va voler materialitzar els acords. La política exterior de Cánovas del Castillo durant la Restauració no va ser de recolliment, tal com ha afirmat la historiografia dels últims decennis no va excloure els compromisos internacionals, a més de la qüestió militar va formular propostes complementaris perseguint el prestigi exterior. L'Espanya d'Alfons XII no tenia pes ni credibilitat

⁷⁴⁸ Javier Rubio, “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”, p. 175.

⁷⁴⁹ *Ibidem*, p. 182.

⁷⁵⁰ *Ibidem*, p. 184.

internacional. La política exterior va ser de moderació i prudència, degut a les seues limitacions. La comentada política que va pretendre Cánovas amb Alemanya per la tardor del 1857 va ser desmesurada. Va ser més complexa, per no fer una adaptació la qüestió antillana: “Después de Zanjón, a la realista confrontación de medidas de la débil España con las de la gran potencia que deseaba controlar la isla. Y, también, de consecuencias de mucha mayor gravedad, ya que la falta de *comedimiento* de Cánovas en ese caso será uno de los factores cruciales que llevarán, finalmente, a la catástrofe de 1898”⁷⁵¹.

En *Cánovas y la derecha española. Del magnicidio a los neocon*, José Antonio Piqueras, entre les nombroses qüestions abordades, tracta els trets més significatius de la política interior de Cánovas del Castillo. Pel novembre del 1871, ens diu, el règim democràtic estava a punt de girar sobre ell mateix transformant-se totalment. En el debat parlamentari, Cánovas va tractar convincentment el perill que suposava la Internacional. El problema de fons era l’aspiració de la classe treballadora: per a desenvolupar la seua capacitat política es feia necessari un marc legal. El dirigent conservador tenia una preocupació: “Al gran peligro representado por el socialismo debe añadirse el que suponía la democracia”⁷⁵². Entenia la Internacional com l’instrument de classe per a portar endavant l’ideari socialista; la democràcia possibilitava els drets polítics i assolir el poder: “Organizando en libertad la insurrección o sirviéndose del sufragio”⁷⁵³, i per això defensava el sufragi censatari. Va ser molt conscient del que significava la classe mitjana i les seues inquietuds. Durant la Primera República, en el “gran pànic” de l’estiu de 1873, la burgesia va sentir-se amenaçada, es va produir el rearmament dels propietaris i l’enfonsament social del republicanisme.

Segons Piqueras, quan va assumir la direcció del moviment alfonsí, Cánovas gaudia de plens poders per tenir la possibilitat d’actuar de qualsevol manera. Quan va arribar la Restauració, va crear i liderar el Partit Conservador-Liberal. En aquest liberal-conservadorisme, hi hagué també una part important del vell moderantisme, un conservadorisme eclèctic d’arrel unionista i algunes desencantats del Partit Constitucional de Sagasta. La creació d’un partit governamental, ens recorda, va ser el

⁷⁵¹ Javier Rubio, “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”, p. 197.

⁷⁵² José Antonio Piqueras, *Cánovas y la derecha española. Del magnicidio a los neocon*, Barcelona, Península, 2008, p. 188.

⁷⁵³ *Ibidem*, p. 189.

fonament del sistema del torn. La situació política va ser bastant accidentada, de manera diferent com ha afirmat la historiografia convencional de Cos-Gayón a José Varela Ortega. La primera meitat del regnat d'Alfons XII va constituir-se una: “Coalición de partidos y fracciones sellada por la bendición del ministro de la Gobernación, que convocaba las elecciones y proporcionaba la correspondiente mayoría ministerial”⁷⁵⁴. De manera distinta als altres partits, Constitucional, Moderat o els republicans, la formació de Cánovas va estar poc organitzada territorialment i més centralitzada.

L'assemblea de diputats pel maig del 1875, ens diu José Antonio Piqueras, no era molt representativa: dos terços d'aquesta devien l'escó al règim isabelí i al sufragi censatari. De manera que volien establir una legalitat comuna amb la finalitat de refermar el tron, la dinastia i restablir un règim constitucional sense exclusions dins del camp monàrquic. La Constitució de 1876 va restablir el censitarisme. Cánovas va afirmar que el sufragi universal igualitari engendrava inevitablement el socialisme, i així el 17 de novembre de 1876 va afirmar: el proletariat no necessita representants, sinó patrons. Creu que el sufragi universal, practicat per gent indocta i captaire: “Ha de ser el triunfo del comunismo y la ruina del principio de propiedad”⁷⁵⁵. La manera de prevenir-se contra les conseqüències del sufragi universal era reforçar el caciquisme “como medio de control social y una mayor militarización del orden público”⁷⁵⁶. Deia, a més a més, que el poble vendria el vot al millor postor. Va pressionar a la Corona perquè acomiadara els liberals i el cridaren a ell per governar. Per això va rebre protestes populars, crits, i fins i tot alguna pedrada sobre el seu automòbil.

L'aversió per la democràcia de Cánovas del Castillo, ens diu Piqueras, va ser per la suposada incapacitat política del poble, desconfiança que va manifestar també de la classe propietària. Des del Ministeri de la Governació, ens recorda, Posada Herrera considerava normal la “influència moral” dels governadors sobre els electors. El 1889, el conservadorisme de Disraeli i la política social de Bismarck van tenir certa influència en els plantejaments de Cánovas i van modificar “su inicial actitud inhibitoria sobre el orden natural de las desigualdades y condenó el “positivismo zoológico”, nombre que le da al darwinismo social”⁷⁵⁷. Mai no va ser condescendent amb l'organització autònoma

⁷⁵⁴ José Antonio Piqueras en, *Cánovas y la derecha española*, p. 190.

⁷⁵⁵ *Ibidem*, p. 194.

⁷⁵⁶ *Ibidem*, p. 194.

⁷⁵⁷ *Ibidem*, p. 196.

de la classe treballadora malgrat que “admita la existencia del Partido Socialista, de la Internacional reconstituída y de otras sociedades obreras, toleradas por Sagasta a partir de 1881 y legales a raíz de la Leyes de asociaciones de 1887”⁷⁵⁸.

Segons José Antonio Piqueras, Cánovas del Castillo va considerar l’opinió un delict punible, perquè qüestionava els principis socials i per això calia actuar per defensar-los. Fent paral·lelisme amb la situació alemanya i la progressió d’un socialisme legal, pensava que: “Amparado por el sufragio universal, obligaría a oponerle tarde o temprano una dictadura”⁷⁵⁹. Considera, que d’alguna manera el dirigent conservador va presagiar el desenllaç històric del règim que ell mateix va edificar i després el seu replegament: “La ruptura del sistema parlamentario en 1923- de la derecha al antiparlamentarismo decidido y violento de 1936”⁷⁶⁰. Va anticipar, ens recorda, les teories del conservadorisme organicista i antiliberal que una dècada després van començar a Europa començant a la França de Charles Maurras. En la qüestió social va ser un intransigent, el 1871 va considerar idoni fer servir la força contra la classe treballadora; el 1890 va acceptar l’oferiment de Martínez Campos per a ocupar la Capitania General de Catalunya. En un informe a la reina regent, va destacar la necessitat de comptar amb aquest personatge: la falta d’autoritat militar encoratjava els vaguistes. Pel novembre del 1890, en un discurs a l’Ateneu de Madrid, va tornar a repetir la necessitat de la coerció i de l’exèrcit: “Serán a largo plazo, quizás para siempre, robusto sostén del presente orden social e invencible dique de las tentativas ilegales del proletariado”⁷⁶¹. El govern Cánovas, ens diu, va proscriure el sindicalisme i va fer servir mitjans extrajudicials. El 1891 va esclatar la primera bomba en la seu de Foment de la Producció Nacional, la patronal catalana; sets anys després, 34 agents de seguretat no van poder impedir que: “La proximidad de un “iluminado” empeñado en hacer justicia por los “crímenes de Montjuïc”⁷⁶².

⁷⁵⁸ José Antonio Piqueras en, *Cánovas y la derecha española*, p. 197.

⁷⁵⁹ *Ibidem*, p. 197.

⁷⁶⁰ *Ibidem*, p. 198.

⁷⁶¹ Antonio Cánovas del Castillo, Discurso del Ateneo, 10 de noviembre de 1890. Citat per José Antonio Piqueras en, *Ibidem*, p. 200.

⁷⁶² *Ibidem*, p. 200.

Una biografia sobre Cánovas i els *neoon*

Segons José Antonio Piqueras, pel 1891, Cánovas del Castillo s'havia resignat a ser: ““El hábil gerente de un gremio de caciques funcionarios y parlamentarios” y había renunciado a revitalizar la política del país”⁷⁶³, i va consolidar així l’“abominable” sistema del torn. Ens diu que, amb motiu del seu centenari, Charles Benoist va publicar a França una biografia que va tenir gran notorietat aleshores. Aquest autor ultraconservador fou mentor ideològic d’Action Française, va gaudir de l’amistat de Cánovas i va defensar la seua política ultramarina. Va acostar-se a Charles Maurras i el seu moviment, que el 1920, en la *Revue Universelle*, propugnaven l’inevitable tornada al caos: “La “inmensa cuestión del orden”, cuestión universal relativa a las leyes que posibilitan el progreso de la sociedad –jerarquía, propiedad, autoridad, herencia doméstica o dinástica, continuidad y coherencia, etc.”⁷⁶⁴. Action Française va fer un homenatge a Benoist, en què van participar-hi: “Quienes como Charles Maurras o Georges Bernanos habían abandonado “los dogmas democráticos y las esencias liberales”, en palabras del conde de Ruiseñada, un temprano admirador de la escuela francesa”⁷⁶⁵.

El llibre de Benoist sobre Cánovas, ens diu Piqueras, va publicar-se en una editorial vinculada amb l’extrema dreta, en què, Jacques Maritain va defensar Maurras dels atacs del Vaticà, també un llibre de Francesc Cambó en què analitzava l’Itàlia feixista i mostrava benevolència amb el corporativisme i el catolicisme davant de: “La amenaza del socialismo y la acción obrerista en general, a la vez que permitía disociar en la mentalidad burguesa el liberalismo y el progreso económico. El organicismo corporativo era una alternativa a la lucha de clases”⁷⁶⁶. El centenari de la mort de Cánovas del Castillo, ens recorda, s’ha celebrat apropiant-se el sector “neocanovista” més tradicional del personatge. Van incorporar-se, a més a més, joves historiadors. Des de FAES, Miguel Ángel van impulsar la commemoració. La Fundació per a l’Anàlisi i els Estudis Socials (FAES), nascuda a Valladolid el 1989 de la mà del Partit Popular és:

⁷⁶³ José Antonio Piqueras en, *Cánovas y la derecha española*, p. 253.

⁷⁶⁴ *Ibidem*, p. 255.

⁷⁶⁵ *Ibidem*, p. 255.

⁷⁶⁶ *Ibidem*, p. 256.

“Un laboratorio de ideas y políticas fundamentales en el liberalismo y el reformismo”⁷⁶⁷; un gabinet ideològic i una font de càrrecs (1996-2004). La ideologia neocon, ens diu José Antonio Piqueras, s’associa amb la revolució conservadora dels vuitanta: Margaret Thatcher i Ronald Reagan. Els neoconservadors són deixebles de Leo Strauss. En Meditación sobre Maquiavelo propugna la noble mentida o ocultació. Aquesta ideologia es caracteritza per: ideologització de la política, reprovació del consens, bel·ligerància amb l’enemic intern i extern, Estat-Leviatan (retallar drets individuals), patriotisme, revaloració de la religió, neoliberalisme econòmic, desregulació comercial, estimulació de l’enriquiment personal i darwinisme social. Els neoconservadors dels Estats Units són bel·licistes: fan servir la força com a element de poder. Entre les obres més representatives d’aquest corrent: Allan Bloom, *El cierre de la mente moderna*; Samuel Huntington, *El choque de civilizaciones*; Irving Kristol, *Reflexiones de un neoconservador*; William Kristol (fill), director de *The Weekly Standard*; Francis Fukuyama, *El fin de la historia*; Robert Ragan, *Poder y debilidad*; Paul Wolfowitz; França -Guy Sorman, *La revolución conservadora*; Israel- Natan Sharansky, *La lucha por la democracia. El poder de la libertad para superar a la tiranía y el terror*.

La ideologia neocon a Espanya, ens recorda Piqueras, va articular-se primerament en *Nueva Revista* comandada per Antonio Fontán, aquesta publicació fou d’ideologia ultraliberal, enemiga del socialisme i estatisme, cultura cristiana i patriotisme. Fontán va recalar en FAES i els seus mentors van ser: Miguel Ángel Cortés, Esperanza Aguirre, Pilar del Castillo, Alejo Vidal-Quadras, José María Lassalle, Pedro Schwartz i Rafael L. Bardají, personatges que van influir en el govern Aznar. La Fundación Carolina i el Real Instituto Elcano de Estudios Estratégicos també van tenir un paper semblant llavors. La relació entre idees i poder va materialitzar-se en un grup petit d’assessors quan José María Aznar va presidir la Junta de Castilla i León (1987-1989), grup conegut com el “clan de Valladolid”: “Actuó como grupo organizado con las miras puestas en el control de la dirección del Partido Popular, después de la desastrosa gestión de Antonio Hernández Mancha al frente del mismo”⁷⁶⁸.

⁷⁶⁷ José Antonio Piqueras, *Cánovas y la derecha española*, p. 525.

⁷⁶⁸ Ibidem, p. 529.

El professor Sevilla, com he dit abans, va col·laborar el curs 1951-1952 en els *Anales de la Universidad de Valencia*: "Las posibilidades de Cánovas"⁷⁶⁹. Es felicita per la nova producció historiogràfica espanyola d'aleshores, caracteritzada per la superació dels prejudicis de pensadors estrangers parcials i incomplets. Els espanyols, diu, mai s'han preocupat de la història d'altres països. En l'assaig, repassa la política exterior del dirigent conservador restauracionista, i la relació amb la situació interior.

La conducta política, és segons Diego Sevilla, el resultat de la doctrina política aplicada per la classe dirigent i les possibilitats del moment que s'aplica. A més de la tàctica, comptem en el seu desenvolupament la *virtú i la fortuna* maquiavèliques. Per a estudiar la política d'Antonio Cánovas del Castillo, cal fer-ho des de dues vessants, l'essència del seu programa i l'actuació política de l'estadista. A més, Sevilla fixa la mirada en el personatge que sobreix per damunt dels altres: "Los grandes individuos históricos son sólo comprensibles en su lugar; y lo único de admiración en ellos es que se hayan convertido en organos de este espíritu sustancial"⁷⁷⁰. Amb aquesta cita de Hegel fa la introducció d'aquest treball. Es diu que Canovas del Castillo no va tenir una política exterior definida, per causa del seu sentit de la moderació. També se li acusa de manca de política social. A més de desconèixer que amb la política exterior pot impulsar-se la interior. Plantejaments indispensables, segons Diego Sevilla, per a portar endavant un Estat modern.

Altra de les acusacions que se li han fet, es ser "antiexteriorista" com no ho era Àngel Ganivet. Aquest, en *Idearium español*, planteja polítiques destinades a la recuperació del prestigi espanyol, mitjançant la recuperació de Gibraltar i impulsant la *Unidad Ibérica*, de trets intel·lectuals, així com la fraternitat hispanoamericana, amb un manament clar de la nació espanyola. Proposta amb la que s'identifica totalment Sevilla: "Actuación que preconiza sencillamente igual a la que nuestro Caudillo ha adoptado". Sevilla, com Schmitt i Castiella i Areilza en *Reivindicaciones de España*, considera que l'externalitat és definitiva de la unitat política: una actuació internacional

⁷⁶⁹ Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, (1951-52).

⁷⁷⁰ J.F. Hegel, *Lecciones sobre la Filosofía de Historia Universal*, I,2, c. Citat per Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", p 125.

requereix una fèrria unitat nacional interior. Diego Sevilla, arreplega les diverses consideracions fetes sobre la política internacional de Cánovas del Castillo en la historiografia d'aleshores⁷⁷¹. Considera que Fernandez Almagro qualifica de triomf per a la política exterior espanyola, la celebració en l'Espanya postrevolucionària la Conferència sobre l'Imperi de Marroc el 1880. A més a més, Cánovas –seguint Fernández Almagro– va propugnar l'acostament a Portugal, signà amb França tractats de pau i amistat amb Amèrica Llatina, i comercials a Europa. També afirma Sevilla que Leonor Melendez critica el pessimisme de Cánovas, això li portava a la renúncia de la grandesa de la pàtria i cau en l'afebliment del caràcter nacional espanyol. Ara, ens diu Sevilla, hi ha un poble, Portugal i un home, Oliveira Salazar, un dels estadistes més plecars que reproduïen aquesta sinonímia històrica. José Maria García Escudero critica la figura de Cánovas per la transigència amb els liberals i haver deixat expressar-se a dit partit, i valora positivament la crítica de Cánovas a la democràcia ilimitada que condueix al poder dictatorial de la massa. Sevilla, dels treballs de García Escudero no fa una valoració, cita l'opinió, de l'autor comentat el qual pensa que Cánovas no va aconseguir les aliances internacionals necessàries, simplement constata aquesta possibilitat.

El professor Sevilla considera Cánovas del Castillo un dels personatges més discutits del XIX, tant l'home com la seua obra. Els seus contemporanis l'anomenaven Monstruo: “Ha dejado una estela de odios y admiraciones, que todavía sobrenadan, más aquellos que estas, en lo que a él se consagran”⁷⁷². Té una bona opinió sobre la percepció de la problemàtica social obrera del moment del dirigent conservador, però sense aprofundir en la greu conflictivitat obrera de llavors. Sobre la política exterior, descriu la situació de llavors sense crítica ni lloança, amb certa comprensió per la llosa que va suposar en aquell temps la guerra hispanocubana des del 1895, la pèrdua de Cuba i Filipines, la voladura del Maine i el Desastre del 1898.

⁷⁷¹ Leonor Meléndez, *Cánovas y la política exterior española*, Madrid, 1944. M. Fernández Almagro, *Cánovas: su vida y su política*, Madrid, 1951. J. M. García Escudero, *De Cánovas a la República*, Madrid, 1951. Citats per Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, (1951-52), pàg 126 a 130.

⁷⁷² Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, (1951-52), p. 126.

L'opinió de Sevilla sobre Cánovas en aquest treball, en resum, considera a Cánovas del Castillo un dels personatges més discutits del XIX, tant l'home com la seua obra. Els seus contemporanis l'anomenaven Monstruo: "Ha dejado una estela de odios y admiraciones, que todavía sobrenadan, más aquellos que estas, en lo que a él se consagran"⁷⁷³. Té una bona opinió sobre la percepció de la problemàtica social obrera del moment del dirigent conservador, però sense aprofundir en la greu conflictivitat obrera de llavors. Sobre la política exterior, descriu la situació de llavors sense crítica ni lloança, amb certa comprensió per la llosa que va suposar en aquell temps la guerra hispanocubana des del 1895, la pèrdua de Cuba i Filipines, la voladura del Maine i el Desastre del 1898. I ara passe a comentar com valorava Diego Sevilla la política exterior i la interior de Cánovas.

Les aliances internacionals possibles en el temps de Cánovas del Castillo

Les possibles aliances a triar llavors, segons el professor Sevilla, passaven, bé per l'acostament a la Triple Aliança amb la finalitat d'aplegar diplomàticament a Anglaterra, o de manera inversa, des de l'Imperi britànic fins l'Aliança. Tanmateix, per al governant conservador espanyol, la relació amb una Itàlia comandada per un Rei impiu de la Casa de Savoia, haguera suposat un inconvenient greu. Àustria estava en l'esfera prusiana i de l'Imperi alemany. La vertadera aliança, haguera estat assolir una bona relació amb l'imperi de Guillem II.

En l'última dècada del segle XIX, la diplomàcia anglesa va estar dirigida pel seu cap de govern, Lord Salisbury. Diego Sevilla, arreplega paraules de Maurois, qualificant aquest mandatari de pensador químicament pur, que sols pensa en anglès i sempre actua per a la coveniència de la Gran Bretanya. Aleshores, l'Imperi britànic mostrava certa col·laboració amb Alemanya en les empreses colonials i fraternitzava amb Amèrica del Nord per assegurar els seus interessos en aquest continent i altres parts del món. Aquestes aproximacions, ens diu Sevilla, es veren propiciades en gran mesura pel conflicte veneçolà, que va provocar un pànic borsari de bastant consideració, per la qual cosa, el Clero protestant, els homes de negoci, els intel·lectuals i el poble d'una i altra

⁷⁷³ Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, (1951-52), p. 126.

riberes de l'Atlàntic amb història i origen comú, concertaren la defensa organitzada de les seues economies. El 4 de maig de 1898, Salisbury va pronunciar des de *Primrose League* el seu famós discurs: Programa panteutònic, segons Diego Sevilla, aquest manifest és la traducció política del *Llibre de la jungla* de Kipling. Una mena de darwinisme internacional acostà Anglaterra i els Estats Units, eren antiibèrics i gaire negatius per als interessos peninsulars, i poden explicar ben bé l'aïllament d'Espanya i Portugal llavors.

La guerra hispanocubana era un afer d'Estat greu des del 1895. Sevilla considera una elucubració, que altra persona diferent al front del govern, com a conseqüència de l'atemptat contra Maura, o bé una política exterior diferent, destinada a crear una aliança amb els germànics, haguera pogut evitar els esdeveniments de llavors: pèrdua de Cuba i Filipines, la voladura del Maine i el *Desastre* del 1898. En aquesta crisi, Espanya i el seu veí peninsular no tenien cap pes en el concert internacional. Diego Sevilla, ens recorda a més a més, que existia un interès extraordinari en liquidar l'Imperi espanyol i deixar-nos aïllats. Tampoc va ajudar-hi al nostre país la situació política interior, Espanya no tenia el poble ni l'home que poguera salvar la situació: "La España del 98 sólo hubiera podido evitar el *Desastre* encontrándose asistida por las Repúblicas hispanoamericanas, ayuda que entonces y para el caso concreto era una utopía"⁷⁷⁴.

La situació política interior i la Constitució del 1876

La Constitució de 1876 era, per al professor Sevilla, millor tècnicament que les anteriors però mal concebuda políticament. Estava inspirada en l'esperit constitucionalista anglès. L'errada fonamental era en considerar que Espanya contava amb una aristocràcia de sang, fortuna i intel·ligència, que per ella sola fora capaç d'extraure els seus fruits benèfics. Sols Venècia i Anglaterra després de la Reforma, podien oferir una imatge semblant de bon govern. Espanya no contava amb antecedents pareguts, per la qual cosa, introduir aquest sistema era perillós. Era una barreja explosiva, on podien donar-se massa possibilitats de govern. A més a més, el monarca coparticipava en el legislatiu, el Senat podia qualificar-se d'aristocràtic i el Congrés com a règim popular. Diego Sevilla pensava, que en l'Espanya de Cánovas la majoria

⁷⁷⁴ Diego Sevilla "Las posibilidades de Cánovas", p.131.

dels partits polítics estaven pel canvi del sistema, aquest estava totalment desdibuixat i n'era difícil distingir els elements de govern, dels personatges més influents al Palau reial. Alfons XII, com Maria Cristina, no feren servir els seus privilegis constitucionals evitant el risc de la dictadura. El professor Sevilla, pensa que a Cánovas li va faltar exercir la política amb un sentit més dictatorial. La situació del 1874 no permetia el torn de poder encara, i demandava que governara el de més capacitat, és a dir Cánovas. Aquest tipus de situació, sí que està solventada en el sistema polític anglès –diu Sevilla seguint Bagetot– mitjançant un sistema majoritari, i no el proporcional que afebleix l'acció de govern⁷⁷⁵. La manera més apropiada per a conduir una nació es la dictadura electoral.

L'Espanya de llavors era un país totalment desarrelat, on se qüestionava els fonaments de l'Estat. Els republicans matenien el somni daurat de la República federal, i l'internacionalisme d'esquerres havia fet la seua aparició⁷⁷⁶. El carlisme mantenia adreçada la seua bandera i la seua actitud política, influenciada pel manament dels morts. La dreta política en general, era atemorida per la possible aliança amb un monarca liberal.

Canovas del Castillo temia l'esquerra com el conservadurisme polític francès i espanyol, ens diu Sevilla. Per açò, en la crisi del 8 de febrer del 1881 va regalar la presidència del govern a Práxedes Mateo Sagasta, una de les seues equivocacions més grans al front del govern, idea constart i reiterada en el pensament de la dreta conservadora espanyola, especialment en els anys de la Dictadura franquista. D'altra banda els alfonsins, no canovistes i enemics de Sagasta, van tenir un comportament “infame”, perquè segons Sevilla l'abstencionisme en política és nefand i injustificable. No cal fugir dels mals de l'Estat i oferir solucions, a més de sacrificar els valors més baixos, que de vegades són interessos disfressats de valor. En fi, altra de les mancances de Canovas, en aquest *melting-pot* d'idees d'altres autors i pròpies, fou no incorporar al sistema els nous moviments socials i corrents de pensament del seu temps:

⁷⁷⁵ W. Bagetot, *La Constitución inglesa*, c VI. Citat per D. Sevilla, "Las posibilidades de Cánovas", p. 133.

⁷⁷⁶ Rodolfo Llopis, *El socialismo español de 1879 a 1909*, *Leviatan*, maig (1934), Citat per Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", p. 133.

Queda la inhibición o el fracaso de Cánovas ante el problema social. Que lo vió claramente, que tenía visión aguda de los peligros que para la persona y la sociedad suponían las nuevas doctrinas, parece incuestionable en los discursos del Ateneo. Pero no se olvide que para una transformación social honda, revolucionaria, como siempre deben serlo, la continuidad, incluso personal, ya no partidista, es ineludible. Y por lo que se ha visto y la Historia enseña, a la España de la Restauración le faltaron el hombre y el Partido que gobernase con continuidad en la misma dirección⁷⁷⁷.

Antonio Maura: La revolución desde arriba (1953)

La crisi restauracionista: polarització, contundència governativa i incapacitat integradora

Però malgrat la importància donada a Cánovas per Sevilla, li interessa més el pensament de Maura, que troba més modulats i ric den matisos que explora. A més el considera el forjador de del pensament conservador del segle XX.⁷⁷⁸ El *Premio Nacional de Biografía Aedos*, fou el 1953 per a Diego Sevilla per: *Antonio Maura: La revolución desde arriba*⁷⁷⁹. Aquest any es commemorava el centenari de la mort de l'advocat, juriste, polític i estadiste mallorquí, i curiosament, el centenari de la mort del teòric de la dictadura: Juan Donoso Cortés, peça fonamental en la formació del pensament del professor Sevilla, i va traure un assaig sobre Antonio Maura, molt influït per Fernández Almagro el qual va prologar el citat llibre.

Les idees de Diego Sevilla sobre Maura es podríen resumir en aquestes tres. En primer lloc, en aquest treball, com sempre, el professor Sevilla s'ajusta als fets històrics amb rigor, s'acosta als fonaments ideològics de totes les qüestions i fa en la majoria de les ocasions paral·lelisme històric amb el present, entre altres qüestions tracta: la

⁷⁷⁷ Diego Sevilla Andrés, "Las posibilidades de Cánovas", p. 135.

⁷⁷⁸ Per a Maura, Javier Tusell y Juan Avilés, *La derecha española contemporánea; sus orígenes. El maurismo*, Madrid, Espasa Calpe, 1986; Javier Tusell, *Antonio Maura. Una biografía política*, Madrid, Alianza Editorial, 1994; Carolyn P. Boyd, *La política pretoriana del reinado de Alfonso XIII*, Madrid, Alianza, 1990; Santo Juliá, *Un siglo de España: política y sociedad*, Madrid, Marcial Pons, 1999. Raymond Carr, *De la restauración a la Democracia, 1875-1980*, Barcelona, Ariel, 1983.

⁷⁷⁹ Citat en Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 89.

transformació del bloc d'esquerreres precedent del Front Popular; la conflictivitat laboral en el temps de la Setmana Tràgica de Barcelona; el problema del regionalisme i el catalanisme i la relació Església catòlica-Estat, sempre present en el seu discurs; l'avversió de Maura a la democràcia: la revolució que proposa des de dalt i el cabdillatge; la no participació en política dels millors augmentava la separació entre l'Espanya oficial i la real.

I ara, comentada la interpretació, vaig a comentar alguns aspectes que amplien el punt de vista de Sevilla sobre Maura. Antonio Maura y Montaner va desenvolupar una amplíssima llavor legislativa en el denominat Govern Llarg⁷⁸⁰. Va practicar una política internacional molt activa amb França i Anglaterra, amb la finalitat de garantir la penetració espanyola al Marroc. Durant el mandat d'Antonio Maura el liberalisme restauracionista s'esmortia, començava a configurar-se el moviment obrer, el socialisme liderat per Pablo Iglesias avançava posicions, el republicanisme obtenia adhesions com a alternativa política pel creixement econòmic relacionat amb la industrialització i una major consciència en el món rural i també pel descrèdit de la monarquia, el que potaritzava la política restauracionista.

Llavors, en la vida política, l'opinió pública en la població espanyola –diu Sevilla- estaven omnipresents, el *Desastre* del 98 simbolitzat en la pèrdua de Cuba i la recrudescència de les campanyes militars a Àfrica. Però hi havia gran oposició popular a aquestes, conseqüència l'esgotament social, produït-hi per la mort continuada dels seus homes en la guerra i de la resistència popular a anar a la guerra colonial, aspecte aquest que, evidentment, no subratlla Sevilla). Aquest malestar, va agreujar-se amb el manifest del general Polavieja i els tantejos dels sectors conservadors més radicalitzats, que sospesaven la solució militar com alternativa. Altre bloc, estava conformat per les forces vives tradicionals: agrícoles, industrials i mercantils al voltant de la *Unión Nacional*. El sentiment catalanista era llavors en ascens. La majoria social, l'opinió pública i els

⁷⁸⁰ Projecte de l'Administració Local, Lleis: de l'Esquadró i Comunicacions Marítimes, Electoral, de Vaga, de Tribunals Industrials, contra la usura, d'Escola Superior de Magisteri, d'Institut Nacional de Previsió, de Colonització Interior. Reformes de Correus i Telègrafs, Policia, i Sanitat, Veure Ramón Villares i Javier Martínez Luzón, *Restauración y Dictadura*, Barcelona-Madrid, Crítica-Marcial Pons, 2009, pp. 365-393; Santos Juliá, *Un siglo de España: política y sociedad*, madrid, Marcial Pons, pp. 23-35; Raymond Carr, *De la restauración a la Democracia, 1875-1980*, Barcelona, Ariel, pp. 105-116.

intel·lectuals tenien un posicionament crític i revisionista.

Fernandez Almagro⁷⁸¹, no creu en la indiferència o insensibilitat de la classe dirigent del 98, ja que Joaquin Costa, des del Regeneracionisme, fou dels que més prompte va entendre la necessitat del canvi. Va preparar una memòria per l'Ateneu de Madrid: "Oligarquía y Caciquismo como la forma actual de gobierno de España: urgencia y modo de cambiarla"⁷⁸². Fernandez Almagro lloa també la conducta del poble: "Anticipar el 14 de abril de 1931 hubiera agravado enormemente las cosas"⁷⁸³. L'actuació governamental de Maura es va veure polaritzada i representada pel 'Maura si': conservador i monàrquic, front el 'Maura no': Republicanisme, esquerra, i sindicalisme, molt sovint revolucionari. Aglutinats en contra de la Llei de Vaga i la mobilització de reservistes durant la Setmana Tràgica de Barcelona. En moments de crisi, Maura va respondre amb autoritarisme i repressió contra la mobilització obrera i estudiantil i en el polític amb la suspensió de les Corts. Els enfrontaments durant la Setmana Tràgica, van culminar amb l'execució del apòstol de l'anarquisme Francesc Ferrer i Guàrdia.

Aquests esdeveniments, ocorreguts enmig d'un clima de màxima tensió política i amb gran repercussió social, van produir una onada de protestes a nivell nacional i internacional per a salvar la vida de Ferrer i Guàrdia⁷⁸⁴. Van provocar finalment la

⁷⁸¹ Real Academia de la Historia, Melchor Fernandez Almagro (Granada 1893 – Madrid 1966). Periodista, crític literari, membre de l'Acadèmia de la Llengua Espanyola i de la Història. Va participar a Granada en les mateixes tertúlies que Federico Garcia Lorca i a Madrid al Café Lyon amb Bergamin, Lorca, I. Sanchez Mejias i altres. Va militar en les joventuts mauristes, en la Guerra Civil col·laborà amb l'alçament feixista desenvolupant tasques de Premsa i Propaganda. Després de guerra fou governador civil de Balears. Com a historiador, va ser encimbellat pel franquisme. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/9336/melchor-fernandez-almagro>.

⁷⁸² Melchor Fernandez Almagro, introducció de *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, pp. 12-20.

⁷⁸³ *Ibidem*, p. 14.

⁷⁸⁴ Ramón Villares i Javier Martínez Luzón, *Restauración y Dictadura*, Barcelona-Madrid, Crítica-Marcial Pons, 2009, pp. 332-333. Cita pel *Diccionario Biográfico* de la Real Academia

dimissió de Maura i van marcar l'ocàs de la seua carrera política: "Maura havia estat en 1907 un governant; en 1918 un figura decorativa; i en 1919 un record", dirà Fernàndez Almagro, opinió que mantindrà Sevilla.⁷⁸⁵ Enfront del 'Maura no' es va articular, segons Diego Sevilla, el primer assaig del Bloc d'Esquerrres, avanç polític tàctic del que posteriorment es formarà i coneixerà com a Front Popular: "La transformación del Bloque de Izquierdas en antimaurista se produce en el mitin de Zaragoza de 18 de noviembre de 1908"⁷⁸⁶.

Temps de crisi i absència del millors: "los ególatras del 98"

El títol del llibre premiat al professor Sevilla,⁷⁸⁷ feia al·lusió al discurs pronunciat per Antonio Maura, en contestació al missatge emés per la Corona durant el

de la Historia, millor que per la *Larousse*. Real Academia de la Historia. Francesc Ferrer i Guardia (Alella 1859 – Montjuïc 1909). Nasqué en el si d'una família de llauradors benestants conservadors i catòlics. El fundador de l'Escola Moderna el 1901, precursora de l'educació anarquista, va estar un autodidacta, internacionalista i agitador de la pedagogia llibertària. Políticament, va evolucionar des de la militància en el Partit Republicà Progressista i la francmaçoneria cap a l'activisme anarquista. El seus principis es nodreixen dels postulats formulats per Rousseau el XVIII, qüestionant religió i autoritat. Estudià el pensament de Pí i Margall i conegué i rebé la influència de: Grave, Jaurés, Urales i A. Lorenzo. Després de patir el rebuig del conservadorisme catòlic a la ciutat de Barcelona, i malgrat d'estar absolt de complicitat en l'atemptant de Mateo Moral (treballador en el taller de Ferrer) el 1906, en el qual moriren 24 civils. Ferrer viatjà per Europa i de tornada a Catalunya el 1909, fou detingut i va estar acusat de ser l'instigador de la Setmana Tràgica. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/9615/francisco-ferrer-guardia>.

⁷⁸⁵ Melchor Fernandez Almagro, *Porqué cayó Alfonso XIII*, p. 395, citat en *Enciclopèdia Espasa*.

⁷⁸⁶ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 368. Citat en Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 90.

⁷⁸⁷ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, pàg. 158. El concepte absència dels millors fou encunyat per primera vegada per Ortega y Gasset en el segon capítol de *La España invertebrada*. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 90.

gabinet Sagasta,⁷⁸⁸ i on es feia palesa i mostrava els problemes que arrossegava la Restauració, i advertia a més de la imparable onada social transformadora que s'apropava, i la necessitat de comptar amb els elements més qualificats:

Por eso he dicho y repito, que España entera necesita una revolución desde el Gobierno, y que si no se hace desde el Gobierno, un trastorno formidable la hará; porque yo llamo revolución a eso, a las reformas hechas desde el gobierno, radicalmente, rápidamente, brutalmente, tan brutalmente que baste para los que estén distraídos se enteren, para que nadie pueda abstenerse, para que nadie pueda ser indiferente y tenga que pelear, hasta que aquellos mismos que asisten con la resolución de permanecer alejados⁷⁸⁹.

Diego Sevilla, pensa que els partits d'aleshores disposaven de quadres dirigents, identificats moltes vegades per la massa popular com a individus interessats sols en els seus pròpis negocis i benefici particular, o per la vanitat personal de distingir-se de la resta de conciutadans. Per tot això, els partits mai no varen tenir un recolzament popular important, i critica també l'acomodament dels segments populars: "Juan Español, tan satisfecho, a sus obligaciones cotidianas, sin pensar en nada más, y dejando a sus dirigentes que hagan lo que quieran"?⁷⁹⁰. Altre dels obstacles que estava ofegant la vida municipal, era l'absència, la inhibició sistemàtica dels millors. Aquest absentisme polític es degué també a la cruesa de la política: orgull, lluita despietada i crítica injusta. Aquesta praxi, hi va fer que molts dels homes benpensats rebujaen lluitar en l'arena política. Ortega y Gasset⁷⁹¹, ens diu Diego Sevilla, pensava que hi havia una gran

⁷⁸⁸ El concepte polític: revolució des de dalt, fou utilitzat per primera vegada per Silvela, en un discurs de presidència en Consell de Ministres el 31 de maig de 1899. Ibidem.⁹⁰

⁷⁸⁹ *Enciclopedia Espasa*, Antonio Maura, pàg. 966. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 91.

⁷⁹⁰ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 71.

⁷⁹¹ Sobre Ortega y Gasset hi ha una amplíssima bibliografia, sovint polèmica. Jo m'he servit de la biografia de Javier Zamora Bonilla, *Biografía de José Ortega y Gasset su presencia pública (1883-1932)*, dirigida per Mercedes Cabrera, Universidad de León, 2000. Del mateix autor, "Leer a Ortega a la altura de los tiempos", *Revista de Occidente*, 372 (2022), pp, 5-9. El número de la revista, amb diverses aportacions, està dedicat a Ortega. Real Academia de la Historia Real. José Ortega i Gasset (Madrid 1883-1955). Fou filòsof, assatgiste, periodista i

desproporció entre les minories selectes amb formació cultural i la majoria popular. Això era conseqüència del tarannà agrícola i rural de la societat espanyola. Després de l'esplendor del segle XV, la societat va retrocedint, fins a caure en l'endarreriment del 98. Contràriament a les formulacions d'Ortega, Menendez Pidal⁷⁹² pensa que a l'elit

polític, fundador de la *Revista de Occidente*. Va completar la seua formació acadèmica a Alemanya. En l'àmbit de la filosofia, va deixar deixebles, a més de a Espanya, a Alemanya i Amèrica Llatina. En el seu pensament polític predomina el liberalisme i la concepció de la nació. Ortega pensava que la substància-raça espanyola estava malalta i calia curar-la amb grans dosis d'educació. Va estar diputat per Lleó, representant a l'Agrupación al Servicio de la República. Molt prompte es va distanciar d'aquesta, publicant articles crítics amb ella: "Rectificación de la República i La redención de las Provincias i la decencia nacional". Va tenir fortes divèrgencies, per la seua prevenció a la signada d'un manifest en contra del colp militar. Isqué d'Espanya el 1936. veure, <http://dbe.rah.es/biografias/7403/jose-ortega-y-gasset>. Segons Lorenzo Peña, quan Ortega y Gasset tornà a Espanya el 1945, es va oferir per a col·laborar amb el franquisme, però fou rebutjat, encara que li deixaven donar conferències i el restituïren a la càtedra sense poder exercir-la. Veure, Lorenzo Peña Gonzalo, "Consideraciones críticas sobre el pensamiento filosófico-político de José Ortega y Gasset". Peña pensa que a Ortega y Gasset li preocupava la massa caòtica, a la que li retrau la seua vulgaritat gregària. Despreciava la xusma i exaltava la minoria selecta. El liberalisme d'Ortega rebuja les aspiracions i drets socials de la massa, com ara la protecció social. Ortega creu aplegat el temps, en què la societat estarà organitzada des del món de l'art o la política amb ordes i rangs: els homes egregis i els vulgars. Segons Lorenzo Peña l'indeterminisme històric d'Ortega és fonamental per entendre el seu rebuig del progressisme: el progrés per la seua qualitat determinista provoca la indolència en l'home. Veure, [http:// ip.jurid.net](http://ip.jurid.net). Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CSIC). (Peña procedeix de la Universitat Pontificia de Quito).

⁷⁹² Sobre Pidal, Dámaso Alonso, "Don Ramón Menéndez Pidal", *Boletín de la real Academia Española*, 49 (1969), pp. 411-416; Jon Juaristi, "Nación e Historia en el pensamiento de Ramón Menéndez Pidal" en José carllos Mainer (corod.), *El Centro de Estudios Históricos (1910) y sus vinculaciones aragoneses (con un homenaje a Rafael Lapesa)*, Zaragoza, Institución Fernando el católico, 2010, pp. 79-90. Real Academia de la Historia. Ramón Menendez Pidal (La Coruña 1869-Madrid 1968). Fou historiador mediavaliste, filòleg. Acadèmic i president de la *Real Academia Espanyola*. Deixeble de Marcelino Menéndez Pelayo i creador de l'escola filològica espanyola. Pertany a la Generació del 98. Durant la Guerra Civil Espanyola, va ser cessat pel govern republicà de la direcció del *Centro de Estudios Históricos*. El 1939 va presentar la dimissió en la Real Acadèmia Española. Veure, <http://rah.es/biografias/12638-ramon->

espanyola, malgrat tenir defectes molt semblants a la classe vulgar, li falta de generositat cohesiva, equitat selectiva i virtut dirigent, creu tanmateix, que majoria popular i minories, van protagonitzar al llarg de la nostra història esforços col·lectius importants: colonització de les Indies i resistència a l'Islam. Però, en resum, i a diferència d'Ortega, no veu tanta distància. Altra de les faltes d'aquesta generació fou l'egolatria, ens diu Diego Sevilla que els mateixos Cossio i Unamuno ho reconeixen:

Nosotros por nuestra parte, los ególatras del 98, no estábamos entonces dispuestos a vender el ama por un acta de diputado. Nos admirábamos a nosotros mismos, como dice Cossío; creíamos haber nacido para renovar la Pátria, para hacer de España el solar de los españoles, un pueblo de yos y no un rebaño de electores y contribuyentes ¡Pero no éramos arribistas no! En el sentido que se da a esto del arribismo, no lo éramos. ¿Y quién puede decirlo?⁷⁹³.

Per a Ortega y Gasset el particularisme i l'insolidarisme condueixen a l'abstencionisme polític. Aquesta actitud es qualificada de particularista, insolidària i errada per Diego Sevilla, en un moment depressiu de la consciència nacional. Llavors els intel·lectuals no apreciaven els polítics i aquests els desqualifiquen de manera semblant. Quedant enfront del governants, les masses i els intel·lectuals. Això agreujà el divorci entre Pàtria i Nació, en un moment que malgrat els problemes secessionistes la unitat nacional estava garantida. Aquesta qüestió s'arrossegarà i perdurarà en el temps. El professor Sevilla, constata una actitud pareguda en Ramiro de Maeztu, i amb acritud fa la mateixa crítica que aquest pensador als intel·lectuals: els considera incapaços d'entendre la política, el govern de la nació i el significat de la unió. Maeztu, estima que la missió dels intel·lectuals era crear un ideal per al poble, però no ho feren.

Per a Sevilla, els intel·lectuals no entenien la llavor de govern. La Restauració és vista con un període, en el qual hi ha una massa neutra de polítics i una intel·lectualitat amb qualitats morals molt altes. Sevilla coincideix amb Maura, que la qualitat més important dels destinats a la política, es la de gent temperada en la virtut, per damunt de qualsevol altra característica intel·lectual o política, tarannà que no adornava als polítics restauracionistes. Diego Sevilla, conclou que els intel·lectuals amb la seua posició incrementaren el divorci entre l'Espanya oficial i la real: “Prefirieron la crítica a otra actividad. Si les asqueaba la España oficial, debieron luchar para que terminase. [...] Un

menendez-pidal.

⁷⁹³ Miguel de Unamuno, *Nuestra egolatria de los del 98*, 1916. Citat per Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 334.

Azcárate y un Salmeron, prestigios que otros no discuten, fueron diputados, y muy activos, en sus respectivas minorías. Un teórico como Heller critica la despiada separación entre el saber teórico y la práctica política, en la que ve las causas de la ruina del mundo actual”⁷⁹⁴.

Més avant, entre el 1911-1914 els intel·lectuals van fent-se visibles, en 1930-1931 comencen a xàfar el carrer i son més actius en política. Sevilla arreplega les paraules de Gregorio Marañón: van ser ells qui portaren la Segona República, i no la revolució de desembre en 1930, ni les masses socialistes, aleshores l'objectiu comú era la monarquia⁷⁹⁵. Diego Sevilla, retrau als intel·lectuals el poc compromís amb el govern de Maura, quan l'execució de Ferrer i Guardia durant la Setmana Tràgica. Amb aquesta actitud els intel·lectuals donaven arguments als enemics d'Espanya, sempre disposats a relançar la llegenda negra. Sols Miguel d'Unamuno, ens diu Diego Sevilla, va cridar la veritat defensant la Pàtria⁷⁹⁶.

⁷⁹⁴ Herman Heller. Citat en Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 161. Javier Rupérez, UNED, *Revista de Derecho Político*, 76-76, (2009), p. 619. Rupérez, creu que per al nazisme, Hermann Heller representava: “La ideología democrático-socialista, como fundamento de su consideración como “enemigo político”. Su origen étnico biológico convertía a Heller en un enemigo personal del Reich, y sus planteamientos científicos lo configuraban como un “enemigo académico”, no ha de resultar, por último, muy difícil de averiguar que algo no muy distinto sucedería en el ámbito de lo político. Herman Heller (Teschen 1891 – Madrid 1933. Fou juriste constitucionaliste. Membre del Partit Socialdemòcrata Alemany (SPD). Va exiliar-se a Espanya en 1933 per la seua condició de jueu. La seua formulació és una reinterpretació de les teories hegelianes. Defensa la integració de la classe obrera en l'estructura d l'Estat-nació. Llavors, va mantenir controvèrsies polítiques-constitucionals amb Hans Kelsen, Max Adler i Carl Schmitt. Veure, http://www.biografiasyvidas.com/biografia/h/heller/_hermann.

⁷⁹⁵ Niall Brinns, “¿El 'sabio' o el 'traidor'? Gregorio Marañón entre los intelectuales de Uruguay”. *Revista de Filología Románica*, 69-76 (2011). https://doi.org/105209/rev_RFRM.2011.38687 Brinns cita de l'anomenada capitulació dels mestres: José Ortega i Gasset, Ramón Pérez d'Ayala i Gregorio Marañón.

⁷⁹⁶ La crisi econòmica, política i social passada , va tornar a replantejar la relació entre els intel·lectuals i la política: ¿Intelectuales como políticos?, Santos Juliá, "La Pluma, la palabra y... - Gioconda Belli" *Babelia, El País*, 21 de març de 2015, Carmen Morán "Intelectuales al

Regionalisme i catalanisme: qüestió nacional, perillosa i emocional

En el temps posteriors al *Desastre* del 98, ens diu Diego Sevilla, que els dos partits amb implantació nacional, mantingueren posicionaments diferents davant del fenomen catalanista. Silvela i Maura oferiren certa comprensió del problema i la necessitat de resoldre'l amb urgència. Maura, va trobar la complicitat ideològica regionalista amb Francesc Cambó. El liberalisme de José Canalejas el 1901 era centralista i antiregionalista, oposant-se a Solidaritat. perquè considerava el regionalisme com una tornada a un passat obscur i un nou caciquisme. Més avant, es mostrarà més receptiu. Sagasta i gran part del liberalisme ho rebutjava radicalment, dificultant d'aquesta manera la solució del problema:

Ya no es el regionalismo lo que antes significaba, ya no es una especie de escabel, no sólo para los que quieren lo que quiere el ñor Pi y Margall, cuyas opiniones yo respeto, aunque me separa de ellas un abismo, porque son opiniones de Su Señoría, a quien estimo y a quien respeto extrodinaramente; pero ya no es sólo el escabel de los que pretenden el despedazamiento de nuestra querida Patria, sino que es el escabel de aquellos locos o malvados que pretenden renunciar a ella, separarse de ella⁷⁹⁷.

rescate de la política", *El País*, 8 de març de 2015.

⁷⁹⁷ Práxedes Mateo Sagasta, citat per Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p.321. Per al federalisme, José Santonio Piqueras, *El federalismo: la libertad protegida, la convivencia pactada*, Madrid, Cátedra, 2014. Per a Pi i Margall, C.A.M. Hennessy i Juan Sisinio Pérez Garzón (pr.), *La República Federal en España: Pi y Margall y el movimiento republicano federal, 1868-1874*, Madrid, Libros de La Catarata, 2010.; Isidre Molas (ed.), *Francisco Pi y Margall y el federalismo*, Madrid, Instituto de Ciencias Políticas, 2002. Real Academia de la Historia. Francesc Pi i Margall (Barcelona 1824 – Madrid 1901). Pi i Margall fou periodista, escriptor, filòsof i jurista. Figura fonamental de la Primera República Espanyola i, es a més a més, el pare intel·lectual del federalisme espanyol. Pel seu republicanisme militant va patir censura, presó i exili. Ideologicament rebé la influència de l'anarquisme proudhonià i la seua aposta política és el socialisme democràtic. El seu pensament representava l'avantguarda en l'esquerra d'aleshores. Els seus deixebles ideològics es troben en una part de l'anarquisme, el federalisme i el catalanisme d'esquerra. Francesc Pi i Margall va gaudir del reconeixement personal i intel·lectual a Espanya i a la resta d'Europa. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/9354/francisco-pi-y-margall>.

Segons Diego Sevilla, els diputats catalans, es trobaren amb prevencions absurdes per a desenvolupar la seua tasca política quan Maura no governava. La resta des problemes nacionals, en ser dissociadors de la col·lectivitat nacional, agreujaren la relació entre la perifèria i Madrid i això tampoc no va afavorir la qüestió catalana, enverinant-la. En la qüestió basca i la catalana, i la manera d'acometre la seua resolució, a Diego Sevilla li agrada la proposta teòrica propugnada per Cambó. El 20 de novembre del 1911, el polític català va impartir una conferència al *Circulo Mercantil de Zaragoza*: "El regionalismo factor de la restauración de España". L'afer regionalista, ens diu Diego Sevilla, si no es vol tractar de manera reduccionista, és un problema de fons que ha de circumscriure dintre del moviment que a final del segle XVIII, on començaven a enfrontar-se amb el model centralista importat per la Casa de Borbó. Hi ha una vessant romàntica i historicista, simbolitzada per la lluita per les legislacions forals, afectan a tots els territoris i no sols als que després portaran el separatisme com a bandera política.

El professor Sevilla pensa, que caldria revisar el concepte definidor de la nostra unitat política, substituint el de Pàtria, apropiat per a Espanya, pel de Nació, més universal i abstracte. Creu, tanmateix, que aquesta teorització difícilment encaixaria al nostre país. Tal vegada, ens recorda, com va apuntar Santos Oliver, en l'inconscient dels regionalistes bategara el desig d'acabar en l'hegemonia castellana, arran del *Desastre* del 98. Aquest trasllat en la preponderància nacional pareix justificat, per la responsabilitat castellana en aquells esdeveniments. L'empresa d'Índies portà des del seu inici el signe del tarannà castellà i és lògic que tinguera conseqüències polítiques. Tanmateix, açò no significa que col·lisionaren Castella, la gran forjadora d'Espanya, i la resta. Altrament, serveix per a empeltar la resta de regions en un ideal comú, sense anar contra ninguna d'elles, per açò va minvar la supremacia dels castellans. En temps de Maura hi ha una preocupació en la qüestió local, que es manifesta en la literatura i en l'interés per les distintes llengües vernacles. Segons el professor Sevilla, el Padre Blanco, en la *Historia de las literaturas*, fa un reconeixement de les varietats regionals i hispanoamericanes, Valera afirma que a Espanya hi han tres idiomes literaris: castellà, català i basc. La utilització quotidiana de la llengua, és un vehicle d'unificació del que no es pot prescindir, sosté el professor Diego Sevilla. És a més a més, la constatació d'una consciència diferent. Aquesta afirmació li serveix per a Catalunya. La conservació

de la llengua i la lluita pel manteniment dels seus furs, formen una de les pàgines més belles de la història catalana de principi del XVIII. Maura, segons Diego Sevilla, considerava el regionalisme català establint una analogia semblant a l'afer cubà i pensa que ha de tractar-se políticament de la mateixa manera, hi havia exacerbació per part de sectors locals, de les coses que passen a la resta d'Espanya, i falta de dinàmica renovadora en les altres regions. Per causa del total divorç entre governs, poders públics i la Nació espanyola, produint en el poble sentiment d'orfandat. El projecte d'Antonio Maura per a l'administració local de 1907, va naufragar segons Sevilla, per una actitud irresponsable de la oposició. Va tenir dos objectius fonamentals: augmentar l'autonomia municipal i regional. Després d'un llarg període centralitzador, s'havia acabat la vida política dels ajuntaments, i la ciutadania només patia l'opressió recaptadora: "Sólo ha adelantado la cuestión fiscalizadora. Pero como la Nación no percibe los éxitos de sus sacrificios fiscales se convierte en un agrávio más para el aspecto popular"⁷⁹⁸.

Per al professor Sevilla, el regionalisme es un tema vidriós en el que cal no partir d'un punt fixe i segur. La nació espanyola està composta d'una varietat fàcil de visualitzar, que no se n'escapa a qualsevol observador: geografia, costum, llengua i manera de viure. No es tracta de dues espanyes en contraposició, aquesta diversitat, però, no li lleva unitat. Més que la geografia, important per la nostra fisonomia peninsular, la unitat la dona la història. Quan aquesta varietat no contribueix a l'exaltació de la nostra personalitat, ens diu Sevilla, adquireix aleshores formes violentes i tràgiques, perquè té una raó de ser, al tenir una personalitat diferenciada denominada regió. Malgrat que la nomenclatura en aquest assumpte no és la qüestió principal, té més a veure amb les emocions i la seua utilització:

El problema del regionalismo y la necesidad que la política tiene de resolverlo para marchar por buena ruta, no aparece en 1898. Entonces, como en 1916, 1931, 1934 y 1936, la demagogia se apodera del sentimiento natural para desbordarse hacia una meta revolucionaria, y en el fondo antirregionalista, enemiga de los mismos deseos que han servido de escabel para su propaganda. Baste recordar recientemente como la política separatista de la Esquerra catalana, en su alianza con el Frente Popular, concluye en Mayo del 38, por la eliminación violenta de los mínimos restos de independencia⁷⁹⁹.

⁷⁹⁸ Antonio Maura, DSC, discurs, 19 de novembre 1901, pp. 1646-1648. Citat per Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 139.

⁷⁹⁹ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 165.

Un proletariat actiu i determinant

En el segle XIX, ens diu el professor Sevilla, es difonen les obres d'Owen, Saint-Simón i Fourier en l'àmbit nacional les de Fernando Garrído i Sebastián Abreu, per la qual cosa, teoria i praxi socialista i comunista estaven en aquest temps arrelant entre la classe treballadora. Diego Sevilla, es fa servir de la historiografia sindicalista de tarannà anarquista⁸⁰⁰, per a situar una fita en l'organització dels treballadors d'aleshores i la necessitat d'una lluita sindical solidària, simbolitzada en els esdeveniments de 1909: la Setmana Tràgica. El moviment obrer, ens diu Diego Sevilla, tingué clar el seus objectius, diferents als de l'Estat i no ho amagava. Quan els polítics parlaven aleshores de la qüestió social, els obrers ja havien lluitat molt per una associació diferencial que donava rellevància als dirigents obrers:

La nueva organización, extrapartidista (apolítica, según se quería creer), proporciona a quienes aspiran al acta una cantera de adhesiones, clientela prefabricada, que puede ser conseguida por el dirigente obrero, que actua como un nuevo cacique, poseedor de votos, aunque se diferencie del tradicional en que sirve cuando le conviene e impone condiciones.⁸⁰¹

Sevilla, utilitza paraules d'Angel Pestaña⁸⁰² per explicar la precària i incoherent situació social a l'inici del segle XX. Malgrat que els partits polítics governants van impedir el sindicalisme legal, un anarquisme romàntic que els fa somniar sense reparar en les conseqüències ni que fer el dia següent del triomf. Per a Sevilla, l'ambient i manera de viure dels grups socials marginals, son descrits a la perfecció per Pio Baroja en *l'Aurora Roja*. Dos anys després de la seua creació el 1879, el Partit Socialista es declarà partidari de la república com a sistema de govern. Tenint clar aquesta formació, que no exclou la col·laboració amb altres grups per a obtenir el poder polític per la classe treballadora. La Unió General de Treballadors (UGT) fou l'òrgan de difusió del

⁸⁰⁰ Joaquin Peirats, *La CNT en la revolución española*, Tolous,1951, citat per Diego Sevilla en , *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 163.

⁸⁰¹ *Ibidem*, p. 161.

⁸⁰² Angel Pestaña, *Historia de las ideas y las luchas sociales es España*, folletones de *El Pueblo de Valencia*, 19 de agosto de 1937. Citat per Diego Sevilla, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p.163.

pensament marxista més eficient al nostre país. Diego Sevilla, pensa que el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) no es quedava a la darrera fent proselitisme. La qüestió social va entrar en el discurs polític. José Nakens⁸⁰³, ens diu Sevilla, ja assenyalava les contradiccions de les polítiques republicanes, mimant els anarquistes, deixant-se portar per sentiments altruistes, perquè pensaven que la seua ajuda era indispensable.

Amb el restauracionisme en descomposició, el moment demandava una solució radical i revolucionària, la resposta de cada grup, tindrà a veure amb els postulats ideològics i objectius polítics. Segons Sevilla, la majoria dels dirigents tenen clar la necessitat de la revolució, a Silvela li asusta, Antonio Maura la nomena amb parquetat i a Canalejas li entusiasma⁸⁰⁴.

La relació Església-Estat en el temps de Maura

Segons Diego Sevilla, en la qüestió referida a la relació de l'Estat amb l'Església Catòlica, Antonio Maura, considerava que l'anar en contra dels sentiments catòlics, era posar a la monarquia enfront de l'opinió nacional, ja que els catòlics, com a electors, formaven la quasi totalitat de la nació. Volia l'enfortiment del catolicisme polític per a poder combatre el republicanisme “anticlerical”. Llavors s'estaven vivint moments de plena commoció, per causa de la política religiosa de Canalejas, disposat a donar la batalla al Vaticà i al carlisme tradicional. Sevilla, considera que foren incapaços de

⁸⁰³ Real Academia de la Historia, Jose Nakens Pérez (Sevilla 1841-Madrid 1926). Periodista, escriptor satíric, activista republicà i anticlerical. Va dirigir el setmanari satíric *El Motín*, aprofitant l'apertura de premsa del govern liberal de Sagasta. Aquesta publicació fou clausurada i el seus directors empresonats en diverses ocasions. Anà també a presó per ajudar a albergar a Mateo Morral, en ser acusat de col·laborar en l'atemptat contra Alfons XIII. En aquest procés, Ferrer i Guardia estava acusat de ser l'autor intel·lectual, i fou absolt. Des de presó, Nakens va denunciar les condicions infrahumanes en aquesta institució, i mitjançant un article va rebutjar els atemptats com eina de transformació social. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/27135/jose-nakens-perez>.

⁸⁰⁴ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 190 Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 92.

resoldre les relacions entre poder civil i Església catòlica: “A Maura no le ayudan las derechas extremas, que se quejan cuando se ven perseguidas desde la Presidencia del Consejo, en 1910. Para Canalejas son una rémora los aliados de la víspera en su función de hombre de Gobierno; pronto se da cuenta de que hay algo más que su voluntad y la del Rey en la vida política española”⁸⁰⁵. Sevilla qualifica Maura com l'autèntic forjador de la doctrina conservadora, avançant-se als temps, amb dos constants ideològiques: la terra i els morts, principis postulades per Barrès⁸⁰⁶. Aquests principis traslladats a la política, representen: la Pàtria, la propietat i la continuïtat que aquestes tres representen.

Com es fa la revolució des de dalt? El cabdillatge, tradició espanyola

Considera el professor Sevilla, que una vegada reconegut el mal del sistema, Antonio Maura només va veure factible realitzar la “revolució des de dalt”. Per a poder realitzar-la es necessari un sistema polític adequat. El denomina cesarisme parlamentari (dins de la monarquia constitucional hereditària). El cap apel·la a la consciència popular que el lliura de la tirania parlamentaria i oligàrquica. El concepte és característic de l'autoritarisme i és dedueix clarament de la doctrina Maura. En aquest sistema el poder del monarca està per damunt del president i dels partits. Aquesta és per a Sevilla, la gran

⁸⁰⁵ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, pàg 209. Citat en, Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 97.

⁸⁰⁶ Jean Touchard, Louis Bodin, Georges Lavau, Pierre Jeannin y Jean Sirinelli, *Historia de las ideas políticas*, Madrid, Editorial Tecnos, 1993, pp. 527-529. Maurice Barrès. (1862-Charmes-sur-Moselle, 1923-Neully-sur-Seine. Fou escriptor, polític, publicista i hispanista. El seu pensament polític ultraconservador es fonamenta en el culte del jo, l'amor per l'energia i el despreci pels intel·lectuals. Va ridiculitzar *Le manifeste des intellectuels*, quan va produir-se l'afer Dreyfus, acusant-los de mals teòrics i pitjors francesos. Pensava que França necessitava retornar a la glòria del passat nacional, representat per la terra i els morts. Com Renan, conceptua la nació com la possessió en comú d'un antic cementeri, i la voluntat de fer valer aquesta herència indivisa. El nacionalisme de Barrès va estar xenòfob i antisemita, i proteccionista i regionalista. En la seua filosofia social de gran burgés, el ric és qui ha sabut triar el bon camí, el pobre, l'errat.

aportació política, ideològica i revolucionària del polític mallorquí, en ella el monarca és la figura fonamental: “Este monarca, verdadero conductor del pueblo y con función activísima”⁸⁰⁷. Maura, ressuscita, a més a més, el “cabdillatge de signe democràtic”, dirà el nostre professor. El cabdillatge és per a Diego Sevilla una institució típicament espanyola, s'identifica amb el seguiment a l'home, a qui se li atribueixen les qualitats personals indiscutibles: encert decisor i seguiment de la seua doctrina, sense donar cap explicació ni consulta, malgrat canvie el rumb⁸⁰⁸. Manifesta la seua admiració per aquesta manera de governar, òbviament. Aprofundeix sobre el model polític teòric d'Antonio Maura, estudiant el *Memorandum del 1925*, escrit quan el mallorquí estava apartat de la política activa. Considera que la democràcia convertix al poder de l'Estat, simplement, en un *àrbitre* de les conteses polítiques, però no nucli dirigent amb plenitud. És l'Estat qui ha de definir el contingut dels programes politicoideològics, no el líder, el cabdill. El polític mallorquí, ens diu Sevilla que no li agradava la democràcia pel seu caràcter igualitari, participatiu i popular:

Si la democracia consistiera en que todos los ciudadanos de un país conociesen los asuntos públicos para formar sobre cada cual de ellos su opinión, partícipes en la soberanía, seríamos nosotros dementes, o la palabra democracia significa el último de los absurdos. No; la democracia significa que el pueblo, la sociedad entera, se habilite para hacer alguna elección consciente entre unos y otros gestores de la cosa pública⁸⁰⁹.

Maura, segons el professor Sevilla, a l'altura de 1913 contemplava la possibilitat de prescindir del Partit Liberal, en considerar que aquesta formació havia iniciat un camí funest per als interessos d'Espanya. Pensava, en una llarga etapa de govern només amb el partit conservador. Quelcom paregut a una dictadura partidista:

Cabe discutir hasta donde Maura hubiera aceptado gobernar como dictador para implantar un orden nuevo: el suyo. No es momento de entrar en el tema, ni tampoco en el correlativo de si buscaba en el Congreso un partido fuerte, para ejercer, a la inglesa, con los votos de la mayoría, la dictadura parlamentaria⁸¹⁰.

⁸⁰⁷ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 193. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 94.

⁸⁰⁸ Diego Sevilla, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 193. Citat en *Ibidem*, p. 93.

⁸⁰⁹ Diego Sevilla, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 198. Citat en *Ibidem*, p. 94.

⁸¹⁰ Diego Sevilla, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, p. 201. Citat en *Ibidem*, p. 95.

Guardó i debat en premsa, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*

Quan es va premiar *Antonio Maura: La revolución desde arriba* hi hagué un discret debat en la premsa de llavors. En l'article "Maura, gran esperanza, gran decepción"⁸¹¹, Santiago Nadal. Periodista monàrquic que escrivia a *La Vanguardia española* i altres mitjans, parla sobre el llibre premiat al professor Sevilla, sosté que Maura i Canalejas van intuir la necessitat d'accelerar l'evolució i el canvi del sistema per a evitar la revolució, i que no va ser possible pel regnat catastròfic d'Alfons XIII. Finalitza el seu article, amb una espècie d'advertència premonitòria als enemics polítics de Maura sobre la finalització d'aquest sistema i les seues conseqüències: "Herida de muerte por la eliminación de Maura (y por la casi contemporánea de Canalejas) la Restauración iba hacia su tumba, sus funerales serían sangrientos"⁸¹².

José Ombuena enllaça amb aquesta reflexió dramàtica, sobre les conseqüències de la caiguda del restauracionisme i de Maura. Fent una molt particular aportació a la construcció i definició d'Espanya, per a construir una idea èpica nacional, d'acord amb la tradició espanyola: el sacrifici cruent dels ideològicament diferents:

En el exilio falleció el general Primo de Rivera. Y tantos más. El año 1936 – han transcurrido ya dieciocho años y aún nos resistimos a creer que fue ayer mismo – el balance hízose más denso, pues la macabra ruleta del terror empezó a girar vertiginosamente, y la siega fue tremenda: cayeron girondinos, jacobinos, vendeanos. Es una vieja y terrible tradición [...] El balance cabal resultaría sobrecogedor, aunque no debiéramos rehuirlo. 'España es Castilla, que hace a los hombres y los gasta'⁸¹³.

Un altre dels motius pels quals va fracassar la monarquia d'Alfons XIII, segons el professor Sevilla, es va deure a l'intent per part del monarca, de realitzar amb els governs de Canalejas (al què considerava més modern que a Maura) una política

⁸¹¹ Santiago Nadal, "Maura, gran esperanza, gran decepción", *Correo Literario*, setembre de 1954. Citat en, Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 99.

⁸¹² Santiago Nadal, "Maura, gran esperanza, gran decepción".

⁸¹³ José Ombuena Antiñolo, "El ostracismo como constitución política", *Hoja Oficial del Lunes, 19 de julio. De 1954*. José Ombuena, fou director del diari *Las Provincias* 34 anys (1958-1992). Citat en, Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 99.

d'esquerres a l'estil de Briand a França, amb l'objectiu clar d'integrar els radicals. Aquest plantejament no es podia reproduir en el nostre país, pel fet que Espanya, com Anglaterra o França, tenen els seus propis "models racials". Per això, ens diu, era una equivocació tractar d'importar per a Espanya models polítics europeus. És un error, considera de la mateixa naturalesa a un radical francès, a un laborista saxó o als seus homònims espanyols. Antonio Maura es va equivocar al l'intentar eixamplar la base de la monarquia: "Tanto se quiso extender, que llegó la República: si en Francia la República la trajeron los monárquicos, en España pueden muy bien las izquierdas y fortalecer el trono de San Fernando"⁸¹⁴.

Nadal com el títol del seu article indica, considera que Maura va decebre com a governant, perquè li van faltar qualitats polítiques. Quelcom paregut opina sobre el polític conservador Juan Ramón Masoliver: "Patricio sin tacha, caballero de la política y de la verdad, y tan clarividente estadista como infortunado político"⁸¹⁵. Vázquez de Mella, amb una visió més propera al seu temps considerava a Antonio Maura una àguila que no hi havia pogut volar per estar engabiada en els barrots del liberalisme. Per a Diego Sevilla, al polític mallorquí la seua fidelitat monàrquica va suposar un fre en la seua capacitat política.

Canalejas (1956)

El pas de Canalejas a la política

Per a Sevilla, Canalejas també és una figura important en la configuració de la nació espanyola en les primeres dècades del segle XX.⁸¹⁶ Segons Diego Sevilla, la raó per la que Canalejas es dedicara a la política van intervenir dues qüestions fonamentals. El 1885 el futur cap de govern era un home ambiciós a qui el seu treball burocràtic en

⁸¹⁴ Diego Sevilla Andrés, *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 476. Citat en Guillem Pasqual, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 100.

⁸¹⁵ Juan Ramón Masoliver, "Sobre el intento de revolución desde arriba", *La Vanguardia Española*, 1 de diciembre de 1954. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 100.

⁸¹⁶ Sobre Canalejas, Carlos Seco Serrano, *La España de Alfonso XIII. El Estado. La Política. Los movimientos sociales*, Madrid, Espasa Calpe, 2002; Salvador Forner Muñoz, *Canalejas. Un liberal reformista*, Madrid, FAES-Gota a Gota, 2014.

una empresa de ferrocarrils no entusiasmava, i que molt aviat fou temptat pel *dimoni de la política* i l'embriagament del poder. D'altra banda, el va empenyar el seu fracàs en dues ocasions en les oposicions per a l'obtenció de la càtedra. Era un home que volia manar i no obeir, el 1901 proclamava el seu *non serviat*⁸¹⁷. personal. Per al professor Sevilla, l'ambició no és necessàriament dolenta:

La ambición no es lacra, sino pasión y, por ello, buena o mala según al objeto que se dirija y los medios con que utilice. El ambicioso debe tensar el espíritu, convertir en heroica la vida, permanecer siempre vigilante, para huir del monótono avejentamiento. Necesita conciencia del propio valer, justa comprensión del fin y su bondad. No todo ambicioso es necesariamente soberbio, si se conoce a sí mismo y como tal se muestra. Quien no comete empresas grandes ni se arriesga en la lucha, será pusilánime o falsamente humilde, acedo e indiferente ante el posible interés del denario que Dios le confió. Pero de estos caracteres se compaginan con la vida en virtud⁸¹⁸.

Hem d'acabar amb els tòpics, ens diu Diego Sevilla, que encobreixen les ànsies de l'home dolent. La transigència, com l'ambició, com actituds humanes, són bones o ruïnoses depenent de la finalitat a què son destinades. La feina del governant és difícil i movedís el sòl on ha de desenvolupar aquesta tasca, sobre la qual no cal establir qualificacions universals. Hi ha insensats que parlen amb horror de la raó d'Estat, quan grans tractadistes catòlics han formulat d'aquest terme una doctrina. Ens diu, que el cafè Fornos, juntament amb el Suizo, eren el centre de reunió política i social de Madrid aleshores. Aquest públic heterogeni donava caràcter a les tertúlies. En aquest local va donar Castelar l'últim discurs i es va fer la presentació de Juventud Democràtica.

⁸¹⁷ Non serviam, aquesta expressió s'atribueix a Llucifer en la seua rebel·lió al regne dels cels. En l'actualitat es fa servir en col·lectius religiosos, polítics i culturals, com una manifestació radical contra les estructures organitzatives acceptades per la majoria. Juan Eduardo Cirlot, en *Diccionario de símbolos*, fa servir la literatura per tal d'explicar aquesta qüestió. Ens diu, que William Blake de manera heterodoxa en *Las bodas del cielo y del infierno*, va proposar una síntesi, entre un infern cresol d'energies còsmiques, i un cel ple de pau i serenitat. Veure, "Nom serviam".<http://www.latin-is-simple.com/en/vocabulary/phrase/1267/>,<http://www.libroesoterico.com>biblioteca>diccionarios>Cirlot-Juan-Eduardo>, p. 251.

⁸¹⁸ Diego Sevilla, *Canalejas*, Madrid, Editorial Aedos, 1956. Pròleg de Jesús Pabón, p. 67.

En resum, l'explicació que fa Sevilla de la irrupció de Canalejas a la política és ximple i d'un psicologisme elemental, idea que en part esmena quan analitza el pensament polític del polític liberal galleg.

El pensament polític de Canalejas i el gir ideològic

José Canalejas, pensa Diego Sevilla, tenia ben definida la seua doctrina quan va desembarcar en la Juventud Democrática i considera que aquest grup li servirà per a transformar en lleis el seu pensament. Semblava que l'agulla de la seua brúixola oscil·lava en angles de 180 graus. Això que aparentment pareix desorientació és, molt al contrari, segons Sevilla, la manera d'assolir els seus objectius. Canalejas té mentalitat d'estadista, transigeix i cedeix quan pertoca. Aquesta manera d'entendre la praxi política s'ha vist denigrada, i ha estat considerada com el símbol de l'etern traïdor en el melodrama polític.

Com s'ha dit, segons Sevilla, Canalejas pensava que feia falta a Espanya una revolució. Per això, passà a formar part de la Juventud Democrática liderada per Ruiz Zorrilla, i que representava a Espanya els principis de la revolució del 69. Tanmateix, Canalejas va deixar aquesta formació, perquè considerava que la doctrina revolucionària de Ruiz Zorrilla⁸¹⁹ no era viable. Per sort, les temptatives insurreccionals que aquest va protagonitzar fracassaren. Ens diu el professor Sevilla que José Canalejas té pressa, és partidari de la revolució des del Govern, sense importar-li el procediment. De manera semblant, ens recorda Sevilla, fent una exagerada extrapolació històrica, van arribar al poder Mussolini i Hitler, personatges autènticament revolucionaris. Busca sense mirar prim, els mitjans idonis per a desenvolupar-la. Ruiz Zorrilla només volia la revolució per a aconseguir el poder.

⁸¹⁹ Real Academia de la Historia. Manuel Ruiz Zorrilla. (Burgo de Osma 1833 - Burgos 1895). Advocat, jurista i polític. Ministre de Justícia i cap de Govern el 1868 després de la Revolució Gloriosa. Va ser francmaçó i un dels líders republicans que més activament s'enfronta al restauracionisme. D'home de govern i d'Estat va passar a protagonitzar diverses revoltes militars que no van triomfar, possiblement perquè li faltava l'element popular. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/5516/manuel-ruiz-zorrila-y-ruiz-zorrila>.

Segons Diego Sevilla, José Canalejas estava molt pendent de les relacions entre el govern i l'Església catòlica, i volia deixar molt clara la supremacia del poder civil. Per això, va criticar al Congrés l'actuació del rector de Sant Adrià de Besòs. Aquest capellà havia excomunicat l'ajuntament d'aquesta població per la venda dels denominats béns nacionals procedents de la desamortització. Llavors, l'Església catòlica tenia nou representants corresponents als nou arquebisbats que hi havia. Canalejas pensava que aquests prelats senadors obeirien i se subordinarien al Vaticà, per la qual cosa i el fet de no ser independents, perjudicarien els interessos de la nació. El professor Sevilla, considera aquesta argumentació fonamental, pensa que es podria traslladar a l'actualitat (1956), fent servir el sil·logisme a la problemàtica de les organitzacions obreres. Ens diu Sevilla que quan va morir Alfons XII el 1885, gràcies al Pacte del Pardo i a la prudència de Cánovas del Castillo i Sagasta, la revolució no va arribar-hi.

El professor Sevilla pensa que el debat sobre el sufragi universal, desborda la seua significació com a procediment electoral, a continuació va passar a convertir-se en el definidor d'un concepte nou de monarquia. Alhora, es volia atraure el republicanisme que anava perdent fe en els pronunciaments. Si el sufragi universal és la institució suprema de la nació, la monarquia passa a ser una institució democràtica en el seu origen, diu açò referint-se a la monarquia democràtica d'Amadeu I. En definitiva, el debat sobre el sufragi universal va posar damunt la taula els principis de la Constitució de 1869 i la monarquia democràtica. Canalejas, ens diu, era convençut de la necessitat d'incorporar l'element popular a la vida política. De manera contrària pensaven des del conservadorisme temorós de l'accés de la massa a la vida pública. També va intentar atraure la monarquia al republicanisme, oferint-li els avanços democràtics compatibles amb la constitució. Per a ell, monarquia, parlament i nació eren els elements constitucionals del règim que calia mantenir i defensar. Va ser Canalejas des de la bancada blava qui va defensar de manera combativa el projecte del sufragi universal:

Creemos que la monarquía española está asociada a la conciencia pública, que cuanto mayor sea el número de ciudadanos que intervengan en la dirección de los negocios públicos, cuanto más grandes sean las fuerzas que dirijan la política española, más arraigo, más firmeza, más prestigio si pudiera haber más en institución que lo tiene tanto, alcanzará la monarquía⁸²⁰.

⁸²⁰ José Canalejas, disc. 14 de novembre de 1889, D. S.C., pàg. 1255. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, Madrid, Editorial Aedos, 1956, pàg. 162 i 126.

José Canalejas, segons Diego Sevilla, té una concepció unitària de l'Estat, i és partidari d'una constitució real, amb percepció social, expressada de manera semblant – dirà Sevilla- per Carl Schmitt en *Teoría de la Constitución* (1934). Tot això, condicionava la seua actuació política. En contraposició a Salmerón⁸²¹, no considerava que els mals d'Espanya eren la conseqüència del sistema polític i del caràcter de carta atorgada de la Constitució. Aquestes qüestions ens diu el professor Sevilla són secundàries, el problema fonamental és sociològic, i radica en l'element substancial de l'organisme nacional.

Canalejas, pensa Diego Sevilla, desitja la unitat, però creu que no n'hi ha ni tan sols en la qüestió religiosa, possiblement com a conseqüència de la Guerra Carlina. Sospira per l'ànima col·lectiva de la nació: la unitat moral, religiosa, científica, això seria per a ell la felicitat suprema, però pensa que aquest anhel no té res a veure amb la realitat del país.

Militarisme, antimilitarisme, clero i milícia

Diego Sevilla, pensa que s'ha donat una imatge d'Espanya en les relacions internacionals amb un clixé massa simplista que redueix una història de segles i mostra un poble fanàtic dominat alternativament per un clero inquisitorial i “militarones” ignorants i despòtics. A més a més, aquesta idea es dona també entre molts de nosaltres. Tal vegada, és el resultat del radical enfrontament polític del XIX. Per això clericalisme i militarisme són qüestions ardents entre la intel·lectualitat nacional. Creu com Donoso Cortés, que el sufix-isme posseeix el privilegi d'enverinar la paraula a què s'uneix. La positivitat, ens diu Sevilla, de la intervenció excessiva de clero i milícia en la vida

⁸²¹ Real Academia de la Historia. Nicolás Salmerón Alonso (Alhama la Seca-Almería, 1838 – Madrid, 1908). Va ser filòsof, catedràtic d'Història a la Universitat d'Oviedo i de Metafísica a Madrid. President de Govern de la Primera República, va dimitir, en no signar una pena de mort al·legant problemes de consciència. Filosòficament va ser seguidor del krausisme i de la Institución Libre de Enseñanza. era un republicà centralista, que va anar temperant-se per tal de resoldre la qüestió catalana. Va formar part de Solidaritat Catalana. Des del 2005, l'Ateneo de Madrid lliura un guardó que porta el seu nom, destinat a reconèixer persones que han destacat en la defensa dels Drets Humans. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/6156/Nicolas-salmeron-y-alonso>.

política ha engendrat per reacció mecànica, i per tant inconscient, una doctrina qualificada barreja d'antimilitarisme i anticlericalisme que intenta trobar una teoria política perfecta. No creu en el valor de les postures anti perquè mostren un servilisme intel·lectual. Caldria també posar el bisturí, per saber si aquells que parlen de l'exèrcit com a columna vertebral de la pàtria, ho fan *pro domo sua*. Militarisme i antimilitarisme són posicionaments que han estat utilitzats al llarg de la història quan apareixen fenòmens socials. De vegades l'esperit militar va envair la societat, altres l'antimilitarisme. Hi ha moments que la societat necessita amb urgència adoptar les exigents.

El segle XIX fins al 1874, van produir-se gran quantitat de pronunciaments que acaben en cabdillatge generalment militar. Els van portar endavant tant moderats com progressistes, tan sols es diferenciaven pel tarannà dels protagonistes. Per això, el primer govern de la Regència portava entre les seues prioritats un profund programa de reforma, beneficis, sosté Sevilla, per a l'exèrcit i la pàtria. Canalejas, sosté Diego Sevilla, va ser dels primers polítics de llavors a tenir una posició pròpia davant la situació de l'exèrcit, fugint de posicionaments extrems, intentant donar una solució viable, i no recorrent a la milícia sols quan era imprescindible, per conflictes exteriors o per problemes d'índole interna. Va portar endavant una política allunyada del partidisme ocasional: era obligació democratitzar-lo i prestigiar-lo moralment: “No seremos nunca elementos de perturbación en el Ejército [...] Procurando conquistar el logro de nuestras ideas por los medios violentos de una insubordinación militar, estableciendo así un caudillaje permanente, contrario a nuestras aspiraciones”⁸²².

Clero i milícia, segons Diego Sevilla, són dos organismes que es troben al llarg de la història en totes les organitzacions socials, i són essencials per al funcionament d'aquestes, per la qual cosa és imprescindible trobar-los acomodament institucional: “Rechazando los privilegios, escribía Sieyès, el clero es una profesión, encargada de un servicio público, y su privilegio lo tiene la función, no la persona, distinción importante y que avalora su mantenimiento”⁸²³. Creu, que Canalejas va conceptualitzar de manera molt precisa, tal com ell era, la funció militar. S'adverteix en el seu pensament la

⁸²² José Canalejas. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 137.

⁸²³ Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, pàg. 136.

influència de Spencer⁸²⁴ sobre l'evolució social, i la importància dels esdeveniments en l'Espanya d'aleshores. Com més complexa és la societat, més ho es l'Estat, per això, no pot haver-hi organisme que no hi tinga repercussió. L'esperit militar no és de classe, ha de sentir-lo la societat sencera, aquest esperit és la suma dels valors patriòtics, per tant s'ha d'estar en disposició de defensar-los. Segons Diego Sevilla, José Canalejas considera legítima la utilització de la força, encarnació germànica institucional, respon al fonament i a l'essència de la vida nacional. L'element militar unit com un organisme ha d'associar-se a les manifestacions legítimes de la vida nacional i és part de l'activitat de l'Estat. No ha de dirigir la vida política, que ha de ser intervinguda, assistida i auxiliada pel concurs de tantes intel·ligències, per l'associació de tantes energies virils com hi ha a l'estament militar.

Els afers nacionals més importants al final del segle XIX, segons Diego Sevilla, es poden esbrinar seguint els discursos de la corona: reaccionarisme, clericalisme, militarisme, regionalisme i capitalisme. La manera de tractar el regionalisme, estava molt lluny de ser una política descentralitzadora sana, ja que estava patrocinat per banquers ultramuntans, sacerdots respectables però enganyats i integristes de tota mena que propugnaven un carlisme sense *don* Carles. Al carrer es produïen desordres i motins constantment. Canalejas, de manera acurada, va anar preparant un programa propi i independent. Pensava que malgrat la irritació predominant en l'opinió pública i la brusquedat de certes manifestacions populars, era possible desenvolupar les seues propostes i modificar el sistema productiu i les relacions laborals: “Una política que conduzca las fuerzas naturales del país a hacer de España un pueblo progresivo dentro del Parlamento y fuera ”⁸²⁵.

⁸²⁴ Hebert Spencer (1820 Derby – 1903 Brighthon 1903). Fou naturalista, sociòleg, psicòleg. Estudià, primer de les teories evolutives de Lamarck i després el darwinisme. Contrari al socialisme en les qüestions referides a la preeminència de l'Estat en l'educació. Spencer classificà les relacions socials atenent l'estructura i l'activitat predominant. En els extrems d'aquesta afirmació es troben les organitzacions militars i la industrial. En les relacions industrials va abandonant-se l'estructura piramidal, en les relacions militars el principi rector és l'agressió, els dos models interaccionen entre si. Veure, [http:// Carlos Martinez, Universitat de Valladolid](http://CarlosMartinez.UniversitatdeValladolid) i [www,http://britannica.com>biographyHerbert-Spencer-Jennins](http://britannica.com>biographyHerbert-Spencer-Jennins).

⁸²⁵ José. Canalejas, ds. 5 de juliol de 1899, DSC, pàg. 657. Citat per Diego Sevilla en,

Creu Diego Sevilla, que Canalejas i Maura eren dos grans revolucionaris radicalment disconformes amb la realitat espanyola d'aleshores, i creien arribat el moment de transformar-la. Cosa ben diferent era la manera d'escometre la resolució de la crisi. Maura creu que només en l'actuació política és prou, creant mesures que trenquen els lligams que impedeixen el desenvolupament social. Diu Sevilla, que es comporta de manera més democràtica amb la qüestió religiosa. Canalejas està convençut que els problemes estan més arrelats, i produeixen una influència nefasta i extra-estatal, pensa necessària la intervenció de l'Estat i l'educació del poble. Creu en el paper de la premsa com a orientadora de la massa ciutadana. Sevilla pensa també, que tenia un posicionament bel·ligerant amb l'Església. Aquesta conflictivitat, va agreujar-se amb les celebracions jubilaris del fi del segle per part dels catòlics, que irritaren i mobilitzaren els anticlericals.

Si les Corts de 1899 estaven en liquidació i simbolitzaven el *Desastre*, ens recorda el professor Sevilla, l'aspiració de José Canalejas el 1901 era la renovació política i administrativa del país. Volia resoldre l'afer de les ordes religioses, i obligar-les a viure en règim de dret comú, llevat de les tres concordades. Adverteix de que la situació nacional és excepcional i de les dolentes conseqüències de la dictadura militar: "Bajo las monarquías, son transitorias; mientras que si en España cayese tan bajo que se desmayase a los pies del fanatismo teocrático, no despertaría sino en mano del extranjero o del demente para siempre"⁸²⁶.

El 16 de novembre de 1910 es va signar a Madrid un tractat, en condicions semblants al franco-marroquí. Canalejas i el rei van visitar Melilla al gener de 1911. A més dels interessos geoestratègics tradicionals, es tractava de projectar, segons Sevilla, una bona imatge exterior del govern i d'Espanya, considerada internacionalment una nació decadent: "Tan deprimida de energías morales y materiales que no pueda cumplir todas sus obligaciones, las que están asignadas por su historia, las que le están suscitadas por su ideal y las que concurren por circunstancias de los pactos"⁸²⁷. El

Canalejas, pàg. 232.

⁸²⁶ J. Canalejas, ds, 16 de juliol 1901, DSC, pàg. 634-642. Citat per Diego Sevilla, *Canalejas*, pàg. 239.

⁸²⁷ J. Canalejas, dis.17 de novembre de 1910. Citat per Diego Sevilla, en *Canalejas*, pàg. 402.

govern Canalejas, ens diu, va ser assabentat de l'ocupació temporal de Fez i Tazza, amb el pretext de mantenir l'ordre. L'executiu va reaccionar amb rapidesa ocupant Larache i El Alcázar. Sorpresos per la reacció, els francesos van iniciar una ofensiva campanya de propaganda. Va ser tan burda, segons Sevilla, que va enfervorir la massa d'espanyols i van emmudir els que criticaven la Guerra de Marroc i feien servir plantejaments revolucionaris. Els republicans, en veure el canvi en l'opinió pública, en el missatge de cap d'any només van parlar de la fi de la guerra. Segons Diego Sevilla, el comportament del cap de govern ser modèlic en la manera de solucionar aquesta qüestió i en la relació del seu Govern amb França. La reacció francesa no va ser equiparable per l'odi cec manifestat contra la nostra nació, i en confondre el país transpirinenc la seua propaganda amb la veu del poble espanyol.

Un discurs laic i social: la Ley del candado, i la llibertat religiosa

La qüestió religiosa era un assumpte pendent de resoldre, ens recorda Sevilla, des de feia molt de temps en la societat espanyola. Una ordre del ministre de Governació de 19 de març de 1901 reglamentava el funcionament d'algunes ordes religioses amb mesures restrictives. La resposta vaticana va estar comandada pel nunci monsenyor Rinaldi. Per a pressionar el Govern espanyol amb aquesta qüestió es va entregar a la Regent una missiva autògrafa de Lleó XIII, en què molt subtilment s'amenaçava de prendre part per Carles, el pretendent a la Corona⁸²⁸.

Segons Diego Sevilla, Canalejas no era tanmateix un vulgar menjacapellans. Va ser qualificat d'herètic i socialista, però aquestes acusacions estaven més en boca dels seus impugnadors que en la seua pràctica política. Entenia el socialisme com una doctrina i com una civilització. Era un destorb per a molta gent, pel seu anticlericalisme i per les seues polítiques socials, que no agradaven als seguidors de Sagasta, de Silvela i inclús d'Azcarate, més aburguesats, defensors de la propietat i croats de la religió. Aquest fenomen, fou estudiat meravellosament en la França del XVIII per Groethuysen⁸²⁹. José

⁸²⁸ Romanones, *Notas, II*, pàg.23. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 240.

⁸²⁹ Bernard Dandois, “ Bernard Groethuysen i el jove Sartre”. p. 159-172. Bernard Groethuysen (Berlín, 1880 – Lunxemburg, 1946). Assagista, filòsof, sociòleg i historiador de vocació europeista. Fou professor a la Universitat Humboldt de Berlín. Va oposar-se al nazisme, per açò va haver de fugir a França. La seua tasca està desenvolupada des de la

Canalejas, va alçar una bandera pròpia de la burgesia voltairiana, al republicanisme històric, buit de continguts pel seu anticlericalisme, i a la massa obrera que no estava encara sotmesa per la política social a Pablo Iglesias o a la CNT. Ens diu Diego Sevilla, que la qüestió religiosa provocava discrepàncies importants en aquests polítics liberals i els grups que els donaven suport, ja que afectava la mateixa concepció de l'Estat i principis ideològics fonamentals. Aquest assumpte va romandre en el debat polític i social des de llavors fins ben entrat el segle XX. Práxedes Mateo Sagasta pensava que establir la llibertat de culte seria fer una ofensa a l'Església catòlica. Ideològicament creu que el liberalisme no està oposat al cristianisme, i que llibertat i sistema democràtic són principis revolucionaris: “¿Quién fue el primero que patrocinó y practicó las bases en que se fundan las ideas democráticas? [...] Libertad, igualdad, fraternidad: he aquí la doctrina de Jesucristo”⁸³⁰.

La coneguda com Ley del candado somovia una gran reacció social. D'una banda, hi havia sectors catòlics més papistes que el papa que defensaven els furs de l'Església, d'altra, republicans i socialistes pressionaven perquè en un termini curt de temps es produïren reformes transcendents. També hi havia acusacions a la cúria romana, culpant-la de la dilació. Canalejas tenia molt clar, creu Sevilla, la línia política que calia seguir davant dels diversos posicionaments que provocava la llei, reguladora de les associacions religioses: “Si tengo la fortuna de hacer cosas que a los alborotadores de las calles, les puede parecer mal pero que a los hombres razonables, rectos patriotas de las izquierdas les puedan parecer aceptables, yo habré prestado un servicio a mi país”⁸³¹

sociologia i la història de les mentalitats, és un estudiós de la formació de la consciència burgesa en la França del XVIII. Dandois considera Groethuysen intel·lectualment, a nivell d'Edmun Husser i Martin Heidegger. Recorda l'admiració del filòsof per Sartre, en el qual va tenir relació a França. Groethuysen fou en especialista en Carl Marx, tanmateix no un seguidor: “va rebutjar conceptes dualistes; així, no acceptarà la noció marxista del predomini, en última instància, de superestructures ideològiques per infraestructures socioeconòmiques”. Veure, <http://cair.info/revue-les-temps-modernes-2010-2>.

⁸³⁰ Discurs de Práxedes Mateo Sagasta. José del Nido y Segalerba: *Historia política y parlamentaria del Excelentísimo Sr. Don Práxedes Mateo Sagasta*, Madrid 1915, pàg. 82-84. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 125.

⁸³¹ José Canalejas, disc., 29 de desembre de 1910, D,S,S, pàg. 770,778. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 359.

Cal matisar, ens diu Sevilla el comportament diferent entre la dreta catòlica conservadora liberal, qualificat pel mateix Canalejas d'acceptable, i l'ultramuntanisme carlí manipulador a la cúria romana. José Canalejas va voler que el Vaticà reconeguera la supremacia del poder civil i reformar el Concordat. Com que no ho va aconseguir, va dictar la normativa sobre les associacions i els signes externs d'aquestes, per desarmar i aconseguir els anticlericals. No considera il·lícit que un partit mantinga una doctrina religiosa determinada, i defensi aquests principis propis del seu ideari; moltes de les manifestacions del vessant social laic d'aleshores perseguien sens dubte, com ara, propòsits polítics. Critica tanmateix la manera de fer-les: "Se compagina la defensa de la Iglesia con una cruda campaña de forma y fondo harto inelegante, en que los dicterios contra el jefe de Gobierno llegaron a la calumnia o la injuria"⁸³².

El professor Sevilla qualifica d'ofensiva amb la dignitat, la campanya desenvolupada per diversos diaris de llavors amb motiu de la tramitació i aprovació de la Ley del candado: *El Siglo Futuro, El Correo Catalán, La Voz de Valencia i el Diario de Navarra*. A més a més, a l'estiu del 1910 es van produir en l'àmbit nacional aplecs, mítings, conferències i reunions relacionades amb la llei. Exhortades pel Primado de España, les dames de la Unión del Sagrado Corazón i l'alta societat i l'aristocràcia catòlica madrilenya, que havien constituït una junta de defensa per poder conservar la integritat de les seues idees, van entrevistar-se amb José Canalejas, llavors van poder comprovar que no era el representant de Satan⁸³³. El bisbe de Madrid-Alcalá, considerat la mà dreta del cardenal Aguirre i un dels impugnadors més actius de la nova llei, manifesta la seua disconformitat amb aquest comportament: "Con toda la fuerza de nuestro espíritu protesto contra semejantes ofensas al jefe del Gobierno, porque nadie más que los católicos, y tanto más cuanto más fervorosos, deben ser respetuosos con la autoridad"⁸³⁴.

Diego Sevilla ens diu que finalment la Ley del candado fou aprovada, després de debatre-la enconada i turbulentament al Congrés el 4 de novembre de 1911. Vázquez de Mella, representant els carlins, s'hi va oposar frontalment. Maura facilità l'aprovació: malgrat criticar-la, es va abstenir en la votació. Es va veure que un sector important del

⁸³² Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, pàg. 366.

⁸³³ Romanones, *Notas de mi vida*, II, pàg. 266 i 267. Citat per D. Sevilla en, *Canalejas*, p. 367.

⁸³⁴ Bisbe de Madrid-Alcalá. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 366

catolicisme, no mantenia una oposició tan visceral a aquesta llei. La divergència en l'oposició, segons Diego Sevilla, pot explicar-se per les diferències substancials entre els catòlics davant la qüestió religiosa. Un catòlic tan significat com Covian, i destacat opositor de José Canalejas davant de la Ley del candado, no justificava tots el comportaments. En una entrevista en *Le Petit Journal* recriminava al Vaticà la seua intromissió en assumptes de govern nacionals: “Soy católico y rezo el rosario en mi casa [...] Espero que Roma comprenderá que su intransigencia puede ser funesta para sus intereses y que debe ayudarnos [...] No queremos que la Iglesia sea un Estado dentro del Estado”⁸³⁵.

Etapa crítica, 1910-1911, la internacionalització revolucionària: el País Valencià

El professor Sevilla, considera aquest període que va haver de governar José Canalejas trist i desgraciat per a la història d'Espanya. Els esdeveniments polítics nacionals més importants van estar determinats a Barcelona i Marroc, no eren fets aïllats, sinó com més tard es veuria part d'un procés. La tempestat social iniciada quan Maura va ser al poder, va continuar amb Canalejas, i no perquè la seua manera d'exercir el poder facilitara l'acció subversiva, era la pròpia naturalesa d'aquells elements que en propiciava el creixement, sinó es tallava enèrgicament amb aquella situació. Els problemes més greus no els provocaria el bàndol republicà ni la passivitat governamental, ni l'exercici ininterromput de drets constitucionals. A Espanya, la fundació de la CNT el 1911 i la frenètica activitat política de Pablo Iglesias i del socialisme són dos fets transcendents en la política interior nacional.

La velocitat dels fets entre 1910 i 1911, segons Diego Sevilla, van superar qualsevol previsió: vagues, les ininterrompudes protestes dels catòlics i de la premsa opositora. Dins de la vaga general convocada el 1911 es poden situar els desgraciats esdeveniments de Cullera⁸³⁶, van afegir més tensió a la crítica situació nacional. Al País

⁸³⁵ Covian. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 372.

⁸³⁶ Pepi Bohigues, “Los sucesos de Cullera cumplen cien años. Una huelga contra el reclutamiento para la Guerra de Marruecos acabó en asesinato. Siete hombres fueron condenados a muerte e indultados por clamor popular”. El jutge de Sueca i dos funcionaris que l'acompanyaren van ser assassinats. Va dirigir l'avalot Joan Jover –conegut com Xato Cuqueta-;

Valencià, el blasquisme d'acord amb Lerroux, va iniciar una campanya en defensa dels treballadors empresonats en aquesta població de la Ribera Baixa. A més a més, es va denunciar el maltractament dels treballadors. Per això es va crear un tribunal per a investigar aquestes agressions presidit pel rector de la Universitat, José Machi, i personalitats mèdiques qualificades que van refutar finalment les acusacions. L'oposició retreia també al Govern haver enviat el jutge de Sueca, que no estava en condicions de realitzar aquesta tasca:

El Juez señor López de Rueda, carácter exaltado, temperamento nervioso por la neurastenia que padecía, no debía ir, no pudo ir como tal Juez y en circunstancias cuya gravedad le era conocida a la ciudad de Cullera. Es más, creemos firmemente que incurrió en irresponsabilidad al hacerlo, y que estamos dispuestos a discutirlo con quien sea [...] Y es indudable que si el Juez, al ver el mal cariz que tomaba el conflicto vuelve grupas y retorna a Sueca, nada de extraordinario le hubiera ocurrido⁸³⁷.

Després de jutjar-los mitjançant Consell de guerra, van ser finalment sis els condemnats a mort per aquests fets. Hi hagué una intensa campanya internacional per part de l'oposició i van ser amnistiats. José Canalejas va presentar la dimissió, i no va ser acceptada perquè va ser ratificat per Alfons XII. Com s'hi pot veure, la sintonia del cap de govern amb el rei en aquesta qüestió era total:

Encargué al señor Canalejas que perdonase a cuantos reos fuera posible. El gobierno opinó que todos, menos el séptimo... Una vez que hube convencido de que la Corona podía tomar la iniciativa decidí asumir la responsabilidad y anuncié mi intención de perdonar a aquel hombre. El señor Canalejas, que se comportó en todo el asunto con la más exquisita lealtad, me dijo que se inclinaba ante mi decisión, pero que, como ésta era opuesta a las opiniones del Gobierno desde un principio se sentía obligado por el honor a presentar la dimisión⁸³⁸.

Diego Sevilla pensa, que tal vegada Canalejas, va forçar la voluntat reial en benefici de la impunitat. Sobre aquesta qüestió pot polemitzar-se. En el vessant polític i en la governació del país, les decisions que es van prendre, van beneficiar els interessos de la Corona. Vázquez de Mella va qualificar el significat valor de la determinació

Jover i altres sis vaguistes van ser detinguts i condemnats a mort. Els esdeveniments van tenir repercussió internacionals, publicant-se articles en *l'Humanité* o *Daily News*. Veure, <http://www.levante-emv.com/2011/11/19/sucesos-cullera-cumplen-cien-años/840771>.

⁸³⁷ *Los sucesos de Cullera, El Pueblo*, 6 de desembre de 1911. Citat en, D. Sevilla, *Canalejas*, p. 400.

⁸³⁸ *Infanta Pilar de Baviera...*, pàg. 161. Citada per Diego Sevilla en, *Canalejas* pàg. 416.

monàrquica. Lerroux va ressaltar l'empenta d'un monarca de 25 anys inclinant-se davant la pietat. La premsa republicana va manifestar-se en sentit positiu. Diego Sevilla qualifica de desconsiderada i irrespectuosa la visita d'uns grup de periodistes, amb Morote al capdavant, que van demanar el perdó reial.

Segons el professor Sevilla, en la vaga ferroviària de 1912 els motius de la mobilització eren lícits: per motius econòmics, tal i com contemplava la llei Maura de 1909. Feta aquesta consideració, el cap de govern va puntualitzar que encara que no hi havia tirs ni barricades ni força organitzada combatent, l'actitud dels treballadors era revolucionària. Era l'avis del president del Govern, que advertia del perill de possibles desgràcies. El govern va reaccionar amb rapidesa, i el Ministeri de Guerra va mobilitzar gran quantitat de reservistes actius del batalló de ferrocarrils. Després de breus negociacions la vaga fou desconvocada, pensa Sevilla, per la percepció nacional negativa sobre el conflicte i per la determinació mostrada pel cap d Govern. Llavors, estava dirimint-se: dret de vaga, dret a treballar, vaga salvatge, acomiadament, esquiroles, dret de propietat i arbitratge obligatori. Qüestions aquestes, de difícil conciliació.

José Canalejas, veia votar a Maura en favor de la vaga, el diputat conservador Alejandro Pidal, en un ambient enrarit, criticava en el Parlament l'estúpida connivència de Maura amb els vaguistes i l'anarquia. La suposada transigència d'Antonio Maura, ens diu Sevilla, encoratjava el revolucionari partit de Pablo Iglesias. Els socialistes criticaven la mobilització dels esquiroles ferroviaris impulsada pel Govern. Des d'*El Socialista*,. A més d'impedir el dret de vaga, criticaven a la democràcia canalejista el fet de ser una marxa triomfal⁸³⁹. impulsada per la llei de jurisdiccions i la llapissera roja de la censura: "Este ataque a la organización de los obreros ferroviarios debe ser considerado por los demás obreros como un ataque a ellos mismos"⁸⁴⁰. Creu el professor Sevilla que el cap de govern va reflexionar en aquests dos revolucionaris anys, pensant en el futur, creia que era perillós enfrontar-se a aquestes situacions, contemplant sols mesures policials i mobilitzant els reservistes:

⁸³⁹ *El Socialista*, en Maura y Fernández Almagro, pàg. 226. Citat. Sevilla en, *Canalejas*, p. 440.

⁸⁴⁰ Manifest socialista en, Soldevilla, *El Año...*, pàg. 414. Citat, D. Sevilla en, *Canalejas*, p. 440.

Porque el estrago de paralización de los ferrocarriles es un problema que nos importa a todos los españoles; porque, en efecto, el despertar de enconos, de iras, de odios en una gran masa del proletariado español es una obra a la que no puede acercarse nadie sin mucho temor en el ánimo, si tiene conciencia de la responsabilidad⁸⁴¹.

Anarquisme i socialisme davant l'atemptat revolucionari, la tensa relació amb els socialistes

Segons Diego Sevilla, la major preocupació de Canalejas era que la crítica situació política i social no esdevinguera revolucionaria: “Yo declaro que no tengo vocación de mártir, [...] Hay que abandonar la propaganda agitadora y hacer una obra más lenta [...] Yo no me siento Mirabeau, y temo a los Robespierre y Marat”⁸⁴². Pensen Maura i Fernández Almagro, ens diu Sevilla, que Canalejas gaudia d'una persistent dialèctica i versatilitat congènita. Malgrat les dificultats, anava acomplint objectius durant els últims mesos de la seua vida.

La seua manera de governar aleshores, sovint l'enfrontava amb els socialistes, que mantenien una posició prefixada. Aquesta formació, per tal d'augmentar l'oposició, va retirar els representants que tenien en l'Instituto de Reformas Sociales. A més a més, en paraules del professor Sevilla, varen fer campanya acusant i injuriant des de les pàgines d'*El Socialista* el president del Govern: “Canalejas ha perseguido sañudamente vuestras organizaciones, os ha encarcelado sin motivo y os dificulta el ejercicio normal de vuestros derechos; por lo tanto, debéis combatirle sin tregua”⁸⁴³. Quan Manuel Pardiñas va atemptar contra José Canalejas⁸⁴⁴, molt prompte, ens diu Diego Sevilla,

⁸⁴¹ Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, p. 442.

⁸⁴² J. Garriga i Massó, *Els dos moviments polítics catalanistes*, vol. I, pàg. 170., *Canalejas*, p. 405.

⁸⁴³ *El Socialista*, en Maura y Fernández Almagro, pàg. 226. Citat per Sevilla en, *Canalejas*, p. 418.

⁸⁴⁴ Real Academia de la Historia. José Canalejas fou assassinat el 12 de novembre de 1912, davant l'aparador de la llibreria San Martín a la Porta del Sol a Madrid per l'anarquista Manuel Pardiñas. S'especula que aquest terrorista podria haver sigut a la ciutat amb la finalitat d'atemptar contra Alfons XIII. Real Academia de la Historia. Manuel Pardiñas Serrano (1880, Grado-Osca – 1912, Madrid). Era fill de carrabiner. Va estudiar a l'Escola d'Arts i oficis i treballà de pintor decorador. Va ser a Saragossa, Donosti, Biarritz, Bayona i Buenos Aires. De

començaren els remors i acusacions encreuades en el Congrés i els diaris. Era en dubte si s'havia protegit adequadament el cap del Govern. A la cambra, el tradicionalista Senante va ressaltar el condol popular després de la mort. Aquest diputat va atribuir l'assassinat a la maçoneria lisboeta. Va manifestar que el cap del govern no mereixia aquest final. El comte de Romanones, altrament, mostrà la predisposició del Govern per aclarir la trama de l'assassinat, no s'atrevia a qualificar la naturalesa del delictes fins que no es pronunciaren els tribunals de justícia: “Sería cometer una verdadera ligereza si viniese aquí, ante la representación nacional, a asegurar que se trataba de un delito político, y no de un delito común”⁸⁴⁵.

Les paraules de Montero Ríos⁸⁴⁶ al Congrés, s'escoltaren prou més enèrgiques front a la resta d'intervinents que semblaven més prompte timorates. Una vegada desaparegut José Canalejas, ni el partit del Govern, ni els revolucionaris, encarregaren cap tipus d'iniciativa per tal de saber el que havia passat. El Congrés no va demanar cap investigació, ni va demanar responsabilitats al cap de la policia ni al ministre de Governació. Pablo Iglesias, ens diu Diego Sevilla, després d'escoltar els diversos parlaments al Congrés va sentir-se al·ludit com a inductor de la mort del president del Govern, i va entendre les acusacions com una ofensa. Creu Sevilla que el comportament dels amics de Ferrer i Guardia, va ser de més fidelitat després de la seua mort, i no va ser per a lloar el dels seguidors del president desaparegut. El diari *ABC* el dia 11 arplegava les paraules pronunciades per Iglesias, en un míting homenatge al líder anarquista. A Sevilla li ressona perillós i sibil·lí el discurs del dirigent socialista, aleshores estava ja totalment enfrontat amb el restauracionisme i pensava que els partits i el règim d'aquest sistema eren consubstancials, per això l'enderrocament n'era l'única solució: “Debemos encaminar nuestros esfuerzos a que todo se derrumbe con estrépito, salvando así a nuestra patria”⁸⁴⁷. Romanones el dos de desembre, feia seues les paraules

l'Argentina fou expulsat quan l'anarquista Simón Radowitzky, va atemptar mortalment contra el coronel i cap de la policia Ramón Lorenzo; va viatjar després a l'Havana i Tampa. Quan tornà a Madrid va assassinar Canalejas i va suïcidar-se en sentir-se acorralat. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/67542/manuel-pardinas-serrano>.

⁸⁴⁵ Conde de Romanones, citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 444.

⁸⁴⁶ Pablo Iglesias, citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, pàg. 444.

⁸⁴⁷ Pablo Iglesias, citat per Diego Sevilla en *Canalejas*, p. 444

de Dato condemnant els excessos propagandístics, en això estaven d'acord tots, també el dirigent socialista, que havia condemnat l'assassinat. Segons el professor Sevilla, la proposta condemnatòria en el Parlament, coincidia en l'argumentació prefabricada pel dirigent socialista el mateix dia de l'atemptat:

Me resisto a creer que sea un atentado político, pues de fecha reciente no hay ningún hecho que justifique ese atentado. Si de los antecedentes e investigaciones que se hagan resulta demostrado que ha sido un anarquista de acción, seguiré diciendo que no hay ningún acto político del señor Canalejas, de fecha reciente, que justifique la exaltación de un loco⁸⁴⁸.

Argumenta Diego Sevilla, que Manuel Pardiñas suïcidant-se sense deixar cap declaració referida a les motivacions de l'atemptat, poc va afavorir els Iglesias, Azcárate i la resta d'amics... Com que no va deixar cap explicació exposant els motius, tampoc es pot relacionar la seua acció amb els discursos i l'ortodòxia revolucionària de Pablo Iglesias. Per tot això, no calia més que esperar el resultat sumarial i callar fins que parlara la justícia: El presidente del Consejo hacía muy bien declarando ante la faz de Europa civilizada, [...] En España los parlamentarios y el Gabinete saben respetar el secreto sumarial y son incapaces de presionar a los tribunales⁸⁴⁹. El periòdic republicà *El País* es preguntava per les motivacions del crim i no trobava cap motivació. En l'opinió pública va assentant-se l'explicació que Pardiñas era un fanàtic infrahumà. Sevilla pensa que la suposada anormalitat⁸⁵⁰ de l'activista anarquista no és prou per a explicar les raons que en dimanen, per això cal buscar-les fora de l'individu.

Des de les files del republicanisme i del socialisme, així com tota la premsa d'aleshores obliden els acords de la Internacional, que per tal d'atemorir la burgesia justificava els atemptats i el pànic consegüent que produïen. Diu Sevilla que si s'acceptava des de les files socialistes l'atemptat com a mètode de lluita revolucionària, era difícil després desvincular-se de l'acció de Pardiñas. Per al professor Sevilla, el tiranicidi és en teoria bo, però immoral en cada cas concret. No entén com es podia exposar una doctrina en els mítings, com si de cursets de política social es tractara.

⁸⁴⁸ Pablo Iglesias, citat per Diego Sevilla en *Canalejas*, p. 445.

⁸⁴⁹ Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, p. 445.

⁸⁵⁰ El asesino de don José Canalejas. Nueva información y juicio del último atentado anarquista, por los alumnos de Antropología Criminal de la Universidad de Madrid. Madrid 1912. Citat, *Canalejas*, pàg. 447.

Recorda també que Pablo Iglesias havia instigat l'atemptat personal contra Antoni Maura. Diego Sevilla recull la mala relació entre ambdós polítics, i l'aprensió que tenia el cap del Govern al dirigent socialista:

Canalejas sentía verdadero miedo de Pablo Iglesias. No pocas veces hizo resaltar en su conversaciones el temor que le inspiraba los ojos de serpiente, la frialdad del temperamento y los gestos que advertía de hostilidad para él, del hombre que los obreros cariñosamente llamaban 'el abuelo', y que rehuía todo trato con él, y hasta los encuentros en el pasillo del Congreso. 'Este Iglesias -solía decir- me crispa los nervios; creo que es mi mayor enemigo'⁸⁵¹.

Sosté el professor Sevilla, que no coneix cap irrecusable testimoni per a imputar Pablo Iglesias com a inductor de la mort del cap de Govern, per la qual cosa, no pot alçar l'índex acusador senyalant el dirigent socialista, però ens recorda l'ambient de rumors a Madrid en aquells dies, troba exagerada la quantitat de declaracions d'una i altra banda exculpant el dirigent socialista. La lentitud investigadora contrastava amb la gran investigació instruïda, després dels esdeveniments de la Setmana Tràgica. Tal vegada, hi havia por de trobar alguna desagradable i patriòtica actuació: "La investigación a fondo, con la misma amplitud que se hizo sobre el proceso Ferrer, abriría la gusanera y Dios sabe hasta dónde iba a alcanzar la podredumbre"⁸⁵². Després de mort José Canalejas, ens diu Diego Sevilla, no el van tractar de manera respectuosa. El comte de Romanones⁸⁵³ va demostrar la seua poca alçada política, no reconeixent tot

⁸⁵¹ Sánchez Arjona, pàg. 67. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Canalejas*, p, 448.

⁸⁵² Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, pàg. 449.

⁸⁵³ Real Academia de la Historia. Álvaro de Figueroa Torres (*conde de Romanones*) (Madrid 1863-1950). Pertanyia a una nissaga aristocràtica, política i empresarial. Propietari de les Mines de La Unión a Múrcia i amb interessos econòmics al Rif-Marroc. Doctor en Dret per la Universitat de Bolonya, membre de les acadèmies d'Història i Ciències Morals i Polítiques. Ministre i president del Consell de ministres. Conegut políticament per la seua falta d'escrúpols. va impulsar la Llei de Matrimoni Civil. Durant el seu govern es varen incorporar als pressupostos el sou dels mestres, i es porta a terme el Decret de jornada laboral de vuit hores. Va pactar amb els dirigents de la Segona República l'eixida de la família reial del país. Va col·laborar com a jurista el 1938: *Dictamen sobre la ilegitimidad de los poderes actuantes el 18 de julio de 1936*. Després de Guerra no va participar en política. Obres: *Responsabilidades del Antiguo Régimen, B reviaro de política experimental, Biología de los partidos políticos*. Autobiogràfiques i biografies de personatges de llavors. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/14549/alvaro-de-figueroa-y-torres>.

seguit en les Corts la naturalesa de l'atemptat. El professor Sevilla reflexiona, a més a més, sobre l'aversion i l'enfrontament polític d'aquell moment, amb una profunditat semblant a la de l'assassí, però sense pólvora ni sang:

Un odio político, quiero decir para efectos parlamentarios. Así, y sólo así se deben entender las apelaciones al crimen, o las injurias gravísimas. Sólo un degenerado puede creerse que todo eso es para hacerlo verdad. Pardiñas, un monstruo, un infrahombre llevó a la vida de carne y hueso la maniobra que para uso del salón de conferencias y los pasillos del Ministerio habían preparado. Pero la realidad tiene a veces tan paradójicas ocurrencias, que depara hijos y nietos a quien se creyó libre de devaneos⁸⁵⁴.

Sevilla pensa que les manifestacions dels diputats després de l'assassinat del cap de Govern van ser fredes, i va estar poc acompanyat en la seua vetlla, com sol es trobava al final de la seua carrera política. Les vespres de la mort, van ser un període relativament tranquil en el vessant polític i social, en paraules de Diego Sevilla: "siempre con medidas ibéricas". Hi havia qui el suposava cavil·lós, imaginant la possibilitat de noves vagues. Altres li retreien, sense ninguna argumentació consistent, d'haver sigut l'instigador de la vaga ferroviària, poc va faltar perquè el qualificaren d'agent provocador. Creu Sevilla, que el polític madrileny en la seua intimitat estava insatisfet i preocupat. Pensava que la seua vida havia seguit un fracàs perpetu, encobert per l'èxit estrepitos i populatxer; com que era un home de cabal seny, sabia que la vida és més que això. El professor Sevilla, qualifica José Canalejas de bon polític i governant: gens vanitós, ni orgullós, un patriota que estimava el seu país. La falta de suport parlamentari li va arribar no sols de socialistes i republicans, també dels altres grups. Va sentir-se molt sol, de manera semblant a Maura quan va governar. Diego Sevilla entén aquesta sensació com a pròpia:

Quizá por ser hombre en extremo sensible, sobrecoja mi ánimo, con más ímpetu que a otro, la soledad de los hombres que me encuentro en la vida [...] no tienen hombre amigo en que recostar la cabeza [...] La soledad de Canalejas es mucho más honda, es de aquellas que no tienen término ni alivio, es la soledad de un infierno donde ya no pesan, para beneficio del condenado, ninguna de las acciones que pueda realizar. Es también la soledad de la indiferencia. Del hombre a quien nadie le agradece lo que hace, porque si algo bueno realiza, quienes siempre tienen en la boca la palabra deber, y en al alma la palabra derecho, definen olímpicamente que se ha limitado a cumplir lo que debía, sin preguntarse de puertas para adentro, en su intimidad, si ellos acostumbran a hacer lo mismo⁸⁵⁵.

⁸⁵⁴ Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, pàg. 460.

⁸⁵⁵ *Ibidem*, p. 459.

Pensa Diego Sevilla que els homes, malgrat estiguen al cim del poder, no manen tant com creuen sobre els esdeveniments, circumstancials moltes vegades. Poc importava que l'objectiu, i la justificació final de l'atemptat es tractara de Canalejas, Méndez o del rei. Els revolucionaris no odien l'home sinó la funció que aquests representen. Quan fou assassinat José Canalejas a la tardor del 1912, va estar una jornada decisiva i fatal per a Espanya, en què les il·lusions d'un futur polític més lúcid es van desfer.

L'atemptat de Canalejas i el seu record històric

El pròleg del llibre sobre Canalejas de Jesús Pabón⁸⁵⁶, el titula "Merecía mucho más", fa diverses consideracions sobre el record i l'oblit. Poc considerar-se que la imponent figura d' Antoni Maura, més respectada després de mort que en vida, eclipsara la del cap de Govern assassinat. El record de Maura hauria d'haver reflectit la consideració sobre Canalejas. Pabón sosté que el silenci sobre el polític madrileny té un vessant moral, producte de la mala consciència popular, en oblidar el personatge: un remordiment històric. Creu que la desaparició de Cánovas del Castillo, Eduardo Dato i

⁸⁵⁶ Real Academia de la Historia. Jesús Pabón y Suárez de Urbina (Sevilla 1902 – Madrid 1976). Fou polític, historiador i periodista. Va ser membre d'Acción Nacional, i va participar en les eleccions de 1933-36; fou elegit diputat al Congrés, dins de la Confederación Nacional de Derechas Autónomas (CEDA). L'any 1940, va presidir l'agència EFE i va dirigir el Patronato Menéndez Pelayo, institució pertanyent al CSIC. Era historiador de Contemporània i fou catedràtic a la Universitat Complutense el 1941. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/7690/jesus-pabon-y-suarez-de-urbina>.

Jesús Pabón, en "Merecía mucho más", pròleg de *Canalejas en* Diego Sevilla Andrés (pàg. IX-XXVII). rememora l'educació rebuda a l'escola de la Companyia de Jesús al Puerto de Santa María. L'alumnat, segons mai no oblidaria l'equilibri de les tres autoritats que la regien: "La alta y lejana del padre rector; la severa y cercana del padre prefecto; la consejera y protectora del padre espiritual". La seua família, ens diu Pabón, va estar formada d'acord amb un tradicionalisme andalús molt zelós de la pròpia puresa, i indestruable de la conducta inveterada, contrària per tant als nous valors progressistes que aleshores començaven a irrompre a Espanya. La branca familiar paterna pertanyia al denominat integriste catòlic, la materna, al carlisme. Les diferències polítiques les superaven amb educació i afecte. Aquestes divergències desapareixien quan parlaven de Canalejas, la dinastia regnant i la monarquia liberal que havien portat la temuda situació: la demagògia d'esquerra.

Joan Prim, fou entesa de millor manera per l'opinió pública en el cas de Cánovas i Dato, ja que es va entendre que aquests eren gent major i havien pogut acabar la seua tasca política. Prim i Canalejas tenien molta més vida per davant i la feina per concloure. En la qüestió personal, l'assassinat de José Canalejas, (durant l'etapa escolar de Pabón) li produïa contradiccions. Aquell home d'esquerra terriblement criticat en la seua esfera familiar, per l'enfrontament amb l'Església catòlica, que encarnava i obeïa el desordre, és abatut per l'anarquisme. Tanmateix era recordat per l'Església en les seues oracions i resava per ell. Això va produir-li satisfacció en la noció infantil de la caritat cristiana. Posteriorment va tenir ocasió de conèixer de prop els familiars, els seus partidaris i la seua obra escrita.

Comprensió del catalanisme

José Canalejas Va contactar amb els diputats Roig i Bergada i Garriga Massó del cercle regionalista d'Almirall. Garriga va escriure a Canalejas i li va exposar els seus dubtes respecte a la compatibilitat entre el seu regionalisme i la democràcia. Garriga i Massó, fou aleshores encarregat per José Canalejas per tractar de conciliar políticament liberalisme i catalanisme, amb la intenció d'afrontar la qüestió catalana i tractar de donar-li una solució dins de l'Estat espanyol, i va posar en contacte el polític madrileny i Prat de la Riba⁸⁵⁷, gestionant la visita d'aquest a Madrid. Canalejas, pensava que a Espanya es podria trobar una solució com la belga o l'anglesa, malgrat que regionalisme i federalisme, no tenien encara prou pes en el debat públic nacional. Volia construir un partit nacional en què tingueren espai les sensibilitats regionals, i tractar d'aquesta manera de revertir les poques simpaties que el liberalisme tenia a Catalunya, per la seua concepció centralista de l'Estat.

⁸⁵⁷ Real Academia de la Historia. Enric Prat de la Riba Sarrà (Castelltersol- Barcelona 1870 – Castelltersol 1917). Fou advocat, polític i escriptor. Va estar involucrat en les primeres manifestacions de catalanisme. Com i va estar impulsor de les Bases de Manresa. Era partidari del fusionisme: la col·laboració amb l'Estat restauracionista. Creà i presidí la Mancomunitat de Catalunya, fou a més impulsor de l'Institut d'Estudis Catalans i del diari *La Renaixença*. Obres: *Compendi de la doctrina catalanista*, *Compendi de la Història de Catalunya*, *La nacionalitat Catalana* (1906), manifest: *Per Catalunya i per l'Espanya Gran* 1916. Veure, [http://dbe.rah.es/biografias/10195.enric-prat-de-la-riba-i-sarra](http://dbe.rah.es/biografias/10195/enric-prat-de-la-riba-i-sarra).

És un tòpic, diu el professor Sevilla: el centralisme insubornable del liberalisme espanyol. José Canalejas per la seua banda, va dir que estava disposat a trencar els motles geogràfics i ideològics del fusionisme. No era centralista i molt menys anticatalanista. Era un regionalista en potència, pensava en la solució del problema, encara que no tenia massa clar el camí. El cap del Govern, com si fóra un enfervorit regionalista, reconeixia l'existència insubornable de la regió, el tarannà i diversitat d'aquestes i la complexitat del problema. En l'any 1905, li produïa malestar que la qüestió catalana fóra tractada per molts amb indiferència, i romanguera en la foscor per a molts altres:

No puede negarse la diversa psicología colectiva, la contradictoria organización económica y el heterogéneo ideal de las regiones que a su vez se hallan trabajadas por interiores fermentos de contradicciones, rivalidades y envidias... Cuando comparo el caudal de doctrina e información atesorado por la ciencia y la política en otras naciones acerca de este grave problema de la cohesión nacional, me desconsuela el lamentable abandono en que hemos incurrido limitándonos a consideraciones banales, tópicos huecos, epifonemas retumbantes, de que justamente se mofan los fomentadores de desvíos y malquerencias regionales... Nación que, sometida de grado o por fuerza a esa competencia económica, pide la coordinación de todos los elementos nacionales, huestes que defiendan una bandera, secunden un plan estratégico y obedezcan una dirección suprema⁸⁵⁸.

El 1911, Prat de la Riba, mostrava una postura, conciliadora, transaccional i de lleialtat amb l'Estat, en contra d'altres sectors del catalanisme més radicalitzats que platejaven l'existència d'un conflicte polític previ, a resoldre, sobre qüestió catalana. El president del Govern va pronunciar un dels millors discursos parlamentaris d'aleshores. Diego Sevilla, arreplega l'opinió d'Amadeu Hurtado⁸⁵⁹ referint-se a Canalejas i la contestació parlamentaria a Melquiades Álvarez. aquest polític català qualifica al cap de Govern com el d'un veritable estadista, i exaltava els seus ideals democràtics, en

⁸⁵⁸ José Canalejas, discurs R.A. de Madrid, 1905, p. 60-70, citat per Diego Sevilla en *Canalejas*, p. 421.

⁸⁵⁹ Academia de la Historia. Amadeu Hurtado (Vilanova i la Geltrú, 1875 – Barcelona, 1950). Advocat, jurista i polític. Va estar molt ben relacionat amb Francesc Macià i Niceto Alcalá Zamora. Fou militant d'Esquerra Republicana de Catalunya i després d'Acció Catalana Republicana. Des del seu federalisme republicà, va participar en la redacció i aprovació de la Constitució Espanyola de 1931 i en l'Estatut d'Autonomia de 1932 (Núria). Després de la Guerra Civil Espanyola va estar exiliat a Perpinyà. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/63115/Amadeo-hurtado-miro>.

contra d'una amenaça que considerava perillosa per a la vida nacional. La llei fou aprovada pel Congrés al juny del 1912. L'atemptat mortal contra el cap de Govern va ser el 12 novembre del 1912, finalment la llei fou ratificada pel Senat el 1913, durant la presidència del conservador Eduardo Dato. Quan José Canalejas fou assassinat per Pardiñas, Cambó, a la gran sala del Ministeri de Governació on eren les despulles, mostra la seua contrarietat esglaiat, resant per ell i manifestant la seua admiració per la gran capacitat de l'home públic, l'amic de Catalunya, que més esperances havia suscitat llavors en la relació entre Espanya i aquesta comunitat⁸⁶⁰. Francesc Cambó⁸⁶¹ era una altra de les figures més representatives del catalanisme polític, com Canalejas i Maura ho eren a nivell nacional. El polític català disposava en aquell moment de força i d'una falange tancada al seu servei. Segons Diego Sevilla, Cambó va espanyolitzar el seu regionalisme:

Las otras regiones españolas no nos podrían perdonar el olvido en que las hemos tenido. Nos tolerarán que les expliquemos, cara a cara, notablemente, la integridad de nuestros ideales; lo que no nos tolerarán, lo que les ofende y molesta es que concentremos nuestra actuación solamente dentro de casa, que mostremos que el problema de la vida pública de España no nos interesa y que sólo nos interesa los intereses catalanes [...] La solución regionalista no es única y exclusiva de Cataluña al afirmar nosotros que la creación de organismos regionales ha de ser concesión para Cataluña diríamos una mentira y sería una injuria que lanzarían los catalanes a todos los españoles que no fuesen hijos de Cataluña.. La historia nos dice que el patriotismo regional ha salvado a España en todas sus grandes crisis. Se basa el regionalismo en la 'España viva, la España que han creado Naturaleza, la Historia y Dios... en la hora actual, los únicos que plantean un problema genuinamente español, somos nosotros'⁸⁶².

⁸⁶⁰ Francesc Cambó, citat per Pabón, pàg. 389. Citat per Diego Sevilla en, *Canalejas* pàg. 434.

⁸⁶¹ Real Academia de la Historia. Francesc Cambó i Batlle (Vergés 1876 – Buenos Aires 1947). Estudià Dret i Filosofia i Lletres. Pertanyia a una família de petits propietaris, fou periodista, empresari, financer i mecenes artístic. Figura destacada en la formació del catalanisme, fou ministre del govern Maura l'any 1918. El 1919 propugnava l'estatut d'autonomia per tal de resoldre el denominat problema català. Quan va arribar la Segona República va fugir a l'estranger, era fora d'Espanya quan va produir-se el colp d'estat militar de 1936. Va residir a França, Suïssa, els Estats Units i l'Argentina. Es pensa que va col·laborar en l'alçament, però no n'hi ha proves documentades. Borja de Riquer afirmava que Cambó, malgrat donar suport als revoltats el 18 de juliol, sentia repugnància per ells. Veure, <http://dbe.rah.es>biografias/10104-francesc-cambo-i-batlle>. Obra política: *Actuació regionalista* (1915), *El pesimismo español* (1917), *Entorn al feixisme italià* (1924), *La dictadura* (1929), *Per la concòrdia* (1929), *Espanya, Catalunya y la nueva Constitución* (1929).

⁸⁶² Francesc Cambó, citat per Pabón, pàg. 389. Citat per Diego Sevilla en, *Canalejas* pàg. 422.

L'Espanya real 1944-1956

En resum, les idees de Diego Sevilla sobre Canalejas les poden resumir, la bona opinió de José Canalejas, el considera un home d'Estat que va abordar de manera equilibrada els problemes més importants d'aleshores, indagant també, en la mesura de lo possible la seua personalitat. El dirigent progressista va tractar d'incorporar la massa a la vida política La conflictivitat obrera, la va tractar amb fermesa en un temps revolucionari. L'enfrontament amb l'Església catòlica per la Ley del candado, el va fer des de la seua condició d'home religiós, per la qual cosa, apareixia com un dimoni davant nombrosos ultrareligiosos de llavors. Va trobar inajornable la reforma de l'exercit En la qüestió regional va anar avançant cap a la seua comprensió des de la seua posició inicial. El 1956 any de la publicació de *Canalejas*, la repressió franquista continuava sense treva, fent servir: la Llei de repressió de la maçoneria i el comunisme (1940), el Tribunal de responsabilitats polítiques (1941) i la Llei de bandidatge i terrorisme (1947). En cap moment va deixar-se de perseguir opositors al règim, completat l'opressió el Tribunal d'ordre públic (1960).

Centralisme, regionalisme, autonomisme, catalanisme i anticatalanisme, en el País Valencià a l'inici dels anys seixanta

Quan Diego Sevilla, en *Antonio Maura: La revolución desde arriba* (1953), i en *Canalejas* (1956), parla sobre la qüestió catalana i el fet regional nacional, sens dubte ens trasllada una mirada històrica realista, bastant coneixedora i prou comprensiva amb aquesta problemàtica. Recordant també el professor Sevilla, aquest és un assumpte emocional que requereix una solució política. Això va trencar-se, ens diu, per la política separatista d'Esquerra Republicana, aliada del Front Popular durant la Segona República. Per poder entendre la visceralitat de Sevilla i molts altres respecte a la unitat d'Espanya, no podem oblidar la Falange. En el segon punt del seu ideari diu: "Todo separatismo es un crimen que no perdonaremos".

En "Centralización"⁸⁶³, article publicat en el periòdic *Levante*, pel desembre del 1959, Diego Sevilla fa unes observacions sobre les polèmiques que en bona part del segle XIX ha provocat la centralització-descentralització i el seu equilibri necessari per

⁸⁶³ Diego Sevilla Andrés, "Centralización", Criterios, *Levante*, 15 de desembre de 1959.

a la unitat nacional. De vegades, en aquell temps, el centralisme fou absorbent; en altres moments la fragmentació va propiciar el cantonalisme. La descentralització, ens diu, significa llibertat, però aquesta manera d'administrar-se no és possible sense recursos econòmics independents i finançament. Si no hi ha hisendes locals fortes, no cal rebre facultats. La Llei d'ajuntaments de 1823 va fracassar per això; fou a més a més, un obstacle per al desenvolupament d'Espanya i va ser també dissolvent i corrupta. Les polítiques desamortitzadores, segons Sevilla, van enfonsar la descentralització. Considera que el franquisme resol aquesta qüestió:

He aquí cómo, sin estrépito, sin graves trastornos, paso a paso, se ha llegado a conseguir la verdadera descentralización. Con la Ley de Haciendas Locales se dota de ingresos propios a nuestros municipios y provincias. Sin mengua de la necesaria unidad nacional, sin que suponga olvidar a los más pobres, es decir, sin crear privilegios pueden alargarse localmente las posibilidades económicas de la variedad municipal y provincial que España ofrece⁸⁶⁴.

Destaca el professor Sevilla, l'extraordinària faena feta des de València: amb pocs recursos s'ha fet una bona gestió. Recorda el comentari de Cambó, mestre de la política pràctica, referit al fet que l'autonomia costa cara. Elogia Sevilla que catalans i bascos compleixen aquest criteri, per això els altres també ho hem de fer. No comprèn com la Ley de Haciendas Locales, que ha resolt un problema greu i etern, com tantes altres qüestions fetes per Franco, no tenen reconeixement i se silencien. L'assumpte fonamental és si volem o no millors serveis al nostre poble i província. Pensa Sevilla que de vegades:

Al hablar de valencianía y regionalismo, estas palabras solo nos sirven para discusiones estrapélicas ante la taza de café o para redondear un párrafo de discurso o para recordar la edad gloriosa de nuestros fueros, como si ella no hubiera sido acompañada por un esfuerzo gigantesco de nuestros abuelos⁸⁶⁵.

Les relacions econòmiques entre valencians i catalans, vam caracteritza-se en la Restauració pel l'enfrontament, amb el grup industrial de Barcelona, que liderava les posicions proteccionistes. des del País València: "Les classes mercantils valencianes, d'interessos lliurecanvistes – identificant el conjunt dels interessos dels valencians amb els seus – emprengueren campanyes sistemàtiques del proteccionista bloc industrial

⁸⁶⁴ Diego Sevilla Andrés, "Centralización", *Criterios*, *Levante*, 15 de desembre de 1959.

⁸⁶⁵ *Ibidem*.

barceloní i, de retruc, de tot el que era català⁸⁶⁶. Lògicament, aquestes qüestions és traslladaven a la vida quotidiana, i anaven conformant una visió sobre la ciutadania d'ambdós territoris. En l'àmbit cultural, al inici de la dècada del seixanta al País Valencià, una part prou coneguda del catalanisme literari local estava en contra de la utilització del terme País Valencià i Països Catalans, i a la concepció nacional de Joan Fuster. Així ho manifestaren en *Serra d'or*: Casp, Bru, Villar, Adlert i altres per juny del 1961. Altres sectors socials: grups d'estudiants de la Universitat de València i una part minoritària de la intel·lectualitat burgesa, començaven a formular noves alternatives polítiques de caràcter nacionalista⁸⁶⁷.

Aquestes noves propostes van ser contestades immediatament des de la dreta, en clau anticatalanista: culturalment i políticament. Diego Sevilla incorporar-se ràpidament i contundentment a la polèmica. El 1962, any de la publicació de *Nosaltres, els valencians, Qüestió de noms*, i el *País Valencià*. A la resta de l'Estat van haver hi vagues a Catalunya, Euskadi, Madrid, Astúries. Hi hagué també un escrit signat per intel·lectuals, entre ells Joan Fuster, demanant explicacions per l'actuació policial a Astúries, que va acabar d'augmentar la animadversió de dreta valenciana amb l'escriptor. També fou l'any de la detenció de Julian Grimau, del “contubernio de Munich”. Hi hagueren manifestacions a l'estranger davant de les ambaixades espanyoles. Van produir-se també el 1963, atemptats a la Direcció General de Seguretat i a l'Edifici Central dels Sindicats. Per aquest succés, es va detindre, i executar injustament, com anys després es va saber, per la declaració dels vertaders autors, a Francisco Granados i a Joaquín Delgado militants de la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries⁸⁶⁸.

Protagonistes de la polèmica: Diego Sevilla i Joan Fuster

Uns estudiants simpatitzants del Partit Socialista de València, deixaren al professor Sevilla un exemplar de *Lluita*, el seu periòdic, escrits en català. Criticaven els monopolis i protestaven per la falta de llibertat a terres catalanes, entre les que incloïen

⁸⁶⁶ Josep A. Martínez Serrano i Vicent Soler, " L'anticatalanisme al País Valencia, *L'Avenç*, setembre (1977), p. 24.

⁸⁶⁷ Francesc Pérez i Moragón, “Breu repàs de polèmiques”, *L'Avenç*, setembre (1977), p. 23.

⁸⁶⁸ Javier Pradera, Juan Eslava Galan, *La mirada...*, pág. 38, 39 y 42. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 60.

al País Valencià⁸⁶⁹. Diego Sevilla va respondre amb la publicació de dos articles en premsa: “Burguesia y separatismo” el 22 i “Alerta a los valencianos” , el 29 de desembre de 1962, en ells advertia sobre els anhels del capitalisme i de la burgesia catalana per exercir la seua influència al País Valencià. En “Burguesía i separatismo”, el professor Sevilla recorda que, en aquell moment, al País Valencià, Castelló s’acostava més a Catalunya i Aragó i Alacant portava un camí també diferent del de València. Aquesta conjuntura li semblava aclaparadora. En l’article fa un repàs de les relacions històriques dels dos pobles. Defensava el bilingüisme valencià d’origen, des de la conquesta de Jaume I. Desqualificava el servilisme dels nous moviments nacionalistes comentats; de vegades assenyalava: l’imperialisme compta també amb la submissió. Fou bastant amenaçant, sobretot, quan recordava el 18 de juliol:

La plutocracia barcelonesa –quede bien claro que hablamos de barcelonesa- ha puesto, desde hace luengos años, sus ojos en Valencia. Desde combatir el desarrollo económico de nuestra región hasta barajar representaciones políticas a la derecha e izquierda.

[...] Por esta razón, entre otras, no ha calado el ansia autonómica, sin mengua de la unidad nacional, entre los valencianos. Unos han sido serviles al catalanismo, y otros no han sabido llevar las aguas a su molino. La consecuencia es el deplorable estado en que vivimos, sin una conciencia regional, ahora que tanto se habla de desarrollos regionales.

[...] El aire de catalanización de nuestra vida tiene la base endeble de un nacionalismo trasnochado y de vía estrecha [...] La personalidad valenciana es una graciosa mixtura, con lo que no deja de tener personalidad Valencia, pero requiere un tratamiento algo más delicado que el de los nuevos nazis –así, claramente-, que hablan de países catalanes recordando la raza y la lengua [...].

[...] Es verdad que este catalanismo de importación no es más que la cubierta de otras doctrinas nefandas que ya sumieron a Cataluña y Valencia en lagos de sangre. Para que triunfase el separatismo le fue necesario a Companys el 18 de julio, después de la experiencia de octubre, someterse al anarquismo y, otros se apoyaron en el comunismo. Cuando llegó el momento – ahí está la historia – desaparecieron las autonomías - . Igual resultado se produciría, indudablemente, de triunfar esas gentes acompañantes de los llamados defensores de los irredentos países catalanes⁸⁷⁰.

“Alerta a los Valencianos”, no té el contingut discursiu, ni la densitat política del primer article. Diego Sevilla comenta la repercussió que ha tingut i les crítiques favorables i contràries. Això, diu, l’anima a continuar, i recorda que ja fa temps que es

⁸⁶⁹ Francesc Pérez i Moragon, “ Breu repàs de polèmiques”, *l’Avenç*, p.23. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

⁸⁷⁰ Diego Sevilla Andrés, " Burguesía y separatismo", *Levante*, 22 de desembre de 1962. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

dedica al passat immediat de València (es queixa perquè l'han qualificat d'antivalencianista pel fet de dedicar moltes hores a examinat registres parroquials). Pensa també que amb el seus articles ha obert una finestra a la preocupació cultural per València. Va manifestar el seu pensament perquè li pareix excessiu on ha arribat la qüestió, els altres ho han fet per tal d'aconseguir adeptes.

Si algú considera que ell ha abusat de prepotència, no és així. La qüestió contra la qual ell parla es troba en articles, fullets i llibres de lliure circulació, que es poden adquirir a qualsevol llibreria. La seua por, diu Sevilla, és que gent de bona fe angoixada pel futur de la seua terra, s'embarque en aventures, que res tenen a veure amb el present i futur de València: "La solidaridad de la tierra, la ligadura elemental y primaria con el lugar en que nacimos es algo muy sagrado..."⁸⁷¹, que no es pot barrejar amb bàndols salvatges i insolidaris. Hi ha una autèntica tradició cultural espanyola, segons el professor Sevilla, que persegueix la vertadera política amb finalitat social: Donoso Cortés, Aparisi i Torras i Bages⁸⁷². Li crida també molt l'atenció el torbament d'alguns valencianistes davant les promeses d'algun organisme francès, ignorant que des de fa segles, l'Estat d'aquesta nació veïna, fomenta la no descentralització, i no cal dir-ho: el separatisme. Els que es dediquen a fomentar el valencianisme, lloar l'idioma i sustentarse amb forts elements financers per a difondre unes idees, que altrament no serien conegudes:

A éstos les habrá sonado a cuerno quemado mi advertencia, ya que puede asustar a más de uno, y hacer recapacitar a bastantes. Y tan sólo pensaba en éstos a la hora de escribir. Más que crítica era advertencia, y advertencia sentida y sincera, sin recovecos, no trastienda. Creo profundamente en la personalidad e importancia de Valencia, que ha dado juego importantísimo hasta hace medio siglo o poco más, quieran o no quieran los microhistoriadores, al servicio de la universal ignorancia⁸⁷³.

⁸⁷¹ Diego Sevilla Andrés, "Alerta a los valencianos", *Levante*, 29 de desembre de 1962. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

⁸⁷² Real Academia de la Historia. Josep Torras i Bages (Les Cabanyes, Alt Penedès 1846 – Barcelona 1916). Aquest eclesiàstic fou bisbe de Vic, va desenvolupar una gran activitat pastoral i intel·lectual a Catalunya i a Espanya. Va representar el catalanisme catòlic més conservador durant algunes generacions. El seu llibre *La tradició catalana* (1892) fou capital en aquest sector ideològic. Es pensa que el lema: Catalunya serà cristiana, o no serà és seu. Aquesta llegenda es pot veure també a la façana del Monestir de Montserrat. Veure, dbe.rah.es/biografias/8853/jose-torras-y-bages.

⁸⁷³ Diego Sevilla Andrés, "Alerta a los valencianos", *Levante*, 29 de desembre de 1962. Citat

Joan Fuster, fou càustic i directe també, quan va respondre pocs dies després als articles esmentats en el diari *Levante* també amb “Mi vela en este entierro”. De l’escrit es desprèn el coneixement personal. Fuster hi reconeix també la sobrada capacitat intel·lectual de Diego Sevilla. Pensa que quan parlava en “Burguesia y separatismo” de “panfletitos clandestinos”, intentava paraitzar d’inici la rèplica. Li recorda que totes les seues opinions, les ha fetes en publicacions de curs legal i tramitació administrativa corresponent. Sevilla va jugar amb un cert avantatge, el fet de parlar des d’una posició personal i política situada al voltant del règim (llavors Diego Sevilla era vicepresident de la Diputació de València). Fuster li retrau haver frustrat des de l’inici, per les seues desqualificacions, el debat sobre la revisió de les expectatives civils dels valencians:

Confieso sinceramente que, desde mucho tiempo, apenas leo los artículos de mi distinguido amigo y ex profesor, Don Diego Sevilla Andrés; los temas que él suele tocar quedan muy alejados de mi fatigada curiosidad [...] Lo que me apenó fue el hecho de que Diego Sevilla frustrase la polémica en la misma la cuna. No nos engañemos: desde el ángulo ideológico en el que se sitúa el profesor Sevilla Andrés sólo hay en Valencia tres o cuatro personas capaces de aguantar la disputa en un nivel intelectual decente [...] El señor Sevilla pudo contarse entre ellas [...].

Diego Sevilla empieza a barajar términos como ‘separatismo’, cuyo valor semántico es bastante ambiguo: lo mismo designa una opinión que una figura de delito. [...] Un especialista como él en Derecho Político, está obligado a emplear el vocabulario de su ramo, con estricto rigor profesional, y no con inescrupulosas veleidades demagógicas. [...] Lo grave es lo otro: la amenaza del Código Penal.

[...] Los que como yo, apasionados por el destino de nuestro pueblo, hubiésemos intervenido en el diálogo con la mejor voluntad, reconocemos que este diálogo es imposible [...] Puedo augurarle además, que a partir de ahora tendrá menos lectores que le prestarán crédito y confianza⁸⁷⁴.

La repercussió a Catalunya de la polèmica

La polèmica sobre aquesta qüestió es va traslladar lògicament a Catalunya. En la correspondència de Joan Fuster amb Josep Pla hi ha un escrit del més següent als articles mencionats. Comenta a Pla si coneixia la seua resposta, pensa que no li han perdonat l’incident, i creu que a partir d’aquell moment es va produir una campanya contra ell: “Una ofensiva contra mi i contra el llibre, i sobretot contra la ‘ideologia que jo represento a València’. Els dos únics diaris del matí de la capital s’han fet solidaris en

en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

⁸⁷⁴ Joan Fuster, “Mi vela en este entierro”, *Levante*, 5 de gener de 1963. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

l'actitud hostil⁸⁷⁵. Joan Fuster adjunta a Pla els escrits comentats i la repercussió que han tingut: "A València i als pobles, el tema actual de conversa en cafès, oficines i antesaes és el meu llibre. En fi, ja podeu imaginar quin és l'enrenou que s'ha armat, típic d'un ambient provincià com és el d'aquest país"⁸⁷⁶. Li prega que les llija. Creu que els esdeveniments comentats han superat el que ell podria imaginar, i pensa que res de bo podrà fer des de València, sense un mitjà de comunicació propi tipus setmanari com *Destino*: gràfic variat i d'orientació regional. Podria ser un negoci i servir-nos de tribuna. Li demana consell i ajuda per a plantejar aquesta qüestió a amics comuns. No sembla que les afirmacions de Diego Sevilla sobre Fuster i la seua relació amb la plutocràcia barcelonina, llavors, foren sostenibles. Però sí, lògicament, amb els creadors i gent més qualificada de l'àmbit literari i cultural de parla catalana: Josep Carner, Marià Manent, Carles Riba, Salvador Espriu, Llorenç Villalonga i el mencionat Josep Pla. Amb ells va mantenir una relació epistolar continuada des de l'inici dels anys cinquanta, però sobretot als seixanta⁸⁷⁷. També li proposa Joan Fuster que escriga un article sobre el seu llibre, i degut a com s'han posat les coses per València, a causa de: "La maniobra del 'contubernio' localista- castellanista de la premsa de València"⁸⁷⁸, li diu que remarque el caràcter positiu, eludint l'aspecte 'catalanòfil', que realment és el que ha empenyat el citat 'contubernio'. Es queixa Fuster, que com que han reproduït frases aïllades del seu llibre, han tractat de presentar-lo: " com un escrit 'antivalencià'. I això és el que em fot"⁸⁷⁹.

L'any 1963 es va produir una ofensiva en premsa contra Joan Fuster, iniciada amb un article anònim al diari *Levante*, a la qual va sumar-se la dreta política valenciana i les entitats culturals i socials anticatalanistes. Els diaris amb més difusió de llavors a València eren *Levante*, *Las Provincias* i *Jornada*. En aquestes publicacions, llavors, es va retallar, dificultar, o no publicar opinions de la gent que defensaven postulats en clau catalanista, o postures distintes del discurs oficial franquista. Seixanta estudiants i treballadors van signar conjuntament un manifest de protesta per aquesta situació, i fou

⁸⁷⁵ Joan Fuster, *Correspondència*, Edició dirigida per Antoni Furió, Volum: Francesc Pérez Moragon. València, Eliseu Climent editor, 1997. p. 129.

⁸⁷⁶ Joan Fuster, *Correspondència*, p. 129.

⁸⁷⁷ Joan Fuster, *Correspondència*, p. 129, TAULA.

⁸⁷⁸ *Ibidem*, p. 130.

⁸⁷⁹ *Ibidem*, p. 130.

rebutjat per José Ombuena i per Adolfo Cámara, directors de *Las Provincias i Jornada*. Aquest manifest sí el van publicar: *La Marina, Serra d'or*, i *Concret*. En una entrevista radiofònica feta per Alfons Cucó a Manuel Sanchis Guarnier, aquest qualificava com a incívils els atacs efectuats contra Joan Fuster⁸⁸⁰. Després de l'enfrontament amb Joan Fuster, el professor Sevilla, mai no va deixar d'opinar sobre aquestes qüestions que afecten l'ordenament territorial: regionalisme, centralisme, autonomia, independència o anticatalanisme. Encara als seixanta, es va parlar al nostre país sobre una nova divisió administrativa, denominada 'Sudeste', formada per Alacant, Albacete i Múrcia. Aquesta vegada la polèmica en premsa amb Antonio Igual Úbeda fou prou més assossegada.

En "Carta abierta a Don Diego Sevilla Andrés", article publicat en *Levante*, Igual Úbeda qualifica de magnífic el publicat per Sevilla en la revista *Valencia Atracción*, a l'octubre passat. Li crida l'atenció la poca repercussió que ha tingut, li manifesta la seua adhesió i recorda la responsabilitat històrica que té la minoria intel·lectual. Valora l'actitud compromesa de Sevilla defensant les qüestions valencianes. Comenta Igual, la finalitat del projecte 'Sudeste', pensat per a crear noves entitats provincials socioeconòmiques. Aquesta possibilitat fa seues les paraules, i la tristor de Sevilla, referint-se al futur del País Valencià: "huelen a funeral"⁸⁸¹. També coincideix amb ell sobre la decadència de València des de fa més de trenta anys. Segons Igual, amb el pretext que al País Valencià parlem català, 'ens volem fer catalans', i convertir-nos en una comarca catalana. Si una part del nostre territori se segrega pel sud, i l'altra pel nord, en què es convertirà el País Valencià? Creu que encara hi ha temps perquè els valencians manifesten la seua opinió; a força de ser complaent amb tots, València ha deixat de costat la seua 'funció rectora'.

Recorda Igual Úbeda Igual moments del nostre país en els quals s'ha resistit al desmembrament territorial. Quan Francesc Vinatea, jurat en cap, va dirigir-se a Alfons II el Benigne amb moltíssim respecte amb motiu de dividir el Regne, "Els jurats de València, senyor rei, no consentim les dites donacions, ans les contraduem", i llavors no va passar res. Trasllada a Diego Sevilla, fent-les seues, paraules del discurs de José María del Moral pel setembre a Peníscola "els errors de la castellanització imposada pel

⁸⁸⁰ Francesc Pérez i Moragón, "Breu repàs de polèmiques", *L'Avenç*, setembre 1977, pàg. 23. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 58.

⁸⁸¹ Antonio Igual Úbeda, "Carta abierta a don Diego Sevilla Andrés. El caso de Valencia", *Levante*, suplement València, 387, desembre (1963), p. 1-2.

poder a partir del segle XVIII". Tal vegada, ens diu Igual, el País Valencià serà reduït a un 'hinterland', o prenga la configuració d'una ciutat 'hanseàtica'. No sap si tots volen el País Valencià que ell desitja: “ Una de las regiones más productivas y más cultas de España, desde el río Cenia al río Segura. Y ya ve el señor Sevilla Andrés que hemos escrito España; pero decir España no quiere decir exclusivamente Castilla o exclusivamente Cataluña. Es siempre su muy humilde y devoto servidor y amigo` ` 882.

Dins de la seua inalterable labor proselitista, des de tot tipus de tribunes i a diferents destinataris, Diego Sevilla Andrés, va continuar als anys setanta la seua feina. Al Saló d'Actes de la Caixa Rural Catòlica-Agrària a Vila-real, va pronunciar la conferència "El regionalismo hoy"⁸⁸³, inaugurant el cicle organitzat per aquesta entitat. El regionalisme, va dir, s'entén dins de la unitat de la pàtria, i sense donar preferències a cap de les altres regions, ni per raons històriques, ni patriòtiques. En la seua dissertació, va ressaltar el valor de la descentralització, concepte que defensava el diputat a Corts Polo i Bernabé, amb molta relació amb Vila-real. Va destacar importants personalitats valencianes, segons Sevilla: Sant Vicent Ferrer fou l'artífex de la unitat de la pàtria; un diplomàtic valencià va concertar el primer concordat amb la Santa Seu, i també de la nostra terra el primer president del Tribunal Suprem.

En l'article "País i península", publicat al periòdic *Jornada*⁸⁸⁴ pel setembre de 1970, el professor Sevilla parla de la prevenció que li produeix la paraula península, una manera d'escriure el nom del nostre país evitant el seu nom: Espanya. Pensa en aquell escrit que ens trobem en una etapa revolucionària. Això s'adverteix sobretot, en assumptes referits a l'administració local i territorial. Hi ha gran quantitat d'autonomistes provincials o regionals, amb l'aspiració de crear concentracions mastodòntiques. Creu que alguns d'aquest projectes s'han concebut amb bona voluntat, però poden crear efectes no desitjats. Les seues reflexions, ens diu, vénen impulsades després de llegir a Martí Domínguez en la revista *Gorch*. Sevilla adverteix de la perillosa situació que pot crear-se si fem servir la denominació País Valencià i substituïm les de regne i regió. Martí Domínguez, pensa en la utilització indistinta de les dues locucions. Sevilla pensa que ell és més ignorant que l'escriptor, però més suspicax i creu que el nom País Valencià, no és un perill futur, sinó present.

⁸⁸² Antonio Igual Úbeda, "Carta abierta a don Diego Sevilla Andrés. El caso de Valencia", p. 1-2.

⁸⁸³ Diego Sevilla Andrés, " El regionalismo hoy ", 25 d'abril de 1970.

⁸⁸⁴ Diego Sevilla Andrés, " País i península ", *Jornada*, 21 de setembre de 1970.

El professor Sevilla puntualitza sobre l'origen de la divisió territorial provincial, pensada, segons el seu autor, Javier de Burgos, seguint el model departamental francès. Aquesta opinió bastant generalitzada és equivocada. Realment les 59 províncies corresponen al regnes que històricament hi ha hagut a Espanya fins al 1912. Davant el plantejament que circulava en la premsa valenciana de segregar els pobles del País Valencià de parla castellana, a ell li pareix estrafolari, i no va deixar de donar la seua opinió. Està d'acord també amb Antonio Tovar: "Yo no comprendo cómo ; un ideal de homogeneidad lingüística se puede desear el alejamiento de partes de provincias que históricamente y desde ayer, o desde anteayer, o desde la Edad Media, se llaman Villena, Enguera o Segorbe"⁸⁸⁵. S'ha parlat inclús de la possibilitat de fer un plebiscit, perquè la població puga triar la segregació mencionada.

Segons Diego Sevilla, una regió, un regne o un país és un cos polític fonamentat principalment per la història; si en renega, va camí de la seua dissolució. Pensa que els que consideren els castellanoparlants com si sols foren mig valencians cauen en una actitud racista. Finalment dona la seua opinió sobre el nacionalisme: "Cuando más reducido en extensión es más peligroso o si se prefiere, menos dirigible, sobretodo cuando prefiere fijar para siempre un pueblo en un momento de su historia, olvidando el dinamismo que poseen las comunidades políticas, realmente vivas"⁸⁸⁶.

En l'article "Regionalismo y regionalización" publicat al diari *Jornada* pel maig de 1971, Diego Sevilla aborda aquesta qüestió i se suma així al debat europeu de llavors, especialment a França. Davant de la necessitat de donar vitalitat i reconeixement a aquestes formacions territorials, ja sap que alguns posaran el crit al cel quan ell parla d'"historicidad provincial". Creu que a Espanya no s'ha produït una vertadera centralització, això ho demostren les vel·leïtats separatistes existents. Pensa també que el resultat funest del regionalisme espanyol es va produir perquè sols va manifestar-se en una o dues regions, i no solament en al assumptes de finalitat regional. De manera semblant, hi ha en l'actualitat, ens diu, defensors de la regió que aplaudeixen la invasió de Txecoslovàquia i alaben el maoisme. Creu que cal planificar la descentralització, però no sols amb tecnocràcia: "Al abogar fuertemente por la restauración de la personalidad regional, no rendimos tributo a la nostalgia, sino a una evidente necesidad de la vida política contemporánea. Todos los institutos que se

⁸⁸⁵ Diego Sevilla Andrés, " País i península ", *Jornada*, 21 de setembre de 1970.

⁸⁸⁶ *Ibidem*.

perfilan en las Leyes Fundamentales tienen en última y definitiva instancia la libertad del hombre para mejor realizar su destino⁸⁸⁷. Ens diu el professor Sevilla que el vendaval revolucionari del segle XVIII va emportar-se per davant organismes inútils, però també d'altres com les denominades per Montesquieu 'instituciones intermedias', que no var substituïdes i complien la seua funció. La imperfecta centralització espanyola comentada fou prou per arrasar les comunitats naturals, més febles davant el poder econòmic, que tendeix a la concentració. Per això cal protegir l'individu mitjançant organismes naturals amb vincles sanguinis, laborals o territorials. Així es fonamenta la nostra trilogia associativa, que forma part del pensament de José Antonio, i més encara del Caudillo, i dels Principios Fundamentales: "Hay lugar para otros institutos si se cumple una función social"⁸⁸⁸. Respecte a la manera d'abordar el futur de les regions, pensa que cal enfocar-lo de la manera següent:

No tan solo desde la variedad geográfica, sino desde la diversidad histórica que ha engendrado hombres diferentes que van buscando la unidad [...] Es hora de hacer política regional partiendo de esa realidad que se llama región y que existe, no a base de regionalizar España, locución que me suena, Dios me libre, pero me suena a balcanizar nuestra Patria.⁸⁸⁹

En "Partidos y regiones", article publicat en el periòdic *Levante* al setembre de 1973, el professor Sevilla observa la feblesa dels partits d'àmbit nacional des de la Restauració. A més de fracassar a Catalunya, també ho van fer al País Bac i Navarra per tot allò que va suposar la crisi carlina. També van tenir repercussió els sentiments 'pimargalians', no menys importants. Al País Valencià, blasquisme i la dreta regional tingueren un força política considerable. Aquest fenomen antipartidista creu que es deu també al fet que aquestes organitzacions requereixen centralització personal o oligàrquica i una doctrina amb poques discrepàncies que servisca de lligam en tot el país. Una altra de les resistències a la centralització territorial, del tipus de la francesa és:

Por causa la existencia de las realidades regionales que han resistido al tiempo y las revoluciones, y el arraigo de eso que se llama derecho, por decirlo de alguna manera, tiene su explicación en el carácter de unidad orgánica que se asigna a España, de patrias que se funden con un sentido de empresa y que desean poseer su propia e indiscutible independencia⁸⁹⁰.

⁸⁸⁷ Diego Sevilla Andrés, "Regionalismo y regionalización", *Jornada*, 18 de maig de 1971.

⁸⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁸⁹ *Ibidem*

⁸⁹⁰ Diego Sevilla Andrés, "Partidos y regiones", *Levante*, 29 de setembre de 1973.

L'opinió del professor Sevilla en l'article del diari *Levante*, pel març de 1977 és bastant interessant pel seu tradicional posicionament bel·ligerant amb el catalanisme al País Valencià i amb el separatisme en general. Aleshores s'estava elaborant la Constitució de 1978. Creu que la problemàtica regional està en un moment delicat, que podria ofegar la solució política que el futur del nostre país requereix. Ens recorda que els que fan propaganda antiregional ho fan des de 1939 fins als nostres dies, en què la regió ha tingut carta de naturalesa, especialment en el Fuero de los Españoles, i recollida en el testament del Caudillo.

Històricament, creu Sevilla que el regionalisme va perdre la seua força amb la derrota de la revolució nacional: "Yo califico así a la iniciada con el motín de Aranjuez, que se consuma en la constitución de 1812⁸⁹¹. Per abordar la seua idea sobre el regionalisme, explica la relació d'aquest amb la resta del país, i les característiques d'aquest país. Cita José Antonio Maravall per a explicar la idea d'una 'Espanya dominant el procés històric', i aprofita també, l'al·lusió que fa aquest sobre Jaume el Conqueridor. També fa seu el pensament de Dawson i d'Ortega y Gasset quan afirmen que Europa és una idea i un destí. Això es pot aplicar també a l'Espanya anterior als regnes peninsulars, previs als Reis Catòlics. Espanya, ens diu, cal qualificar-la de Pàtria i no de nació. França, amb el seu lent procés revolucionari, va fer quallar aquest concepte. A Espanya fou distint, el nostre país i Anglaterra són els únics del nostre continent que des del 1648 conserven la unitat religiosa i repel·leixen el concepte de sobirania bodinià. Entre nosaltres es fa servir de manera popular, especialment entre els valencians. Totes aquestes raons indueixen a modificar l'expressió entre els científics. «Nació» li pareix més prompte un terme de revolució burgesa i de centralisme, i de classe, i ambdues característiques no es donen a Espanya. Diu també el professor Sevilla: "Estimo monstruoso recoger del decreto uno de octubre de 1936 la expresión Estado español, que es la primera vez que se usa en un texto constitucional"⁸⁹². Amb aquest decret a la

⁸⁹¹ Diego Sevilla, " El regionalismo visto desde Valencia", *Levante*, 1 de març de 1977. El director del *Levante* en aquell moment era José Molina Plata. En la presentació de l'article, es valora molt el moment en què s'escriu i la llarga i magnífica trajectòria del professor Sevilla en aquestes qüestions i qualsevol altra temàtica, com a professor, catedràtic i assagista.

⁸⁹² *Ibidem*.

Capitania General a Burgos, el General Franco fou investit cap de l'Estat.

Arguments de Pierre Vilar el 1962, en *Catalunya dins de l'Espanya moderna*. Autodeterminació i dret de separació: la construcció autonòmica pel 1980

El professor Sevilla ens diu, que des de l'any 1942, des de la seua càtedra, sempre ha qualificat el regionalisme de la nostra pàtria com a cos multiregional políticament. El regionalisme ha estat utilitzat, des de posicionaments contraris i se li ha assignat funcions desintegradors distintes de la realitat regional. De vegades es comenta la funció democratitzadora del regionalisme, i del seu contrari, el centralisme, es diu que és un obstacle per a assolir la democràcia: això no té sentit. Creu que Indalecio Prieto i Luis de Araquistain s'equivocaven quan pactaven amb els regionalistes sols per ser afins ideològicament, ja que convertien una qüestió de règim polític en una de partit. De manera semblant, el govern Negrin va fracassar per les incompatibilitats econòmiques dels seus components. Tampoc van entendre la qüestió regional, creu Sevilla, uns grans polítics com Ortega i Gasset i Manuel Azaña.

Sobre Azaña, ens diu, Bartolomé Soler va donar a conèixer que les obres escrites durant la guerra plantegen cruament un: "Sentimiento radicalmente castellano – no español - es decir, de un conllevarse de Azaña"⁸⁹³. La paraula 'conllevarse' es fonamental en el pensament d'Ortega, com es desprèn del discurs sobre l'Estatut Català. Es pregunta, al final de l'article, què es Valencià en l'Espanya multiregional. Reitera el sentit de pàtria valenciana de l'Himne de l'Exposició, convertit per silenciosos sufragis dels valencians en himne regional. Recorda el sentit fundacional del regne valencià donat pel rei En Jaume i els seus successors. Per a definir la nostra personalitat, ens transcriu els arguments de Pierre Vilar el 1962, en *Catalunya dins de l'Espanya moderna*:

Res no imposa, en una paraula, ni en la geografia, ni en l'observació contemporània, ni àdhuc en la més vella història econòmic-social, la idea d'un sistema 'gran-català' prou coherent per a obligar a estudiar alhora el País Valencià, les Balears i Catalunya. La barrera erigida entre la conca del Ebre i el mar ha contribuït així a separar, en tres direccions, tres estats i fins tres pobles: valencians al llarg del mar, aragonesos a les estepes i als massissos interiors catalans vers les riques depressions de Reus i de Tarragona⁸⁹⁴.

⁸⁹³ Diego Sevilla Andrés, "El regionalismo visto desde Valencia", *Levante*, 1 de març de 1977.

⁸⁹⁴ *Ibidem*.

Sobre el fons de la qüestió, l'autodeterminació, Diego Sevilla fa seues les paraules de Antonio García Trevijano, metodològicament impecables. Li agrada molt també la seua contundència i el seu rigor científic:

La autodeterminación en España carece de justificación histórica. [...] No es equivalente a separación, sino derecho de separación, sólo interesa a las fuerzas sociales que tienden a constituirse en estados nacionales, es decir, a la burguesía, la misión de la clase trabajadora no es constituir estados, sino liberarlos de la explotación económica y de la alienación social ⁸⁹⁵.

El 10 d'abril de 1980, a Guernica, Carlos Garaikoetxea va jurar el càrrec com a lehendakari del govern Basc, i a Barcelona el 8 de maig del mateix any, ho fa ver Jordi Pujol, en qualitat de president autonòmic català. El professor Sevilla pensava que hi hauria dificultats per a la formació dels governs respectius. Recordava Diego Sevilla que en les Corts Constituents de 1931 Largo Caballero mostrava la seua prevenció sobre l'Estatut català i la funció alliberadora del proletariat. Sobre Aguirre i els seus companys, destacava el seu caràcter aburgesat i catòlic. Segons el professor Sevilla, el federalisme està de nou: "reverdeciendo entre los socialistas", però després del fracàs històric d'aquesta formulació territorial. Comenta l'opinió de Jiménez de Asúa: els socialistes han arribat a pensar en un Estat integral i no en el federal. Creu Sevilla que s'hauria d'haver fet una divisió territorial com la del Reial Decret de Burgos de 1833:

En la división territorial, dice el preámbulo de la Constitución Federal, hemos encontradgrandes dificultades [...] Para obviar todas estas dificultades y conciliar todos estos extremos señalamos como nuevos estados de la República los antiguos reinos de la Monarquía y dejemos que los estados por sí conserven si quieren las provincias ⁸⁹⁶.

El professor Sevilla considera que la solució donada en la Constitució de 1978 per a la qüestió autonòmica és híbrida i per tant nefasta, a causa de la possibilitat que dóna a la província, que té tenir personalitat jurídica pròpia de convertir-se en comunitat autònoma per qüestions limítrofes, històriques culturals i econòmiques a causa de la possibilitat que dóna a la província que té personalitat jurídica pròpia, de convertir-se en comunitat autònoma. També si té entitat regional autèntica, d'acord amb l'article 143.1. Aquesta consagració, ens diu, impedirà el naixement de la Catalunya somiada per Cambó i :“Propiciará unas regiones realmente monstruosas como resultado de quienes

⁸⁹⁵ Diego Sevilla Andrés, "Sobre las autonomías ", *El Alcázar*, 2 d'abril de 1980.

⁸⁹⁶ *Ibidem*.

han manejado el manubrio de la propaganda con habilidad"⁸⁹⁷. No està referint-se a Andalusia, perquè aquesta regió ja té la seua personalitat en el mencionat decret de 1833. Pensa Diego Sevilla que aquests que denominem dretes, parlant tòpicament, són portaveus de la descentralització, els que pensaren en l'Espanya dels Àustries, també van fer càlids elogis a Catalunya, al País Basc i Catalunya, com ho va ver José Antonio, ho és de manera semblant, la repetida idea de Francisco Franco sobre la varietat dels homes i les terres d'Espanya. Demana als autonomistes d'un costat i altre que no tinguen por, al menys ell no demana una rígida centralització que recorde Felip V, sinó l'adaptació de l'Espanya forjada pels Reis Catòlics que va sobreviure fins al mal francès: "El legado de los Borbones y anteriormente el espíritu galo de los políticos de Felipe dieron al traste, lentamente, con las estructuras que permanecen después de la reina gobernadora ocultas en Navarra, Vascongadas y Valencia, sin olvidar los centros de carlismo desperdigados por la geografía de la piel de toro"⁸⁹⁸.

⁸⁹⁷ Diego Sevilla Andrés, "Sobre las autonomías ", *El Alcázar*, 2 d'abril de 1980.

⁸⁹⁸ *Ibidem*.

5. Socialisme, marxisme i socialcomunisme

“Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación” (1951)

Europa pateix astènia des del 1929, afirma el professor Sevilla en l'article: “Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación”, publicat en *Norma*, el maig del 1951. Aquest fenomen psíquic va predominar també entre la intel·lectualitat acadèmica espanyola després de la Guerra Civil. Aquells anys van ser també els de la crisi europea d'entreguerres. La Revolució Russa en 1917, sens dubte, va ser precursora en la transformació i desestabilització d'Occident. La construcció europea, ens diu, des del temps de la monarquia absoluta fins a la democràcia, s'ha fet de manera autònoma en cada nació, en compartiments estancs, responent als interessos particulars de cada estat. Aquesta situació coincideix amb l'ofensiva de les “Internacionales capitalista y proletaria, que atacan la idea nacional”⁸⁹⁹. Hi ha qui pensa, amb certa fatalitat, que no hi ha solucions; ell creu que poden haver-hi alternatives. El concepte de nació formulat per Stalin parla d'autonomia territorial sustentada per la Internacional Obrera:

El fin de este pensamiento es lograr una dependencia ideológica de las colectividades nacionales, que, sometidas al poder hegemónico del partido comunista, servirán la política exterior de Rusia, con preferencia al propiamente nacional. Claro es que, cuando los tiempos avancen, estas nacionalidades se habrán convertido –tal es el deseo– en simples provincias de un Estado fuertemente centralizado, carentes de fisonomía propia⁹⁰⁰.

Lògicament, comenta el professor Sevilla, hi ha resistència a aquest plantejament en els diferents partits comunistes arreu del món, i en molts territoris amb forta càrrega nacionalista. En el Congrés Socialista de Stuttgart de 1910, Tito, de Iugoslàvia, va censurar Stalin per aquesta qüestió. De manera semblant, Robert Lowstone, secretari

⁸⁹⁹ Diego Sevilla Andrés, “Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación”, *Norma*, 10 de maig de 1951.

⁹⁰⁰ *Ibidem*.

general del Partit Comunista Americà, va demanar autonomia política per a la seua organització el 1936. El mariscal Tito, ens recorda, va actuar de manera independent des de la seua arribada al poder, després de derrotar els alemanys amb l'ajuda anglesa, defensant els seus interessos. El 1948 va ser amonestat per la Kominform per seguir “una línea de conducta incorrecta, respecto a las cuestiones básicas de política exterior e interior”⁹⁰¹. En les relacions internacionals, va fer prevaler el benefici a l'Estat iugoslau i va oblidar les indicacions del Politburó. Considera que Tito, dins de la seua visió més independent del comunisme, va estar a favor de la federalització dels Balcans i de col·laborar en la Carta de les Nacions Unides amb els governs democràtics. Fenomen que va repetir-se i que ja era conegut al nostre país:

Afortunadamente la idea de Tito era algo más que una simple querrela entre los hombres de la Vieja Guardia Comunista. Pronto se pudo hablar de un titoismo entre los exiliados españoles, cuyos antecedentes se deben buscar en el POUM, tan bárbaramente sacrificado, más tarde en uno muy fuerte en la Península italiana, luego en Holanda, y hasta es posible en Checoslovaquia¹.

Cal distingir el fenomen encoratjador de la descomposició del poder moscovita, precisa el professor Sevilla, i, d'una altra banda, que siga senzill resoldre la crisi europea. L'altra solució podria semblar-se als plantejaments del federalisme americà. Aquest poble –Iugoslàvia– té arrels, hàbits i costums europeus. A més a més, ha aconseguit la prosperitat amb llibertat. També té la particularitat d'haver integrat generosament l'emigració europea. Però cal recordar que la federalització del Estats Units fou cultural i racial. Europa és una realitat política, social i històrica molt diferent, i per a emprendre-hi un projecte federal, creu, que cal tractar amb generositat els pobles derrotats en l'última conflagració bèl·lica:

Frente a este hecho, nos encontramos ante la multiplicidad de nacionalidades, una larga e independiente tradición que hace recordar sus viejas glorias y enemistades a cada paso, y un medio geográfico que fomenta, a su vez esa diversidad nacional. Pensar, como muchos autores hacen, en que con la limitación de los apetitos individuales, por parte de las diversas Naciones se conseguiría que Europa se estabilizase federalmente, es dar por resuelto el punto de partida para alcanzar la federación. En los Estados federales se cuida mucho de que haya un órgano de poder que representa a los Estados miembros, y que sea él, quien tenga en sus manos todo el control de la vida estatal. Pese a ello, las federaciones se hacen cada vez más homogéneas, con una marcha acelerada hacia el Estado unitario, camino que facilita la administración común en muchos aspectos. [...] Europa lo que necesita es recobrar su fe perdida, y sacando del caudal fecundo de

⁹⁰¹ Diego Sevilla Andrés, “Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación”, *Norma*, 10 de maig de 1951.

sus posibilidades, la vena oculta, darse una fórmula que sea capaz nuevamente, de mantenerla a la cabeza de la cultura².

“Stalin tiene razón” (1952)

Cal reconèixer les apreciacions de l'enemic quan son certes: “No te asustes, lector amigo, que los hombres de la Falange hace tiempo estamos convencidos de que el compañero Stalin tiene razón sobrada”⁹⁰². Amb aquestes paraules tan cridaneres, comença el professor Sevilla l'article “Stalin tiene razón”, publicat en *Claustro*, pel novembre de 1952. Recorda que la Unió Soviètica no és el paradís daurat dels obrers, està organitzada injustament, és un lloc no recomanable. Dona la raó al dirigent comunista quan parla de l'estupidesa dels no comunistes, als quals defineix com: monstre deforme sense unitat militar; i el que calla és pitjor: Occident no té el desig d'oposar-se defensivament ni ofensivament al perill bolxevic. Segons Stalin, s'està desfent Occident i es troba emergent el comunisme a la resta del món. Recorda Sevilla les desavinences occidentals, exemplificades amb la votació en l'ONU d'EUA contra França. Tal vegada, arrisca el professor Sevilla, assistim al pròleg d'una lliga panteutònica, com el 1898 va planificar-se contra les possibilitats d'Espanya.

Hi ha en aquest moment, ens diu el professor Sevilla, nombroses obres d'èxit mundial, i constata que els PC de tot el planeta són sucursals de Moscou. Ara s'assabenten alguns que tenen cinquenes columnes a casa. A Europa, es vol fer una política internacional complaent de guant blanc cap a la URSS. Els fronts populars, ens recorda, van fer-se per a Espanya el 1936. Abans la revista *Leviatan* del PSOE ja informava, de manera acurada, de les noves tàctiques dels bolxevics. Ens trasllada el pensament del fundador de Falange, referint-se a aquest sistema:

José Antonio dijo del comunismo que era la versión satánica de un mundo mejor. Satanás es un ángel rebelde, y lo que haga y piense será angélico en su desmedida maldad. Es hora de demostrar la versión angélica de un mundo mejor; más sencillamente que se busque, y sobretodo que se practique, la verdad cristiana en la forma que para nuestro tiempo es más conveniente.

La verdad es una, pero los medios para llevarla a la práctica, son múltiples y variados, son tantos los posibles, como las circunstancias históricas que se puedan producir. No hay peligro de que en una época determinada, carezca de versión propia del Cristianismo. Lo que sucede, es que los hombres cansados creen que las formas muertas pueden resucitar, sin pensar que la idea, siempre viva, es tan prodigiosamente

⁹⁰² Diego Sevilla Andrés, “Stalin tiene razón”, *Claustro*, novembre de 1952.

fecunda que tiene inéditas formas infinitas⁹⁰³.

“El enigma ruso”

Ióssif Stalin va morir al març de 1953. Aquesta controvertida figura lògicament va generar una gran curiositat en Occident després de la seua desaparició, tal com constata Diego Sevilla en l'article “El enigma ruso”. La gent vol saber el que passa darrere el teló d'acer en aquest nou i breu període denominat Malenkov, i ens trasllada una opinió bastant generalitzada sobre el dirigent mort, de persones d'aquesta mateixa ideologia:

Ningún comunista que se estime un poco, deja de proclamar a voz en grito, que al fin murió el terrible georgiano que solo daños ha producido a Rusia y a la Humanidad, y que es hora de comenzar una política nueva, piedra fundacional de una nueva era de paz, que seguramente, han colocado en la plaza roja Tito y Bulganin en las últimas entrevistas⁹⁰⁴.

A pesar del descrèdit comentat entre alguns dels seus, Sevilla no creu que Stalin siga un parèntesi en la història russa ni que li passe el que li va succeir en l'enciclopèdia soviètica a Bèria: van substituir-lo per pàgines més inofensives. Amb la finalitat de saber què ha quedat en la consciència dels russos de l'era de Stalin, Sevilla diu que és molt profitós llegir el llibre editat el 1956, *Rusia después de Stalin*⁹⁰⁵, de E. i P. Lazareff, en el qual, pot apreciar-se la figura d'un home excepcional, amb una gran repercussió de la seua obra. L'obra comentada, la considera el professor Sevilla una representació fidedigna d'aquell món, creu que: “Stalin ha quedado incorporado a la historia rusa, y serán preciso muchos años para que su recuerdo se aleje para siempre, o adquiera el carácter inofensivo que hoy puede tener la memoria de Pedro el Grande o Catalina”⁹⁰⁶.

Els autors diuen –i Sevilla assumeix- que el ciutadà mitjà està entusiasmat amb el que ha fet el govern del dirigent georgià; l'icona de Stalin, perviu en els seus cors i funciona en l'àmbit familiar, la continuació de l'ensenyament dels principis comunistes.

⁹⁰³ *Ibidem*.

⁹⁰⁴ Diego Sevilla Andrés, “El enigma ruso”, *Claustro?*, ha de ser del anys cinquanta.

⁹⁰⁵ E. i P. Lazareff, *Rusia después de Stalin*, Madrid, Editoria Nacional, 1956, pp. 68-73. citada per Diego Sevilla Andrés “El enigma ruso”.

⁹⁰⁶ E. i P. Lazareff, *Rusia después de Stalin*.

Critiquen la propaganda antisoviètica feta per la premsa burgesa sobre la vida a Rússia. Pensa Sevilla: “La visión de una Rusia con graves manchas, más en su vida espiritual que en la material está perfectamente lograda”⁹⁰⁷. Recordava novament la feblesa d’Occident, pel fet de no tenir una doctrina salvadora unitària per a tots els pobles i homes, de paraula i d’obra dignificant. Creu també que els russos diuen una cosa i en fan una altra; de manera semblant actuen molts camps de l’anticomunisme.

“Marxismo y nacionalismo” (1958)

La relació entre la doctrina del nacionalisme, de caràcter particularitzant i el marxisme universalitzant són abordats pel professor Sevilla en “Marxismo i nacionalismo”, article publicat en *Levante* al febrer de 1958. Hi ha gent despistada que pensa, ens diu, que el nacionalisme de la URSS és oportunista i traeix principis. Els bolxevisme practica una estratègia i tàctica, semblant a la de la milícia. Fan també polítiques de suport a les rebel·lions nacionalistes:

A la hora de criticar los nacionalismos que perjudican a ciertas potencias, debemos recordar que esta tendencia disolvente está vinculada, muy estrechamente, con las grandes rebeliones del espíritu, que se inician con la Reforma y tienen su versión política y social con la Revolución Francesa. Los “sagrados principios del 89” son la expresión más clara del nacionalismo, hasta el extremo que donde ellos han profundizado, en el pueblo, se mantiene la idea de nación con aire revolucionario con aire revolucionario y desintegrador⁹⁰⁸.

El record de Carlemany, ens recorda Diego Sevilla, com a paradigma unificador va donar-se en context, sense particularització ideològica. Creu això. Hi havia una consciència europea llavors, com va haver-n’hi al segle XVIII. El cristianisme unificador i la Il·lustració sintetitzadora representarien una mostra del fracàs en el camí de la unitat europea: la unitat política és un correlat de la realitat social. L’estat nacional modern, afirma, va nàixer sota el signe de la desintegració i de rebel·lions contra la unitat. El marxisme ha après aquestes lliçons són els ortodoxos d’aquesta ortodòxia disgregadora: “Los bolcheviques que exaltan los nacionalismos, que son los postulantes de una contención de los excesos, que ellos mismos practicaron contra otros poderes

⁹⁰⁷ Diego Sevilla Andrés, “El enigma ruso”, *Claustro?*, ha de ser del anys cinquanta.

⁹⁰⁸ Diego Sevilla Andrés, “Marxismo y nacionalismo”, *Levante*, 14 de febrer de 1958.

que tenían la unción de los siglos y habían aportado a la civilización ingentes obras”⁹⁰⁹.

Les argumentacions, fetes servir en l'actualitat (1958), ens diu Sevilla, contra els nacionalismes naixents son centenàries i semblants a les fetes contra el papat i les monarquies. Arriscat argument. Amb agudeses, els comunistes han equiparat imperialisme a poder contra els pobles, i burgesia i capitalisme com a forces destinades a mantenir el món en l'opressió. Amb la mateixa raó que els pobles van negar l'autoritat reial i a l'emperador, actuen els rebels d'ara: “para denostar contra las protecciones disconformes con su voluntad general”⁹¹⁰.

“El nacionalcomunismo” (1958)

En aquest assaig el professor Sevilla analitza el discurs ideològic i la praxi política del marxisme des de la seua creació, l'evolució i la seua influència i la repercussió a Espanya i altres parts del món. Observa en algunes revistes publicades al nostre país el 1936, coincidint amb les primeres manifestacions del Front Popular, que Largo Caballero ja deixa ben clar, així com des de les files del Partit Comunista, que l'única finalitat de la coalició d'esquerres és convertir-se en el primer graó cap a la implantació de la dictadura del proletariat. Aquest plantejament era també present en “el col·laboracionisme” de Pablo Iglesias amb els comunistes l'any 1909, dirà Sevilla tot (ja sabem que pert al franquisme tot el que era d'esquerra era “comunista” i des de sempre...). Ara (1958) hi ha també, ens diu, servidors accidentals del marxisme, alguns dels quals s'hi autoqualifiquen d'antimarxistes convençuts, i pensen que aquesta qüestió no és un problema tan greu i perillós:

Figuran en este grupo, con triste privilegio, los críticos de Marx, que gastan océanos de tinta en explicar con detalle que no existe ni un punto en la doctrina, sin precedente entre los más venerados, o al menos tolerados, maestros del llamado Mundo Occidental. No es necesario discutir esa tesis de la que Marx, Engels y Lenin participan. Pero no piensan, los acusadores de plagio, que si esto es cierto, habremos de purgar nuestra cultura borrando nombres sacrosantos, pues su obra partió al que hoy llaman enemigo del mundo libre⁹¹¹.

⁹⁰⁹ *Ibidem*.

⁹¹⁰ Diego Sevilla Andrés, “Marxismo y nacionalismo”, *Levante*, 14 de febrer de 1958..

⁹¹¹ Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, *Cuadernos del Centro de Estudios*, núm. 10, Delegación Nacional de Sindicatos, Centro de Estudios Sindicales, Madrid, 1958, pàg. 4.

Uns altres afirmen en diferents raonaments que les profecies d'*El capital* i d'*El Manifest* no s'estan complint. Pot ser que siga així, però no per aquesta circumstància pot pensar-se que el marxisme va perdent força des de fa cinquanta anys. Per a Sevilla és un trist consol, perquè realment van produint-se victòries parcials d'aquesta ideologia. També n'hi ha, en fi, els que consideren que el marxisme desapareixerà, quan els treballadors augmenten el seu nivell de vida. Aquesta formulació diu Sevilla que no és encertada el marxisme no propugna la pujada de salaris com una reivindicació fonamental ni tan poc la redistribució de la riquesa. Qui millor i amb més claredat va entendre el significat de l'avanç en la justa distribució del treball i la riquesa, sosté Sevilla, fou Frederic Engels. A més d'observar les diferències històriques entre classes explotadores i explotades com a conseqüència del procés productiu. El pensador alemany va reflexionar, un tant confusament, sobre temps lliure i relacions comunitàries:

Productividad tan relativamente imperfecta del trabajo necesario. Mientras que la población realmente trabajadora, absorbida por su trabajo necesario, no tuvo ni un momento libre para dedicarlo a la gestión de los intereses comunes de la sociedad [...] tenía que existir necesariamente una clase especial... Hubo que venir la gran industria con su gigantesca intensificación de las fuerzas productivas, para permitir que el trabajo se distribuyera sin excepción entre todos los miembros de la sociedad, reduciendo así la jornada de trabajo del individuo a límites que dejan a todos el tiempo suficientemente libre para intervenir - teórica i prácticamente - en los negocios colectivos de la sociedad⁹¹².

El professor Sevilla creu que el marxisme és acció, tal i com pensava Lenin; sense doctrina revolucionària no hi ha activitat revolucionària. Per això la necessitat de despertar aquesta consciència en el proletariat. Els marxistes aprofiten tota mena de principis, sentiments i tradició per atraure la massa. L'element clau de la praxi marxista, és comparable amb la fortuna en el pensament maquiavèl·lic, som davant d'un ordre revolucionari:

Sólo habiéndonos identificado mediante un acto de fe y voluntad con la causa del proletariado, podemos comprender y manejar la dialéctica como principio de interpretación de la naturaleza y de la historia⁹¹³ [...] El marxismo no es

⁹¹² Frederic Engels, *Anti-Dühring. Filosofía. Política. Socialismo*. Madrid, 1932, pàg. 193.

Citat per Diego Sevilla Andrés en "El nacionalcomunismo", pàg. 5.

⁹¹³ Hans Barth, *Verdad e ideología*, México-Buenos Aires, 1951, pàg. 11. Citat per Diego

fundamentalmente una filosofía abstracta, especulativa o contemplativa, sino una doctrina para la acción. Es un pensamiento que interpreta la historia, pero a la vez, sobre todo, es una actividad que aspira a transformar radical y violentamente la Historia [...] Pues la esencia del marxismo no es sólo una filosofía revolucionaria, sino también un temperamento revolucionario⁹¹⁴.

Amb aquestes formulacions, ens diu Sevilla, coincideixen, un polític marxista com és Luis Araquistáin i un teòleg com Hans Barth, propostes ja encunyades per Lenin. Stalin per la seua banda, parla d'una estratègia destinada a assenyalar la direcció per part del grup principal del proletariat. Aquesta tàctica té per finalitat, fixar la conducta dels treballadors esmentats en un període curt de flux i reflux revolucionari⁹¹⁵.

Colonialisme, nació i revolució

Una altra qüestió que en aquest assaig li preocupa a Sevilla és la relació entre colonialisme, qüestió nacional i revolució.⁹¹⁶ Per al professor Sevilla, la conjunció de

Sevilla Andrés en “El nacionalcomunismo”, pàg. 6. Hans Barth (Winthertur, 1904 – Zuric, 1965). Periodista, professor de filosofia, ètica i ciències polítiques a la Universitat de Zuric. Estudiós de Bacon, Helvetius, Holbach, del segle XVIII, Hegel, Feurbach, Marx, Nietzsche i Schopenhauer del XIX. *Verdad e ideología*, fou considerada un obra de referència en el seu temps, per a conèixer el concepte ideologia en aquests autors.

A més a més, va investigar del nazisme i el feixisme ideològic. Veure, <http://www.revistadelauniversidad.mx/articulos/79404d57-3f68-4de-bd1261cc73997/98-hans-barthverdad-e-ideologia>.

⁹¹⁴ Luis Araquistáin “La esencia del marxismo“, *Leviatan*, 15, pàg. 10. Citat per Diego Sevilla Andrés, en “El nacionalcomunismo”, pàg. 6. *Leviatan*, fou publicada entre maig de 1934 fins al juliol de 1936.

⁹¹⁵ Josif Stalin, *Les questions du Léninisme*, París, 1947, pàg. 62-63. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 6.

⁹¹⁶ Evidentment, en tractar la qüestió, Sevilla fa una breu disgressió sobre el colonialisme espanyol i pensa, com Toynbee, que el colonialisme espanyol històricament ha sigut més prompte nominal que real, menys encara en el seu temps, en què creu que la transmissió de la nostra cultura no devia ser acceptada amb la mateixa resignació que en temps imperials. Es declara com a catòlic sincer, admirador devot dels internacionalistes espanyols. Considera que la qüestió nacional és un factor disgregador de l'ordre prerenaixentista, i eina fonamental en la construcció centralitzada de l'Estat modern: unitat de comandament i concentració de poders.

revolució social amb la política és un plantejament tan antic com el nacionalisme modern; ens recorda que la teoria sobre la nació de Sieyès està envoltada d'aquesta qüestió social. De manera semblant, la Revolució Francesa no és tan sols política, és, a més a més, social; això no és una interpretació marxista, tot el contrari. L'originalitat del nacionalcomunisme radica en el fet que, sent el marxisme una doctrina materialista, és susceptible de fer-se'n una interpretació espiritualista. Feia molts anys que el problema nacional preocupava els marxistes, a Stalin sobretot. Sevilla reproduceix els plantejaments marxistes, segons els quals, l'aplegada del proletariat, havia d'influir en la creació d'una forma nova de nacionalisme. Aquesta nova classe, es comportaria de manera semblant i en el mateix sentit, que ho va fer la burgesia davant el nacionalisme feudal i monàrquic. La comunitat estable de llengua, història, territori i cultura sols se constituïria en nació, quan tinguera també comunitat de vida econòmica. Quan falta algun d'aquests elements essencials, no hi ha nació. És la manera que té Stalin, ens diu, d'anar acomodant doctrina nacionalista i els interessos del marxisme⁹¹⁷. En aquest procés hi ha forces que són substituïdes, ja que han desenvolupat tot el seu potencial, mentre que les del nacionalcomunisme hi romanen. Nació i revolució social continuen lligades, i col·laboren en la creació d'una nova estructura de l'Estat. És un procés que es dona també en el feixisme: "En realidad, es otra faz del proceso 'fascista', coincidente con él, por cuanto se apoya en la Nación"⁹¹⁸.

Creu que el nacionalcomunisme consolida la nació, quan pareix que està a punt de desaparèixer per la nova conjuntura. No es compleixen en aquesta ocasió les etapes del procés dialèctic, en contra de les afirmacions dogmàtiques de Lenin, ens explica un poc críticament el nostre professor que:

Para la filosófica dialéctica no existe nada definitivo de absoluto, de sagrado; de todas las cosas y en todas las cosas se muestra la caducidad y nada existe, por lo tanto, fuera del proceso ininterrumpido del devenir y del perecer, de ascender sin fin desde lo más bajo a lo más alto de lo que ella misma no es más que el reflejo del cerebro pensante⁹¹⁹.

Més important és per a l'argument, saber que el professor Sevilla reproduceix les

⁹¹⁷ Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 8.

⁹¹⁸ B. D. Wolf, *Tres que hicieron una revolución*, Barcelona, 1956. pàg. XXXIII. Citat per Diego Sevilla en "El nacionalcomunismo", pàg. 8.

⁹¹⁹ Lenin, *Marx-Engels-marxismo*, Roma, 1952, pàg. 17. Citat per Diego Sevilla Andrés en "El nacionalcomunismo", pàg.9.

consideracions dels escrits d'Engels dirigits a Kautsky, en què manifestava que qualsevol poble, per poder resoldre els seus problemes interns, primer ha d'aconseguir la independència nacional. El moviment internacionalista del proletariat, consegüentment, tan sols es donaria entre nacions independents i en igualtat de condicions. Pensa, sense estendre's en l'afirmació, que Marx va donar a la I Internacional un esperit que més que internacionalista era antipatriòtic: amb el seu discurs va difondre entre proletaris que pàtria i nació eren un producte burgès i, per tant, enemic del poble. Karl Marx propugna, segons Diego Sevilla, la creació d'un orbe proletari ferm i unit, una rèplica de l'imperi universal, vell somni en diferents èpoques, universalisme que li recorda l'Església.

Bolxevisme i Església, sosté Sevilla, són les dues úniques comunitats que en el seu fonament plantegen el problema de la coexistència, contemplada com un període curt de temps. Ambdues organitzacions postulen la unitat, i la necessària desaparició de l'adversari. Ens fa també, una reflexió sobre la finalitat de l'art: "Para nuestra Iglesia todo, absolutamente todo, sirve para su fin, y sólo lo utiliza con este propósito, al bolchevismo le sucede igual. Tan vacía es para un católico, la frase, el arte por el arte, como para un marxista. Sólo la inepticia de algunos mentecatos, acostumbra a creer neutralistas las divagaciones artísticas y filosóficas de los bolcheviques"⁹²⁰. Stalin, molt més pràctic que Marx, va practicar una política mundial molt eficaç, segons el professor Sevilla, en la consolidació del comunisme i la revolució mundial, a l'interior del seu país i en el concert internacional. El que plantejava Stalin era fondre l'ideari nacional amb el revolucionari.

Una de les tasques polítiques més importants de Stalin, ens diu, va estar relacionada amb la seua preocupació per resoldre la problemàtica de la qüestió nacional, com ho testifiquen els articles i les resolucions dels congressos comunistes. En el XII Congrés el 1923, fixava una línia programàtica allunyada del xovinisme panrús. Els plantejaments teòrics de Stalin no són prou coneguts, perquè l'home polític va amagar la seua qualitat doctrinal. Aquesta eficàcia, la va fer servir en impulsar el fenomen inquietant del nacionalcomunisme.⁹²¹ Sevilla, tanmateix, pensava que el nacionalisme

⁹²⁰ Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 11.

⁹²¹ Açò es recolzava amb la política de pactes en la que Stalin era molt hàbil. La relació de les democràcies occidentals amb la URSS va ser sempre destinada a mantenir la pau amb els bolxevics. Tot i que, per als comunistes, qualsevol pacte era només una qüestió tàctica, amb

podria ofegar l'imperialisme comunista, però això mai no acabaria amb el marxisme. Per als que creuen que l'enemic és l'Estat rus, tal vegada siga un consol, el vertader enemic són els bolxevics. La idea nacional, ens diu, està arrelada profundament en la consciència de molts homes i llocs, el nacionalisme és la religió que està substituint les creences. Aquesta afirmació, no és tan sols referida a països d'Orient Mitjà o d'Àfrica, ara per exemple, ens diu, es parla de nacionalisme ecumènic francès⁹²².

De l'imperialisme al nacionalisme, terror revolucionari i paneslavisme

L'objectiu comú dels revolucionaris comunistes, pensa el professor Sevilla, era la destrossa en la totalitat d'un ordre que qualificaven d'injust. L'Estat modern i el nacionalisme els va oferir l'eina per a acabar amb la nació concebuda clàssicament o romànticament i refer-ne una nova i nacionalcomunista. Stalin va aprofitar la força revolucionària, i el gran aparell creat per Lenin per a enderrocar l'edifici estatal "burgés". Les reaccions en el món, davant dels esdeveniments russos són, per a Sevilla i tota la posició occidental de la Guerra Freda desestabilitzadores i inquietants:

Las primeras reacciones después de 1917 se simbolizan en la horripilante portada de un libro que gozó de gran éxito alrededor de 1920. Una cabeza mongólica con un cuchillo entre los dientes destilando sangre resumía el carácter asiático, y repugnante, de una experiencia inolvidable, en que el hombre se entregó a los instintos más bajos, pero ocultaba que había algo más detrás de la ola de sangre que anegó a media Europa. Así como la época del Terror fue mucho más que una lucha de fieras, los asesinatos de los bolcheviques tienen más hondo significado que el de crímenes multiplicados⁹²³.

Violència i força, pensa Diego Sevilla, són mitjans utilitzats en tots els ordres socials per a aconseguir la seua finalitat, i són vistos com a instruments naturals al seu servei. El polític que té normes morals, sap quins en són els límits i no els traspasa, perquè el fi mai no justifica els mitjans. Quan els marxistes persegueixen l'eliminació d'una classe, prefereixen una metodologia suau abans que una de sagnant. Malgrat això, no dubten a fer servir la violència si és necessari. Els eslaus ho van aprendre de

la finalitat de tornar a la lluita amb més força després, en tenir millor ocasió.

⁹²² Américo Castro, *Hacia Cervantes*, Madrid, 1957, pàg. 39. Citat en , pàg. 12. "El nacionalcomunismo", p.12.

⁹²³ Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg.14.

Robespierre, i ho van convertir sense cap complex en eina de transformació social.

El tarannà racial eslau de Lenin, ressalta el professor Sevilla, nascut en un territori limítrof entre Europa i Àsia, per la qual cosa, en les seues venes corria sang asiàtica i europea⁹²⁴. De manera semblant a Dostoievski, Europa li era estranya i repulsiva. En Lenin no hi havia cap vestigi de nacionalisme, va sentir el paneslavisme, amb la mateixa força que molts altres dels seus compatriotes, disposat a oferir un missatge de salvació. De manera ecumènica, ho fa Shubart, incorporant la bona nova mitjançant l'evangeli de Sant Joan. Weidlé fa servir la revolució camperola, estranys com eren els bolxevics a l'ànima profunda i salvadora de Rússia. Lenin, ens diu, va canviar el sistema de redempcions, va fer dels russos el poble escollit i assumí la feina de crear ordre on hi havia el caos desenvolupat per la civilització fàustica. En la conformació ideològica del marxisme, ens diu, Lenin va afegir el misoneisme de Iuri Krijanistx (s. XVII). D'aquest rector catòlic i croat va ser deixeble el tsar Pere el Gran. Entre els postulats del religiós i Lenin, hi ha també, a més a més, una sèrie de noms que van construir el paneslavisme rus més recent: Piotr Txaadaev i Vladímir Soloviev. Tot ells imaginen la dominació eslava i la creació de la tercera Roma, que farà possible la salvació del poble dominat per la injustícia tsarista:

La Rusia, verdaderamente, escribe Lenin, ha llegado al marxismo como única teoríarevolucionaria justa, a través del trabajo de una historia semisecular de tormentos y sacrificios inauditos, con un heroísmo revolucionario nunca visto, de increíble energía, y de incesantes investigaciones, estudios, tentativas, desilusiones, verificaciones, confrontadas con la experiencia de Europa⁹²⁵.

Una de les singularitats del leninisme, creu el professor Sevilla, és un poc aliena al materialisme, Stalin la va denominar estil. Aquesta manera d'entendre la praxi política, està composta de dos elements nuclears, d'una banda, l'impuls revolucionari rus, i de l'altra, el sentit pràctic americà:

El impulso revolucionario ruso es antídoto contra la inercia, la rutina, el conservatismo, la rigidez del pensamiento, la sumisión servil a las tradiciones ancestrales...Sin ese impulso, ningún movimiento es posible [...] El sentido práctico americano es la fuerza indomable que no conoce ni reconoce barreras. [...] El impulso revolucionario ruso, aliado con el sentido práctico americano, es la esencia del

⁹²⁴ D. Shub, *Lenin*, Barcelona, 1956, pàg. 37. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 14.

⁹²⁵ Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 15.

leninismo en el trabajo en el seno del Partido y en el aparato del Estado⁹²⁶.

Diego Sevilla es pregunta, de quina manera en la dialèctica marxista la consciència col·lectiva de cada moment, pot superar la de la generació anterior sense abolir-la? Diu que Lenin va nacionalitzar l'eslavisme, una ideologia hegemònica, i la va transformar mitjançant el bolxevisme en un moviment hegemònic a Rússia i fora de les seues fronteres. Kautsky⁹²⁷, ens recorda advertia sobre la característica revolucionària, i predominant dels eslaus aleshores. De manera semblant pensava Lenin:

Durante un cierto tiempo – sólo por un breve tiempo, se entiende, la hegemonía de la Internacional Revolucionaria Proletaria ha pasado a los rusos, como en diversos períodos del siglo XX había sido de los ingleses, después de los franceses y a continuación de los alemanes. He tenido ocasión de decir muchas veces: para los rusos, en contraste con los países avanzados, ha sido más fácil iniciar la gran revolución proletaria; pero será para ellos más difícil continuarla y conducirla hasta la victoria definitiva, en el sentido de la completa organización de la sociedad socialista⁹²⁸.

La proletarització de la massa obrera, ens diu Sevilla, va donar consciència unitària a allò que abans era sols organització jurídica i política, i que es caracteritzava per ser un conglomerat de races, llengües i religions, poc constretes per un llunyà poder central. Situació semblant, de la qual parlava Pufendorf⁹²⁹, referint-se a l'Imperi alemany. La dictadura del proletariat va ser continuadora de l'instrument coactiu tsarista. La revolució interior i la consciència doctrinal proletària van soldar la diversitat nacional russa. Lenin, ens diu, era totalment conscient, dels problemes amb què es

⁹²⁶ Josif Stalin, *Les questions du Léninisme*, París, 1947, pàg. 85-86. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 16.

⁹²⁷ Karl Kautsky (Praga, 1854 – Amsterdam, 1938). Aquest teòric marxista fou un dels impulsors de la Segona Internacional, va ser filòsof, historiador i polític. Va estar enfrontat a Lenin pel seu reformisme. Les seues obres més significatives: *Orígens i fonaments del cristianisme* (escrit el 1905, publicat. 1918) i *Marxisme i bolxevisme, democràcia i dictadura* (1934). Veure, <http://www.marxist.org/espano/Kautsky/index>.

⁹²⁸ Lenin, *Marx-Engels-marxismo*, Roma, 1952, pàg. 368. Citat per Diego Sevilla Andrés en “El nacionalcomunismo”, pàg. 17.

⁹²⁹ Samuel Pufendorf (Chemnitz, 1632 – Berlín, 1694). Teòleg, filòsof, advocat, matemàtic i diplomàtic. A la Universitat de Heidelberg va ser el primer titular de la Càtedra de Dret Natural. Va impulsar el denominat procés antiteològic de la jurisprudència, en separar la qüestió jurídica de la moral. Veure, archivos.juridicas.unam.mx/bjvwww/bjv/libros/6/2698/12.

trobaria quan aplicara els postulats marxistes a Rússia. Per al dirigent comunista, soviets i electrificació són els fonaments de la revolució. Per això va convertir els treballadors industrials en agents directors del projecte marxista. Aquesta preferència és tàctica, perquè consideraven que la concentració obrera permet una millor difusió, de la ideologia i solidaritat obrera⁹³⁰, els camperols, van trobar-se per contra més aïllats. Per a Lenin, Stalin i Mao, els obrers industrials formen una aristocràcia insubornable a l'aburguesament pels seus principis. El camperols són vistos pels dirigents marxistes com uns burgesos en potència, i com altres classes laterals, enemigues o reservistes del proletariat.

Ens diu, que el leninisme ha transformat radicalment l'estructura econòmica, política i mental a Rússia. Creu poc imaginable que això canvie, amb esdeveniments polítics produïts des de l'interior de la nació. Pensa com Weidlé, que la Revolució va unificar i homogeneïtzar el país i va crear, a més a més, una nova classe dirigent no tan diferenciada de la massa popular. Aquest autor tanmateix adverteix que la Revolució entronitzada pot frenar les expectatives de canvi⁹³¹. A Europa entre 1914 i 1930 va prenent força nazisme i feixisme, recorda Diego Sevilla, partits únics, dictadures constructives, i tots els moviments polítics que són percebuts com una revolució en profunditat del liberalisme, són en la ment de tothom. Stalin per la seua banda, va adaptant els objectius programàtics al seu temps, perquè és conscient que el somni de la unió proletària és una utopia aleshores, i la nació, una força que no convé enervar-la, cal fer-la servir amb una finalitat superior.

La funció de la nació per a Stalin

Segons la seua doctrina, ens diu Sevilla, el comunisme és la fase suprema a la qual s'ha arribat mitjançant la dictadura del proletariat, i el socialisme, la fusió de la humanitat i meta insubornable del marxisme. Els nacionalismes són acceptats per Stalin

⁹³⁰ Totes aquestes qüestions, relacionades amb la idoneïtat del moviment obrer industrial, com a corretja de transmissió impulsora del marxisme, les ha constatades Diego Sevilla en: Karl Marx, *Filosofia de la Misèria*, en contestació a *Misèria de la filosofia*, de Joseph Proudhon. Lenin, *I compiti dei socialdemocratici russi*, *Opere Roma...*, 194, II, pàg. 320. Mao TseTung, *Oeuvres choisies*, París, 1956, III, pàg.

⁹³¹ W. Weidlé, *Rusia, ausente y presente*. Buenos Aires, 1950, pàg. 161. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg.19.

com a instrument per a destrossar l'Estat burgès. La nació és, per a ell, no sols una categoria, sinó la categoria històrica corresponent a l'època del qualificat capitalisme ascendent⁹³². Aquestes afirmacions les compagina, a més a més, amb la solidaritat proletària universal, enquadrada en la tercera etapa de la Revolució⁹³³. Els dubtes respecte a la idoneïtat de l'internacionalisme revolucionari, plantejats per Trotski, incidien en què sols la victòria del proletariat a Occident permetria, protegir Rússia de la restauració burgesa, a més de poder acabar d'instaurar el socialisme⁹³⁴. Els trotskistes, diu el professor Sevilla, consideraven Stalin un termidorià entregat als buròcrates, la nova classe mitjana de llavors. L'estalinisme, ens diu, comença el 1929 la seua consolidació: van expulsar els trotskistes, simbolitzats en Bujarin. El caràcter d'aquesta nova etapa, es pot veure reflectit en l'article publicat el 7 de novembre en el diari *Pravda*, amb motiu de la celebració del dotzè aniversari de la Revolució. Pareix la informació del president del consell d'administració, d'una societat anònima parlant de la productivitat i dels avanços aconseguits:

Avanzamos a toda marcha por el camino de la industrialización, hacia el socialismo, dejando atrás nuestro secular atraso ruso. Nos convertimos en el país del metal, del automóvil, del tractor, y cuando hayamos montado la URSS sobre el automóvil, y el mugik sobre el tractor, que intenten alcanzarlos los honorables capitalistas, entusiasmados de su civilización. Entonces veremos qué países se pueden calificar de atrasados y cuáles de adelantados⁹³⁵.

Pensa que la realitat va anar imposant canvis de direcció, ens diu, Stalin, seguint l'estratègia leninista, va fer un replegament tàctic cap a l'interior. La finalitat era fer de la URSS una vertadera potència, fent servir la seua nombrosa població i augmentant la capacitat industrial. En la propaganda de cara a l'exterior, va intentar transmetre la imatge d'una nació amb dificultats interiors, que no aconseguiria consolidar el comunisme. La idea de nació, sosté el professor Sevilla, té un sentit anivellador i centralista. A França, el centralisme napoleònic va continuar l'excel·lent tradició de la

⁹³² Stalin, *El marxisme et la question nationale et coloniale*, París, 1953, pàg. 315 i 317. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 22.

⁹³³ Josif Stalin, *Les questions du Léninisme*, París, 1947, pàg. 63. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 23.

⁹³⁴ León Trotskiy, *Stalin*, Barcelona, 1947, pàg. 411 i 454. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 23.

⁹³⁵ Joseph Stalin, *Les questions du Léninisme*, París, 1947, pàg. 285. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 24.

monarquia, això va permetre el control sobre totes les parts orgàniques. La conseqüència és la igualtat jurídica davant la llei, la generalització i la interpretació uniforme contemplada en el Tribunal de Cassació. L'estalinisme ofereix pressupostos semblants, sols que la idea nacional està més lligada a la revolució mundial, amb un centralisme propi dels esdeveniments històrics i la realitat política russa. Els revolucionaris marxistes fan de manera pareguda el seu discurs, explica el professor Sevilla, com ho van fer els francesos el 1789, cridaven: no es pot viure sense una organització política que contemple la declaració de drets i la separació de poders, aspiració legítima d'un poble lliure i civilitzat. El comunisme de la III Internacional, diu ara: sense la dictadura del proletariat no n'hi ha vertadera democràcia, ni llibertat. Són processos revolucionaris en distintes èpoques, però el mateix joc dialèctic.

Reflexiona també Sevilla, sobre les premisses de Josif Stalin, referides a la lluita proletària i a la manera de conquerir el poder. El dirigent comunista, pensa que s'han fer abans estratègies destinades a separar les capes mitjanes del capitalisme, o almenys, anar neutralitzant la tendència d'aquestes cap el sistema defensor de la propietat privada. Per aconseguir-ho, diu Stalin, cal impulsar la lluita camperola i la revolució proletària en els pobles oprimits. Els camperols humiliats i embrutits i els intel·lectuals revolucionaris dels països colonials, on els seus drets són arrasats, són fervents admiradors del camarada Lenin, símbol de Revolució d'Octubre. Creu que les afirmacions de Stalin, són de gran impacte sobre la mentalitat dels pobles oprimits, y també sobre el significat del marxisme: “Si otras veces se consideró el Cristianismo como el áncora de salvación para los esclavos oprimidos del inmenso Imperio Romano, podrá servir hoy el socialismo (y ya comienza a servir) de estandarte de liberación para las multitudes de las vastas colonias del imperialismo”⁹³⁶.

Des del materialisme dialèctic, ens diu Diego Sevilla, Stalin entén la Nació com una etapa del capitalisme ascendent, per la qual cosa, ha de desaparèixer. Tanmateix la nació sorgida de la revolució perviurà. Per al dirigent marxista, no hi ha comunitat cultural nacional perquè hi ha un element disgregador: la lluita de classes. La Nació no té esperit nacional. Stalin té, a més a més, una visió de la URSS específicament russa, de defensa de l'Estat rus amb una posició hegemònica sobre les altres nacionalitats, i fa servir el bolxevisme per a aquesta dominació, tot i que preveu possibles contradiccions

⁹³⁶ Stalin, *El marxisme et la question nationale et coloniale*, París, 1953, pàg. 211 i 215. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “El nacionalcomunismo”, pàg. 28.

amb les altres comunitats nacionals⁹³⁷.

El marxisme fora de l'URSS

Diego Sevilla, ressaltava la importància que el marxisme dona a la qüestió doctrinal, en la seua pretensió de transformació radical del món: per als bolxevics no hi ha revolució possible sense doctrina revolucionària. Lenin va poder continuar per l'abril de 1917 el sil·logisme iniciat per Marx a França el 1870, amb la diferència que els revolucionaris russos no van trobar la resistència antirevolucionària que van patir els francesos. Si el 1870 el comunisme retrocedia, ens diu, el 1945 venç després de les derrotes, que van suposar la dubtosa victòria en la guerra civil a Rússia i el fracàs de la Guerra de Liberación española. Fa la impressió, que el que profetitzaven els bolxevics s'acompleix ara (1958); tanmateix ell no ho pensa, això, malgrat que reconeix l'eficàcia amb què el marxisme porta endavant les seues estratègies:

Obsesionados por un proyecto, los dirigentes bolcheviques se consagran con entreguedad a realizarlo. Saben moldear el aparato diplomático y guerrero, sin olvidar lo ideológico, a las cambiantes circunstancias, y es muy difícil resistir a la creencia que ha parteado la única filosofía posible de la historia, como opina algún autor francés. No olvidemos que están operando sobre los supuestos del Estado moderno, que comparten sus adversarios, quienes se mueven dentro de las mismas coordenadas, aunque con menor libertad. Los llamados occidentales, amantes de la soberanía popular, la democracia, el derecho de autodeterminación, etc., no practican sus principios con la rigurosa lógica de los bolcheviques, conscientes de que la severidad doctrinal conduce, en ocasiones, a la muerte de los principios⁹³⁸.

Després de la guerra del 1914 la classe obrera va anar desplaçant-se cap el socialisme, ens diu el professor Sevilla, buscant la millora material i moral, i això va produir en aquest moviment l'aburguesament consegüent. Hui el proletariat no té res a veure, amb aquell a qui es dirigia el Manifest, perquè participa en la institució familiar i dels beneficis de la comunitat. Ell pensa que qüestions referides a llei, moral i religió, la classe obrera no considerarà la pràctica religiosa un perjudici burgès⁹³⁹. Una altra de les qüestions que van afectar el moviment obrer va ser la consecució del poder mitjançant

⁹³⁷ Stalin, *El marxisme et la question nationale et coloniale*, París, 1953, pàg. 312, 312, 323, 30, 31 i 59. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 29 a 31.

⁹³⁸ Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 34.

⁹³⁹ E. De Man, *Más allá del marxismo*. Madrid, 1933, pàg. 222-225. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 34.

el parlamentarisme pels partits socialistes a Occident. Això va comportar una pràctica política i una evolució semblant a la dels altres partits, i la pèrdua del tarannà revolucionari.

Els revolucionaris russos i espanyols tenen més en comú, pensa Diego Sevilla, que la resta del moviment obrer europeu; i com Lenin sostenia, sense l'impuls exterior, l'acció sindical acabaria convertint-los en tradeunionistes, per la preeminència de l'acció sindical sobre la política⁹⁴⁰. Altres de les qüestions, en què el moviment obrer i l'internacionalisme marxista trobarà moltes dificultats per a la seua consolidació, tenen a veure amb els enfrontaments entre treballadors francoprussians, conseqüència de la guerra del 1914. Critica, a més a més, el tracte que va rebre Alemanya després de guerra, i el fracàs de l'internacionalisme obrer per mantenir-se unit:

Nadie dirá que recibió un trato de favor durante bastantes años, y que no fueron los Gobiernos franceses despiadados con el vencido. La patriotería del socialismo galo se manifestó entonces, como hoy en diversas ocasiones, sin dejar a sus colegas alemanes espacio suficiente para que concordasen el credo socialista con los innegables derechos de sus compatriotas. No funcionó el internacionalismo, que tan doradamente pintaron quienes hablaban de que, llegado el caso, arrojarían las armas los obreros para abrazarse sobre las trincheras⁹⁴¹.

Evolució de la socialdemocràcia alemanya

Sevilla creu que des de Bismarck, la influència de les qüestions alemanyes és fonamental a Europa i al món. El socialisme, conseqüentment, també ho és, sobretot pel seu tarannà científic i organitzador. El partit socialista alemany fins al 1933 va ser l'espill en què es veien reflectits els altres partits. Aquesta organització va comandar la II Internacional, i sovint es diu que el seu fracàs va afavorir l'ascens de Hitler. Pensa, tanmateix, que hi ha altres factors que cal considerar. Com a conseqüència de les guerres, el sentiment nacionalista va anar superant el revolucionari. Els contendents tant a França com a Alemanya el 1914 es van sentir humiliats, independentment del fet que formaren part de la classe obrera o de la burgesa.

Ens recorda, que en el Congrés d'Amiens el 1906 i de Le Havre el 1912, el sindicalisme francès manifesta la seua independència, autonomia i característiques

⁹⁴⁰ Lenin, *Marx-Engels-marxismo*, Roma, 1952, pàg.114. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 35.

⁹⁴¹ Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 36.

particulars: es declaren apolítics i volien acostar-se al model sindical alemany. Entenen la vaga, com a l'instrument per aconseguir les millores econòmiques i socials, tenen un antimilitarisme moderat i rebutgen a més l'antipatriotisme: "Fajado desde su nacimiento y envuelto en los triples pañales de la familia, la Patria y la Religión; nacido en el respeto a la propiedad, cualquiera que ésta sea, el proletario no podrá ser algo más que a condición de aniquilar todo esto y lanzar lejos de sí esos viejos harapos de la barbarie paterna que le anulan"⁹⁴². Després de l'experiència de la Comuna, ens diu el professor Sevilla, Engels va canviar de tàctica, i va propugnar l'abandonament de la violència, i la substitució per mètodes pacífics i legals. El teòric marxista considerava en aquell temps, que els partits d'ordre tradicionals s'enfonsarien amb la legalitat creada per ells mateixos⁹⁴³. Lenin, tampoc no va rebutjar totalment la via parlamentària. El parlamentarisme, malgrat considerar-se destinat a desaparèixer històricament en la propaganda política comunista de llavors, encara tenia certa influència a Alemanya:

Podría asegurarse ya sin vacilar que el parlamentarismo en Alemania no había caducado todavía políticamente, que la participación en las elecciones y en la lucha en la tribuna parlamentaria, es obligatoria para el partido del proletariado precisamente para educar a los elementos atrasados de esta clase, para despertar e ilustrar a la masa aldeana, ignorante y embrutecida⁹⁴⁴.

Per a la difusió i avanç de l'ideari comunista, Diego Sevilla estima que aquesta doctrina va aprofitar molt bé les eines polítiques d'aleshores: el sufragi i la tribuna lliure que oferien els sistemes dels països democràtics, en què la massa vota, llegeix i escolta. D'altra banda està el desencant polític conseqüència de l'exercici de govern, i els factors socials d'aburguesament assenyalats. Creu que el fenomen de la República de Weimar no és gens insòlit, té molt a veure amb factors externs a la lluita social. Per a ell, significa que hi ha una altra consciència europea que sols deixa tranquil l'home si és en la plenitud del seu destí. Alta prosa falangista. Ens recorda, que el fracàs de la II Internacional i dels partits socialistes, ens diu, va materialitzant-se entre 1919 i el 1936.

⁹⁴² E. Dolleans, *Histoire du mouvement ouvrier*, París, 1953, II, pàg. 199. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 38. Crida l'atenció de Diego Sevilla el discurs utilitzat, molt semblant al del Manifest.

⁹⁴³ Frederic Engels, *La lucha de clases en Francia (1848-1850)*, Barcelona, 1938, pàg. 16-18-21. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 41.

⁹⁴⁴ Lenin, *El extremismo enfermedad infantil del comunismo*. Citat per Diego Sevilla Andrés en, "El nacionalcomunismo", pàg. 41.

Des del món socialista, en què es pensava en la caiguda pròxima del sistema capitalista, no hi havia dubte de la perillositat del moment. Sevilla aprofita les reflexions de Luis Araquistáin per a contextualitzar aquell temps, i li retrau la seua vel·leïtat, feia poc temps, amb el comunisme:

Marx tenía razón: la sociedad capitalista va al cataclismo, nunca una profecía histórica fue certera y dramática. No hay más que una solución momentánea para el capitalismo: otra guerra inmensa -ya se la siente galopar hacia nosotros- que destruiría los millones de hombres sobrantes de la industria. No fiemos únicamente en la democracia parlamentaria, incluso si alguna vez el socialismo logra una mayoría: si no se emplea la violencia, el capitalismo le derrotará en todos los frentes con sus formidables armas económicas. Porque no caigamos en la cándida ilusión de Kautsky: el capitalismo no abdicará espontáneamente. De esto tiene que convencerse el socialismo en su nueva etapa. Y si no se convence, acabarán barriéndolo en todas partes, y dueño del campo social quedará solo el comunismo⁹⁴⁵.

L'ortodòxia comunista, ens diu el professor Sevilla, té molt clar que, per a realitzar la transformació econòmica, s'ha de controlar el poder polític primer, i que la guerra entre potències capitalistes, a més a més, afavoriria la derrota del front únic imperialista, i l'adveniment del comunisme. Per aconseguir aquests objectius, Lenin va lluitar hàbilment contra el sindicalisme pur i el tradeunionisme, representats per CNT o LP. Aconsellava també aleshores, a la resta de partits comunistes europeus, una lluita no totalment revolucionària, per tal de servir la Internacional Roja. Aquest procés polític es va oficialitzar amb la creació de la Komintern. Aquesta nova Internacional, diu Gorkin⁹⁴⁶, va estar destinada a canalitzar l'aprovació i entusiasme de les masses treballadores, i dels intel·lectuals avançats.

La III Internacional pretenia controlar el comunisme mundial, considera Diego

⁹⁴⁵ Luis Araquistáin, "La nueva etapa del socialismo", *Leviatan*, núm. 1. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 43.

⁹⁴⁶ Julian Gorkin, *Destin du XXe siècle. De Lenin a Malenkov. Coexistence ou guerre permanent?* París, 1954, pàg. 18. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 43. Julián Gómez García (Gorkin). (Benifairó de les Valls, 1901- París, 1987). Inquiet activista i ideòleg admirador de la Revolució Russa, a la qual va representar a París en la Komintern. Periodista, traductor, autor literari i teatral. Va militar en èpoques successives en el PSOE, el POUM i altres organitzacions. Anys després va ser un dinàmic anticomunista i es diu que va col·laborar amb la CIA. Va residir a Mèxic, però llavors no va relacionar-se amb Lev Trotski. Veure, [http:// www.filosofia.org](http://www.filosofia.org). Proyecto Filosofía Español.

Sevilla, ja que eren els comunistes russos els únics que havien triomfat, aprofitant-se de les querelles intestines dels altres grups. Lenin, ja va violentar l'assemblea constituent en la qual una majoria defensava un socialisme moderat. La tàctica d'aquesta nova internacional roja, es va desenvolupar en 21 condicions. Per a adherir-se a aquest moviment, els partits comunistes de tots els països calia que trencaren, tan prompte com pogueren, amb els partits socialistes reformistes i moderats, i consegüentment amb els seus dirigents. Les publicacions de premsa del partit comunista, a la Unió Soviètica, ens diu el professor Sevilla, han de ser fiscalitzades pel Comitè Central, i tots els documents importants del Comitè Executiu cal publicar-los en els òrgans del partit. Crida l'atenció l'atac draconianà contra la II Internacional, més dolent inclús que contra els estaments burgesos. De manera pareguda, va anar el comunisme configurant l'organització del moviment obrer, a Moscou el 1920, es va fundar la Internacional Sindical Roja, dirigida per Losovski⁹⁴⁷, teòric del sindicalisme soviètic. Laski, economista i president del Partit Laborista Britànic quan va acabar la Segona Guerra Mundial, referint-se al sindicats del nazisme i el feixisme italià, ens diu Diego Sevilla, considera que no cal exagerar la seua independència, respecte als seus governs. Fins i tot, als Estats Units i a Anglaterra, societats considerades més lliures, en moments de crisi el sindicalisme subordina les seues demandes⁹⁴⁸. El professor Sevilla creu que cal que conèixer i apreciar l'adversari tant com val. Ens trasllada l'opinió de Julian Gorkin, que els ha conegut i tractat, assegura que tenen aquestes condicions denominades pel comú occidentals, i que Sevilla qualifica de cristianes. Tanmateix en altres qüestions són superiors als contendents:

⁹⁴⁷ Solomon Abràmovich Losovski (Ucraïna, 1878 – 1952). Revolucionari rus d'origen jueu, va ser membre del Soviet Suprem, secretari del Sindicat Roig Internacional i diplomàtic. En iniciar-se la revolució, va ser expulsat del partit per defensar un sindicalisme més lliure. Quan tenia 70 anys fou empresonat, torturat i executat, en unió de 13 membres més del Comitè Jueu Antifeixista, conseqüència de la campanya antisemita llançada pel govern de la URSS en la dècada dels 40. Aquest esdeveniment és conegut com la Nit dels Poetes Assassins. Anys més tard, Nikita Khruixtxov va publicar un perdó públic per tal de reparar aquest succés de crueltat extrema. Obres: *Marx i els sindicats*. Barcelona, 1935. Veure, <http://www.marxist.org/espanol/losovsky/index.htm>.

⁹⁴⁸ H. Lasky, *Los Sindicatos*, Mèxic, 1951, pàg. 32 . Citat per Diego Sevilla, “El nacionalcomunismo” p. 45.

El comunista tiene una formación político-social extraordinaria, un sentido agudo de orientación en todas las situaciones de la lucha y de la vida, una cierta sociología de gentes y acontecimientos, de instinto: es el fruto de una larga y paciente preparación y de una escuela especial, quizá única en nuestra época. Versadísimo en el arte de la maniobra, es hábil propagandista. Su regla directriz invariable es, en el fondo, muy simple: todo lo favorable a la URSS y al comunismo es bueno, todo lo contrario es malo. Todo está permitido, todo es legítimo cuando se trata de servir esta causa⁹⁴⁹.

Resposta dels treballadors a la III Internacional: titoisme, i frontpopulisme

Hi hagué inicialment en el moviment obrer, una onada d'admiració i entusiasme favorable als soviets, ens diu Diego Sevilla, que molt prompte es va contenir. La CGT (Confederació General de Treballadors) va rebutjar al Congrés d'Orleans la seua adhesió a aquesta nova internacional. A Espanya també va tenir el suport de la CNT (Confederació Nacional de Treballadors) en el Congrés de Comèdies, però poc després varen vindre l'enfrontament i la lluita. La UGT (Unió General de Treballadors) i el Partit Socialista, van adherir-s'hi. A la altura del 1924; la III Internacional era en una situació delicada, i els seus dirigents reconeixien la impossibilitat d'impulsar un sindicalisme fort; en gran mesura, perquè una part de la massa obrera fugia del sindicalisme cap a la democràcia social ⁹⁵⁰. Sobre la situació a Espanya, al final de la Segona República, considera que guarda molta relació amb el titoisme, i importància semblants amb els grans esdeveniments històrics:

El segundo gobierno Largo Caballero (X-1936 a V-1937) cierra este periodo, como primer ensayo de lo que se denomina "titoismo". En la experiencia, estrechamente ligado a nuestra Guerra de Liberación, reside la importancia mundial en el 18 de julio, igual, en cantidad y calidad, a la Guerra de la Independencia y la Revolución Rusa. Frente a la imprecisa gestación y valía doctrinal del régimen yugoslavo, la rebelión española frente a la Komintern, es una lógica consecuencia de premisas doctrinales anteriores al 18 de julio. La dirección que pretende imprimir Largo Caballero a su Gobierno, tiene características radicalmente nuevas. Si no estaba muy persuadido de su papel, o sentía más que razonaba a su actitud, no faltaron hombres como Araquistáin y Maurin, entre los más destacados, que partearon el

⁹⁴⁹ J.Gorkin, *Destin du Xxè siecle. De Lénine a Malenkov. Coexistence ou guerre permanent?*, París, 1954, pàg. 58 i 66. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", p. 45.

⁹⁵⁰ OIT, *El movimiento sindical en la Rusia soviética*, Madrid, pàg. 356. Citat per Diego Sevilla Andrés, Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 46.

nacionalcomunismo⁹⁵¹.

Sosté també Sevilla que a Espanya l'assalt al poder es va plantejar amb el Front Popular molt prompte per la facció caballerista. Aquest grup va estar molt nombrós en el Partit Socialista i UGT. Des d'aquestes organitzacions, pensaven que amb un govern aliat gaudirien de llibertat de moviment per a poder massacrar els seus enemics. Les mateixes polítiques frontpopulistes ja es van abordar amb claredat en les resolucions adoptades en el VIII Congrés de la III Internacional⁹⁵², en què van ser defensades per Dimitrov:

En condiciones de crisis política, [...] Si fuera posible y necesaria en interés del proletariado formar un gobierno del frente único o del frente popular antifascista, que no será aún el Gobierno de la dictadura del proletariado, pero que se comprometerá a tomar medidas decisivas contra el fascismo y la reacción [...] El PC, permitirá que se forme semejante Gobierno [...] En la medida que se forme el Gobierno del frente único tome realmente medidas decisivas contra los magnates financieros contrarrevolucionarios y sus agentes fascistas y no restrinja en modo alguno las actividades del PC, ni la lucha de clase trabajadora, el PC apoyará a este Gobierno de todas formas. En cuanto al problema de la participación de los comunistas en un Gobierno de frente único, se resolverá con la situación concreta de cada caso⁹⁵³.

La III Internacional des de l'any 1933 retrocedia continuadament, recorda el professor Sevilla; la URSS va coquetejar amb el nazisme fins a la mateixa *Nit dels ganivets afilats*. En aquest moment, els russos van veure l'energia sagnant, emprada pels germànics amb els seus vells camarades, i van comprovar que aquesta violència podrien també fer-la servir amb els seus adversaris. Aquest esdeveniment va suposar un canvi de 180 graus en les aliances soviètiques, i es van dirigir a partir d'aquell moment cap als socialistes i liberals, utilitzant el discurs de trepitjar el feixisme, i van mostrar sempre, a més a més, certa consideració a la religió catòlica, que repudiava el racisme; del

⁹⁵¹ OIT, *El movimiento sindical en la Rusia soviética*, Madrid, pàg. 356. Citat per Diego Sevilla Andrés, Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 48.

⁹⁵² www.filosofia.org/ave/001/a368.htm.

La tercera Internacional, Internacional Comunista o Komintern. L'origen d'aquest moviment va ser la AIT (Organització Internacional dels Treballadors) fundada per Marx i Engels el 1864. Georgi Dimitrov, búlgar resident a la URSS, la va comandar des del 1934, en substituir Bukharin, acusat de dretà.

⁹⁵³ A. Ramos Oliveira, *Historia social y política de Alemania*, México, 1952, pàg. 226. Citat per Diego Sevilla Andrés, Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 49.

protestantisme mai no es van ocupar. Sevilla intenta penetrar en el concepte d'Espanya com a poble que tenen els bolxevics en la dècada dels anys trenta. Es preguntava també si l'assaig revolucionari en unes nacionalitats tan diverses com les de l'URSS, podria aprofitar i servir d'experiència en altres llocs.

Considera bastant encertada l'anàlisi de la situació revolucionària espanyola formulada per Trotski, que qualificava la nostra nació com el país clàssic del bakunisme, on anarcosindicalistes i anarquistes purs, en renunciar a la política: reproduïen els errors dels menxevics russos independentment del resultat de la revolució espanyola, el que serà el final de l'anarquisme⁹⁵⁴. Argumenta també Diego Sevilla que Espanya al segle XIX, ja tenia una tradició revolucionària més important i dilatada en el temps que la russa. Al nostre país la I Internacional va gaudir de gran predicament. El Partit Socialista ja havia desenvolupat la seua tàctica revolucionària; i a la seua manera ho van fer la CNT i el món de l'anarquisme: el nostre no era un país ociós en aquesta qüestió.

Sense significar els factors negatius, afirma el professor Sevilla, els revolucionaris espanyols no estaven aleshores dirigits, controlats, ni sotmesos a cap interferència de l'exterior. Largo Caballero farà servir la teoria comunista leninista en les seues polítiques –interpreta, seguin un tòpic-, i va retenir en la praxi tot el poder per a ell. Li crida l'atenció, en un moment en que tant es critica el culte al personalisme, referint-se a Stalin, que no es faça al·lusió a com es va conrear la submissió a Largo Caballero. Aquesta sensació, es percebuda en el judici celebrat contra el dirigent socialista, en absència. Sevilla, ens transmet les paraules de Luis de Araquistáin: “allí ausente como ser físico, pero presente como realidad transcendente, que se alzaba, incorporado en la persona de Largo Caballero”⁹⁵⁵. Per a Araquistáin, la llibertat del dirigent socialista significava la garantia que el socialisme acompliria el seu alt destí històric. La deïficació de Largo Caballero va ser imposada a Moscou; amb Negrín va passar tot el contrari.

Astúries, fusió d'anarquistes i socialistes: la utopia de l'aliança

⁹⁵⁴ Lev Trotski, *Historia de la Revolución rusa. La Revolución de octubre*, Madrid, 1931, pàg. 137. Citat per Diego Sevilla Andrés, Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, p. 50.

⁹⁵⁵ Luis Araquistáin, “Largo Caballero ante los jueces”, *Leviatan*, núm. 20, pàg. 16-18. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, p. 51.

obrera (1934)

Abans de gestar-se el Front Popular, la unió proletària revolucionària va demostrar a Astúries, ens diu Diego Sevilla, les possibilitats i riscos d'assaltar el poder. Aquesta confluència era molt difícil d'aconseguir. A més de les errades bèl·liques i la falta de solidaritat de la resta d'Espanya, les diferències de plantejaments comuns al llarg de la història entre UGT i CNT es van veure augmentades el 1934 amb la presència del PC, partit poc nombrós aleshores, que prometia l'ajuda de la URSS i un refugi més enllà de les fronteres. Com tothom va reconèixer després del fracàs d'aquesta temptativa revolucionària, les coses eren prou més complicades:

Las alianzas obreras son los órganos del frente único proletario. Fomentarlas y perfeccionarlas, hasta convertirlas en el instrumento idóneo de la Revolución es una de las labores a que ha de entregarse con entusiasmo la clase oprimida de España. Los comunistas preconizan el partido único, que sea uno solo el partido de la Revolución. La idea, digna de alabanza, me parece, sin embargo, muy difícil de realizar. Fundir a comunistas y socialistas en un solo partido acaso fuera aunque supina, hacedera. Fundir a marxistas y anarquistas en un núcleo único, me parece aspiración utópica⁹⁵⁶.

La teoria revolucionària espanyola, per tant, és diferent de la soviètica, ens diu el professor Sevilla, i en bona lògica la revolució va ser molt distinta també. Una coneguda carta de Stalin a Largo Caballero així ho verifica, les diferències amb els comunistes també són tàctiques. Caballero s'acostava a la CNT per formació i convicció en els plantejaments teòrics sindicals, i alhora s'allunyava de l' URSS. Això es va veure reflectit en l'actitud hostil del PC quan la CNT va passar a formar part del govern ja en guerra. Un enfrontament, ens diu, destinat a desactivar un rival polític, després de la suposada victòria en la Guerra Civil. Com que no va aconseguir-ho, va significar una gran contrarietat per als interessos del Partit Comunista. Una mostra d'aquestes desavinences van ser les declaracions d'Araquistáin referides als soviets: els considera un mite del segle XIX i intentar instaurar-los a Espanya no tenia sentit, perquè el nostre país gaudia aleshores d'un entramat municipal, sindical i polític molt consolidat:

Traerlos a España, como pretender la creación de alianzas obreras y campesinas,

⁹⁵⁶ A. Ramos Oliveira, La revolución española de octubre, Madrid, 1935, pàg. 252. Citat per Diego Sevilla Andrés, "El nacionalcomunismo", pàg. 52.

cuando existen grandes partidos y formidables organizaciones sindicales, y una institución municipal, los Ayuntamientos, de honda raigambre social e histórica y de no de escasa tradición revolucionaria, es absurdo, comenzando porque su nombre está traducido del ruso⁹⁵⁷.

Sevilla considera que la revolució d'octubre va ser capdavantera, i va superar les previsions soviètiques referides a la mobilització i unificació obrera. Abans que la III Internacional impulsara la idea del Front Popular i la unitat proletària, el dirigent anarcosindicalista i marxista Joaquín Maurín, amb argumentació hegeliana, fou amb tota probabilitat el primer en proposar-ho:

Un marxista tiene que ser naturalmente dialéctico. Es decir, ha de ver los fenómenos sociales, los acontecimientos históricos, no como realidades estáticas, sino en tanto que procesos en movimiento. Lo que ahora ocurre, como le sucedió ayer, forma parte de este gran proceso dialéctico que es la integración de la clase trabajadora. El proletario se separó para volverse a unir, pero no sobre las mismas bases, sino en forma superior. La II Internacional ha sido una Tesis, la III Internacional la Antítesis. El fin de ese proceso será la Síntesis. La unidad internacional se habrá rehecho, pero sobre fundamentos nuevos... El proceso de integración tiene dos aspectos: internacional y nacional. El ¡proletario de todos los países! entraña el ¡proletario de cada país, uníos!⁹⁵⁸.

Luis Araquistáin, va fer una formulació molt clara d'aquesta doctrina comunista frontpopulista, en opinió del professor Sevilla; considera també molt encertades les advertències sobre la universalització d'esquemes teòrics, que poden oposar-se a les particularitats nacionals. Una de les errades més importants del comunisme es fa més evident en el pur centralisme, en intentar imposar els líders a la massa. D'aquesta manera, segons Araquistáin, es trencava la dialèctica vital i ideal entre la multitud i una

⁹⁵⁷ Luis Araquistáin, “¿ Qué partido obrero debe dirigir la revolución ?”, *Leviatan*, 24, pàg 7.

Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 54.

⁹⁵⁸ Joaquin Maurin, “La unidad internacional del proletariado”, *Leviatán*, núm. 10, pàg. 14. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 56. Real Academia de la Historia. Joaquín Maurín Julià (Bonansa-Osca, 1896 - Nova York, 1973). Mestre d'escola, sindicalista, teòric marxiste, revolucionari i polític. Dirigent de CNT, Federació Comunista Catalanoblear, i POUM. La dictadura de Primo de Rivera va llevar-li la llibertat, entre els anys 1925-1927. Marxà després a París fins al 1930, que va tornar a Barcelona. Durant la Segona República va editar *La Batalla*, publicació enfrontada a l'estalinisme del PCE. Quan liderava el POUM, va adherir-se al Front Popular. El 18 de juliol del 1936 era a Galícia, on va ser empresonat fins a l'any 1946, quan va ser indultat. Va exiliar-se a Nova York, on va crear una agència de premsa i va exercir el periodisme. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/12410/joaquin-maurin-julia>.

personalitat, perquè el geni polític d'un home i la força de la massa no es frustrara històricament. Referint-se a l'organització política, propugna el partit únic, es denomine socialista o comunista, hauria de ser independent i dirigit pels caps de les forces

nacionals⁹⁵⁹. Considera Diego Sevilla que la política sobre el nacionalisme impulsada per la Komintern era una simple diversió estratègica. I sosté que això no ho va veure Araquistáin, tanmateix sí va advertir la importància de la pau mundial: era vitalment necessària per a preparar la seua ofensiva. Per això el PC francès, no va pressionar massa el govern de Léon Blum⁹⁶⁰. Els comunistes consideraven que una acció excessivament revolucionària, tal vegada poguera desarticular l'organització bèl·lica de l'Estat gal, per la qual cosa, la Unió Soviètica i els seus possibles aliats estarien en inferioritat militar. Van tenir por també que Rússia fóra atacada pel feixisme, i buscaven la solidaritat del socialisme revolucionari. El professor Sevilla valora Luis Araquistáin i el considera un crític amb els posicionaments dogmàtics del marxisme leninista, atent a les equivocacions comeses, i disposat a fer noves interpretacions del procés històric:

⁹⁵⁹ L. Araquistáin, “La nueva tática comunista”, *Leviatán*, 16. D. Sevilla “El nacionalcomunismo”, pàg. 56. Veure Marta Bizcarrondo, *Araquistáin y la crisis socialista en la II República*, Madrid, Siglo XXI, 1975.

⁹⁶⁰ Per a Léon Blum, Jean Lacouture. *Léon Blum*, València, Alfons el Magnànim, 1986. Encyclopaedia Britannica. André Léon Blum (París, 1872 – Jouy-en-Josas, Yvelines, 1950). Pertanyia a una família jueva acomodada, va estudiar literatura i jurisprudència i formà part del Consell d'Estat. Començà a interessar-se per la política en l'afer Dreyfus. Va ser, a més a més, un dels polítics i teòrics del socialisme francès més rellevant de llavors. S'interessà per la política a partir de l'afer Dreyfus. L'arribada del Front Popular a França, impulsat per Blum el 1936, a més de provocar commoció social (dones al govern, jornada laboral de 40 hores, vacances pagades). Alhora, va desencadenar una onada antisemita liderada per Charles Maurras, des del periòdic *l'Acció Française* que va induir al suïcidi el ministre de l'Interior, Roger Salengro. Durant la Guerra Civil espanyola, Blum no va aplicar el pacte de no-intervenció, i va ajudar sotamà el govern republicà. Va mantenir una controvertida posició, entre el pacifisme i el rearmament necessari per a plantar cara militarment al nazisme. Fou empresonat pel règim de Vichy entre el 1942-46. Després de la II Guerra Mundial, no va voler ser ministre amb De Gaulle i va continuar la seua tasca en el diari *Le Populaire*. Veure, <http://www.britannica.com/biography/leo-blum>.

La vía revolucionaria de nuestro tiempo es la nacional, impuesta por el fracaso de las revoluciones a escala mundial. La llegada de Hitler al Poder no es resultado de la política de la IC, sino de esta y de la II Internacional. Demuestra, a los sumo que no han sido, hasta ahora, de ninguna eficacia para organizar insurreccionalmente a ningún

pueblo contra la marcha del fascismo al Poder. Lo poco que en algunos países se ha hecho ha sido obra de los partidos nacionales. ¿Se rectificará en el futuro? Sólo estará justificada la Internacional que así proceda⁹⁶¹.

Aquesta interpretació d'Araquistáin, es diu, és clau a per entendre la visió que des del món comunista i del socialisme revolucionari tenen del procés. A més, per al teòric marxista, el PCE no serà necessàriament el partit dirigent de la transformació, ho serà el PSOE, perquè té més tradició revolucionària. El concepte, consciència universal d'explotació passa a ser nacional. Tan sols dins de la nació, triomfarà la revolució:

Cuando el XX Congreso del PCE (1956) recordó que Lenin, ya hablaba de la contribución original de cada país para llegar al comunismo, sancionaba esta actitud, veinte años después de su nacimiento, y no sólo por imposición de las circunstancias – llámese Yugoslavia o China, sino porque está en la evolución de cualquier imperialismo. El soviético transige con los nacionalcomunismos, que no puede eliminar, como cualquier imperio concede autonomía a los territorios que no puede tener sometidos férreamente⁹⁶².

Les particularitats del marxisme: de Tito a Mao

Diego Sevilla creu que en el moment que el proletariat d'un país pensa en el somni daurat del Manifest Comunista, en la revolució social comença a manifestar-se ja la qüestió nacional i es trenca la unitat: rebel·lia de Largo Caballero, i situacions semblats latents a Polònia, Hongria i Xina. Cada titoisme té les seues particularitats: hi ha diverses gradacions, van des del pragmatisme de Tito a la finesa de Mao, entre aquestes hi ha la mateixa distància, que hi ha entre la cultura iugoslava i la xinesa. De la mateixa manera que Lenin, ens diu, va utilitzar la doctrina marxista per encarar la problemàtica social a Rússia, els nacionalcomunismes ho fan servint-se de la més actual i acurada doctrina leninista, com es pot veure en *Questions du leninisme*, i els assajos de Stalin sobre nacionalisme.

⁹⁶¹ Luis Araquistáin, “Contrarréplica a Marcel Ollivier”, *Leviatán*, 17, pàg. 14. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 58.

⁹⁶² Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 59.

Comunisme, dictadura del proletariat i democràcies populars

El professor Sevilla reproduïx, recorda i ens explica les tesis marxistes més rellevants i particularment del leninisme, al qual qualifica doctrinalment com molt eficaç. En la teoria constitucional marxista, denomina l'Estat com l'òrgan de la classe dominant, que per la força política imposa una constitució social. Sols amb el domini polític per part del proletariat, diu Karl Marx, es pot dur endavant la vertadera democràcia, *genus* de la Constitució (o “autodeterminació del poble”).

La democracia es la esencia de toda Constitución política, el hombre socializado es una particular Constitución política... En todos los Estados que difieren de la democracia, el Estado, la Ley, la Constitución, dominan, sin dominar realmente, sin penetrar materialmente el contenido de las restantes esferas políticas. En la democracia, la Constitución, la Ley, el Estado mismo, son, simplemente, autodeterminación del pueblo, un contenido determinado del pueblo, por cuanto este contenido es Constitución política⁹⁶³.

Una vegada exposats els plantejaments teòrics, Sevilla compila les argumentacions, mitjançant les quals el comunisme pensa assolir el poder. Per a tenir el poder absolut, el camí més lògic i ràpid és la dictadura del proletariat, tesi defensada per Lenin des del 1902. La vertadera democràcia no s'assolirà amb el sufragi universal, aquest, és acceptat únicament com a mitjà de difusió de la doctrina i per a aconseguir noves posicions de lluita⁹⁶⁴. Així arribarà la democràcia, única forma possible d'Estat, l'essència d'aquest, com el cristianisme l'és de la religió.

És necessari que desaparegen les classes que no són més que la realitat que permet a una part de la societat apropiar-se del treball de l'altra part. Es va poder eliminar el tsar, els propietaris i capitalistes, però eliminar les classes és molt més difícil⁹⁶⁵. No hi ha a la Unió Soviètica i al món comunista, ens diu el professor Sevilla, cap senyal de canvi. Les pomposament denominades democràcies populars són dirigides pel monopartidisme i la dictadura del proletariat més o menys vetlada. Aquest, és l'entramat constitucional marxista. L'informe Khrusxov, va ser una actualització de

⁹⁶³ Karl Marx, *Crítica de la Filosofia Hegeliana del Derecho Público*, en *Opere Filosofiche Giovanili*, Roma, 1950, pàg. 47. Citat per Diego Sevilla, “El nacionalcomunismo”, p. 61.

⁹⁶⁴ Lenin, *El Estado y la Revolución*, Barcelona, 1935, pàg. 16-17. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, p. 60.

⁹⁶⁵ Marx-Engels, *Marxismo*, pàg 431. Citat per Diego Sevilla, “El nacionalcomunismo”, p. 60.

les tesis d'unitat proletària de la Sindical Roja, però referida als partits, i a la coneguda col·laboració entre comunistes i socialistes. Estan, a més a més, plenament convençuts de la inutilitat del sistema de partits: “Ustedes creen en Occidente, que no se puede expresar la democracia sino por la lucha tradicional de los partidos [...] Permitir que se reconstruyesen sería admitir el renacimiento de las divisiones nacionales, que nos han costado millones de muertos”⁹⁶⁶. Hi ha certa admiració oficial des de l'URSS, estima Diego Sevilla, pel titoisme. Stalin pensava que podria sotmetre Tito, i això no va passar. La raó de la fortalesa i resistència iugoslava era en el fet, que aquest dirigent va tenir darrere un poble amb el qual havien lluitat junts, per la llibertat i la independència. L'origen del xoc Tito-Stalin, va ser conseqüència de la pretensió del cap comunista dissident, de federar-se amb Bulgària i Albània, per tal de crear una gran plataforma vigilant que controlaria el Mediterrani, una antiga aspiració tsarista.

Els denominats governs satèl·lits comunistes, ens diu Sevilla, tenen una dependència total de l'Estat soviètic, tant en qüestions financeres com de policia. Van arribar al poder amb el suport de les tropes russes, i sovint contra la voluntat majoritària del seu poble. Tampoc no tenien tradició revolucionària els seus dirigents, i molt menys un partit consolidat. Considera que les doctrines universalistes, han d'enfrontar-se amb les particularitats i el caràcter. Amb la publicació de *La nueva clase*, Milovan Djilas⁹⁶⁷,

⁹⁶⁶ XX Congrés del PCUS. Milà-Roma 1956, pàg. 7. Citat per Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo”, pàg. 62.

⁹⁶⁷ Encyclopedia Britannica. Milovan Djilas. (Montenegro 1911 – Belgrad 1995). Advocat a La Universitat de Belgrad, escriptor, president de l'Assemblea Nacional i ideòleg marxista. Empressonat pel règim monàrquic de llavors, aquest revolucionari va acompanyar el mariscal en la revolució, i en la lluita partisansa contra el nazisme. Djilas mai no va renunciar al marxismoleninisme, però molt aviat va criticar la burocratització del sistema i el comportament elitista del dirigents. Políticament, va anar acostant-se al socialisme democràtic. El 1956 fou rellevat dels seus càrrecs, i estigué tancat per no retractar-se dels articles escrits en premsa. Va ser amnistià el 1966. Fou molt crític també, amb Slobodan Milosevic, i va advertir del perill del nacionalisme xenòfob. Veure, <http://www.britannica.com/biography-milovan-Djilas>.

Mirjama Tomic, "Campaña de la prensa yugoslava para rehabilitar a Milovan Djilas“, *El País*, 24 de maig de 1989.

Quan es va escriure aquesta crònica des de Belgrad, el poble iugoslau vivia l'etapa decisiva

va despullar les febleses del sistema comunista; però també reflecteix la problemàtica de l'Estat modern.

Octubre polonès: desgel de Gomulka

Per al professor Sevilla, la tragèdia de Katyn⁹⁶⁸, en la qual la Unió Soviètica va eliminar la intel·ligència militar i civil del país, forma part dels esdeveniments més significats de la Polònia contemporània. Altres fets, que ens ajuden a entendre aquesta nació va ser : la dissolució del Partit Comunista Polonès el 1937; l'alçament de Varsòvia el 1944, i els greus avalots a l'enclavament industrial a Poznam el 1956. Fets, dels quals, aleshores es va arribar a pensar .que podrien significar l'enfonsament de la URSS i dels règims comunistes. Després de la crisi de Poznam, Gomulka⁹⁶⁹, recorda Sevilla, fou

en la desaparició dels règims comunistes. L'autora, informa sobre la mobilització de l'opinió pública nacional, que demanava la rehabilitació política de Djilas, i el reconeixement de la seua tasca democratitzadora i d'avantguarda del socialisme. Mirjama pensava que la reparació de la memòria del dissident implicaria per part de les autoritats el qüestionament del mariscal Tito, i recordava l'esforç d'aquest per aconseguir la glorificació personal: "Quería inscribirse en la historia como insustituible. Tito sigue siendo el símbolo de la unidad yugoslava, pero el proceso de destitución ya ha comenzado". El mariscal Tito va morir el 1980, la descomposició de Iugoslàvia es va consumir la dècada següent.

⁹⁶⁸ Cristina Galindo, "Los 22.000 tiros en la nuca de Stalin", *El País*, 18 d'abril de 2010. En aquest reportatge, la autora ens recorda els terrorífics esdeveniments de Katyn el 1940, i la nova maledicció del 2010, any en què la delegació polonesa va patir un accident d'aviació quan, hi anava a retre homenatge a les víctimes de la Segona Guerra Mundial. En aquest conflicte, la policia secreta de Josif Stalin va assassinar l'elit militar, administrativa i econòmica polonesa. Segons Richard Zalitxoski, historiador de l'Acadèmia de les Ciències Poloneses: policies, generals, membres del Servei Secret, metges, jutges, advocats, funcionaris i empresaris. Durant el conflicte bèl·lic, el 1943, mentre es treballava en la construcció ferroviària, van trobar-se les primeres despulles de les persones desaparegudes. Els soviètics van acusar els nazis, aquests, van difondre per Ràdio Berlín informació i material dels desapareguts a Katyn. Aquest fet, després de la guerra, a la Polònia comunista ni s'esmentava, i va marcar la vida a Polònia i també la seua relació amb Rússia. El 1990, el govern de Mikhaïl Gorbaxov, va entregar a les autoritats poloneses la llista dels executats a la massacre de Katyn. Per a Katyn, Lawrwn Rees, "Katyn", *Pasajes*, 191 (2009), pp. 64-73.

⁹⁶⁹ Francois Fetjo, *Historia de las democracias Polulares*, 2 t., Barcelona, Martínez Roca,

nomenat cap del govern polonès. Aquest dirigent era ideològicament un nacionalista estalinista. En el conegut discurs sobre la democratització, donava tota la preponderància a la direcció del partit. Hi havia també, una forta tradició nacionalista polonesa, i una gran condescendència, de les democràcies aliades amb el governs satèl·lits de la Unió Soviètica.

L'originalitat del marxisme xinès, ens diu Diego Sevilla, consisteix en què aquest procés; iniciativa de Sun Yat-Sen, es va desenvolupar sense coacció exterior. Mao, va desenvolupar una gran finesa analítica quan aborda la seua evolució. La primera etapa (1921-1927) es va caracteritzar pel seu antiimperialisme i antifeudalisme. El cos social d'aquest període el formen, petita burgesia, intel·lectuals i proletariat, el camperolat va anar agregant-se més tard. A partir del 1937, la gran burgesia va anar separant-se de la revolució. La Nova Democràcia ⁹⁷⁰ va començar el 1940, ens explica,

1971. Encyclopedia Britannica. Vladislav Gomulka (Krosno 1905- Konstancin-Ieciona 1982). Heroi de la resistència després de l'ocupació, va impulsar la coneguda Revolució d'Octubre i Desgel de Polònia, esdeveniments conseqüència de les protestes de Poznam el 1956. Aquestes significaren l'alliberament temporal de la vida nacional, que finalment no va quallar. Veure, <http://www.britannica.com/biography/wladyslaw-gomulka>.

⁹⁷⁰ Maurice Meisner, *La China de Mao y después : una historia de la República Popular*, Córdoba (Argentina), Comunicarte, 2007; del mateix autor, "Revolució xinesa: un comentari sobre el paper de les ideologies en la història". Ediciones Herramienta, *Revista Herramienta*, 37, Àsia, marxisme. Professor Emèrit, Departament de Contemporània. Universitat Wisconsin-Madison. Mao en el seus inicis, ens recorda, va estar més prop ideològicament de l'anarquisme del príncep Kropotkin que del marxisme. Va aprofitar la conjuntura revolucionària de 1926-1926, en la qual el camperolat estava radicalitzat. El Gran Timoner, pensava que la ciutat era el baluard de la reacció i la corrupció moral. Va fer servir la classe camperola contra la ciutat. Altra anàlisi maoista, considerava el retard econòmic, un avantatge que facilitarà la transició al socialisme, això entra en contradicció amb els postulats marxistes. La Nova Democràcia (1940), sosté Mesner, és la versió maoista, correspon al concepte marxista leninista de la revolució democràtica burgesa. Políticament, el Partit Comunista Xinès va acaparar tot el poder. Econòmicament, va suposar una economia mixta parcialment capitalista. Aquest, fou un període de conquestes històriques i unitat nacional. La reforma agrària, va acabar amb un sistema precapitalista de propietat parasitària. Els excedents es destinaren a la industrialització. A partir del 1953, la Nova Democràcia va desdibuixant-se. El maoisme tardà, amb la doctrina de la revolució permanent, va iniciar el Gran Salt Endavant (1958-1976) i la Revolució Cultural, amb

fou una reactualització del principis de Sun Yat- Sen,: Dret del poble; o democràcia, vida del poble i nacionalisme. Aquest nou temps el qualifica Sevilla de, titoisme meravellosament depurat. El seu plantejament està lligat, al debat sobre els camins del socialisme de Mao, abans de la mort de Salin. Creu, que sols Araquistáin, pot compararse en claredat i precisió, quan es fa l'anàlisi d'aquesta qüestió. Com la resta de nacionalismes, pensa Sevilla, Mao aplica la praxi marxista que justifica la seua teoria, i a la vegada fa justificació de l'ortodòxia. Cal prestar molta atenció al procés marxista; des de la formació, hi ha moments que sembla que retrocedeixen, però renaixen de nou, l'acomodament és un dels principis de la doctrina marxista. Segons Mao, ens diu el professor Sevilla, la teoria de Marx-Engels-Lenin-Stalin, aprofita, per a tothom:

Pero no se puede considerar esa teoría como un dogma, es preciso considerarla como una guía para la acción. No es posible reducir el estudio del marxismo-leninismo a aprender sentimentalmente fórmulas desnudas. Debe estudiarse como “ciencia de la revolución” y así deben hacerlo los marxistas chinos. [...] Nuestro pueblo tiene una historia, de muchos milenios... La China contemporánea es el producto del desarrollo anterior de toda la China.

Debemos abordar la historia como marxistas, y no podemos separarnos de nuestro pasado histórico... Los comunistas son marxistas, internacionalistas, pero no podemos aplicar el marxismo en la vida, más que adaptándole a las particularidades concretas de nuestro país, y bajo una forma nacional...[...] La misión del Partido es comprender y resolver, urgentemente la aplicación del marxismo a las condiciones concretas de la China, de forma que realice en todas las circunstancias los caracteres específicos de China; en otros términos, aplicar el marxismo en concordancia con las particularidades de China⁹⁷¹.

A hores d'ara, ens diu Diego Sevilla, Rússia continua inalterable amb la dictadura del proletariat i el règim de partit únic omnipotent, el Thermidor que representava Bulganin, ha quedat reduït per Nikita Khrusxov. El règims marxistes que subsisteixen, són els que aprofiten els valors del seu passat, el cas rus no és excepció:

El nacionalcomunismo ofrece una enseñanza extraordinaria. De un lado y por comunismo, la última etapa quizá del Estado Moderno, sobre todo de la pretensión universalizadora de la Revolución francesa, o en la más reciente de la democracia de las Naciones Unidas. Si es injusto el marxismo, no lo era menos el Estado anterior. He aquí una lección.

La segunda, que el remedio a los problemas nacionales jamás los proporciona totalmente una doctrina universalizadora e importada, un figurín comprado en la

tràgiques conseqüències humanes.

⁹⁷¹ Mao Zedong, *Oeuvres choisies*, París 1956, III, pàg. 244-246. Citat per Diego Sevilla, “El nacionalcomunismo”, pàg.73.

primera tienda que nos encontremos al paso⁹⁷².

“El enemigo existencial” (1960)

Les democràcies occidentals, defensors del món lliure, en l'actualitat, segons afirma Diego Sevilla en “El enemigo existencial”, article publicat en el diari *Levante* el 1960, estan apadrinant les tesis que ja fa més de trenta anys, va escriure sobre Rússia Carl Schmitt:

Europa vive bajo la mirada de los rusos, asustada y encogida. La unidad política había de forjarse, según él, por la existencia de un enemigo que condicionara la unión. Sólo la presencia de un enemigo era capaz de forjar la unidad del pueblo. Esta tesis, acariciada por el nacionalismo, fue blanco de las iras de todos los antinazis que en el mundo han sido⁹⁷³.

Sols, atemorits per les amenaces, Krushev, ens diu Sevilla, s'ha pogut aplegar a un feble acord per Nadal: “Como cuando las ovejas se aprietan apenas aúlla el lobo, los occidentales cierran sus filas cuando chilla el Kremlin”. Els pobles sols veuen l'interès de la comunitat universal quan el perill és imminent. Les coalicions que fins ara s'han forjat tenen signe negatiu. No se sap si és vertadera la disposició per a destruir el poder dels russos, o bolxevics, no hi ha “acord ni tan sols en la nomenclatura. Cal recordar que les democràcies van donar suport a Stalin; de manera semblant, ara l'anticomunisme justifica Algèria i Xipre:

Yo no estimé jamás, ni siquiera cristiano hablar de anticomunismo. Nuestra fe descansa en positividads, y la justicia en la sociedad no puede basarse en prohibiciones. Sólo los infrahombres pueden consagrar la vida a la destrucción, a luchar contra algo y no a luchar por algo.

[...] De seguir como andamos, tendremos paz, mientras haya un enemigo que formule su amenaza, y así, el día que desaparezca o se ablande, comenzará una guerra cruel, fría o caliente, pero guerra. Y para que el comunismo no se convierta en un principio de desorden, bueno será ir pensando, que si Marx no ha resuelto los problemas del mundo, tampoco despejaron la incógnita los señores que se reúnen cada dos por tres para ver si se ponen de acuerdo en dar adecuada respuesta a una de las notas que el Kremlin, lanza cada miércoles y cada jueves⁹⁷⁴.

⁹⁷² Diego Sevilla Andrés, “El nacionalcomunismo” pàg. 75

⁹⁷³ Diego Sevilla Andrés, “El enemigo existencial”, *Levante*, 1960.

⁹⁷⁴ *Ibidem*.

“Comunismo en África” (1960)

L’Institut d’Estudis Africans (IEA) desenvolupa una labor incansable, segons el professor Sevilla, en la difusió d’aquest continent. En l’article “Comunismo en África”, publicat en *Levante*, al desembre de 1960, comenta la tasca encomiable i prolífica d’aquest organisme en l’àmbit de la geologia i de la història. Aquest organisme, no obté el reconeixement i solidaritat general, llevat d’un cercle selecte. No pot culpar-se als homes d’aquesta institució del fet que aquells que estan obligats a difondre els seus coneixements o a recolzar-se en els seus estudis els ignoren per: “ese afán ridículo que caracteriza a los españoles de no encontrarnos satisfechos si no mencionamos cuatro o cinco autores extranjeros aunque se trate de hablar del vecino”⁹⁷⁵. Comenta, a més a més, l’última publicació de l’IEA, el llibre, *África, ¿continente, negro o rojo?*, de Botzaris, publicat el 1960, en què es tracta la lenta penetració del comunisme en aquest continent. El text li sembla magistral, amb l’excepció de l’oblit d’Espanya i el seu paper històric als territoris esmentats i de la relació amb la monarquia marroquina. Però troba molt adequada la manera de fer l’anàlisi internacional: “La maestría del enfoque reside en el conocimiento preciso de la doctrina y tácticas soviéticas, sin echar en olvido la conducta de algunos imperialismos que han facilitado su tarea”⁹⁷⁶.

Està d’acord amb l’autor, ens diu, en la niciesa del capitalisme, que no ha sabut ser internacionalista, a la manera que ho va fer Lenin, per defensar els de la seua ideologia. El capitalisme ha sigut salvatgement nacionalista. Cal afegir, ens diu Sevilla, l’estupidesa dels democratacristians, que han introduït el comunisme a Àfrica després de la guerra del 30. Ens comenta també, l’oblit generalitzat en l’esfera internacional dels afroasiàtics, comunitat amb bona disposició per a les relacions exteriors, tal com s’ha vist a la Conferència de Bandung i la del Caire. Botzaris posa de relleu “la carencia de una política realmente Europea que no fuera defensiva, sino ofensiva, frente al comunismo, en el perímetro africano”⁹⁷⁷. La situació dels països que van aconseguir la independència, és vista pel professor Sevilla amb temor, ja que algunes d’aquestes nacions, desenvolupen una actitud subversiva. Hi ha perill que caiguen en l’òrbita de Moscou, com de manera semblant ho van fer el 1939 alguns d’ells. Des de la seua

⁹⁷⁵ Diego Sevilla Andrés, “Comunismo en África”, *Levante*, 16 de desembre de 1960.

⁹⁷⁶ *Ibidem*.

⁹⁷⁷ *Ibidem*.

condició de creient, no accepta la crítica feta per Moussa en el capítol VI de *Las naciones proletarias*: “Por esto nos avergüenza como cristianos que, aun basándose en la economía liberal, se califique de atrasada la postura de la Iglesia, que no cede en el control de los nacimientos”⁹⁷⁸. Botzaris, ens diu, demostra en el seu treball que el perill existeix, aporta documentació sobre quina és la manera d’actuar i la finalitat del adversari. Per tot això, demana el reforçament militar del bloc occidental:

Es elemental, por ejemplo, habla que la OTAN debe llegar hasta Gibraltar y saltar a la otra ribera, y yo no olvido cuanta palabrería y mala fe se han puesto para evitar que la alianza económica y militar del llamado mundo libre, incluya a pueblos, que ciertas sectas o partidos no consideran dignos de atención. En fin, un paso claro y necesario⁹⁷⁹.

“Dos notas sobre la URSS” (1970)

L’any 1970, el professor Sevilla va viatjar a Rússia, un desplaçament al sistema polític que possiblement millor representava l’enemic ideològic dels seus principis. Coneixia molt bé la Unió Soviètica per la seua acreditada formació històrica i acadèmica. El relat del viatge va plasmar-lo en dos articles, “Dos notas sobre la URSS”, publicats en el diari *Levante* al setembre i octubre del 1970. Rússia va ser, ens diu, i també ara ho és, el territori amb més ímpetu centralitzador de l’antic imperi dels tsars: “con un aire como Castilla o Prusia”⁹⁸⁰. Ens recorda l’antic somni imperial de ser la tercera Roma, d’on ixen confirmacions i excomunions inapel·lables. Creu que, possiblement, el trasllat de San Petersburg a Moscou fou per raons militars el 1918. La qüestió política determinant, impulsada per Stalin, és la russificació, un postulat irrefutable avui. Pensa que Lenin no va saber, no va poder o no va voler frenar l’omnipotent secretari que va nomenar. Avui en dia, l’idioma rus s’assimila al socialisme, de manera semblant com l’anglès al capitalisme. El viatge a la URSS, confessa Sevilla, malgrat només haver visitat Leningrad i Moscou, ha estat una gran aventura, sols comparable al viatge que va fer a Hispanoamèrica. De tots els països que ha conegut arreu del món: “La España de Franco, y la URSS se ofrecen al viajero con otro atractivo”⁹⁸¹.

L’experiència comunista soviètica ha fracassat d’arrel, afirma Sevilla; tampoc

⁹⁷⁸ *Ibidem*.

⁹⁷⁹ Diego Sevilla Andrés, “Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 19 de setembre de 1970

⁹⁸⁰ *Ibidem*.

⁹⁸¹ *Ibidem*.

considera “que la revolución rusa se pueda considerar sepulta, ni signifique absolutamente nada para el futuro de la humanidad⁹⁸². En l'altra part, l'atlantisme de la NATO no ha fracassat, perquè en nàixer va ser un cadàver insepult, sempre amb plantejaments defensius. Què significaria, ens diu, per a Amèrica del Nord, Alemanya i Gran Bretanya l'enfonsament de la URSS? El fracàs de la URSS pensa que té molt a veure amb el geni que la va construir; la mort de Stalin accelera el procés:

Más hondo me parece, el fenómeno evidente de la mitificación de la vida. En primer término la presencia de la religión; en el segundo, del culto al héroe. La esencia del marxismo es la liberación del hombre, para lo que es necesario romper todas las trabas que lo coaccionan. Su medio, la transformación socioeconómica gracias a la que desaparecen esos “fantasmas del cerebro” humano que el mismo ha creado y le dominan después. Si la transformación económica acabaría con la religión, al subsistir esta, hemos de pensar que no ha habido transformación alguna. Siendo falso que nada haya cambiado, hemos de tener por exacto que no ha podido eliminarse el sentimiento religioso, fin primero del marxismo⁹⁸³.

En els moments de feblesa, Stalin va demostrar la seua genialitat, considera el professor Sevilla, recurrent al discurs patriòtic i a l'Església ortodoxa. Idees de les que volen desfer-se'n, sense cap finalitat, els nostres intel·lectuals burgesos. Reprodueix el comentari d'un milionari company de viatge, referit al metro de Moscou, que el qualifica de meravellós i espectacular; per aquest motiu afirmava la persona: als treballadors moscovites no els fa falta cotxe. Els russos, ens diu Sevilla, van heretar el colossalisme de l'imperi de Bismark. Hi ha un mite a Rússia sobre l'inevitable fracàs occidental: “Y si yo soy creyente en esta decadencia no comulgo, sin embargo, no creo que sea el recambio el otro mundo tan visiblemente herido de muerte”⁹⁸⁴. Creu que totes les seues consideracions pareixeran als “intel·ligents” les reflexions d'un “historiador del règim”, qualificació, amb què ha sigut descrit per algú. En la visita als mausoleus, que impressionen, va cridar-li l'atenció que els soviètics per indicació del guia, cedeixen el pas als visitants estrangers, molts nombrosos, i amb ofrenes florals. Al mausoleu de Lenin, va coincidir amb republicans espanyols, entre ells un valencià. Un sentint diferent va tenir la visita a l'església de Sant Basili, ens diu Diego Sevilla, dels milers de visitants. Com a molt, deuen tenir una lleugera idea sobre Lenin, poc deuen saber tampoc de qüestions referides a la consolidació de l'Estat soviètic, i menys encara sobre

⁹⁸² *Ibidem*.

⁹⁸³ Diego Sevilla Andrés, “Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 19 de setembre de 1970.

⁹⁸⁴ *Ibidem*.

les jornades de febrer i octubre. En aquest temple li va venir al cap la preocupació de Trotski en les seues memòries per aparèixer concordant i submís amb Lenin. La realitat de la Unió Soviètica hui:

Estamos, quiérase o no, ante el fanatismo cerrado de una ortodoxia que se recrea en el pasado, que vive de la letra, que traiciona – quizá por incapacidad al maestro Lenin, quien revolvió de arriba abajo el pensamiento marxista. El marxismo soviético está ahí, y lo demás, si no en el mausoleo, sí en la doctrina⁹⁸⁵.

Quan es parla de heretgies, raó i qüestions irracionals, ens diu el professor Sevilla, considera que hi ha un culte radical a la personalitat, posat al servei del comunisme. Tanmateix el materialisme leninista poc té a veure amb això:

Podría compararse a la actitud de un cristiano ante el cuerpo de San Juan de Ribera, si no hubiese la gran diferencia sociológica de la creencia en el otro mundo. Estamos ante la más incongruente sacralización y burda imitación de otras conductas, a las que han condenado por repugnantes, quienes las practican en el Kremlin⁹⁸⁶.

Respecte a la sacralització esmentada, Diego Sevilla afegeix en l'article arguments fets servir per ell mateix, des dels anys cinquanta, relacionant-los també amb l'assumpció per la doctrina marxista, de l'ansia de redempció. Però, no comprèn que Lenin, d'origen burgès, transmetera al proletariat aquest principi. Argumenta, sobre el possible fracàs de la URSS:

No pienso se manifestará en breve plazo, de forma estrepitosa, aunque sí tendremos cada vez más muestras inequívocas de la situación anterior. Se puede discutir si empezó a la muerte de Stalin o al iniciarse la era termidoriana, es decir, en el ascenso del georgiano, y habrá de contemplarse en dos aspectos, en cuanto a Estado i doctrina, y bien dada la compenetración de uno y otra –aunque Stalin prudentemente haya pensado en cierta disociación-, es muy difícil separar las consecuencias⁹⁸⁷.

Caldrà veure, ens diu, com es desenvolupa el marxisme en el seu conjunt, la nova versió ideològica. Creu que doctrinalment va iniciar-se el 1935, amb la polèmica entre Araquistáin i Ollivier en la revista *Leviatan*, en la qual va consagrar-se, per primera vegada, la famosa tercera via: “Que cuando se ha dicho en italiano o en francés, tanto entusiasmo a nuestros papanatas”⁹⁸⁸.

En l'ordre pràctic, pensa Sevilla, Stalin va eliminar ràpidament Largo Caballero

⁹⁸⁵ *Ibidem*.

⁹⁸⁶ Diego Sevilla Andrés, “Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 19 de setembre de 1970.

⁹⁸⁷ Diego Sevilla Andrés, “Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 1 d'octubre de 1970.

⁹⁸⁸ *Ibidem*.

gràcies a Indalecio Prieto i els nacionalistes bascos; va eliminar així el primer assaig de titoisme, i va privar els republicans de guanyar la guerra. Els cenetistes i Largo Caballero volien fer la guerra i la revolució alhora, de manera semblant al que van fer Lenin i Trotski. Les actuacions soviètiques sobre Polònia i Hongria van ser fàcils i ràpides, ens diu el professor Sevilla, però els esdeveniments a Txecoslovàquia estan sense aclarir, enverinen l'ambient i condicionen el desenvolupament de la URSS. No nega que les depuracions estalinistes han finit hui. Llavors va ser aplicat un dels decrets més greus de Lenin sobre desviacionisme; però creu observar, en alguns detalls, el pànic i el terror en alguna gent. Ara pensa que ha trobat:

Formas más suaves de coacción, una indudable libertad, y posible acción discrepante e incluso marginal en los que no pertenecen al partido es algo evidente. Útil es anotar, del mismo modo, que han sabido imponer una moralidad de costumbres superior, en muchos quilates a la occidental, y en la que pueden, con la esperanza bien fundada, basar una reconquista, una liberación del podrido occidente, como ya planteaba Dostoyevski. Esta situación de fondo ético puede sobrevivir a toda la marejada ideológica del marxismo, porque su fondo es independiente, y sería una buena herencia, del pasado bolchevique⁹⁸⁹.

Un sistema que ha intentat dominar el món durant cinquanta anys, estima Diego Sevilla, té a la URSS, un nivell de vida baix, comparat amb la potencialitat del seu territori. És una argumentació habitual fer referència a la llibertat d'iniciativa (entenc que vol dir, a la falta), que suprimeix l'estímul. Un dels beneficis de la socialització contemporània, no sols de la soviètica, és la dignificació de l'Estat industrial. Cal pararsment, ens diu, en l'experiència liberalitzadora a l'Alemanya oriental, país que ha superat econòmicament la URSS, l'estatisme econòmic està superat. Creu també que no s'ha sabut inculcar a les masses el sentit comunitari.

El professor Sevilla reflexiona sobre les consideracions de Rubachov, referides a la possibilitat de conciliar l'"oceànic" amb el determinisme econòmic, i condemna l'actitud adversa d'aquesta experiència: "Bien puede prescindir de consideraciones morales. La historia, parece concluir, sobre la "maravillosa experiencia" que entusiasma a tantos Ivanov, sólo se logra parcialmente, gracias al terrorismo"⁹⁹⁰. El terrorisme a la Unió Soviètica, ens diu, no fou un invent de Stalin, ni tampoc va justificar-lo. Va heretar la pràctica de Lenin i Trotski, va preocupar-se de justificar-lo

⁹⁸⁹ Diego Sevilla Andrés, "Dos notas sobre la URSS", *Levante*, 1 d'octubre de 1970.

⁹⁹⁰ *Ibidem*.

davant Kautski, d'una part, i de l'altra, en la seua autobiografia. El terrorisme, observa, hi ha qui el justifica: "Es un tema a meditar para sociólogos y políticos –no falta quien en Occidente lo defiende como medio para llegar a la democracia– estimándolo sangriento i horripilante condenación del hombre bueno i ser racional"⁹⁹¹. Les relacions germanosoviètiques van materialitzar-se el 1939 amb un pacte polític. Ara són, ens diu Diego Sevilla, a més a més, de tipus tecnològic i econòmic, amb la finalitat de desenvolupar el sistema econòmic bolxevic, i d'elevat el nivell de vida dels seus ciutadans. Pensa en el que suposarà tota aquesta nova situació, en la pràctica i doctrina marxista:

No sólo de tristeza por el fracaso de cincuenta años de régimen soviético, sino por lo que supone de peligro doctrinal. Al igual que la NEP, las relaciones económicas que se van a establecer atacan la raíz de la doctrina en cuanto asegura la infraestructura, condiciona la superestructura. No lo creo yo de forma tan radical, pero sí ellos, y el marxista convencido habrá de pensar, que el pacto pone en peligro el valor doctrinal de toda la historia del viejo partido bolchevique, y la razón de todo el Estado. La praxis, al menos esta que puede deducirse de la situación actual, ha condenado al marxismo. Ya sé que se inventará uno neo, pero los neo fueron siempre, en España sobre todo, herejes vergonzantes y ortodoxos cobardes⁹⁹².

“Democracia y marxismo” (1971)

⁹⁹¹ *Ibidem*.

⁹⁹² Diego Sevilla Andrés, “Dos notas sobre la URSS II”. Per a la NEP (Nova Política Econòmica), Diego Azqueta Oyarzun, “Reflexiones en torno a la NEP y la estrategia de industrialización acelerada en la URSS 1921-1929”, *Revista de Historia Económica/Journal of Iberian and Latin American Economic History*, 21/3 (2003), pp. 593-622; Alec Nove, *Historia económica de la Unión Soviética*, Madrid, Alianza, 1973. La NEP va posar-la en funcionament Lenin entre 1921-1928, davant la situació de col·lapse econòmic en la URSS. Contemplava mesures de certa reprivatització, sobretot en el petit negoci. L'Estat, mantenia el control estatal de la banca, la gran indústria, i el comerç internacional. Una part dels bolxevics la consideraven contrària a l'ideari comunista, i un perill, a la llarga per al seu sistema. Fou una mesura transitòria, que va donar resultats a l'Estat i al ciutadà soviètic. Stalin va suprimir-la el 1928 amb motiu de la mala gestió referida al subministrament de grans centres urbans. Va iniciar-se llavors el primer Pla Quinquennal. Andreu Nin, “Les dictadures dels nostres dies, cap.4”. La nova política econòmica (NEP). Veure, <http://www.marxist.org/nin/dictadures/cap.4-5>.

Quan arriba el mes de juny, ens diu el professor, aprofita per a rellegir llibres amb més tranquil·litat, generalment, relacionats amb una mateixa temàtica, enguany, ho està fent sobre biografies i historiografia clàssica de la Revolució Russa, que com tothom sap, porta a la Francesa. En “Democracia y marxismo”, article publicat en el diari *Levante* pel juliol del 1971, fa balanç del període estalinista sobretot. Li molesta molt que els successors del gran georgià li facen crítiques sobre la realitat de la URSS hui, amb l’ “exaltación de Stalin como creador único y responsable de ese monstruo político que llamamos Unión Soviética”⁹⁹³. Creu que sense oblidar: “la amoralidad y conducta sanguinaria que caracterizaron a Stalin”⁹⁹⁴, considera tanmateix, que “lo que deseo dejar sentado, es que la obra de Stalin ha sido una maravillosa creación de carácter político, juzgada desde dentro de su mundo”⁹⁹⁵. L’únic poble que no ha pactat amb el comunisme, recorda Diego Sevilla, som nosaltres. Considera que l’èxit del llegat polític de Stalin: “es haber afincado en el suelo Ruso, en el pasado inmutable de la madrecita Rusia, su manera de operar”⁹⁹⁶. Va prescindir de l’internacionalisme, i va aplicar la doctrina de socialisme per a un sol país, donant-li sentit messiànic i esclavòfil. El tarannà del dirigent georgià, ens diu, pot afirmar-se que fou d’asiàtic pur, segons definició pròpia del dirigent soviètic. El professor Sevilla, destaca entre els antiestalinistes no soviètics Deutscher⁹⁹⁷. L’extracció social del dirigent comunista, ens

⁹⁹³ Diego Sevilla Andrés, “Democracia y marxismo”, *Levante*, 4 de juliol de 1971.

⁹⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁹⁷ Isaac Deutscher. (Chrzanów, Galítsia, Àustria-Hongria, actual Polònia, 1907- Roma 1967). Va nàixer al si d’una família jueva practicant, i la seua creença religiosa va evolucionar fins a l’ateisme. La seua formació comprèn literatura, història i filosofia a la Universitat Jagellonian de Cracòvia. La seua producció assagística inclou treballs biogràfics sobre Lev Trotski i Josef Stalin. Historiador i periodista, molt d’hora va abraçar el marxisme, i es va convertir en militant comunista del KPP (Partit Comunista Polonès), organització clandestina. El 1931 va recórrer la Unió Soviètica i va desestimar donar classes sobre història del socialisme i teoria marxista a les universitats de Moscou i Minsk. Fou expulsat del KPP per qüestionar la línia oficial, enfrontada amb els socialdemòcrates, pel fet d’exagerar aquests el perill del nazisme. Deutscher, en l’article “El perill de la barbàrie a Europa”, advertia sobre els riscos d’aquesta ideologia, i proposava un front socialista-comunista contra el nacionalsocialisme. Quan va residir a Anglaterra, va liderar la denominada Nova Esquerra i va col·laborar un temps amb el trotskisme, vist en els seixanta,

recorda, fou radicalment proletària, a diferència de la resta de dirigents de la Revolució Russa, que pertanyien a la burgesia:

Stalin no necesitó aprender en los libros el odio entre las clases, y la exigente liberación de los oprimidos. La vida fue buena maestra en todos los órdenes de quien, seminarista rebelde, había de ser dictador férreo e intransigente.

En fin, el progreso de la doctrina bolchevique en las manos de Stalin, aparece como el capitalismo, dijo Marx, manchado de sangre y fango hasta los ojos.⁹⁹⁸.

Aquesta és l'experiència que cal extraure sobre la manera de governar de Stalin, ens diu Diego Sevilla. Quan es parla de la llibertat, en el fons hi ha un pensament rousseaunià, en el sentit de fer lliures a qui no vol ser-ho. El que li pareix absurd és que troben suport entre els suposats defensors de la llibertat. Totes aquestes consideracions li produeixen un dubte sobre el marxisme, el comunisme i la democràcia, barrejant-ho, i generalitzant-ho: “¿Es cierto que solo con sangre i fango, como Marx, repito, lo decía, se ha impuesto donde ha podido el bolchevismo? No hay ejemplo que permita poder en duda esta afirmación, de ahí que si por la fuerza consiguen el poder, no hagan caso de los votos ni de la opinión discrepante, una vez instalados”,⁹⁹⁹.

“Las múltiples cara del marxismo” (1973)

Les declaracions d'un catedràtic, exministre i ambaixador espanyol, que el professor Sevilla no cita pel seu nom (i que suposem és Joaquín Ruiz-Giménez y Cortés, declaracions que no hem trobat) , són comentades en “Las múltiples caras del marxismo”, publicat en el diari *Levante*, el 17 de novembre del 1973. En les manifestacions referides, el catedràtic no citat pel seu nom, es vanagloriava de viatjar a Xile per defensar un notori comunista d'aquest país. Hem de recordar que el colp d'estat d'Augusto Pinochet contra el govern democràtic d'Unidad Popular i d'orientació marxista de Salvador Allende va perpetrar-se l'11 de setembre del 1973, feia tan sols dos mesos, fins a la publicació de l'article per Sevilla, i no fa cap valoració sobre el

en el context de la Guerra de Vietnam, amb l'esquerra mobilitzada, com una mena d'humanisme marxista. Va tenir gran predicament als campus universitaris anglesos i estatunidencs. Va col·laborar periòdicament amb *The Economist* i *The Observer*. Veure, <http://www.marxist.org>espanol/deutscher>.

⁹⁹⁸ Diego Sevilla Andrés, “Democracia y marxismo”, *Levante*, 4 de juliol de 1971.

⁹⁹⁹ *Ibidem*.

colp. En l'article anterior, de feia uns dos anys, comentava la violenta manera d'imposar-se els bolxevics: a sang i fang. Al professor Sevilla no li agraden els arguments que troben punts en comú entre marxisme i catolicisme en el camp de la socialització. Creu que el socialisme, en un temps, va considerar-se com una ideologia-civilització a Espanya i que s'oposava a l'individualisme, en això sí que hi ha coincidència amb el catolicisme, dirà el professor de Dret Polític. D'aquesta manera ho van entendre també Cánovas i Canalejas, ens recorda Sevilla que tantes hores va dedicar a aquests polítics:

Solo algunos “retrógrados”, como Donoso el primero y el padre Vicent después, comprendían la marcha hacia la pendiente de los socialismos casi evangélicos, y como la corriente llevaría ha de ser algo más que una limitación al derecho de propiedad, que ya había hecho la Iglesia desde siempre, y que tenía en el padre Vitoria un encarnizado y extremo defensor que no envidiaría a ningún colectivista contemporáneo¹⁰⁰⁰.

Així doncs, les teories del socialisme utòpic, ens diu Diego Sevilla, tenen una base sentimental de vegades basada en la religió, però Engels va llançar l'anatema de la reforma social, és a dir: “usar la reforma social para la muerte de toda idea religiosa, fondo irrenunciable del marxismo y, por tanto del que circulaba por Chile”¹⁰⁰¹. Considera, en resum, que parlar de compatibilitat, coincidència, i possible col·laboració entre marxisme i catolicisme és negar el magisteri de l'Església, a més de “revolcarse en un basurero mental”¹⁰⁰².

Creu el professor Sevilla, que es confonen qüestions de la vida material socialitzades com transport o producció, amb la manera amb què són governades. És com si es diguera que el règim soviètic és igual al nord-americà, perquè tots dos són federalistes bicamerals. Ell pensa en una petita maniobra democratacristiana, de manera semblant està fent-se a Itàlia, aquests corrents polítics, diu, no donen per a més: “Cara a las elecciones, recoger a los cristianos sencillos a la hora de votar, y servir a los ateos, o servirse de ellos donde convenga”. Pel que fa al motiu del viatge a Xile del personatge comentat considera: “Naturalmente, la pura defensa ante un tribunal de un comunista es

¹⁰⁰⁰ Diego Sevilla Andrés, “Las múltiples cara del marxismo”, *Jornada*, 17 de novembre de 1973.

¹⁰⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰⁰² *Ibidem*.

tan lícito como la de un católico¹⁰⁰³. La qüestió està referida al dret diví, la propietat i els límits del seu ús i exercici fins arribar a la socialització de la nació, o a que es pugui limitar la propietat de les persones particulars. No hi ha més límit, ens diu Sevilla, que la conveniència social, aquesta doctrina està generalitzada entre els teòlegs catòlics de tot el món, i entre els espanyols des de ja fa molts anys hi ha tesis doctrinals sobre la compatibilitat de col·lectivisme i religió catòlica. *El colectivismo y la ortodoxia católica*, ens recorda, és un llibre del pare Carbonell editat per Subirana ja fa quasi cinquanta anys a València. Aquest text, arribava a posicionaments semblant a la del dominic francès, pare Sertillanges: “que concluía la posibilidad de ir a comulgar juntos, un colectivista y un católico”¹⁰⁰⁴. En aquell temps, l’arquebisbe doctor Melo y Alcalde feia traduir un sermonari del cardenal muniquès Faulhaber sobre judaisme, cristianisme i germanisme:

En examen preciso y congruente, para hallar de principios invariables entre los tres, lo que a mí me llevaba a concluir, cómo la verdad se encuentra en todas las doctrinas mercedoras de crédito apenas se rasca un poco su formulación externa. La verdad es una, y el hombre tropieza con ella, aunque a veces no se dé cuenta¹⁰⁰⁵.

Entre cristianisme i marxisme l’oposició és radical, pensa el professor Sevilla, conseqüència de l’abisme insalvable del materialisme històric. Mussolini deia, que si al marxisme li llevés el materialisme històric i la lluita de classes: “queda una pobre ideología que tiene en común con tantas otras, el deseo de mejorar las clases humildes”¹⁰⁰⁶. Els marxistes no reneguen del seu credo, ni accepten coincidències que permeten l’acostament:

La frialdad del marxismo tiene una profunda coincidencia con la del capitalismo, y quizás por ahí podamos hallar las razones de una justificación o condescendencia de quienes son magníficos representantes del primero. Pero esta incidencia, totalmente respetable, exige se deje de lado el cristianismo a la hora de adoptar posturas, porque la religión es una cosa muy seria, profundamente seria para disiparla en aventuras de género singular¹⁰⁰⁷.

¹⁰⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁰⁴ Diego Sevilla Andrés, “Las múltiples cara del marxismo”, *Jornada*, 17 de novembre de 1973.

¹⁰⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁰⁷ *Ibidem*.

“Las raíces del eurocomunismo” (1977)

L'eurocomunisme defensat per Santiago Carrillo ha produït una greu polèmica en el panorama polític nacional, ens diu Diego Sevilla en l'article "Las raíces del eurocomunismo", publicat al juliol del 1977, text en què aborda la gènesi d'aquest moviment. Recorda el primer atac de Moscou contra l'escissió de la III Internacional. El seu assaig sobre el nacionalcomunisme el 1958 ja va tractar aquest fenomen sorgit en primer lloc a Espanya, i de manera més acusada a Catalunya. Procés contemplat per Lenin i fet realitat amb la praxi política per Tito i Mao. Considera el professor Sevilla que seria molt profitós que parlaren José Bergamín i Manuel de Irujo –ministre de Justícia en el govern de Largo Caballero–, testimonis de l'atac de Stalin contra l'intent del marxisme de caràcter nacional a Espanya. Bergamín va justificar la persecució del POUM i l'assassinat d'Andreu Nin¹⁰⁰⁸ al Vedat de Torrent (dirá Sevilla, encara que es

¹⁰⁰⁸ Sobre Andreu Nin hi ha abundant bibliografia. Veure Francesc Bonamusa, Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937), Barcelona, Anagrama, 1977; Pelai Pagès, Andreu Nin su evolución política (1911-1937), Bilbao, Zero, 1975; José María Zavala, En busca de Andreu Nin, Nuevas ediciones de bolsillo, 2006. Real Academia de la Historia. Andreu Nin i Pérez. (El Vendrell, 1892 – Alcalá de Henares 1937). Fill de família treballadora, va estudiar magisteri a l'Institut de Tarragona. Fou docent a l'Escola Horaciana, l'Ateneu Enciclopèdic Popular i l'Ateneu Obrer de la Barceloneta. Periodista, va col·laborar en la Revista Pedagògica de l'Institut d'Estudis Catalans. Va fer unes acurades traduccions literàries i polítiques del rus. Activista polític i sindical, i ideòleg marxista revolucionari, militant del PSOE entre el 1913-1919. Des d'aquesta posició, va anar acostant-se a l'anarcosindicalisme i al catalanisme, va fer seus els plantejaments de Lenin i Stalin sobre la qüestió nacional. Delegat de la CNT el 1921, en el Congrés de la Internacional Sindical Roja (ISR) el 1924. Va visitar la URSS, conegué Lenin i Trotski, donà suport a la Revolució Russa als seus inicis, va col·laborar amb Trotski, hagué d'eixir de la Unió Soviètica, i va fugir de la repressió estalinista el 1930. Des de la CNT, Nin va veure com el "tercerisme" per ell defensat anava assumint posicionaments anarquistes. El 1935 va impulsar la formació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), comunista no estalinista. Fou conseller de Justícia i Gràcia de la Generalitat Catalana, durant la Guerra Civil el 1936, i va impulsar els tribunals populars de justícia. Políticament el POUM estava enfrontat

coneix hui que fou assassinat a Alcalá de Henares). La interpretació nacionalista del comunisme, ens diu, va tenir un grup revolucionari al seu servei, el POUM, i un dels dirigents més significats en Joaquim Maurin, que va fugir de la persecució bolxevic i es va refugiar a l'Espanya de Franco. Qualifica Luis de Araquistáin de gran pensador, i examina les ja tractades aportacions teoricopràctiques al socialisme en la revista *Leviatan* primer, i després la tasca intel·lectual des de l'exili. Va ser precursor – interpreta Sevilla– de les formulacions de polítiques nacionalsocialistes, abans del titoisme, i també fou important la teorització sobre el paral·lelisme entre les revolucions russa i l'espanyola. Diego Sevilla, en l'article comentat critica la propaganda feta per intel·lectuals i *politicastes* victorejant que van prometre en campanya que la democràcia ens portaria al Mercat Comú, en les eleccions del 15 de juny –les primeres generals, després del franquisme. Pensa: “Se ha votado como se debía de votar, seguros de que eso que llaman Europa no será nunca una ayuda para nosotros”¹⁰⁰⁹. En la llista d'intel·lectuals desenganyats de l'imperialisme moscovita cita a Arthur Koestler¹⁰¹⁰, i

al PCE-PSUC, amb animadversió irreconciliable, i amb mala relació amb el govern de la Generalitat (UGT, PSUC, i ERC), agreujada pels fets de maig del 1937, en què van lluitar violentament aquests dos blocs. El POUM va ser il·legalitzat, i molts dels seus membres detinguts. Andreu Nin fou detingut el 16 de juny de 1937 davant la seu del seu partit a la Rambla de Barcelona, i va ser traslladat a València, on va desaparèixer. Finalment, aparegué torturat i assassinat a la presó d'Alcalá de Henares, per la policia soviètica, sense conèixer-se'n les circumstàncies. Veure també, <http://dbe.rah.es/biografias/6997/andres-nin-perez>.

¹⁰⁰⁹ Diego Sevilla Andrés, “Las raíces del eurocomunismo”, 19 de juliol de 1977.

¹⁰¹⁰ Arthur Koestler (Budapest 1905 - Londres 1983). Pertanyent a una família jueva benestant. Va formar-se acadèmicament a la Universitat Politècnica de Viena, filòsof, escriptor i periodista. Va participar ell, i la seua família en la revolució bolxevic hongaresa. Es va fer membre del Partit Comunista Alemany perquè era crític amb l'estalinisme. La seua vida va transcórrer també per Londres, Palestina, París, Berlín. A Espanya el 1937, va entrevistar Franco, amb identitat falsa, fent-se passar per periodista del *News Chronicle* anglès. Descobert i sentenciat a mort, va ser bescanviat per un presoner franquista. Durant la Segona Guerra Mundial, va col·laborar amb tasques d'enginyeria i en els serveis de propaganda del Ministeri d'Afers Estrangers anglès. Des del 1948, va ser de nacionalitat britànica. El 1940 va publicar *Foscor al migdia, el zero i l'infinit*: una crítica dels totalitarismes, *Arrow in the blue*, del 1952, és la seua autobiografia. Va rebre el Sonning Price el 1968 per la seua col·laboració a la cultura europea.

argumenta el professor de Dret que moltes d'aquestes situacions de desengany són ja sabudes, però no tant l'interès de Moscou de convertir el nostre país en instrument del Kremlin:

Cuando Largo Caballero se negó a servir a Stalin, de acuerdo a la carta que le remitió a Pascua, y que Madariaga ha publicado hace más de treinta años, decretó el hundimiento del socialismo, y de Largo Caballero, que era su jefe, sirviéndose de quien han vuelto a nosotros y han recibido el pago de una senaduría.

Araquistáin va a tejer algo que estaba en el ambiente del socialismo español. En un discurso famoso, Largo Caballero en el cine Europa de Madrid, en plena campaña electoral, habló del patriotismo y amor a España de los obreros ¹⁰¹¹.

En el procés social posterior, considera el professor Sevilla, que els canvis de mentalitats guarden relació amb l'evolució, d'una banda, i de l'altra són també conseqüència de la millora de les condicions materials, però no sols d'aquestes condicions. Sol dir-se que l'obrer s'ha aburgesat. Totes aquestes consideracions van tractar-les el socialista belga Hendrik de Man i Ramiro de Maeztu. En la qüestió referida a la noció d'Espanya dins del socialisme i sobre la propaganda de l'internacionalisme comunista feta des de Moscou històricament i fins ara, observa:

Más avisado que otros, Felipe González ha sabido en la propaganda electoral, tocar el tema de España, así, simplemente, y no el Estado español, que cierta burguesía enmascarada de particularismo ha usado.

La tesis de Maurín se pueden hermanar con el discurso de Largo Caballero, y la polémica de que he hecho mención. Anteriormente a todo ello, examina la posible unidad del proletariado. Parte del hecho, tan exacto hoy como ayer como hoy, de que la Internacional comunista es una oficina de propaganda de la política interior rusa, y tras el estudio dialéctico de la lucha por la unidad internacional del proletariado, concluye, que la síntesis a la que se está llegando después te la tesis de la Primera Internacional, y la antítesis de la segunda, es que la unión internacional de los proletarios, "entraña" la

També va rebre distincions de l'Imperi Britànic. El 1972 va publicar *The Rootol Coincidence*. Quan van diagnosticar-li malalties irreversibles, es lleva la vida juntament amb la seua dona el 1983. Vegeu: <http://www.britannica.com>biography/Arthur-Kostler>.

¹⁰¹¹ Diego Sevilla Andrés, "Las raíces del eurocomunismo", 19 de juliol de 1977.

unión de los proletarios de cada país¹⁰¹².

¹⁰¹² *Ibidem*. En fi, recentment, a un article de Fernando García de Cortázar s'afirma que Joaquim Maurín va escriure alguns dels textos més clarividents, publicats pel marxisme espanyol d'aquell període crític amb la seua anàlisi de la dictadura i la transició republicana i s'afirma que a Stalin no li interessava un socialisme espanyol: "Stalin nunca se propuso ayudar a ganar la guerra civil española. Lo que Stalin quería era ganar tiempo para ir preparando, mientras tanto, su entendimiento con Hitler". (Fernando García de Cortázar, "La doble derrota de Joaquín Maurín", *Abc*, 29 de novembre de 2015).

6. Revolucions, constitucions, dictadures i poder personal

“Del 19 de marzo al 14 de abril” (1959)

En el pròleg de *Del 19 de marzo al 14 de abril*¹⁰¹³, (1959), el professor Sevilla ens explica la seua pretensió a l'hora de publicar aquest assaig: fer un recorregut històric, polític, social, institucional, a més d'analitzar més acuradament el constitucionalisme liberal. Ens diu: “Constitucionalismo hace referencia a una mentalidad, que universalmente se distingue – entre otros factores por creer en la bondad de la ratio escrita para organizar una Nación¹⁰¹⁴”. Adverteix també que pel plantejament proposat, el tradicionalisme serà secundari. Aprofita per dir-nos que mai ha cregut en la dicotomia de les dues Espanyes. Tal com les dates assenyalen, s'inicia amb el Motí d'Aranjuez el 1808 i aplega fins a la Segona República, el 1931.

Amb liberalisme, ens diu Diego Sevilla, identifiquem nosaltres la gent que va fer la Constitució de Cadis i els seus hereus. Aquests conformen un grup molt heterogeni: Maura, Canalejas, el Duc de València, Azaña, estan separats totalment del tradicionalisme carlí. Hi ha vegades que el liberalisme, com la democràcia, s'entenen com ser moda. No es pot parlar d'aquestes qüestions sense relacionar-les amb la universalitat de la Revolució Francesa, i la influència i la seua reciprocitat amb polítics i tractadistes espanyols. Creu també, que el tarannà espanyol és donat a decidir entre el bé i el mal, i si està d'acord o no amb el denominat patró francès, anomenat també europeu en bastants ocasions. Recorda que en un dels moments més tràgics de la nostra història, Alfons XIII, va dir a Maura que fera una volta per Europa. Adverteix al lector la finalitat política del llibre. Ens explica la seua preocupació pel macrocosmos, i la intenció d'abordar també l'àmbit sociològic. Dels temes tractats, fa anys que ha parlat en conferències, lliçons, articles i en el tracte personal.

¹⁰¹³ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, València, Taller Gràfic M. Laguarda, 1959.

¹⁰¹⁴ *Ibidem*, p. 6.

La Revolució Nacional

Aquest corrent d'opinió historiogràfic, ens diu el professor Sevilla, que considera que en el segle XVIII, Espanya va viure d'esquena al món. Això de l'endarreriment espanyol, de l'absentisme en la vida europea, és retòrica decadent i indigència mental. La nostra Il·lustració, ens diu, fou com la de cada poble: original. De manera semblant, la utopia liberal, fent servir terminologia de Mannheim, va ser prefabricada. És adequat quan s'enllaça el reformisme francès amb el Directori, com diu Pietri. Per totes aquestes qüestions exposades és absurd denominar motí els esdeveniments d'Aranjuez, que van canviar la història d'Espanya:

El 19 de marzo de 1808 comienza la revolución nacional en España, cuyo ciclo se remata el 18 de julio del 36. Revolución liberal y burguesa, conviene añadir, de una vez para siempre; proyección en nuestra patria de las ideas que alumbró en París la Revolución Francesa, de aquéllas, no de ésta; de la última en cuanto supone una estructura ideológica, no una experiencia superponible a la gala, y mucho menos copia servil¹⁰¹⁵.

Pensa Diego Sevilla, que l'assentiment popular, mai és asèpticament manifestat. Els referèndums sancionen revolucions existents. La revolució, sempre il·legal -no injusta-, adquireix primer la sanció política, després l'estructura jurídica. Carl Schmitt diu que cap constitució preveu la seua mort, per això: “una revolución no és más que el asesinato de un orden constitucional”¹⁰¹⁶. Quan no desapareix de manera airada la constitució vigent, estem davant una revolta, tot i que la situació siga estrepitosa i sagnant.

És veritat, ens diu, que els revoltats d'Aranjuez, no eren tota Espanya: “una chusma – en el sentido aristocrático que Galdós – se complace en describir-”¹⁰¹⁷. No és el poble, i menys la nació. Recorda que, sent fidel als fets, uns quants aristòcrates repartiren vi, i van revoltar la massa, que va conformar-se amb humiliar Godoy i Carles IV. De vegades, fets aparentment intranscendents tenen unes conseqüències sorprenents. El repetit exemple de l'home que vora riu llança la pedra distretament: “Cuando sale la piedra de su mano, ya tiene trazada la ruta por la Providencia y va donde debe ir, no donde se quiere que vaya. Pensemos algo de esto al hablar de la revolución de

¹⁰¹⁵ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 9.

¹⁰¹⁶ *Ibidem*, p.10.

¹⁰¹⁷ *Ibidem*, p.10.

Aranjuez”¹⁰¹⁸. Segons el professor Sevilla, la constitució de llavors estava al servei de la corona, per damunt del poble. Era purament monàrquica, segons Peñalosa y Zúñiga:

El rey necesita una autonomía completa [...] Una autoridad pronta, que pueda servirla sin restricción, sin contradicciones, sin respetos humildes..., [...] que distinga su fuerza cuando exija en su virtud la conservación de los bienes del pueblo. La monarquía existió antes que en los hombres hubiera sociedad civil¹⁰¹⁹.

En l'ordre constitucional d'aleshores, ens diu Sevilla, per a produir-se el canvi de titularitat en la corona, havia de ser per mort o abdicació davant de les Corts, i amb consentiment del propi monarca. Per ¹⁰²⁰això, Javier de Borrull, diputat valencià en les Corts de Cadis, pensava que les renúncies de Baiona no van tenir força jurídica, no pel vessant violent, sinó per la falta de la sanció nacional, doctrina constitucional de llavors. Conseqüentment, l'abdicació de Carles IV fou un acte profundament revolucionari. El motí d'Aranjuez va tenir efectes semblants a la deposició dels Capets. Pensa, que fer una assimilació entre el motí d'Aranjuez i les resolucions de l'Assemblea Nacional francesa no és cap exageració. Des del jurament del Joc de la Pilota, els estats generals van esdevenir revolucionaris. Quan va morir pel juny de 1789 *l'Ancien Régime*, els procuradors traspassaren el manament pel qual van ser elegits. No van complir l'objecte de la seua elecció; no és tractava de qüestions menors, sinó del canvi total d'un règim constitucional: “No incurramos en una beatería formalista de hablar de mandato del electorado en Francia y decir que en España solo hubo imposición de unos pocos, sin contar con nadie más”.

La constitució donava suport a Carles IV, ens diu Diego Sevilla, la revolució, al fill. El pare, en la seua renúncia, explicava la finalitat d'aquesta, en l'escrit dirigit al nou rei “Yo rey por derecho de mis padres [...] mi abdicación es el resultado de la fuerza y la violencia [...] He reinado para la felicidad de mis vasallos y no quiero dejarles la guerra civil, los motines, las juntas populares y la revolución”¹⁰²¹. Ferran VII el Desitjat, en decret de 4 de maig de 1814, va fer servir plantejaments contraris “desde que la Divina Providencia, por medio de la renuncia espontánea y solemne de mi augusto padre me

¹⁰¹⁸ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 10.

¹⁰¹⁹ *Ibidem*, p.11.

¹⁰²⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹⁰²¹ *Ibidem*, p. 12.

puso en el trono de mis mayores”¹⁰²². L’hereu va sancionar l’acte, però va faltar la resta del procediment constitucional. Conclou Sevilla que no s’ha de barrejar la Providència amb fets tan vidriosos. Els esdeveniments d’Aranjuez, creu el professor Sevilla, pel seu component popular, Juntas ..., produirien segurament en Ferran VII, un odi a la revolució que no va poder expressar pel suport rebut d’aquestes. Sentiment que experimentarien, de manera semblant, la dona del monarca: la reina governanta i la filla d’ambdós, Isabel. En aquell moment de la nostra història, ens diu, no es va fer possible: “el ayuntamiento feliz entre la ambición de la época y las necesidades de la monarquía, que de haberse alcanzado ahorrara tantas lágrimas y sangre”¹⁰²³.

Diu Diego Sevilla que el component destructiu de la revolució no va durar tant com per a donar a les masses la sensació plena del perill de descomposició. Creu que el sentit revolucionari de llavors fou més prompte reformista, pel mètode seguit. Parla també de les nostres característiques revolucionàries, de les franceses i les angleses, moltes d’aquestes, conseqüència de la reelaboració del principis de la Il·lustració:

Una revolución que triunfa, concluye en la dictadura y, ejercida sabiamente, limpia las gangas del proceso y mantiene sus logros. Fernando VII pudo hacer esto y no quiso; simplemente no le dio la “real gana”. En Francia sucedió esto con el pronunciamiento – así lo califica Chevalier – del 18 de Brumario. Más fácil hubiera sido en España a la vuelta de Fernando VII en 1814. Porque si el 19 de marzo se parece a la Revolución Francesa en un aspecto, por otro se asemeja a la Revolución Inglesa del 68, ya que apenas se depone a un rey se nombra a otro¹⁰²⁴.

El professor Sevilla no creu que el 19 de març fóra simplement una reacció contra els vicis de la cort carolina, i el 2 de maig, una protesta sentimental i populatxera. Hi ha al nostre país animadversió contra els francesos, especialment si són revolucionaris impius. Aquesta francofòbia era un sentiment existent abans del motí d’Aranjuez. Pensa que: “es innegable que el encadenamiento providencial – no creo en el azar – de estos sucesos parteó una revolución nacional que desbordó sus fronteras”. Considera que el liberalisme europeu va nàixer a Cadis, però es diu que va desenvolupar-se i madurar-se en altres llocs. També va iniciar-se a Espanya l’enderrocament de Napoleó, i a continuació va produir-se la revolució de 1820, esdeveniment que va suposar el segon assalt a l’*Ancien Régime*. Totes aquestes

¹⁰²² Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 12.

¹⁰²³ *Ibidem*, p. 13.

¹⁰²⁴ *Ibidem*, p. 13.

qüestions tenen relació amb l'originalitat revolucionària espanyola. El sistema de govern a Espanya, ens diu Diego Sevilla, no satisfieia els liberals, ni els realistes, com pot deduir-se del Manifest del Perses. Els esdeveniments d'Aranjuez van ser revolucionaris, monàrquics, religiosos i nacionals. La diferència fonamental amb la Revolució Francesa fou que no va produir-se al nostre país l'enfrontament entre monarquia i revolució que va donar-se a França. L'èxit revolucionari del motí d'Aranjuez, com el de qualsevol eversió triomfant, fou pel seu caràcter nacional: "Desde la inglesa del 68 a la rusa del 17, el latido del pueblo que la ejecuta es fácil de percibir a poco fino que se tanga el oído. La imitación de una forma o suceso político jamás es perfecta ni puede serlo, si no, está condenada al fracaso del olvido"¹⁰²⁵.

El professor Sevilla sosté que la Revolució Francesa fou obra del poble de París, l'espanyola mai va tindre el seu centre a Madrid. El seu afrancesament fàctic va posar en perill la seua capitalitat. Llavors, en paraules de Toreno, ni per la seua població, ni per la seua riquesa, va exercir lideratge sobre la resta de ciutats de l'Estat. La perifèria fou on van nàixer els moviments revolucionaris en el segle XIX. El 1820 la revolució ascendeix des de Cabezas de San Juan, la Coruña, Saragossa, Pamplona, Cadis; Espartero va des de Mas de las Matas, a Barcelona i València; d'aquesta ciutat, va eixir Narváez el 1843; i Cadis, la Gloriosa, Martínez Campos va triar Sagunt. Sevilla es pregunta si va fracassar la necessària i convenient unificació i centralització, perquè no creu que la situació fóra casual. A França, va ocórrer el contrari entre el 1789, fins al pronunciament algerià ¹⁰²⁶ pel maig de 1958. En aquell moment de nostra historia, ens diu Diego Sevilla, l'enemic francès era admirat per una part de la nostra població. Pensa que aquesta qüestió i l'enfrontament en guerra pogué rebaixar l'ímpetu dels nostres nacionals revolucionaris. Segurament, aquesta moderació fóra desitjada pels dirigents

¹⁰²⁵ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 15.

¹⁰²⁶ Ramón Chao, "También en Francia, hace 20 años" *El País*, 3 de abril de 1981. Amb aquest nom es coneix l'operació militar del govern francès colonial, destinada a prendre Alger. El motiu fou el colp d'estat que va produir-se en aquesta ciutat el 13 de maig de 1958. Els fets es poden emmarcar dins de la Guerra d'Algèria (1954 – 1962), durant la crisi política francesa, conseqüència de l'enfrontament polític entre els partidaris i contraris de donar la independència. La crisi es va resoldre amb la supressió de l'opció armada, i va donar pas a la instauració de la Cinquena República Francesa, presidida per Charles de Gaulle. Veure, <http://www.elpais.com>>...>opinion. "Operació resurrecció".

intel·lectuals de la revolució. La guerra i la revolució, conceptes repetits en nombrosos textos al llarg de tota la seua vida: “vinieron al mundo como dos gemelos, cual dos hermanos siameses”¹⁰²⁷. Com que es van produir alhora, va tenir nombroses conseqüències. Alguns, ens recorda el professor Sevilla, van qualificar la Constitució d’afrancesada. Diu que al nostre país, la minoria intel·lectual seguidora del pensament francès, anglès i americà va canviar ràpidament d’estratègia, i va demostrar també en el seu comportament ser poc espanyols. Pensaven que Espanya no obtindria cap benefici en la Guerra del Francès, tal com recullen l’any 1813 en la seua Memòria, Azanza i O’Farril: “La misma persuasión que tuvimos al principio de que España no podía obtener ventajas en la guerra contra el Imperio francés, subsistió entre nosotros aun después de Bailén; y esta persuasión fue la única que decidió entonces y dirigió después nuestra conducta política”¹⁰²⁸.

La Guerra de la Independència fou, segons Diego Sevilla, una revolució nacional, i no d’una determinada classe. Napoleó pensava que la revolució estava impulsada per les llums, els jacobins espanyols lluitaven pels seus drets i llibertat; Jovellanos va manifestar al general Sebastiani: “No lidiamos como pretendéis, por la Inquisición, ni por soñadas preocupaciones, ni por el interés de los grandes de España: lidiamos por los preciosos derechos de nuestro rey, nuestra Constitución y nuestra independencia”¹⁰²⁹; la nació que Goya va reflectir en la seua coneguda pintura. Considera també que la Guerra del Francès va tenir caràcter divinal per al poble: defensa de déu i del rei. També la seua part obscura, com en totes les conteses humanes, però va afavorir la religiositat:

Pero la aceptación genérica de la religiosidad, del catolicismo de nuestros guerrilleros, tuvo consecuencias favorables para la Religión en el futuro. Unida su defensa al hecho más notorio del siglo XIX, hizo de la Religión una causa sagrada, políticamente hablando. Por ello, hasta 1854 no se discute la unidad religiosa de España¹⁰³⁰.

Caiguda de Ferran VII

Moltes vegades, en la història del país, el poble lluita contra el seu rei, ens diu Sevilla. Ferran VII, sense avisar, va declarar la guerra a la nació, amb un decret sibil·lí

¹⁰²⁷ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 17.

¹⁰²⁸ *Ibidem*, p. 17.

¹⁰²⁹ *Ibidem*, p. 18.

¹⁰³⁰ *Ibidem*, p. 18.

el 5 de maig. En el document feia gran quantitat de promeses i concessions: rebutjava el despotisme, assegurava la llibertat d'impreses, legislava d'acord amb les Corts, i en la qüestió constitucional: "Sólo derogo la Constitución y decretos represivos de los derechos y prerrogativas de mi soberanía"¹⁰³¹. Res en va complir.

El professor Sevilla recrea l'ambient polític i social de llavors, gràcies a la informació obtinguda en les memòries dels secretaris de despatx de Governació. Després de més de sis anys, la política personalíssima de Ferran VII disgustava realistes i liberals, i es va produir la rebel·lió de Riego. Els liberals, ens diu, estaven dedicats al canibalisme polític. Els espanyols necessitaven que el Desitjat els portara la pau per segona vegada, però el monarca no va fer gestos cap a la reconciliació de les diferents faccions. Hauria d'haver aprofitat en font meravellós de l'última guerra: déu, Espanya i monarquia. Com altres vegades, Espanya, com altres pobles, necessitava llavor s el cirurgià de ferro. Aquesta volta no feia falta ferro si s'actuava amb prudència, pel prestigi que conservava el monarca. És l'eixida més corrent en situacions revolucionàries i instrument prou habitual per a instaurar una nacionalitat. França, amb gran sagacitat, va fer servir la dictadura moltes vegades durant el segle XIX, i la va revestir després d'aires democràtics. Des de l'any 1800, durant els distints periòdics napoleònics, borbònics i altres moments, més de 50 anys de dictadura. Tots aquests anys, ens diu, han beneficiat el país veí: "Han dejado a Francia bienes inmensos, desde el orden material al espiritual. Desde Argelia a la Administración francesa."¹⁰³².

Diego Sevilla es pregunta quin va ser el llegat de la dictadura de Ferran VII a Espanya. Creu que el fatalisme no domina la història del pobles, per això el Desitjat, hauria d'haver corregit el errors que va trobar en la seua coronació. Deixa la monarquia tan desprestigiada, ens diu, que a la seua mort va ser necessari crear un partit monàrquic. Ell va morir al llit, i la seua filla va partir a l'exili. La seua herència per al país fou calamitosa:

Quebró la unidad nacional, trabajosamente lograda después de seis años de sangrientas batallas, y debilitó la monarquía. [...] Lanzó a los realistas en brazos de su hermano, y a los liberales, descontentos y recelosos. Engañó a ambos ¹⁰³³.

I citant a Aparisi i Guijarro, afegeix:

¹⁰³¹ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 18.

¹⁰³² *Ibidem*, p. 25.

¹⁰³³ *Ibidem*, p. 26.

Debí cumplir lo que ofrecí y corregir abusos y promover mejoras, y establecer un buen gobierno; y debí también amnistiar aquella grey liberal porque había hombres de bien y muchísimo simple¹⁰³⁴.

Diego Sevilla considera que en l'actualitat hi ha un afrancesament, contemporani, del nostre segle. Aquesta concepció considera que si haguera triomfat Josep I, el nostre país tindria posicionaments semblants respecte a: laïcisme, convivència...; creu que en el nostre país això és impossible.

Pronunciament

El pronunciament, considera Diego Sevilla, és: “la palabra mágica que todo lo explica. El ¡ábrete Sésamo! Que desvela el arcano de nuestro siglo XIX”¹⁰³⁵. Ha sentit dir, recentment a un gramàtic, que el llenguatge reflecteix l'esperit del poble. Quan Espanya, al voltant del 1843, va exportar la paraula pronunciament: “marcó con la infamia de su triste destino”¹⁰³⁶. Ens parla també dels comentaris d'un corresponal del *Times* al nostre país, en què el periodista augura la nostra presència a Occident, a causa que hem oblidat el trist passat de 13 revolucions i 31 pronunciaments. Segurament aquesta informació li la va facilitar un ibèric, entre mirades làngüides sobre la supremacia del poder civil. El pronunciament, segons el professors Sevilla és: “La

¹⁰³⁴ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 26. Aquestes paraules, comenta Diego Sevilla, les va dirigir el Desitjat en el Purgatori als seus avantpassats. Corresponen a un somni relatat per Aparici i Guijarro. Real Academia de la Historia. Antonio Aparici i Guijarro (València 1815 – Madrid 1872). Fou advocat, escriptor, periodista i diputat. Una de les figures més representatives del carlisme valencià i nacional. En 1843 va fundar la revista *La Restauración* i el diari *El Pensamiento*, va dirigir la revista *La Regeneración* el 1862, totes publicacions del carlisme polític. Membre de l'Acadèmia de la Llengua i de la de Ciències Morals i Polítiques. Va destacar parlamentàriament per la seua oratòria. Pius IX el va rebre el 1870 en audiència privada. Ideològicament va enfrontar-se al liberalisme, la democràcia i especialment al krausisme: sant Tomás d'Aquino és la raó il·luminada per la fe, Frederic Krause és la raó enemiga de la fe. El seu pensament es nodreix també, de Juan Donoso Cortés i Jaime Balmes. Diego Sevilla el cita sovint en els seus escrits. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/7436/antonio-aporisi-y-guijarro>.

¹⁰³⁵ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 27.

¹⁰³⁶ *Ibidem*, p. 27.

intervención del ejército en la política, diría, es la gran tristeza de mi querida patria”¹⁰³⁷. Hi ha una interpretació plebea de la història; creu el professor Sevilla que cal cercar la veritat: “Ni quito ni pongo rey en eso de la supremacia del poder civil, como no alabo ni vitupero a los pronunciados”¹⁰³⁸. Recordada que ell escriu una història política del que va passar, no del que hauria d’haver passat, ni de la bondat o maldat dels fets. Considera que, històricament, les societats fugen del desordre, i observa també que tan bon punt hi ha un buit de poder, s’ompli automàticament. El tèrbol segle XIX espanyol, ens diu, va tenir enfangades jornades, que són comparables, no obstant això, a les d’altres països que aparentment, són model d’estabilitat. Fa un recorregut historiogràfic sobre períodes de crisi i sobre les diferents maneres de pronunciament i situacions semblants, amb la finalitat d’aprofundir, matisar i diferenciar, si cal. Diu que Spengler repara sobre el valor real de les pertorbacions socials, observa també que són minoritaris en totes les societats els temps d’estabilitat. Sorokin comptabilitza per a Anglaterra, entre l’any 656 i el 1921, una pertorbació cada huit anys.

La lluita de caràcter social i altres conflictes durant el segle XIX, ens diu Diego Sevilla, van ser prou habituals al nostre continent. Al Regne Unit es va produir la crema de màquines i la guerra civil amb els irlandesos. Aquest país no era un oasi de pau. Itàlia i Alemanya entre els anys 1820 i 1830 van tenir gran quantitat de conflictes. A França podem parlar de les revolucions franceses: complots legitimistes, la Vendée, 1832, les insurreccions republicanes el 1832 i 1834, distintes revoltes obreres, el 1831 a Lió la més important. Arreplega del diccionari de Rico y Amat, la definició del terme pronunciament:

El Mesías político cuya venida temen unos y esperan otros. Cuando las situaciones se ponen algo turbias no se habla ya de otra cosa que del Mesías del pronunciamiento. [...] Unas veces se presenta por provincias y otras en la corte; generalmente va vestido de militar al principio, pero poco a poco se pone su verdadero traje de paisano.

El Mesías del pronunciamiento se aparece siempre gritando y haciendo fuego, mudando empleados y cobrando contribuciones. En sus ratos de ocio predica sermones sobre los temas de moralidad, justicia y economías. Si logra convencer a sus prosélitos y hace triunfar sus doctrinas, se viste de gala y celebra su triunfo con músicas y comilonas; si no encuentra creyentes y lo vence el gobierno, el Mesías del pronunciamiento muere crucificado. En el primer caso se le llama alzamiento nacional; en el segundo motín o sublevación militar¹⁰³⁹.

¹⁰³⁷ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 27.

¹⁰³⁸ *Ibidem*, p. 27.

¹⁰³⁹ *Ibidem*, p. 29.

En el Codi de Justícia Militar, ens diu el professor Sevilla, el pronunciament està considerat com una de les variants de la sedició. Creu que la definició actual, acadèmicament, està redactada, amb certa lleugeresa: “La sublevación de un jefe del ejército que, prevalido del mando que ejerce, saca sus tropas a la calle, con objeto de cambiar mediante la violencia o la simple amenaza la política del gobierno existente, e incluso derribarlo para sustituirlo por otro generalmente del propio sublevado”¹⁰⁴⁰. Creu que la qüestió és prou més complexa del que pareix, perquè discursivament es produeix la sinonímia entre pronunciament i rebel·lió militar, o que el pronunciament és una mena de gènere de rebel·lió militar. Tot això ens porta a abordar la importància de l’eficàcia de la coacció en els processos subversius.

Teoritzar sobre la revolució, sosté Diego Sevilla, és prou freqüent als nostres temps. En aquest fenomen és fonamental la funció de l’exèrcit com a element conservador o destructor de l’ordre existent. A la Unió Soviètica, l’alçament de marins i soldats va ser fonamental, juntament amb la funció dels comissaris del poble: garants de la idoneïtat revolucionària. Al nostre país, la Milícia Nacional, exèrcit comandat per civils, no fou revolucionari. Manuel Azaña, sabedor de la seua importància, va intentar donar a l’exèrcit caràcter republicà durant el primer bienni. Engels, el teòric clàssic de la revolució marxista, aconsellava la tàctica del cavall de Troia, davant la impossibilitat d’enderrocar el poder dels governs constituïts.

Segons el professor Sevilla, Espanya fou precursora en la qüestió revolucionària. La nostra guerrilla va derrotar l’exèrcit francès, el més organitzat i poderós del seu temps. Durant molt de temps ha estat calumniada i menyspreada aquesta institució nostra. A França s’ha fet servir de manera semblant i està reconegut el seu valor. Inclús s’ha volgut canviar el seu nom pel de partisans. En cròniques espanyoles: “¿Asistimos a un proceso semejante con el pronunciamiento?”¹⁰⁴¹.

En tots els processos revolucionaris, ens diu Diego Sevilla, la creació d’un exèrcit o milícia és recurrent: o bé es crea un exèrcit propi o bé s’apropien l’existent. Hi ha també exèrcits que es distingeixen per la seua politització. Sempre és decisòria la força política: “La fuerza es un elemento precioso en la vida de los pueblos, al menos en los conocidos hasta hoy. De ella no pueden prescindir los gobiernos y esta fuerza se

¹⁰⁴⁰ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 29.

¹⁰⁴¹ *Ibidem*, p. 31.

resuelve siempre en un poder militar”¹⁰⁴². Cal distingir en les relacions entre polítics i militar si són en períodes de pau, guerra o moments revolucionaris. Cosidera, que els exèrcits i les forces de seguretat civils són estructuralment paregudes. L'exèrcit modern es distingeix per la renovació de la base. Les forces de seguretat civils són de base més professional, i més rígida la seua disciplina, i menor la influència del poder civil. Tots aquests assumptes referits a la qüestió militar fan necessari l'estudi amb rigor més acadèmic de la naturalesa del pronunciament, el moment de la seua aparició el segle passat i la gran difusió a Espanya:

Nuestro siglo XIX hizo gala de riqueza lingüística al referirse a los fenómenos eversivos, y la lectura de autores literarios, políticos o comunicados oficiales da la sensación de precisión maravillosa. Asonada, motín, pronunciamiento, alzamiento nacional, huelga, revueltas, sediciones, sublevaciones, parece tienen una precisión científica extraordinaria. Nosotros hemos reducido notablemente las clasificaciones y las palabras. Revolución y todo lo más huelga, si se trata de trastorno social, más que político¹⁰⁴³.

En el procés revolucionari, observa Diego Sevilla diferents moments en la gestació de la subversió: revolució larvada, manifesta, en lluita, i triomfant. Les dates tòpiques al nostre país van ser els anys: 1820, 1840, 1843, 1854, 1856, 1868 i 1874. El fenomen és complex perquè té una estructura diversificada: milícia nacional, burgesia, ajuntaments i exèrcit. La doctrina concordada d'Ortega i Gasset sobre el pronunciament considera aquest fet un mètode d'acció directa dins de la psicologia del particularisme. Una altra de les característiques d'aquest fenomen es produeix quan una classe social o gremi té : “La ilusión intelectual de creer que las demás clases no existen como plenas realidades sociales o, cuando menos, que no merecen existir”¹⁰⁴⁴. Matisa a Ortega i Gasset sobre aquest tancament mental referit a la realitat social, i fa el comentari sobre la quantitat de coronels i generals convençuts de la seua idea: “como lo están los imbéciles y los locos”¹⁰⁴⁵, des d'Espartero al general de Gaulle. Possiblement, ens diu, hauríem d'incloure tots el revolucionaris del món:

¹⁰⁴² Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril* p. 31.

¹⁰⁴³ *Ibidem*, p. 31.

¹⁰⁴⁴ José Ortega y Gasset. Citat per Diego Sevilla en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 37.

¹⁰⁴⁵ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 37.

Un revolucionario está convencido de su idea, y no cuenta con los demás para nada. Hace falta, en ésta como en otras ocasiones, operar muy a la española y coger el toro por los cuernos, que no por el rabo.

El revolucionario no cree en la existencia de los demás; cree “que no merecen existir” y para conseguir su desaparición escoge uno u otro medio, aquel que está más en consonancia, o lo cree él con la circunstancia¹⁰⁴⁶.

El pronunciament, afirma Diego Sevilla, és un moment del procés revolucionari que per una sèrie de circumstàncies va tenir major vigència durant el segle XIX. Els revolucionaris honestos no compten amb els altres després del triomf, i els solapats encobreixen els seus propòsits. El procediment revolucionari marxista, formulat per Lenin, fa ja cinquanta anys, fa el doble joc d'eliminar les classes, que després l'ajudaran en el Front Popular. Sols un insensat, ens diu, pensaria que Hitler fou un vulgar particularista. Tanmateix la seua idea i la del seu grup era prescindir dels altres. Quan es fa l'apreciació que va obtenir milions de vots, aquesta és la qüestió secundària: accedir al poder; la medul·lar: el que es pensa fer amb aquest poder. Convèncer els que prèviament no ho estan no és una tasca prèvia a la revolució, sinó posterior. Azaña, a qui Ortega qualificaria de pronunciat amb jaqueta, deia després d'obtenir el poder: “que se pacifiquen ellos”¹⁰⁴⁷. Diego Sevilla pensa que l'existència política juga amb les paraules amb la seua lògica peculiar. Molt distint a aquest món és l'espai metafísic. No es pot demanar al polític el mateix que al professor, que des de la seua càtedra ha de convèncer els estudiants: “Admitiendo que no haya siempre un prejuicio autoritario en la misión del profesor”¹⁰⁴⁸. Creu que els revolucionaris de totes les èpoques accepten les ajudes que consideren convenients:

Todos se conocen, y si colaboran en destruir el orden existente, es con la secreta de poder degollar, a su turno, al colaborador de los momentos insurreccionales. Nadie engaña a nadie. El que se llama engañado después de la revolución, quiere decir que no tuvo fuerza suficiente para hacer con el amigo lo que éste ha hecho con él. Por flotar en el ambiente, por ser el único motivo que obliga a la acción el hombre de la calle, los pronunciados hablan siempre de libertad, de su libertad, claro es. Nuestros pronunciamientos siempre fueron liberales¹⁰⁴⁹.

Creu també el professor Sevilla que parlar de passivitat popular al nostre país durant el segle XIX no es una afirmació encertada, podria haver-hi desorientació. Però

¹⁰⁴⁶ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 37.

¹⁰⁴⁷ *Ibidem*, p. 38.

¹⁰⁴⁸ *Ibidem*, p. 38.

¹⁰⁴⁹ *Ibidem*, p. 39.

els conspiradors tenien un programa polític i socialment hi havia esperit subversiu:

Visitando los cuerpos de guardia, sobornando sargentos, inflamando los recuerdos de los milicianos, intrigando en los salones... decenas de Avinaretas recorren España. El conjurado, burgués o proletario, aristócrata nuevo o viejo, realista o isabelino, con el sable o con la pluma trabaja incesantemente; es un tipo clavado en medio de nuestra sociedad en el siglo pasado con sus virtudes y defectos¹⁰⁵⁰.

Diego Sevilla cita una de les consideracions d'Ortega y Gasset sobre la política: “es clara en lo que hace, en lo que logra, y es contradictoria cuando se la define”¹⁰⁵¹. També pensa com Ortega, quan afirma que els pronunciats, en secret, pensaven que tots estaven d'acord amb ells. El pronunciament, per al professor Sevilla, és una forma de fer política, i recorda que aquest fenomen mai van ser obra exclusiva de l'exèrcit. En la majoria de les ocasions els polítics van ser els que van buscar els militars.

Per a què el recurs de l'exèrcit?

L'exèrcit isabelí és percebut des del nostre temps, ens diu Diego Sevilla, com a modern. Format majoritàriament per l'element liberal, conseqüència lògica de la victòria sobre el carlisme entre l'any 1830 i el 1840. Com que salvaren la revolució, no van permetre que ningú administrara la seua victòria. El liberalisme: exèrcit i partits van tutelar el tro d'Isabel II. L'exercit va erigir-se també en l'interpret de la constitucionalitat de la monarquia d'Isabel II. El caràcter partidista de l'exèrcit fou nefast. El liberalisme no va saber transformar l'exèrcit en nacional. Llavors el nostre país estava totalment enfrontat: “Dividida la sociedad claramente desde 1833, la libertad del liberalismo tuvo su único y mayor defensor en el ejército”¹⁰⁵². El professor Sevilla recull paraules d'Emilio Castelar el 1869, molt il·lustratives sobre aquesta qüestió: “Su gloria es que se “subleva muchas veces”. A la luz de las leyes positivas quizá sea esto una falta grave, “pero mirada a la luz eterna de conciencia, que bendice a los héroes de la libertad, esas sublevaciones son los grandes jalones que van señalando el progreso”¹⁰⁵³.

¹⁰⁵⁰ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 45.

¹⁰⁵¹ José Ortega y Gasset. Citat per Diego Sevilla en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 45.

¹⁰⁵² Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 48.

¹⁰⁵³ Emilio Castelar y Ripoll. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 48. Real Academia de la Historia. Emilio Castelar Ripoll (Cadis 1832 – San Pedro

Altres de les conseqüències d'aquell tumultuós període, relata Diego Sevilla, fou la presó i l'exili de les persones més compromeses de les faccions derrotades, i l'odi entre contraris. També va ser freqüent la indisciplina a les casernes. Sevilla pensa que els pronunciats, no són una altra cosa que revolucionaris. Tenen un programa utòpic revolucionari, està per veure si és acceptat. Hi ha un moment en el qual la potencial revolució es transforma en acte:

Lo que nuestros revolucionarios llaman “el grito”, no puede separarse tajantemente del ayer y del mañana. No es una víscera puesta sobre la mesa de disección, sino viva y funcionando en un organismo que también está vivo. Creo que la palabra grito es la más expresiva de las conocidas para expresar la incitación a la lucha por el poder, objetivo de toda revolución.

Como la bandera nos habla de la patria, y la imagen de la fe, “el grito” simboliza, graciosa y profundamente una teoría revolucionaria. Y si esto vale para cualquier subversión, no podemos decir que mi interpretación falle en nuestro pasado¹⁰⁵⁴.

El pronunciament és un fenomen patològic, ens diu el professor Sevilla, producte d'una situació social, i no fill d'una determinada casta espanyola. En aquell temps hi hagué una classe dirigent poc responsable, i falta d'unitat social. Mai un fenomen social que es repeteix és fruit del lliure albir d'un home. Aquesta és la biografia, no l'apologia d'aquells fets: “El ejército liberal, hijo del caos, y no su engendrador acudió en ocasiones al asesinato o amordazamiento de su progenitor. Nacido para la revolución liberal, se sintió muchas veces “brazo armado de la patria”¹⁰⁵⁵. Observa Sevilla la complexitat dels nostres pronunciaments: a més de ser primordial l'aspecte polític, són dirigits per civils que volen imposar el funcionament

del Pinatar – Múrcia 1899).Catedràtic d'Història Filosòfica i Crítica d'Espanya a la Universitat de Madrid, periodista, polític i últim president de la Primera República Espanyola. Reconegut per la sua oratòria. Manuel Castelar, el seu pare, hagué d'exiliar-se, després de ser condemnat a mort durant la monarquia de Ferran VII, acusat d'afrancesado. Emilio Castelar representava el liberalisme democràtic. Ideològicament va discrepar amb Francesc Pi i Margall sobre els continguts de la democràcia: més socials o més individuals. La Primera República hagué d'administrar políticament disputes ideològiques, hostilitat de l'Església catòlica, noblesa, part de la burgesia, l'exèrcit, la insurrecció cantonal, la tercera Guerra Carlina, i la Guerra de Cuba. Veure, <http://dbe.rah.es/biografias/11398/emilio-castelar-y-ripoll>.

¹⁰⁵⁴ Diego Sevilla Andrés , *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 43.

¹⁰⁵⁵ *Ibidem*, p. 49.

recte de les institucions, o eliminar la injusta organització política:

Que al perseguir este fin, y triunfar, recibieran sus componentes un trato privilegiado en una consecuencia del triunfo. Sucede lo mismo con cualquier clase o grupo que logra adueñarse del poder o ayudar a otro. Lo que domina es buscar el triunfo de la opinión pública – recta o equivocadamente - , según nosotros decimos.

Acto político, momento revolucionario, el pronunciamiento, “aunque se vista de militar”, lo inician y conducen hombres civiles o militares que actúan como políticos¹⁰⁵⁶.

Milícia Nacional i ajuntament revolucionari

La revolució liberal va sustentar-se, segons el professor Sevilla, en juntes, ajuntaments i Milícia Nacional. En aquestes institucions: “se corporiza el constitucionalismo, por ellos triunfa y domina”¹⁰⁵⁷. Van ser els guardians ideològics entre el 1808 i el 1812. L'exèrcit liberal fou de partit, el poder dels ajuntaments de llavors va ser quasi sobirà. En aquell moment el problema més important no van ser les qüestions polítiques parlamentaries, sinó l'enfrontament armat: guerra i revolució es barrejaren entre el 1808 i el 1840. Quan va acabar la Guerra del Francès, el poder central gairebé no existia. La Guàrdia Reial de Ferran VII, ens diu, la formaven: “Los mozos más bizarros y elegantes de España, casi todos pertenecientes a familias nobles y aristocráticas de la monarquía”¹⁰⁵⁸. Enfront hi havia la Milícia Nacional Liberal. Els poders militars de la monarquia i la revolució no lluitaven contra l'enemic exterior, lluitaven contra un compatriota. A més a més, l'exèrcit llavors no estava consolidat a escala nacional. També hi havia molta indisciplina militar, conseqüència dels nombrosos enfrontaments seculars. Els diputats de les Corts de l'any 1820 ho tenien molt clar: “Se trata de construir la Milicia del modo más propio para la defensa exterior del Estado y la conservación del orden interior”¹⁰⁵⁹.

D'acord amb l'afirmació de Sevilla, la Milícia Nacional, per la seua dependència partidista, des de la seua creació en les Corts de Cadis, fou totalment política i la seua missió primordial: “la defensa de la patria en los casos ordinarios de

¹⁰⁵⁶ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 50.

¹⁰⁵⁷ Dictamen de la Llei constitutiva de l'Exèrcit permanent. Citada per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 53.

¹⁰⁵⁸ *Ibidem*, p. 55.

¹⁰⁵⁹ *Ibidem*, p. 55.

guerra con los enemigos”¹⁰⁶⁰, i a més a més, garantir la puresa constitucional. Fou també l’encarregada de organitzar l’autodefensa individual ciutadana. El seu caràcter correspon a un cos de servei no continu i civil, això el diferencia de l’exèrcit tradicional. També va crear-se una Milícia Provincial. El caràcter de la seua organització jeràrquica fou:

La Milicia será una fuerza desconcentrada, sujeta a los vaivenes políticos de las provincias y los municipios. He aquí un aspecto esencial de la atomización de las fuerzas liberales, seguras de que su poder no estaba centralizado, sino que era centrífugo. Por otro lado la Milicia será el reducto defensivo del liberalismo, de los hombres que tienen interés en conservar el sistema constitucional. La evolución de la Milicia justificará estos propósitos ¹⁰⁶¹.

Diego Sevilla enumera els valors constitucionals, expressats en els jurament formulats pels seus membres: defensa de la religió, conservació de l’ordre interior, guardar i fer guardar la constitució política de la monarquia, fidelitat al rei, compliment de la llei, obeir sense dilació als caps. El comandament de la Milícia corresponia a l’autoritat superior política local. El funcionament operatiu del cos es realitzava mitjançant: “los empleos de oficiales de compañías, sargentos y cabos; se elegían a pluralidad absoluta de votos entre sus individuos”. Considera, que aquesta autonomia local va perjudicar la cohesió nacional: “Pudieron con ella los ayuntamientos convertirse en cantones independientes”¹⁰⁶². La lluita contra els carlins va deixar desprotegides la majoria de les ciutats. El govern no va tenir una força repressiva, substitutiva de l’exèrcit en campanya. Defensant els pobles dels carlistes va adquirir la consciència de la seua importància circumstancial. La Milícia, ens diu, com a única institució armada, va dominar la situació a les ciutats i va fer i desfer al seu antull:

De acuerdo con los ayuntamientos, o frente a ellos, impulsó todas las sublevaciones, todos los pronunciamientos locales que en España hubieron desde 1820 a 1874, si bien el clima de su influencia sufrió crisis insuperables después de julio de 1856.

La Guerra de los Siete Años es su época dorada, como el trienio constitucional de los clubs. Si Espartero llegó al poder en 1840, fue gracias a la labor combinada de los ayuntamientos y las Milicias locales ¹⁰⁶³.

¹⁰⁶⁰ Constitució de Cadis. Citada per Diego Sevilla en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 57.

¹⁰⁶¹ *Ibidem*, p. 58..

¹⁰⁶² *Ibidem*, p. 58.

¹⁰⁶³ *Ibidem*, p. 59.

Quan van tenir el govern les forces polítiques moderades, ens diu Diego Sevilla, van anestesiar el funcionament de la Milícia, i després la van eliminar de la Llei Fonamental. Creu que la creació de la Guàrdia Civil i la supressió de la Milícia tenen gran significació. La nova institució depenia directament del Govern per tal de garantir l'ordre interior. Això va donar-li, a més a més, un sentit nacional. Ens trasllada paraules de Pi i Margall, crítiques amb la Milícia Nacional i el sistema polític de llavors: “El constitucionalismo, conviene desengañarse, ya que no sea la guerra civil continua, es por lo menos, el continuo temor y la continua desconfianza”¹⁰⁶⁴. Progressivament, entre esdeveniments subversius, ens diu Sevilla, la Milícia Nacional va anar perdent prestigi. Quan va gestar-se la Gloriosa l'any 1869, ningú no se'n recordava. En la nova constitució es deia que qualsevol força permanent necessitava estar autoritzada per llei. Els principis del progressisme històric van ser un obstacle per a la governació de l'Estat. La constitucionalització de la Milícia Nacional va desaparèixer amb el triomf de progressisme de Prim, gran estrateg polític. El nostre Estat al segle XIX, pensa Diego Sevilla, no té la força, la implantació nacional, que va tenir per exemple el francès. Quan es parla de dictadura o centralització, s'han de tenir en compte els obstacles existents per a la governació de l'Estat. La Revolució Francesa va arribar de París a les províncies, al nostre país va ser al contrari. Arreplega paraules de Martínez de la Rosa sobre aquesta suposada centralització:

Junta Central significa la Convención, menos una cosa que honró mucho a esta: la Convención estableció el principio de unidad nacional; pero nuestros revolucionarios, en vez de establecer este principio con su federalismo, con sus Juntas, lo que hacen es desgarrar esta monarquía, dejarla impotente para resistir a propios y extraños, cuando la Convención francesa, merced a esa centralización, creó catorce ejércitos y desafió sola el poder de la Europa entera¹⁰⁶⁵.

Observa el professor Sevilla la gran autonomia concedida a diputacions provincials i ajuntaments del període. Tanmateix, ens diu, no van tenir un finançament econòmic suficient. La desamortització va perjudicar la independència municipal: sense la hisenda necessària, no van poder acomplir els objectius compromesos. La Llei municipal del 1823, ens diu, donava una àmplia magistratura de poder polític als

¹⁰⁶⁴ Francesc Pi i Margall. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 63.

¹⁰⁶⁵ Francisco Martínez de la Rosa. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 66.

municipis: “verdadera tentación para espíritus aventureros e irresponsables. Me refiero al alcalde”¹⁰⁶⁶. El progressisme durant el regnat de Isabel II va assolir el poder molt poques vegades. Els seus dirigents van fer una mala oposició, per doctrina o incapacitat política. Les Corts Constituents de l’any 1869 va possibilitar al rei, o a les Corts, actuar contra l’extralimitació municipal, si atacava l’interès general. Juntament amb Balmes, Sevilla creu que l’anarquia municipal fóra sols producte de l’actuació política del progressisme, malgrat que va aprofitar-se d’aquesta situació i la va fomentar.

Revolució burgesa

El professor Sevilla, ens transcriu paraules de Alcalá Galiano del 1844 en què s’observa la feblesa de la revolució burgesa: no haver pogut enderrocar el poder social monàrquic i aristocràtic. Alhora es posa de manifest el coneixement, la importància i la influència des esdeveniments polítics i constitucionals a Anglaterra i França:

La bondad de la Constitución inglesa consiste principalmente en lo que he dicho, en que la existencia del poder social está fielmente representada en su Código Político. ¿Y es este nuestro estado señores? Me acuerdo que cuando se celebraban nuestras sesiones en otro paraje, abolido ya el Estatuto y establecida ya la Constitución presente y concurría a ellas por tener el honor de ser diputado, no podía menos que dirigir mí vista a la casa de un gran potentado, cuya familia casi iguala a la de nuestros reyes [...].

¿Qué sociedad es ésta, decía yo, donde nosotros somos el poder político y el poder social reside allí todavía? Al menos en Francia, señores, se empezó por destruir toda la sociedad; todas las eminencias se hicieron polvo y con esos escombros se amasó un poder nuevo; pero ¿Estamos nosotros en el mismo caso siquiera? Nosotros dejamos el poder social y creamos un poder ilusorio; eso no puede ser¹⁰⁶⁷.

Segons Sevilla, els poders que no va eliminar la revolució burgesa van buscar la revenja. D’altra banda, una nova burgesia catalana, gaditana i valenciana va anar augmentant en riquesa i poder polític: tutelant la monarquia. La burgesia caurà quan arribe el seu torn: “Dejaré constancia de que la última batalla se inició el 6 de octubre en las Ramblas de Barcelona y llegó a su clímax cuando Azaña subió a la presidencia de la República en mayo del 1936”¹⁰⁶⁸. Sense la qüestió successòria, Diego Sevilla creu que la revolució haguera esclatat de manera semblant. França i Itàlia no tenien aquest assumpte i van tenir confrontació civil abans del 1870. Hi va haver, en ambdós països,

¹⁰⁶⁶ Diego Sevilla Andrés , *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 72.

¹⁰⁶⁷ Antonio Alcalá Galiano. Citat per Diego Sevilla en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 77.

¹⁰⁶⁸ Diego Sevilla Andrés , *Del 19 de marzo al 14 de abril*, 79.

una guerra civil latent, o manifesta, fins que va configurar-se un poder nacional acceptat. Pi i Margall, ja fa un segle, i més recentment Carl Schmitt, parlen de la substitució de la guerra civil al carrer per la guerra civil parlamentària. La guerra civil estava en l'horitzó europeu des del 1789, va tenir caràcter revolucionari, amb més, menys o sense gens de sang. L'aparició de les classes mitjanes al nostre país, ens diu, es va veure reforçada amb la promulgació de l'Estatut Reial¹⁰⁶⁹ el 1834. Des de llavors, aquest grup social vol desfer-se de qualsevol que vullga compartir la governació de l'Estat:

No son nuestras clases medias de hoy; grano de trigo entre las dos enormes muelas del proletariado y el capitalismo – prestos a unirse, no lo olvidemos -, sino las que nacían hace más de un siglo, pletóricas de ambición dispuestas al ataque, a la conquista de posiciones económicas y políticas. Las clases medias monopolizan la política española durante casi un siglo. La incipiente y luego próspera burguesía se abre paso y cuando llega la riqueza suficiente busca un título con que dorar su potencia financiera¹⁰⁷⁰.

La desamortització, segons Sevilla, va servir per a llevar poder als enemics del sistema. De manera semblant, ens diu, ho va fer Manuel Azaña amb els que van ser obstacle per al interessos de la Segona República, quan va defensar la confiscació de béns el 10 d'agost durant les Corts Constituents: “Queremos hacer una obra de defensa de la República contra unes gentes que se han hecho indignas de ser respetadas en sus derechos, tal como hasta ahora los han venido ejerciendo, y a los cuales el gobierno, con la colaboración de las Cortes, quiere reducirlos, si es posible, a la impotència”¹⁰⁷¹.

Els partits

Maurici Duverger, creu el professor Sevilla, ha donat a la ciència política una gran aportació en l'anàlisi d'aquestes organitzacions socials: “No amenaza a la democracia, el régimen de partidos, sino la forma militar, religiosa y totalitaria que a

¹⁰⁶⁹ Real Academia Española, “Estatut Reial”. Promulgat el 10 d'abril de 1834, durant la regència de Maria Cristina: preeminència de la monarquia en la governació de la nació, sufragi censatari. Malgrat aquestes limitacions, va suposar el pas de monarquia absoluta a constitucional. Veure, <http://www.dj.rae.es/lema/estatuto-real>.

¹⁰⁷⁰ Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 86.

¹⁰⁷¹ Manuel Azaña. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 89.

veces revisten”¹⁰⁷². Pensa que hi ha vegades, que pot haver-hi incompatibilitat entre democràcia i govern de partits. Considera que a Espanya no hi ha hagut mai normalitat partidista. Duverger considera que fins l’any 1850, no va haver-hi partits amb configuració moderna, exceptuant els Estats Units. Ens trasllada la informació reproduïda en un diari nacional, procedent d’un periòdic anglès, en què parla sobre les formacions polítiques espanyoles d’aleshores: “El partido innovador o liberal; el antiguo o servil; los terroristas que todo quieren llevarlo a sangre y fuego y, frente a ellos los moderados. El partido de la regencia, frente al de las Cortes, y el que forman la alta nobleza, clero e Inquisición”¹⁰⁷³. L’article comenta la necessitat de pensar en l’interès general i callar el ressentiment per poder tenir un futur favorable.

En les Corts de Cadis, ens diu Diego Sevilla, hi havia dos grups polítics diferenciats, i un altre de territorial, configurat a l’estil del famós club bretó. Els liberals van dividir-se en el Trienni. El partit democràtic¹⁰⁷⁴, escissió del progressisme, va irrompre el 1847. Llavors els moderats estaven dividits també. Republicanisme i carlisme aleshores eren forces extraparlamentàries. Sixto Cámara, en un article periodístic, parla de les agrupacions socialistes pel 1856. Aquesta primerenca aparició de partits va portar lògicament la seua crítica. En els llibres, fullets, articles i discursos de llavors condemnen el règim de partits, fins i tot Pi i Margall fa una refutació hegeliana. Ribot i Fonserré el 1854 sosté que tan cert és que els mals governs dissolen els partits, com que el partits són el motiu que hi haja mals governs: “La disolución es una consecuencia natural de los partidos, como la muerte es consecuencia natural de la vida”¹⁰⁷⁵. Consideracions aquestes tractades també per Ortega y Gasset i la crítica marxista. Dels fets esmentats sobre el règim de partits, pensa el professor Sevilla, és fàcil deduir que: “somos enemigos por naturaleza de este sistema”¹⁰⁷⁶. Això no ha de preocupar-nos en aquest moment, ara tothom es preocupa de justificar l’especial

¹⁰⁷² Maurici Duverger. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 111.

¹⁰⁷³ Maurici Duverger. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 112.

¹⁰⁷⁴ Baralt i Fernández Cuesta. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 112.

¹⁰⁷⁵ Ribot i Fonserre. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 112.

¹⁰⁷⁶ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 113.

democràcia de la Unió Soviètica, i fa abstracció dels comunistes que la defensen. Duverger, ens diu, fa distinció precisa entre estat totalitari i estat monopartidista, amb la finalitat de diferenciar el funcionament de les institucions. Els partit polític al nostre país, és la tesi de Sevilla, des del seu naixement: “ni han gozado de prestigio popular, ni de afecto en los gobernantes, ni lo han defendido los teóricos del XIX español”¹⁰⁷⁷. Molt destacat fou també el paper coactiu de l’opinió pública. El falsejament del sistema partidista, la corrupció del sufragi i el caciquisme van arruïnar les possibilitats nacionals durant el desgraciat segle XIX. Però fenòmens semblants van donar-se alhora a Europa i a l’Amèrica del Nord:

Ostrogorski ha concedido gran importancia a la corrupción en el origen y formación de los partidos políticos ingleses. Guizot en Francia, Giolitti en Italia, Tammany Hall en Norteamérica [...] nos liberan a los españoles de la peculiaridad tantas veces aireada.

El taifismo político, las capillitas que desvirtuaron y deshicieron los grandes partidos, tienen su versión en la Europa de la posguerra de 1919 y, según Duverger, persisten en la de 1951, hasta el punto de que estima pertenecen a la tradición más general¹⁰⁷⁸.

Repassant la inestabilitat del segle XIX i el seu component revolucionari, Diego Sevilla pensa en les lògiques conseqüències: hui parlem de termidor i els nostres avis el denominaven reacció. Després de la maror revolucionària, que destrueix els vincles amb l’antiga societat, més prompte o més tard arriba un poder fortíssim, dictatorial:

Su fatal llegada depende de la resistencia social al desorden, de la supervivencia de un principio unificador que recoja el deseo de todos o de una fuerte mayoría, aunque en ocasiones parezca el de un grupo que es fiel intérprete de un anhelo común¹⁰⁷⁹.

Cuando se han roto los hilos de seda de la tradición, los hombres necesitan las cadenas de oro de la dictadura¹⁰⁸⁰.

¿Por qué el antipartidista siglo XIX no superó las dificultades deparándonos una vida más cómoda? ¿Por qué Ortega no satisfizo su honrado anhelo, tan limpiamente propugnado en 1930? No contestaré la pareja de interrogantes, y bien sabe Dios que no es por no haber meditado sobre las respuestas. No es hoy cuando interesa denunciarlas¹⁰⁸¹. [...] Convendría pensar si una de las tragedias del pasado español no fue el no haber hallado un verdadero conductor, a quien los españoles y el tiempo proporcionarían un crédito de paciencia para edificar con más garbo y seguridad el albergue para sus nietos¹⁰⁸².

¹⁰⁷⁷ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 114.

¹⁰⁷⁸ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 117.

¹⁰⁷⁹ *Ibidem*, p. 126.

¹⁰⁸⁰ Ferrero. Citat per Diego Sevilla Andrés en, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 127.

¹⁰⁸¹ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 136.

¹⁰⁸² *Ibidem*, p. 119.

El 14 d'abril de 1931

Durant uns quants mesos, Julián Besteiro, comenta el professor Sevilla, fou l'àrbitre suprem de la República i un magnífic col·laborador en l'ombra de Manuel Azaña. Jugant al seu favor: "Su aire intelectual, esa adoración con que en España se suele compensar a los catedráticos, la negativa de otras justas satisfacciones, el porte ligeramente británico, todo se conjugó en beneficio de su autoridad"¹⁰⁸³. Una vegada fou designat president de Govern Manuel Azaña, ens diu, la seua gestió política fou molt limitada, destinada solament a l'elecció del cap del govern. Rememorant aquells dies, descriu aquells moments i la manera de comportar-se del president de la Segona República:

A partir de entonces ya no cuenta para nada, pero él, no se inmuta. Quizás siga pensando que todos se equivocan y España marcha mal porque no siguieron sus mandatos. Pero el hombre frío, de quien se cuenta fumaba un cigarrillo en el Ministerio de la Guerra en los sucesos del 10 de agosto, cuando los españoles se asesinan, cerca de él en Barcelona, se dedica a escribir especulaciones filosóficas y literarias. Su acierto en el diagnóstico del momento no le dio fuerza para intentar algo más eficaz, en defensa de la Constitución de la República, que unos estudios literarios¹⁰⁸⁴.

El fracàs de la Segona República, pensa Diego Sevilla, és responsabilitat sobretot de Manuel Azaña i del seu partit. La conjunció del 12 d'abril va tenir una dialèctica interna de discòrdia i enfrontament. La República va nàixer d'un moviment revolucionari que quan ocupa el poder va ser molt intransigent. Va ser una coalició anti, amb poca homogeneïtat: Lerroux, espanyolista; Macià, separatista; Azaña, intel·lectual burgès; Largo Caballero, marxista amb mentalitat proletària; i una àmplia diversitat intel·lectual, que incloïa des d'Ortega i Gasset fins a Albornoz. L'essència republicana, ens diu, la representava el partit de Manuel Azaña. Aquest va buscar la col·laboració errada, només va trobar enfrontament radical i la República va enfonsar-se per problemes interns, no externs. L'espectacle d'Espanya pel mes de maig de 1936 fou la visualització d'aquesta guerra de tots contra tots. Llavors els homes del 14 d'abril signaren una treva breu:

¹⁰⁸³ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 191.

¹⁰⁸⁴ *Ibidem*, pp. 203-204.

El 18 de julio fue producto de la presencia de un adversario doblemente peligroso. Aquellas llamadas a la colaboración de Mola y Franco, en los primeros días del Alzamiento explican muchas cosas, aunque todavía se advierte en la apelación ese gesto despectivo para con el adversario que condiciona todos los movimientos del régimen. ¿Cómo pudieron pensar los hombres del bienio que el 18 de julio era una jornada electoral de la que podría salir un Gobierno de concentración? Sólo creyendo que fuera de su reducto no existía nada, se puede comprender la obcecada postura¹⁰⁸⁵.

Enquadrar la República socialitzant del 1931, ens diu el professor Sevilla, amb Manuel Azaña al front, en el mateix lloc que els continuadors de Muñoz Torrero, Argüelles, el Marqués d'Albaida, Rivero, Sagasta i Narváez, pot parèixer absurd. Tanmateix, tots ells volien rectificar la història d'Espanya, com la República d'Azaña, en això son prou semblants:

El último acto de la revolución constitucionalista de España se inició el 14 de abril – consecuencia del 12 – para terminar sangrientamente el 18 de julio. Desde la última fecha, ninguna de las fuerzas en presencia defienden el pasado, llámese monarquía de la Constitución del 76, o República del 31. Me refiero a las fuerzas con probabilidad de éxito, pues no excluyo la existencia de nostálgicos del pasado. [...] El constitucionalismo liberal es una cadena cuyo primer eslabón se forja el 19 de marzo de 1808, y el último se rompe el 18 de julio¹⁰⁸⁶.

“La personalización del poder político” (1964)

Decadència del sistema democràtic en el XIX.

En aquest assaig ¹⁰⁸⁷, publicat per l'Escola Social de València, per l'abril del 1964, el professor Sevilla, en les notes finals, indica la gènesi d'aquest escrit: pertany a la denominada lliçó mestra, inclosa en la seua oposició a la Càtedra de Dret Polític de la Universitat de València. En aquest document reflexiona sobre poder personal, autocràcia i democràcia amb gran rapidesa en el fons de la qüestió. La dictadura és, per a ell, una forma de poder unipersonal, intel·ligible, i insòlit: “que no puede sucederse ni establecer una continuidad dictatorial, sino otra de género distinto”¹⁰⁸⁸.

¹⁰⁸⁵ Diego Sevilla Andrés, *Del 19 de marzo al 14 de abril*, p. 204.

¹⁰⁸⁶ *Ibidem*, p. 177.

¹⁰⁸⁷ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, *Escuela Social de Valencia, Quaderns IX*, (1964).

¹⁰⁸⁸ *Ibidem*, p. 7.

Altres idees importants exposades pel professor Sevilla són: la concentració de poder al món, la personalització d'aquest, del cabdillatge, de l'enigma de l'obediència i la corrupció. Ens alerta també sobre l'excés de democràcia, de la tirania i sobre la crisi del parlamentarisme liberal. Altres qüestions tractades són habituals en els seus assajos: legalitat i legitimitat, ordre, excepció, revolució, distints tipus de dictadures, constitucions i feixisme. Tracta tot tipus d'autors, com sempre, però demostrant en la seua reflexió les bondats del franquisme i de Donoso Cortés i Carl Schmitt.

Walter Bagehot –economista i polític anglès del XIX autor d'un conegut treball sobre la Constitució britànica-, ens diu Sevilla, donava a monarquia i dictadura alguns trets en comú: prestigi i força. La diferència més destacada, entre ambdues formes de governar és la falta de continuïtat. També creu que en l'origen de la majoria de les monarquies hi ha trets de cabdillatge dictatorial.

Pensa Diego Sevilla que en el seu temps està produint-se una concentració de poder universal des de 1914. No es refereix sols al període de les dictadures d'entreguerres, sinó en la primacia que van adquirint els poder executius. Li crida l'atenció la particularitat del presidencialisme nord-americà. Entre les causes que han produït aquest rumb, hi ha el fracàs del parlamentarisme vuitcentista, el desenvolupament del capitalisme i els esdeveniments de la Comuna, que van canviar la tendència doctrinal marxista. Fa servir els arguments del difòs treball de François Gaucher en *La crisis de la democracia en un mundo en mutación*, per explicar aquesta problemàtica de les democràcies europees:

El rasgo sobresaliente de la historia de Europa desde 1920 hasta 1939 es la decadencia de los regímenes que se inspiraban en la ideología democrática del siglo XIX y el florecer de regímenes autoritarios y sociales. No ha de ilusionarnos a este respecto la vuelta a los juegos democráticos en los grandes países europeos comprometidos en la Segunda Guerra Mundial. En el transcurso de esa guerra civil, que fue en Europa la segunda conflagración, tres grandes partidos habían tomado posiciones [...] En cada uno de los países beligerantes: uno al lado de los anglosajones, otro al lado de la Rusia soviética, mientras que un tercero quería convertir a Europa en una federación de Estados nacionales y sociales. Los partidos de la democracia clásica han triunfado allí donde la coalición que apoyaban ha extendido su protectorado. Pero las causas de la crisis de democracia inorgánica, no por ello han quedado suprimidas¹⁰⁸⁹.

Coincideix el professor Sevilla amb Calvo Serer quan interpreta la victòria del 1945 com el triomf de les democràcies sobre els països totalitaris com a plantejament

¹⁰⁸⁹ Diego Sevilla Andrés, "La personalización del poder político", p. 8.

erroni. El creixement de poder mencionat, ens diu, té una finalitat tècnica, tal com exposa Bertrand de Jouvenel, a més a més, la possessió dels mitjans de control i difusió. En l'actualitat, com més feble és un poder, alhora és més opressor. També utilitza a la seua manra els posicionaments de Duverger, que vol entendre com a bastant semblants, perquè –dirà Duverger- la planificació exigeix governs forts.

Executius forts no dictatorials

Per totes les raons explicades, Diego Sevilla sosté la necessitat d'executius forts, que no significa dictatorials. La dictadura, ens diu, és d'origen violent, anormal, rígidament personalitzada, i amb finalitat extraordinària. Creu que les dictadures comissàries o constitucionals no són realment dictadures, però ajuden a comprendre trets de les modernes. Fa un recorregut històric, cita la dictadura romana, tractada per Tomás Bruno, i el liberalisme, que en moments de crisi, instintivament concentra el poder, observació que li pareix il·lusòria. Creu que parlar de dictadura de classe és un mite, perquè sempre hi ha algú que la dirigeix.

La dictadura moderna, segons el professor Sevilla, creu que és un instrument creador d'ordre: “pretende remover obstáculos insalvables, o difícilmente eliminables, por eso la igualdad jurídica es incompatible con la situación dictatorial¹⁰⁹⁰”. Hi ha una concurrència de factors en l'actualitat, que coadjuven a la formació d'aquest nou fenomen contemporani que es denomina personalització de poder, i que busca una nova legitimitat. Ajuden a explicar aquesta nova situació, la pèrdua de confiança en el constitucionalisme i les creences arrelades de l'ordre anterior. Desconfiança que es trasllada també a l'espai polític. Per això, les masses dipositen la confiança en un home i el seu poder exercit en tota la seua extensió. Diego Sevilla considera imprescindible, revisar els precedents de l'antiga Grècia per a parlar sobre totes aquestes qüestions. La tirania, ens diu, apareix ja 600 anys abans de C., és una concepció política intermèdia entre el patriarcat i la demagògia democràtica. Aprofita arguments de W. Jaeger per a afirmar que l'excés de democràcia acaba en tirania:

Pues que el padre – dije – se acostumbra a hacerse igual al hijo y a temer a los hijos, y el hijo a hacerse igual al padre y a no respetar ni temer a sus progenitores a fin de ser enteramente libres; y el meteco se iguala al ciudadano, y el ciudadano al meteco y el

¹⁰⁹⁰ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 9.

forastero, ni más ni menos. [...] los jóvenes se equiparan a los mayores y rivalizan con ellos de palabra y de obra, y los ancianos condescendiendo con los jóvenes se hinchan de buen humor y jocosidad, imitando a los muchachos, para no parecerles agrios ni despóticos.

[...] La demasiada libertad, parece, pues, que no termina en otra cosa, sino en un exceso de esclavitud, lo mismo para el particular que para la ciudad.¹⁰⁹¹.

La dictadura, ens diu el professor Sevilla, sempre és originàriament il·legal, però pot ser o no, il·legítima. Per abordar aquesta qüestió, l'ordre és sempre el concepte previ. Per a Jesús Fueyo, ens diu, la legalitat i legitimitat en el cas de la dictadura s'ha de considerar que aquesta consolida un 'ordre en autoritat', posat en perill per la producció de normes, i que està perdent el seu significat:

Si la razón última de la validez de un ordenamiento positivo es el principio de conservación de una comunidad de vida, la razón última de la legitimidad de un poder está en el grado en que su propia constitución incorpora la entidad de esa comunidad como tipo del "ser en común". La constitución legítima de un "pueblo "político" puede definirse como la "protoforma" de su propio ser en constante creación histórica¹⁰⁹².

Sevilla repassa els diferents trets dictatorials: violència, arbitrarietat, absència de parlamentarisme, autoritat il·limitada; òrgan extraordinari, segons Biscaretti de Ruffia; poder extraconstitucional per a Bonaudi; Leibholz pensa que pot combinar-se amb la democràcia si té suport, quan la majoria s'alça en contra d'un enemic determinat. Sobre aquesta última qüestió fa un comentari amb la possibilitat que: "una democracia que quiere hacer penetrar en todos los dominios de la vida una cierta ideología no puede

¹⁰⁹¹ W. Jaeguer, *Paideia*, Mèxic, 1946, p. 249. Citat en , "La personalización del poder político", p. 9.

¹⁰⁹² Jesús Fueyo Álvarez, "Legitimidad, validez y eficacia. La significación jurídica y política del sistema de producción de normas", *RAP*, núm 6, p.37. Citat en , "La personalización del poder político", p.10. Real Academia de la Historia. Jesús Fueyo Álvarez (Melilla 1922 – Madrid 1993). De família vinculada a l'exercit, i de formació acadèmica jurídica, aquest intel·lectual falangista, per la seua edat, va col·laborar molt activament amb el règim del tardofranquisme fins a la Transició: lletrat del Consell d'Estat el 1947; catedràtic de Dret Polític, el 1955; director del Instituto de Estudios Políticos el 1962; conseller nacional del Moviment el 1967; membre de la Real Academia de Ciencias Morales el 1981. Obres: *La vuelta de los Budas*: ficció sobre el pensament polític (1974), *La época insegura*, *Esquema de la subversión en nuestro tiempo*, *Pueblo y Estado*, *Desarrollo político y orden constitucional*, *La mentalidad moderna*, *Humanismo cristiano y humanismo marxista*. Veure, <http://www.dbe.rah.es/biografias/224476/jesus-florentino-fueyo-alvarez>.

evitar la adopció, al menys provisional, de mesures dictatorials contra grups determinats”¹⁰⁹³. Comenta l’article de José Luis Sampedro en la *Revista de Occidente* “Desarrollo económico y actitud política”¹⁰⁹⁴, en el que remarca la necessitat de canvi polític previ per a fer qualsevol altre canvi de desenvolupament econòmic. Plantejament que subscriu el professor Sevilla i al qual afegeix un qualificatiu: dirigit. També parla del recent monogràfic de la *Revista Internacional de Sociología*¹⁰⁹⁵, dedicat a la realitat espanyola, i li crida l’atenció la demanda del professor Estapé en el sentit que l’Estat espanyol afavorisca dues de les seues regions. Això, ens diu, sembla la nova versió del colonialisme.

Carl Schmitt i Bodino: dictadura comissarial i sobirana

També el professor Sevilla qualifica de brillant l’estudi de Carl Schmitt sobre aquests tipus de conceptes, especialment els referits a Bodino i a la dictadura comissarial, contraposada a dictadura sobirana. La primera salva la constitució, l’altra l’ataca directament buscant-ne la destrucció. La finalitat buscada en aplicar la dictadura comissarial és restablir únicament la normalitat anterior. Schmitt destaca l’apreciació de Bodino sobre la dictadura comissarial: no es pot denominar sobirà al comissari. De la mateixa manera, mentre hi ha monarca, no es pot denominar dictador a qui exerceix els poders excepcionals, que sense la presència del rei serien sobirans.

Mentre que el monarca conserva la facultat de la revocació, si hi ha una dictadura, la responsabilitat és seua. Per això, ens diu, tenia certa lògica fer responsable a Alfons XIII, de la denominada dictadura de Primo de Rivera. Amb plantejaments semblats pensa que no són dictadures si un monarca constitucional les estableix: “No creo -dijo- en las dictaduras que establece una Constitución. La diferencia se ha podido advertir no sólo de derecho sino también de hecho en el proceso de los regímenes

¹⁰⁹³ G. Leibholz, “La nature et les formes de la démocratie”, A., ph. du Droit, et de la s. J., 1936, núm., 3-4, p. 135. Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 10.

¹⁰⁹⁴ José Luis Sampedro, “Desarrollo económico y actitud política”, *Revista de Occidente*, 5, (1964), p. 230. Citat, en les notes de Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”

¹⁰⁹⁵ *Revista Internacional de Sociología*, 83-84, (1964), p. 543. Citada en Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 10.

fascista y nazi. [...] La constitucionalidad del encargo de poder y la dimisión a Mussolini y Primo de Rivera es innegable”¹⁰⁹⁶. Hi ha dos exemples que expliquen molt bé, ens diu Diego Sevilla, el tipus de dictadura comissarial i el de la sobirana: la Constitució de Weimar i la francesa del 1958. Aquesta, en l’article 48, defensa amb criteris semblants el pensament de Rousseau i Montesquieu, exigint al president de la República sotmetiment al Parlament. La dictadura comissarial de Shcmitt té algunes de les característiques citades, però minoritàries en la majoria des sistemes constitucionals coneguts. Un altre dels moments de la història, com va observar Friedrich en *Teoria y realidad en la organización constitucional democrática* (1946), en què es va veure molt nítidament l’esmentada concentració de poder, fou quan es va dissoldre l’ordre medieval. En aquest tipus de context, ens diu Sevilla, també pot ajudar de vegades a salvar sistemes democràtics en moments de crisi. Comenta alguns trets del poder, citant Ramiro de Maeztu: “El poder social no surge de la nada sino de una privación que de su propio poder hacen los demás hombres en beneficio de la persona que va a ejercitar el poder social. Cada uno de los poderes sociales es el resultado de una renuncia, de un sacrificio de los demás hombres”¹⁰⁹⁷.

Concentració de poder i excepció

En l’assaig, el professor Sevilla, ens ofereix un paral·lelisme entre concentració de poder i dictadura, emmarcant-lo, a més a més, en l’àmbit de la crisi del constitucionalisme liberal. Ens explica els motius del fracàs del liberalisme. El règim liberal burgès, amb l’esdeveniment de noves situacions polítiques i socials, va experimentar atacs irrefrenables contra el seu ordre constitucional. Com que la constitució no va poder resoldre els problemes, es va produir la seua ruïna. La suspensió de l’ordre va desprestigiar llavors el constitucionalisme. Concentració i excepció aniran sent vistes amb més normalitat pels fets anteriorment comentats: “La excepcionalidad que se va a admitir democráticamente, crea una nueva conciencia favorable al sistema’

¹⁰⁹⁶ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, (1964), p.11

¹⁰⁹⁷ Ramiro de Maeztu y Whitney, *La crisis del humanismo*, Barcelona, p. 58. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p.12.

[dictatorial]¹⁰⁹⁸. Pensar que la democràcia és sinònim d'executiu feble, ens diu, és una observació molt lleugera, i s'enfronta amb la reflexió de Locke i Montesquieu sobre aquesta qüestió. L'acció política genera concentració de poder, ens diu Sevilla. I planteja, doncs, que un jurista tan rigorós com Raimond Carré¹⁰⁹⁹ creu que no se li dóna més poder al president de la República en encarregar-li les reglamentacions. Per això, l'acció de govern pot desenvolupar-se: “Fuera del orden jurídico en vigor y de la legalidad¹¹⁰⁰. El professor Sevilla repassa els avantatges de la concentració de poder: la legislació de guerra afavoreix la supremacia del poder executiu, la doctrina de la necessitat fa furor a Europa. La societat contemporània industrial produeix cada vegada més conflictes més violents i prolongats. Com és va veure a França en la vaga de 1910, Arístides Briand va militaritzar els treballadors ferroviaris; de manera semblant ho va fer a Espanya el 1911 José Canalejas. Els esdeveniments comentats, ens diu, eren un trencament de la legalitat. També va col·laborar en aquest sentit (executiu fort i sistema democràtic) la difusió del pensament nord-americà.

Finer: presidencialisme nord-americà

Diego Sevilla exposa les valoracions de Finer en *Teoría i practica del Gobierno moderno* (1962), sobre la funció del cap de govern: “La presidencia vale tanto como la persona que la sirve”¹¹⁰¹. Comenta, a més, els plantejaments de Corwin exposats en *El poder ejecutivo* (1959), sobre la figura presidencial, d'acord amb el dret i la teoria

¹⁰⁹⁸ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p.12. Sevilla, comparteix aquesta argumentació exposada per A. Tardieu, *La révolution a refaire*, París, 1936.

¹⁰⁹⁹ Raymond Carré de Malberg, *Contribution a la théorie générale de l'Etat*, París, 1920, p. 594. Citat per Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p.13. Raymond Carré de Malberg (Estrasburg (1861 – 1935). Fou un jurista constitucionalista, formalista i positivista. Considerava el parlament com el centre del poder polític. El seu pensament va estar influït per la Constitució de Weimar. Obres: *Contribution a la théorie générale de l'Etat, La Loi, expression de la volonté Générale* (1931). Veure, http://fcede.es>autor>_detalle Raymond Carré de Malberg.

¹¹⁰⁰ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político“, Escuela Social de Valencia, *Quaderns IX*, (1964), p.13.

¹¹⁰¹ H. Finer, *Teoría y práctica del Gobierno moderno*, Madrid, 1964, p. 814. Citat per Diego Sevilla, p.13.

constitucional:

Aceptación social de la idea de que el gobierno debería ser activo y reformista antes que simple protector del orden establecido de las cosas; derrumbe del principio de federalismo dual en el campo de las facultades legislativas del Congreso; derrumbe del principio de separación de poderes como definición de la relación entre el presidente y el Congreso en la confección de las leyes; derrumbe del principio de que la Legislatura no puede delegar sus poderes; y impacto de las dos guerras mundiales sobre el poder del presidente como comandante en jefe y órgano de las relaciones exteriores y sobre el rol vastamente ampliado de los Estados Unidos en el área internacional¹¹⁰².

El professor Sevilla cita les observacions d'Amendt, referides al fet que, amb la finalitat de preservar la Constitució dels Estats Units, s'ha redefinit contínuament el poder presidencial d'aquest país, tot adaptant-se als problemes nacionals i internacionals, i s'ha reforçat la concentració de poder. Tota aquesta situació contrasta amb l'evolució política a Europa: ni des del parlamentarisme, ni tampoc des de les solucions dictatorials no van saber crear una nova legalitat. Ens diu que el judici sobre les dictadures és un assumpte de difícil comprensió per la manca de serenitat científica, i quan es tracta de les feixistes, són tractades amb falta de responsabilitat. Un comunista polonès, conegut pel pseudònim de Stawar, tracta aquesta qüestió més acuradament, i distingeix amb precisió entre *Bonapartisme et fascisme*¹¹⁰³ (1960), entre quadres i massa social, monopoli polític per la centralització i l'eliminació de tota oposició política, tret fonamental del feixisme:

La fuerza que permite al régimen fascista alcanzar un monopolio político pleno, proviene de su base política de masas. Es aquí donde encontramos la más grande diferencia entre los dos géneros de régimen. La existencia de cuadros numerosos estrictamente organizados y coherentes da al fascismo la posibilidad de penetrar mucho más profundamente en la vida social. [...] disciplina estricta, sin pedirles su opinión sobre este asunto, como no se pide la opinión del hombre que se incorpora al servicio militar¹¹⁰⁴.

És freqüent, ens diu Diego Sevilla, escoltar apel·lacions justificant el diàleg amb l'adversari comunista i amb països i règims totalitaris en el sentit més tradicional: “no se comprenden las actitudes agresivas hacia otros ya desaparecidos, y menos aún la

¹¹⁰² E. S. Corwin, *El poder ejecutivo. Función y poderes (1787-1957)*, Buenos Aires, 1959, p. 354-358. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político“, p. 14.

¹¹⁰³ A. Stawar, “Bonapartime et fascisme“, en *Libres essais marxistes*, París, 1960, p. 23-26.

¹¹⁰⁴ *Ibidem*, p.14.

ausència de diàleg honesto que con ellos se tuvo”¹¹⁰⁵. D’altra banda, qualifica d’infantilisme científic, de vegades, i d’altres de covardia intel·lectual, quan Barbu en *Psicología de la democracia i de la dictadura*¹¹⁰⁶ i molts altres, parlen de la sensació frustrant en la societat alemanya per l’arribada del nazisme. No creu el professor Sevilla, en la frustració *a nativitate* d’aquest poble, i considera que alguna cosa va fer, o deixà de complir el règim anterior perquè se sentiren frustrats els milions de persones que van seguir Hitler. D’aquesta qüestió no es parla en l’actualitat, ens diu.

Referint-se a les dictadures, Diego Sevilla pensa que fou Francesc Cambó, un dels primers a tractar la qüestió allà pel 1926. El polític català va posar-hi per primera vegada objectivitat i mesura. Llavors aquest fenomen no estava tan generalitzat com ara. La crítica que fa Cambó del liberalisme burgès i del parlamentarisme està en consonància amb la tònica general sobre aquest assumpte. Quan parla de la dictadura diu que Cambó fa una veritable nova aportació a la qüestió. Destaca la manera com han arribat: “La inmensa mayoría de las dictaduras se han instaurado, ahora y siempre en medio del tumulto del entusiasmo de la masa”¹¹⁰⁷. La originalitat de Francesc Cambó és mostrar el procés de despolitització. En les dictadures la gent valuosa pot accedir al món dels negocis, no necessiten ser càrrec públic per a triomfar: “De ahí que persistan las dictaduras”¹¹⁰⁸.

Herman Heller: les dificultats de la República de Weimar

Diego Sevilla troba prou coherent el posicionament d’un antifeixista talentós com Herman Heller, que creu que la despersonalització del poder s’està produint com a

¹¹⁰⁵ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p.15.

¹¹⁰⁶ Z. Barbu, *Psicología de la democracia y de la dictadura*, Buenos Aires, p. 131. Amb la mateixa qüestió mencionada, A. Crosby, “A house uncommon“, *NY Herald Tribune* (París), 7 d’agost de 1964, Caputo.

“L’Italia a la memoria corta”, *Corriere della Sera*, 7 d’agost de 1964. Citats per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p.15.

¹¹⁰⁷ Francesc Cambó, *Las dictaduras*, Madrid, 1929, p. 43, 44, 141, 131. Citat en Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 15.

¹¹⁰⁸ Francesc Cambó, *Las dictaduras*, Madrid, 1929, p. 43, 44, 141, 131. Citat en Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 15.

conseqüència del fracàs del parlamentarisme i la desintegració social motivada per l'economia. Considera que triomfarà l'exaltació personal i l'ideal heroic. Pensa també que la generació espiritual de postguerra: “no le reconoce a la razón eficacia política, ni belleza estética, ni siquiera – y nadie se asombrará en vista de la corrupción descrita – bondad moral”¹¹⁰⁹. Segurament Heller està referint-se als efectes de la Primera Guerra Mundial. Per la seua militància política, va viure els esdeveniments de la República de Weimar. El parlamentarisme llavors¹¹¹⁰, pel març de 1933, sofria l'atac frontal del nazisme, mitjançant el Decret de l'incendi del Reichstag i la Llei habilitant mesures que alteraven la majoria parlamentària i reduïen la llibertat política: premsa i privacitat de comunicacions. Un dels autors que més ha racionalitzat i estudiat els sistemes democràtics, ens diu el professor Sevilla, fou Boris Mirkine-Guetzévitch qui va sustentar la necessitat de supremacia política de l'executiu en la República de Weimar.

Tardieu i Cambó: el perill de la isubmissió

L'any 1938 va ser crucial, considera el professor Sevilla, en la crisi del sistema democràtic. Giraud va dedicar-li un capítol, “Ascensió i decadència de la democràcia”, en el seu llibre *La crise de la démocratie et le renforcement du pouvoir exécutif*, en què reflexiona sobre el caràcter del poder executiu: “Pero de una manera general el ejecutivo necesita hombres de valor, sea para asentar la autoridad, sea para justificarla”¹¹¹¹. A Sevilla aquesta proposta li pareix una feliç referència a la persona com a instrument per al govern dels homes. Altres dels motius de la crisi de la democràcia, ens diu, fent servir arguments de Tardieu i Cambó, són que “la democràcia está en peligro a causa de la difusión de la cultura, que destroza o malpara el espíritu de sumisión”¹¹¹². Duverger, ens diu Sevilla, parla també de dictadura de caràcter sociològic: “De estructura, de crisis, de la legitimidad o de creencia en la falta de la

¹¹⁰⁹ Herman Heller, *Europa y el fascismo*, Madrid, 1931, pp. 23-28 i 35-42. Citat per Diego Sevilla Andrés en: “La personalización del poder político”, p.16.

¹¹¹⁰ Informació sobre República de Weimar. http://www.ecured.cu/República_de_Weimar.

¹¹¹¹ Giraud, *La crise de la démocratie et le renforcement du pouvoir exécutif*, París, 1938, p. 44. citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 17.

¹¹¹² Tardieu i Cambó, citats per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 17.

legitimidad del poder”¹¹¹³. Plantejament semblant al de Lenin, quan observa que la crisi de creences facilita l'accés de la dictadura, situació que de vegades no es dona. Quan Mirkine-Guetzévitch, pels anys 30 del segle XIX, va conceptualitzar sobre les dictadures modernes, no aspirava a construir una teoria, segons el professor Sevilla, ni feia tampoc una crítica històrica del sistema democràtic: “La aparición de las dictaduras y la quiebra de las instituciones libres en los pueblos que carecían de suficiente preparación para la libertad, no constituye un argumento contra el sistema democrático. El derecho democrático es estado de derecho, no es una creencia, sino una verdad histórica”¹¹¹⁴.

Sevilla considera que en el procés de centralització que està produint-se alhora està conformant-se un poder polític més fort i actiu. Aquesta situació no té res a veure amb la indiferència doctrinal del sistema liberal. Hui en dia es vol aconseguir la cohesió social i una millor estructura política. El professor Sevilla rebutja el liberalisme per la falta de justícia, pel trencament de valors morals i la insatisfacció generada en els homes per a solucionar la problemàtica social:

Para tal fin es evidente que hay diversos caminos y no todos son aceptables para los que tenemos una formación moral determinada. [...] La dictadura totalitaria donde ha existido, o se mantiene, es instrumento para un orden que ha puesto de relieve el nuevo concepto de dictadura a la que podemos llamar también revolucionaria. Para este planteamiento hemos de dar un paso atrás. Se impone hablar de Donoso Cortés. El recuerdo no es sólo opinión mía, sino elemental actualización¹¹¹⁵.

Quan Donoso Cortés pensa en la dictadura, diu Diego Sevilla, està referint-se a situacions de trencament total de la cohesió social. La seua és una solució necessària davant la legalitat pel fracàs del constitucionalisme, que s'ha convertit en un sistema sense vida, en el qual no hi ha llibertat. La dictadura és una forma ineludible de govern davant el desordre i el caos, i, com les altres, es justifica per la finalitat que complirà. Hi ha un temps en el qual:

¹¹¹³ M. Duverger, *La VI République et le Régime présidentiel*, París, 1961, p. 12 i 21. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 17.

¹¹¹⁴ Boris Mirkine-Guetzévitch, “Los principios constitucionales del Estado dictatorial”, *Revista de Derecho Público* (1934), p. 161. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 19.

¹¹¹⁵ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 20-21.

Las fuerzas invasoras están derramadas, las resistentes están también..., pero cuando las fuerzas invasoras se reconcentran en asociaciones políticas, entonces necesariamente, sin que nadie lo pueda impedir, sin que nadie tenga derecho a impedirlo, las fuerzas resistentes por sí mismas se reconcentran en una mano. Esta es la teoría clara, luminosa, indestructible de la dictadura.

[...] Es cierto que la salvación profunda ha de ser religiosa, pero no es un medio al alcance de los hombres, porque el daño es universal y en todas partes las mismas causas producirán los mismos efectos.

[...] El gobernante que en circunstancias excepcionales quiere aplicar las leyes comunes es un imbécil, pero esto no quiere decir que la sociedad pueda vivir sin la ley¹¹¹⁶.

Panunzio: la dictaura revolucionaria

Per a la transformació social, afirma el professor Sevilla, són necessàries la insurrecció i la dictadura. Quan Khrushov diu que el trànsit al socialisme pot ser pacífic, si la burgesia ho permet, no sap si és una ironia del dirigent rus. Aquest plantejament demostra la candidesa dels que veuen la condescendència soviètica amb Occident. No li preocupen tampoc les hipòtesis de Hayec sobre si és possible el socialisme sense la dictadura permanent. Ni l'importa saber si el socialisme arribarà al poder mitjançant el sufragi universal. Aquestes són qüestions passades, no futures. L'italià Panunzio, ens diu, va fer l'examen més complet de la dictadura revolucionària:

La idea revolucionaria es tiránica, absoluta, totalitaria, y se encarna en un partido revolucionario que tras la insurrección, es decir, el asalto al Estado, instituye la dictadura, que consiste en el “segundo momento del partido revolucionario y en el uso pleno y en el ejercicio absoluto del poder conquistado, para la formación del Estado nuevo”. La dictadura revolucionaria no es poder constituido, sino constituyente¹¹¹⁷.

Recorda el professor Sevilla que Lenin sostenia que l'arribada de la burgesia al poder fou mitjançant la revolució i les guerres civils. Per això, negar-li al proletariat la seua pròpia revolució és traïr-lo. Pensar que la revolució més gran de la història, ens diu Sevilla, es desenvoluparia en els límits de l'antiga democràcia és absurd. La dictadura del proletariat, diu Lenin: “quiere destrozor la fuerza de resistencia de la clase que

¹¹¹⁶ Juan Donoso Cortés, “Discurso de la dictadura”. Agrupación de pensamiento político y social, Canarias. Veure, <http://pensamientocatolico.wordpress.com>. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 22.

¹¹¹⁷ S. Panunzio, *Teoria generale dello stato fascista*, Pàdua, 1939, p. 509-510. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 23.

pierde su poder, por lo que le hace falta transformar radicalmente la democracia”¹¹¹⁸. L’any 1902, Lenin reconeixia la incapacitat de la classe obrera per a aconseguir una ideologia de revolució política. Es volia transformar la mentalitat dels obrers i portar-los al pensament revolucionari perquè es pensava que espontàniament no arribaria mai. L’aportació doctrinal de Lenin en el Congrés de Brussel·les-Londres el 1903 fou decisiva. Plekhànov va incloure la dictadura del proletariat en el programa del partit i Lenin la va perfeccionar. La dictadura del proletariat soviètica, ens diu Diego Sevilla, en el pensament leninista, no significa l’abolició de la democràcia per a la classe que l’exercita contra les altres classes. Però sí hi ha restricció democràtica en les classes que la pateixen: “La dictadura revolucionaria del proletariado es un poder conquistado y sostenido por la violencia del proletariado contra la burguesía, un poder que no está vinculado a ninguna ley”¹¹¹⁹. Mao, pensa Sevilla, va representar una nova manera d’assolir el poder, i va aportar una conceptualització pròpia de la qüestió política des del 1930. El partit mana sobre els fusells:

Desde el punto de vista de la doctrina marxista del Estado, el ejército es la parte constitutiva más importante del aparato del poder del Estado. El que quiera conseguir el poder del Estado y conservarlo debe poseer un ejército fuerte.

[...] La experiencia de la lucha de clases de la época del imperialismo demuestra que la clase obrera y las masas trabajadoras no han podido vencer a los propietarios agrícolas y a la burguesía armada, sino con la ayuda de los fusiles. En ese sentido, se puede decir que no es posible transformar el mundo, sino con la ayuda del fusil. Somos partidarios de la abolición de las guerras: nosotros no tenemos necesidad de la guerra. No es posible abolir la guerra sino por la guerra. Si tú quieres que no haya más fusiles, toma tu fusil¹¹²⁰.

A continuació, Sevilla canvia de tema i parla de diverses manifestacions de la personalització del poder. Per personalització del poder enten que la manera més efectiva de manar és liderar. Hi ha tota una literatura, recorda el professor Sevilla, relativa a la personalització del poder i el caciquisme, literatura nacional i estrangera.

¹¹¹⁸ Lenin, Discurs de 4 de març de 1919, (Fundació III Internacional). G. Walter, *Lenine*, París, 1950, p. 434. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 24.

¹¹¹⁹ *Marx-Engels- Marxismo*, Roma, 1952, p. 357-358. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 25.

¹¹²⁰ Mao, *Oeuvres choisies*, París, Éditions Sociales II, p. 262-263. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 25.

Unamuno parlava en un article famós sobre el *fulanismo*, i Ortega i Gasset en l'últim capítol de *La España invertebrada*, sobre situacions semblants. Duverger exalta – emfatitza Sevilla- els avantatges de la personalització:

A fines del siglo XIX y principios del XX, en las repúblicas burguesas, el poder estaba fuertemente personalizado en el escalón local y en particular sobre el plano de notables municipales y provinciales, de presidentes de organizaciones, secretarios que podían en Francia cambiar de etiqueta muchas veces sin dejar de ser reelegidos.

Pero era menos que en el plano gubernamental y nacional, en el que se esforzaban en encontrar gentes neutras, desvaídas, que atrajesen lo menos posible la popularidad. Correspondía esto conjuntamente al deseo de debilitar el Estado y el carácter cerrado de la vida social¹¹²¹.

El text anterior constata l'existència d'un lideratge local: municipal i provincial a França i no tant a escala nacional. Sobre la crisi de democràcia, Diego Sevilla cita les reflexions de Mabileau observant que aquest sistema sols s'ha mantingut en els països en què el lideratge partidista manté el poder governamental. Exceptuant els països anglosaxons, la democràcia liberal no ha integrat el lideratge en els mètodes de govern: “Sin embargo es la única solución que se ofrece entre la dictadura fascista y el totalitarismo marxista”¹¹²².

Lord Acton i Santayana: poder i corrupció

Sempre que es parla del poder, ens diu, sobre tot si és absolut, es recorda la frase de Lord Acton, generalment mal traduïda. Finer dóna la cita correcta: “El poder tiende a corromper, y el poder absoluto, corrompe absolutamente. Los grandes hombres son siempre malos, aunque solo ejerzan influencia y no autoridad”¹¹²³. I recorda Finer que Lord Acton també va dir sobre el poder il·limitat: “Corroe la conciencia, enciende el corazón y confunde la inteligencia de los monarcas, también ejerció su influencia sobre la honorable democracia de Atenas”¹¹²⁴. Diego

¹¹²¹ M. Duverger, *La VI République et le Régime présidentiel*, París, 1961, p. 35. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 27.

¹¹²² Mabileau, *La personalitation du pouvoir dans les Gouvernements démocratiques*, RFSP, 1960, p. 65. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 27.

¹¹²³ Finer, *Teoria y práctica del gobierno moderno*, Madrid, 1964, p. 814. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 28.

¹¹²⁴ *Ibidem*.

Sevilla es troba bastant d'acord amb el judici sobre el poder de Santayana. Quan comenta les situacions en què pot produir-se depenent també de l'extracte social de l'individu i la seua qualitat personal:

La máxima de que el poder corrompe, como otras tantas máximas, solo es verdad a medias. Se dan a veces casos de ello; pero lo que corrompe no es el poder mismo en aquellos que nacieron o están preparados para ejercerlo; lo que corrompe es más bien la nueva atmósfera que envuelve a una naturaleza mediocre, seducida por el gran mundo y perdida en él, cuando estaba acostumbrado a una moral nimia, a mudas pasiones hambrientas y a rutinarios hábitos provincianos.

El parvenu está intoxicado por la oportunidad de realizar cosas grandes y acertadas, que nunca se le había presentado anteriormente, y, al realizarlas comete desatinos. [...] Pero, para un jinete el encontrarse a caballo sabiendo montar, acelera sus facultades y exalta sus propósitos; porque ningún artista verdadero vive si no es en la vida de su obra¹¹²⁵.

Amb la finalitat d'aclarir el seu judici sobre el poder personal, el professor Sevilla fa servir el pensament de sant Tomàs en la seua obra *Regimene*. En el llibre 1 tracta en dos capítols aquesta qüestió. Arriba a la conclusió que no depèn de la quantitat de poder, sinó de la manera amb què s'ha exercit: bona o dolenta. Ramiro de Maeztu, el 1916, va exposar una doctrina interessant sobre els poders personal i social: "Las sociedades pagan a los beneméritos con el regalo que cada hombre les hace de su poder personal, para que el egregio haga lo que quiera"¹¹²⁶. Els últims cinquanta anys, ens diu, s'ha vist que és impossible dissociar poder i persona. Burdeau pensa que importen més les persones que les institucions¹¹²⁷. Recordem, ens diu Diego Sevilla, els que no manen en l'actualitat: Roosevelt, Kennedy, Churchill, Adenauer De Gasperi, Stalin. Uns, forjadors de la unitat nacional, altres, místics d'un ordre nou, i lluitadors vigorosos contra l'adversitat dels seus pobles. Tots ells superiors a la funció desenvolupada i a la institució. El lideratge anglosaxó està consolidant-se en l'Europa continental: mentre les democràcies marxistes van deixant el principi de culte a la personalitat, ahora les democràcies clàssiques estan fent el camí oposat.

¹¹²⁵ J. Santayana, *Dominaciones y potestades*, Madrid, 1953, p. 474. Citat per Diego Sevilla Andrés en, "La personalización del poder político", p. 28.

¹¹²⁶ Ramiro de Maeztu, *La crisis del humanismo*, Barcelona, p. 58. Citat en, "La personalización del poder político", p. 28.

¹¹²⁷ J. Burdeau, *Note introductive a une Sociologie des Gouvernants*, RSFP, 1951, p. 383. Citat en, "La personalización del poder político", p. 29.

Rousseau i Max Weber: l'enigma de l'obediència

Rousseau, ens reorda, qualificava de misteriós l'enigma de l'obediència, pensava també que el poder resideix en la multitud. Aquest plantejament, segons Maritain, crea un mecanisme irresponsable que permet exercir el poder sense tenir l'autoritat sobre aquesta. Segons Proudhon, les democràcies modernes fomenten la usurpació del poder en favor de l'Estat, no són les víctimes del procés. Maritain observa la problemàtica del principi d'autoritat:

La ruina de la autoridad y el principio de la autoridad, en beneficio del poder sin autoridad, sin fundamento de derecho y sin límites se consume en el Estado totalitario [...]De transmutación en transmutación, el principio rusioniano desemboca, por una cierta manera continua en la socialatría comunista, o por un retroceso reaccional, a la estadolatría totalitaria y tiene por término medio la descomposición entera de la autoridad como principio moral en provecho de lo absoluto del poder como fuerza coaccionadora¹¹²⁸.

Max Weber, pensa Sevilla, explicava la raó d'obediència a la persona, el carisma i el reconeixement dels seus seguidors amb: “entrega plenamente personal y llena de fe, surgida del entusiasmo o de la indigencia y la esperanza. [...] El carisma es una gran fuerza revolucionaria de las épocas vinculadas a la tradición”¹¹²⁹. Sevilla considera que es pot denominar autoritat a la superioritat d'obediència carismàtica. La superioritat pot ser intel·lectual o moral. A un home se'l pot qualificar de virtuós i reconèixer la seua autoritat decisòria. Simmel diu que de vegades les opinions d'algú tenen: “un peso que les presta el carácter de instancia objetiva”¹¹³⁰. Un policia, un jutge, o el rei representen l'autoritat, no el cabdillatge, ens diu el professor Sevilla. El líder pot ser revolucionari amb l'ordre establert¹¹³¹. La mateixa distinció entre *auctoritas* i *potestas* ens serveix per a discernir la qüestió. L'obediència al cabdill és de naturalesa espiritual, de

¹¹²⁸ J. Maritain, “Démocratie et autorité” en, A. de filosofía política, París, 1957, p. 26-30. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 29.

¹¹²⁹ Max Weber, *Economía y sociedad*, Mèxic 1944, p. 252-257. Citat en, “La personalización del poder político”, p. 32.

¹¹³⁰ J. Simmel, *Sociología*, Madrid, 1939, p. 139-140. Citat en “La personalización del poder político”, p. 33.

¹¹³¹ Mac Iver i Page, *Sociología*, Madrid, 1961, p. 153. Citat en “La personalización del poder político”, p. 32.

reconeixement d'una superioritat. Segons Bay: “Autoridad es la cualidad en virtud de la cual se obedecen las directrices independientemente de sanciones externas”¹¹³². Ostrogorski, ens diu Diego Sevilla, a més d'advertir també sobre la qüestió del lideratge als països anglosaxons, pensava que sols hi ha dues maneres de governar, de manera personal o responsable, i mecànica o irresponsable, afavorida pel sistema de partits. Malgrat que sempre hi haurà una part mecànica en l'acció de govern: “Es necesario hacer una mayor parte al elemento personal y responsable, permitir a la personalidad desarrollarse y afirmarse en la vida política”¹¹³³. Segons Zimmerman, la personalització del poder polític és un fenomen generalitzat del nostre temps. De vegades vol presentar-se com un cas aïllat de França “presentando ejemplos de unos pocos países como el gaullismo de la Comunidad Francesa”¹¹³⁴. Quan es comenta que el gaullisme, diu Sevilla, és poder personal i monopoli de la televisió, recorda la magnífica idea del general Queipo de Llano, pel juliol de 1936: massiva utilització dels missatges radiofònics.

Friedrich: la dictadura totalitària i el procés evolutiu

La defensa de la dictadura totalitària, per a Friedrich, segons el professor Sevilla, es planteja dins del procés evolutiu de les societats: “Prueba de fuego, por la que han de pasar varios pueblos hasta acceder al régimen democrático tal como se practica en Occidente”¹¹³⁵. Sevilla pensa que el marxisme resol les seues contradiccions dins del

¹¹³² G. Bay, *La estructura de la libertad*, Madrid, 329. Citat en “La personalización del poder político”, p. 33.

¹¹³³ M. Ostrogorsky, *La démocratie et l'organisation des partis politiques*, París, 1903, volum II, p. 689-691. Citat per Diego Sevilla Andrés en “La personalización del poder político”, p. 33. Qüestió tractada per Pedro Luis López Herráiz en “El debate de los partidos de masas en su origen: la obra de Ostrogorsky”, *Revista jurídica Universidad Autónoma de Madrid*, 33 (2016) pp. 165-192. Moisei Ostrogorski (Groddno 1854 – Petrograd 1919). Va ser polític, polítolleg, sociòleg i historiador. Juntament Max Weber i Robert Michels són considerats els renovadors de la ciència política i l'estudi estructural dels partits. Veure, <http://www.dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5630850>.

¹¹³⁴ Zimmerman, en RICS. Barcelona, núm, 2, p. 243. Citat per *ibidem*, p. 34.

¹¹³⁵ C. J. Friedrich, *Teoría y realidad de la organización constitucional democrática*, Mèxic,

propi sistema. La societat occidental ho fa mitjançant la catàstrofe. Creu també que, des dels dos sistemes, la fórmula de la convivència està elaborant-se. Ens recorda, que el predomini de l'economia en la segona revolució industrial, no ha estat sols econòmic; com Fueyo Álvarez pensa que: “El desarrollo económico se resuelve, antes o después, en formas nuevas de vida, en núcleos nuevos de intereses, en alteraciones de la estratificación social, en cambios de la mentalidad cultural y en modificación estructurales e institucionales”¹¹³⁶. Creu que és lícit plantejar-se, com Arón, el dilema de: “Renunciar a ciertas libertades en beneficio de un acrecentamiento de la riqueza”¹¹³⁷.

Els béns materials fan falta, pensa el professor Sevilla, inclús per al desenvolupament espiritual. Pensa que les experiències en el camp social dels períodes d'entreguerres han fracassat perquè no han sabut o pogut aconseguir la il·lusió d'un món millor. El progrés econòmic no és prou. Les aliances militars de guerra, de vegades han sigut una força eliminadora indiscriminada, qüestions que Franco recorda en el seu missatge:

La política que no se renueva muere. Hace cuarenta años se intentó una renovación política a raíz de la primera guerra universal. Como consecuencia de ella surgieron ensayos políticos que fueron apareciendo como corolario de la guerra en Europa; de estos intentos de renovación política, la única que permanece es la comunista, que, con sus monstruosidades y errores, no deja de ser una renovación materialista; pero en muchos aspectos a tono con los tiempos¹¹³⁸.

El messianisme bolxevic al·ludit, ens diu Diego Sevilla, demostra la politització del món; malgrat que hi ha doctrinaris que diuen el contrari i es lamenten d'aquesta manca. Politització no pot ser sinònim de guirigall constant i pugna en favor dels vells sistemes. Contràriament, cal buscar unitat i ordre. L'home polític ocupa el lloc preeminent i és totalment considerada la decisió del governant.

1946, p. 233. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 34.

¹¹³⁶ J. F Fueyo Alvarez, *Desarrollo político y orden constitucional*, IEP, Madrid, 1964, p. 43. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 35.

¹¹³⁷ R. Arón., *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, París, 1961, p. 336. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 35.

¹¹³⁸ Francisco Franco, Discurso del 25 d'abril de 1961, *Discursos y mensajes del jefe del Estado, 1960-1963*, Madrid, 1964, p. 160. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “La personalización del poder político”, p. 36.

Jouvenel: la decisió política, irreversible

Jouvenel, ens recorda Sevilla, considera que les decisions polítiques més importants, no poden adoptar-se de manera tan prudent com ho fa per exemple l'administració de la justícia. Hi ha qüestions que poden ser revisades posteriorment, però ja no poden anul·lar-ne les conseqüències:

Por tanto, como la decisión política ha producido sus efectos, su aprobación o condena posterior no tendrá en cuenta los mismos hechos o argumentos, que los que adoptaron la decisión han considerado en su época o los que podían utilizar. La aprobación o condena dependerá de hechos nuevos engendrados, o que se creen engrandados por la decisión¹¹³⁹.

Sevilla pensa que l'instint dels pobles confia més en el home que en els sistemes. De vegades injustament, perquè els èxits i les desgràcies dels homes que governen depenen també de les lleis que ordenen la vida, fetes també per homes. De vegades també, són persones totalment alienes les que pateixen els mals resultats. A voltes, ens diu, el lideratge no és tan perillós com l'exercici de les supremes magistratures de l'Estat. Aquest, quan no claudica, té una força decisòria superior a qualsevol altre grup. Considera que la personalització del poder polític pot presentar un greu problema: "Por la irresponsabilidad de la jefatura suprema de hecho o de derecho, es decir declarada o consentida, ante el temor de las consecuencias que de exigir responsabilidad o frenar los impulsos soberanos se pueda seguir"¹¹⁴⁰. La situació política del nostre país, hui, ens diu, produeix curioses reaccions. Nellesen comenta que quan es parla d'establir diàleg i relacions amb governs dels països comunistes de l'Est europeu, es reben tot tipus de felicitacions, però: "reaccionan alérgicamente cuando se trata del tema de España"¹¹⁴¹.

El professor Sevilla diu que és un fet inqüestionable, possiblement comparable al Renaixement, per la seua manera de governar. En el nostre temps, les individualitats decideixen de manera sobirana la política dels pobles. Aquest fenomen és degut també a

¹¹³⁹ B. de Jouvenel, *De la politique pure*, París 1963, p. 216. Citat per Diego Sevilla Andrés en, "La personalización del poder político", p. 36.

¹¹⁴⁰ Diego Sevilla Andrés, "La personalización del poder político", p. 37.

¹¹⁴¹ Nellesen, "Europe ohne Spanien, *Die Welt*, 11 de juny de 1964. Citat per Diego Sevilla Andrés en, "La personalización del poder político", p. 37.

la influència de la constitució anglesa i al model de governació americana, qüestions que ajuden a conformar el cabdillatge democràtic. Concepte bastant semblant, fet servir també en *Antonio Maura: la revolución desde arriba* (1953).

El somni del parlamentarisme. L'home providencial. El poder personalitzat

Parlamentarisme, democràcia, dictadura, drets i llibertat de l'home, afirma Sevilla, són conceptes evanescents. Cent anys després de la restauració, ningú no podria pensar en la magnífica acollida que ha tingut la doctrina dels partits il·legals. Els homes fan les institucions i prescindeixen d'un ordre aparentment perfecte i canònic:

El parlamento legislador es un sueño; los límites reales de la potestad ejecutiva más que teóricos; incluso la normalidad sucesoria aparece radicalmente violada en muchas ocasiones. Todo ello debe inducirnos a un planteamiento radical del tema. Y es preciso establecer una distinción entre el hombre providencial y su continuidad sucesoria¹¹⁴².

Quan parla de l'home providencial, pensa Diego Sevilla, es refereix a aquell que la seua qualitat personal i una circumstància singular l'han portat a dirigir un poble. Ha carregat amb la missió, de portar els seus a l'altra vora:

La capitania pide y exige, una sincronización perfecta con los latidos más profundos y legítimos de la hora en que se vive, mirada penetrante en el futuro, y al mismo tiempo, capacidad de renuncia a los éxitos fáciles, amor perseverante a la obra sólidamente establecida y de largo alcance, serenidad y firmeza en las circunstancias adversas, fidelidad a los principios y voluntad insobornable de servicio¹¹⁴³.

Per totes les condicions excepcionals citades anteriorment de l'home providencial, Diego Sevilla considera que el successor no pot gaudir dels mateixos privilegis. Hi ha qui vaticina que el final de les dictadures és la revolució. Pel que fa a Espanya, el Moviment Nacional se succeirà a si mateix. És necessària una revisió de tots els sistemes polítics en el món. La dictadura constitucional, ens diu, pertany al passat perquè no hi ha ordre constitucional que defensar. La revolucionària esdevé en jurídica, de tal manera que el proletariat ha passat de ser trànsit a meta. El professor

¹¹⁴² Diego Sevilla Andrés, "La personalización del poder político", p. 38.

¹¹⁴³ Francisco Franco, Mensaje de 29 de diciembre de 1960, p. 98. Citat per Diego Sevilla Andrés en, "La personalización del poder político", p. 38.

Sevilla pensa, que els instituts jurídics de no fa tant de temps han de ser reformats, però no abolits. L'home té necessitat de palpar la seguretat. La societat industrial ha trencat els vincles primitius familiars i els territorials. És necessari que tota la dimensió social de l'home guanye rang i consistència, per a poder desenvolupar els grups, de manera competent i autàrquica, la funció política. Sosté que el poder personalitzat ha d'estar conformat jurídicament: “De esta manera la energía del poder político, de ese personalizado en que tanto espera el mundo de hoy, estará canalizada eficazmente; el límpido juego de los grupos sociales coincidirá con el no menos necesario de ese grupo mayor que los demás, que seguimos llamando Estado”¹¹⁴⁴.

¹¹⁴⁴ Diego Sevilla Andrés, “La personalización del poder político”, p. 39.

7. El constitucionalisme i la Transició

El sistema jurídic institucional franquista

Com a professor i historiador encarregat d'ensenyar el dret constitucional espanyol, el professor Sevilla en "El régimen español", publicat en el diari *Levante*, pel juny del 1947, argumentava la validesa, qualitat i legitimitat de l'entramat institucional de la doctrina legal del règim. Considerava que si es fongueren el Fur del treball (1938), el Fur dels espanyols (1945), el Decret de Referèndum (1945), i la Llei de successió a la Prefectura l'Estat (1947), aquestes lleis formarien: "un aparato constitucional completo"¹¹⁴⁵. També intentava defensar-se de les crítiques de l'exterior, sobretot de les democràcies europees:

Es una vieja crítica del orden español, que en España no hay Constitución. No solo viene el ataque de la gente – cuya opinión apenas si nos interesa más que como contraste para saber que marchamos bien, puesto que a ellos les disgusta –, sino de un sector de quien no cabe hablar más que elogiosamente, pero que anda todavía preocupado con las viejas fórmulas del liberalismo político. Se olvida, a menudo, que la Constitución es algo inherente a una organización política que, mientras la última exista, aquella tiene que ser necesariamente también. [...] Constitución es la manera de ser y estar organizado un pueblo en cualquier momento de su existencia, y por eso no cabe afirmar que en España no existe Constitución¹¹⁴⁶.

Diego Sevilla es trobava més identificat amb l'apel·latiu Llei fonamental, terme més arrelat en el cos doctrinal carlista i el tradicionalisme catòlic en res que poguera assimilar-se amb el liberalisme i la democràcia. En l'article citava també el pare Mariana¹¹⁴⁷, historiador i humanista del segle XVII, professor de teologia en la Sorbona.

¹¹⁴⁵ Diego Sevilla Andrés, "El régimen español" *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 101.

¹¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹¹⁴⁷ Real Academia de la Historia. Juan de Mariana (Talavera de la Reina 1536 – Toledo 1624). Jesuïta, representant del pensament escolàstic del Segle d'Or. Dins del tradicionalisme de llavors, el seu lema és llei i religió. Justificava el tiranicidi quan el rei imposara impostos sense l'assentiment dels governants, o per expropiacions injustes de la propietat privada, o per impedir les assemblees crítiques amb la corona. És vindicat per sectors del neoliberalisme actual. Veure: <http://dbe.rah.es/biografias/11507/juan/de-mariana>.

De rege et regis institutione, publicada el 1598, va ser considerada com a precursora de la doctrina del tiranicidi. Va ser cremada al Parlament de París, després de l'assassinat d'Enric IV de França. Sevilla considera Juan de Mariana referent històric fent doctrina constitucional

Pero nosotros encontramos dentro de la tradición patria un verdadero sentido de ley constitucional. El padre Mariana se plantea con todo rigor en su conocida y discutida obra el problema de la limitación del poder real [...] Estas leyes – dice Mariana – no puede reformarlas el príncipe “sin el asenso y firme voluntad de la multitud”¹¹⁴⁸.

Quan el professor Sevilla argumenta en el mencionat article que: “Toda forma de gobierno para mantenerse debe contar con la constante adhesión de sus súbditos”¹¹⁴⁹. Aquesta afirmació, en el país que feia una dècada havia patit el colp d'estat feixista que va enderrocar l'ordre constitucional de la Segona República, pareix sarcasme.

La Llei orgànica de l'Estat: entramat pseudoinstitucional. (1964-1966)

En l'article “Evolución orgánica”¹¹⁵⁰, publicat en el periòdic *Levante*, el 1964, el professor Sevilla va incorporant en el seu discurs, el desenvolupament polític constitucional del franquisme, i en clara sintonia amb el govern. Per aquella data es parla de modernització, obertura, i es comença a tractar el terme democràcia de manera no negativa.

Mentre s'estava tramitant la Llei orgànica de l'Estat (LOE), sotmesa a referèndum al desembre del 1966, Diego Sevilla va publicar en la premsa diària una sèrie d'articles que li donaven suport, reafirmaven la constitucionalitat del règim, criticaven els tecnòcrates, que es queixaven del poc debat fet durant la tramitació de la llei, i reafirmaven els principis ideològics del Moviment:

El movimiento se constitucionaliza por primera vez. Su Consejo se convierte en una

¹¹⁴⁸ Padre Juan de Mariana. Citat per Diego Sevilla Andrés en, “El régimen español”.

¹¹⁴⁹ Diego Sevilla Andrés, “El régimen español“ *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 101.

¹¹⁵⁰ Diego Sevilla Andrés, “Evolución orgánica“, *Levante*, 13 de febrer de 1964. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p.107.

pieza fundamental de la organización política, desligado, de hecho, de la Jefatura del Estado¹¹⁵¹.

Algún técnico, o más bien tecnócrata, se queja de que hayamos infringido la Ley de Sucesión, aprobando sin discutir, ni estudio de comisión, la propuesta del jefe del Estado. Debiéramos haber vestido mejor este muñeco, se me dijo socarronamente [...] Franco pudo haber redactado hace veinte años un texto cualquiera, que bajo su sola autoridad, hubiera sido ratificado. Ha preferido esperar [...] para ofrecernos una participación más extensa del poder del Estado¹¹⁵². A lo largo de seis lustros el 18 de julio de 1936 ha realizado una honda labor de reconstrucción en todos los órdenes de la vida nacional, nuestra legislación fundamental ha avanzado al compás de las necesidades patrias... [...] y la más estricta fidelidad a los Principios del Movimiento Nacional promulgados por la Ley Fundamental de mayo de 1958, que son, por su propia naturaleza, permanentes e inalterables¹¹⁵³.

En la LOE, ens diu, Joaquín Varela¹¹⁵⁴, en el títol X, el denominat recurs de contrafurs es podria entendre com una mena de recurs de inconstitucionalitat, de caràcter garantidor. Tanmateix va ser entès majoritàriament pels *ius-publicistes* de llavors, com Clavero Arévalo i Gumersindo Trujillo, com un blindatge, i així poder actuar contra el govern que s'allunya de les consignes del règim. Era contrafur: “Todo acto legislativo que vulnere o disposición general del Gobierno que vulnere los Principios del Movimiento Nacional o las demás Leyes Fundamentales del Reino”. Més complexa era la impugnació del contrafur.

En els cinc articles publicats en *Levante* sobre la Llei orgànica de l'Estat, entre novembre i desembre del 1966, Diego Sevilla explicava els canvis més significatius introduïts per la llei: separació del càrrec de cap de govern, i de l'Estat; creació del Consell del Regne; augment del nombre de diputats; Llei de successió, que donaria al monarca caràcter nacional, assumpte demanat per l'opinió pública nacional; reestructuració de l'organització sindical i protecció de la llibertat religiosa. Amb la LOE, ens diu, es protegia l'ordre polític, iniciat el 18 de juliol de 1936, i al qual havien anant sumant-se milions d'espanyols, amb el seu silenciós treball, o clamorosa adhesió.

¹¹⁵¹ Diego Sevilla Andrés, “La Ley Orgánica del Estado. ¿Por qué referéndum?”, *Levante*, 29 de novembre de 1966. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p.106-107.

¹¹⁵² *Ibidem*, 3 de desembre de 1966.

¹¹⁵³ *Ibidem*, , 3 de desembre de 1966.

¹¹⁵⁴ Joaquín Varela Suances, “La Constitución en la España del siglo XX“, *Claves* 163, (2006), p. 38. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 103.

Darrere queda la tristor, i la participació inicia un temps nou:

Hoy debemos mirar al futuro y éste es la nueva ley, pide más a los españoles, más intervención, y, por tanto, más responsabilidad. A los que no nos asustan las cargas – mayor democracia, mayor responsabilidad – diremos que SÍ; a los que prefieren vivir en la semitutela y aguardar que un evento les pueda dar la oportunidad de pescar en río revuelto, dirán NO¹¹⁵⁵.

Durant els anys setanta, el franquisme va anar incorporant un discurs reformista. Però a l'inici de la dècada, encara es parlava obertament dels valors de la democràcia orgànica. En un fòrum, organitzat per la Delegació Provincial de la Joventut, a València, Vicent Castell, va pronunciar la conferència “El Movimiento: nueva opción a la democracia”, en què ressaltava els valors d'aquest tipus de democràcia impulsada per decret llei: “permite ya que el pueblo participe directamente en el Estado a través de una democracia orgánica”¹¹⁵⁶. Alhora, en el mateix cicle comentat, el professor Sevilla feia una conferència sobre temes educatius.

En la Càtedra Lliure de la Prefectura Provincial del Moviment, Diego Sevilla va impartir una conferència. En la Càtedra Lliure, segons informació del periòdic *Levante*, al febrer de 1974, “Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”¹¹⁵⁷. Ens diu el cronista que pareixia una lliçó sobre un tema de plena actualitat, urgent i no de plantejament fàcil, “El derecho de participación política”. Sevilla va afirmar que la participació política s'hi ha donat de distintes maneres; constata el fracàs històric del liberalisme i del totalitarisme italià. El partit no pot governar sol. Pel que fa a Espanya, creu que el partits històrics mai van assolir gran representació total per:

No representaban el ser de España, no constituían la representación auténtica de los españoles, desligados de sus peculiaridades regionales – “Redención de las provincias” - , de Ortega y Gasset; realidad de las regiones, de la España una y varia y el amor a los pueblos, a la tierra, de José Antonio.

[...] Nosotros debemos ejercer la participación política, no a través de un partido, sino de nuestro grupo, para cumplir un fin: servir a los demás, obtener un beneficio,

¹¹⁵⁵ Diego Sevilla Andrés, “La Ley Orgánica del Estado. ¿Por qué referendúm?”, *Levante*, 4 de desembre de 1966. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 106-107.

¹¹⁵⁶ Martínez-Poli, “Con interesantes conferencias de D. Vicente Castell y D. Diego Sevilla Andrés, comenzó el VI Foro Juvenil”, premsa local, 9 de maig de 1970. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 65.

¹¹⁵⁷ “Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”, *Levante*, febrer de 1974.

sentir una preocupaci3n por la superaci3n de la comunidad¹¹⁵⁸.

Van assistir a l'acte, ens conta el cronista: consellers nacionals: Adolfo Rinc3n de Arellano, Jose M^a Ad3n i Fausto Mart3niz Fern3ndez; el cap local del Moviment: Jos3 Esteban Novella; el president de l'Agrupaci3n Provincial d'Acci3n Pol3tica i Participaci3n: Jos3 Camps Tudela; el delegat provincial de la Joventut: 3ngel G3rriz; el delegat d'Excaptius: Ricardo Su3rez de Lezo, i el delegat de C3tedra Lliure: Andr3s Martorell; fou tamb3 molt nombrosa la representaci3n de la Secci3 Femenina i Joventut. Despr3s de la magnifica dissertaci3n de Diego Sevilla, va produir-se un interessant col·loqui, amb intervenci3 dels oients. En la seua llarga tasca publicista, va publicar i provocar nombrosos titulars de premsa. En el peri3dic *La Verdad*, d'Alacant pel març del 1974, amb motiu de la pronunciaci3 d'una confer3ncia al CEU d'aquesta ciutat: "Azor3n, hombre pol3tico". L'article començava dient: "Doctor Sevilla Andr3s: 'El Tribunal del Estado galo es m3s severo que el TOP'". En aquesta entrevista va respondre a preguntes prou directes sobre si en la universitat espanyola s'impartia ci3ncia pol3tica o teoria de l'Estat:

Esta 3ltima se introdujo en las Facultades espa3olas de Econ3micas por un par de catedr3ticos de la Universidad de Madrid –me pide que no d3 los nombres- sin embargo lo que se ha dado es ciencia pol3tica, o al menos es lo que se est3 dando. Se ense3a el Derecho Pol3tico con bastante historia, no s3lo el espa3ol sino el de todos los pa3ses, Rusia, Gran Bretaña, Alemania USA... Depende de cada universidad. Adem3s el nombre Derecho Pol3tico es un nombre tradicional en Espa3a, proviene de la ciencia jur3dica de los a3os 34 al 40. Como en Espa3a hay libertad para los programas, esto es una discusi3n bizantina¹¹⁵⁹.

Les 3ltimes resolucions del Parlament Europeu sobre Espa3a, referides al Mercat Com3, es queixa Diego Sevilla, han creat un problema institucional. D3na a entendre que des de la Comunitat Europea no tenen la mateixa manera de censurar-nos que, per exemple, a França. Al pa3 ve3, el ministre de Just3cia, ens diu, ha recomanat als tribunals duresa i el Parlament franc3s ha callat (per aix3 el titular). Comenta tamb3, que un altre dels problemes de la integraci3n en el Mercat Com3 3s el Pen3 de Gibraltar. D'altra banda, no t3 tan clar si la integraci3n ens beneficiaria: els anglesos no la volen.

¹¹⁵⁸ "Diego Sevilla Andr3s habl3 ayer en la C3tedra Libre", *Levante*, febrer de 1974. "Diego Sevilla Andr3s habl3 ayer en la C3tedra Libre", *Levante*, febrer de 1974.

¹¹⁵⁹ Doctor Sevilla Andr3s, "El r3gimen espa3ol" *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947 Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximaci3n a la biograf3a de Diego Sevilla*, p. 68.

Als països del nord els preocupa el fet que el sud d'Europa és majoritari de població en qüestions referides al sufragi universal. Finalment li pregunten, constitucionalment, quin problema té hui Espanya?:

Desarrollar la Constitución. Yo propuse cuando era consejero nacional que todos los miembros del Consejo se eligieran por sufragio directo y universal; también que los alcaldes se eligieran por el tercio de cabezas de familia... Es preciso tratar también el tema de las incompatibilidades, un alcalde que quiere atender bien su municipio necesita 26 horas diarias¹¹⁶⁰.

L'any 1975 fou convuls: inflació econòmica descomunal, judici del cas Matesa, estat d'excepció a Guipúscoa i Biscaia, execució de membres d'ETA i FRAP, assalt a l'ambaixada espanyola a Lisboa, Marxa Verda sahrauí, mort del dictador i proclamació de Joan Carles I. La CEE va interrompre les negociacions amb Espanya. Des del règim tractaven de reconduir la situació política. Al saló d'actes de la Casa Sindical de Las Palmas, per l'octubre del 1975, amb motiu de la commemoració de la fundació de Falange, el *Diario de Las Palmas* dona compte de l'acte. Es va fer entrega de diverses condecoracions i el professor Sevilla va fer la presentació de l'acte. En la seua arenga va fer referència als discursos més importants de José Antonio. Va posar de relleu també, que en l'actualitat hi ha un moviment mundial, que desitja la creació d'un ordre nou amb els principis del passat: “volver a la Edad Media en cuanto a revalorizar los valores eternos y profundos: encontrar un sentido religioso, un sentido de militancia (mitad monje, mitad soldado)”¹¹⁶¹.

Va incidir en el sentit unitari que ha d'imperar en la vida dels espanyols. També va dir que: “La monarquía será el futuro vínculo de unión de las distintas regiones de España”¹¹⁶². Una vegada clausurat l'acte, ens diu el cronista, Diego Sevilla fou ovacionat, es va cantar el “Cara al Sol”, i el governador civil va fer els crits de rigor. En “Las Regiones”¹¹⁶³, article publicat en *Arriba* al novembre del 1975, dona compte de les reflexions del professor Sevilla sobre aquesta qüestió. Creu positiva i convenient la

¹¹⁶⁰ “Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”, *Levante*, febrer de 1974.

¹¹⁶¹ Diego Sevilla Andrés, “La Monarquía, vínculo entre las distintas regiones”, *Diario de la Palmas*, 30 d'octubre de 1975. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*, p.71.

¹¹⁶² *Ibidem*.

¹¹⁶³ Diego Sevilla Andrés, “Las regiones”, *Arriba*, 13 de novembre de 1975.

regionalització del país. Aquesta no és incompatible amb la sagrada unió nacional i cal tornar a la manera de governar anterior. Pensa també que vam caure en el vici de l'administració francesa: “Cuadrículó y estranguló la vida española implantando un centralismo ajeno a nuestras tradiciones y reales necesidades”¹¹⁶⁴.

En la història d'Espanya, pensa Sevilla, la monarquia va ser necessària per al manteniment de les llibertats regionals, aconseguides mitjançant el pacte amb el rei; la nostra història és: “el entresijo de relaciones entre la Corona i las regiones hasta conseguir la unidad nacional con respeto a las peculiaridades de la España diversa”¹¹⁶⁵. Pel mes de gener del 1976, ja sense Francisco Franco, el debat en la premsa del país fou la reforma constitucional, i la urgència d'aquesta. En “Las modificaciones urgentes deben recibir la sanción de las Cortes legalmente constituidas”, publicat per la Vanguardia per gener de 1976, Diego Sevilla creu també que cal deixar el Govern i el rei sense aquesta responsabilitat que els compromet innecessàriament, a més de no ser possible constitucionalment.

El professor Sevilla continuava llavors l'habitual tasca legitimadora del franquisme, en l'article “Para una teoría de la apertura”, publicat en *Levante*, pel maig de 1975, afirmava que l'única manera d'obrir el sistema era mitjançant la cessió de qui estava monopolitzant el poder, i n'adverteix les conseqüències:

Conviene definir lo que yo llamo apertura, que en el orden constitucional equiparo a reforma. [...] Si de otra fuente procediera la quiebra del orden, aunque sea en mínima cuantía, nos hallamos ante un proceso subversivo [...] Quienes piden sin consenso popular previo, no posterior, su entrada en un desmantelamiento, que había que mantenerse por la fuerza¹¹⁶⁶.

En aquests moments de gran tensió política i social, en els quals el debat en els mitjans de comunicació era ruptura o reforma, Diego Sevilla va publicar en el diari *Pueblo*, a l'abril de 1975, l'article “Entre la ruptura y el referéndum”. Descriu aquell moment com una vertadera revolució llibresca: llibres, revistes, periòdics, obres de teatre, cantants... Caldria parlar de revolució d'intel·lectuals, de manera semblant a la que Azorín va denominar en *Crisol*, i que va obrir el camí de la Segona República. Ens

¹¹⁶⁴ “Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”, *Levante*, febrer de 1974.

¹¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶⁶ Diego Sevilla Andrés, “Entre la ruptura y el referendun”, *Pueblo*, 17 d'abril de 1976. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 70.

diu, que Raymond Carr ha qualificat el nostre futur i els seus camins com a “circ de literats”. Hem d’avaluar els fenòmens menuts de la intrahistòria. Discrepa afectuosament dels judicis del professor Linz, producte, segurament, de la llunyania. Li crida l’atenció que els llibres apareguts al mercat sobre Franco, amb l’excepció del de Pemán, han tingut gran èxit. Hi ha una desfilada continuada pel Valle de los Caídos: espanyols i estrangers. Quant a la situació del moment:

Doy más valor a los 14.000 franquistas reunidos en Barcelona, privados de la misa, que no se negó a un terrorista escapado de la cárcel, que a las manifestaciones por la democracia o la amnistía, por la falta de concreción, nada más que por eso, y doy menos valor a las manifestaciones de Cataluña o Andalucía que a la palabra de alcaldes y autoridades¹¹⁶⁷.

Comenta Diego Sevilla dos articles de Ramón Tamames dedicats a la ruptura, en els quals, critica qualsevol posició que pugui significar continuïtat amb el règim. Segons Tamames, Maura va entronitzar el caciquisme electoral; pensa també que les associacions actuals són de feble estructura ideològica i de visió pragmàtica oportunista. Hi ha també, llevat que arribi la República, un procés d’argentinització. Pot ser també que les eleccions pròximes siguin motiu d’enfrontament entre candidats demòcrates. Cal deduir, ens diu Sevilla, les votacions pensades pel líder opositor no oferirien aquest risc.

De manera semblant actua la resta d’opositors, segons el professor Sevilla: Pablo Castellano, per a lliurar-se de la acusació d’haver ofès a Espanya, amb el boicot, s’escuda en la Internacional Socialista, com va fer Julián Besteiro en les Corts del 17. A *Cambio 16* li molesta el que continua lligat i ben lligat. Tampoc agrada en *La Actualidad Económica*, la ressurgència de Valcárcel, resultat de tota una governació d’èxits materials i morals. Creu Sevilla també que no pot negar-se que, amb el procés iniciat, avançarà el comunisme, contra la reflexió política d’altres. Recorda les declaracions de Fernández de la Mora en aquest sentit, referint-se a l’experiència italiana, francesa i alemanya. Sobre el referèndum, comenta el professor Sevilla un article de Jesús Tutor en *Pueblo*, en què explicava la realitat social espanyola de llavors. Comentant el viatge dels reis i la proclama del general De Santiago l’1 d’abril, l’autor de l’article era partidari del perfeccionisme del sistema actual. Aprofitava dues

¹¹⁶⁷ Diego Sevilla Andrés, “El régimen español“ *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p.70.

enquestes dels diaris *ABC* i *Cambio 16* per indicar que la majoria dels espanyols estaven a favor de la continuïtat de la revolució iniciada el 18 de juliol de 1936. Ens diu Sevilla, que buscaven la seguretat i la vertadera llibertat. Ens recorda també, les paraules de Joan XXIII: els béns materials necessiten llibertat. José Antonio, ens diu, no volia llibertats que no foren per a totes les llars, aspirava a una revolució que ens homologara amb la resta dels països europeus en què la justícia social ha tardat un segle a avançar. Cal mesurar els temps i el pas, ens diu, i pensa, com Donoso Cortés, que les revolucions són “malalties dels pobles rics”, i com ell també, creu que són necessàries i convenients: “Pero hay que cuidarse, que en la senda revolucionaria la situación del grupo no ofrezca contrastes violentos, diferencias sensibles de orden económico, que habrán de producir opuestas y enconadas posiciones. Oigamos también – incluso antes a los que tienen hambre y sed de justicia”¹¹⁶⁸.

Quan va produir-se la ruptura del 14 d’abril de 1931, ens diu el professor Sevilla, l’Espanya de llavors era radicalment diferent, la universitat, no tenia res a veure amb l’actual, molt menys amb la seua Facultat de Dret ara: “donde hay mayor diversidad de opiniones dentro de una corrección admirable, según muestran las paredes”¹¹⁶⁹. Manuel Fraga, com Narváez, pensa que cal resistir, ell pensa allò que deia Belmonte de “parar mandar y templar”. Creu que en el 1931, la desil·lusió va dominar les classes dirigents “ante el papanatismo de la mayoría, o el sueño de un futuro ideal”¹¹⁷⁰, que va moure llavors milions d’espanyols. La situació actual no té res a veure. Pensa també que la majoria dels que volen pacte ho fan perquè volen un lloc on manipular.

Critica els resultats del pacte del 14 d’abril de 1931: reforma agrària fallida, crema d’esglésies, expulsió del cardenal Segura i del bisbe Múgica. Es va enganyar l’Església amb la promesa de tractar-la millor en la constitució. No té la pretensió de posar obstacles a la nova constitució, però cal ser realista. Recorda que quan es parla de la dictadura de Franco, el terme és atribuït a la bona intenció d’un professor. Respecte a la ruptura, diu, és un fenomen històric freqüent:

La ruptura está planeada meticulosamente. Con tantos libros leídos y recitados por

¹¹⁶⁸ Diego Sevilla Andrés, “Entre la ruptura y el referendun“, *Pueblo*, 17 d’abril de 1976. Citat en, Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 70.

¹¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹¹⁷⁰ *Ibidem*.

nuestros hombres de la oposición, no han leído la historia de Cánovas, ni la inglesa, ni siquiera el famoso libro de Dahl, [...] el paso en Inglaterra de un gobierno hegemónico a uno poliárquico.

Quizá la vuelta de los exiliados, como Balbontín, purifique nuestro ambiente, aunque me temo, advertirán con tristeza, que muchos de los defensores contemporáneos de la “democracia”, treparon a sus cargos o sus fortunas, del faldón de ministros o tribunales de oposición¹¹⁷¹.

El professor Sevilla, va publicar en *Arriba* l'article "Los principios fundamentales" pel juliol de 1976. Comenta que sols la referència i l'existència del Moviment fa tremolar el cacicat de la publicitat. En l'escrit fa la coneguda defensa i homologació dels Principis del règim amb les constitucions modernes: "¿Hay alguno que deba ser excluido en nombre de la democracia? ¿La formulación no democrática de una verdad le priva de su valor?"¹¹⁷². Es queixa també de les afirmacions de Julián Marías, en el diari *El País*, al juny, en què fa responsable a un parell de minories de fer esclatar la guerra del 1936, enfront de la resta dels espanyols, que desitjaven pau i tranquil·litat. Li respon: "Tiéntense las actitudes y las frases quienes gozan del derecho a escribir y publicar, porque no podemos pedir más medida al que sufre que a quien disfruta. Y sufrimos los que leemos. Quede bien claro"¹¹⁷³. Per l'agost del 1977, en període preconstitucional, Sevilla va descriure el moment polític d'aleshores. En "El Consejo del Reino y el valor del referéndum", publicat en l'*Alcázar*, fa balanç de la primera quinzena parlamentaria, i qualifica el president Suárez d'antipolític. Pensa que està vivint-se un temps que pareix més de confusió que de transició. Creu molt important considerar la importància de celebrar un referèndum. Respecte al Consell del Regne, explica que és una institució que no es d'origen franquista. La Constitució de Cadis de 1812, ens diu, va crear-lo amb la finalitat de donar estabilitat, prudència i sistema. Joan Carles I, en la primera sessió d'aquest organisme, va tractar de donar-li continuïtat ideològica en el temps.

El professor Sevilla, pensa que es tracta de retardar el compliment de les disposicions transitòries i de la Llei de reforma política, amb la finalitat de ofegar la monarquia: "impidiéndole el libre juego y el asesoramiento para las graves decisiones"¹¹⁷⁴. "Felipe González está repitiendo la táctica de Indalecio Prieto y sus

¹¹⁷¹ Diego Sevilla Andrés, "Entre la ruptura y el referendum", *Pueblo*, 17 d'abril de 1976.

¹¹⁷² Diego Sevilla Andrés, "Los principios fundamentales", *Arriba*, 8 de juliol de 1976.

¹¹⁷³ *Ibidem*.

¹¹⁷⁴ Diego Sevilla Andrés, "Los principios fundamentales", *Arriba*, 8 de juliol de 1976..

compañeros, durante la llamada dictadura de Primo de Rivera”¹¹⁷⁵. Considera que el període constituent està perllongant-se excessivament, i pot dificultar les relacions exteriors del nostre país. Reprodueix declaracions de Felipe González durant la campanya electoral en la revista *Blanco y Negro*:

La forma de gobierno tiene que ser la que democráticamente el pueblo haya decidido. En nosotros la Monarquía se tiene que fundamentar en la soberanía del pueblo, y si se fundamenta en la soberanía del pueblo, para nosotros es tan aceptable como cualquier otra formulación, en cuanto que recoge la aspiración mayoritaria de nuestros pueblos¹¹⁷⁶.

Els homes de la seua generació, ens diu Sevilla, van trobar-se amb una república no portada per ells. En “Monarquía o república”, article publicat en *Las Provincias*, a l’octubre del 1977, diu que històricament el liberalisme i el republicanisme espanyols van ser mesocràtics. Creu que en el socialisme del pensament de Pablo Iglesias, el republicanisme està en segon lloc, per davant està la transformació social. Creu que Santiago Carrillo, manté una posició equilibrada en el debat generat sobre la bandera d’Espanya; rememora aquest la discussió generada per l’arribada de la Segona República. Considera, que la Tercera República Francesa va tenir una problemàtica semblant. Recorda les observacions de Maquiavel i Montesquieu sobre les diferències entre la nostra monarquia i la francesa: Espanya, dels regnes; França, del regne. Sevilla insisteix en els arguments sobre el paper que havia de desenvolupar la monarquia, arrelada en la nostra història, però mirant al segle XX, i XXI. Llavors, el franquisme era a les acaballes i estava convocat el referèndum de reforma política, per al mes de desembre de l’any següent:

El vínculo posible de unidad que sirva y se apoye en la variedad regional o reinal, nunca en la variedad de los países, tiene su cimiento en la institución monárquica. Es ésta la razón por que se encuentra más cerca de lo contemporáneo, la forma monárquica que la republicana. [...] Atacar la Monarquía es, sobre todo un ataque a la democracia de quienes aceptaron su convocatoria, una insensatez en esta hora de España¹¹⁷⁷.

En ple període preconstituent, pel novembre del 1977, el professor Sevilla va

¹¹⁷⁵ Diego Sevilla Andrés, “El Consejo del Reino y el valor de un referéndum“, *El Alzázar*, 16 d’agost de 1977.

¹¹⁷⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷⁷ Diego Sevilla Andrés, “ Monarquía o República“, *Las Provincias*, 8 d’octubre de 1977.

impartir a l'Ateneu Mercantil de València la conferència: “La Transición y los límites del poder constituyente”¹¹⁷⁸, acte publicat en *Las Provincias* al novembre del 1977. Amb la seua dissertació, va concloure el cicle: “Ante una nueva Constitución”, en què van participar els professors i companys de departament: Tomás Villarroya, Martínez Sospedra i Lluís Aguiló Lucia. Va observar, entre altres qüestions, el paral·lelisme històric entre la dinàmica política del temps de Maura, Silvela i Canalejas, i la d'Arias i Suárez. Va afirmar, finalment, que la delimitació constituent és clara: “Monarquía y sufragio universal – excluyen una posible revisión. Una Monarquía operante como la actual, volvería a hacer de España, o de las Españas, pueblos unidos en la Monarquía, lo que facilitaría el desarrollo de una España pura y de un Estado regional, el único acorde con el ser de nuestra Patria”¹¹⁷⁹.

Per febrer del 1978, van celebrar-se a Saragossa les III Jornades Internacionals de Ciència Política i Dret Constitucional. Diego Sevilla fou entrevistat per Santiago Velasco per al diari *Amanecer* d'aquella ciutat. Creu que el text, no definitiu encara, no és precisament una filigrana. El periodista li pregunta també per la retirada del socialista Peces Barba de la ponència constitucional, projecte que coneixia per la seua amistat amb Manuel Fraga i la resta de l'òrbita franquista constituent. Va respondre que, quan va elaborar-se la Constitució de 1931, van retirar-se els partits de dreta i les altres formacions van continuar sense cap problema: “Creo que eso de amenazar con la revolución no conduce a nada. Ya lo hizo el profesor Tierno Galván en agosto del pasado año en su célebre y ya famosa conferencia de Vigo. Elaborar un texto constitucional, desde luego no es fácil. Pero creo que no se debe de abandonar. ¿A dónde conduce marcharse? Eso de hacer la revolución es algo expuesto, ¿no? En mi criterio, es algo pasado de moda”¹¹⁸⁰. Pensa el professor Sevilla que el text s'adapta als temps que vivim, diu que el rei és la figura central, de manera semblant a la figura del canceller alemany, o en la Constitució francesa la figura presidencial. El poder governamental, creu, està bastant controlat. Considera políticament la qüestió regional i

¹¹⁷⁸ Diego Sevilla Andrés, “La Transición y los límites del poder constituyente”, *Las Provincias*, 20 de novembre de 1977.

¹¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹¹⁸⁰ Diego Sevilla Andrés, “Hay demasiadas mezclas”, “Ha faltado hacer algo más original”, *Amanecer*, 17 de març de 1978. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*, p. 73.

explica el seu posicionament sobre el terme nacionalitat:

Mi opinión es que lo más adecuado es una Monarquía en un país regionalizado, fuertemente regionalizado. [...] ha sido un error no aceptar las fórmulas de regionalización de ambas repúblicas. No soy partidario de la palabra nacionalidad. Estimo que de la regionalización surge la unidad. Creo que se ha mezclado el regionalismo con otros problemas particulares. Le diré que la Constitución italiana no es más que una copia de la española de 1931, de la República¹¹⁸¹.

Quan Velasco li pregunta sobre el text constitucional que s'està elaborant, Sevilla li respon que està bastant influenciat per l'alemany de Bonn; pensa que hi ha massa barreja. Sobre quina ha de ser la relació entre Govern i Parlament, creu que s'ha de facilitar la governabilitat, i que el control parlamentari ha de ser més prompte polític. Preguntat sobre com han estat les III Jornadas de Ciencia Política, celebrades a Saragossa, objecte de l'entrevista realitzada a Diego Sevilla, i sobre les jornades anteriors, opina: "Creo que todas han tenido un extraordinario interés. Se reúnen auténticos especialistas en la materia y es muy interesante conocer las opiniones de todos ellos. El interés desde luego va en aumento. Por ello quiero felicitar a todos. Dígalo usted así".¹¹⁸²,

Mentre s'estava produint-se en el Senat el debat sobre la Constitució de 1978, en l'article "Sobre el Rey", publicat en *Las Provincias* per l'agost d'aquell any, el professor Sevilla considerava que, pel que fa a la manera de tractar la figura del monarca, les Corts marcarien una fita en la història constitucional espanyola: "su aire antidemocrático, trasnochado, señala una época"¹¹⁸³. En aquest mateix escrit, Diego Sevilla comenta l'obra del pare Gabriel del Estal, professor a l'Escorial, autor d'una obra amb títol substancial, *El Rey, las Cortes, y el Reino*, publicada per la Biblioteca Ciudad de Dios. El text citat tracta el vessant constitucional de la monarquia, especialment el procés constituent espanyol. El professor Sevilla coincideix amb l'autor esmentat que el text constitucional aprovat no és el final, sinó el marc en què es mourà la vida política. Valora especialment les apreciacions sobre la figura del rei i l'esperit monàrquic: "Se hace voluntad y cobra carne en una persona concreta: Francisco Franco.

¹¹⁸¹ Diego Sevilla Andrés, "Posiblemente, las IV Jornadas de Ciencia Política y Derecho Constitucional se celebren en Valencia", *Amanecer*, 17 de març de 1978. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 73.

¹¹⁸² *Ibídem*.

¹¹⁸³ Diego Sevilla Andrés, "Sobre el Rey, *Las Provincias*, 23 d'agost de 1978.

Sin él España no sería hoy Monarquía sino República: nuestra tercera República”¹¹⁸⁴. Diego Sevilla ens diu, que possiblement causarà escàndol, enllaçant amb els plantejaments de Gabriel del Estal en l’estudi d’aquest referit a la sacralització vicarial de la monarquia, conceptes tractats en el passat per Álvaro Pelayo i Eximenis. Els catòlics no poden oblidar l’origen de la potestat ni els espanyols el sentiment vicarial que té el monarca. Ser vicari és una condició a merèixer, no adquirida, i es pot perdre:

De ahí se aparta de la tesis absolutista del derecho divino de investidura, para enlazar con el pensamiento tradicional español, el que el autor califica de populista, que viene a concluir en la supremacía del reino sobre el Rey.

Desacralizar la soberanía es hacerla irresponsable, y desdivinizarla si se define el poder como sagrado, o sea moralmente responsable, impide las otras responsabilidades humanas, diríamos, o legales, es igual, pero que – enseña la experiencia- siempre permiten una escapatoria¹¹⁸⁵.

Ell creu que l’article 56 de la nova Constitució matisa aquesta afirmació on: “lo califica de árbitro y moderador para el funcionamiento regular de las instituciones”¹¹⁸⁶. Criticava puntualment la Constitució, però l’acatava, allunyat dels posicionaments ultrafranquistes. L’Espanya de 1936 no era la de llavors:

¿Queda con lo dicho, que me pronuncio contra el texto constitucional de 1978? Verdaderamente, no. Creo que existen lagunas más o menos discutibles, pero siempre posibles en una obra humana. [...] La situación ambiental es diferente, y en la jefatura del Estado figura un hombre a quien votaron en cifras masivas en más de una ocasión los españoles. Se ha practicado con más o menos fortuna el consenso.

La palabra exigiría una explicación que ahora me reservo. Basta decir que es una de las cardinales de la vida política, que ya se usó por grandes maestros de la política activa, como Donoso Cortés en 1844 ¹¹⁸⁷.

Pel gener del 1981, Diego Sevilla critica Josep Tarradellas, aprofitant les Cartes al director, en “Tarradellas y las autonomías”. Li reconeix i agraeix el protagonisme històric, però li retrau el comportament, a la manera d’una reina mare, similar al de Maria Cristina en el regnat d’Alfons XIII, i li recomana, retirar-se a terres catalanes. Pensa que les aspiracions legítimes dels catalans poden perjudicar la resta del país:

¹¹⁸⁴ Diego Sevilla Andrés, “Sobre el Rey”, *Las Provincias*, 23 d’agost de 1978.

¹¹⁸⁵ *Ibidem*.

¹¹⁸⁶ Diego Sevilla Andrés, “Ante las nuevas Cortes”, *Las Provincias*, 24 de febrer de 1979. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 74.

¹¹⁸⁷ *Ibidem*.

Hemos de considerar el gran éxito de las regiones privilegiadas o nacionalidades como las llaman en la actualidad, que reside en marginar el proceso de las demás. Una España con dos regiones predominantes, y el resto subordinada o sin clara articulación, quedaría ese proyecto tan añorado por los europeos de crear una especie de Suiza para que sirviera a Francia, por Cataluña, y a Inglaterra por el País Vasco, para manipular la vida del resto de España.

Pensemos en la propaganda de los países catalanes o la cuidadosa articulación entre el País Vasco e Inglaterra. Yo no dudo que el señor Tarradellas se haya arrepentido de sus anteriores veleidades, aquellas que Manuel Azaña fustigaba en sus memorias de forma sangrienta¹¹⁸⁸.

L'expectació produïda per l'inici de les primeres Corts legislatives de la Monarquia es descrita pel març del 1979 pel professor Sevilla en "Ante las nuevas Cortes", article publicat en *Las Provincias*. Comenta, a més, l'angoixa de Santiago Carrillo pel resultat negatiu dels comunistes en les eleccions. Repassa les característiques de la nostra monarquia parlamentaria. S'ha dit que el rei és el monarca amb menys poder de les monarquies modernes. Quan Adolfo Suárez va dimitir pel gener del 1981, Diego Sevilla repara en la duresa política amb què va tractar-se l'expresident del govern. També comenta que se li retrau poca estructura intel·lectual, comparant-lo amb Maura, Canalejas, Azaña o Gil Robles... Ens recorda que Maura va ser defenestrat pel rei el 1909, davant el silenci i complicitat dels seus parlamentaris. Canalejas va patir crítiques salvatges, poc abans de caure assassinat a la Porta del Sol. Azaña, ens diu, fou víctima de les seues errades.

En "La Transición", publicat el mes següent de la dimissió de Suárez en el periòdic *Levante*, el professor Sevilla aprofita per a reflexionar sobre els períodes de transició conflictius de la nostra història – també en la resta del món-. Va ser transició, ens diu, o almenys un intent, el règim de la reina governadora; també la tragèdia del Desastre del 98, que va tenir el precedent de la Restauració de 1874. Per això, ens diu, hui es parla de Cánovas del Castillo i Sagasta, com elements explicatius que poden fer-nos entendre el nostre període actual entre 1975 al 1981. La Transició espanyola actual té el precedent més significatiu en el gran polític Martínez de la Rosa, les seues paraules expliquen el que està passant: "Estoy íntimamente convencido de que en los tránsitos de los gobiernos absolutos o monárquicos constitucionales, tránsitos más o menos violentos, siempre hay un principio de debilidad en los gobiernos; debilidad que nace de que los antiguos instrumentos están rotos, tronchados, y de que faltan los nuevos"¹¹⁸⁹.

¹¹⁸⁸ Diego Sevilla Andrés, "Tarradellas y las autonomías", 29 de gener de 1981.

¹¹⁸⁹ Diego Sevilla Andrés, "La Transición", *Levante*, 15 de febrer de 1981.

El problema més transcendental que tenim en l'actualitat, ens diu Diego Sevilla, no és els diferents posicionaments en el si de la burgesia, ni d'acceptar, o no el sufragi universal, ni discutir sobre l'amplitud de les llibertats de 1789. A escala planetària hi dos sistemes revolucionaris: un representa el sentiment religiós de la vida, l'altre, un sentiment radicalment laic. Pensa que cal establir un sistema social que permeta el desenvolupament de l'individu en llibertat: en un mundo más cómodo, más agradable y más esperanzado que conocimos los hombres de 1936, e incluso de 1945. Recorda, com deia Martínez de la Rosa: “Ni muchas instituciones, y muchos hombres apegados al Antiguo Régimen han muerto. [...] Contra lo que la gente cree, la Transición no ha terminado, porque hace mucho tiempo se inició el proceso revolucionario que tiene un centro importante en nuestra patria. Podrían señalarse fechas, y quizá la más notoria sería la de 1923, en la que se corta la evolución del llamado sistema liberal. Aceptemos con tranquilidad el futuro del proceso”¹¹⁹⁰.

La manca d'acceptació i el desànim entre bastants sectors polítics de la Constitució de 1978 va ser reflectida pel professor Sevilla en “La defensa constitucional”, article publicat en *Levante* al març de 1981. Demanava més compromís a tots el grups, ja que el text havia estat més o menys consensuat. Ell ho va veure amb optimisme: “Atravesamos un momento que ha de ser de ilusión de todos, para la convivencia española, que ha de mantener la paz y el orden”¹¹⁹¹. Aquest rebuig constitucional esmentat és paregut al que va patir la Constitució de 1876: “El ataque erudito, la maledicencia periodística, incumplimiento sistemático por parte de quienes debieron respetarla ha sido notorio. Las reformas innecesarias, la torpeza gubernamental y la ridícula actitud de la oposición forman escuela”¹¹⁹².

Sobre la necessitat d'agilitzar i concentrar en una sola mà la direcció de l'Estat, ens recorda Diego Sevilla, l'opinió de Donoso Cortés el 1849: “La Constitución inglesa es la única en el mundo, tan sabios son los ingleses, en que la dictadura no es de

¹¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹¹⁹¹ Diego Sevilla Andrés, “La defensa constitucional”, *Levante*, 18 de març de 1981. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 75.

¹¹⁹² *Ibidem*.

derecho excepcional sino de derecho común”¹¹⁹³. Es queixa també dels intel·lectuals admiradors de Duverger ara, sobre les ximpleries que aquest va escriure, i sobre la designació de Joan Carles I com a príncep d’Espanya. També li molesta que ningú defense el passat immediat espanyol, i recorda les paraules del sant pare sobre el passat: extraure les lliçons, per tal evitar-lo. Comenta que ha vist al teatre, *Petra Regalada*. Com al crític del diari *Levante*, el final li pareix sorprenent:

La alusión primera al caballo de Pavía merece otro resultado. Los oxiiuros del anterior régimen se unen a los críticos del mismo, y llegado el final, unos y otros para hacerlo mucho peor. La República es hermosa bajo el imperio, especialmente para los dirigentes, aunque al público no le guste el drama. Para andar en política se ha de tener en la frente la arquitectura del Estado, cuando muere el arquitecto o el director de orquesta, la obra se agrieta, al menos, o los músicos no aciertan a tocar¹¹⁹⁴.

Pocs mesos després de l’intent colpista del 23 de febrer del 1981, el professor Sevilla va donar una conferència al Centre Cultural dels Exèrcits, en què va parlar de la funció politicosocial d’aquesta institució armada. Durant el segle XVII, va dir, no hi hagué política militar; Manuel Azaña va donar-li un contingut perquè els espanyols se sentiren ciutadans. La Constitució de 1978, va dir, en l’article 8, recull el contingut del 178 de la de Cadis, guardar l’ordre interior, d’una constitució que els partits polítics, representants del poble, van elaborar i, referendada amb el vot dels espanyols, darrere queda: “La concepción dieciochesca, de que el Ejército es para romper huelgas o salir al paso de disturbios callejeros”¹¹⁹⁵. Quasi un any després del 23 de febrer de 1981, Diego Sevilla recull el missatge del rei del dia de les Forces Armades. En aquells moments, en els diaris es parla d’involucionisme. En “No olvidar el pasado”, publicat en *El Alcázar*, recorda que el 23F, o pocs dies després, el monarca va advertir als polítics que ell no tornaria a fer el que va fer llavors. No cal veure si han millorat la conducta, pronunciaments, colps militars, o insurreccions:

Tenga el nombre de De Gaulle, o el de Francisco Franco, se explican por sus

¹¹⁹³ Diego Sevilla Andrés, “La defensa constitucional”, *Levante*, 18 de març de 1981.

¹¹⁹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁹⁵ Diego Sevilla Andrés, “Conferencia de Sevilla Andrés sobre los ejércitos”, *Las Provincias*, 23 de juny de 1981. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 76.

antecedentes y la semejanza entre ambos modelos no es inútil. Vale la pena examinar, cómo el general De Gaulle imitó el proceso franquista.

Esta afirmación del Rey en febrero, se corresponde con otra radicalmente constitucional y reciente. El recuerdo del artículo 56 de la Constitución. El Rey alude a que tiene derecho a arbitrar y moderar el ejercicio de los poderes del Estado¹¹⁹⁶.

En l'article, parla també de les dificultats en què es troba el Mercat Comú aleshores. Ell creu que la resolució d'aquesta crisi es farà perjudicant els interessos espanyols, perquè el problema de la incorporació d'Espanya a aquesta societat no és degut a l'existència d'un regim dictatorial a Espanya, sinó pel nostre potencial econòmic i comercial, cosa que frenava les decisions dels mercaders europeus. Argument recurrent en el discurs de Sevilla durant tota la seua vida: "No lanzo una ofensiva pidiendo dimisiones de ministros y parlamentarios, sino que toda la comunidad de vociferantes que años han hablado y escrito en cátedra y en la calle que sólo la presencia de Franco impedía el acceso al Mercado Común, que era la solución completa a la difícil coyuntura española"¹¹⁹⁷.

En "Una crisis hace un siglo", article publicat en *El Alcázar*, pel febrer de 1982, el professor Sevilla, ens diu, que en l'evolució dels règims moderns occidentals, l'eix doctrinal en dret polític el marca Anglaterra. Ens diu, que en la vida política d'aquest país, aprofita l'experiència, cosa que nosaltres no fem. Comenta també un programa de televisió espanyola, en què els experts no van saber, sobre el nostre passat recent, la importància nominal del govern del 14 d'abril. El títol de l'article recorda el canvi bruscat en la monarquia d'Alfons XII, quan la successió va donar-se després d'un tall constitucional i es qüestionava la legalitat monàrquica, en una adversa situació constitucional. Canalejas, ens diu, com ningun altre, va definir la legalitat. Els obstacles a Espanya són sempre una falsa oposició, en paraules de Ríos Rosas: "*Omnia prodominatione serviliter*" (14-12-1861)¹¹⁹⁸. Com aleshores, hi ha polítics que abusen del sistema parlamentari, per obligar una declaració fraudulenta que comprometa el govern. També hi ha polítics que:

Cambian de uniforme, i no de ideología porque sólo les mueve el afán de gobernar.

¹¹⁹⁶ Diego Sevilla Andrés, "No olvidar el pasado", *El Alcázar*, 22 de gener de 1982.

¹¹⁹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁹⁸ Ríos Rosas, Citat per Diego Sevilla Andrés en "Una crisis hace un siglo", *El Alcázar*, 5 de febrer de 1982.

Eran gentes, mejor dicho son gentes, que consiguieron un encargo del franquismo, que se hallan dispuestos a transformar en granjería definitiva, lo que creyeron un mandato democrático. Espero explicar algún día como anduvieron en el franquismo los hombres que después se proclamaron en radicalmente demócratas¹¹⁹⁹.

Parla també Diego Sevilla, de les dificultats històriques de les reformes constitucionals; en el nostre país, més. En la història d'Espanya, són nombrosos els grups que han fracassat i errat en la defensa del país. No veu amb claredat qui va guanyarà les Eleccions Generals pròximes (a l'octubre va guanyar el PSOE, després dels governs d'Adolfo Suárez i Calvo Sotelo). Però no li agrada deixar sense resposta els interrogants:

Observo con claridad, la gran ventaja de nuestro tiempo, 1982, por la simple referencia del Monarca, y la no menos del desencanto del pueblo español, respecto a los gobernantes. Nada más. No estoy dispuesto a contar, aunque lo presiento, porque tengo sentido de la responsabilidad, el nombre o grupo, a quién votaría mi mecanógrafa, o servidora del hogar. Creo que una y otra tienen clara su elección, y yo también. Falta que adviertan el camino los políticos españoles¹²⁰⁰.

El passat 14 d'abril, ens diu Diego Sevilla, van venir-li al record els anys de joventut, quan tenia la vintena. En l'article "Revolución y evolución", publicat en *El Alcázar*, el primer de maig, recorda les paraules que va dir José Antonio sobre els dirigents de la Segona República: "Los hombres del 14 de abril tiene en la historia la responsabilidad terrible de haber defraudado otra vez la revolución española"¹²⁰¹. També retrau als intel·lectuals republicans no sentir-se responsables del que va succeir. La intel·lectualitat, gran i menuda, ha portat la Segona República, tal com va manifestar Azorín en *Crisol*, per l'abril de 1931: "El cambio de sensibilidad nacional se efectúe y sea posible la República"¹²⁰². Creu que cal fer un gran esforç amb la finalitat que els espanyols de segona fila (entre els quals ell es troba), puguin entendre noves qüestions des de la mirada del franquisme sociològic.

¹¹⁹⁹ Diego Sevilla Andrés, "Una crisis hace un siglo", *El Alcázar*, 5 de febrer de 1982.

¹²⁰⁰ *Ibidem*.

¹²⁰¹ José Antonio Primo de Rivera, citat per Diego Sevilla Andrés en, "Revolución y evolución", *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

¹²⁰² Azorín, citat per Diego Sevilla Andrés, en "Revolución y evolución", *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

Crida molt l'atenció a Sevilla, la coincidència amb un amic republicà de la seua mateixa generació, admirador de Valera, dirigent de Partit Radical Socialista, que va fer-li a Diego Sevilla, sobre la propaganda favorable, feta per una part de la dreta, al socialisme. El professor Sevilla qualifica Indalecio Prieto com el personatge secundari disposat a servir a qualsevol, i recorda que va ser el primer a advertir sobre Franco i el colp d'Estat, l'1 de maig de 1936, a Conca, cosa que finalment va passar: “Por su juventud, por sus dotes, por la red de sus amistades en el Ejército, es el hombre que en un momento dado puede acaudillar, con el máximo de probabilidades, todas las que se derivan de su prestigio personal, un movimiento de este género”¹²⁰³.

En la vida política d'Espanya, ens diu el professor Sevilla, només hi ha dos camins a triar, per això és possible l'errada. D'una part els evolucionistes, inspirats en Balmes, i que des de Catalunya reben sempre gran consideració, inspiradors d'Àngel Herrera i la seua llarga obra institucional. L'altra manera d'actuar políticament, ens diu, està representada per Donoso Cortés, i significa el sentiment revolucionari, i el descobriment que en tota qüestió teològica hi ha una qüestió política, afirmació, feta per primera vegada, com hem comentat ja, per Proudhon en *Confesiones de un revolucionario*, i reproduïda per Juan Donoso Cortés en *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*. Amb aquestes dues posicions, caldria veure el 1982 les perspectives del 14 d'abril. Parla també en l'article del comentari decebut de Vidal Beneyto (amic seu), referit al per què la lluita contra la democràcia ha acabat en no res.

El 18 de juliol de 1936, afirma Diego Sevilla, va ser l'altra revolució; la revolució d'octubre va justificar-se perquè no es va donar el poder a qui va guanyar les eleccions. Franco no va enfrontar-se contra el Front Popular: “sino contra la verdadera revolución social - *Fragua Social* (19 de julio de 1947)”¹²⁰⁴. Davant de la pròxima cita electoral, reflexiona sobre els posicionaments dels evolucionistes:

Posiblemente nuestros amados evolucionistas se crean muy seguros de eliminar a los

¹²⁰³ Indalecio Prieto, citat per Diego Sevilla Andrés, en “Revolución y evolución”, *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

¹²⁰⁴ *Fragua Social*, 19 de juliol de 1947, citada per Diego Sevilla Andrés, en “Revolución y evolución”, *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

compañeros de viaje, y cuenten con escaso número de votos comunistas o de Diputados de este signo. El ejemplo de la misma España de que las minorías resueltas “inasequibles al desaliento” acaban dominando a los que las reciben en su seno, aclara toda duda. La revolución es siempre obra de un César, y César no es un comité¹²⁰⁵.

Carl Schmitt, la qüestió política: decisió i antagonisme existencial

L'opció política presa més important en la vida de Diego Sevilla Andrés fou revolucionària: 18 de juliol de 1936, també ideològicament bastant argumentada: Donoso Cortés i Carl Schmitt. Plantejaments que va anar adaptant als diferents períodes de la seua vida. Donoso fou cronològicament el primer, ideològicament, el catolicisme ultra-conservador i contrarevolucionari. En Carl Schmitt buscarà arguments juridicopolítics, però sobretots polítics. Hem vist la visió de Donoso Cortés sobre Déu, l'origen del poder, les guerres, les revolucions, el pecat; la política, la dictadura, els parlaments... Sobirania, excepció i la qüestió política en el pensament de Schmitt són analitzats per John Brown en “El enemigo: paradojas del liberalismo i de la soberanía en Carl Schmitt”¹²⁰⁶. L'acte polític per excel·lència és decidir sobre la situació d'excepció. En *Teologia Política* (1922, Schmitt, defineix el concepte sobirania: “Sobirà es qui decideix la situació excepcional” *Ausnahmezustand*, El sobirà és alhora dins i fora de l'ordre jurídic, perquè té la facultat de suspendre”¹²⁰⁷

Aquests plantejaments entraven en oposició amb la *doxa* juridicopolítica de llavors, per la qual la política representava l'administració consensuada de la societat en un marc de tolerància, amb la finalitat d'impedir la situació excepcional. Per a Carl Schmitt, la política no és gestió, sinó antagonisme i decisió, perquè els nobles i pacífics ideals del segle XIX han creat barbàrie i agressió salvatge. La normalitat i la pau tenen la seua contraposició en l'excepció i la guerra. Normalitat és la situació social pacificada i segura, creada per l'Estat al seu territori. La norma que té autoritat s'aplica quan hi

¹²⁰⁵ Diego Sevilla Andrés, “Revolución y evolución”, *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

¹²⁰⁶ John Brown en “El enemigo: paradojas del liberalismo i de la soberanía en Carl Schmitt”, *Archipiélago* 5 (2003), p. 60. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla*, p 86.

¹²⁰⁷ John Brown en “El enemigo: paradojas del liberalismo i de la soberanía en Carl Schmitt”, p. 62.

ha normalitat, no hi ha norma que pugui aplicar-se al caos. En *El concepto de lo político* (1933), Schmitt, defineix la qüestió política: “La distinción específica de lo político, a la que pueden reducirse los actos y los móviles políticos, es la discriminación del amigo y del enemigo”¹²⁰⁸. Una vegada feta la discriminació, la relació està marcada per l’antagonisme amb ell, no està determinada per les qüestions personals: ‘*inimicus*’, és l’enemic públic; ‘*hostis*’, està format consegüentment per un grup. La hostilitat, diu Schmit, és un concepte primitiu radical i existencial. L’enemic sols existeix quan se li designa, i suposa un perill en l’horitzó de la guerra i la mort.

Els conceptes amic, enemic i lluita naixen de: “El hecho real que es la posibilidad de provocar la muerte física de un hombre. La guerra nace de la hostilidad, y ésta es la negación existencial de otro ser”¹²⁰⁹. És possible i necessari arriscar la vida del ciutadans. Per a la comunitat política, diu Brown, de manera semblant al *Dasein* de Martin Heidegger, la possibilitat de la mort està present. La designació de l’amic, en termes de comunitat política, pot ser per distintes circumstàncies: religioses, culturals, ideològiques o econòmiques... L’ordre jurídic depèn exclusivament del sobirà, és qui decideix si la Constitució vigent se suspèn en la seua totalitat, mitjançant la intervenció normalitzadora del sobirà: “Único agente capaz de decidir en qué consisten el interés público y el del Estado, la seguridad y el orden público”. La unitat política és consubstancial amb l’autoritat de la sobirania: “Le corresponde necesariamente y por definición zanjar la situación decisiva, por excepcional que sea”¹²¹⁰.

John Brown recull la crítica de Carl Schmitt al sistema liberal i a la guerra denominada humanitària (1933), però, feta realment al servei del interessos dels estats: “El concepto humanidad es un instrumento ideológico especialmente útil para las expansiones imperialistas, y bajo su forma ética y humanitaria, es un vehículo específico del imperialismo económico”¹²¹¹. Crida l’atenció a Brown que en un temps en què el nacional-

¹²⁰⁸ John Brown en “El enemigo: paradojas del liberalismo i de la soberanía en Carl Schmitt”, p. 60.

¹²⁰⁹ Carl Schmitt, *El concepto de lo político*, Madrid, Alianza, 1991, p.71, citat per John Brown en “El enemigo: paradojas del liberalismo y de la soberanía en Carl Schmitt”, *Archipiélago* 56, (2003), p. 61.

¹²¹⁰ Carl Schmitt, *El concepto de lo político*, p.78, citat per John Brown en “El enemigo...”, p. 62

¹²¹¹ Carl Schmitt, *El concepto de lo político*, p. 96, citat per John Brown en “El enemigo...”, p.

socialisme està en plenitud, Schmitt critica del liberalisme la manipulació totalitària de masses i la guerra il·limitada. En paraules de Hanna Arendt, banalitat del mal:

El hombre masa que Himmler organizó, para los mayores crímenes masivos jamás perpetrados en la historia, tiene más los rasgos del filisteo que del matón, y es el burgués que en medio de las ruinas de su mundo se preocupaba casi exclusivamente de su propia seguridad, y estaba dispuesto a sacrificarlo todo – creencias, honor, dignidad - a la más mínima provocación¹²¹².

L'Estat de Dret, un llarg procés

Sobirania, legalitat, legitimitat, estat de dret, constitucionalisme, parlamentarisme, revolucions, feixismes, democràcies, populisme, apoliticisme, xoc de civilitzacions... són racionalitzats, buscant la correlació fàctica, per Elías Díaz el 2003 en “Carl Schmitt: La destrucción del Estado de Derecho”¹²¹³. La primera observació es refereix a la consideració qualitativa: no tots els estats ho són de dret, una qüestió és la creació de normes jurídiques, i una altra l'Estat de Dret:

Un modelo organizativo nuclear y potencialmente democrático que ha ido surgiendo y construyéndose en las condiciones históricas de la modernidad (de la Ilustración) como respuesta a ciertas demandas, necesidades, intereses y exigencias de la vida real, de carácter socioeconómico y, unido a ello (como siempre ocurre, también de carácter ético y cultural). Un resultado, pues, de teoría y praxis, o si se quiere invertir la relación: de praxis y teoría: estos no son nunca términos escindibles¹²¹⁴.

Per a Elías Díaz, l'Estat de Dret, històricament, des de una formulació ètica, garanteix la propietat privada, i les altres llibertats: de religió, de pensament,

66.

¹²¹² Hannah Arendt, *Los orígenes del totalitarismo*, Madrid, Santillana, 1974, p. 338, citat per John Brown en “El enemigo, p. 68.

¹²¹³ Elías Díaz García, “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho“, *Revista Jurídica*, 8 (2003), Universitat Autònoma de Madrid. p. 144. Elías Díaz García (Santiago de la Puebla – Espanya, 1934). Jurista, catedràtic de filosofia del dret. Format acadèmicament a les universitats de Salamanca i Bolonya, ha desenvolupat també la seua carrera a les universitats Autònoma de Madrid, Carlos III de Madrid i Pittsburg –EUA–. Col·laborador de Joaquín Ruiz Giménez, José Luis López Aranguren, Norberto Bobbio i Renato Treves. Cofundador de *Cuadernos para el Diálogo* i director de la revista *Sistema*, vinculada al PSOE. Veure: Universidad Autònoma de Madrid, <http://.www.ua.es>diaz-elias-2008>curriculum>.

¹²¹⁴ *Ibidem*, p. 145.

d'expressió, i els drets d'indole penal, processal... L'Estat de Dret no pot representar una classe. La millor dialèctica històrica es dona en la translació de les lluites socials: "incompatibles e intransigentes con esas desigualdades, así como la propia lógica interna de la libertad, y la razón ilustrada en su fundamentación de los derechos humanos (vistos incluso como derechos naturales)¹²¹⁵. Pensa que l'Estat de Dret és el resultat històric d'una lluita lenta gradual i dual del *Rex=lex*, despòtic i aliè al ciutadà, al no *taxation without representation*, minoritari primer i que buscava la seguretat de persones, béns i propietats, i que es va ampliar després, en la demanda de llibertat, igualtat, i la possibilitat de participar també en els assumptes públics. A partir del Renaixement i la reforma, els estats moderns reclamen i assumeixen la sobirania (Maquiavel i Bodino).

Les demandes socials, ens diu Elías Díaz, de propietat, llibertat i reassegurament (Hobbes), van anar institucionalitzant-se i regulant-se jurídicament, i van aconseguir un autocontrol efectiu dels poders públics: estat liberal i sobirania del parlament; van ser també fonamentals les declaracions de drets: 1689, Anglaterra; 1776, Amèrica del Nord; 1789, la Revolució Francesa i la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà; i la Il·lustració, i el millor racionalisme alemany, representat per Kant, juntament amb l'Enciclopèdia, com a antecedents culturals i ideològics. La tradició nacional i cultural va aportar conceptes, malgrat les insuficiències que:

Van a permitir definir al Estado de Derecho, (hechos y valores, legalidad y legitimidad, formando parte de él) como la institucionalización jurídica de la democracia política.

La carga conservadora, recelosa de la soberanía popular que la semántica liberal (antiabsolutista) del Rechtsstaat posee, cuando se acuña y difunde en la Alemania del primer tercio del siglo XIX (por A. Muller, T. Welcker, J. C. F. von Aretin, y R. von Mohl), su preocupación por el control jurídico de los poderes- lo que hoy a veces se quiere aprovechar para hablar de un mero, insuficiente Estado administrativo de Derecho – no iba a ser incompatible con elementos de mayor garantía y protección judicial del individuo y de sus derechos y libertades, que históricamente estaban presentes en la más compleja institución anglosajona del rule of law¹²¹⁶.

L'Estat liberal fou qüestionat molt d'hora, segons Elías Díaz, i espentat cap avant per les lluites dels sectors socials exclosos, de manera significativa pels moviment obrer

¹²¹⁵ Elías Díaz García, "Carl Schmitt: la destrucción de Estado de Derecho", *Revista Jurídica*, 8 (2003), Universitat Autònoma de Madrid, p. 145.

¹²¹⁶ *Ibidem*, p. 146-147.

i sindical, i les plurals organitzacions socialistes, és a dir pel progressisme dels segles XIX i XX. Aquella inicial “institucionalización jurídico política pasará a poder constituirse empírica y prescriptivamente desde hace tiempo como Estado social y democrático de Derecho”. La democràcia, ens diu, de manera semblant a la Il·lustració, és un procés històric mesurable, des de la raó i la llibertat. En la seua gènesi va tenir greus mancances: burgesia i elecció censatària... També en l’actualitat cal millorar les desigualtats fàctiques de tot tipus, sobretot les referides a la participació i distribució en els resultats econòmics, socials i culturals. Mitjançant el terror, la mentida i la falta de llibertat, els dictadors legislen arbitràriament normes jurídiques:

Eso es también Derecho (ilegítimo, injusto), también es Estado (dictatorial, totalitario). Lo que en definitiva diferencia, pues, de manera más radical y substancial el Estado de Derecho- como bien señala en el Preámbulo de nuestra Constitución, desde su necesaria correlación fáctica y descriptiva con la democracia- “imperio de la ley como expresión de la voluntad popular”. [...] desde la libre participación y representación hoy de todos los ciudadanos.

[...] Si la ley, el ordenamiento jurídico, no posee ese origen democrático, podrá haber después imperio de la ley (de esa ley no democrática), pero nunca Estado de Derecho. Desde luego cuando más fundada interpretación y argumentación se haga de la ley (y de la Constitución). [...] Cuando más amplia, ilustrada y consciente – sea dicha participación, por de pronto en las decisiones (democracia deliberativa), mayor legitimación, y mayor legitimidad tendrán esa democracia y ese Estado de Derecho¹²¹⁷.

Estat i normes jurídiques

Carl Schmitt (1888-1985), sobretot, assenyala Díaz, és dels que redueix l’Estat de Dret als esquemes del formalisme jurídic pseudoneutral. L’imperi de la llei ni és de qualsevol llei, ni de qualsevol constitució. Tampoc ho és de qualsevol dret positiu. El jurista i filòsof alemany representa un inconsistent antiformalisme, antiliberal, antidemocràtic i destructor de l’Estat de Dret. Va participar en els debats dels vint i trenta, en què va estar incubant-se el nazisme i la Segona Guerra Mundial. Elías Díaz transcriu les observacions d’Antonio Truyol Serra, referides a la polèmica intel·lectual acadèmica i personal entre Carl Schmitt i Hans Kelsen: “De hecho, no pocos observadores han estimado que la fortaleza moral de Schmitt no estaba a la altura de sus dotes intelectuales”¹²¹⁸. Les propostes de Carl Schmitt, considera Elías Díaz, són

¹²¹⁷ Elías Díaz García, “Carl Schmitt: la destrucción de Estado de Derecho”, p. 148.

¹²¹⁸ Antonio Truyol Serra, “Mis recuerdos de Carl Schmitt”, en *Estudios sobre Carl Schmitt*, 1996, p. 419. Citat per, *ibidem*, p. 152.

decisionisme irracional, negació de la llibertat i confuses quan parla del que ha significat la Il·lustració: ètica i raó. Prioritza la qüestió política sobre la moral. Quan fa la distinció entre amic-enemic és reduccionista, historicista, nacionalista i arbitrista. La consideració sobre l'enemic exterior és dolenta, i més encara quan defineix l'enemic interior. Aquestes apreciacions no tenen res a veure amb les teories més realistes del conflicte social, la lluita de classes o el xoc de civilitzacions. Sens dubte, en els seus plantejaments, van influir les dificultats de la República de Weimar, però les seues propostes, agreujaren finalment la crisi, transformant-se en tragèdia. Les crítiques al capitalisme les fa sovint copiant arguments de l'esquerra i del mateix Marx, però sense coincidir mai amb les propostes democràtiques dels teòrics de l'estat social i del socialisme d'aleshores: Fernando de los Ríos a Espanya, o, a Alemanya, Herman Heller:

La burguesía ha logrado por el momento, asegurarse eficazmente contra el riesgo de que el poder legislativo popular transforme en social el Estado de Derecho liberal. [...] frente al Estado de Derecho, resuelto a sujetar a su imperio a la economía; la dictadura no dispone de otro medio que la violencia, torpemente enmascarada de ideología¹²¹⁹.

El pensament de Carl Schmitt es comprèn millor, segons Díaz, considerant la influència ideològica exercida per Juan Donoso Cortés sobre ell. El jurista alemany va donar gran rellevància a la interpretació europea del marquès de Valdegamas, del que va publicar escrits significatius el 1922, 1929, 1944 o 1950, amb tota la càrrega intel·lectual coneguda: contrarevolucionària i apocalíptica. Menor significació van tenir en el seu pensament, la influència de Bonald, De Maistre, o els filòsofs alemanys contrarevolucionaris com F.J. Stahl.

El radicalisme de Donoso Cortés i Carl Schmitt, front a la “classe discutidora”

Carl Schmitt aprofita de Donoso Cortés, ens diu Díaz, els plantejaments radicals en la lluita sagnant que hi ha entre el catolicisme i el mal, encarnat pel socialisme ateu. Per a lluitar contra el mal no cal reformisme i pacte social, vies evolucionistes de signe democràtic. De manera semblant a Donoso, està en contra del liberalisme, del parlamentarisme, de les decisions preses per la majoria, una massa estúpida amb

¹²¹⁹ Herman Heller, *Rechtsstaat oder Diktatur*, en *Escritos políticos*, Alianza Editorial, Madrid, 1985, p. 299. Citat per Elías Díaz García en, “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho”, p. 154.

dirigents vanitosos... Defineix la burgesia de llavors com la “classe discutidora”: premsa i parlament, però incapaç de donar solució al problema social. Ambdós prefereixen la decisió sense discussió.

Per a Schmitt, la gran aportació de Donoso Cortés va ser descobrir el concepte polític més important: “determinar más allá de los distingos propios de la política del día, la grande, histórica y fundamental distinción entre amigo y enemigo”¹²²⁰. Per a Elías Díaz, la història, la raó i la llibertat van poder amb els vaticinis escatològics de Donoso i Schmit, i van derrotar també feixismes i totalitarismes. En els treballs de Carl Schmitt sobre legalitat i legitimitat, ens recorda Díaz, tota organització social o política té la mateixa consideració jurídica, equiparable a l'Estat de Dret: estat de dret feudal, estamental, burgès, nacional o social. També inclou, el grup: de dret natural, dret racional i dret històric. Sense gens de rigor, únicament fent dret, i creant normes jurídiques, tot té la mateixa legitimitat. La negació i destrucció de l'Estat de Dret la va dirigir sobretot a la Constitució i República de Weimar -1931-1936-, en el seus temps i país, Alemanya.

Davant la “classe discutidora”, ens recorda Díaz, el jurista alemany va preferir l'*aclamatio* populista i plebiscitària, i va negar la validesa a les lleis de llavors, fruit de la suposada omnipotència, produïdes per una majoria en conflicte amb la Constitució. A més va sostenir l'escissió entre llei en sentit formal i en sentit material, i va apostar per la teoria del cabdillatge *Führerstaat* i el poder dictatorial.

La Constitució de la República de Weimar i la destrucció de l'Estat de Dret

A la República de Weimar va haver-hi greus problemes de governabilitat, responsabilitat també dels partits. Durant la nostra Segona República hi hagué problemes semblants en contra el liberalisme i la democràcia, abans i després de la Guerra Civil. A Elías Díaz li agrada el criteri i claredat amb què el professor García de Enterría ha tractat els plantejaments del jurista alemany i la crítica estructural que va fer del sistema polític i constitucional de llavors:

¹²²⁰ Carl Schmitt, *Interpretación europea de Donoso Cortés*, Madrid, Ediciones Rialp, 1952, p. 60-67, 78. Citat per Elías Díaz García, en “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho”, p.156.

“Estado burgués de Derecho”, burgués como nota deprecatoria no desde la perspectiva del pueblo o del proletariado y en el sentido marxista, sino de la perspectiva de un poder exento y abstracto (“lo mejor del mundo es una orden”: Das Beste der Welt iste in Befehl) titularizado en aristócratas del mando.

[...] Cuando Hitler aparece en el horizonte, en supuestos héroes, órganos mágicos del pueblo entero, Schmitt odia – la palabra no es excesiva- en particular el parlamentarismo [...] Tras de cuya supuesta racionalidad, se ocultarían poderes indirectos efectivos y malignos. Schmitt, aplicó aquí coherentemente su propia doctrina del concepto de lo político como una pugna existencial contra el enemigo, al que intenta aniquilar, enemigo que para él, hombre de declarada lucha política, es en el primer término el sistema de Weimar [...] que él ayuda decisivamente a desmontar con doctrinas apasionadas y falaces¹²²¹.

García de Enterría fa l’observació sobre la publicació a Espanya de *Teoría de la Constitución* de Carl Schmitt, traduïda per Francisco Ayala, feta precoçment, el 1934 (abans de 1936-1939); això dóna idea de l’interès dels nostres autors per l’alemany. Guarda cert paral·lelisme cronològic amb la instauració al nostre país del règim feixista. Sense oblidar les dificultats d’aquest període, Elías Díaz fa una revisió crítica dels posicionaments de Schmitt, referits a l’Estat de Dret. A l’Alemanya dels anys trenta, ens recorda Díaz, va haver-hi connivències polítiques amb el totalitarisme de *Führerstaat*. Carl Schmit, basant-se en l’article 48 de la Constitució de Weimar, va defensar el poder sobirà del president del Reich. Primer com a “legislador extraordinari”: *ratione necessitatis*, per a una dictadura comissarial, amb la finalitat de fer de vàlvula de seguretat. Després, servint-se de la *ratione supremitatis* per a una dictadura plebiscitària, i fer la transició al nou Estat, segons apreciació d’Estévez Araújo¹²²².

Schmitt, pel 1932, ens diu Elías Díaz, sols reconeix de l’estructura estatal la legitimació plebiscitària, i afirma que la realitat del món camina cap als totalitarismes. Aquesta tendència no vol qualificar-la solament de reaccionària. Les conseqüències de l’estat totalitari “iban a ser aún mucho más terroríficas, aniquiladoras i destructoras de

¹²²¹ Eduardo García de Enterría, *La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional*, Madrid, Civitas, 1981, p. 24. Citat per Elías Díaz García, en “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho“, p.159.

¹²²² José A. Estévez Araújo, *La crisis del Estado de Derecho liberal. Schmit en Weimar*, Barcelona, 1989. Citat per Elías Díaz García, en “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho”, p. 160.

lo que habían sido en el pasado, esas otras tan inicuas tendencias reaccionarias¹²²³". El jurista alemany, des de la legitimitat plebiscitària i la decisió excepcional, per al president del Reich, va propugnar el "legislador extraordinari": *ratione materiae*, una revisió constitucional total, amb el pretext de corregir anomalies parlamentàries. Aquest procediment va alterar en la seua totalitat el sistema democràtic de la República de Weimar, i va dur la seua destrucció.

També va argumentar, per afeblir la Constitució, que en realitat hi havia dues constitucions. L'"orgànica" recollia les qüestions institucionals i els poders que defineixen l'Estat. L'altra, la "material", contenia els drets i deures fonamentals dels alemanys, inclosos també els econòmics socials i culturals. La proposta de Carl Schmit anava destinada a triar entre una de les dues, amb la finalitat de trencar l'estat de dret. Ell proposava escollir-ne la segona, i així establir l'"ordre substancial". Ideològicament, la finalitat de les propostes de Schmitt, ens diu Elías Díaz, propugnaven admetre la part "material" de l'Estat Social, i eliminar de l'Estat de Dret, la part orgànica "formal". D'aquesta manera impulsava els estats socials de caràcter dictatorial i feixista, des d'una gran retòrica i alguna realitat social, però sense democràcia ni drets bàsics ni llibertats. El que va passar finalment a la República de Weimar, i això era previsible, fou:

La supresión de las instituciones participativas del Estado de Derecho – imperio de la ley como expresión de la voluntad popular, participación libre en las decisiones, primera parte de la Constitución-, iba a llevar indefectiblemente a la supresión de los derechos fundamentales, a la negación del Estado social y de la participación en los resultados-segunda parte de ella-

Tales derechos incluyen siempre de manera coherente y esencial la libertad y la dignidad humana, sin las cuales no hay efectiva igualdad ni avance alguno de carácter social y cultural. Todo Estado de Derecho exige, en mayor o menor grado, esas dos ineludibles dimensiones, en correlación con la democracia entendida como doble participación. Sin Estado de Derecho no hay propiamente Estado social (sin libertad no hay igualdad) y sin Estado social difícilmente podría existir hoy un Estado de Derecho¹²²⁴.

Davant de l'Estat de Dret Liberal, social i democràtic, ens recorda Elías Díaz, Carl Schmitt va mantenir un posicionament contundent sobre la Constitució de Weimar, va sostenir:

El germen que encierra la segunda parte de la Constitución merece ser liberado de contradicciones internas y de vicios de compromisos, y ser desarrollado con su lógica interna. La alternativa, es reconocer la capacidad sustancial y las fuerzas del pueblo

¹²²³ Elías Díaz García, en "Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho", p. 160.

¹²²⁴ *Ibidem*, p. 161.

alemán..

Si se logra esto -imponer tales fuerzas substanciales-, está salvada la idea de una obra constitucional alemana, pero si resiste. En caso contrario, si la democracia parlamentaria se resiste, pronto se acabará con las ficciones de un funcionalismo mayoritario que permanece neutral, ante los valores y ante la verdad. Entonces, la verdad se vengará¹²²⁵.

Quan parla Schmitt de funcionalisme, ens diu Elías Díaz, és un subterfugi, tracta de desvirtuar l'estat de dret. Amb un llenguatge apocalíptic i amenaçant, va predicar la seua veritat: Führer hat immer Recht. Molt d'hora va començar la venjança, quan el partit nazi va aconseguir el poder pel març de 1933. Eleccions desenvolupades amb una repressió oficial brutal, desencadenada després de l'incendi provocat del Reichstag. L'autocolp d'estat dictatorial va produir: "Ley de plenos poderes y demás-inmediatamente lograría acabar en Alemania con (las dos partes, la pobre Constitución, y con todo vestigio (formal y material) de Estado de Derecho: otra de las consecuencias de todo aquello sería ya, la Segunda Guerra Mundial¹²²⁶.

L'encanteri estètic i tràgic pel feixisme

Hi ha un encanteri estètic en el feixisme, en aquest *phatos* dramàtic i tràgic de la croada per la lluita final. Davant d'un permanent estat d'excepció, pot situar-se l'avorrida normalitat constitucional. Carl Schmitt, en l'actualitat, exerceix un confús poder de seducció en alguns cercles teòrics intel·lectuals d'una certa esquerra inconcreta i etèria. Segurament, coadjuven a aquesta situació les limitacions, les "frustracions", i corrupcions de la democràcia liberal i social sotmesa en ocasions al poder mediàtic i al gran capital. Aquests grups, oblidant fonamentacions més coherents, s'acollien a la suposada insalvable contradicció: llibertats formals i materials. També gaudeix ara el pensador alemany, de reconeixement entre juristes: "Con prevalente mirada interna, dogmático-jurídica, admiran tanto la astucia, prefiero pensar que no, incluso el cinismo, de sus críticas (certeras en ocasiones, como la habilidad y finura de alguna de sus –oímos- inteligentes argumentaciones y construcciones sustituto) sustitutorias del Estado de Derecho)"¹²²⁷.

¹²²⁵ Elías Díaz García, en "Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho", p. 162.

¹²²⁶ *Ibidem*, p. 157.

¹²²⁷ *Ibidem*, p.157.

Führerprinzip, cabdillisme

La denominació Tercer Reich va ser empleada per primera vegada, per Arthur Moeller van den Bruch¹²²⁸, intel·lectual nacionalista völkisch, i conservador romàntic, en *Das Dritte Reich* el 1922. Propugnava un imperi antimarxista i antiliberal: “La división de classes sociales, re reconciliarían en la unidad nacional, bajo un carismático Führer (líder)”¹²²⁹. Històricament, es referia a l'imperi franc medieval de Carlemany, i a l'imperi dinàstic germànic prussià Hohenzollern (1871-1918). La concepció politicoideològica del nazisme: *Führerprinzip*, “principi d'autoritat”, principi de supremacia del cap, cabdillisme, i obediència de la resta, la comunitat del poble: *Volksgemeinschaft*. Al servei del führer, el poder executiu, el poder judicial i el poder legislatiu: “Se prolongaba hasta los rangos del partido nazi, la SS, la burocracia estatal y las fuerzas armadas. Permitia a los organismos, el Estado y las fuerzas armadas operar fuera de la ley cuando fuera necesario para mantener metas ideológicas del régimen, mientras mantenían la ficción de estar manteniendo la legalidad”¹²³⁰. Organització social molt semblant a la jerarquitització tradicional militar i paramilitar. Com hem vist en la qüestió referida al constitucionalisme en la República de Weimar, tant Carl Schmitt com Hitler menyspreaven el sistema democràtic.

El *Führerprinzip* del nacionalsocialisme com a principi, pot ser equiparable al cabdillisme a Espanya: missió messiànica, poder únic dictatorial, jerarquia... Ho és més quan veiem les conseqüències socials i polítiques que van patir als dos països: eliminació i depuració del sistema anterior de partits, sindicats, consells escolars i juntes de les facultats, substituïts per nomenaments directes i controlats. Tal vegada la jerarquitització de líders durant el nazisme, en el seu graó, va transmetre als seus protagonistes en el treball quotidià la sensació de poder i que l'obediència cega als superiors produeix l'ordre i la prosperitat, objectius a compartir.

Nació de nacions

¹²²⁸ *The Holocaust Enciclopedia*, “El tercer Reich en profundidad”, p.6.
<https://enciclopedia.ushmm.org/content/es/article/third-reich>.

¹²²⁹ *Ibidem*, p. 6.

¹²³⁰ *Ibidem*, p. 4.

Les característiques nacionals del nostre país, en aquest moment tan conflictiu, són tractades per Santos Juliá en “Nación de naciones”, article publicat en *El País*, al febrer del 2019. Aprofita i rememora la poesia de Walt Whitman en *Leaves of Grass*, per a tractar la qüestió: “No solo una nación, sino una ubérrima nación de naciones: eso era América, aquel crisol donde se fundieron ‘los americanos de todas las naciones’”¹²³¹. El geni dels americans no radicava en parlaments i governs, sinó en la gent comuna. Pensa també que de la Guerra de la Independència podria haver resultat una fusió nacional, amb la Constitució de Cádiz, com a expressió legal. Però les guerres civils, ens diu, van arruïnar el liberalisme i la seua concepció unitarista va deixar l’obra a mig fer, i ningú n’està content, deia Manuel Azaña.

Juliá ens trasllada la sensació de Richard Ford de viatge per Espanya el 1845. Sobre la diversitat i distanciament entre nadius, considerava que no es podia parlar genèricament de la gent del nostre país: “Un manojito de cuerpos pequeños atados unos a otros con cuerda de arena.”¹²³² Segons Santos Juliá: “La cuerda de arena se convirtió en cadena de hierro como resultado de la última guerra civil, combatida por republicanos y ‘nacionales’ como si de una guerra contra el invasor se tratara”¹²³³. Va ser un jove historiador, ens diu, José María Jover, que va interioritzar el concepte Espanya, nació de nacions. Això significava complementarietat i compromís, els quals venien d’antic, entre les regions i les nacions de tot l’Estat. Una comunitat plurinacional, plantejament compartit des de l’exili. Ens recorda Santos Juliá que Anselmo Carretero postulava el 1962, per a Espanya, una federació democràtica de pobles hispànics: “Una nación formada por diversos pueblos, una nacionalidad superior que comprende varias nacionalidades, una nación de naciones”¹²³⁴. El debat nació de nacions va reaparèixer en la gestació de la Constitució del 1978. Gregorio Peces Barba, en les seues declaracions, va afirmar la sinonímia entre nacionalitat i nació. L’any següent, en la Comissió de Constitucional sobre el projecte del primer estatut d’autonomia català, Alfonso Guerra

¹²³¹ Walt Whitman, *Leaves of Grass*. Citat per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”, *El País*, 24 de febrer de 2019.

¹²³² Richard Ford. Citat per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”, *El País*, 24 de febrer de 2019.

¹²³³ Santos Juliá en, “Nación de Naciones”, *El País*, 24 de febrer de 2019.

¹²³⁴ Anselmo Carretero. Citat per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”, *El País*, 24 de febrer de 2019.

va referir-se a “la nación de naciones como mejor expresión posible de una concepción federal del Estado”¹²³⁵. Al novembre del 2005, ens diu Juliá que Manuela de Madre, dirigent del Partit Socialista Català, en el debat sobre el nou estatut d'autonomia, va afirmar: “La nación catalana no niega la nación española, la enriquece, pues España –y no somos los primeros en decirlo- es una nación de naciones,”¹²³⁶. Ens comenta que aquestes afirmacions ni van ser les primeres, ni seran les últimes. Diu que Pedro Sánchez ha defensat: ““La vieja idea de Peces Barba’ reafirmando que España es una nación de naciones, cuatro, por lo visto, con una sola soberanía”¹²³⁷. Aquesta antiga idea ha estat dinamitada pels que varen compartir per primera vegada una plasmació juridicopolítica, de la qüestió, i han sucumbit a allò que Castelar va considerar el pitjor dels nostres defectes: menysprear les lleis. Pensa que, en democràcia, no hi ha res per damunt de la llei debatuda, acordada, promulgada i confirmada en un parlament constituent. Considera que, arribats on som, la tornada al discurs de nacions de nacions no pot arribar a cap port. Sols quan els actors polítics deixen d’imaginar el passat (una nació un poble) es podrà debatre el que hui està en joc: “El reparto de poder entre las diversas instituciones de un Estado compuesto, como el nuestro”¹²³⁸.

Autodeterminació

El dret d’autodeterminació i les qüestions derivades de la sentència del ‘procés’ de Catalunya són tractades per Luigi Ferrajoli, filòsof de dret, en “Deshaciendo un posible equívoco”, publicat en *El País* pel desembre del 2019. L’entrada de l’article diu: ‘No existe derecho de autodeterminación, como exige el independentismo catalán, en un país democrático, pero el Gobierno español debería mostrar su fuerza e inteligencia aplicando una solución de clemencia’. Comenta en l’article una taula redona, celebrada a la Facultat de Dret de la Universitat de Roma, el 28 de novembre de 2019. Creu que alguns dels seus amics espanyols van interpretar que ell dona suport a la política i actuacions dels dirigents del moviment independentista català. Recorda que en la taula redona comentada va exposar: “La tajante negación de la existencia de un

¹²³⁵ Alfonso Guerra. Citat per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”.

¹²³⁶ Manuela de Madre. Citada per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”.

¹²³⁷ Pedro Sánchez. Citat per Santos Juliá en, “Nación de Naciones”.

¹²³⁸ Santos Juliá, “Nación de Naciones”, *El País*, 24 de febrer de 2019.

derecho a la autodeterminación de los pueblos en un país democrático en el que, como ocurre en Cataluña, estén garantizados los derechos fundamentales de todos”¹²³⁹. Va sostenir la tesi, obvia, ens diu, que en les actuals cartes internacionals el dret d'autodeterminació fou concebut per promoure processos de descolonització i alliberar els pobles de l'opressió estrangera. Pensa que l'independentisme català, una de les regions més riques d'Espanya, és un modus de secessionisme dels rics, tal com va sostenir en *Manifiesto por la igualdad* (Trotta, 2019). Una altra qüestió que està enverinant la política dels països, començant per Itàlia, és el conflicte identitari, promogut per l'extrema dreta nacionalista, en ocasions racista. Basada en una concepció de la democràcia corresponent a: “La lógica *schmittiana* del amigo-enemigo: *América first*, primero los italianos, no a las invasiones de emigrantes, no a la UE y a sus prescripciones”¹²⁴⁰. Ens recorda que Itàlia té conflictes semblants, el secessionisme de la Lliga Nord no va ser qüestió només de folklore, va amenaçar l'ordre constitucional italià. El 15 de setembre de 1996, la Padània –entitat regional inventada- va declarar la independència; i el 25 de maig de 1997, en un referèndum per la independència i la sobirania, en què sols votaren els de la Lliga, quasi cinc milions, amb un resultat del 97% a favor. Ni el Govern ni la magistratura van considerar els resultats, aquests esdeveniments estan hui oblidats.

Segons Luigi Ferrajoli, el Brexit és el resultat del nacionalisme anglès reaccionari, persegueix la passada restauració imperial, i està, a més a més, en conflicte amb els nacionalismes escocès i irlandès. Els sentiments nacionalistes produeixen aversions recíproques: italians contra alemanys i viceversa; holandesos i alemanys contra grecs; polonesos i hongaresos contra la Unió Europea. Quan va comentar a Roma, en la trobada citada anteriorment, als estudiants, les contradiccions entre conflictes identitaris i el respecte a la diferència, base de la democràcia, no va ser precisament indulgent amb l'independentisme català. Va matisar la seua posició, perquè pensa que el ‘procés’ és una qüestió eminentment política: “Fuera tratada solamente con el derecho penal y, en consecuencia, con la carga dramatizadora, criminalizadora, y victimizadora que comporta, primero la prisión provisional y, después, las durísimas condenas”¹²⁴¹. Ens diu, que no coneix la doctrina i jurisprudència espanyola, però, fer

¹²³⁹ Luigi Ferrajoli, “Deshaciendo un posible equívoco”, *El País*, 29 de desembre de 2019.

¹²⁴⁰ *Ibidem*.

¹²⁴¹ *Ibidem*.

servir fons públics en una activitat il·legítima delictiva, com el referèndum, és absolutament sancionable. Ha comentat la qüestió amb juristes italians, que com ell, han seguit el procés amb sorpresa i preocupada perplexitat, i ha observat el clamor que ha acompanyat el judici. Pensa que caldrà adoptar actuacions polítiques més indulgents per rebaixar la tensió social i política:

El uso de la prisión preventiva, la campaña política promovida por las fuerzas de la derecha contra los imputados y las altísimas penas impuestas a los condenados, han tenido el efecto de exacerbar el conflicto y agravar, en vez de resolver el problema, que solo podría resolverse con diálogo, argumentación y confrontación de razones.

[...] Nos encontramos ante un clásico conflicto civil y político que, tras la condena, justifica un indulto o, mejor todavía, una amnistía dirigida a realizar la pacificación nacional y con ella, la convivencia, y el pacífico respeto entre los diferentes, es decir, repito, las condiciones elementales de la democracia. ¿Qué utilidad tiene, para la unidad de España, para su cohesión social y para su imagen de democracia madura, mantener en la cárcel a 10 personas, en las que, con razón o sin ella algunos millones de ciudadanos ven a sus representantes, confirmando para una parte de Cataluña, poco importa si minoritaria o mayoritaria, la idea de que son víctimas de un proceso político? En suma, pienso que sería un signo de fuerza y de inteligencia, por parte del Gobierno español, promover una decisión de clemencia¹²⁴².

Hem vist en alguns dels capítols la persistència de la qüestió catalana ja des del segle XVIII i XIX. Una part considerable del nacionalisme espanyol, que encara es manifesta hui en dia, és prou primari i dolent: ultradretà, franquista i xenòfob sovint. Aquest sector vol assimilar els bascos amb el terrorisme d'una manera impresentable, i de la forma més negativa a Catalunya. Enfront, una part important del nacionalisme independentista català engloba els espanyols en la mateixa condició; a més a més, diu que no són demòcrates com ells. Entenc que en els paràmetres per a qualificar una democràcia no entra l'amor a la pàtria, sinó: llibertat, igualtat, Estat de dret polític i social...

El rector Blasco. Llibertat d'ensenyament. Autonomia universitària Dret consuetudinari. Constitucionalisme: discurs polític, poder i llibertat

Mariano Peset i Jorge Correa aprofiten la figura de Vicente Blasco per a endinsar-nos en la relació de l'Església amb el món universitari i el poder a la València del segle XVIII, en "Vicente Blasco, rector perpetuo". Ens parlen de la decisió de Carles III i el seu Consell de reformar les universitats. Aleshores, el 1767 el monarca va decidir

¹²⁴² Luigi Ferrajoli, "Deshaciendo un posible equívoco", *El País*, 29 de desembre de 2019.

l'expulsió dels jesuïtes amb un decret de Campomanes, en què els acusava d'incitar els motins per la falta de forment i per voler independitzar les reduccions al Paraguai. Des del 1772 estava suspès a València el patronat de nomenaments de catedràtics; el 1784 el rei va nomenar rector fra Vicent Blasco i Garcia, clergue de l'ordre de Montesa, catedràtic de filosofia, teòleg i estudiant d'humanitats, relacionat amb Pérez Bayer. Blasco fou la persona delegada per a dur endavant la reforma universitària dirigida i vigilada des del poder central,: “Gracias al poder delegado del rey que tenía, junto a su habilidad, Blasco pudo imponer a los patronos en el plan dos puntos esenciales: la financiación y la selección del profesorado”¹²⁴³.

Segons Peset i Correa, alguns il·lustrats en aquella època van visitar València i mostraren interès per la seua universitat. Joseph Townsend, clergue i metge a Edimburg, va alabar-la i també el treball del rector. En canvi, a Wilhelm von Humbolt, fundador de la Universitat de Berlín, no va agradar-li tant. Hi hagué un temps en què els vells pabordes no deixaren rastre de la seua tasca; Juan Sala va ser-ne l'únic que va destacar a València:

Un jurista aplicado en aquellas universidades mediocres. No alcanzó grandes cargos, su carrera se desenvuelve en las aulas y en los claustros; su fama se debe a haber publicado manuales de derecho romano, y sobre todo la *Ilustración del derecho real de España* (Valencia, 1803), que llegaron a América y tras la independencia fueron a la legislación de las nuevas naciones¹²⁴⁴.

En la presentació de l'obra *La libertad de enseñanza. Un debate del Ochocientos europeo*, se'ns explica l'origen del treball: va ser la participació en el col·loqui internacional organitzat per Bruno Belhoste i Thierry Kouamé en col·laboració amb la Commission Internationale pour l'Histoire des Universités i altres institucions, que va tenir lloc a París del 6 al 8 del setembre de 2018: “Examens, grades et diplômes. La validation des compétences par les universités du XIIe siècle à nos jours”. Els autors volen destacar la importància del krausisme en l'organització de la universitat espanyola. L'origen del debat sobre la llibertat d'ensenyament està lligat a la Institució Lliure d'Ensenyament. En la intervenció a París, Rafael Ramis Barceló va fer l'anàlisi de la llibertat d'ensenyament, i Manuel Martínez Neira, la normativa dels textos bàsics

¹²⁴³ Mariano Peset i Jorge Correa, “Vicente Blasco, rector perpetuo”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*), p. 147.

¹²⁴⁴ *Ibidem*, p. 156.

espanyols.

Segons Manuel Martínez Neira, la llibertat d'ensenyament que va proclamar el sexenni va portar nombroses iniciatives en tots els nivells educatius. A la fi del XIX van aparèixer tres iniciatives importants: “La Institución libre de enseñanza, el Colegio de Clases Superiores de Deusto y el Real Colegio de Estudios Superiores de El Escorial”¹²⁴⁵. La primera universitat catòlica de l'Espanya liberal, ens diu, va crear-se com a una reacció per: “profesores separados por negarse a jurar la Constitución de 1869”¹²⁴⁶. La Institució Lliure d'Ensenyament va tenir un origen semblant a la creació de les catòliques: separació de professors per Orovio. El primer curs acadèmic va ser el 1876-77, va centrar-se en xiquets i joves. El professorat va ser brillant: Labra, Figuerola, Giner de los Ríos, Ruiz de Quevedo, Soler, Azcárate, Montero Ríos... La creació d'aquestes noves institucions es va donar a conèixer amb anuncis en la premsa amb molt d'èxit. Ja abans del sexenni, els jesuïtes van ser protagonistes d'una gran activitat en el camp educatiu religiós. Els estudis universitaris van iniciar-se a La Guardia (Pontevedra) el 1878, i es van traslladar a Deusto el 1886. El 1892, en la província filipina de la Orden de San Agustín i la Real Casa, van signar un contracte per a la creació del Real Colegio de Estudios Superiores del Escorial. Les acadèmies tenien llavors gran predicació:

Emerge así una figura inédita, el alumno libre. Un protagonismo doble. Por un lado, permitió una nueva reestructuración de los estudios basada en la convivencia de centros libres –de naturaleza muy heterogénea- y oficiales, aunque desde el punto de vista cualitativo se imponían los oficiales, pues solo ellos pueden examinar. Por otro lado, desde el punto de vista cuantitativo, el alumno relegó a un segundo plano la enseñanza oficial pues mayoritariamente se acoge a la libre¹²⁴⁷.

Els primers intents d'autonomia universitària a la Universitat de València, les reformes dels plans d'estudis, la situació d'alumnat i professorat i les vicissituds de la biblioteca són analitzats per Jorge Correa i Javier Palao el 2018, en “Intentos de autonomía universitaria”. Ens diuen els autors que les universitats de València, Madrid i Oviedo, durant el XIX, van ser capdavanteres en el moviment regeneracionista: “Se

¹²⁴⁵ Manuel Martínez Neira, Rafael Ramis Barceló, *La libertad de enseñanza. Un debate del Ochocientos europeo*, Madrid, Editorial Dykinson, 2019, p. 156. Veure: <http://dialnet.unirioja./servlet/articulo?codigo=7456516>.

¹²⁴⁶ *Ibidem*, p. 157.

¹²⁴⁷ *Ibidem*, p. 163.

habla de libertad para organizar la universidad y de desarrollo científico”¹²⁴⁸. El 1894, el Claustre de la Universitat Central va demanar a la resta que es governaren i administraren per elles mateixes. Dos anys després, Francisco Orts, catedràtic de Medicina, en el discurs d’obertura, va assenyalar les mancances de l’ensenyament de la nostra universitat en comparació amb l’europea, i va ressaltar l’autonomia de l’americana. El rector Ferrer y Julve, regeneracionista, el 1899 va impulsar una reforma per a proposar-la a la resta d’universitats espanyoles. L’any anterior, el degà Eduard Soler i Pérez, pertanyent a la Institució Lliure d’Ensenyament, va demanar en el seu projecte “la personalidad jurídica de las universidades y la libre disposición de sus bienes, con un presupuesto propio elaborado por el claustro”¹²⁴⁹.

Correa i Palao ens recorden que la Universitat de València va orientar les polítiques del ministre Antonio García Alix el 1902. El rector Manuel Candela va convocar una reunió de rectors i catedràtics, a la qual va invitar-se també les universitats de Madrid, Barcelona i Valladolid. Va tenir bastant d’èxit, excepte pels ultramuntans, que criticaren l’assistència del ministre Romanones, anticlerical. La segona assemblea de professors a Barcelona el 1905 va constatar la divisió entre conservadors i liberals. Fou sorprenent, ens diuen, el projecte del ministre César Silió durant el govern Maura. El ministre era conservador i catòlic. En un decret, pel maig del 1919, va donar autogestió, redacció d’estatuts i respecte d’uns continguts mínims... Ens traslladen una notícia del *Mercantil Valenciano* al novembre del 1915 sobre els estudiants: “La juventud universitaria española hace muy bien no yendo a clase casi nunca”. Aquesta qüestió va donar-se per la matriculació lliure creada en el temps de la Gloriosa. L’associacionisme escolar a València va anar configurant-se a partir del 1903. Ens recorden, que cap al 1921 hi havia una situació material dolenta a la Facultat de Dret i en la resta de disciplines: aulari en males condicions, no hi havia biblioteca... Va haver-hi donacions de professors: Eduardo Pérez Pujol, Rafael Olóriz i Eduard Soler i Pérez. El 1917 van iniciar-se les obres de la biblioteca i van acabar al febrer del 1924. Van rebre homenatge Mariano Gómez González i José Castán Tobeñas.

La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. Los concursos de derecho consuetudinario és una obra de Pablo Ramírez Jerez i Manuel

¹²⁴⁸ Jorge Correa i Javier Palao, “Intentos de autonomía universitaria”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, Valencia, Universitat de València, p. 257.

¹²⁴⁹ *Ibidem*, p. 258.

Martínez Neira. En aquest treball volen donar a conèixer aquesta institució, poc reconeguda socialment, i la importància del seu treball històric en l'àmbit de la història del dret i en el camp del dret consuetudinari. Ens traslladen les paraules d'Eduardo de Hinojosa pel maig del 1907, en la seua recepció pública en la citada institució:

Esta ilustre Academia se ha esforzado constantemente por estimular y favorecer tan importante estudio, ya llamando en su seno a los cultivadores de nuestra historia jurídica, ya promoviendo concursos relativos al origen y vicisitudes de nuestras instituciones políticas y civiles y supersistencia hasta nuestros días bajo la forma de derecho consuetudinario. Su acción en este orden ha sido fecundísima. Gracias a ella, se han publicado siguiendo el ejemplo de la magistral monografía de D. Joaquín Costa sobre el derecho consuetudinario del Alto Aragón, trabajos interesantes, ricos en materiales preciosos para el jurisconsulto y el historiador¹²⁵⁰.

El 1917, Tomás Carreras i Artau va dir sobre la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas:

Marmessora d'aqueix capítol grandios de l'heretatge d'en Costa, ve preparant normalment, amb els concursos anuals, una obra d'immensa i vària transcendència. Aplana el camí per a una solució naturalíssima del problema de la codificació civil d'Espanya, inspirada en les visions vives de la realitat, no certament imposada per la voluntat arbitrària i apriorística del legislador¹²⁵¹.

Pablo Ramírez i Martínez Neira ens diuen que les paraules d'Hinojosa van animar-los a descobrir els acadèmics "cultivadors de la nostra història jurídica": institucions polítiques i civils relacionades amb el dret consuetudinari: 21 concursos especials entre 1897 i 1917. Ens traslladen paraules de Costa 1887 sobre aquesta disciplina, calia crear una càtedra de dret consuetudinari malgrat no ser una opinió majoritària. Entre les iniciatives de llavors va haver-hi la de crear la Càtedra de Filosofia entre els estudis de doctorat de la Universitat Central: "Sirvió para difundir la doctrina Krausista y con ello el apego a la costumbre"¹²⁵². En aquell temps, ens recorden, va donar-se una polèmica sobre la codificació entre Thibaut i Savigny, és a dir, entre l'escola filosòfica i la històrica.

¹²⁵⁰ Eduardo de Hinojosa, citat per Pablo Ramírez Jerez, Manuel Martínez Neira en, *La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. Los concursos de derecho consuetudinario*, Madrid, Editorial Dykinson, 2017, p. 11. Vegeu: <http://e-archivo.uc3m.es/handle/10016/28809>.

¹²⁵¹ Tomàs Carreras i Artau, citat en, *Ibidem*, p. 7.

¹²⁵² Pablo Ramírez Jerez, Manuel Martínez Neira, *La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*, p. 49.

El constitucionalismo como discurso político de Pierangelo Schiera, obra traduïda per Adela Cañada i Manuel Martínez Neira. En la introducció, l'autor ens explica la seua relació amb la Universitat Carlos III de Madrid. Martínez Neira ens relata també la dedicació durant tota la seua vida acadèmica a la història constitucional moderna europea, qüestió que ens ajuda a entendre millor el sistema polític. Considera que el constitucionalisme com a "discurs polític" ha tingut també eficàcia com a sistema de comunicació: "Así pues además de los aspectos legislativos y ejecutivos que lo caracterizaban, se estudiaría la capacidad para "comunicar" que a menudo, dependiendo de los países, inundó el aspecto "ideológico"¹²⁵³. Entre els elements històrics en la discursiva europea, hi ha el del "bé comú" des de l'època medieval. En l'Estat social, l'administració va funcionar com a realitat executiva i com a instrument principal de l'activitat de l'Estat.

El constitucionalisme, segons Schiera, va afavorir la conciliació de les forces socials, llavors el "discurs públic va tenir gran importància". A l'Alemanya imperial va perseguir la pau social sempre amb el criteri del benestar (*allgemeinen Wohlfart*). A Itàlia van admirar les polítiques de Bismarck: estabilitat unitat i moderació. Considera que el constitucionalisme va anar gelant-se quan va separar-se de les forces polítiques a què calia servir. Hui en dia, en el temps de la globalització, amb un constitucionalisme declinant:

Es cada vez más urgente someter también a un tratamiento de "historia constitucional" las evoluciones más recientes del pensamiento y de la praxis de la vida en común que, en el horizonte global en el que nos encontramos, se va consolidando casi dondequiera. Me refiero en particular a las experiencias en distintos niveles de regulación y control de las acciones y de las prestaciones colectivas (micro y macro) que se designan como gobernanza (*governance*)¹²⁵⁴.

Manuel Martínez Neira, va col·laborar el 1988 en la traducció de *Organización del poder y libertad. Historia del constitucionalismo moderno*, de Nicola Matteucci, obra editada per l'Editorial Trotta del Departament de Dret Públic i Filosofia del Dret de la Universitat Carlos III. En la solapa del llibre, ens diu que aquesta obra tracta sobre el constitucionalisme entès no sol en termes històrics polítics o socials; parla també dels autors que consideren que aquesta disciplina pot ajudar a crear un ordre polític millor,

¹²⁵³ Pierangelo Schiera, *El constitucionalismo como discurso político*, Madrid, Editorial Dykinson, 2012, p. 125. Vegeu: http://e-archivo.uc3m.es/costitucionalismo_schiera_2012.

¹²⁵⁴ *Ibidem*, p. 136.

un govern recte, polític o legal. Segons Matteucci, els models polítics democràtics són fonamentalment tres: el presidencialisme, corresponent a la Constitució dels Estats Units d'Amèrica; el règim assembleari, que va donar-se en alguns moments de la revolució americana i de la francesa; i el règim parlamentari, originari d'Anglaterra, que va racionalitzar-se al continent. Aquests models són abstractes i per la seua naturalesa poden trobar-se de vegades “una diferencia grande entre la constitución formal y la material, en la que se expresa mejor la cultura política y jurídica de un pueblo”¹²⁵⁵. A Anglaterra, la democratització de l'ordre social va produir-se sense revolucions brusques, a Amèrica de manera de forma ràpida i natural. La cultura política, ens recorda, és secular, empírica i pragmàtica. L'individu, ens diu, és cada vegada més dependent de la màquina social, i per això ell reivindica com abans el *habeas corpus*. En la societat actual, l'Estat i la societat civil poden confondre's:

En otros términos, como ayer el constitucionalismo tuvo que aceptar el desafío del Estado absoluto, así hoy debe afrontar el del “sistema”, entendiéndolo con este término una forma de organización, una forma del poder donde se maximizan las interdependencias, se anulan las distinciones entre privado y público, sociedad civil y Estado, moral y política, economía y ordenamiento jurídico, basada en normas generales y abstractas; una organización del poder en la que la sociedad de masas, mientras atomiza a los individuos, permite fácilmente su manipulación a través de tecnoestructuras burocráticas, por lo que la formación de un consenso real queda obstaculizada y la protección de los derechos del individuo seriamente comprometida¹²⁵⁶.

¹²⁵⁵ Nicola Matteucci, *Organización del poder y libertad. Historia del constitucionalismo moderno*, Madrid, Editorial Trotta, Departament de Dret Públic i Filosofia del Dret de la Universitat Carlos III, 1988, p. 290.

¹²⁵⁶ *Ibidem*, p. 291.

Conclusions

Capítol 1: biografia 1911-1940

La generació de Diego Sevilla Andrés. Relació amb els vençuts

La generació de Diego Sevilla Andrés, nascut l'any 1911, va estar marcada pel record del Desastre del 1898 i la Setmana Tràgica, el 1909, al nostre país; i de manera més pròxima i convulsa al seu naixement, la Revolució Russa, el 1917. Tal com afirmava Pedro Laín Entralgo, company d'estudis de Sevilla al Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, en *Descargo de conciencia (1930-1960)*: “El año 1917 fue por igual importante en la historia general del planeta, en la particular historia de nuestro país...”¹²⁵⁷. Fets que aniran creant divisió social: antimilitarisme, anticlericalisme... Esdeveniments que la gent conservadora i catòlica, com la família del professor Sevilla, una majoria en l'Espanya de llavors, rebia atemorida perquè suposava un canvi radical en les seues vides. Hem vist la família Diego Sevilla arribar des de Cieza (Múrcia) amb motiu de la seua relació amb la docència, i com es van integrar perfectament al País Valencià. L'educació rebuda, catòlica i conservadora, fou guia en la seua vida.

Al Col·legi Major Sant Joan de Ribera de Burjassot, institució catòlica, va relacionar-se amb estudiants, alguns d'ells després, companys a la Facultat de Dret de València, on fou activista destacat, i també en la Dreta Regional Valenciana. Com hem conegut pels testimonis familiars i per altres documents de la infància, ja va demostrar gran facilitat per a la comunicació verbal i el discurs, i va exhibir aquesta habilitat durant tota la seua vida, també en els tribunals militars i durant tota la seua llarga activitat de publicista del règim i de Francisco Franco, de primer quan no hi havia llibertat, i després, durant la Transició i en democràcia.

La complexa i tortuosa relació amb el bàndol vençut de Diego Sevilla s'inicia en els tribunals militars fent tasques d'advocat defensor i de fiscal, amb el reconeixement general de la seua vàlua com a defensor, segons el testimoni personal de Paco Dávila, el llibrer, i el dels altres advocats, en els tribunals; i dels mateixos informes franquistes sobre la seua persona, durant uns anys, fins a l'inici dels quaranta, segurament gens còmodes, i a vegades angoixants, a l'inici dels quaranta. Tanmateix, hem de recordar

¹²⁵⁷ Pedro Laín Entralgo, *Descargo de conciencia (1930 – 1960)*, Barcelona, Barral, 1976, p. 18.

que, en l'àmbit dirigent del franquisme valencià, va tenir molt prompte acceptació. Pel maig de 1944, a la Casa dels Obrers, amb la participació de les autoritats locals: militars, municipals, culturals, universitàries, civils, i religioses, va actuar de mantenidor en el Certamen literario en honor de la Virgen de los Desamparados¹²⁵⁸.

En estas horas de transición (1930). Crida l'atenció en aquest text, sobretot, el posicionament de Lluís Llúcia en la qüestió de la dona, la regional i la realitat social. Hem vist com Diego Sevilla conservava entre els seus efectes i records personals el manual *Instrucciones a los propagandistas* (1933). Això va ser ell justament: un propagandista del catolicisme i del conservadorisme abans i després del règim, però sobretot de Francisco Franco. Va mantenir també en el seu poder el recordatori de l'acte religiós de la mort de Llúcia, al qual segurament va assistir. La Llei de responsabilitats polítiques, del febrer del 1939, diu en el seu inici que fou dictaminada per fer la reconstrucció espiritual i material d'Espanya: "Liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a la subversión roja"¹²⁵⁹. Inclou doncs, quasi tota la Segona República: Front Popular, partits, sindicats, associacions i tot aquell que haja mostrat oposició al Moviment Nacional. No fa falta comprovar si els tribunals militars van oferir garanties suficients a les persones jutjades en el procediment judicial; unes vegades sí ho feren, en coneixem testimonis directes; moltes altres vegades no. La qüestió de fons és que no haurien d'haver jutjat ningú.

El sumaríssim vist de Max Aub i de la dona de Maximilià Thous, a més d'inconsistència, desprenen un moralisme insuportable. A Burjassot hem vist processos sumaríssims de gent corrent, treballadora, coneguda per nosaltres. També hem comprovat que va haver-hi gent de dreta i conservadora que no va col·laborar segurament de manera entusiasta amb el franquisme; en aquells moments molt compromesos, van avalar i donaren la cara per treballadors significats o personal conegut. El sumaríssim de Diego Sevilla fou possiblement fruit de la tragèdia familiar de la família que el va iniciar, a més de la coneguda duresa inquisidora en aquells moments i durant molt de temps entre els mateixos camarades falangistes. Hem vist l'actuació de Sevilla en els tribunals militars, Giner Boira en la seua condició de

¹²⁵⁸ "Certamen literario en honor de la Virgen de los Desamparados", *Levante* i *Las Provincias*, 19 de maig de 1944. Citat en Guillem Pasqual Arroyo, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, p. 43-44.

¹²⁵⁹ Llei de responsabilitats polítiques. Jefatura del Estado, Ley de 9 de febrero de 1939.

secretari relator, va destacar la seua gran capacitat d'advocat defensor i hem conegut l'opinió del llibrer Paco Dávila en el mateix sentit, per la defensa que va fer del seu pare.

Una vegada acabada la Guerra Civil, Diego Sevilla comença a treballar en la Magistratura de Treball de València el 1940, i va compaginar aquesta feina a partir del 1942 amb les classes de professor auxiliar adscrit a la Càtedra de Dret Polític i Internacional Públic i Privat. En aquell temps, el claustre era característic: exili, depuracions.... Sevilla fou fonamental en la creació de *Claustro. Portavoz universitario falangista* en els seixanta i *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* en els seixanta.

Diego Sevilla Andrés va tenir una llarguíssima carrera professional de més de quaranta anys. Fou també bastant conegut per la gran quantitat d'articles publicats, conferències realitzades i actes de tot tipus en qualsevol lloc... En l'àmbit docent va relacionar-se en gran manera amb gent de diferent manera de pensar de la seua. De la Facultat de Dret, crida més l'atenció l'amistat amb Adolfo Miaja, que va estar represaliat; Manuel Broseta, J. Vicent Marqués, Suay, Garcés, J. Tomás Villaroya (sempre preocupat per Sevilla), Martínez Sospedra i Lluís Aguiló Lúcia. Del món de la cultura i de la intel·lectualitat: Manuel Sanchis Guarner i José-Vidal Beneyto.

En les actes de la Facultat de Dret i en els testimonis personals de Vicent Vergara, de *Cartelera Turia*, i Juanjo López, hem comprovat la gran consideració del professor Sevilla amb gent ideològicament contrària a la seua manera de pensar, però militant i compromesa amb les seues causes... Hem vist també que, a Lluís Aguiló, Sevilla va cridar-lo ell al seu departament. Tanmateix, sabia de la seua militància antifranquista. En *Estudios en homenaje al profesor Diego Sevilla Andrés. Historia, Política y Derecho* (1984), van participar entre altres: Enrique Beltrán, Vicenta Bosch, Vicente Escuin, Juan Ferrando Badía, Luís Garcés, F. Javier de Lucas, Manuel Martínez Sospedra, Ricardo Medina, Maria Elena Olmos, Mateo Pastor, Ismael Peidró, Ignacio Sevilla, Teresa Sevilla, Vicente L. Simó Santonja, Isidro Soriano, Ernesto J. Vidal i Julia Sevilla.

Capítol 2: biografia 1940-1982

Facultat de Dret, fets més rellevants 1940-1975

Yolanda Blasco i Jorge Correa en “Nacionalcatolicismo y postguerra”, ens han relatat el discurs del degà Francisco Alcayde el curs 1939-1940. Parlava d’una onada de materialisme sense espiritualitat. Ens han recordat també l’injust afusellament del rector Joan Peset Aleixandre el 1941. En “Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario”, Marc Baldó constata que la repressió va ser, a més a més, interclassista: treballadors i intel·lectuals. Segons Blasco i Correa les denominades “oposicions patriòtiques”, la provisió de noves càtedres, van fer-se més amb criteri civil i militar que no acadèmic o científic. Mariano Peset en “Los años de espera” rememora les diferències entre les famílies del règim i l’oposició a l’intent de liberalització de Ruiz-Giménez. Ens recorda també la IV assemblea de universitats, que va celebrar-se a Madrid el 1953. L’Acadèmia Sant Raimon de Penyaforat, creada el 1953 i tutelada pel SEU, va tenir l’objectiu de fer classe als alumnes no matriculats d’accés lliure.

Hem pogut ampliar la mirada sobre l’exili gràcies a Carolina Rodríguez i Daniel Ventura en. “De exilios y de emociones”, en el seu treball sobre Américo Castro Pedro Salinas i Fernando de los Ríos. Han observat, a més de la problemàtica econòmica i professional, l’emocional, sempre amb record d’Espanya i dels espanyols. També sobre l’exili, hem vist l’entrevista feta per Ana Aguado i María Fernanda Mancebo a Carmen Negrín, Filla del president la Segona República. Aporta les últimes vivències del doctor Negrín i les mateixa preocupació pels espanyols i les qüestions nacionals. Ana Aguado, ens ha descrit, les practiques repressives sobre les dones a Valencia i el coratge, resistència i resposta d’una d’aquestes, Remedios Montero, en “Las cárceles franquistas de Valencia: castigar, purificar y reeducar”. En, “Beatas sojuzgadas por el clero: la imagen de las mujeres en el discurso anticlerical en la España del primer tercio del siglo XX”, María Pilar Salomón, reflexiona sobre l’antifeminisme d’esquerres.

Yolanda Blasco i Jorge Correa en, “Primeras oposiciones y concurso de filosofía de derecho tras la Guerra Civil”, ens han recordat, a més del procés opositor devaluat, per la gent empresonada que no podia presentar-se, la doctrina impartida: neoescolàstica i dret natural tradicionalista. Jorge Correa en, “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia: Falangismo i nacionalcatolicismo”, ens ha recordat la practica política i el discurs continguts en aquests: espiritualitat antimaterialisme i els dimonis del franquisme: comunisme, maçoneria, Institució Lliure d’Ensenyament... La tesi

l'hem reforçada. amb la incorporació d'estudis sobre la Universitat de Madrid, altres d'Europa i assajos sobre dret i constitucionalisme.

En, “Estando muertos todavía hablan. La universidad de Madrid en el primer franquismo”, Carolina Rodríguez-López, ens retrata les vicissituds d'aquella universitat, que va ser línia de front durant la guerra i seria exemple del nou sistema universitari nacional. La mateixa autora en, “La Universidad de Madrid como escenario de las relaciones hispano-alemanas en el primer franquismo (1939-1951), ens acosta a la col·laboració entre ambdós països. Ens diu, la gran importància que va tenir per al franquisme la propaganda, també la cultural i la visita a la Facultat de Dret de Madrid de Carl Schmit el i la importància d'aquest pensador entre els reaccionaris espanyols i en el pensament nacionalsocialista. Manuel Martínez Neira, fa la crítica de, *La Universidad de Madrid en el primer franquismo: ruptura y continuidad*. Recorda l'emoció que va produir-li l'escenari de la guerra. El rector Pío Zabala, fou als anys quaranta, una figura fonamental en aquella universitat autoritària i disciplinada. També repara sobre les persones que formarien part d'aquella nova institució: personals, polítiques, ideològiques...

La problemàtica en la oposició a la càtedra de Historia del dret, a la Universitat de Madrid, és estudiada per Manuel Martínez Neira en, “Los catedráticos de la posguerra. Las oposiciones a Cátedra de Historia del Derecho español en el primer franquismo”. Ens recorda, que aquesta disciplina abans de la Guerra Civil va assolir un nivell molt alt, Altamira i Hinojosa. La guerra va destruir el país i el sentit d'una civilització. Comenta les oposicions patriòtiques i considera que les oposicions van celebrar-se amb certa regularitat. José M. Faraldo i Carolina Rodríguez-López en, “La reconstrucción de Madrid y de Varsovia desde 1939/1945: diferencias estructurales y similitudes orgánicas”. Ens diuen, que a Polònia van reaccionar contra les accions vandàliques dels nazis, que van eliminar els signes culturals més representatius de la seua imatge nacional. A Espanya va haver-hi certa contradicció entre el tradicionalisme i els gloriosos segles passats :els quals evocaven i la “Nova Espanya” que oferien. Finalment Varsovia, va fer un reconstrucció de caràcter nacionalista i Madrid va acceptar el modernisme i elements discursius avantguardistes.

En, *Paisajes de guerra. Huellas, reconstrucción, patrimonio (1939 – Años 2000)*, hi ha una entrevista feta per José M. Faraldo, Stéphane Michonneau, Carolina Rodríguez-López i Fernando Vela Cossío a Iratxe Momoitio, directora del Museu de la

Pau de Gernika. Van preguntar-li pel procés de museïtzació. A més de contestar a la pregunta esmentada, va respondre sobre el potencial simbòlic de Gernika i sobre el treball que està fent-se per la reconciliació Gernica-Alemanya. El consell de redacció de la revista *Ayer*, va encomanar-li a Carolina Rodríguez-López la introducció i coordinació d'un dossier sobre les universitats a Europa, "Presentación. La universidad, su historia y los historiadores", iniciant l'estudi des del segle XIX. Ens recorda, que en els estudis sobre les universitats molt prompte ens trobem una dictadura franquista: centralització, jerarquia, complexes i clienteleles... Els estudis de comparació aplicada universitària, van fer-lo ja John Conelly Grünter el 2005, edició de *Universities under Dictatorships*. Rodríguez va publicar el 2002, en *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija* un dossier jurídic: Luciano Casali, Luis Reis, Helena Hernández Sandoica. El primer dossier és d'Elisa Signori, tracta sobre la reforma Gentile del 1923. El sistema universitari va ser una àrea estratègica cultural i social del feixisme italià. Steven Remy, sobre la Ruprecht-Karls Universitaet de Heilderberg, ens remarca la col·laboració d'alumnes i professors en l'agenda política i racial imposada. També la élite acadèmica va participar en purificació racial. Carolina Rodríguez, ens comenta que Linda Erker ha estudiat el règim austrofeixista universitari entre 1933-1938, i ens recorda la subordinació de docència i investigació a la ideologia austrofeixista, també volien fer una contrareforma catòlica.

Carolina Rodríguez en el seu treball, ens recorda a la Universitat de Madrid en el primer franquisme, model per a tota Espanya: catòlica, falangista, disciplinada i autoritària... La col·laboració de Günther Heydemann, estudia la Universitat de Leipzig a la RDA, caracteritzada per la subordinació a les directrius soviètiques i al Partit Socialista Unit. La Universitat María Curie-Sklodwska de Lublin, estudiada per Marcin Kruszníky, ens comenta que ha centrat la investigació en la personalitat i gestió del rectors. Segons Carolina Rodríguez, les línies de investigació dels dossiers són prou identificables: partits i sindicats únics, persecucions, depuracions. No obstant això, les universitats van tenir un funcionament normalitzat i compartit per molts.

El 1956, ens recorda Mariano Peset, ja van produir-se incidents greus que donen idea de la situació universitària: els estudiants no es trobaven representats pel SEU. Des del TOP, ens diu, van tractar-se els delictes contra el cap de l'estat i les Corts: rebel·lió, sedició, desordres públics. El 1964, a Madrid, va crear-se la Confederació Universitària Democràtica Espanyola (CUDE), que va unificar la lluita estudiantil. El SEU va estar

feble i va resultar desbordat el 1964, en què va haver-hi mobilitzacions per tot l'Estat. El 1965 van continuar amb molta força les protestes estudiantils.

A primers de març els estudiants van fer una concentració assembleària prohibida pel rector. L'acta de 8 de març de 1965 reflexa la inquietud del Claustre per una campanya mediàtica en premsa de la qual la Junta discrepava totalment: volien defensar alumnes i professorat. El congrés d'estudiants universitaris de València, segons Peset, va tenir lloc el 30 de gener de 1967 al hall de la Facultat de Dret. Els estudiants, amb Ciscar al davant, intentaren entrevistar-se amb el rector i foren detinguts. El mes següent, l'1 de febrer de 1967, va reunir-se el Ple a la Universitat Literària, on van llegir-se les conclusions davant d'un miler d'estudiants i va haver-hi detencions. Sergio Rodríguez, en *Zonas de libertad*, creu que la Universitat de València fou atractiva per al professorat que pel seu posicionament polític o per edat van estar apartats de Madrid o Barcelona.

Benito Sanz, en *Rojos i Demócratas*, narra les successives “caigudes” del PCE al País Valencià. Destaca per la seua cruesa la de Julio Marín. La conflictivitat estudiantil, ens diu, va ser la característica del curs 1968-1969. El 24 de gener de 1969 fou declarat l'estat d'excepció i a causa dels esdeveniments de Mislata va haver-hi militants comunistes processats pel TOP. Ens diu Mariano Peset que el Primer de Maig del 1971 va haver-hi mobilització obrera al Cabanyal, Mislata, Orriols o Quart. El dia 12, el governador va publicar en premsa una nota: “Comunismo, en la Universidad de Valencia”. Broseta, el degà, va dimitir juntament amb el rector i la Junta de Govern. Finalment, el governador va donar satisfacció a la Universitat. Ens recorda Sanz que el rector Rafael Báguena, el 1973, va expedientar els activistes universitaris en un ambient subversiu, al qual van afegir-se les reivindicacions dels professors no numeraris (PNN). Mariano Peset ens ha recordat el 1975 com un any de gran tensió al nostre país. Els esdeveniments més significatius van ser la Marxa Verda i l'execució de cinc membres d'ETA i FRAP. El degà, Cobo del Rosal, va dimitir el 20 de setembre d'aquell any.

Actes de Junta anys 50 a 80

La creació de l'Acadèmia Sant Raimon de Penyafort, dependent del SEU, va ser tractada a l'octubre del 1953 en la Junta de Facultat de Dret. Fou creada per donar classe als alumnes no matriculats d'accés lliure a la Universitat. Com hem vist en les juntes

de facultat, el Claustre de Dret va mobilitzar-se corporativament defensant els seus interessos pel juny de 1957 en l'afer Pascual Marín Pérez, governador de Segòvia, i l'aspirant de la Facultat de Dret de València, Manuel Gitrama, guanyador finalment en el concurs de la segona càtedra de Civil. Al maig del 1970 va tractar-se en Junta de Facultat entre altres qüestions: el Projecte de llei d'Estatut de la Universitat de València, i en termes econòmics i socials, la instauració en la nostra ciutat del Borsí, gràcies a la perseverança de Joaquín Maldonado. Al febrer del 1962, també en Junta, va proposar-se que l'Escola de Pràctica Jurídica depenguera d'aquesta institució.

A la Junta de Facultat de 7 desembre de 1970, sent degà Manuel Broseta, van parlar de les possibles mesures disciplinàries a l'alumnat a causa d'un dia d'atur que ja havien fet i d'un altre que volien fer-ne el 20 de novembre. Els alumnes van voler deixar clar que no volien enfrontar-se amb el professorat. El professor Sevilla va dir, després d'expressar la seua argumentació, que si arribava a votar-se la qüestió, ell s'abstindria perquè si no, el seu vot seria sens dubte, sancionador. La Junta finalment va "exhortar i advertir" els alumnes que restabliren l'actitud acadèmica.

En la Junta d'11 de maig de 1971 vam veure el Claustre preocupar-se pels alumnes detinguts. Diego Sevilla, com hem vist en les actes, i sabem pel testimoni personal de Vicent Vergara, va ocupar-se dels exàmens dels alumnes empresonats. Miaja va manifestar el seu total suport al degà Broseta: la Junta pareix prou unida, possiblement situacions com aquestes van reforçar les relacions personals. També hem constatat en les juntes de facultat la intensa mobilització universitària al País València d'aquells anys. Quan la Junta hagué de posicionar-se sobre la celebració del consell de guerra dels estudiants pel febrer del 1972: els representants dels estudiants tractaren de qüestionar el judici perquè no era homologable amb l'estat de dret i la Junta els va donar suport; el professor Sevilla va votar en contra, com hem comentat ja, perquè qüestionava el sistema franquista.

El 1972 dona compte del posicionament del professorat de llavors i de Diego Sevilla quan, pel març de 1972, va tractar-se en Junta la situació dels sis alumnes detinguts. Sevilla, com el degà Manuel Broseta i la resta del Claustre, van estar d'acord de no cridar la força pública, tan sols en últim extrem. Però quan van lligar-se Lleis Fonamentals i estat de dret (molt hàbilment) i van qüestionar-se els límits de la jurisdicció militar en Junta de Facultat a l'abril del 1972, és a dir, la legitimitat del sistema franquista, proposta que va ser aprovada majoritàriament, el professor Sevilla

va votar en contra. Va sumar-se també a la crítica per la no contractació i discriminació ideològica de l'advocat Manuel del Hierro i dels altres set professors pel setembre de 1972. Podem afirmar que en les qüestions referides a les relacions personals, va estar prop dels alumnes i companys de facultat i molt allunyat de qualsevol qüestionament del règim o de Franco.

En la Junta del 25 de novembre de 1971 que va ser extraordinària, hem vist que van tractar-se els incidents del dia anterior: aldarulls, enfrontaments, ferits, alumnes desconeguts... Manuel Broseta, el degà, va dir que si arribava la policia, no entraria a la Facultat; el professor Miaja, dirigint-se al degà va felicitar-lo per la seua actuació; Rey, el representant dels alumnes, va dir que van ser atacats per feixistes amb "creu gammada"; el professor Sevilla va alabar la conducta del degà. Tractant de treballar la vessant constitucional, va proposar la denominació de l'assignatura: "Dret Polític (Ciència Política, Teoria General de la Constitució i Dret Constitucional Espanyol). En Junta de Facultat, dels dies 14 i 15 de gener de 1972, va aprovar-se per unanimitat. Hem observat també la relació entre alumnat i Claustre, en la Junta de Facultat de 4 de març el degà va informar en aquesta sessió sobre l'assemblea d'estudiants del dia anterior, en què va votar-se la celebració d'una vaga. En les actes hem vist també l'aparició per primera vegada de l'objecció de consciència, fenomen debatut en la Junta de Facultat de 24 d'abril del 1972, en què va parlar-se sobre l'empresonament de l'alumne José Luis Beunzá Vázquez.

En la Junta de Facultat del 20 de desembre de 1975 van tractar-se entre altres assumptes: la constitució de la Junta Especial Extraordinària, l'elecció de representants estudiantils, i es va debatre sobre les garanties en les votacions universitàries. Diego Sevilla va recordar la mort de Franco del passat 20 de novembre. Hem constatat la problemàtica de llavors en la Junta de 10 de març de 1976, en sessió extraordinària, i amb Mostaza de degà, va tractar-se sobre el canvi d'estatuts, sol·licitud d'amnistia (impulsada pel professor Cobo del Rosal), llibertat d'expressió i reunió a la Facultat; i demanda de més representació estudiantil. Una comissió per a la reforma d'estatuts de la Universitat de València i els incidents estudiantils són els temes que van ser abordats en la Junta extraordinària de 20 de novembre de 1976. El incidents estudiantils van tenir lloc a la Facultat de Dret i a la Facultat de Filosofia i Lletres, i en el seu transcurs es va fer servir la força. A més de la condemna general, des de la Junta van demanar-se al Rectorat accions concretes contra les actituds hostils i agressives. Hem constatat la

mobilització d'urgència de la Junta, quan van assassinar a Madrid els advocats laboralistes al gener de 1976, sent Mostaza Rodríguez el degà. Es van suspendre les classes a la Facultat l'endemà a iniciativa del Departament Dret del Treball, de la resta del professorat i de l'alumnat. Va traslladar-se a més un comunicat a la premsa. En l'escrit es pot veure la delicada situació nacional: violència, segrestos de personalitats i homicidis de manifestants. La Junta de Facultat de 27 de febrer de 1978, entre altres qüestions, va tractar les reivindicacions del professorat no numerari (PNN) de 6 de desembre de 1977. Va haver-hi un deliberació sobre les seues peticions i finalment, per unanimitat va aprovar les seues peticions sobre remuneracions, contractes i autonomia universitària. Hem vist aprovada la sol·licitud de Diego Sevilla al Rectorat per a poder impartir Dret constitucional en 4t curs, en la Junta de 10 de juliol de 1978.

La Junta especial de 7 d'abril de 1981 fou tan sols per a tractar sobre la votació de la terna per al nomenament del nou degà. Diego Sevilla va exercir la presidència de la Junta, en condició de degà en funcions. Quan va prendre la paraula, va ressaltar la transcendència de l'acte per a la Universitat i per a la Facultat de Dret. Va ser convocada en sessió extraordinària la Junta, el 19 d'octubre de 1981, per l'atemptat patit a les dependències del Rectorat uns dies abans. Era degà en aquell moment Ramón Casabó. Va fer-se un comunicat de premsa de condemna dels fets. Hem vist també en les actes recollir la mort del professor Sevilla el 30 d'agost de 1982, als 71 anys, d'hipertensió, en una data molt pròxima a l'inici del curs acadèmic 1982-83.

Claustro. Portavoz universitario falangista

En el *Claustro* 4 (1950), que hem vist, destaca una portada lúgubre i estèticament fosca com aquella època. Aquell número fou dedicat a José Antonio i recull el seu discurs: “Esto es una revolución: la alteración de las bases políticas y sociales de un país”¹²⁶⁰. Aquest pensament era també el de la Falange de llavors i el de Diego Sevilla. Les il·lustracions interiors va ser de J. Michavila, Llorens Riera i Juan Garcés. Aquests personatges, com veurem en la segona època, no es pot dir que hi col·laboraren, simplement, no hi havia una altra opció: les revistes i publicacions i centres de cultura independents van aparèixer més endavant. Diego Sevilla va tenir protagonisme i va ser també una persona molt formada intel·lectualment i culturalment, tant en narrativa com

¹²⁶⁰ Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), portada.

en teatre... Va ser clau en la difusió i configuració de *Claustro*.

En aquest *Claustro*, l'editorial es titula "Pensar es servir". Tracta de l'actualització de la doctrina falangista. Parla també sobre l'heroisme, l'actual és el de pensar. També sobre Ramiro Ledesma i la consciència juvenil, que de vegades té caràcter messiànic, sobretot en temps de descomposició social. També incorpora una transcripció d'"Una encíclica a los estudiosos '*Humani generis I*'". Sens dubte van ser uns revolucionaris molt "beats", llavors i després. El professor Sevilla, en "Cifra política de José Antonio", fa una crítica de la nostra consciència nacional, del falsejament del sufragi, de la crisi del 98 i de la Segona República. Sobre el fundador de Falange diu: "Fue un rebelde, y por ello antipolo espiritual de los oligarcas del régimen"¹²⁶¹. En "Guiones de Falange Espanyola" d'aquell *Claustro*, hem observat la manera d'inculcar els valors doctrinals, morals i tàctics als militants. Sobre la feblesa humana hem llegit: "La lujuria es una especie de liberalismo de la carne que acaba en la debilidad y el afrodisíaco. La potencia viril es otra cosa. Ni castrados ni libertinos"¹²⁶². Van tractar-se també temes d'actualitat, literaris, de cinema...

En la segona època de *Claustro* – revista universitària-, a l'estiu del 1958, la portada té una estètica visual més amable. Van col·laborar-hi professors i estudiants; alguns d'ells anaven integrant-se al món acadèmic, literari, artístic, i politicosocial d'aleshores. En "Divagaciones en torno a la juventud", Jose M. Adán va escriure sobre pedagogia, acció, funcionalisme, europeisme i universalisme i sobre la no imposició de principis i un sol tipus de religiositat per part de les institucions. En l'article d'Eduardo Navarro Álvarez "Política y universidad", va tractar sobre l'accés de totes les persones a la universitat, la preparació política i la crítica als apolítics. En "Política y libertad", Emilio Adán va criticar la URSS i les democràcies populars. Ens va parlar també de justícia i d'amor al proïsme; pensava també que Déu continuava governant el món. Antonio Sánchez-Gijón, en "Hermandades", va tractar la relació de germanor entre diferents grups del règim, creu també que la revolució nacional viu moments crítics, per això, cal comptar amb els homes que la varen fer i advoca per la creació de la Hermandad Nacional de Combatientes de Falange.

En "Sobre los graduados", Carlos de Valcárcel va tractar la problemàtica d'aquest

¹²⁶¹ Diego Sevilla Andrés, "Cifra política de José Antonio", Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), p. 3

¹²⁶² Universitat de València, Biblioteca Històrica, *Claustro*, 4 (1950), p. 1.

col·lectiu de persones amb titulació i formació que no troben ocupació per diverses causes. Per això va demanar no simultaniejar càrrecs en llocs de treball públics i la racionalització dels estudis universitaris. En “Juan Ramón Jiménez “JRJ sin secuela”, Joan Fuster, a més del reconeixement de Juan Ramón com a l’últim poeta modernista, repara en el fet que no va tenir molts deixebles. En l’article parla de: Paul Valéry, Rimbaud, Breton, Mallarmé, Lorca, Jorge Guillén, Pedro Salinas, Aleixandre, Unamuno, Gerardo Diego, Antonio Machado, Alberti, Cernuda i Neruda. Sobre la mort de Juan Ramón Jiménez va escriure també en *Claustro* un article Vicent Andrés Estellés, “El tren de la madrugada”. Pareix que com a ciutadà la notícia no va impressionar-lo massa; com a poeta, creu que millor no qualificar-lo.

Vicent Aguilera Cerni en “Michel Tapié y el otro arte”, en aquest *Claustro*, va qualificar el seu temps de ruptures i contradiccions, en un món amb diversos personatges: optimista, conformista, lluitador, nihilista... De l’últim gènere fou Michel Tapié, que va publicar *Un art autre*, el 1952, obra que va tenir predicament internacional i que tracta de la mercantilització de l’art. També va parlar de l’art com a experiència i de transformació radical: sols el surrealisme, el dadaisme i l’expressionisme són revolucionaris. Vicente Luis Simó Santonja, en “¿Es la guerra inevitable?”, va abordar en *Claustro* la conflictivitat internacional de llavors: Jordània, Líban, Orient Mitjà, Iraq, Transcaucas, Turquestan, i les conseqüències de la guerra en un món dividit en dos blocs: comunista i anticomunista. Calia buscar solucions i era difícil triar entre bel·licisme i pacifisme. Com a cristians, ens diu, buscar la pau és un deure. El primer *Claustro* del 1950 té un component social, ideològic, religiós i militant bastant acusat. En el de la segona època, en 1958, es nota el pas del temps: tant per la temàtica tractada com per la manera d’escriure dels col·laboradors; pareix més obert, possiblement devia haver-hi més autocensura que censura.

Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol

Hem rastrejat la creació de la revista *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* (1975) fins a l’actual *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*. Podem observar ja en els primers números la pluralitat del professorat al Departament de Dret Constitucional, del qual era catedràtic Sevilla Andrés. També hi hem pogut llegir les afirmacions de Carlos Flores, director de la revista el 1992, referides a la necessitat d’obrir pas a les publicacions científiques juridicopolítiques. El

projecte inicial fou iniciativa de Diego Sevilla Andrés, informació constatada en les actes de Junta de Facultat. De l'humanisme de Furió Ceriol ens agrada la vessant tolerant i realista, relatada en *El Concejo y Consejeros del príncipe, Bononia*, per Henry Mechoulan i Jordi Pérez Durá, sobre el conflicte als Països Baixos entre 1566 a 1572. Furió va intentar arribar a algun tipus de pacte, davant la duresa del duc d'Alba i va estar qüestionat i vigilat per la Santa Inquisició.

Sens dubte, Furió Ceriol va influir de manera decisiva en la conformació del pensament de Diego Sevilla, com quan cita en els seus escrits els seus arrels humanistes. En el primer número de *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol* (1975), el professor Sevilla en fou el director, van col·laborar-hi Lluís Aguiló Lúcia, Francisco Astarloa Villena, Manuel Martínez Sospedra, Javier Muñoz Peñín, Rosa Ripollés Serrano, Remedios Sánchez Ferriz, Joaquín Tomás Villarroya i José Antonio Yvorra Limorte. En el segon *Cuadernos*, a la tardor del mateix any: Diego Sevilla Andrés, Remedios Sánchez Ferriz, José Antonio Yvorra Limorte, Joaquín Tomás Villarroya, Lluís Aguiló Lúcia, Manuel Martínez Sospedra, Vicent Franch i Ferrer, Rosa Ripollés Serrano i M. Guimera Peraza.

Hem pogut constatar que el professor Sevilla anhelava ser catedràtic, segons les notes familiars; tanmateix, va tardar uns quants anys a ser-ho. També és cert que, com s'ha dit, va tenir una activitat professional desbordant: durant uns quants anys va compatibilitzar la tasca docent i el treball a la Magistratura de Treball. A més, a més, la tasca de publicista del règim li va exigir un temps important: articles, actes públics... Hem vist en la polèmica del 1997 la peculiaritat de la seua personalitat. Segons Martínez Sospedra, fou catedràtic tardanament, de manera injusta. Pensava també que el departament de Sevilla era molt plural ideològicament. En els cinquanta, comparant-lo amb la intel·lectualitat franquista, va ser un heterodox. Considerava també que fou dels primers a rescatar la història política del segle XIX.

Segurament una de les definicions més encertades sobre el nostre peculiar professor ha sigut la de Josep Vicent Marqués: "Sevilla era un *outsider* quan jo el vaig conèixer als anys seixanta. I no exactament un feixista [...] sinó un conservador autoritari, admirador de Franco...". De manera semblant a Martínez Sospedra, en la qüestió de la càtedra no va rebre cap ajuda dels estaments oficials. Hem incorporat les actes dels tribunals opositors corresponents al 1964 i del 1967, any en què va ser catedràtic. Una altra qüestió és el perquè no va ser alguna cosa més en política. En les

notes de família es comenta que podria ser per la no adscripció a cap família política. També hem escoltat Josep Vicent Marqués dir que anava per lliure... Tal vegada el seu treball a la Facultat de Dret va donar-li satisfacció...

Les classes de Diego Sevilla i Corts Grau. El SEU a València

El testimoni personal d'Aguiló Lúcia, ens ha acostat a la manera peculiar de fer classe del professor Sevilla quan ell va ser el seu alumne: mai no explicava el règim vigent, la dictadurafranquista, i sí els sistemes democràtics. Recorda també una relació al departament molt estreta, tranquil·la i sense cap censura pel seu activisme antifranquista, que, com hem dit, Sevilla valorava positivament. En Bartolomé Clavero, *Per la storia del pensiero giurico moderno. Una biografia intellettuale*, hem trobat records de Francesc Tomàs i Valiente sobre el professorat que va haver-hi a la Facultat de Dret entre 1950 i 1955, i destaca el nivell del professorat de doctrina no constitucional, sobre tot a les classes de Corts Grau. Diego Sevilla va ser el seu professor i va col·laborar en *Claustro* i al SEU de Valencia crític amb Franco. La relació amb Manuel Sanchis Guarnier va ser bastant personal; això sí, amb la qüestió de la llengua en el rerefons. Hem comprovat en, "Ernest Lluch, intelectual comprometido con la generación del consenso", de Marc Baldó, a un home decidit i realista de cara a la solució dels problemes identitaris nacionals. Hem vist en el testimoni de Paco Dávila, la víctima del franquisme i la societat civil del món de la cultura mobilitzada. La carta de Raymond Carr ens ha mostrat la lògica desavinença entre un professor de la Universitat de València i un altre de la Universitat d'Oxford.

El compromís de la Universitat de València

La repressió franquista en tot l'Estat i en l'àmbit universitari valencià i les oposicions patriòtiques els hem constatatats en "Nacionalcatolicismo y postguerra" de Yolanda Blasco Gil i Jorge Correa, i en "Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario", de Marc Baldó. L'organització clandestina obrera popular, estudiantil i organitzacions socials de contestació al règim en "Los años de espera", "Rebelión en la universidad" i "La etapa final de Franco" de Mariano Peset; *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939-1975*, de Benito Sanz; *Zonas de Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la*

Universidad de Valencia, de Sergio Rodríguez. Els advocats laboralistes van ser fonamentals, pel seu compromís i sacrifici. Alguns d'ells, com hem vist, donaren la seua vida o patiren la violència com hem constatat en les Juntes. La Facultat de Dret i altres **facultats** de la Universitat de Valencia foren una peça clau en la mobilització i organització del moviment estudiantil de tot l'Estat, juntament amb sindicats, partits, obrers mobilitzats i organitzacions i col·lectius socials, algunes d'aquests legals....

Capítol 3: Donoso Cortés

Donoso Cortés, el providencialisme incidental del 18 de juliol de 1936

Hem vist el que va significar Donoso Cortés en el XIX: catolicisme extrem i contrarevolució. Tal com ens ha descrit Esteban Molina, per a Donoso el pensament il·lustrat, la raó i la Revolució Francesa són l'origen de la perduda d'influència de l'Església catòlica, vicària de Déu en el món. El decisionisme providencialista fou la reacció a la revolució de 1848 i la demanda per part del catòlics de la legitimitat històrica del poder per a ells perquè ve de dalt. Quan el marquès de Valdegamas va polemitzar en el seu temps amb Proudhon, pareix ser que el l'ideòleg anarquista, en *Confesiones de un revolucionario*, va ser el primer en afirmar que tota qüestió política substancial sustenta una qüestió teològica. En l'article de Diego Sevilla "Profecía parlamentaria 1850", publicat en el periòdic *Levante* pel febrer de 1944, referit al discurs de Donoso Cortés de 30 de gener de 1850, per la data, febrer de 1944, sis anys després d'acabada la guerra i amb temps suficient per a la reflexió, trobem els elements que van sustentar la seua vida i la seua manera d'actuar des del catolicisme militant.

En l'article comentat, Sevilla va aprofitar per a establir els fonaments ideològics en què va sustentar el seu suport el 18 de juliol de 1936, i a Francisco Franco sempre. De manera bastant aclaridora, el marquès de Valdegamas diu que Déu governa el món; per això, no hi ha espai històric, ni terra sense la seua llei: "Para Donoso, la guerra y la revolución son los medios que la sociedad tiene de perfección y progreso, y en toda su obra aparece como núcleo fundamental aquello que podríamos bautizar como teoría del dolor". La teoria del dolor i el pensament sinarquista consideren el sacrifici humà una institució universal i mostren menyspreu per l'home: "Sólo ha de lograr su descanso cuando repose en el sepulcro, es decir, en el silencio y en la descomposición". Sens

dubte, una de les millors qualificacions sobre aquesta doctrina es troba en la portada de la pàgina web del Instituto Schiller: “El inmenso mar de sangre de Donoso Cortés”. Alfonso Botti, qualifica la seua doctrina de pessimisme antropològic. Donoso, a més de ser el teòric del decisionisme polític, va ser-ho de la dictadura en el XIX. Carl Schmitt, entre els anys vint i trenta del XX, a la República de Weimar, va teoritzar sobre Donoso Cortés, i va ser admirat pels seguidors de l'autoritarisme antidemocràtic. Llavors, ja va ser conegut a Espanya.

En el capítol corresponent a Juan Donoso Cortés hem incorporat quasi tots els assajos del professor Sevilla referents a ideologia del pensador ultraconservador. Sempre va recolzar-lo en les qüestions més radicals. En la Transició, com veurem, el professor Sevilla no va triar guerra i revolució: millor per a tots, encara que mai no deixà de citar-lo. Aquesta és una altra contradicció del nostre personatge. Hem vist Donoso Cortés teoritzar sobre la legitimitat del poder i la sobirania dels estats, quan l'Església catòlica va anar perdent la seua influència social i política, sobretot a l'Europa revolucionària de 1848. Fou a més a més, el gran professor de la dictadura contrarevolucionària, com ens ha recordat el socialista Luis Araquistáin. Donoso no la va practicar, però comprenia el dictador: “Orlado de la victoria, legitima su poder y adquiere derecho al gobierno”. Al final de la seua vida, va viure com un místic. Sobre la problemàtica colonial d'Espanya a l'Àfrica del Nord al XIX, el que va escriure el Marqués de Valdegamas té un contingut més polític i realista, segurament pel fet de ser ell un diplomàtic.

En un altre assaig, Sevilla ha tractat la cosmovisió del món de sant Agustí i de Donoso Cortés. Hem vist en un altre text, l'anàlisi de Diego Sevilla sobre la polèmica que va haver-hi quan va publicar-se el 1851 a París el *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*. Carl Schmitt va ser un altre contrarevolucionari i un dels primers a seguir Donoso Cortés fora d'Espanya, a més de teoritzar contra el parlamentarisme, la democràcia i el socialisme... Hem seguit acuradament “Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea”. L'apocalipsi de la Guerra Civil i la plaga bíblica que va eliminar el govern de la Segona República Espanyola possiblement no va estar impulsada per Déu ni per cap dels seus arcàngels; fou, segurament, comandada i liderada per un àngel revoltat a bord del Dragon Rapide.

Hem incorporat al treball *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, de Federico Suárez per tal d'ampliar les diferents visions de Donoso sobre la defensa de la

dictadura, el constitucionalisme i la legalitat. I també, pel mateix motiu, de María Rafaela Seguí, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, que ens comenta també la dificultat d'interpretació del llenguatge de llavors. El discurs sobre la dictadura parla dels problemes del catolicisme de llavors: cristianisme i sobirania temporal dels territoris pontificis. Ens diu Seguí que Díez del Corral el veu com un eclèctic més que com un doctrinari.

Capítol 4: Cánovas, Maura, Canalejas i regionalisme

Un conservador molt radical

En “Las posibilidades de Cánovas” (1952), el professor Sevilla ens ha introduït en la problemàtica interior i exterior del govern del polític conservador. Sobre la controvèrsia, referida a si va tenir una política exterior solvent, recull altres opinions. Fernandez Almagro creu que va ser magnífica per a acostar-nos a Portugal i a l'Amèrica Llatina, entre altres assumptes. Leonor Meléndez considera que el seu pessimisme va reduir la seua visió pàtria. En “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión”, Javier Rubio ens transmet una visió molt distinta de la tradicional. Pensa que Cánovas no va practicar la denominada política de recolliment de manera voluntària, sinó que la falta de pes polític i fiabilitat internacional d'Espanya no li donaren una altra opció. Sobre la política interior, Sevilla creu que la Constitució del 1876, inspirada en el constitucionalisme anglès, no era adequada perquè no es donaven les condicions en la nostra aristocràcia. Espanya estava desarrelada aleshores: abstencionisme i divisió política i social, republicanisme, carlisme, internacionalisme d'esquerres... Considera que a Cánovas va faltar-li fer política en un sentit més dictatorial. Ramón Villares i Javier Moreno Luzón en *Restauración y Dictadura* ens recorden, que l'inici de la Restauració fou un període d'estabilitat i prevenció antirevolucionària, però va haver-hi també tensions polítiques, obreres i camperoles i enfrontaments civils-militars i clericals-anticlericals.

En *Cánovas y la derecha española. Del magnicidio a los neocon*, José Antonio Piqueras, sobre la política interior del dirigent restaurador, ens trasllada una imatge molt conservadora i radical. Va lluitar contra la democràcia, el sufragi universal, la classe treballadora i la Internacional, el socialisme... El 1871 va decidir que idoni fer servir la força contra la classe treballadora. Va considerar l'opinió un delictes punible. Va

anticipar les teories del conservadorisme organicista i antiliberal que van donar-se a Europa després, com ara, a la França de Charles Maurras. La ideologia neocon, ens recorda Piqueras, s'associa amb la revolució conservadora dels vuitanta: Margaret Thatcher i Ronald Reagan. Són deixebles de Leo Strauss, que en *Meditación sobre Maquiavelo* propugna la noble mentida o ocultació. A Espanya va articular-se inicialment en *Nueva Revista*, dirigida per Antonio Fontán, d'ideologia ultraliberal, enemiga del socialisme i de l'estatisme, de la cultura cristiana i del patriotisme. Després, al voltant de la Fundació per a l'Anàlisi i els Estudis Socials (FAES), creada a Valladolid el 1989.

Antonio Maura: La revolución desde arriba (1953), de Diego Sevilla, fou Premi Nacional de Biografia. És una obra, com hem vist, molt extensa sobre la restauració. El nostre estudi sobre la crisi restauracionista s'ha centrat en les qüestions referides a l'absència dels millors en política, el regionalisme i catalanisme, el proletariat, la relació Església-Estat, i el cabdillatge. Sevilla cita Cossío; Unamuno, *Nuestra egolatría de los del 98*; Ortega y Gasset, *La España invertebrada*. L'absència dels millors en política, qüestió que es repeteix al llarg del temps fins a l'actualitat. També en altres activitats socials, com hem vist, el professor Sevilla valorava de manera especial el copromís personal.

Regionalisme i catalanisme

Maura va intentar la descentralització i l'autonomia regional, no va poder dur a terme el seu projecte de 1907, ens ha dit Sevilla, però va tenir llavors una oposició irresponsable. Considera que el concepte definidor de la nostra unitat política més adequat caldria que fora nació, més universal i abstracte que pàtria; caldria canviar-lo. Creu que aquesta teoria no encaixaria al nostre país. Ressalta també l'interès general pel localisme: llengua, literatura... Va haver-hi també exacerbació per part de sectors locals sobre el que passava a les altres regions. Pensa que la llengua és una eina d'unificació. Maura, segons Sevilla, va fer amb l'assumpte cubà una analogia amb el regionalisme català, i considerava que calia que tractar-lo políticament. Podria donar-se també, ens diu, en l'inconscient dels regionalistes, com va observar Santos Oliver, que hi haguera el desig de posar fi a l'hegemonia de Castella, arran del 98. El professor Sevilla ens recorda la diversitat de la nostra geografia i de la varietat de les nostres gents. Considera

que la unitat nacional la dona el procés històric. Quan la varietat no contribueix a l'exaltació de la nostra personalitat, pot ser tràgic i violent. El regionalisme és un problema que cal resoldre necessàriament d'una manera política. Considera que quan la demagògia s'apropia del sentiment natural i va cap a la revolució, acaba perjudicant el regionalisme. Per falta de renovació, hi havia un divorci entre poders públics i la nació...

Proletariat revolucionari i relació Església-Estat. El cabdillatge

Hem observat en l'anàlisi de Diego Sevilla sobre el període de Maura, l'esclat de la Setmana Tràgica (1909), l'esdeveniment politico-social més important d'aleshores; l'esguard sobre els fets comentats i també sobre les ideologies d'esquerra i revolucionàries del XIX: Owen, Saint-Simon i Fourier o Fernando Garrido i Sebastián Abreu al nostre país. També hi critica els dirigents obrers. Ens diu que són una mena de nous cacics posseïdors de vots. Fa servir paraules de Àngel Pestaña per a explicar la situació precària de la classe treballadora i sobre la marginació social, l'obra de Pío Baroja, *l'Aurora Roja*. La Restauració estava en descomposició i Silvela Maura i Canalejas sabien que la solució caldria que fora revolucionària. Ens recorda el professor Sevilla la relació Església-Estat de llavors. Maura volia enfortir el catolicisme polític davant el republicanisme anticlerical.

Canalejas va lluitar llavors contra el Vaticà i el carlisme tradicional. Sevilla considera que a Maura no van ajudar-lo "las derechas extremas" per tractar de solucionar el conflicte religiós. Tampoc no va fer-ho Canalejas. Creu que Maura va ser el forjador de la doctrina conservadora de Barrés: pàtria, propietat i continuïtat: el manament dels morts. Una vegada que Maura va reconèixer el mal del sistema, ens ha dit, sols va veure fer factible la "revolució des de dalt". Per a fer-la dins de la monarquia hereditària, volia eliminar la tirania parlamentària i oligàrquica dels partits, i el sufragi universal; el monarca seria el conductor del poble. La gran aportació d'Antonio Maura és el cabdillatge de signe democràtic, institució típica espanyola; el seguiment a l'home amb qualitats personals indiscutibles: encert decisor i compliment de la seua doctrina... Creu que la versió més autoritària del dirigent conservador és consubstancial amb la naturalesa del poble espanyol. Maura, ens recorda, menyspreava la democràcia.

Quan va publicar-se *Antonio Maura: La revolución desde arriba*, el 1954, hi

hagué un debat en premsa que va tenir repercussió en tot el país, en el qual van participar entre altres: Santiago Nadal, “Maura, gran esperanza, gran decepción”, *Correo Literario*, setembre; José Ombuena Antiñolo, “El ostracismo como constitución política”; *Hoja Oficial del Lunes*, juliol; Juan Ramón Masoliver, “Sobre el intento de revolución desde arriba”, *La Vanguardia Española*, desembre.

Canalejas va publicar-se tres anys després de la biografia sobre Maura, el 1956. Va ser editat també per Aedos. La temàtica a estudiar seleccionada ha sigut: el pas de Canalejas a la política i el seu pensament polític; militarisme, antimilitarisme, clero i milícia; el discurs laic i social, la Ley del Candado; internacionalització revolucionària 1910-1911, anarquisme i socialisme davant de l’atemptat revolucionari; relació amb els socialistes; l’odi polític i la soledat del governant; l’oblit històric de José Canalejas; la comprensió del catalanisme.

En alguns dels passatges de *Canalejas*, Diego Sevilla ens mostra qüestions relacionades amb la personalitat i la condició humana. Pensa que el governant progressista va ser temptat per la política i el poder el 1901 i va proclamar el seu *non servian* personal: volia manar i no obeir. Creu també que l’ambició no és dolenta necessàriament. Creu que José Canalejas va tenir molt definida la seua doctrina des de la seua època en Juventud Democrática. Va deixar aquesta formació liderada per Ruiz Zorrilla perquè no la considerava viable. Era partidari de fer la revolució des del govern, plantejament semblants al de Hitler i Mussolini. Va tenir sempre clara la supremacia del poder civil sobre l’Església catòlica. Va pensar sempre en la necessitat d’incorporar la massa a la vida política i atraure la monarquia al republicanisme. Per a ell, monarquia, parlament i nació va ser elements constitucionals. També fou qui va defensar de manera més combativa el projecte de sufragi universal ja el 1889. Va tenir una concepció unitària de l’Estat, real i amb percepció social, semblant a la de Carl Schmitt en *Teoría de la Constitución*. La unitat de la nació no es donava en l’esfera política, tampoc en la religiosa, possiblement com a conseqüència de la Guerra Carlina. Va sospirar per la unitat moral, religiosa, científica...

El professor Sevilla creu que s’ha donat una imatge simplista en les relacions internacionals: un poble fanàtic dominat alternativament per un clero inquisitorial i militars despòtics i ignorants. Ens recorda que l’exèrcit és la columna vertebral de la pàtria. Considera que l’enfrontament radical durant el XIX possiblement siga la causa. La intervenció excessiva de clero i milícia en la vida política ha creat una reacció

inconscient d'antimilitarisme i anticlericalisme. Creu que les posicions anti mostren un servilisme intel·lectual. Ens ha recordat la llarga llista dels pronunciaments al XIX. Canalejas, ens diu, va ser dels primers polítics que va tenir un posicionament propi i no partidista sobre la situació de l'exèrcit. Calia democratitzar-lo i prestigiar-lo.

Diego Sevilla, com hem vist, considera clero i milícia organitzacions institucionals fonamentals. José Canalejas, ens diu, va conceptualitzar la funció militar, creu que influenciat per Herbert Spencer. Legítima, a més a més, la utilització de la força, encarnació i expansió del dret i defensa social. Sevilla considera Maura i Canalejas dos grans revolucionaris amb formes distintes de resoldre aquella situació... Canalejas va trobar imprescindible la intervenció de l'Estat i l'educació del poble. El 1901 volia la renovació política i administrativa del país i al novembre del 1910 va signar un tractat a Madrid, paregut al franco-marroquí, i va donar així una bona imatge internacional d'Espanya. En l'ocupació de Fez i Tazza va fer també una bona gestió.

La Ley del candado: llibertat religiosa. Discurs social

Canalejas va emprendre la solució a la qüestió religiosa al març del 1909, reglamentant el funcionament d'algunes ordres religioses. Segons el professor Sevilla, el dirigent progressista no era un vulgar menjacapellans. Els seus enemics van qualificar-lo d'herètic i socialista, però entenia el socialisme com una doctrina i una civilització. Va ser un volterà que va dirigir-se també la massa obrera no socialista o anarquista. La qüestió religiosa va provocar llavors discrepàncies entre els mateixos grups liberals i va estar en el debat polític i social fins a l'entrada del XX. Sagasta va dir sobre les idees democràtiques: "Libertad, igualdad, fraternidad: he aquí la doctrina de Jesucristo". La Ley del candado va provocar una gran reacció social: la cúria romana, una part de la dreta conservadora (que estava dividida), carlistes ultramuntans, les dames de la Unión del Sagrado Corazón, Vázquez de Mella, alguns diaris.... El bisbe Madrid-Alcalà hagué d'eixir en defensa del cap del Govern. Maura, amb la seua abstenció, però criticant-la, va facilitar l'aprovació de la llei pel novembre del 1911.

Comprensió del catalanisme

Hem vist en la narració de Diego Sevilla que José Canalejas va abandonar molt prompte la visió centralista sobre la qüestió catalana. Volia també conciliar políticament

liberalisme i catalanisme i donar solució al problema tractant l'assumpte de manera semblant a la belga o anglesa. Mai no va ser centralista ni anticatalanista. Reconeixia la varietat dels tarannàs regionals nacionals i la complexitat del problema. Pensava també que es tractava la qüestió amb indiferència: “No puede negarse la diversa psicología colectiva, la contradictoria organización económica y el heterogéneo ideal de las regiones”. Prat de Riba, el 1911, va mantenir una posició conciliadora amb l'Estat. Sevilla recull l'opinió d'Amadeu Hurtado sobre el cap de govern: veritable estadista. Canalejas fou assassinat per Manuel Pardiñas el 12 de novembre de 1912. Francesc Cambó, una de les figures més representatives del regionalisme conservador, va dir que havia mort l'amic de Catalunya. Creu el professor Sevilla que Cambó va espanyolitzar el seu regionalisme, en paraules del dirigent regionalista “La historia nos dice que el patriotismo regional ha salvado a España en todas sus grandes crisis”. Diego Sevilla pensa que l'assassinat de José Canalejas va ser un esdeveniment fatal per a Espanya, perquè va trencar-se un futur polític lúcid.

1910-1911 Internacionalització revolucionària: País Valencià

El professor Sevilla ens recorda el temps en què va governar Canalejas. Els esdeveniments de Barcelona i Marroc no van aïllats. La tempesta social iniciada duran el govern de Maura va continuar amb Canalejas. Creu que no va ser deguda a la manera de governar del dirigent progressista, que no va provocar la subversió, sinó per la pròpia naturalesa d'aquells elements. Els problemes de govern no va donar-los els republicans, la passivitat governamental. La fundació de la CNT el 1911 i l'activitat desbordant del socialisme i de Pablo Iglesias són dos fets transcendents en la nostra història política. També la contestació que va trobar el Govern fou enorme en una part de la premsa opositora i entre una part dels catòlics. Els tràgics esdeveniments de Cullera, emmarcats dins la vaga general del 1911 van ser desgraciats: vaga; presència governativojudicial: jutge de Sueca i funcionaris assassinats; vaguistes empresonats i acusació de maltractament; consell de guerra, condemnes a mort i indult reial. La vaga ferroviària del 1912, ens ha rememorat Diego Sevilla, va ajustar-se a la legalitat de la Llei Maura de 1909, motius econòmics. José Canalejas va dir que malgrat que no hi havia hagut tirs ni barricades, havia estat revolucionària i va tenir por de possibles desgracies. El Ministeri de Guerra va mobilitzar reservistes actius del batalló ferroviari. Després de

breus negociacions, fou desconvocada, considera Sevilla que per la percepció nacional negativa sobre el conflicte i per l'actitud del cap de govern. Aleshores van estar dirimint-se qüestions fonamentals com: dret de vaga, dret a treballar, vaga salvatge, acomiadament, esquiroles, dret de propietat i arbitratge obligatori. Assumptes de difícil conciliació llavors, i en l'actualitat mantenen la seua vigència. Els socialistes van criticar la mobilització dels esquiroles ferroviaris, que va conculcar el dret de vaga. A més a més, consideraven la democràcia canalejista com una marxa triomfal impulsada per la llei de jurisdiccions i el llapis roig de la censura.

Anarquistes i socialistes i l'atemptat revolucionari. Confrontament amb els socialistes

Sevilla pensa que Canalejas va reflexionar poc temps després sobre les mesures policials i la mobilització dels reservistes. El problema de la situació de llavors per al cap de govern fou que no esdevinguera revolucionària. Malgrat les dificultats, va anar complint els seus objectius, ajudant-se de la seua versatilitat i dialèctica. Considera que els socialistes van mantenir una política prefixada... Des d'*El Socialista* van acusar el dirigent progressista: "Canalejas ha perseguido sañudamente vuestras organizaciones, os ha encarcelado sin motivo y os dificulta el ejercicio normal de vuestros derechos". Quan Manuel Pardiñas va atemptar contra José Canalejas, ens recorda el professor Sevilla, arribaren al Congrés acusacions, rumors en premsa... El comte de Romanones pensava que era prompte per a determinar si era un delictes polític. El Congrés no va demanar cap investigació. Pablo Iglesias va sentir-se al·ludit com a inductor, va considerar les acusacions una ofensa i va condemnar l'assassinat: "No hay ningún acto político del señor Canalejas, de fecha reciente, que justifique la exaltación de un loco". Tampoc coincidia el fet amb l'ortodòxia revolucionaria de Pablo Iglesias. Suïcidant-se Pardiñas, sense fer cap declaració, no va afavorir el dirigent socialista. Cal recordar, ens diu Sevilla, que la Internacional justificava els atemptats. De fet, Pablo Iglesias en va demanar contra Antonio Maura.

El professor Sevilla reproduïx les paraules de Soldevilla sobre el distanciament polític entre Canalejas i Pablo Iglesias: "Creo que es mi mayor enemigo". Sevilla reflexiona també sobre l'aversion i l'enfrontament polític de llavors: "Un odio político, quiero decir a efectos parlamentarios". Pensa que José Canalejas va ser un bon polític i governant, gens vanitós ni orgullós: un patriota que estimava el seu país. Va faltar-li el

suport del republicans, socialistes i també dels altres grups. Ens fa una reflexió un poc més íntima i reflexiona sobre l'aïllament dels governants: “Quizá por ser hombre en extremo sensible, sobrecojo mi ánimo, con más ímpetu que a oro, la soledad de los hombres que me encuentro en la vida”. *Canalejas*, el llibre de Diego Sevilla, va ser prologat per Jesús Pabón: “Merecía mucho más”. L'autor citat creu que hi ha un oblit, un silenci, una vessant moral producte de la mala consciència popular sobre el cap de govern assassinat. En la seua esfera familiar, Cánovas va encarnar l'esquerra i l'enfrontament amb l'Església, però fou abatut per l'anarquisme. En l'etapa escolar aquesta qüestió va produir-li contradiccions.

Centralisme, regionalisme, autonomisme, catalanisme i anticatalanisme. País Valencià als seixanta

En *Antonio Maura: La revolución desde arriba* (1953), i en *Canalejas* (1956), el professor Sevilla ens trasllada una visió històrica realista i comprensiva de la qüestió catalana. Creu que és un assumpte emocional; tanmateix requereix una solució política. Això va trencar-ho el separatisme d'Esquerra Republicana, aliada del Front Popular durant la Segona República. Sevilla es mostra radical quan es tracta sobre la unitat d'Espanya. El segon punt de Falange diu: “Todo separatismo es un crimen que no perdonaremos”.

En “Centralización”, article publicat en *Levante*, al desembre del 1959, Diego Sevilla recorda les polèmiques del XIX sobre la centralització-descentralització. La descentralització, ens diu, és llibertat; però cal dotar de recursos econòmics independents i finançament a les administracions. El franquisme ha resolt la qüestió amb la Llei d'hisendes locals. Per a repassar les relacions econòmiques entre valencians i catalans durant la Restauració, hem incorporat l'assaig de Josep A. Martínez Serrano i Vicent Soler, “Lanticatalanisme al País Valencia”, en què s'ha tractat sobretot de proteccionisme i de lliurecanvisme. En l'àmbit cultural, a l'inici de la dècada del seixanta al País Valencià, hem repassat la polèmica en l'àmbit cultural, acadèmic i polític, sobre la denominació del terme País Valencià. També les noves formulacions de caràcter nacionalista, que de manera immediata la dreta va oposar en clau anticatalanista: culturalment i políticament. El professor Sevilla fou dels primers a

manifestar-se contundentment. El 1962 va publicar-se *Nosaltres, els valencians, Qüestió de noms*, i *El País Valenciano*. Hi hagué també vagues per tot l'Estat, manifestos d'intel·lectuals, la detenció de Julián Grimau i el “contuberni de Munich”...

Polèmica el 1962: Diego Sevilla, “Burguesía y separatismo”; Joan Fuster “Mi vela en este entierro”

Diego Sevilla va rebre *Lluita*, el diari del Partit Socialista de València, escrit en català, amb la crítica als monopolis i la falta de llibertat a terres catalanes, incloent el País Valencià. Aquest va respondre amb la publicació de dos articles en premsa: “Burguesía y separatismo” i “Alerta a los valencianos”, el 22 i 29 de desembre de 1962, en què va advertir sobre els interessos del capitalisme i de la burgesia catalana per exercir la seua influència al País Valencià. En “Burguesía y separatismo”, a més de la disconformitat amb la qüestió de la llengua, va desqualificar el servilisme dels nous moviments nacionalistes. Segurament va passar-se'n quan va qualificar-los: “Requiere un tratamiento algo más delicado que el de los nuevos nazis –así, claramente-, que hablan de países catalanes recordando la raza y la lengua”. Va ser també amenaçador, sobretot, quan recordava el passat històric: “Doctrinas nefandas que ya sumieron a Cataluña y Valencia en lagos de sangre. Para que triunfase el separatismo le fue necesario a Companys el 18 de julio”.

Amb aquesta contundència i falta d'arguments més acadèmics o polítics, a Fuster li va venir bé acomiadar-se intel·lectualment del que va ser el seu professor i col·laborador en la revista de Falange *Claustro*, com hem vist. Va respondre a Sevilla amb “Mi vela en este entierro” en el diari *Levante* també: *Levante*, 5 de gener de 1963. Li va reconèixer el seu capital intel·lectual, però quan parlava en “Burguesia y separatismo” de “panfletitos clandestinos”, intentava retallar la rèplica. Va recriminar-li que jugava amb avantatge personal i polític, perquè llavors Sevilla era vicepresident de la Diputació de València, i també el fet d'haver frustrat per les seues desqualificacions, el debat sobre la revisió de les expectatives civils dels valencians: “Desde el ángulo ideológico en el que se sitúa el profesor Sevilla Andrés, sólo hay en Valencia tres o cuatro personas capaces de aguantar la disputa en un nivel intelectual decente”. En Joan Fuster, *Correspondència*, hem constatat la repercusió de la polèmica a Catalunya i en una carta dirigida a Josep Pla comenta: “Una ofensiva contra mi i contra el llibre, i

sobretot contra la ‘ideologia que jo represento a València’”. També l’hostilitat dels diaris valencians, que han reproduït frases aïllades del seu llibre per presentar-lo “com un escrit ‘antivalencià. I això és el que em fot’”.

En "Carta abierta a Don Diego Sevilla Andrés", article publicat en *Levante*, Igual Úbeda va valorar l’actitud de Sevilla de defensa de les qüestions valencianes. En l’article "País i península", publicat en el periòdic *Jornada* pel setembre de 1970, Sevilla parla sobre la prevenció que li produeix la paraula península, perquè pensa que és la manera d’evitar dir el nom Espanya. Va referir-se al que va escriure Martí Domínguez en la revista *Gorch*, sobre la utilització indistinta de les locucions regne o regió i la de País Valencià: no li agrada perquè no és un perill futur, sinó present. En "El regionalismo visto desde Valencia", *Levante*, pel març de 1977, l’opinió del professor Sevilla és bastant interessant pel seu tradicional posicionament bel·ligerant amb el catalanisme al País Valencià i amb el separatisme en general. Aleshores s’elaborava la Constitució de 1978. Considera que la problemàtica regional està en un moment crític i que cal buscar una solució política que el futur del nostre país requereix. És fonamental, ens diu, contemplar les característiques regionals.

Ens ha dit el professor Sevilla que des del 1942 i des de la seua càtedra, sempre ha qualificat el nostre regionalisme com a cos multiregional políticament. Creu que no té sentit quan es vol atribuir al regionalisme funcions desintegradores de la realitat nacional. Tampoc és raonable afirmar que el centralisme és un obstacle democràtic. Pensa que Indalecio Prieto i Luis de Araquistáin s’equivocaven quan van pactar amb els regionalistes sols per ser afins ideològicament, ja que tenien una concepció partidista molt diferent. Això li va passar al govern de Negrín: va fracassar per les incompatibilitats econòmiques dels seus components. No van entendre tampoc la qüestió regional, ens ha recordat, uns grans polítics com Ortega y Gasset i Manuel Azaña. Sobre Azaña, Bartolomé Soler pensa que va tenir: "Sentimiento radicalmente castellano – no español", és el “conllevarse” d’Azaña. Sevilla ens explica el significat del terme “conllevarse”; és clau en el pensament d’Ortega, va fer-lo servir després del discurs sobre l’Estatut Català. Es pregunta què és València en l’Espanya multiregional? I en la vessant històrica, ens rememora el sentit fundacional del regne valencià donat pel rei En Jaume. Sobre la nostra personalitat, ens transcriu els arguments de Pierre Vilar el 1962, en *Catalunya dins de l’Espanya moderna*. Res no imposa: ni la geografia, ni

l'observació contemporània, ni la història econòmica social, l'idea d'un sistema "gran català", per a obligar a estudiar alhora: "El País Valencià, les Balears i Catalunya. La barrera erigida entre la conca del Ebre i el mar ha contribuït així a separar, en tres direccions, tres estats i fins tres pobles".

Segurament hi ha un anticatalanisme històric latent en una part de la societat valenciana, producte de la rivalitat regional: econòmica, cultural... Això, és natural i comprensible. També el projecte polític dels Països Catalans, que hauria de ser una proposta catalana, té poc de suport entre la societat valenciana: cultural, tal vegada...

Capítol 5: Socialisme, marxisme i socialcomunisme

La mirada i l'observació del professor Sevilla del món comunista, els països de l'Est, les seues doctrines i els seus sistemes polítics. Aquell va ser el període d'enfrontament entre blocs i de Guerra Freda. Tots coneixem la importància que el franquisme va donar en el seu discurs polític a aquesta qüestió. Hem intentant també buscar la seua opinió com a creient catòlic. El somni de Franco, del règim i dels franquistes va ser presentar-se com una alternativa real al socialisme, al marxisme i al comunisme internacional...

El nacionalcomunisme

Hem estudiat l'assaig "El nacionalcomunismo", en què tracta la teoria i praxi marxista; el colonialisme, nació i revolució; imperialisme al nacionalisme, terror revolucionari i paneslavisme; la funció de la nació per a Stalin; el marxisme fora de la URSS; l'evolució de la socialdemocràcia alemanya; la resposta obrera a la III Internacional; titoisme i frontpopulisme; Astúries, anarquistes i socialistes: la utopia de l'aliança obrera -1934-; democràcies populars al maoisme; particularitats del marxisme; el comunisme, dictadura del proletariat i democràcies populars; l'octubre polonès i el desgel de Gomulca; la modernització, nacionalisme, marxisme i revolució xinesa; i l'ensenyament del nacionalcomunisme. Hem incorporat també els articles: "Dos soluciones sobre Europa: nacional-comunismo y federación", 1951; "Stalin tiene razón", "El enigma ruso", 1956; "Marxismo y nacionalismo", 1958; "El nacionalcomunismo", 1958; "El enemigo existencial", 1960; "Comunismo en África", 1960; "Dos notas sobre la URSS", 1970; "Democracia y marxismo", 1971; "Las múltiples cara del marxismo", 1973; "Las raíces del eurocomunismo", 1977.

En “El nacionalcomunismo”, (1958), hem vist el professor Sevilla fer una anàlisi del marxisme i del comunisme: teoria i praxi. De manera continuada cita el Front Popular. Denomina “servidors accidentals del marxisme” alguns antimarxistes que no valoren el seu perill. Ens recorda que les teories d’*El capital* i *El manifest* no s’estan complint. Reprodueix textos de Frederic Engels d’*Anti-Dülrin* sobre productivitat i relació comunitària, amb els quals sembla estar bastant d’acord. Pensa que el marxisme és acció; Lenin deia que sense doctrina revolucionària no hi ha acció revolucionària. Ens ha traslladat les paraules de Luis Araquistáin en “La esencia del marxismo”: “La esencia del marxismo no es sólo una filosofía revolucionaria, sino también un temperamento revolucionario”. Creu que Stalin va anar acomodant la doctrina nacionalista als interessos marxistes; el nacional comunisme va consolidar la nació. Considera que l’orbe proletari de Karl Marx és un una rèplica de l’imperi universal, somni d’antigues èpoques. Ens rememora que bolxevisme i Església plantegen la coexistència, la unitat i la desaparició de l’adversari. També Donoso Cortés, com hem vist, va reparar sobre aquesta organització comunitària i sobre la unitat.

Sevilla considera també que el nacionalisme podria ofegar l’imperialisme comunista, però mai no el marxisme. L’objectiu revolucionari va ser eliminar totalment un ordre que consideraven injust. El tarannà racial de Lenin va fomentar i nacionalitzar el paneslavisme i va fer dels russos el poble escollit. Stalin va fer una praxi política composta per l’impuls revolucionari rus i el sentit practic americà. La dictadura del proletariat, ens ha dit, va ser continuadora de l’instrument coactiu tsarista. Ens ha recordat l’analogia que va fer Stalin entre l’esclavitud del món antic i el socialisme alliberador. Defensa l’eficàcia de les polítiques marxistes. Fa un recorregut històric per l’evolució de la socialdemocràcia alemanya. Recull les paraules de Julian Gorkin sobre l’extraordinària formació politicosocial dels comunistes. Hem aprofitat per recordar també les qüestions més dolentes d’aquest període sobre autors o fets revolucionaris. Solomon Losovsky, jueu i revolucionari, i 13 membres més del Comité Jueu Antifeixista van ser empresonats i executats. Foren rehabilitats anys després per Nikita Khrushxov. Van tenir una doble lluita, contra el tsarisme i per la persecució dels seus companys. Milovan Djilas va patir també la repressió política durant el mandat de Tito a Iugoslàvia, per criticar l’elitització del règim comunista. El 1989 en la premsa, com hem vist, encara estava demanant-se la seua rehabilitació. Entre els episodis més inimaginables i terrorífics va haver-hi també la matança de Katyn a Polònia el 1940,

durant el govern de Stalin, que va assassinar milers de membres de l'elit militar, administrativa i econòmica polonesa. A més del titoisme i dels països de l'Est, Diego Sevilla ha analitzat el marxisme xinès. Considera que la teoria Marx-Engels-Lenin-Stalin serveix per a tothom, no és un dogma, és una guia: “Los comunistas son marxistas, internacionalistas, pero no podemos aplicar el marxismo en la vida, más que adaptándolo a las particularidades concretas de nuestro país”. El nacionalcomunismo, ens ha recordat, ens dona dues lliçons. Una, la pretensió universalitzadora de la Revolució Francesa i del comunisme. Critica aquest sistema: “Si es injusto el marxismo, no lo era menos el Estado anterior”. Una altra: a problemes nacionals, solucions nacionals...

En “Stalin tiene razón”, *Claustro* (1952), el nom de l'article diu molt, dona la raó al dictador comunista, que creu en l'estupidesa d'Europa, perquè Occident no estava preparant-se militarment contra el perill bolxevic. Ens ha traslladat també en l'article la visió de José Antonio sobre aquest sistema: “José Antonio dijo del comunismo que era la versión satánica de un mundo mejor. Satanás es un ángel rebelde, y lo que haga y piense será angélico en su desmedida maldad. En “El enemigo existencial, article publicat en *Levante* (1960), ens ha dit el professor Sevilla que des de la seua condició: “Yo no estimé jamás, ni siquiera es cristiano hablar de anticomunismo”. Va queixar-se també del fet que no hi haguera una resposta unificada als comunicats del Krenlim. Durant un temps, ell va disposar d'informació oficial reglada sobre qüestions de política exterior.

Les reflexions del professor Sevilla després de viatjar a la URSS el 1970

Diego Sevilla va viatjar a la URSS el 1970, va publicar dos articles en el diari *Levante* al setembre d'aquell any. En “Dos notas sobre la URSS”, entre les diverses consideracions, va dir-nos que dels països que ell coneix, Espanya, la URSS i Llatinoamèrica tenen un atractiu especial. Ens comenta el fracàs de l'experiència comunista; fa una reflexió sobre la mitificació de Lenin i creu que la mort de Stalin accelera el procés. Fa una afirmació bastant encertada sobre el fracàs del marxisme. Pensa que el fonament d'aquesta doctrina fou la transformació econòmica, fenomen que faria desaparèixer la religió: “No ha podido eliminarse el sentimiento religioso, fin

primero del marxismo”. Van visitar els mausoleus i van impressionar-lo; naturalment va sentir de manera personal quan va visitar l’església de Sant Basili. El comunisme ha fet servir el culte a la personalitat entre les seues polítiques.

En “Democracia y Marxismo” publicat en Levante, al juliol del 1971, ens ha previngut sobre els dubtes que li produeixen el marxisme, el comunisme i la democràcia una vegada aconseguits els vots: “¿Es cierto que solo con sangre y fango, como Marx, repito, lo decía, se ha impuesto donde ha podido el bolchevismo?”. A sang i foc va entrar i va governar el franquisme fins al final. Possiblement el providencialisme que va figurar en la Llei de responsabilitats polítiques els va ajudar durant tot el temps de la dictadura a mantenir aquesta bogeria.

Capítol 6: Revolucions, constitucions, dictadures i poder personal

El XIX, un segle d’instabilitat política: el pronunciament

Del 19 de marzo al 14 de abril (1959), en la introducció de l’obra, Diego Sevilla ens ha dit que la seua pretensió va ser fer-la des de la vessant històrica, política, social i institucional, sense perdre de vista el constitucionalisme liberal. Va abordar la revolució nacional, la caiguda de Ferran VII, el pronunciament, el recurs a l’exèrcit, la milícia nacional i l’ajuntament revolucionari, la revolució burgesa, els partits i el 14 d’abril de 1931. Afirmar que denominar motí als esdeveniments d’Aranjuez és absurd, perquè va canviar la nostra història: “El 19 de marzo comienza la revolución nacional en España, cuyo ciclo remata el 18 de julio del 36”. En temps de Ferran VII, ens diu, la constitució va estar al servei de la corona, en paraules de Peñalosa y Zúñiga. Ens descriu les característiques revolucionàries europees, fonamentades en els principis de la Il·lustració. Creu que el liberalisme europeu va nàixer a Cadis.

Ens ha recordat que ell no creu en l’atzar sinó en la providència. Pensa que guerra i revolució són germanes bessones. La Guerra del Francès va afavorir la religiositat. En el Decret de 5 de maig, ens recorda, Ferran VII va declarar la guerra a la nació i descriu aquell període de règim liberal de canibalisme polític. Com altres vegades, en la història del món feia falta el cirurgià de ferro. El professor Sevilla descriu el pronunciament com la “Palabra mágica que todo lo explica, el ¡ábrete Sésamo!”, l’arcà del XIX, paraula que va ser exportada per Espanya el 1843, que no corresponia a

la nostra realitat, segons Aparici i Guijarro. Aquesta anomalia de la nostra societat va traslladar-la a Europa un corresponçal del *Times*, que va qualificar-nos des d'aleshores com el país de les revolucions i dels pronunciaments. Ens ha dit també, que com va observar Sorokin a Anglaterra, això va passar de manera semblant. Sevilla ens trasllada del diccionari Rico y Amat una definició extraordinària sobre el pronunciament: “Es el Mesías político cuya venida temen unos y esperan otros”. Després tracta sobre l'alçament nacional, la revolta, l'aldarull, el motí, la rebel·lió militar, l'amenaça governamental... Tots aquests fenòmens revolucionaris. Sobre els revolucionaris, pensa que no estan convençuts d'idea i els altres no compten per a ell: “Todos ellos se conocen, y si colaboran en destruir el orden existente”, després eliminen els col·laboradors. Teoritza sobre la revolució, creu que Espanya ha sigut precursora en aquesta qüestió. Considera que durant el liberalisme, exèrcit i partits van tutelar el tro d'Isabel II i foren intèrprets de la constitucionalitat. Troba coherent que quan triomfa un pronunciament, els seus components reben un tracte de privilegi.

Personalització i concentració de poder

La revolució liberal, ens ha dit el professor Sevilla, va fonamentar-se en juntes, ajuntaments i milícia nacional: va donar cos al constitucionalisme. D'acord amb els ajuntaments: “o frente a ellos, impulsó todas las sublevaciones, todos los pronunciamientos locales”. La revolució burgesa va tractar d'implantar un model constitucional observant els esdeveniments polítics i constitucionals d'Anglaterra i França. També ha reparat en l'aparició de la classe mitjana, el sorgiment dels primers partits i en la corrupció política, i hi incorpora l'anàlisi internacional d'Ostrogorski sobre aquesta qüestió. Afirmar que el fracàs de la Segona República va ser sobretot de Manuel Azaña i del seu partit. El govern va tenir una dialèctica interna de discòrdia i enfrontament. Va caracteritzar-se pel seu naixement revolucionari intransigent i la poca homogeneïtat. Sobre Azaña ens ha rememorat: “En los sucesos del 10 de agosto, cuando los españoles se asesinan cerca de él, en Barcelona, se dedica a escribir especulaciones filosóficas”. El constitucionalisme liberal és una cadena, va començar el 19 de març de 1808 i continuà amb la revolució constitucionalista el 14 d'abril 1931, per a: “terminar sangrientamente el 18 de julio”. Diego Sevilla ha descrit prou bé aquest període revolucionari i sobretot el pronunciament. Ell va ser un revolucionari colpista.

“La personalización del poder político” (1964). Diego Sevilla en aquest assaig va

reflexionar sobre la crisi de les democràcies, la concentració de poder i l'excepció, els executius forts, el presidencialisme, el poder i la corrupció, les dictadures, la decisió, la insubmissió i l'obediència, i sobre l'home providencial. La dictadura moderna, ens ha dit, és un instrument creador d'ordre a causa de la pèrdua de confiança en el constitucionalisme. La dictadura comissarial de Bodino està contraposada a la dictadura sobirana de Carl Shmitt. Friedrich en *Teoría y realidad en la organización constitucional democrática* (1946), va tractar la dissolució del poder medieval. La legislació de guerra afavoreix els poders executius. Finer, en *Teoría y práctica del gobierno moderno* (1962), valora el presidencialisme, doctrina que fa furor a Europa.

Als Estats Units, segons Sevilla, el poder presidencial, ens diu Amendt, s'ha reforçar per a preservar la constitució. Creu que Cambó en, *Las dictaduras* (1929), ha sigut molt original mostrant el procés de despolitització social. Giraud, en la *Crise de la democratie* (1938), parla de la necessitat de l'home de valor. Torna a teoritzar sobre el Discurso de la dictadura de Donoso Cortés; també sobre el marxisme xinès i el poder de l'exercit en *Mao, Oeuvres choisies*. Sobre poder i corrupció, Finer (1964) diu que Lord Acton creu que el poder il·limitat corroeix. Podria ser també que ho faça amb els corruptes, no amb tothom... Ostrrogorsky va ser dels primers a reparar sobre el lideratge al països anglosaxons en *La démocratie et l'organisation des partis politiques* (1903). Sevilla aprofita l'assaig per a parlar de l'home providencial, que per la seua qualitat personal i circumstància singular, el porta a dirigir un poble...

Capítol 7: El constitucionalisme i la Transició

De les lleis fonamentals a la Constitució del 1978

El capítol final, que hem dedicat a rastrejar la relació del professor Sevilla amb el constitucionalisme, per sort per a ell i per a tot Espanya, té un final feliç. Comença en un sistema jurídic franquista el 1947 i conclou durant la Transició a la democràcia el 1982. Està compost d'una vintena d'articles de Diego Sevilla sobre normes jurídiques i constitucionals. També hem reflexionat sobre la decisió, la República de Weimar i la destrucció de l'estat de dret: Carl Schmitt i Donoso Cortés. En "El régimen español", al juny del 1947, ens diu: "es una vieja crítica del orden español, que en España no hay Constitución". Diu que la nostra és una llei fonamental. També que constitució és la

manera d'organitzar-se un poble. Donoso, com hem vist, té plantejaments semblants sobre l'antiguitat. A més a més, considera que cada nació té dret a organitzar-se com vulga. Va passar-se la seua vida de publicista defensant aquesta suposada constitucionalitat. “El Tribunal del Estado galo es más severo que el TOP”. En aquest article de *La Verdad* d'Alacant, al març de 1974, va explicar que el dret polític amb història és matèria d'estudi a bastants països europeus. En “Entre la ruptura y el referéndum”, *Pueblo*, abril del 1976, podem veure l'agitada situació del país, declaracions en els diaris de Ramón Tamames, Pablo Castellano, Valcárcel, Jesús Tutor, Manuel Fraga.... El títol de l'article va ajuntar-se amb la realitat del moment, la ruptura. Franco va morir l'any anterior, ningú no sap el que va poder passar.

En “El regionalismo visto desde Valencia”, publicat en *Levante* al març del 1977, article que ja hem comentat, el professor Sevilla, ens diu que està molt d'acord amb Antonio Trevijano sobre la autodeterminació: “La autodeterminación en España carece de justificación histórica”. Va agradar-li també la metodologia i el rigor científic. “La defensa constitucional”, article publicat pel maig del 1981, és el més contundent quant a la seua posició política sumant-se a la Transició: “Atravesamos un momento que ha de ser de ilusión de todos para la convivencia española, que ha de mantener la paz y el orden”. Aquest moment va ser de falta de compromís i delicat políticament. Podria criticar-la políticament o jurídicament, però mai no va oposar-se. Sobre el suport a la Transició, també es conegut el seu rebuig el 23 de febrer de 1981 a l'intent de colp d'estat: testimonis personals i de premsa.

Segons John Brown, com hem vist en “El enemigo: paradojas del liberalismo y de la soberanía en Carl Schmitt”. Per al pensador alemany, en *El concepto de lo político* (1933), l'enemic públic es designa i és hostil. La Llei de responsabilitats polítiques va definir també qui era l'enemic i va empresonar-lo. Elías Díaz en “Carl Schmit: la destrucción del Estado de Derecho”, ens ha descrit el decisionisme irracional de Schmitt. Va aprofitar de Donoso Cortés la lluita sagnant entre el catolicisme i el mal. “En Nación de naciones”, pel febrer del 2019, de Santos Julià, hem vist les consideracions d'aquest gran historiador sobre aquesta polèmica qüestió nacional. De Luigi Ferrajoli, “Deshaciendo un posible equívoco” al desembre del 2019, també una altra qüestió nacional sobre el dret d'autodeterminació, igualment d'actualitat.

Ens ha semblat, pel que hem llegit en la *Facultad de derecho de Valencia*, Sergio Rodríguez Tejada, *Zonas de Libertad*, Francisco Tomás y Valiente, *Autobiografía*

intelectual y política, i en les juntes de facultat, que el Claustre de Dret va tenir un bon nivell acadèmic a final dels cinquanta, temps en què van anar incorporant-s'hi els represaliats. Corts Grau va ser conegut per la seua tasca de rector i també va escriure bastant en la premsa local, com va fer-ho habitualment el professor Sevilla. A aquest no l'afavoreix gens tampoc quan introdueix els valors del 18 de juliol del 1936 o de Franco. La seua condició franquista, segurament, va restar-los un poc de valoració acadèmica. El nostre treball ha tractat sobre qüestions socials, polítiques i constitucionals.

Falta d'unitat

Hem tractat en quasi tots els capítols la falta d'unitat o divisió del país, Diego Sevilla va donar-li gran importància: la Guerra Carlina, la crisi del 98, el “Maura sí, Maura no”; el temps convulsos i revolucionaris del govern Canalejas; la Segona República; el colp d'estat del 18 de juliol de 1936, i la dictadura franquista. La pel·lícula *La ciutat cremada* (1976), dirigida per Antoni Ribas, subtitulada ‘Del desastre de Cuba a la Setmana Tràgica’, és un magnífic exemple dels temps de crisi. Hem vist en tots els capítols demanar unitat nacional. Les societats són molt diverses i demanar la unitat és una quimera irreal. A més a més, Diego Sevilla va ser un catòlic que va seguir els principis del catolicisme més tancat, menys divers, més ultramuntà. En el *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, entre altres qüestions teològiques, entén la societat com un tot diví i humà: “La unitat és varietat i família”. Segons Juan A. García, en “La unidad del ser: en el pensamiento y el universo”, filosòficament, la unitat plena del ser és Déu: individus i grups: Déu és el tot.

Diego Sevilla va tenir molt clar l'ordre de les seues conviccions. En un article del 10 de juny de 1952, “Sobre la patria”, en què no apareix el nom de la publicació. El subtítol comença amb les paraules de sant Agutí: “Ama siempre..., más que a tus padres a tu patria, y más que a tu patria a Dios”. Era doncs, un catòlic nacional. Entre les seues contradiccions hi ha la defensa del 18 de juliol de 1936 fins al final de la seua vida en els articles publicats, mentre anava incorporant-se al sistema democràtic. També hem vist les juntes i hem comentat ja la relació oberta amb professors, alumnes i tot tipus de gent.

Tractant d'abastar el màxim coneixement teòric del dret com a disciplina i la seua dimensió acadèmica, social i política, hem incorporat els següents treballs: sobre la

relació de la monarquia amb la universitat, hem vist les observacions de Mariano Peset i Jorge Correa en, “Vicente Blasco rector Perpetuo”. Manuel Martínez Neira i Rafael Ramis Barceló en, *La libertad de enseñanza. Un debate del Ochocientos europeo*. Ens recorden el debat sobre la llibertat d’ensenyament està lligat a al sexenni, la Institució Lliure d’Ensenyament. Fan un recorregut històric dels processos, fins arribar a la creació de les primeres institucions i universitats catòliques: Deusto el 1866, Real Colegio de Estudios Superiores del Escorial el 1892. Llavors, ens diuen, van tenir gran predicació les acadèmies i va aparèixer la figura de l’alumne lliure.

Jorge Correa i Javier Palao en, “Intentos de autonomía Universitaria”, ens han apropiat als primers intents d’aquesta qüestió i recorden que les universitats de València, Madrid i Oviedo al XIX van ser capdavanteres durant el regeneracionisme. A la Universitat de València van significar-se defensant autonomia: Francisco Orts (1896), catedràtic de Medicina; Eduard Soler i Perez (1898), membre de la Institució Lliure d’Ensenyament; el rector Ferrer y Julve (1899) i el rector Manuel Candela a l’inici del XX. Ens recorden, que César Silió, ministre catòlic i conservador del govern Maura, el 1919, va sorprendre amb un decret en el qual va donar autogestió... Ens han situat l’aparició de l’associacionisme escolar a València el 1903 i la dolenta situació material de les classes i la biblioteca de la Facultat de Dret de llavors.

En, *La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*, Pablo Ramírez Jerez i Manuel Martínez Neira, ens han apropiat a aquesta institució de la que consideren està poc coneguda i reconeguda socialment. Ens diuen, que Eduardo de Hinojosa el 1907 en la seua recepció com a membre de la citada acadèmia, va ressaltar la seua importància d’aquesta promovent concursos sobre les institucions polítiques i civils, referides al dret consuetudinari, destacant la monografia de “Joaquín Costa sobre el derecho consuetudinario del Alto Aragón”. Adela Cañada i Manuel Martínez Neira, han fet la traducció de *El constitucionalismo como discurso político* de Pierangelo Schiera. L’autor, considera que en el constitucionalisme com a “discurs polític”, ha tingut gran eficàcia també com a sistema de “comunicació, en alguns llocs fou també ideològic. El constitucionalisme va afavorir la conciliació social, el discurs públic va ser molt important. Considera que, hui amb un constitucionalisme declinat, cal revisar les evolucions “del pensamiento y de la praxi de la vida en común”. Manuel Martínez Neira, va fer també la traducció de, “*Organización del poder y libertad. Historia del constitucionalismo moderno*, de Nicola Matteucci. Aquest, després de fer un recorregut

històric pel presidencialisme corresponent a la Constitució dels Estats Units d'Amèrica; el revolucionari de França i el parlamentarisme d'Anglaterra, i reparar entre les seues constitucions formals i les materials, i les seues cultures polítiques. Ens diu, que hui com abans, reivindica el *habeas corpus*. Creu també que en la societat actual: Estat i societat civil es poden confondre i cal defensar els drets de l'individu.

ÍNDIX
ANNEX DOCUMENTAL

Textos

Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*¹²⁶³.

Moral i religió

Secretas analogías entre las perturbaciones físicas y las morales, derivadas de la libertad
La gran perturbació.....533
La misericòrdia del Creador davant la perduda de la fe

Teologia i filosofia

La veritat teològica534
Raó humana, idees absurdes, pecat, la veritat matemàtica, la propietat es un robatori
El misteri de la llibertat, els camins de la unió i el gran cercle del món.....535
La unitat és varietat i família . Fal·libilitat i infal·libilitat.....536
Toda cuestión política, va envuelta siempre en una gran cuestión teológica.

Ideologia

Ideologies: escola catòlica, liberal escèptica, i socialista diabòlica.....537
Socialisme i anarquia, Proudhon, contradiccions.
Economia i socialisme. Germen revolucionari.

Govern de l'Església catòlica

La sociedad bajo el imperio de la Iglesia católica.
El catolicisme, un sistema complet i extravagant als ulls dels no creients
L'Església catòlica: perfecta, eterna i miraculosa.....538
Els règims de l'Església:
monarquia absoluta, oligarquia potent, atistocracia i democràcia immensa.

Mística viril

Triomf sobre els heretges amb un exercit de barons fortíssims i immaculats
Fonaments ideològics de l'ACNP.....539
Textos citats per Diego Sevilla al llibre *Canalejas*.....541
Manuel Azaña "España ha dejado de ser católica".....545
"26 puntos de Falange Española".

Material gràfic i documents

Fotografies, targetes de visita, recordatori de Lluís Lúcia.....547
Actes socials i polítics, nota de Radio Valencia.....553
Notes bibliogràfiques, esborranys. Tex sobre la vaga, text sobre la convivència.....556
Pòsters i textos republicans de la Segona República i Guerra Civil.....566

¹²⁶³ Incorporem una breu antologia de l'*Ensayo*, obra fonamental en la ideologia de Diego Sevilla.

Guerra mundial en miniatura. Una guerra de dos contrarevolucion.	
Instrucciones a los propagandistas (DRV). Auca de Francesc Macià.....	579
Imatges i textos franquistes: Donoso Cortés, Vázquez de Mella i José Antonio.	
Imatges i textos falangistes i feixistes: <i>El fascio</i> , Ramiro Ledesma, O. Redondo.....	581
Sumaríssim núm. 3029-V-39. Veïns de Burjassot.....	590
Fotografia de fosses comunes al cementeri de Paterna.	
Fotografia de “caídos por Dios y por España”.	
Façana de l'església de Sant Antoni de Rafelbunyol.	
<i>Claustro</i> . Portaveu universitari falangista, 1a (1950) i 2a època (1958).....	594
Juntes de la Facultat de Dret any 50 als 80.....	599
Correspondència.....	608
Enrique Taulet -1961-	
Carmelina Sánchez- Cutillas -1970-	
Manuel Sanchis Guarner – 1977 i 1978-	
Raymond Carr, final dels 70	
Javier Muñoz Pellin -1981-	
Sobre Déu la pàtria i la personalitat valenciana.....	613
Fuster al districte universitari. <i>Triunfo</i> -1973-. Raimon, <i>Poemes i Cançons</i> -1973.	

**TEXTOS DE DONOSO CORTÉS, QUE FONAMENTEN EL PENSAMENT
DE DIEGO SEVILLA ANDRÉS**

Secretas analogías entre las perturbaciones físicas y las morales, derivadas de la libertad humana.

La gran perturbació

Hasta dónde han llegado a parar los estragos de la culpa y hasta qué punto se haya cambiado el semblante todo de la creación con notable desvarío, es cosa sustraída a las humanas investigaciones; pero lo que está puesto fuera de toda duda es que padecieron degradación puramente en Adán su espíritu y su carne, por orgulloso aquél y ésta por concupiscente.[...] Siendo una misma la causa de la degradación física y moral, entrambas ofrecen portentosas analogías y equivalencias en sus varias manifestaciones.[...] El pecado fue la desunión entre el hombre y Dios. El pecado produjo un desorden moral y un desorden físico. El desorden moral consistió en la ignorancia del entendimiento y en la flaqueza de la voluntad; la ignorancia del entendimiento no fue otra cosa sino su desunión del entendimiento divino; la flaqueza de la voluntad estuvo en la desunión de la voluntad suprema.

La perturbación, pues, producida por el pecado fue y debió ser general, fue y debió ser común a las regiones altas y a las bajas, a las de todos los espíritus y a la de todos los cuerpos. El rostro de Dios plácido antes y sereno se conturbó con la ira; sus serafines mudaron de semblantes, la tierra se cuajó de espinas y de abrojos, y se secaron sus plantas, y envejecieron sus árboles, y se agostaron las hierbas, y se dejaron de destilar licor suavísimo sus fuentes, y fue fertilísima en ponzoñas y se vistió de bosques oscuros [...] Puesto el hombre como en el centro de este desorden universal, a un tiempo obra suya y su castigo; desordenando él mismo más honda y radicalmente que el resto de la creación, quedó expuesto sin otra ayuda que la de la misericordia divina, a la impetuosa corriente de los dolores físicos y de todas las congojas morales¹²⁶⁴.

La misericòrdia del creador davant la pèrdua de la fe

La disminución de la fe, que produce la disminución de la verdad, no lleva consigo forzosamente la disminución, sino el extravío de la inteligencia humana. Misericordioso y justo a un tiempo mismo, Dios niega a las inteligencias culpables la verdad, pero no les niega la vida; las condena al error mas no a la muerte. Por eso, todos hemos visto pasar delante de nuestros ojos esos siglos de prodigiosa incredulidad y de altísima cultura, que han dejado en pos de sí un surco, menos luminoso que inflamado, en la prolongación de los tiempos y que han resplandecido con una luz fosfórica en la Historia. Poned, sin embargo, men ellos vuestros ojos; miradlos una vez y otra vez, y veréis que sus resplandores son incendios y que no iluminan sino porque relampaguean. Cualquiera diría que su iluminación procede de la explosión súbita de materias de suyo oscuras, pero

¹²⁶⁴ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, Madrid, edición de Juan Olabarriá, Editorial Biblioteca Nueva, 2007, pàg. 129.

inflamables, más bien que de las purísimas regiones donde se engendra aquella luz apacible, dilatada suavemente en las bóvedas del cielo, con soberano pincel, por un pintor soberano¹²⁶⁵.

La veritat teològica

Si todo se explica en Dios y por Dios, y la teología es la ciencia de Dios, en quien y por quien todo se explica, la teología es la ciencia de todo. Si lo es, no hay nada de esa ciencia, que no tiene plural; porque el todo, que es su asunto, no la tiene. La ciencia política, la ciencia social, no existen sino en calidad de clasificaciones arbitrarias del entendimiento humano. El hombre distingue en su flaqueza lo que está unido en Dios con una unidad simplicísima. De esta manera distingue las afirmaciones políticas de las afirmaciones sociales y de las afirmaciones religiosas, mientras que en Dios no hay sino una afirmación, única indivisible y soberana. Aquel que, cuando habla explícitamente de cualquiera cosa, ignora que habla implícitamente de Dios, y que, cuando habla implícitamente de Dios, y que, cuando habla explícitamente de cualquier ciencia, ignora que habla implícitamente de teología, puede estar cierto que no ha recibido de Dios, sino la inteligencia absolutamente necesaria para ser hombre. La teología, pues, considerada en su acepción más general, es el asunto perpetuo de todas las ciencias, así como Dios es el asunto perpetuo de las especulaciones humanas¹²⁶⁶.

Raó, idees absurdes, pecat, veritat matemàtica, propietat és un robatori

Por el contrario, entre la razón humana y lo absurdo hay una afinidad secreta, un parentesco estrechísimo; el pecado los ha unido con el vínculo de su indisoluble matrimonio. Lo absurdo triunfa del hombre, porque está desnudo de todo derecho anterior y superior a la razón humana. [...] Vosotros los que aspiráis a sojuzgar a las gentes, a dominar en las naciones y a ejercer un imperio sobre la raza humana, no nos anunciéis como depositarios de verdades clarísimas y evidentes, y sobre todo no nos declaréis vuestras pruebas, si las tenéis, porque jamás el mundo os reconocerá por señores, antes se rebelará contra el yugo brutal de vuestra evidencia.

Anunciad, por el contrario, que poseéis un argumento que echa por tierra una verdad matemática; que vais a demostrar que dos y dos no hacen cuatro, sino cinco; que Dios no existe o que el hombre es Dios; que el mundo ha sido esclavo hasta ahora de vergonzosas supersticiones; que la sabiduría de los siglos no es otra cosa sino pura ignorancia; que toda revelación es una impostura; que todo gobierno es tiranía y toda obediencia es servidumbre; que lo hermoso es feo, que lo feo es hermosísimo; que el bien es el mal, y el mal es el bien: que el diablo es Dios y que Dios es el diablo; que fuera de este mundo no hay infierno ni paraíso; que el mundo que habitamos es un infierno presente y un paraíso futuro; que la libertad, la igualdad y la fraternidad son dogmas incompatibles con la superstición cristiana; que el robo es un derecho imprescriptible y que la propiedad es un robo, que no hay orden sino en la anarquía, ni hay anarquía sin orden; y estad ciertos de que, con este solo anuncio, el mundo maravillado de

¹²⁶⁵ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, pàg. 56.

¹²⁶⁶ *Ibidem*, pàg. 57.

vuestra sabiduría y fascinado por vuestra ciencia, pondrá a vuestras palabras un oído atento y reverente¹²⁶⁷.

El misteri de la llibertat, els camins de la unió i el gran cercle del món

De todos los misterios, el más pavoroso es el de la libertad, que constituye al hombre señor de sí mismo y le asocia a la Divinidad en la gestión y en el gobierno de las cosas humanas. [...] Consistiendo la libertad imperfecta dada a la criatura en la facultad suprema de escoger entre la obediencia y la rebeldía hacia su Dios. [...] La libertad de la criatura consiste, pues, en la facultad de designar el género de unión que prefiere por el apartamiento que escoge, así como la soberanía de Dios consiste en que cualquiera que sea el género de apartamiento escogido por la criatura, vaya a parar a la unión, por todos los apartamientos y por todos los caminos. La creación es a manera de un círculo; Dios es desde un un punto de vista su circunferencia; desde otro punto de vista, su centro; como centro, la atrae; como circunferencia, la contiene. Nada está fuera de ese continente universal, todo obedece a esa atracción irresistible.

[...] ¿Qué ángel hay tan potente, qué hombre tan osado que se atreva a romper ese gran círculo que Dios trazó con su dedo? ¿Cuál criatura presumirá tanto de sí que ose hacer contraste a las leyes matemáticamente inflexibles que puso eternamente en las cosas el entendimiento divino? ¿Qué viene a ser el centro de ese círculo inexorable, sino las cosas infinitamente recogidas de Dios? ¿Qué viene a ser ese circunferencia circular, sino las mismas cosas dilatadas en Dios infinitamente? ¿Y qué dilatación hay mayor que la dilatación infinita? ¿Qué recogimiento mayor que el infinito recogimiento? Por esta razón, atónito y como pasmado y fuera de sí, viendo en todas las cosas y a Dios en todas cosas, y al hombre queriendo huir sin saber cómo, ahora del centro que le atrae, ahora de la circunferencia que le envuelve, San Agustín, el más bello de los ingenios y el más grande de los doctores, hombre en quien tomó carne el Espíritu de la Iglesia, el santo perdido de amor e inundado de las ondas fortificantes de la gracia, arrancó del pecho, como sollozo sublime, esta expresión; pobre mortal, ¿quieres huir de Dios? Arrójate en sus brazos. Jamás boca humana pronunció una expresión tan amorosamente sublime y tan sublimemente tierna.¹²⁶⁸

La unitat és varietat i família

El mismo Dios, que es autor y gobernador de la sociedad política, es autor y gobernador de la sociedad doméstica [...] en ese Tabernáculo inaccesible allí está el Dios católico, uno y trino, uno en esencia, trino en las Personas. El Padre engendra eternamente a su Hijo, y del Padre y del Hijo procede eternamente el Espíritu Santo. Y el Espíritu Santo es Dios, el Hijo es Dios y el Padre es Dios: y Dios no tiene plural, porque no hay más que un Dios Trino en las Personas y uno en la esencia. El Espíritu Santo es Dios como el Padre, pero no es Padre; es Dios como el Hijo, pero no es Hijo. El Hijo es Dios como el Espíritu Santo, pero no es Espíritu Santo; es Dios como el Padre, pero no es Padre; el Padre es Dios

¹²⁶⁷ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, , pàg. 85.

¹²⁶⁸ *Ibidem*, pàg. 141-142.

como el Hijo, pero no es Hijo; es Dios como el Espíritu Santo, pero no es Espíritu Santo. El Padre es omnipotencia, el Hijo es sabiduría. El Espíritu Santo es amor, y el Padre el hijo y el Espíritu Santo son infinito amor, potencia suma, perfecta sabiduría. Allí la unidad dilatándose, engendra eternamente la variedad; y la variedad condensándose se resuelve en la unidad eternamente.

Dios es tesis, es antítesis y síntesis; y es tesis soberana, antítesis perfecta, síntesis infinita. Porque es uno, es Dios; porque es Dios es perfecto, porque es perfecto es fecundísimo, es variedad, es familia. En su esencia están, de una manera inenarrable, e incomprensible, las leyes de la creación y los ejemplares de todas las cosas. Todo ha sido hecho a su imagen, por eso la creación es una y varía. La palabra universo tanto quiere decir como unidad y variedad juntas en uno¹²⁶⁹.

Fal·libilitat i infal·libilitat

La infalibilidad no puede resultar de la discusión si no está antes en los que discuten; no puede estar en los que discuten; no pueden estar, si no está al mismo tiempo en los que gobiernan; si la infalibilidad es un atributo de la naturaleza humana, está en los primeros y en los segundos; si no está en la naturaleza humana; ni está en los segundos ni está en los primeros, o todos los falibles o son infalibles todos. La cuestión, pues, consiste en averiguar si la naturaleza humana es falible o infalible; la cual se resuelve forzosamente en otra, conviene a saber: si la naturaleza del hombre es sana o está caída y enferma¹²⁷⁰.

[...] la falibilidad, enfermedad del entendimiento enfermo, es la primera y la mayor de las dolencias humana; de cuyo principio se siguen las consecuencias siguientes: si el entendimiento del hombre es falible porque está enfermo, no puede estar cierto de la verdad porque es falible; si no puede estar cierto de la verdad porque es falible, esa incertidumbre está de una manera esencial en todos los hombres, ahora se les considere juntos, ahora se les considere aislados; si esa incertidumbre está de una manera esencial en todos los hombres aislados o juntos, todas sus afirmaciones o todas sus negaciones, son una contradicción en los términos, porque han de ser forzosamente inciertas; si todas sus afirmaciones y todas sus negaciones son inciertas, la discusión es absurda e inconcebible¹²⁷¹.

Toda gran cuestión política va envuelta siempre en una cuestión teológica

M. Proudhon ha escrito en sus *Confesiones de un revolucionario* estas notables palabras: "Es cosa que admira el ver de qué manera en todas las cuestiones políticas tropezamos siempre con la teología". Nada hay aquí que pueda causar sorpresa, sino la sorpresa de M. Proudhon. La teología, por lo mismo que es ciencia de Dios, es el océano que contiene y abarca todas las ciencias, así como Dios es el océano que contiene y abarca todas las cosas¹²⁷².

¹²⁶⁹ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, pàg. 67.

¹²⁷⁰ *Ibidem*, pàg, 73.

¹²⁷¹ *Ibidem*, pàg, 73.

¹²⁷² Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, , pàg. 55.

Ideologies: escola catòlica, liberal escèptica, i socialista diabòlica

El socialismo no es fuerte sino porque es una teología satánica. Las escuelas socialistas, por lo que tienen de teológicas, prevalecerán sobre la liberal, por lo que esta tiene de antiteológica y de escéptica, y por lo que tienen de satánicas sucumbirán ante la escuela católica, que es al mismo tiempo teológica y divina. Sus instintos deben de estar de acuerdo con nuestras afirmaciones, si se sino desdenes.

El socialismo democrático tiene razón contra el liberalismo cuando dice: Qué Dios es ese que ofrecen a mi adoración, y que debe ser menos que tú, porque ni tiene voluntad ni es siquiera una persona? Yo niego el Dios católico, pero negándole le concibo; lo que no puedo concebir es un Dios sin los divinos atributos. Todo me inclina a creer que no le has dado la existencia sino para que Él te dé la legitimidad que no tienes; tu legitimidad y su existencia son una ficción que cabalga en otra ficción, y una sombra que cabalga en otra sombra.

Socialisme i anarquia, Proudhon, contradiccions

M. Proudhon hace, pues, todo lo contrario de lo que dice y es todo lo contrario de lo que parece: proclama la libertad, la igualdad, y constituye la tiranía; niega la solidaridad, y la supone; se llama a sí propio anarquista y tiene sed y hambre de gobierno. Es tímido y parece arrojado; el arrojado está en sus frases, la timidez en sus ideas. Parece dogmático y es escéptico en la sustancia y dogmático en la forma. Anuncia solemnemente que va a proclamar verdades peregrinas y nuevas, y no hace otra cosa si no ser el eco de antiguos y desacreditados errores¹²⁷³.

El socialismo es hijo de la economía política, como el viborino es hijo de la víbora, que, nacido apenas, devora a su propia madre. Entrad en estas cuestiones económicas, y ponedlas en primer término, y yo os anuncio que antes de dos años tendréis todas las cuestiones socialistas en el Parlamento y en la calle. ¿Se quiere combatir al socialismo? Al socialismo no se le combate; y esta opinión, de que antes se hubieran reído los espíritus fuertes, no causa ya risa en Europa ni el mundo: si se quiere combatir el socialismo, es preciso acudir a aquella religión que enseña la caridad a los ricos, a los pobres la paciencia: que enseña a los pobres a ser resignados y a los ricos a ser misericordiosos¹²⁷⁴.

El germen de las revoluciones está en los deseos sobreexcitados de las muchedumbres por los tribunos que las explotan y se benefician. Y seréis como los ricos; ved ahí las fórmulas de las revoluciones socialistas contra las clases medias. Y seréis como los nobles; ved ahí las fórmulas de las revoluciones nobiliarias contra los reyes. Por último señores, y seréis a modo de dioses; ved ahí la fórmula de la primera rebelión del primer hombre contra Dios. Donde Adán, el primer rebelde, hasta Proudhon, el último impío. Esa es la fórmula de las revoluciones¹²⁷⁵.

¹²⁷³ *Ibidem* pàg. 151.

¹²⁷⁴ *Ibidem*. Pàg. 210.

¹²⁷⁵ Santiago Galindo Herrero. Temas españoles núm. 26. Publicaciones españolas, Madrid, 1953. Veure: <http://www.Filosofia.org.mon>.

El catolicisme, un sistema complet i extravagant per als no creients

Esa nueva teología se llama el catolicismo. El catolicismo es un sistema de civilización completo; tan completo, que en su inmensidad lo abarca todo: la ciencia de Dios, la ciencia del ángel, la ciencia del universo, la ciencia del hombre. El incrédulo cae en éxtasis a vista de su inconcebible extravagancia, y el creyente a vista de tan extraña grandeza. Si alguno, que por ventura, al mirarle pasa de largo y se sonríe, las gentes, más asombradas aún de tan estúpida indiferencia que de aquella grandeza colosal y de aquella extravagancia inconcebible, alzan la voz y exclaman: 'Dejemos pasar al insensato'¹²⁷⁶.

L'Església catòlica: perfecta, eterna i miraculosa

Esa autoridad altísima, infalible, fundada para la eternidad, y en quien se agrada a Dios eternamente, es la santa Iglesia católica, apostólica, romana, cuerpo místico del Señor, esposa dichosa del verbo, que enseña al mundo lo que aprende de boca del Espíritu Santo; que puesta como en una región media entre la tierra y el cielo, cambia plegarias por dones, y ofrece perpetuamente al Padre por la salvación del mundo la sangre preciosísima del Hijo en sacrificio perpetuo y en perfectísimo holocausto. Como quiera que Dios hace las cosas acabadas y perfectas, no era propio de su infinita sabiduría dar la verdad al mundo, y entrado después en su perfecto reposo, dejarla expuesta a las injurias del tiempo, vano asunto en las disputas del hombre. Por esa razón ideó eternamente su Iglesia, que resplandeció en el mundo en la plenitud de los tiempos, hermosísima y perfectísima, con aquella alta perfección y soberana hermosura que tuvo siempre el entendimiento divino. Desde entonces ella es para los que navegamos por este mar del mundo que hierve en tempestades, faro luminoso puesto en escollo eminente.

[...] En ella no cabe ni pecado, ni error, ni flaqueza; su túnica no tiene mancha; para ella las tribulaciones son triunfos, los huracanes y las brisas la llevan al puerto. Todo en ella es espiritual, sobrenatural y milagroso: es espiritual porque su gobierno es de las inteligencias y porque las armas con que se defiende y con que mata son espirituales [...]1277.

L'Església: monarquia absoluta, oligarquia, aristocràcia i democràcia

Considerada aisladamente la dignidad pontifical, la Iglesia parece una monarquía absoluta [...] su constitución apostólica parece una oligarquía potentísima. Considerada, por una parte, la dignidad común a prelados y sacerdotes y, por otra el hondo abismo que hay entre el sacerdocio y el pueblo, parece una inmensa aristocracia. Cuando se ponen los ojos en la inmensa muchedumbre de los fieles derramados por el mundo, y se ve que el sacerdocio y el apostolado y el pontificado están a su servicio, que nada se ordena en esta sociedad prodigiosa para los crecimientos de los que mandan, sino para la salvación de los que obedecen. [...] la Iglesia parece una democracia inmensa,

¹²⁷⁶ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, pàg. 64.

14 *Ibidem* pàg. 70.

en la gloriosa acepción de esta palabra; o por lo menos una sociedad instituida para un fin esencialmente popular y democrático. Y lo más singular del caso es que la Iglesia es todo lo que parece. En las otras sociedades esas varias formas de gobierno son incompatibles entre sí¹²⁷⁸.

Triomf sobre els heretges amb un exèrcit de barons fortíssims i immaculats

Su invencible milicia se compone de aquellos varones fortísimos que vencieron en sí todos los apetitos de la carne y sus locas concupiscencias. El mismo Dios preside invisiblemente en sus austeros senados y en sus santísimos concilios, cuando los Pontífices hablan a la tierra, su palabra infalible ha sido escrita ya por el mismo Dios en el cielo¹²⁷⁹.

FONAMENTS IDEOLÒGICS DE L'ACNP

Por los secretos claustros de la ACNP

Capítulo I. Definición y fines

Artículo I. La ACNP es una agrupación de seglares que se propone establecer en sus miembros y en la sociedad el reino de Dios y su justicia, trabajando y haciendo que sus socios trabajen eficazmente para el bien común. Utiliza para ello los medios que en cada tiempo considera más adecuados y especialmente; a) Fomente un profundo espíritu sobrenatural en sus socios y la estima de la propia vocación individual. b) Se esfuerza para orientar hacia el bien común, según el magisterio de la Iglesia, la actividad de los propagandistas en la vida familiar, profesional, pública y religiosa. c) Estimula el espíritu de iniciativa de los mismos, respetando la legítima libertad de cada uno en sus propias tareas, y sin compartir, por tanto, su responsabilidad personal. d) Actúa por sí misma, ya mediante la creación de obras de trascendencia social, al servicio de la Iglesia, de la Patria y de la comunidad internacional, o por la ayuda colectiva a otras obras ya creadas.

Artículo 2. La actuación de la ACNP y de sus miembros está informada de ese espíritu de amor filial al Papa y a los Obispos e impulsada por el propósito de “servicio a la Iglesias como ella desea ser servida”.

Artículo 3. Son sus patronos la Virgen Santísima en el misterio de su

¹²⁷⁸ Juan Donoso Cortés, *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*,, pàg. 78.

¹²⁷⁹ *Ibidem*, pàg. 72.

Concepción Inmaculada y el Apóstol San Pablo. Su lema es *Omnia possum in eo qui me confortat.*

Capítulo II. Socios

Artículo 4. Los socios pueden ser inscritos o numerarios, y estar en situación de activos o cooperadores la adscripción a una u otra categoría y situación, que puede ser solicitada por el propio interesado, se propone al Consejo nacional, por el secretario del centro, oído el consejo del mismo y atendidas las circunstancias del mismo.

Artículo 5. Los socios activos desempeñan con asiduidad una tarea apostólica, conocida por el secretario del Centro y concebida de acuerdo con el artículo I. Los socios colaboradores colaboran, en cuanto a les sea posible, en tareas apostólicas, y se comprometen a orar por la asociación. Estos socios han estado previamente en de activos en su propia categoría 132.

Inventario de santos varones

Juan José Barcia Goyanes, decano de Facultad de Medicina, Valencia; Rafael Calvo Serer, catedrático de Historia, Valencia; José Corts Grau, catedrático de Derecho Natural, Valencia; Manuel Gitrama González, catedrático de Derecho Civil; Vicente Enrique y Tarancón, pte. de la Conferencia Episcopal Castellón; Fernando Castiella y Maíz, ministro de exteriores, Madrid; Manuel Clavero Arévalo, catedrático de Derecho Político, Sevilla; Manuel Olivencia, catedrático de Derecho Político, Sevilla; Manuel Fraga Iribarne, catedrático de Derecho Político, Madrid; Landelino Lavilla Alsina, letrado del Consejo de Estado, Madrid; Pío Cabanillas Gayas, notorio, político, Madrid; José María Gil-Robles, catedrático de Derecho Político, Madrid; José María Pemán,, escritor, político; Blas Piñar López, notorio, político, Madrid; Mariano Puigdollers Oliver, industrial; Emilio Romero, periodista, Madrid; Joaquín Ruiz-Giménez, catedrático de Filosofía, político, Madrid; Ramón Serrano Suñer, político, Madrid.

TEXTOS CITATS PER DIEGO SEVILLA AL LLIBRE *Canalejas*

Els girs i la manera de governar de Canalejas

Gustaba especialmente de no crear conflictos y cargarse de razón para actuar con energía, de resolver las cuestiones sin llegar a la violencia y actuar con generosidad que a veces parecía excesiva, pero procurando siempre tener razón¹²⁸⁰. Su programa legislativo es una obra propia, fuera de los límites de un partido y otro, ecléctica, por lo que a veces coincidía con las izquierdas y otras con las derechas. [... Canalejas gobernaba para todo el mundo. Este es su mayor yerro de estadista y su mayor éxito de gobernante. Gobernaba para las llamadas izquierdas teniéndolas engatusadas con proyectos atrevidos que tardaría mucho en cumplir, y las mantuvo a raya bajo la tutela de sus jefes, no regateándoles a estos la tajada ni el vaso de vino. Los hombres de orden, aun no teniéndole por caudillo amado, sino antes por hombre peligroso, no acababan de enfadarse mucho con aquel hombre admirable, que ponía en todo el sello de su prestigio, la fascinación de su inteligencia, y que al fin y al cabo, en un momento de zozobra supo hacer respetable el principio de autoridad y el poder público¹²⁸¹.

Romanones explica la reacción recíproca que es producía entre, l'alta societat, l'aristocràcia i Canalejas:

Recorrió todos los palacios de Madrid en brillantes banquetes dados en su honor y en el de su esposa. De muchos fui yo también comensal y pude observar cómo el ambiente del gran mundo producía satisfacción intensa a Canalejas. No llegó a quebrantarse su ánimo, aunque en él hizo alguna mella; y no se quebrantó porque el hechizo quedaba deshecho apenas salía de las señoriales mansiones. La viveza de su entendimiento, su cultura y su verbo producían enorme impresión en aquel medio social: algo le perjudicaba la negligencia en el vestir, pues a aquellos que hacen del lazo de la corbata o del brillo de los zapatos fundamental preocupación, el desaliño del indumento del presidente del Consejo no dejaba de chocarles.

Sagasta: un estat protector i no sols sancionador

El Estado no es un órgano meramente limitador, sin iniciativa, sin fecundidad; como no lo es la Iglesia, como no lo es la Universidad, como no lo es ninguna de las instituciones sociales, no puede concretar su acción al consejo de la palabra, porque ya no hay más estímulo eficaz que el del ejemplo. Quien no produce, quien no tributa, quien no coopera al bien, es un solitario que por abstraído o egoísta pugna con el espíritu social. Al Estado se pide, y con razón, actividad positiva y fecundante; no sólo limitativa y sancionadora¹²⁸².

Clero i milícia

Demostrar con nuestros actos que no seremos nunca elementos de perturbación en el Ejército, que no acudiremos por razón alguna a quebrantar la disciplina, sembrando la discordia en los cuarteles y procurando conquistar el

¹²⁸⁰ Garriga i Massó, pàg. 226 i 227. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas* pàg. 373.

¹²⁸¹ Olmet i Carraffa, pàg. 309. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 373.

¹²⁸² Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, pàg. 127.

logro de nuestras ideas por los medios violentos de una insubordinación militar, estableciendo así un caudillaje permanente, contrario a nuestras aspiraciones [...] Grandes cuestiones sociales provocadas por una contra otras clases, grandes problemas de raza que por desgracia no pueden resolverse sino en virtud de la fuerza, y por último circunstancias históricas que asocian la vida de los pueblos a intereses dinásticos, crean necesariamente un estado y una situación violenta, y como toda intervención de violencia, para resolverse requiere un poderoso Ejército, a esta condición general de Europa y de la vida moderna no podemos ni debemos ciertamente sustraernos¹²⁸³.

[...] son dos organismos que se encuentran en la vida de los pueblos más primitivos y se mantienen con firmeza de rasgos en la sociedad contemporánea. Si no hubiese otro argumento, que lo hay, de su necesidad, sería la prueba histórica más que suficiente para obligarnos a pensar del problema constitucional que no se resuelve ni sometiéndose, ni rechazando la milicia o el sacerdocio, sino ordenándolos, habida cuenta de sus especiales características y sin echar en olvido las propias del pueblo sobre que se opera. Rechazando los privilegios, escribía Sieyès, el clero es una profesión, encargada de un servicio público, y su privilegio lo tiene la función, no la persona, distinción importante y que avalora su mantenimiento.¹²⁸⁴ [...] Le Clergué, la Robe, l'Épée et l'Administration font quatre classes de mandataires publics nécessaires partout¹²⁸⁵.

La Ley del candado

Liberal por carácter, liberal por convicción, liberal de corazón, francamente, no comprendo ese argumento. ¡Que el cristianismo es enemigo de la libertad! ¿Quién fue el primero que se proclamó y practicó el principio en que se funda el partido liberal? ¿Quién fue el primero que patrocinó y practicó las bases en que se fundan las ideas democráticas? ¿Quién? El representante del cristianismo: Jesucristo. Libertad, igualdad, fraternidad: he aquí la doctrina de Jesucristo. Jesucristo fue el primer demócrata del mundo, y vosotros, demócratas, todo lo que sois, todo lo que valéis, lo debéis al cristianismo¹²⁸⁶.

La ley del Candado la entiendo yo necesaria en el breve tiempo que sea menester, para dos cosas. Si por esa ley del Candado no puedo seguir negociando con Roma, para hacer la revisión, por mí mismo de las órdenes religiosas. Si es compatible como yo deseo, como yo anhelo, como España necesita, y se puede continuar la negociación con Roma, para concluir en plazo breve... Yo he dicho que no soy sólo, que no soy la extrema derecha, la izquierda y el centro del partido liberal, y que tengo que contar con todos. [...] personalmente profeso otras ideas que son del caso, porque aquí lo que importa es el gobernante y no el hombre [...] Mientras yo sea jefe de gobierno no se autorizará ninguna asociación. [...] Yo no

¹²⁸³ *Ibidem*, pàg. 138.

¹²⁸⁴ *Ibidem*, pàg. 136.

¹²⁸⁵ *Ibidem*, pàg. 136.

¹²⁸⁶ Discurs de Práxedes Mateo Sagasta. José del Nido y Segalerba: *Historia política y parlamentaria del Excelentísimo Sr. Don Práxedes Mateo Sagasta*, Madrid, 1915, pàg. 82-84. Citat per Diego Sevilla Andrés, *Canalejas*, Madrid, Editorial Aedos, pàg. 125.

soy moro de guerra, o cristiano de guerra, no quiero batallar; lo que hay es que, señores senadores, de la derecha y señores prelados, yo tengo una situación muy difícil y muy singular en la política española, porque si el problema se resuelve en términos en que razonablemente (a mí sin razón no le importan las quejas de nadie), las izquierdas puedan quejarse, yo habré fracasado y lo que yo haga no durará; en cambio si tengo la fortuna de hacer cosas que a los alborotadores de las calles les puede parecer mal (yo eso no lo he de tener en cuenta), pero que a los hombres razonables, rectos patriotas de las izquierdas les puedan parecer aceptables, yo habré prestado un servicio a mi país; y porque tengo ganas de prestarle ese servicio, suplico, impetro de vosotros el concurso que me es indispensable [...]¹²⁸⁷.

La vaga

Pero, ¡por Dios! ¿Iba a esperar al mismo día del paro para tomar medidas, cuando estaban circulando por los carriles trenes con banderas de huelga y distribuyéndose por todas partes instrucciones sobre quiénes habían de cesar y a qué hora? ¡Ah! España me hubiera maldecido, España me hubiera execrado, y mi conciencia me condenaría al retiro del hogar por inepto y por cobarde... Tengo ahí, bajo la fe del honor de los capitanes generales, de los gobernadores de provincia, puedo invocar en Madrid bajo la fe de jefes prestigiosos del ejército, la declaración de muchos reservistas que dicen: ese brazal no es signo de ignominia, no es instrumento de servidumbre; es emblema de mi patria, del honor de mi ejército, del prestigio de mi España, y lo pido porque él me defiende de coacciones, porque él me ampara contra la demasía y es un signo de respeto a la ley¹²⁸⁸.

La huelga es el ejercicio elemental, incontestable, del derecho de propiedad del operario sobre su trabajo; es una forma de asociación, en que aporta el obrero su actividad como el operario sus ahorros, sus pesetas. ¿Hay cosa más elemental, más íntimamente legítima, más santa? Todavía es más santa porque, de todas las formas de propiedad, la más indiscutible, sin duda, es la del hombre sobre su propio trabajo... Sólo puede limitar este derecho de los humildes, tan santo como cualquier otro, el derecho de los demás. No sería un derecho si no fuera social, si no se condicionase para la coexistencia con el derecho ajeno... Desde el instante que la huelga se anuncia, el Gobierno está obligado a respetar el derecho de los huelguistas, pero amparando y haciendo efectivo el derecho de los demás. Lícito, más que lícito, santo, es el derecho a la huelga; pero no es lícito agraviar el derecho ajeno, so pretexto de ejercitar el

La vaga

propio; no es lícito acometer la propiedad ajena, o querer secuestrarla, o destruirla, o impedir que otros trabajen en ella. Cuando la huelga es revolucionaria y no es asociación para fines lícitos de la vida, sino para delitos,

¹²⁸⁷ José Canalejas, disc., 29 de diciembre de 1910, DSS pàg. 770,778. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 359.

¹²⁸⁸ José Canalejas, discurs 19 d'octubre de 1912, pàg. 4634 i 4635. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 439.

ya no se encuentra el poder frente al ejercicio de un derecho, sino a gentes dispuestas a incurrir en las sanciones del Código, y ante eso no cabe su neutralidad ni su pasividad... En estas ideas está inspirada nuestra ley de 1909, que la vuestra deroga, porque convierte en punible la huelga y castiga a sus iniciadores... Ciertamente que se puede abusar del derecho de huelga, de la propia manera que se abusa de la propiedad, se abusa de la reunión, se abusa de todo lo que conduzca a cometer un delito político. El gobierno debe reprimir esos abusos, porque así lo ha jurado al jurar la Constitución que manda a los españoles el respeto recíproco de sus derechos. Pero no se puede arrebatar a los obreros el derecho a la huelga, como no se puede arrebatar a nadie el derecho de propiedad, porque acaso esa propiedad pueda emplearse para un fin ilícito...¹²⁸⁹.

Deriva esta ley de un criterio en virtud del cual el que cesa voluntariamente en el ejercicio de su actividad, prestada a un servicio público, y bien pudiera extenderse a un servicio privado, carece de acción para reclamar su permanencia, puesto que el que se despidió se entiende por despedido. ¡Ley arbitraria! ¡Ley excesiva! ¡Ley irritante! ¡Ley que debe sublevar la conciencia del proletariado! Comparadla (si es que servís para algo más que para declamar en plaza pública o en el mitin, agitadores y maestros del socialismo) con la legislación de otros pueblos para el caso presente y para otros casos idénticos, y veréis como no es serio hablar de presión, de penas corporales, sino de aquel principio de que el que renuncia al trabajo, puesto que renuncia no tiene derecho a impedir que otro le sustituya, y del resarcimiento consignado en tantas leyes de pueblos cultos, en virtud del cual, el que abandona el trabajo y causa daño o lesiona el interés de la otra parte contratante, pierde toda acción, todo derecho que no sea a la reenumeración de los servicios prestados. Pues bien, si la fuerza no ha de resolver el conflicto; si la mera acción evangélica del buen ejemplo piadoso no ha de reducir la conciencia de los empleados de ferrocarriles, será preciso organizar algún procedimiento por el cual se transijan las diferencias, se logre el restablecimiento de la paz, de la normalidad social, y ese es el proyecto de ley... ¿Su señoría considera que en el estado actual de derecho hay medios para imponerse a un movimiento que surgió y que podría mañana reproducirse, de todo el personal ferroviario, mal hallado con las condiciones en que vive y que en vez de realizar una huelga con violencias, con estragos sobre el material, vaya a la huelga inglesa, a la huelga de brazos cruzados? ¿Qué defensa hay contra eso?¹²⁹⁰

España ha dejado de ser catòlica (13 de octubre de 1931)

[...] Cada una de estas cuestiones, señores diputados, tiene una premisa inexcusable, imborrable en la conciencia pública, y al venir aquí, al tomar hechura y contextura parlamentaria, es cuando surge el problema político. Yo no

¹²⁸⁹ Antoni Maura, discurs 21 d'octubre de 1912. DSC, pàg. 4664-4670. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 441.

¹²⁹⁰ José Canalejas, discurs, 21 d'octubre de 1912, DSC, pàg. 4671 i següent. Citat per Diego Sevilla Andrés en *Canalejas*, pàg. 442.

me refiero a las dos primeras, me refiero a esto que llaman problema religioso. La premisa de este problema, hoy político, la formulo yo de esta manera: España ha dejado de ser católica; el problema político consiguiente es organizar el Estado en forma tal que quede adecuado a esta nueva e histórica del pueblo español.

Yo no puedo admitir, señores diputados, que a esto se le llame problema Religioso. El auténtico problema religioso no puede exceder de los límites de la conciencia personal, porque es en la conciencia personal donde se formula y se responde la pregunta sobre el misterio de nuestro destino. Este es un problema político de constitución de Estado, y es ahora precisamente cuando este problema pierde hasta las semejas de la religión, de religiosidad, porque nuestro Estado, a diferencia del Estado antiguo, que tomaba sobre si la curatela de las conciencias y daba medios de impulsar a las almas, incluso contra su voluntad, por el camino de la salvación, excluye toda preocupación ultraterrena y todo cuidado de la fidelidad, y quita a la Iglesia aquel famoso brazo secular que tantos y tan grandes servicios les prestó. De trata simplemente de organizar el Estado español con sujeción a las premisas que cabo de establecer¹²⁹¹.

“26 puntos de Falange Española” (29 de octubre de 1933)

2. España es una unidad de destino en lo universal. Toda conspiración contra esa unidad es repulsiva, Todo separatismo es un crimen que no perdonaremos. La Constitución vigente, en cuanto incita a las disgregaciones, atenta contra la unidad de destino de España. Por eso exigimos su anulación fulminante.

10. Repudiamos el sistema capitalista, que se desentiende de las necesidades populares, deshumaniza la propiedad privada y aglomera a los trabajadores en masa informes propicias a la miseria y a la desesperación. Nuestro sentido espiritual y nacional repudia también el ímpetu de las clases laboristas, hoy descarriadas por el marxismo, en el sentido de exigir su participación directa en la gran tarea del Estado Nacional.

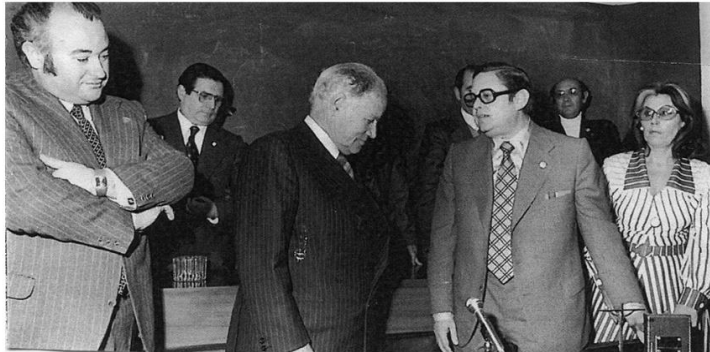
25. Nuestro Movimiento incorpora el sentido católico – de gloriosa Tradición y predominante en España – a la reconstrucción nacional. La Iglesia y el Estado concordarán sus facultades, sin que se admita intromisión o actitud alguna que menoscabe la dignidad del Estado o la Integridad Nacional¹²⁹².

¹²⁹¹ Manuel Azaña, “España ha dejado de ser católica”, veure: <http://www.filosofia.org/hem/dep/sol/9311014>.

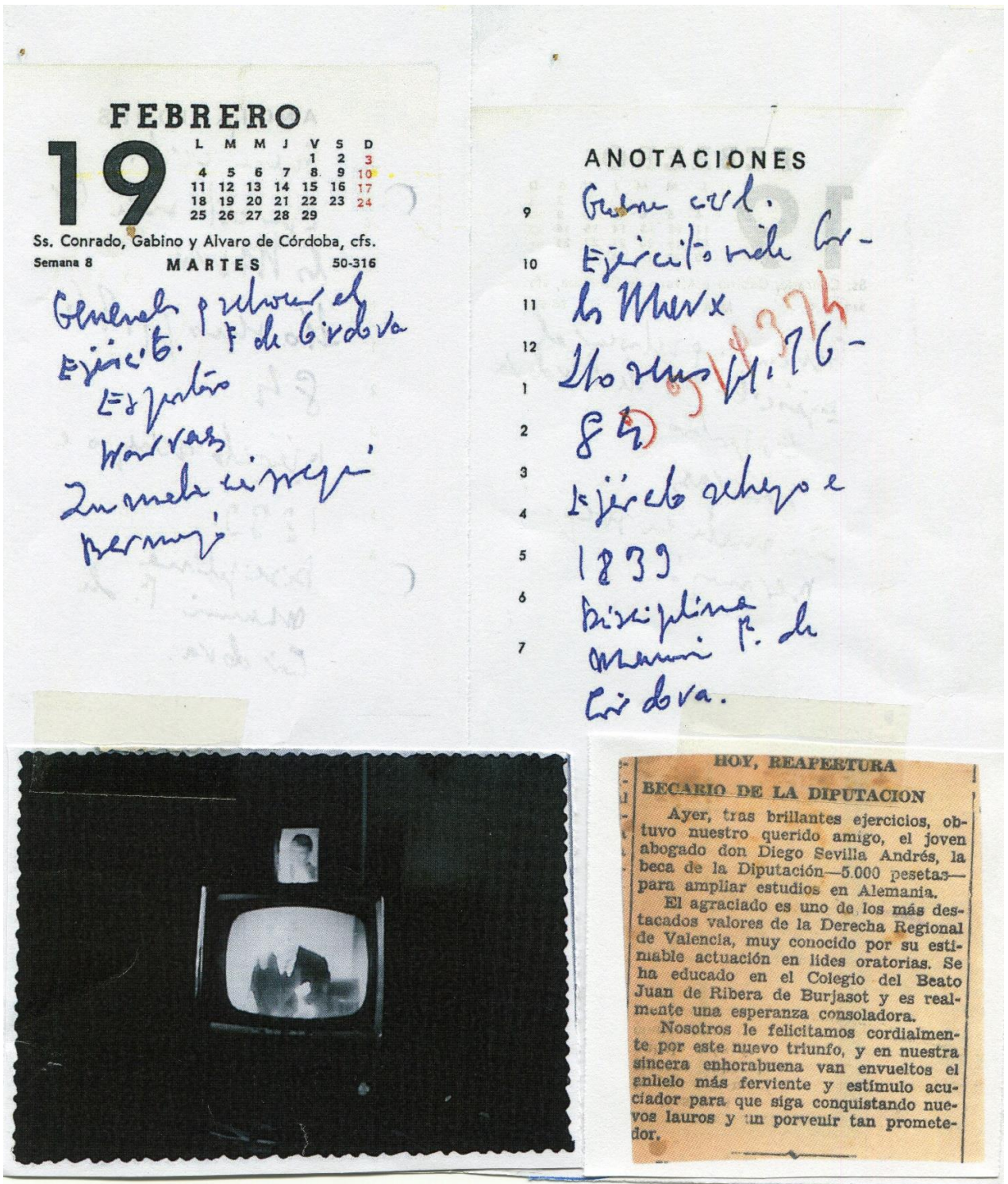
¹²⁹² <http://heraldicahispanica.com/XXVIpuntos.com>.



D. DIEGO SEVILLA ANDRES



Diego Sevilla en diversos actos sociales



Agenda, noticies en televisió i nota en la premsa sobre el becari Sevilla

Luis Gómez de Aranda y Terrano
Consejero Nacional del Movimiento
y Procurador en Cortes

Isidoro Abundina Ramos
Pilar Gómez Sanchez
D.º Político - 1.º
CARMEN LAPUERTA TORRES, Libro

José Hernández Benedicta
Mary-Filo Añón de Hernández

Se complacen en poner a su disposición su casa

San Antonio 48-4.º
Teléfono 24-70-70

SANTA CRUZ DE TENERIFE

LECLERC (Jacques)

El cristiano ante el dinero

Andorra 1959

Felicidades!
que pasci muy ben dit.

JOSE M.º DILLA GUTIERREZ
MARI CARMEN CATALA TORRENTE-RIVERA

Valencia, mayo 13 de 1962

Muy cordial felicitación
de Celie y

Manuel Gibrana González
Catedrático-Secretario general de la Universidad

Navidad 1965 Valencia

Cruz Martínez Esteruelas
Director General de la Fundación Juan March

Targetes de visita: relacions personals de Diego Sevilla



Targetes de visita personals i carnets de Diego Sevilla



EXCMO. SEÑOR

D. Luis Lucia Lucia

Que falleció santamente el día 5 de Enero de 1943, en la Ciudad de Valencia.

R. I. P.

Sr. D.
Diego Sevilla-Andrés

Valencia

Jornada

PINTOR SOROLLA, 10
VALENCIA

DIRECCION

querido Sevilla: Hoy se publica tu querido artículo sobre el discurso pronunciado al día siguiente por el Cardillo. La campaña había terminado el día anterior. Juega tu mismo, pues, el sensible retrato. Espero que con la de la Universidad se portaras mejor. Como conoces tus muchos apuntes no te como un cuento tu falta de edición. Te adjunto un libro de Chesterton que me ha ido muy bien. Es un intento muy original sobre la posición inglesa de la victoria. Te creo que Chesterton no lleva razón; la razón inglesa tiene siempre a de Churchill. Cuando lo lees me lo devuelvas y si me ha recibido algo nuevo te lo enviare.

Un cordial abrazo de tu buen amigo

J. Burgella

Recordatori de Lluís Lúcia -1943-
Nota del diari Jornada

Delegación Provincial
Vieja Guardia
Valencia

Con motivo de la primera Concentración de la Vieja Guardia celebrada en Alicante en 20 de Noviembre ppda. surgió la iniciativa de abrir una suscripción para costear un Via-Crucis que perpetúe en la Capilla Erisión de nuestro primer Jefe Nacional, la presencia de los camaradas Caídos.

Esta Delegación Provincial te invita a que prestes tu - aportación económica a este homenaje que se rinde a la memoria de José Antonio.

A tal efecto te ruego peses por esta Administración durante la 2ª. quincena de Julio y 1ª. de Agosto, a hacer entrega de tu donativo, o bien lo remitas por el medio que estimes más conveniente.

Por Dios, España y su Revolución Nacional-Sindicalista.

Valencia, 16 de Julio de 1.947

EL ADMINISTRADOR PROVINCIAL



J. Moreno Cliveres
Fda. José Moreno Cliveres

Va. Bq.
El Vicesecretario Provincial
de Vieja Guardia

J. M. Herrero Higón
Fda. José M. Herrero Higón

Concentració de "La Vieja Guardia" -1947-

EL CURA ARCIPRESTE
DE
VILLARREAL

D. L. M.

y saluda a D. Diego Sevilla Andrés,

teniendo la satisfacción de comunicarle que en sesión celebrada por la Junta Parroquial, se ha hecho constar en acta por unanimidad la gratitud a todos los señores que con su brillante y eficaz intervención personal hicieron que resultara de tanto éxito la Semana de la Familia que se celebró en esta ciudad los días 25 de Febrero al 3 de Marzo últimos.

Habiendo participado Vd. en los actos mencionados, muy gustoso le hago presente la gratitud de la Junta Parroquial y la mía propia, pidiendo al Señor le colme de bendiciones por su constante laborar en defensa de la Iglesia.

Lucas Salomón Martí

aprovecha esta ocasión para testimoniarle su consideración más distinguida.

©Villarreal 16 de Abril de 1.957.



El Presidente
de la
Excm. Diputación Provincial
y
El Alcalde Presidente del Excmo. Ayuntamiento

Saludan

al Ilmo. Sr. D. Diego Sevilla Andrés, Vicepresidente de la Diputación,
y tienen el gusto de invitarle al almuerzo que, con motivo de la inauguración de los nuevos locales de la ESCUELA DE PESCA, tendrá lugar mañana, día 29, a las 14 horas, en el Restaurante - de los Viveros Municipales.

Bernardo de Lassala González
Adolfo Rincón de Arellano y García

aprovechan esta ocasión para reiterarle el testimonio de su consideración más distinguida.

Valencia 28 de Febrero de 1964

(Traje de calle)

RADIO VALENCIA

PUBLICACIONES RECIBIDAS

FECHA: 16-11-54

=====



LOCUTOR.- PUBLICACIONES RECIBIDAS.

"DE LA REPUBLICA AL COMUNISMO".

LOCUTOR.- La colección "Temas Españoles", acaba de publicar dos folletos del Profesor de la Universidad de Valencia Don Diego Sevilla Andrés, que llevan por título "De la República al Comunismo". El Dr. Sevilla, Profesor de Derecho Político y que recientemente obtuvo un premio literario por su interesante libro sobre Don Antonio Maura, aborda, en estos folletos, la Historia de España desde 1.931 al 29 de Marzo de 1.939, fecha en que desaparece el régimen marxista de España. El estudio del Dr. Sevilla Andrés, es interesantísimo y tiene un indudable rigor doctrinal y expositivo; estudia los acontecimientos con criterio rigurosamente científico y haciendo uso de las colecciones de periódicos de la época, especialmente de los que se destacaron por su izquierdismo, durante la República, y fueron portavoces del marxismo después del 18 de Julio.

Estos folletos son una clarísima exposición de hechos en los que resalta la conjura soviética y su influencia en España. Numerosas fotografías ilustran el texto, dando testimonio gráfico de los datos y acontecimientos que se mencionan. Para el conocimiento de lo que fué ese periodo de la Historia de España, que abarca de 1.931 a 1.939, estos folletos del Dr. Sevilla son de sumo interés.

Radio Valencia habla sobre el professor Sevilla -1954-

LAS HUELGAS

por Diego Sevilla Andrés.

I

La epidemia de huelgas que asola Europa ha tenido su repercusión en España, precisamente en el carbón y la siderurgia, - dos actividades de inquietante desarrollo en el Mercado Común. Con esto quiero decir, no que exista una convivencia entre el capitalismo y los extremistas de aire marxistaide, sino que puede existir. Recordemos la ofensiva contra Avilés, sabiamente dirigida por industriales españoles y extranjeros. Se dirá que ahora apoyan a los huelguistas quienes se llaman obreros. También los obreros ingleses, en más de una ocasión, declararon huelgas contra la presencia de trabajadores italianos.

Lo cierto es que se puede aceptar -sólo a efectos polémicos- la aparición de una huelga por motivos salariales, y su propagación, con cierto aire de huelga general. Sólo la fortaleza de nuestra patria -armazón jurídico y conciencia social- la ha sabido frenar, proporcionando a la curiosidad periodística de pueblos que apenas si tienen problemas, como el francés, inglés o belga, motivo para repartir adormideras al pacífico ciudadano: para que olvide el juicio de Salan, la huelga abortada de los portuarios ingleses, o la división radical entre flamencos y walones. Temas, amigo lector, intrascendentes, a lo que parece.

Si los tontos útiles han olvidado, no ya el 18 de julio, sino el 12 de abril, monumento permanente a la insensatez de los llamados burgueses, los menos tontos, aunque útiles, abren la boca ante las radios extranjeras. Olvidan que campaña parecida se siguió bajo Maura, Canalejas, Esté, Primo de Rivera, etc. Es decir, que no es nueva: basta cambiarle alguna incisión al viejo disco. Y resulta gracioso que las mismas voces que el año 1929 hablaban del desastre económico de España, citen ese año como el mejor hasta los recientes del siglo XX.

Si de lo directo pasamos a lo general, fácilmente se advierte que la huelga lícita engendra el "lock-out", lícito también. Es la aplicación pura y simple del derecho de libertad reconocido a una parte e imposible de negar a otra, viene a decir, sancionándolo, el tribunal constitucional italiano en sentencia de 5 de mayo de 1960. Se encuentra fácil, dicen, sancionar económicamente a los patronos, pero no es tan sencillo como a primera vista parece. Dejando de lado que no se puede establecer como regla general ese principio, basta leer un poco revistas extranjeras para conocer las dificultades que en Norteamérica existen hoy día para el castigo de los monopolios.

La huelga es un elemento de la lucha de clases; esto es obvio. Ya sé que la división clasista no la inventaron los obreros. Se la dieron hecha los burgueses, que empezaron a aplicarla por los años treinta del pasado siglo. Pero está ahí y, o acabamos con ella o ella acaba con nosotros. Diré más. Acabará la lucha de clases, y las mismas clases, para una organización más cristiana de la vida o para una ordenación marxista de la misma. Una sociedad no puede vivir con la lucha como elemento medular de su funcionamiento.

Por eso, cuando se predica un medio de lucha, es necesario pensar que el otro acudiré a él apenas pueda. De la misma suer

Esta replica, pero no está de más que algunas veces se diga la verdad, lo mismo que gritamos nosotros. Nadie podría reducir tampoco la enemistad con la convivencia al general de las tropas iberas que somos catolicos y se nos llama derechas, -lo primero si y lo segundo no- dominado este reino la historia de nuestra Patria y tambien la de otros pueblos y llegado el balance las manos achicherradas en la ceguera seria un empate en la misma cifra, haciendo gran favor a los de la acera de enfrente que demostrarian una esperanza consiguiendo en breve plazo lo que otros alcanzan en siglos de trabajo.

Si queda asi la convivencia como una pequeña flor de invernadero a la que se le deja abrir la corola a la luz del sol, hace falta llegar bien lejos en las consecuencias a los maestros que nos dan su doctrina no les pidamos más porque hacen bastante, para quienes hallenas sus principios se les debe exigir lo necesario. La convivencia difícil no es la que se asienta en el juicio sereno sobre las doctrinas y las obras de los grandes pensadores, si la otra moneda que todos podemos practicar dista la enseñanza de un día hasta que sale el sol al siguiente, es una convivencia que supone ver en el prójimo un hombre que actua con los mismos elevados móviles que nosotros. Pensamos dirigir siempre nuestras acciones ~~mas~~. A mi no me ha gustado jamás el respeto a las ideas, yo prefiero siempre el respeto a la persona, las ideas son faciles de respetar, porque basta con cerrar el libro o taparse los oídos para lo que nos molesta. Lo insufrible es tener que respetar a la persona porque nos es imposible prescindir de ellos. Y si de lo respetado a las personas se trata más peligroso y difícil nos resulta al menos a los españoles, considerar al ciudadano que llega con un cargo público el mismo derecho a la dignidad que nosotros pedimos para cualquiera que en la carga nos moleste. El considerar derecho de nadie morallada nuestro gobierno mas si por la cabeza que puede ser un grave ataque a susconvivencia que gracias a Dios ~~se~~ ten predicada y tan repicada, no es posible dar en nuestra voluntad.

Defendamos pues la convivencia secundando a Dios que era dominio de todos los hombres, desechemos la soberbia, de que somos los unicos en el mundo que no sabemos convivir, y acostumbremos a convivir con las personas sin ~~que~~ por ello dejar de conocer las ideas de los demas. Y con este propósito quizás descubramos que la nueva palabra no es otra cosa que un fugaz sustituto de aquella caridad pronunciada por Cristo en la noche de la Cena.

Se trata por lo tanto de ceder nuestro derecho ante otros, acti-
tud diferente a la que pretenden los liberales, que hablan ^{esta limitación} ~~de~~ nuestra
libertad ~~por~~ la libertad ajena, Asi no decimos nada, salvo que añadimos
el ejercicio justo de la libertad ajena, formulada más complicada que ~~esto~~
^{que se refiere al} ~~esto~~ ^{simplifique} el ejercicio del derecho,

Quando hablamos de nuestro derecho ~~que~~ ya se indica una ~~comu-~~
^{nica} ~~nica~~, fijando su escala de valores y no se deja al simple albedrio de los demás
nuestra renuncia ~~tambien~~ hacia abajo, ~~se dice~~ respecto del individuo, y de
aquella comunidad ~~de~~ fines más limitados que el Estado, el ejercicio ~~del~~ poder
político esta ~~limitado~~ por el servicio al bien comun. Para que el poder pol-
itico sea algo que justificar cotidianamente el suyo que puede ~~los~~ días de
velar por los solicitudes al bien común pero ~~no~~ olvidando que ~~si~~ el poder
politico está limitado, igualmente lo están ~~los~~ ^{los} poderes que tienen ~~los~~ ^{los} organis-
mos inferiores, o como se decía en la doctrina, que no son por sí mismos, su-
ficientes ~~a~~ un individuo. Tan nefasta es la doctrina que ~~conserva~~ ^{no limita} al Estado
el derecho familiar sus propios límites como lo ~~que~~ ^{hace} ~~lo~~ ^{al} Municipio
a la familia ~~o~~ ^o el Sindicato ~~o~~ ^o el individuo, pero Como son más escandalosos
los abusos de poder ~~de~~ ^{de} los fuertes - y en este caso el más fuerte
es el Estado- es más notoria la protesta contra los excesos estatales que
los cometidos por organismos, más debiles de ordinario.

Hoy lo que más se teme son los abusos del poder estatal ~~o~~ ^o ~~olvi-~~
~~dan~~ algunos, y ocultan otras épocas políticas de Estados debiles ~~condi-~~
~~gones~~ feudales, ~~de~~ ^{de} los dictadores de grupos o partidos, ~~las~~ imposiciones
de sindicatos, aquellas ~~sin~~ ^{sin} ~~que~~ ^{que} ~~no~~ ^{no} hace muchos años, más ~~aparecen~~
~~por~~ ^{por} ~~el~~ ^{el} ~~peor~~ de los poderes políticos. Por estar en la ~~mayoría~~ ^{mayoría} de todos, no para
justificar los excesos estatales sino para no caer en otros, seguramente más
nauseabundo, ~~si~~ ^{si} el hombre ha ~~perdido~~ ^{perdido} ~~tanto~~ ^{tanto} ~~de~~ ^{de} libertad, ha sido
porque desde ~~una~~ ^{una} hace más de un siglo como decía Higo, se ~~le~~ ^{le} ~~ha~~ ^{ha} ~~pedido~~
al Estado seguridades, que este ~~se~~ ^{se} ~~otorga~~ ^{otorga} a cambio de la libertad, es neces-
sario por consiguiente tener las ideas muy claras para poder conducirse
con ~~propiedad~~ ^{propiedad} de criterio.

Es corriente oír como protestan frente a cualquiera ley, ~~creyendo~~
~~que~~ ^{que} ~~la~~ ^{la} ~~dignidad~~ ^{dignidad} humana ofendida, sino que saltan o ~~que~~ ^{que} ~~recuerdan~~ ^{recuerdan} ~~las~~ ^{las} ~~neces-~~
~~arias~~ ^{arias} ~~posibilidad~~ ^{posibilidad} y ~~la~~ ^{la} ~~conducta~~ ^{conducta} y el alzamiento
contra el poder ~~para~~ ^{para} ~~pocos~~ ^{pocos} ~~se~~ ^{se} ~~ocupan~~ ^{ocupan} ~~de~~ ^{de} estipular ~~cuida-~~
~~dos~~ ^{estudios}

MAJESTAD CLAVIO ORSINI

plusieurs p. que

Fichte,

Nota sobre els drets i el lliure albir

lo como a nuestra manera. por tanto y
tanto me ch'cos y venturas ayos
doctores my siglo XIX re.



Inspección Regional de Magistraturas de Trabajo

ZONA 3.ª (LEVANTE)

VALENCIA
Hay ~~algos~~ ^{algos} ~~nos~~, violata retoria de d'ch'os
nos por ~~compañeros~~ ^{aproximacione} al
advenio. E'te h'ies P'to. Tomo.
E' texto lat'no y le traduce en
tillona chonice, q'ni stables de p'ria
v'ne el p'ncip' (Polit'ica -) habla
de cuori. e' h' m'entor, que p'el' h'ie
queda a le v'ntal de los + f'lores. li
v'ntal necesid'ad de ellos los p'chos ve
estora de e' m' h'os p'nd m'entor.
Go del E. de N'o. Tomo, v'je t'me,
d'ic' d'ic' nos. E'np'le Vitore, l'uz,
J. XIII, le h'os h'om' h'i, le b'ir'ni' el h'i
M'oy i'tu. lo m'chos d'ic' p'ra v'lor
p'ora p'ersonal' gov. Y al f'i d'a le p'ote
p'ora a'cer e' le p'och'os org' y e'ra
h'ind'ic' al de l'uz, m'chos + t'ine m'ia
- porque v'lo org' p'ra p'or lo elon' m'ia
e' d'ic' h'ie m'ine - que le org' gov
est'el. p'ora algo ay v'ch'le. los
p'p'os l'uzos, v'nde +

Nota manuscrita de Diego Sevilla

LEYES POLITICAS DE ESPAÑA

Concordadas y anotadas con la Jurisprudencia del Tribunal de Garantías Constitucionales; doctrina de la Fiscalía General de la República y disposiciones complementarias y seguidas de un detallado índice alfabético, por

JOSE SERRANO PACHECO

Secretario general del Tribunal de Garantías

Este libro es un manual de verdadera utilidad práctica, tanto para el jurista como para quien quiera conocer claramente sus derechos constitucionales, la regulación de los mismos en las leyes complementarias de la Constitución y las garantías que la legislación vigente les otorga.

Contiene:

La Constitución de la República, el Estatuto de Cataluña, los decretos sobre traspaso de servicio a la Generalidad, Leyes sobre elección del Presidente de la República y procedimiento para exigir responsabilidad al Jefe del Estado, Leyes de Reunión, Asociación e Imprenta, la Ley de Congregaciones Religiosas, la de Orden Público y la Ley Orgánica del Tribunal de Garantías Constitucionales con las Disposiciones Complementarias.

*Precio del ejemplar, lujosamente encuadernado en tela:
7 pesetas. en Madrid y 7'50 en provincias*

DE VENTA
EN TODAS LAS
LIBRERIAS
Y EN:

EN PRENSA

RUTAS DE LA VICTORIA

segunda parte de la obra

**PREPARACIÓN Y DESARROLLO
DEL ALZAMIENTO NACIONAL**

Comprende detalles del Alzamiento en Galicia, Andalucía, Aragón, Extremadura, Mallorca, Alcázar de Toledo, Oviedo, Gijón y Santuario de la Virgen de la Cabeza.

Llibre de Lleis de la Segona República

Les rutes de la revolta feixista

FRANCO

"La Monarquía que en Nuestra Nación pueda un día instaurarse no puede confundirse, ni con la liberal y parlamentaria que padecemos, ni con aquella otra influencia por camarillas de cortesanos que la crítica republicana y liberal nos presentó con objeto de stigmatizarla. Se olvida que la Monarquía, en sus tiempos gloriosos, fué eminentemente popular y social, precisamente todo lo contrario de lo que muchos creen al juzgar por lo que hasta ellos llegó. Aquella Monarquía encarnaba en sí los principios de unidad y autoridad templados por los de su confesionalidad católica. Lo importante de las instituciones no es el nombre, sino el contenido."

Declaraciones a Arriba.- Discursos y. . . .1955-1959
(23 enero de 1955) Pag. 9

El problema básico de la organización social es como coordinar las actividades económicas de gran número de gentes. Aun en las sociedades relativamente atrasadas es necesaria la división del trabajo y la especialización por funciones para realizar un uso efectivo de los recursos disponibles. En las sociedades avanzadas, para aprovechar totalmente las oportunidades que ofrecen la ciencia y la tecnología modernas, tiene que haber coordinación en una escala muchísimo mayor. Hay millones de personas ocupadas en proveer las unas a las otras con el pan de cada día, por no decir el automóvil de cada año. La tarea del creyente en la libertad es saber reconciliar esta amplia interdependencia con la libertad individual.

Friedman. Capitalismo y libertad, pag.27.

Notes de Diego Sevilla sobre Franco i Friedman

HUELGA .-

Negativo.

«Desde hace muchos siglos, se rechazó la ordalía de la ~~mu-~~
cha ~~mu~~ como medio de arreglar los conflictos legales en-
tre ciudadanos. Las huelgas y el cierre de fábricas, aun cu
do no pueden prohibirse legítimamente en una sociedad libre,
resultan anacronismos tan carentes de defensa como la or-
dalía de la Edad Media».

BEVERIDGE, La ocupación plena, México 1947, p. 538

Jesús no contempla al Estado como un último presu-
puesto dado que pudiera ser comparado al reino de Dios.
El Estado viene dado con el Eon aún existente y está des-
tinado a desaparecer cuando venga el reino de Dios. El -
discipulo de Jesus tiene el derecho y el deber de juzgar
sobre el Estado, partiendo de su conocimiento del futuro
reino y de la voluntad de Dios. Pero en tanto en cuanto -
dure este Eon, la existencia del Estado -tambien la del
Estado romano gentil- es querido por Dios, aunque sea de
naturaleza divina. El discipulo de Jesus no debe, por el
ello, partiendo de si mismo, abolir este Estado como -
institución. Más bien ha de darles lo que necesite para
su existencia. Por el contrario, cuando el Estado pida -
más de lo que necesita para su existencia, cuando pida -
lo que es de Dios, es decir; cuando traspase sus límites
el discipulo de Jesús deja de tener obligaciones ante -
esta exigencia de un Estado totalitario. Según el manda-
to de Jesús no está permitido dar al Estado lo que es -
de Dios. Pero a dar lo necesario para la existencia del

CAUDILLO

A: 1

Ridruejo (D.) La Falange y su Caudillo. - F. E. Marzo - Abril. 1938. pp. 35 a 38.

Muestra la necesidad de elegir Caudillo durante Toré Británico, para realizar la obra de continuidad. Hecho en elegir a Franco por su doctrina, potencia militar y fervor inextinguible del pueblo.

RUSIA

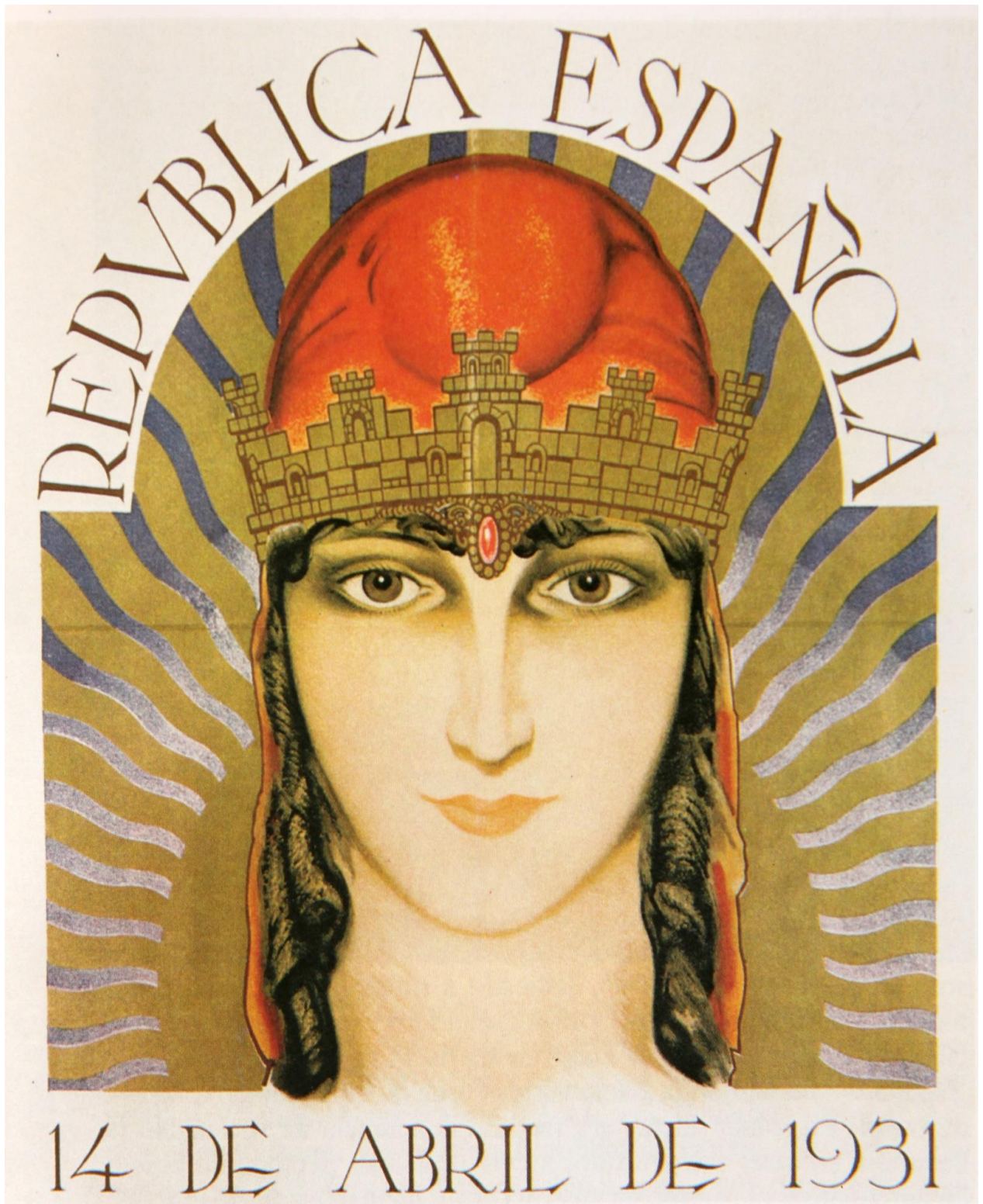
Corresponde a la Union de Republicas soviéticas, art. 1, h) Ley fundamental de 31-1-1924

Establecer los principios y el plan general de toda la economía de la nación.

1936.

La vida económica de la URSS corresponde al sistema socialista de economía, y la propiedad colectiva de los medios de producción, *art 9.*

La vida económica de la URSS, dice el art. 11, esta determinada y dirigida por el plan del Estado de la economía nacional para aumentar la riqueza social, elevar de una manera constante el nivel material y cultural de los trabajadores, afirmar la independencia de la URSS y reforzar su capacidad de defensa.



La Guerra Civil española -1980-



La Guerra Civil española -1980-

Gracia y Justicia

ORGANO EXTREMISTA DEL HUMORISMO NACIONAL



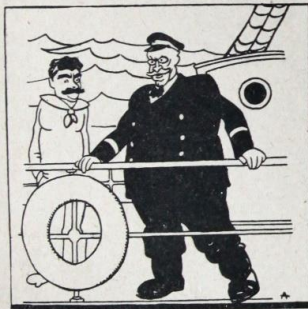
D. FERNANDO. - Me parece que ya es hora de retirar los santos del almanaque oficial.
D. MANUEL. - Si, hijo; pero hay algunos santos que... cualquiera los «retira».



ALBORNOZ.-Aquí, ¿de qué se trata? ¿De hacerla más grande, no? Pues la cortamos por la mitad...
INDALECIO.-Pero va a faltarnos piel.
ALBORNOZ. - ¡Anda! con la que nos están sacando a ti y a mí, sobra.



EL GENERAL AZAÑA.-Que despliegue y avance el ala izquierda, prescindiendo de la derecha.
EL TENIENTE MAIRA. - He comprobado, mi general, que si aquí prescindimos de la derecha estamos perdidos.



DESPUÉS DE LA TORMENTA PERMANENTE.
—¡Hombre al agua, Emiliano!
—No veo, mi capitán.
—Es que creo que soy yo el que se ha caído.



HE AQUÍ AL DICTADOR.
«Me ha bastado dictárselo a mi mecanógrafa». (El decreto sobre funcionarios).



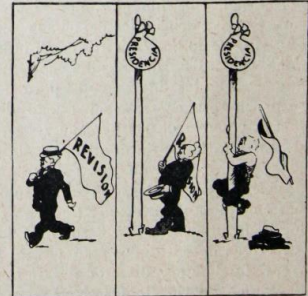
PLEGARIAS PREMATURAS.
El sacristán. — ¡Hay que ver estos laicos! Todavía no hemos inaugurado la capillita y ya quieren comerse el santo por los pies.



JUAN DEL PUEBLO.
Bueno; y comer ¿cuándo?



OSSORIO.
Yo, Gallardo y calavera...



HISTORIA FINAL MUY ELOCUENTE.
¡A la una! ¡¡A las dos!! ¡¡¡A las tres!!!



La Guerra Civil española -1980-



La estructuración jurídica y social de la República...

Sèrie "Los 13 puntos de Negrín", núm. 4, 1938

Bromur d'argent, 22,8 x 16,5 cm

IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau



Respeto a las libertades regionales sin menosprecio de la unidad española

Sèrie "Los 13 puntos de Negrín", núm. 5, 1938

Bromur d'argent, 21,2 x 14,9 cm

IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau

Fundació Josep Renau

Guerra mundial en miniatura

LIBRO TERCERO



(Grabado de Solana. Arch. E. Lafuente Ferrán.)

Y ahora, mutilados todos, estad preparados para recibir en cualquier momento la orden o el grito de ¡A mí los mutilados!, para que, igual que cuando los legionarios oyen el grito de ¡A mí la Legión!, acudamos todos juntos para que con los miembros que nos resten y con nuestros corazones, que siguen batiendo con igual ardor, formemos el Tercio de Mutilados.

GENERAL MILLÁN ASTRAY a los mutilados

Ayer, miles de hombres y mujeres fueron cantando a las trincheras. La Internacional llegó a las líneas enemigas e hizo huir a los mercenarios. El pueblo de Madrid montaba guardia alrededor de la ciudad. Camaradas, el momento es difícil. A pesar de ello, triunfaremos. Triunfaremos por nosotros mismos, por nuestra patria y por todo el mundo antifascista.

*¡Viva Madrid combatiente y militante!
¡Vivan nuestras milicias y su Quinto Regimiento!
¡Viva la lucha mundial contra el fascismo!
¡Viva la nueva España, la España del pueblo!*

«Comandante Carlos» (VITTORIO VIDALI)

La Guerra Civil española -1980-

Una guerra de dos contrarrevoluciones

LIBRO CUARTO



(Dibujo de Sim. - Hemeroteca Nacional - Madrid.)

Tal vez los únicos que no están cansados de la guerra son los mismos combatientes.

MANUEL AZAÑA a MARCELINO PASCUA
13 de agosto de 1937

*La torre de marfil no es lugar idóneo para los escritores que ven en la democracia una causa por la que luchar.
Si uno sobrevive, su escritura mejorará con la experiencia obtenida en la batalla.*

Si uno muere, habrá logrado un documento más vivo que cualquiera de los que pueden escribirse en las torres de marfil.

ANDRÉ MALRAUX en Hollywood
Noviembre de 1938

1



1808-1936. *De nuevo por nuestra independencia*, 1937
Aerògraf, 50 x 37 cm
IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau

Fundació Josep Renau



Obreros, campesinos, soldados,
intelectuales, reforzad las filas del Partido Comunista, 1936
Litografía, 40 x 56 cm
IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau

Fundació Josep Renau

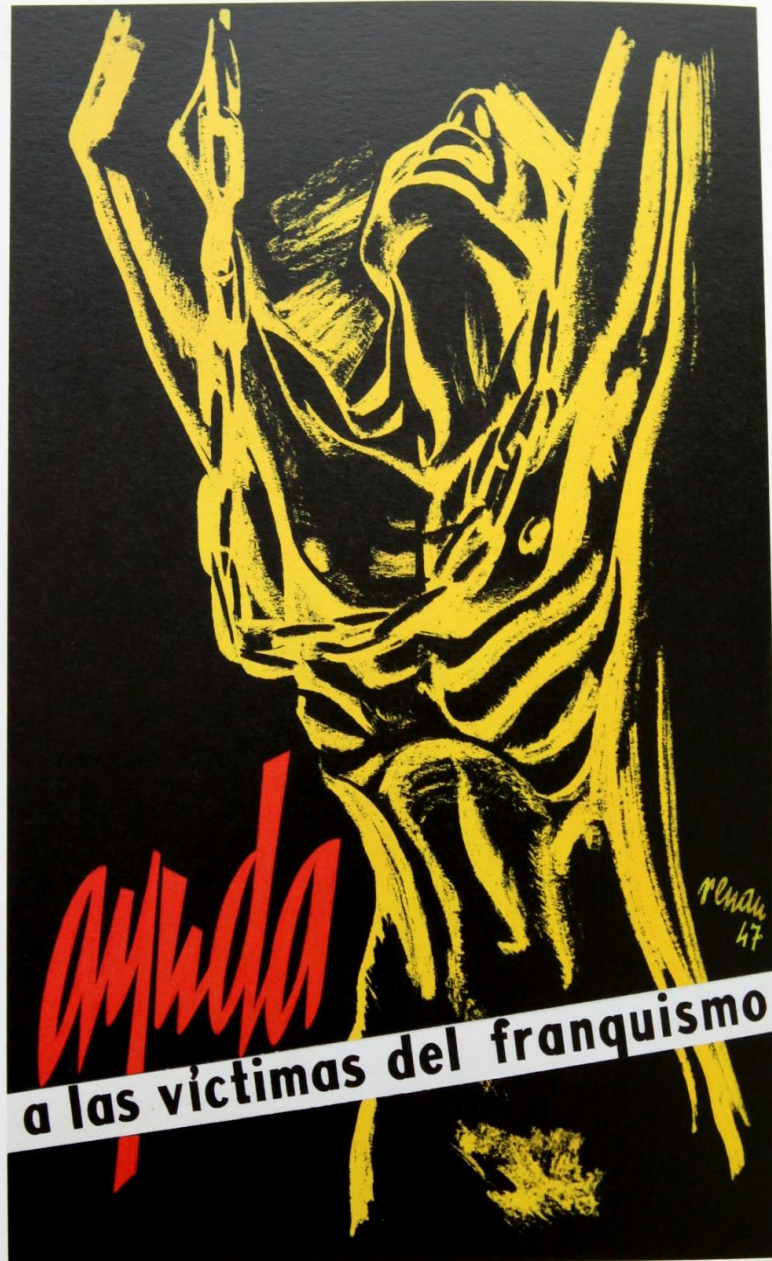
El año que hoy empiera va a ser un año duro. Necesitamos todo nuestro esfuerzo, el rendimiento máximo. Tenemos que ir ganando, uno a uno, sus días. - Un Ejército fuerte y unido, con plenitud de mando, con voluntad de triunfo. Pertene-
ENERO
cer a él significa valor y sacrificio. Firmes todos en la disciplina digna y viril del Ejército de la República. - Todo el esfuerzo de los que no son soldados, hora tras hora, con voluntad alegre, sin temor ni cansancio, al servicio de España y de la guerra. - **1937**
A este precio tendremos la victoria. Que ninguno vacile. Todos juntos, por el mismo camino honroso y áspero. Nadie puede fallar. - En este año de **1937**, que ahora comienza, marchamos al encuentro de nuestra victoria.

(Arch. C. S. de Tejada.)

MINISTERIO DE PROPAGANDA

Con renovadas esperanzas, con propósito de elevar los ánimos de quienes lo necesitan, con palabras, con programas, con deseos, se entra en el segundo año de la guerra: 1937. El cartel es editado por el Ministerio de Propaganda que desempeña el republicano Carlos Esplá.

La Guerra Civil española -1980-



Ayuda a las víctimas del franquismo, 1947
Trepmp sobre cartó, 36,5 x 24,5 cm
IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau

Fundació Josep Renau



ONU, 1949
Trenc sobre cartó, 36,7 x 28,5 cm
IVAM. Dipòsit Fundació Josep Renau



D. R. V.

JEFATURA

Circular n.º 5

JULIO 1933

Instrucciones a los propagandistas

Terminada la primera etapa de propaganda de 1933 no cumpliría su deber esta Jefatura si no manifestara su profunda gratitud a cuantos han tomado parte en la pasada brillantísima campaña con la que Derecha Regional ha superado, sola, la labor de todos los demás partidos derechistas españoles juntos. Verdaderamente la actividad de nuestros propagandistas ha sido asombrosa y bien merecen un descanso del todo necesario además, razón por la cual han de ser ellos los primeros guardadores de sí mismos, procurando no adquirir compromisos durante estos meses de verano que deben ser preferentemente dedicados a la preparación, mediante el estudio, de la próxima campaña invernal.

Juzga necesario esta Jefatura aprovechar este lapso de tiempo para orientar a los propagandistas y darles algunas instrucciones con el fin de que ajusten su preparación a las características que Derecha Regional quiere dar a su campaña de 1933-1934.

INSTRUCCIONES

1.^a *Hay que acabar con las improvisaciones.* El propagandista de Derecha Regional debe subir a la tribuna sabiendo siempre lo que va a decir. Los momentos son demasiado graves y delicados para confiar los intereses de una organización como Derecha Regional al azar de la inspiración momentánea de cualquiera de sus propagandistas.

2.^a *Hay que acabar con la oratoria de mera palabrería y efectismo.* Más que el aplauso debe buscarse la formación de nuestras masas y para ello los discursos de nuestros propagandistas deben ser preferentemente doctrinales y orientadores. Con una buena preparación puede perfectamente ponderarse en un discurso la exposición de la doctrina y

**AUCA DE FRANCESC MACIÀ
QUE AMB FÈ, CONSTÀNCIA I VIRTUT**



**DARÀ AL POBLE CATALÀ
EL SEU GLORIÓS ESTATUT**



25 centims

VOLEM  L'ESTATUT

Francesc Macià, referent del catalanisme polític



HISTORIA
DE LA
CRUZADA
ESPAÑOLA

EDICIONES ESPAÑOLAS, S. A. MADRID

Historia de la cruzada española -1940-



C. S. de Tejada

Yo no sé si hay algo, debajo del sol, más vil y despreciable que el género humano fuera de las vías católicas. En la escala de su degradación y de su vileza, las muchedumbres engañadas por los sofistas y oprimidas por los tiranos son las más degradadas y las más viles, los sofistas vienen después y los tiranos que tienden su látigo sangriento sobre los unos y sobre las otras son, si bien se mira, los menos viles, los menos degradados y los menos despreciables. Los primeros ídólatras salen apenas de la mano de Dios, cuando dan consigo en la de los tiranos babilónicos. El paganismo antiguo va rodando de abismo en abismo, de sofista en sofista y de tirano en tirano hasta caer en las manos de Calígula, monstruo horrendo y afrentoso con formas humanas, con ardores insensatos y con apetitos bestiales. El moderno, comienza por adorarse a sí propio en una prostituta, para derribarse a los pies de Marat, el tirano cínico y sangriento, y a los de Robespierre, encarnación suprema de la vanidad humana con sus instintos inexorables y feroces. El novísimo va a caer en un abismo más hondo y más oscuro, tal vez se remueve ya en el cieno de las cloacas sociales el que ha de ajustar a su cerviz el yugo de sus impúdicas y feroces insolencias

DONOSO CORTÉS

Historia de la cruzada española -1940- . Juan Donoso Cortés

No son los profetas de mi partido y de mi escuela, no es un vidente como Donoso, no es un vidente como de Maistre el que anuncia la catástrofe: es un poeta escéptico, un poeta que llevaba todas las iras semitas infiltradas en su alma, y que las derramó en sus versos maravillosos, de forma helénica: Enrique Heine, que en una página candente, maravillosa, hablando precisamente de los discípulos de Kant, de los partidarios de la Razón pura, decía: "Vienen tiempos rojos y ateos, el que haya de escribir el nuevo Apocalipsis tendrá que buscar nuevos animales simbólicos, porque ya no sirven los antiguos para representar las visiones que se preparan". Reíos hoy del poeta, pero creed que lo que se ha cumplido en el orden de las ideas, se realizará fatalmente en el orden de los hechos, porque las ideas preceden a la acción, como el relámpago al trueno. Cuando oigáis un estampido como no se haya oído otro en la Historia, cuando veáis que las águilas caen muertas desde las alturas de los aires y que los leones en los desiertos bajan la cola y se refugian en sus antros, sabed que ha llegado una revolución, ante la cual será un idilio la Revolución Francesa.

VÁZQUEZ DE MELLA



Historia de la cruzada española -1940-. Vázquez de Mella



Y queremos, por último, que si esto ha de lograrse en algún caso por la violencia, no nos detengamos ante la violencia. Porque ¿quién ha dicho –al hablar de “todo menos la violencia”– que la suprema jerarquía de los valores morales reside en la amabilidad? ¿Quién ha dicho que cuando insultan nuestros sentimientos, antes que reaccionar como hombres, estamos obligados a ser amables? Bien está, sí, la dialéctica como primer instrumento de comunicación. Pero no hay más dialéctica admisible que la dialéctica de los puños y de las pistolas cuando se ofende a la Justicia o a la Patria. Esto es lo que pensamos nosotros del Estado futuro que hemos de afanarnos en edificar.

JOSÉ ANTONIO

Historia de la cruzada española -1940-. José Antonio



Historia de la cruzada española -1940-

EL FASCIO

AÑO 1 HAZ HISPANO NUM. 1

Apartado de Correos 546 Madrid, 16 de marzo de 1933 Oficinas: Av. Pi y Margall, 18

15 cts.

EL FASCIO

Nace esta revista bajo el signo y el nombre de EL FASCIO. Hemos querido decir por el primer momento este nombre, que era nuestro entusiasmo en sus orígenes. Hoy se ha universalizado y constituye un punto de referencia internacional. Al fin y al cabo, el "Fascio" es el hilo de verdad que el mundo necesita, de que se servirá para la fundación y consolidación de "Nuestro mundo", el "único mundo", la primera Europa unida y civilizada de nuestra historia. Todo el mundo sabe intuitivamente lo que quiere representar este mundo salvador frente a otros desolados. Frente a la "Hoja y el Martillo" del comunismo y frente al "Triángulo y el Círculo" de la Masonería.

Resonancia aglutinadora desde esta revista a reformar a nuestra patria, a propagar a nuestro pueblo lo que el "Fascio" es como doctrina, como política, como acción y como espíritu del mundo. Y sobre todo, como salvación de España frente a todos los peligros disolventes que amenazan a España.

Cuando nosotros tenemos la suerte de familiarizarnos con el contenido de EL FASCIO nos damos inmediatamente en nacionalizar esta palabra y cambiar la nuestra antigua de "Fascio".

"Fascio" significa, no sólo el economista los grandes capitalistas en busca de riqueza y fortuna contra los obreros de España. Significa también el imperialismo que sólo necesita al español: el imperialismo de "Duros", "Ríos".

OBrero

LO QUE TU NECESITAS ES QUE NO TE FALTE EL TRABAJO BIEN REMUNERADO, NI TE SEAN REGLADAS LAS CONDICIONES SOCIALES QUE NECESITAS. NI HAYAN ESFUERZOS PARA ADQUIRIR UNA CULTURA QUE MEJORE TU POSICION. LO LO CONSEGUIRAS SOLO DENTRO DEL ESTADO FASCISTA. AYUDA A CONSTRUIRLO.

ELLOS AVISOS

A las gentes de izquierda:

El fascismo no es un movimiento de derecha. No es de los que se oponen por los explotadores de siempre.

En lo político mira para el que salva a la patria a los débiles, a los débiles, a los débiles de izquierda.

Por eso no quiere oponer al explotador, sino ponerle al servicio del Trabajo. (Lo que los explotadores le han aplicado) Los explotadores, han aplicado al pobre una ley.

El fascismo no quiere "a todos por igual", sino a todos trabajando por la vida, por una vida digna y fuerte.

Los explotadores se dicen que destruyan la sociedad española. ¿Dónde está ese mundo? ¿En comunistas, en socialistas, en masones, en el porvenir?

El fascismo es la política de los estados, de los hombres, de los que salvan a los explotadores, que sólo el Trabajo y la Producción organizada con la única intención: de los que salvan a la PATRIOTIA, no es más que un espejo para mostrar a los pobres, de los que salvan que es el Trabajo de todos los días y es la salvación de todos está la dignidad del hombre. De los que salvan

que el Hombre, más que Derechos, necesita ya Deberes y planes de Trabajo.

¡Gentes de izquierda! ¡A la conquista del Poder! ¡Y ay de las derechas, del capital, si no saben conciliarse con nosotros! ¡Ni nos dan todo su reclutamiento al nuevo Estado!

EL MARXISMO ES EL REVERSO DE LA CIVILIZACION

A la juventud española

1921-1931
1923-1933

¡Campeones, obreros, soldados, estudiantes españoles! ¡No deben pasar inadvertidas estas fechas históricas y graves para vosotros!

En 1921 un régimen antinacional y débil se hundió en una catástrofe terrible para nuestra Patria: ANNUAL! Un general malaventurado huyó en su derrota ante y almas de sangre y heroísmo de España en Marruecos! Toda la juventud española tuvo que acudir en "acción directa" a reorganizar la estructura de un Estado policiano, indolente y débil. ¡Recordadlo! ¡Vosotros, los de 1921, los primeros fascistas de España!

En 1923 ese mismo malaventurado dejó paso a un Estado que ha venido a ser, desde el coronel de España, el ANNUAL DE LA UNIDAD ESPAÑOLA! ¡El plantamiento de una guerra civil y social!

En 1923, un jefe, por sí solo, quiso reorganizar el país. De 1921! ¡Recordad el Anual de 1921! Sus reformas y su buena fe fueron superiores a la ayuda que le presta el país. Pero aun así aquel hombre logró una paz en Marruecos y una tregua de armisticio civil en España. ¡Pero ahora - 1931 - los déspotas de España no pueden compararse sólo con un nuevo y afortunado hombre de buena fe, a un hombre excepcional!

En la juventud rural, obrera y burguesa, las almas jóvenes, fuertes y nacionales, las que no se sienten envueltas de comunistas, masones y derechistas, las que se alientan a representar y asumir el gran ideal de nuestro gran pueblo, quienes deberían acudir al combate de salvación!

Las fechas tienen a veces misterios y secretos incalculables. 1921-1922! 1923-1932! ¡Campeones, obreros, soldados! ¡Estudiantes nacionales! ¡Juventud del Trabajo español! ¡En paz!

Propósitos claros y misión concreta

El sólo amor de la profesión de EL FASCIO ha tenido una doble eficacia: producir la cohesión del pueblo español y traer la vida de los que luchan para que no el pueblo español no pueda ser dueño de sus propios destinos. No asustados por igual los dos resultados, actividades de que vamos a trabajar en terreno tan admirable preparación y de que los adversarios - generalistas ignorantes de la doctrina, los procedimientos y las finalidades del movimiento - arrojan al precipicio toda la trascendencia de una iniciativa que enajena en el momento nacional y puede alcanzar volúmenes insuperables Italia, hace poco.

Pero a nosotros nos importa mucho impedir, primeramente, que los comunistas o masones le capten de tal manera al público. Y por eso, remitiendo al lector, en cuanto a programa, a los "Puntos de partida" que aparecen concretados en la página tercera, limitamos estas líneas a unas aclaraciones imprescindibles.

No viene EL FASCIO a implantar, organizar y dirigir el fascismo en España. La misión periodística, apartada de todo candidato, es de aliento a las voluntades predestinadas, de difusión de las ideas y de comunicación entre aquellos que las profesan afines. Ni pensamos en justificar ni nos creemos presunta inspiradores de aquellos que puedan asumirlas. Estamos llenos de ambición.

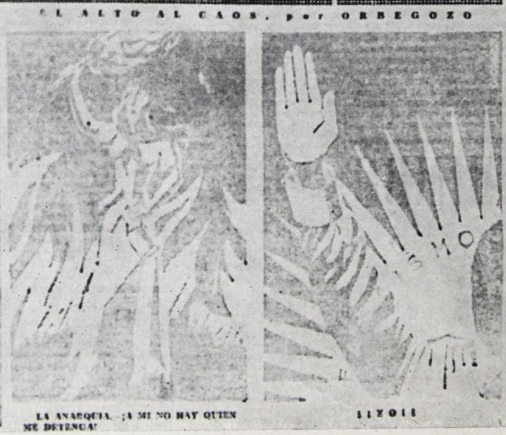
Nos encontramos, sencillamente con el panorama político español, que no es de hoy, sino de muchos años, porque no ha dependido de la forma de un régimen, sino de un sistema abominable, sólo interrumpido en muy breves etapas. Ya por el año 1922, comenzando los profundos de la revolución italiana, un escritor monárquico, que por entonces destacó en la Prensa española, con fuertes caracteres, su sedicente de "El Duque de O." decía en un artículo titulado "La significación fascista y el anhelo español", reproducido ha poco en un folleto, lo que sigue:

"En lo que es una revolución demagógica, que quiera derribar un régimen y substituirlo, es una revolución adventiciera y reconstructora, que pretende cambiar un sistema, cogiendo por el cuello a la miserable clase política dominante" (según la arena de Mussolini en Nápoles), a los políticos de posición, que en España, como en Italia, se comen el país demoralizándolo y arruinándolo."

Se oye entonces el anhelo fascista porque el golpe de Primo de Rivera, malogrado en sus consecuencias, dió un poco de respiro al pueblo español.

¿Qué ha cambiado de entonces acá? El régimen. Pero y los métodos políticos y las corrientes económicas, y la conciliación social de los intereses, y el avance demagógico.

Si el obrero comía poco bajo la Monarquía, como menos al principio de la República, si el capital no daba antes el rendimiento a que había obligado, hoy lo produce más estivo; si la tranquilidad pública era precaria entonces, lo es ahora de manera crónica; si los escándalos y las clientelas de agua, los tiempos vivían descontentados



LA ANARQUÍA. ¿MI NO HAY QUIEN SE DETIENE?

El primero y único número de "El Fascio".

deres que hoy rigen, quebrantando su iniciativa la fuerza de aquellas organizaciones.

»8.—Oponer la violencia nacionalista a la violencia roja. Acción directa al servicio de la Patria.

»9.—Sindicación obligatoria de productores. Declaración de ilegalidad de la lucha de clases. Los sindicatos obreros vendrán obligados a colaborar en la Economía nacional, para cuyo objeto el Estado Nacional-Sindicalista se reserva el control de su funcionamiento.

»10.—Somocimiento de la riqueza a la disciplina que impongan las conveniencias nacionales; esto es, la pujanza económica de España y la prosperidad del pueblo.

»11.—Las Corporaciones económicas, los Sindicatos, serán organismos públicos bajo la especial protección del Estado.

»12.—Impulso de la economía agrícola. Incremento de la explotación comunal y familiar de la tierra. Lucha contra la propaganda anarquizante del campo, destructora de las más sanas reservas de nuestro pueblo.

»13.—Propagación de la cultura hispánica entre las masas, facilitando la entrada en las Universidades a los hijos del pueblo.



Onésimo
Redondo
Ortega.

»14.—Examen implacable de las influencias extranjeras en nuestro país y su extirpación radical.

»15.—Penas severísimas para todos aquellos que especulen con la miseria y la ignorancia del pueblo. Castigo riguroso para los políticos que hoy favorecen traidoramente la desmembración nacional.

»16.—El Estado Nacional-Sindicalista confiará los mandos políticos de más alta responsabilidad a la juventud de la Patria; es decir, a los españoles menores de cuarenta y cinco años».

Antes de que se imprimiesen estos 16 puntos, precedidos de un preámbulo de Ledesma Ramos, se presentaron los primeros estatutos jonsistas en la Dirección General de Seguridad el 30 de noviembre de 1931.

A la asamblea de constitución de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista celebrada en el número 7 de la Avenida de Eduardo Dato, asistieron alrededor de una docena de camaradas en representación de grupos regionales.

La dirección suprema de las J. O. N. S. estaba integrada por un triunvirato Ejecutivo Central, cuyos primeros miembros fueron Ramiro Ledesma, Onésimo Redondo y Francisco Jiménez. Este era un extremeño, de Almendralejo, a quien la prolongada estancia en Alemania había atraído al nazismo; pero discrepancias tácticas le hicieron abandonar la experiencia española, apenas iniciada, y en el manifiesto de los 16 puntos que se editó en Valladolid, su nombre en el triunvirato aparece ya sustituido por el de Bermúdez Cañete.

De la teoría se pasaba, simultáneamente, a la práctica. Las J. O. N. S. de Madrid se ejercitaban semanalmente en excursiones domingueras, pero adolecían de penuria económica, tan extrema, que a duras penas podían pagar el alquiler del despacho. Ramiro Ledesma tuvo que pagar de su peculio la impresión de nuevos manifiestos y pasquines o la compra de gasolina para incendiar un kiosco de la Puerta del Sol cuya mercancía era literatura soviética.

La crónica negra de los dos últimos meses del año es pavorosa. La ola de criminalidad llega hasta los últimos rincones de España. La República garantiza a los delincuentes, por medio del Jurado restablecido, impunidad para sus fechorías. Se asesina, se roba, se atraca con el mayor descaro. Raro es el día que en Barcelona dos o tres personas y varios establecimientos no son desvalijados por los «gangsters». En una colisión entre una partida de atracadores que se resisten en una taberna y la fuerza pública resultan tres muertos y seis heridos (18 de noviembre). Los asaltos de tiendas son también suceso frecuente y normal en innumerables poblaciones de España. En cuanto a huelgas, no hay provincia que no las padezca. Se registran, con carácter de generales, en Palencia, Almería, Oviedo, León, Huesca, Tarrasa, Badajoz y otras ciudades. La de Zaragoza, promovida (9 de diciembre) por la C. N. T., como protesta contra el pago de seguro de maternidad, ocasiona dos muertos y cinco heridos graves; la de Gijón (9 de diciembre), por solidaridad con los obreros del puerto, cinco muertos y más de veinte heridos.

CRÓNICA
NEGRA

Hay plantas de presos en distintas cárceles; tumultos estudiantiles, particularmente graves en Madrid, Zaragoza y Salamanca; colisiones políticas, con un nacionalista muerto en Bilbao (9 de noviembre), y el presidente de la Casa del Pueblo de Avila, también muerto; agresiones a la Guardia civil con un guardia muerto en Andújar y cinco paisanos graves en Gabia la Grande (Granada) y en Almarcha (Cuenca). Un atraco a la Central de los Ferrocarriles del Norte en San Sebastián y asesinato del jefe señor Cayuela (3 de diciembre); atentados contra dos sacerdotes en La Arboleda (Bilbao) el 2 de noviembre. Uno de ellos, el señor Inchaurrega, falleció en el acto; el otro, apellidado Zamalloa, quedó gravísimo. En Sevilla, Gijón, Barcelona y Zaragoza, son asesinados algunos obreros por no secundar las órdenes de los Comités de huelgas, y en Alar del Rey, el secretario del Ayuntamiento. Bombas y petardos estallan por doquier, pero de modo especial junto a transformadores o postes conductores de la red telefónica. Se registran motines en muchos pueblos, asaltos a Ayuntamientos y profanaciones de iglesias.

La soplonería y la ignorancia están a la orden del día y llegan a lo inverosímil. El semanario *República*, de Pamplona, denuncia el 7 de noviembre «que en el Registro de la Propiedad se extienden unos recibos que dicen: «Derechos reales». «Por lo visto —añade— en las oficinas públicas no quieren despegarse de las viejas costumbres y deben darse cuenta que las realcezas ya no están en España y que no existen, por

mita en las postrimerías de la Dictadura, y Onésimo se establece en Valladolid, funda el Sindicato remolachero de Castilla la Vieja, que permite ganar veinte millones de pesetas a pequeños agricultores de Palencia y Valladolid, y coadyuva con entusiasmo a la Acción Católica. De un proselitismo insaciable en plena República, crea, el 13 de junio de 1931, para vaciar y difundir sus ideales de juventud patriótica y rebelde, el semanario *Libertad*, que se declara «antiburgués y revolucionario por razones evangélicas y españolísticas»; y en agosto del mismo año lanza, organizadas y resueltas, las Juntas Castellanas de Actuación Hispánica, bajo el lema de «Castilla salva a España! ¡Sea este el grito de la nueva Revolución!»

Ahora, al establecer contacto con Ledesma Ramos y *La Conquista del Estado*, es uno de los elementos creadores de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista, a las que imprime un sentido castellano y antisemita.

CONSIGNAS Y
ATRIBUTOS
DE LAS
J. O. N. S.

Al reaparecer *La Conquista del Estado*, publica Ledesma en un editorial anónimo su famoso artículo «Declaración ante la Patria en ruinas», con esta conclusión: «Sólo resta, pues, la formación heroica de Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista que, apelando a la violencia, destruyan por acción directa del pueblo los gérmenes disolventes». Y más adelante se dice: «Las tácticas a que responderán las Juntas Ofensivas Nacional-Sindicalistas que estamos organizando, se basan en la aceptación de la realidad revolucionaria. Necesitamos atmósfera revolucionaria para asegurar la unidad nacional, extirpando los localismos perturbadores. Para realizar el destino imperial y católico de nuestra raza. Para reducir a la impotencia a las organizaciones marxistas. Para imponer un sindicalismo económico que refrene el extravío burgués y someta a líneas de eficacia la producción nacional y asegure la justicia distributiva. Esa es nuestra declaración jurada al dar nacimiento hoy a una liga política que sólo admitirá dilemas de sangre y de gloria: o el triunfo o la muerte». En ese mismo número se formulaba una pregunta sobre la indiscutible unidad de España a escritores tan calificados como Ramiro de Maeztu, Baroja, Menéndez Pidal, Unamuno y Salaverría, y en la respuesta del primero (unas cincuenta líneas) estaba el germen de un artículo aparecido después como pórtico de *Acción Española*, al que se otorgó el premio «Mariano de Cavia», y que había de convertirse en un libro copioso y fecundo: *La Defensa de la Hispanidad*. También se publicó ese día el Himno de las Falanges de Combate.

Pero el periódico tuvo que dejar de aparecer, abrumado de denuncias, decomisos y requisas de la policía, de las que resultaron las condenas para su director por un artículo contra el separatismo catalán. Su vida acabó en su número 23, el día 24 de octubre de 1931. Pero su misión precursora quedaba cumplida. Pocos días después se constituían legalmente las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista.

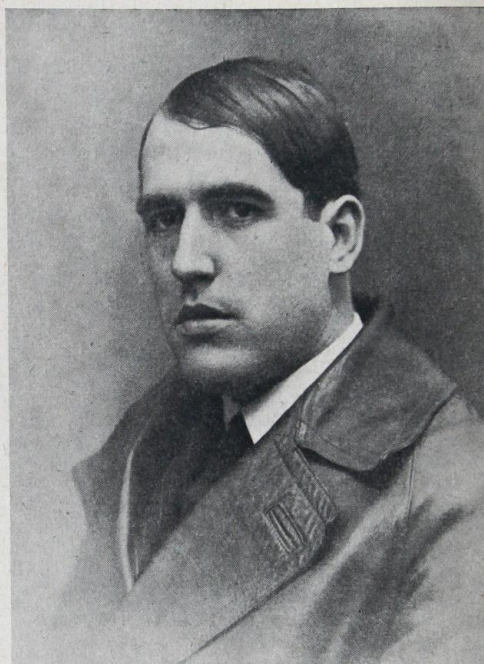
En los meses de noviembre y diciembre, el Nacional-Sindicalismo se proveía de sus emblemas y signos y empezaba a definir su programa. Hasta entonces había ostentado semi-oficialmente una extravagante garra hispánica en medio de rayos solares esquematizados. Juan Aparicio, en su calidad de poeta del grupo, provocó la discusión para adoptar las flechas yugadas, viejo proyecto que defendía el burgalés Escribano Ortega, llevado de su temperamento de dibujante y de su educación tradicionalista. Rafael Sánchez Mazas ya había defendido este mismo emblema como símbolo nacional, en una conferencia dada en el año 1927 en el Ateneo de Santander.

El hallazgo de la bandera fué mucho más fácil. Todos estuvieron de acuerdo en que había que arrancar a los anarco-

sindicalistas sus colores sindicales para nacionalizarlos. Se eligió, pues, el rojinegro de la C. N. T. y de la F. A. I. con el yugo y las flechas que lo redimían de su criminal historia de sangre y le imprimían un sentido auténtico y tradicionalmente español. El uniforme fué una consecuencia de la elección de estos colores y de la finalidad política que se buscaba. Consistía en camisa negra y corbata roja. La consigna central la ideó en noviembre de 1931 Juan Aparicio. Fué: «España, Una, Grande y Libre!» Y concluía con un ¡Viva España!

Las J. O. N. S. al nacer, recogían la experiencia de *La Conquista del Estado*, y en su programa-manifiesto disponían ya de una línea más segura y firme que la que informaba las campañas iniciales del periódico. He aquí en síntesis los puntos capitales para cuyo triunfo requerían la colaboración de los españoles:

PROGRAMA
DE LAS
J. O. N. S.



Ramiro
Ledesma
Ramos.

- «1.—Afirmación rotunda de la unidad española. Lucha contra los elementos regionales sospechosos de separatismo.
- «2.—Vigorización nacional, imponiendo a las personas y a los grupos sociales el deber de subordinarse a los fines de la Patria.
- «3.—Máximo respeto a la tradición católica de nuestra raza. La espiritualidad y la cultura de España van enlazadas al prestigio de los valores religiosos.
- «4.—Expansión imperial de España. Reivindicación inmediata de Gibraltar. Reclamación de Tánger y aspiraciones al dominio en todo Marruecos y Argelia. Política de prestigio nacional en el extranjero.
- «5.—Suplantación del actual régimen parlamentario, limitando las funciones del Parlamento a las que le señale e indique un Poder más alto. Este Poder se basará en las milicias nacional-sindicalistas y en el apoyo moral y material del pueblo.
- «6.—Ordenación española de la Administración pública, como remedio contra el burocratismo estatal.
- «7.—Exterminio de los partidos marxistas, antinacionales. Las milicias suplantarán a este respecto a la inacción de los Po-



¡HA SALIDO «F. E.»!

Dibujo de C. Sáenz de Tejada.

Historia de la cruzada española -1940-

C. 4.947.633

EJERCICIO GENERAL 3.ª REGION

Valencia JUZGADO AÑO 1946

Sumarísimo N.º 3029-V-39

DELITO: Auxilio a la rebelión

CURRISO EL HECHO EL 13
TERMINARON PRINCIPIO LAS ACTUACIONES 2392 3290

ENCARTADOS

NOMBRES	SITUACION
Julian Lafont Rubio	
Antonio Gueso Godi	3020
Antonio Lorenzo	
Salvador Pichel Pena	
Emmanuel Sebastian Valero	
Joaquin Honorio Gonzalez	
Vicente Garcia Mota	

5578

TRIBUNAL JUDICIAL DE VALENCIA
 362
 4 ABR 1960

JUEZ INSTRUCTOR

SECRETARIO

Sumaríssim núm. 3029-V-39. Veïns de Burjassot



Afusellats pel franquisme. Cementeri de Paterna



Façana de l'església de Sant Antoni de Rafelbunyol



Cruzada del Rosario. Casa de l'Horta Nord

Claustro

PORTAVOZ UNIVERSITARIO FALANGISTA

«Esto es una
revolución: la al-
teración de las
bases políticas y
sociales de un
país.»

JOSE ANTONIO

JOSE ANTONIO



NUMERO 4

NOVIEMBRE 1950

VALENCIA

PRECIO: 1 PESETA

Claustro, Portada -1950-

1958/1/14/9

CLAUSTRO

REVISTA UNIVERSITARIA — 2.ª EPOCA — NUM. 4-5

Divagaciones en torno a la Juventud

Por JOSE M.ª ADAN.

Divagar sobre la Juventud es una empresa harto comprometida. Como alguien ha diagnosticado magistralmente desde estas páginas, la autoconciencia de la Juventud está en estos momentos sobre arenas movedizas. Y, por si esto fuera poco, uno sabe que por mucha capacidad de objetividad que tuviera, su criterio no deja de ser considerado como "cosas de jóvenes" ante esta sociedad inconsciente, que cree que así se libera de hacer caso a toda aspiración colectiva de los hombres de menos de 30 años.

¿Acaso la Juventud responde a una visión unitaria del contorno que le rodea? ¿Realmente su pensamiento se ha manifestado o es posible que lo haga libre y constructivamente en las actuales circunstancias? ¿Caso de que lo hiciera, sería comprendido y tenido eficazmente en cuenta por los órganos más adecuados para recogerla?

Hay que aclarar previamente muchas cosas antes de hablar de la Juventud... Podríamos empezar por plantearnos, no ya la proyección directa sobre la sociedad —esta debe ser consecuencia y no la causa de su propia existencia—, sino la entraña del campo casi desconocido de las vicinias de los actuales jóvenes españoles sobre los que muchas veces se ha especulado en uno u otro sentido.

Es necesario considerar sus modos y maneras de convivencia a que obedecen sus manifestaciones externas de relación individual y colectivamente; no con prejuicios, sino con la sola intención de comprenderlos, de darles cauce. Entonces nos encontramos con que la Juventud actual —como decía un número reciente de la revista "Armas"— no es ni mejor ni peor que la de hace equis años, sino simplemente distinta, frente a situaciones también nuevas.

Principios y pedagogía

Cuando juzgemos a la Juventud pensamos que en parte es producto de un método formativo que se ha aplicado sobre ella. No me refiero sólo a los planes de estudio, sino a lo que podríamos llamar cultura popular, información, espectáculos, formas sociales, rito y ceremonia religiosa o nacional, participación más o menos profunda en una forma de ser frente al mundo. Extremos estos sin los que toda pedagogía fracasa y en los que tanto cuidado hay que poner para crear un estilo de vida colectivo. ¿Qué forma de ser nacional se ha creado y qué participación se ha dado en ella al pueblo y a la Juventud? Contestemos sinceramente y tendremos un punto de partida para asombrarnos de los resultados seculares de la improvisación y de la falta de un sistema sincero y ambicioso.

Penetremos después en lo que se ha dado en llamar formación fundamental, para encontramos con una inversión total de valores que no puede traer consigo más que consecuencias absurdas. Social y oficialmente, lo más importante es la preparación profesional. Luego, subsidiariamente existen unas asignaturas que, mal enfocadas y peor entendidas, son llamadas, respectivamente, "las tres marías". Por último, está sin planear realmente la "formación humana", confundida cuando no desconocida en nuestros planes de estudio.

El profesionalismo, combinado con la actual dificultad de la vida, lleva a acentuar el individualismo egoísta, que ni siquiera es gallardo como nuestro antiguo personalismo. De prisa y corriendo se le quiere dar a ese profesional unas planteadas dogmáticas en lo religioso y en lo político, y aquí se queda todo. No se dan cuenta de que la dogmatización de las verdades que no vayan acompañadas de una vinculación de la vocación personal a la misión colectiva, es un error desintegrador de la sociedad que lo produce. Es preciso hacer descubrir a cada uno su propia vocación mediante una adecuada pedagogía, auxiliada por la psicología, que respete las modalidades individuales. Plantearse antes que nada la formación humana del individuo, que le convierta, antes que en profesional, en religioso o en político, en hombre. Que le lleve al pleno desarrollo de todas sus dimensiones humanas. Lo religioso, como lo político, como lo profesional, al fin y al cabo no son sino actitudes del hombre que no se pueden sobrepasar al mismo. Si lo hacen, se desvertebran, transformándose en realidades abstractas que pierden su sentido y producen entes inconscientes de su propia actividad. Ahí está la raíz de atouñas o de ausencias reactivas ante imposiciones morbosas o fanáticas. La solución no está en una declaración oficial de la obligatoriedad y trascendencia de estas asignaturas, sino en su contenido y forma de aplicación. No se puede hacer —en este campo menos que en ningún otro— una exposición parcial y monolítica, negando como "tabú" la existencia de otras realidades políticas o religiosas, con lo cual lo único que se consigue es avivar la curiosidad por lo prohibido, con un menoscabo previo hacia lo enseñado. Tampoco detenerse —en estas materias— en una mera información expositiva, sino en el hacer vivir funcionalmente los principios en que consisten. Ahí radica, a mi entender, la base de las actividades fundamentales de las organizaciones juveniles e incluso del ejército.

Acción y funcionalismo

Las instituciones encargadas de integrar a la Juventud no pueden ser moldes que se intenten imponer a ella, aunque lo hagan en nombre de principios de interés espiritual o nacional. Esto sería creer que sólo hay una manera de ser religioso o español. Sería falsar el planteamiento de la cuestión y juzgar a la realidad por la careta que le hemos querido poner. No hay que crear unas organizaciones religiosas o nacionales, sino una Juventud religiosa y nacional, la cual producirá de modo espontáneo lo religioso y lo nacional en cuantas entidades se integre. Término nacional que tampoco puede ser mezquino y exclusivista, ni siquiera en sus principios, sino traspasado de europeísmo y universalidad.

Las asociaciones juveniles han de partir de las formas vivas de la propia Juventud, que encuentra cauce único y vario en la vía orgánica que la sociedad les ofrece, para que lleven a cabo sus aspiraciones; dentro del respeto a los principios básicos de la convivencia general. De ahí surgen las varias actividades funcionales, asistenciales, formativas, culturales, etc.

Algunos pensarán que así se aleja a la Juventud de los problemas del mundo y del país en que viven. Esto no es cierto en absoluto. Si bien se elimina una atmósfera aparente de preocupación exclusiva, se crea una realidad de ocupación más o menos indirecta, pero vinculada, al fin y al cabo, con la totalidad de problemática nacional. Además, se llega a ésta por una adecuada formación que plantea naturalmente, sin soluciones acartonadas y sin fisuras, los problemas colectivos, logrando que en su planteamiento y búsqueda haya una verdadera participación. Se produce también, en torno a un que hacer político, una asociación espontánea cuyo funcionamiento habrá que cuidar y favorecer especialmente, en virtud de una continuidad histórica y de un relevo continuo de generaciones y que, naturalmente, ha de entrar en contacto más directo con las organizaciones del Movimiento.

Lo que hoy se llaman secciones de encuadramiento deberán acentuar su carácter asociativo y representativo, integrándose a su vez en una gran asociación nacional de juveniles. Esto sin perjuicio de combinar adecuadamente la línea representativa —actividades— con la línea de formación.

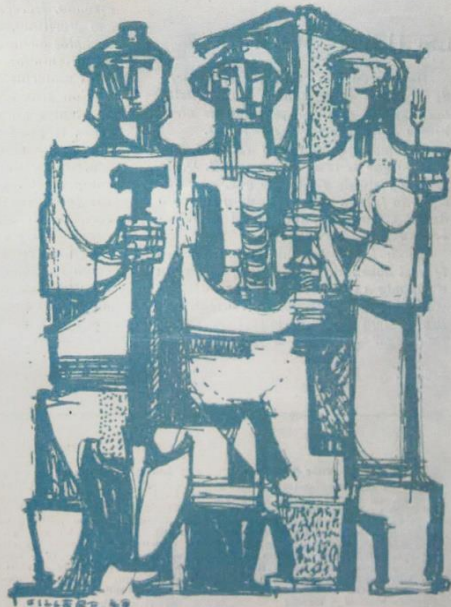
Para esto no me parece lo más conveniente constituir cuadros de mando profesionales y formas de encuadramiento a las que luego se han de adaptar las ju-

ventudes para realizar unos planes de actividades predeterminadas. Aunque, naturalmente, haya que organizar permanentemente los servicios técnicos, hacer planes de formación e incluso sugerir atractivamente determinadas formas de asociación en torno a una concreta actividad.

El encuadramiento debe ser un reconocimiento de las formas de convivencia existentes. Los cuadros juveniles han de responder, más acualmente, en los grados más próximos a los afiliados, al principio de autodirección, sin salirse de ella en ningún caso.

La Juventud tiene también sus problemas específicos, vinculados a su formación fundamental, a su preparación profesional, a su misma convivencia, a los medios para el conjunto de sus actividades, a su asistencia social, a su integración en la sociedad, a sus medios de expresión y de proyección de sus ideas sobre el resto de la sociedad. Incluso a su representación como estamento que forma parte de la colectividad, en el orden social en el que también tiene sus cosas que decir. Aspecto este último en el que, si excluimos la porción universitaria, el resto de la Juventud es una excepción en el sistema orgánico de representación que abarca a casi todas las clases españolas.

Pasa a la pág. 2.ª



VALENCIA * VERANO * 1958

Claustro, portada -1958-

ATENCIÓN A LOS INSTITUTOS LABORALES

Creemos que los planes generales de los estudios que en ellos se cursan no responden a la primitiva orientación que les dio vida.

Estimamos que debe acentuarse decididamente el carácter técnico y práctico de aquéllos, sirviendo efectivamente a la finalidad para que fueron creados, de manera que el Agro y la Industria españoles puedan contar en breve tiempo con el número de especialistas técnicos que precisan.

No creo que se pueda pasar por alto sin concedérsele el interés y la atención que merecen el número creciente de solicitudes de convalidación de estudios, de pases del bachillerato laboral al universitario, cosas que estimamos tuercen la meta prevista, convirtiéndose aquellas instituciones en vez de proveedores de obreros y técnicos especializados y competentes de que tan necesitada está la economía nacional, en otra fuente y río constante de nuevos estudiantes hacia las facultades y escuelas universitarias clásicas, aumentando con ello el número ya más que excesivo de alumnos, con la secuela inevitable de incrementar la indole y gravedad del problema de las salidas y colocación de los graduados en ellas.



ESCUELA SOCIAL

De año en año es mayor el número de alumnos matriculados en Escuelas Sociales que están en posesión de otros títulos universitarios o superiores.

Creemos que tampoco es para esto para lo que se crearon, ya por R. D. de 17 de agosto de 1925, sino que, en principio, lo fueron para difusión y fomento de la cultura popular sobre materias económicas y sociales.

Es cierto que la complejidad creciente y el constante desarrollo y extensión de cuanto a lo laboral se refiere, obligan a dar a aquellos cursos una orientación acorde con las necesidades presentes, de mayor extensión e intensidad, de



mayor altura, en suma. Según la O. de 29 de diciembre de 1941, al especificar las funciones de la Escuela Social, admite y prevé el hecho a que nos referíamos de estudiantes en ellas poseedores de títulos universitarios o de otro tipo, pero con dedicación o vocación hacia los temas sociales, pero ni el tono efectivo, el verdadero nivel de los cursos sirve la finalidad de capacitar, orientar o despertar vocaciones hacia lo social, ni el espíritu de la inmensa mayoría de los matriculados responde a otras motivaciones que la de obtener un título más, "por si acaso", en esta hora de lo laboral —claro exponente de las terribles dificultades con que tropiezan los graduados para conseguir emplearse y que les llevan en una desalentada carrera a acumular cuantos más títulos y diplomas puedan—, o, en muchas ocasiones, tener la posibilidad de ser admitidos a hacer los cursos de oficial de complemento ingresando en la Milicia Universitaria.

Creemos que, mejor que la creación de una Escuela Social en el sentido y con la orientación que hoy tiene, deberían crearse cursos de extensión o capacitación social o laboral, exclusivamente para licenciados en Derecho, al modo como existen las especialidades en la carrera de Medicina (del mismo modo deberían existir, establecidas oficialmente, especialidades en Criminología, Derecho Privado, Derecho Administrativo, Derecho Marítimo, etc.), manteniendo a las Escuelas Sociales con su primitivo sentido orientador de cultura popular en estas materias.

Con ello, amén de no aumentar los problemas ya abrumadores, que pesan sobre el graduado en Derecho, enfrentándole en el campo de lo laboral con centenares de graduados sociales en competencia, se lograría mantener en sus justos límites a todos y dotar a la sociedad de especialistas, efectivamente preparados y suficientemente competentes en materias de tan gran importancia como son todas las referentes al ámbito laboral, cada día creciente y comprensivo de más amplio círculo y merecedoras, día a día, de mayor atención por parte del Estado.

Viene de la pág. 1.ª

Este conjunto de aspectos que hemos esbozado, sin salirnos de los problemas específicos de la Juventud, y que es preciso para que sobre la base de ellos pueda manifestar su punto de vista sobre el contorno nacional, no encuentra su marco más apropiado ni más completo en una reconocida página de CLAUSTRO, que sólo intenta alzar la voz y con ella la iniciativa de que todos estos problemas se deben plantear y resolver.

La solución auténtica sería la planificación orgánica de un gran Congreso Nacional de Juventudes, que empezara por ponencias provinciales de cada sec-

ción homogénea y con problemas específicos y que culminara en una Asamblea Nacional de todos ellos.

El problema de la Juventud, su formación, sus actividades, etc., no debe ser resuelto exclusivamente por ella, haciendo caso omiso de la experiencia; pero tampoco totalmente al margen de la misma, que quizás tenga elementos de juicio insustituibles.

La Delegación de Juventudes y el Sindicato Español Universitario han demostrado que pueden ser cauce de la Juventud; a ellos corresponde el estudiar esta iniciativa y hacerla viable.



claustro

N.º 4-5 - EPOCA 2.ª - VERANO 1958

DIRECTOR:

José M.ª Adán García

SUB-DIRECTOR:

Carlos de Valcárcel Boned

CONSEJO DE REDACCION:

Santiago Roig
Francisco Torrella
Rafael Vidal

SECRETARIO:

Antonio Javaloyes Berenguer

ESCRIBEN:

Vicente Andrés Estellés
J. Iborra
Joan Fuster
Jaime Vidal Alcover
Juan Gil-Albert
Emilio Adán
Vicente-Luis Simó Santonja
José Luis Lorenz Gil
Diego Sevilla
José Antonio García-Blanco
Eduardo Navarro Álvarez
Antonio Sánchez-Gijón
José R. Durán Porto
Vicente Puchol
Fernando Domingo Simó
José M.ª Morera Buelit
Melpómene
Joaquín Morales
José M.ª Adán
José Miguel Ortí Bordás
Carlos de Valcárcel

DIBUJAN:

Nassio
Andrés Cillero
Ignacio Lorente Tallada
Custodio Marco
A. Pastor Piá
José Luiz Macías
J. Michavía
José Antonio Alonso

EDITA:

DEPARTAMENTO DE INFORMACIÓN
DEL S. E. U. DE VALENCIA.

IMPRIIME: JOSÉ NACHER. MLAGRO, 7
TELÉF. 21 58 43 — VALENCIA

PRECIO: CINCO PESETAS.

LA GRA

Cuanto más próxima está a nosotros una determinada fecha histórica, mayor diversidad existe en el motivo que la hace estar presente en cada uno. Si el acontecimiento que se celebra es tan reciente que la mayoría de la gente lo ha vivido, incluso ha participado en él, la variedad de interpretaciones es extraordinaria, cada uno tendrá su particular entendimiento, aunque solo sea porque no todos participaron de igual manera en el suceso que se conmemora y natural es que cada uno lo interprete con arreglo a lo que vio e incluso a lo que él mismo realizó.

Pregúntese a chicos de una escuela primaria, con unos pocos conocimientos de la Historia de España qué significan el «Dos de Mayo» o el «Doce de Octubre» y las respuestas serán, poco más o menos, las mismas: La sublevación contra los franceses que manifestó el espíritu de independencia de los españoles y el descubrimiento de un Nuevo Mundo, con el comienzo de la colonización española en América. Pero, ¿podrían coincidir, en el fondo, las contestaciones que recibiríamos de los defensores del Parque de Montelión o las que nos dieran los tripulantes de la «Santa Marías»? Es más, aun si coincidieran, ¿acertarían en dar la respuesta exacta del alcance y significado de su lucha contra el ejército invasor o de su llegada a una tierra desconocida? En estos dos ejemplos, como en

EL 18 DE JULIO COMO UTOPIA

"Yo no creo que España esté condenada a la acción de dos solas fuerzas que luchen entre sí, destruyendo la Patria: la fuerza radical, que llama a la revolución, y la fuerza reaccionaria que llama a la guerra civil" (Canalejas).

No pienso en utopía como ideal o fantasía imposible de materializar, sino según el propósito de Quevedo, juzgando a Moro. El "que dice lo que se ha de hacer lo que nadie hace, a todos sorprende". O el otro juicio de un anónimo de 1790, "Fundó (Moro) la felicidad de un Estado perfectamente dichoso estableciendo la virtud y destruyendo el vicio". Naturalmente el pensamiento lo atribuyo a todos los que vivimos aquellas jornadas guiados por el buen deseo.

Piensen hoy algunos que se hizo la guerra en sustitución de una corrida de escalas, cuyo baremo serían los méritos castrenses, entendidos "lata senso". Yo he oído contestar a tal despropósito que salieron a la calle el 18 de julio para salvar a España y no mejorar su estado personal.

Otros, y son los más, aunque parezca paradoja, se alegran de que haya resbalado sobre ellos la magna ocasión. Dicen no conservar odios, aunque lo cierto es que desprecian algunas personas y transigen con las ideas, cuando lo cristiano es amar a los hombres y perseguir las doctrinas que lo merecen. Son los que juegan con las palabras vencer y convencer —como si fuese posible convencer a quien no lo pretende— y con gesto mohino sirven servilmente, con el cuerpo nada más, la función que alcanzaron tras desdormarse el espino frente a la columna vertebral de un mandamás. Se justifican con argumentos parecidos a los de aquellas mujeres que definen su profesión horizontalmente, según la frase de Heine.

La guerra se hizo para todos, porque no se hizo para nadie. Hay mucho de verdad en su apelativo de Cruzada, siempre que se entienda como sacrificio en holocausto de los buenos y los malos, de los azules y los rojos, por emplear el léxico de entonces, suficiente expresivo. Han muerto físicamente mu-

chos, y millones son mutilados del alma, porque pensar era posible torcer el curso de la historia española, que parecía teléricamente incommovible. Esta es la verdad y no otra.

Por ello se han abierto las puertas a todos, entre las protestas de algunos sacrificados y la alivie de los perdonados, que estiman se beneficiaría el Régimen con su presencia, cuando algunos en libre competencia, apenas serían conocidos por el censo electoral. Yo he visto en centros de Enseñanza Superior examinando procedentes de una cárcel, donde purgan sus delitos. Allí se les capacita para volver a la sociedad en mejor estado que la abandonaron.

Pero seríamos ciegos pensando que esta justicia con dos brazos, que esta ordenación tan distinta a la tuerca del 14 de abril, basta y sobra para que acepten la verdad y se convengan del beneficio.

No me refiero exclusivamente a los adversarios que lo eran el 18 de julio abiertamente, sino a los que se embarcaron en la aventura porque no tenían otra solución. Llegaron a la zona nacional —después de la toma de Málaga— con los ojos desorbitados, por haber firmado los cheques en blanco, abandonado las tierras u ofendidos porque "ellos" no respetaron su patrimonio. Sólo pedían un pedazo de pan (y los buenos un fusil, y a ellos no me refiero). A la vuelta de unos años clamaron contra los impuestos, aprovechando cualquier coyuntura para jurar a la baja en la Bolsa, seguros de que su capital se beneficiaría con la operación, sin pensar que España se perjudicaba y los modestos accionistas sufrían. Piden la Guardia Civil para que mantengan "su" orden público, mientras practican el lock-out solapado e irritante contra la Economía española. Ni son conversos, ni adversarios. Aparecieron el año 9, el 12, el 29, el 31, el 33, el 36, el 5 de mayo o el 18 de junio, viendo, si era posible que su barca, con el timonel que fuese, navegaba en el proceloso mar, a cambio de ofrecimientos en coincidencias fundamentales, que unas veces se llaman democracia, y otras autoritarismo. Están aquí, y con ellos hay que contar. La política se nutre de realida-

des, y tan estúpido es suponer a todos los hombres buenos, como a todo nacido malo.

Por eso el 18 de julio no es una utopía. Es algo difícilmente realizable, que sólo puede conseguirse con mucho esfuerzo y paciencia. (Nuestra Historia adictina que cualquier varón con conciencia unitaria, termina en el ostracismo, si no le llega la muerte en medio de la calle. Así ocurrió con Prim y Canalejas, con Maura y el Marqués de Estella). Por ello se critica a José Antonio teórico del antipartidismo. A veces la condena salió de las alturas, otras bastó la falsa opinión creada por sabiondas de opereta, prestigios en otras ciencias que no en la Política, y periódicos al servicio de este o el otro. No faltan las alianzas del conservadurismo y la anarquía, del burgués y del pistolero, porque el oro nivela las diferencias. No cayeron en que los pactos contra natura, favorecen al más audaz, y un buen día se encontraron desplazados por sus compinches de conspiración.

Ha sido así, hasta ahora. Aún brotan surampones del mismo género, pero para eso estamos nosotros. Cuando llega el diluvio, a quienes pronosticaron la más brillante aurora, les queda el recurso de decir que no era eso lo que ellos buscaban. Y toca a otros, sabedores que el diluvio siempre es diluvio, hacer que vuelva a lucir el sol, mientras algunos respingones, que buscan defectos minúsculos en nosotros, predicán caridades para los errores ajenos. Nosotros sabemos que la paz se reconquista cada mañana, porque la noche es el ambiente de los murciélagos, como la oscuridad el de los topos.

Impórtenos poco, la presencia de estos hombres de vocación revolucionaria con buena nómina y coche utilitario. Igual que la de aquellos que noblemente se llaman adversarios irreconciliables. Démose a todos la justicia, y cuando nos hablen de su falta de fe, convidaría a invitarlos a dejar los cómodos lugares que les ha deparado su arteria, para que luchen como quieran. Austeridad y ética exige cualquier tra rea noble. Procurémosla nosotros para nosotros, en marcha hacia la supuesta utopía del 18 de julio, de la que cada día estamos más próximos.

D. SEVILLA ANDRÉS



CIA DE UNA FECHA HISTORICA

tantos otros, sabemos que no. El pueblo de España se subleva en 1808 contra los franceses para defender su propia independencia y termina influido por las mismas ideas de su enemigo. El propósito de buscar una nueva ruta marítima sirvió para descubrir un Nuevo Continente.

Es el tiempo quien consigue determinar el valor histórico de las conmemoraciones. Su solo pasar hace olvidar lo anecdótico, lo que sólo fue experiencia de unos cuantos y, todo lo más, se quedó en biografía de algunos sin llegar a ser historia de un pueblo. Cuando los acontecimientos se recuerdan y, después del tiempo, los hechos se hacen historia es posible la indagación, con cierta exactitud, del significado de la efemérides. De otra suerte, fácilmente caemos en el error de juzgarlas según nuestros deseos, aunque después, al descubrirse los recuerdos sentimentales se descubran como totalmente distintas.

El ejemplo de José Antonio Primo de Rivera nos vale. Así vemos junto a un José Antonio entusiasmado, dando las gracias al gobierno Lerroux por el servicio prestado a la unidad de España, en la manifestación del 7 de octubre de 1934, a otro José Antonio distinto, a los pocos días, desilusionado por la pérdida de la «magnífica ocasión histórica» que el mismo gobierno dejaba escapar. Otras desilusiones le harán lamentarse de las ocasiones perdidas por Azafia o de la indecisión

de Gil Robles y su ingenuidad defraudada se purgará en las sucesivas escaramuzas de la política hasta llegar a tener, en su testamento, por el torcido aprovechamiento de la ingenuidad de sus camaradas. Pero su fe se apoyaba en algo más firme, es lo de: «La eterna, la incommovible metafísica de España», «Miles y miles de primaveras se han marchitado y aún dos y dos siguen sumando cuatro», «ámbito eterno donde cantan los números su canción exacta», etcétera. Ante el panorama español, José Antonio fundamentó su política sobre bases rigurosamente intelectuales y superadoras de la triste realidad nacional.

Tarea política y no otra cosa es mantener la gracia de las fechas históricas, el conseguir que se mantengan en contra del tiempo y de interpretaciones supuestas, con la frescura y vitalidad del suceso cercano que estimula el alma. Y esto siempre a costa de quienes se empeñan en convertirlas en puro recuerdo. Es en el terreno de la lucha política donde se plantea la interpretación de las conmemoraciones. Cada grupo o sector interesado procurará darles las más convenientes a sus propósitos y el resultado de esta lucha vendrá dado, como siempre ocurre en política, por el grado de eficacia que muestren los contendientes, sin que la posesión de la verdadera razón de victoria, por ser estas cuestiones meramente opinables. El exacto significado de las fechas históricas lo tendrá quien con-

signa imponérselo a los demás por unos medios o por otros.

Entre dos límites se desenvuelve una fecha histórica, uno que la condiciona en su gestación y la supedita en su desarrollo, y al que podemos darle el valor de la víspera, el valor de las circunstancias y preparativos necesarios para que el acontecimiento llegue a producirse; otro que representa el papel de la octava, es decir, del recuerdo más inmediato en que aún perdura cierto ambiente de fiesta. Sin sacarla de este doble marco hay que contemplar a cualquier conmemoración, no sea que por olvidar el primero, al impulso de origen, le demos mayor alcance del que en realidad tenía desde un principio o que por haber consentido octavas que no correspondían a la fiesta apetecida perduren recuerdos que no se quisieran.

Políticamente, más importante es la octava que la propia fiesta; más su eco que su auténtico ruido. La tarea política se presenta a la hora de sacar consecuencias, sin que nos extrañe las no previstas en el momento de realizarse los hechos con categoría histórica. En esto consiste la gracia política de las fechas conmemorativas, en saberlas otorgar cuando cada año las recordamos, las facultades necesarias para dedicarlas al servicio del ideal forjado.

JOSÉ LUIS LORENZ.

Claustro, els valors del 18 de juliol - 1958-

Señores catedráticos

Junta de Facultad de 22 de Junio de 1957.

(extraordinaria)

- Decaño
- Vicedecaño
- Vices
- Quijaca
- Fairas
- Gitranua
- Onuxillo
- García González
- Adjuntos
- Vices
- Enilla
- Pedro
- Sebastian
- Cardona
- Jordan
- Escudell
- Especiales
- argaza
- Secretario

Bajo la presidencia del Sr. Decaño Dr. D. José Santa Cruz Bejiero y con asistencia de los Señores catedráticos y profesores que se expresan al margen, queda reunida la Junta de Facultad, en sesión extraordinaria, para tratar de los asuntos señalados en el orden del día, a las veinte horas.

El Sr. Decaño expone a la Junta el primer asunto que motiva esta reunión, y que se refiere a cierto artículo del catedrático de Derecho y actual Gobernador Civil de Segovia, D. Pascual María Pérez, publicado bajo el título: "La juventud, el magisterio y el futuro", en el número cuarenta y dos de la Revista Nacional "La hora", que se edita en Madrid, correspondiente al día tres del mes actual, del que merece ser destacado el siguiente párrafo, que leído en alta voz por el Secretario que suscribe, dice así: "Mas recientemente he conocido el informe de una Facultad, emitido para celebrar por concurso una de sus cátedras, que no tiene inconveniente alguno en proclamar como domicilio de uno de sus concursantes la colaboración con el Régimen, y con el Caudillo desde un puesto político de una pequeña responsabilidad que no solicita y que para aceptarlo fue preciso que se le invocase los principios de disciplina a que estaba sometido por su condición de militante del movimiento, bajo el pretexto de que no expresa su cátedra porque su puesto de mando no se lo permite, a pesar de que sigue publicando libros y artículos de su especialidad (otra de las faetas inexorables del catedrático,) la mayoría de ellos en ediciones privadas, que son las más llamadas a dar la pauta de si un investigador valeroso o no, puesto que en nuestro país está en íntima relación con ello, extraneo que contrasta con el del concursante propuesto, inédito durante la

Afer Pascual Marín, revista La hora, Junta de 22 de juny de 1957



Universidad de Valencia
Facultad de Derecho

Ilmo. Sr.

Manuel Cobo del Rosal, Catedrático de Derecho Penal de la Universidad de Valencia, ante V.I. comparece y DICE:

Que en el día de la fecha, 3 de Marzo del presente -- año, y en su mañana, según he tenido noticias, se han producido una serie de hechos, que aún absteniéndome de calificarlos en el presente momento, no pueden ser silenciados ni pasar inadvertidos por una serie de razones que son obvias por demás. Concretamente, es conocido por todos, que diferentes Profesores cuando iniciaban sus explicaciones, cumplimentando la obligación jurídica que gravita sobre ellos, y desde luego, sin haber violentado en absoluto la voluntad de los alumnos asistentes, se han visto interrumpidos, hasta el punto de tener que suspender la lección y, con posterioridad, ruidosamente abucheados a la salida de las aulas. Alguno de ellos, en razón a su edad, está desempeñando las funciones docentes en una línea de la más pura vocación académica, por lo que hace que, al margen de que cualquier profesor no merezca, ni deba consentirse, el citado tratamiento, se agudice en este caso de forma muy significativa.

Por todo ello, solicito de V.I., apelando si fuese menester a su sensibilidad universitaria, que incluya un epígrafe en el Orden del Día de la próxima Junta de Facultad, en el que se debata y se proceda a los acuerdos a que hubiese lugar.

En su virtud,
SOLICITO DE V.I. incluya el oportuno epígrafe en el Orden del Día con vistas a la próxima Junta en la manera referida.

Dios guarde a V.I. muchos años.

Valencia, 3 Marzo 1.976.

ILMO. Sr. DECANO DE ESTA FACULTAD DE DERECHO.-

Escrit de M. Cobo del Rosal defensat el professorat, març de 1976

del Acta de la sesión anterior.

El Secretario somete a la aprobación de la Junta el Acta de la sesión del día veintiocho de abril de mil novecientos setenta y ocho de la que puede procederse, si se estima necesario, a su lectura.

La Junta acuerda que puede darse por aprobada prescindiendo de dicha lectura y así se hace constar.

2º) Propuesta de la Junta sobre la posible composición del Claustro para la elección de Rector.

El Sr. Decano invita a la Junta para que se pronuncie sobre cualquiera de las propuestas enviadas por el Rectorado que constan en escritos cuyas fotocopias fueron remitidas previamente a los miembros de la misma, o hacer en su caso, nuevas propuestas y a someter todo ello a discusión.

Se expusieron diversas opiniones por distintos miembros de la Junta formulando sus propuestas los profesores Boquera, Montero y el alumno Ruiz de Cenzano.

Se somete en primer lugar, a votación la propuesta del Profesor Boquera, por tener carácter previo, aprobándose por 12 votos a favor, 9 en contra y 2 abstenciones, el siguiente acuerdo: aplazar la reforma de los Estatutos de la Universidad de Valencia hasta que entre en vigor la mencionada ley de Universidades. En el supuesto de que las autoridades competentes estimaran oportuno elegir Rector antes de la publicación de dicha Ley, que se haga de conformidad con los Estatutos vigentes o bien después de su reforma.

Votan a favor de la anterior propuesta los Profesores Puente Muñoz, Peidro Pastor, Ferrer Sanchis, Ballesteros LLompart, Sevilla Andrés, Boquera Oliver, Miaja de la Muela, García Gonzalez, Cano Tello, Mostaza Rodriguez, quien vota por si y por los profesores Valiño del Río y Tomás Villarroya quien delegaron en él su voto. Votan en contra los alumnos Marcos Marco, Talavera Fernández y Ruiz de Cenzano y los Profesores Agulló Agüero, Soria Ferrando, García Ninet, Martínez Sospedra, Cervera Torrejón y Sala Franco. Se abstienen los Profesores Molina Meliá y Montero Aroca.

SR Cenzano

ACTA DE LA JUNTA DE FACULTAD EN SU SESION ORDINARIA DEL DIA
DIEZ DE MAYO DEL MIL NOVECIENTOS SETENTA Y OCHO. -----

ASISTENTES:

DECANO:

- Dr. Mostaza Rodriguez
- Dr. Miaja de la Muela
- Dr. Garcia Gonzalez
- Dr. Sevilla Andrés
- Dr. Valiño del Río
- Dr. Montero Aroca
- Dr. Boquera Oliver

- Dr. Roiloba Santana
- Dr. Sala Franco
- Dr. Cervera Torrejón

- Dra. Puente Muñoz
- Dr. Peidro Pastor
- Dr. Molina Meliá
- Dr. Amat Escandell
- Dr. Martinez Morales
- Dr. Ballesteros Llompart
- Dr. Martinez Sospedra
- Dr. García Ninet
- Dr. Ferrer Sanchis

- Dra. Alborch Bataller
- Dra' Moliner Navarro

Dra. Domenech Salvador

- Prof. Soria Ferrando
- Prfa. Agullo Agüero
- Dr. Gomez Lopez

alumnos

- D. Marcos Marco Abato
- D. Pedro Talavera F.
- D. Gustavo Ruiz de Cen-
zano.

Dr. Cano Tello
(Secretario)

CS Canuto

En la ciudad de Valencia y en la Sala de Juntas de la Facultad de Derecho se constituyó la Junta de Facultad en sesión ordinaria, previa convocatoria legalmente cursada, bajo la presidencia del Ilmo. Sr. Decano de la misma Dr. D. ANTONIO MOSTAZA RODRIGUEZ, siendo las dieciocho horas y con los asistentes que al margen se expresan, actuando como Secretario el de la Facultad Dr. D. CELESTINO A. CANO TELLO, para tratar el siguiente ORDEN DEL DIA:

- 1º) Aprobación, en su caso, del Acta de la sesión anterior.
- 2º) Propuesta de la Junta sobre la posible composición del Claustro para la elección de Rector.
- 3º) Ruegos y Preguntas.

El Sr. Decano inicia la sesión con las palabras de felicitación a D. JOSE LUIS IGLESIAS, alumnos que fue y después Profesor de esta Facultad por su reciente éxito en las oposiciones a Profesor Agregado de Derecho Internacional, acordándose transmitirle la felicitación de la Junta.

Manifiesta a continuación su condolencia por el fallecimiento en trágicas circunstancias del alumno de Primer curso D. HECTOR BELTRAN RENAU, acordándose transmitir a la familia el pésame de la Junta.

También lamenta el Sr. Decano la enfermedad que aqueja al Profesor de la 1ª Cátedra de Derecho Civil D. Juan Angel Sustaeta Elustiza, haciendo votos por su rápido restablecimiento.

ASISTENTES

D. José Ma. Boquera Oliver
(Decano)

D. Juan García Gonzalez
D. Antonio Mostaza Rodriguez
D. Diego Sevilla Andrés
D. Enrique Pecourt García
D. Enrique Lalaguna Dominguez
D. Emilio Valiño del Río
D. José J. Ferreiro Lapatza
D. José R. Casabó Ruiz
D. Juan Montero Aroca
D. José M. Rodriguez Paniagua

D. José Santa Cruz Teijeiro
D. Juan Galvañ Escutia

D. Joaquín Tomás Villarroya
D. Eloy Ruiloba Santana
D. Tomás Sala Franco
D. Fernando Cervera Torrejón
D. José Casas Pardo
D. Manuel Fernandez Escalante
D. Tomás S. Vives Antón

D. Juan J. Bayona de Perogordo
D. Carmen Alborch Bataller
D. José A. Piñón Pallarés
D. Ismael Peydro Pastor
D. Francisco J. Boix Reig
D. Enrique Orts Berenguer
D. Manuel Martinez Sospedra
D. José M. Espinosa Isach
D. José I. García Ninet
D. Ignacio Albiol Montesinos
D. Luis Aguiló Lucia
D. Fco. Javier Muñoz Pellín
D. Vicente Baeza Avallone

D. Juan Calabuig Rull
D. Nicolás Sanchez García
Da. Dolores Roca Castelló

D. Celestino A. Cano Tello
(Secretario)

ACTA DE LA JUNTA DE LA FACULTAD DE DERECHO EN SU SESION ORDINARIA CELEBRADA EL DIA TRECE DE MARZO DE MIL NOVECIENTOS SETENTA Y NUEVE.

En la ciudad de Valencia y en la Sala de Juntas de la Facultad de Derecho, se constituyó la Junta de Facultad en sesión ordinaria, previa convocatoria legalmente cursada al efecto, bajo la presidencia del Ilmo. Sr. Decano de la misma Dr. D. JOSE MARIA BOQUERA OLIVER, siendo las dieciocho horas y con los asistentes que al margen se reseñan, actuando como Secretario el de la Facultad Dr. D. CELESTINO A. CANO TELLO para tratar el siguiente Orden del Día:

- 1º.- Lectura y, en su caso, aprobación del Acta de la sesión anterior.
- 2º.- Lectura de los componentes de la Junta de Facultad, con expresión de la condición en que cada uno participa en ella.
- 3º.- Elaboración de la propuesta de nombramiento de Sres. - Vicedecanos.
- 4º.- Constitución de las Comisiones Académica y Económica.
- 5º.- Contestación del Sr. Decano al escrito presentado por los Señores representantes de los alumnos a la Junta - Especial de Facultad.
- 6º.- Normas sobre voto de confianza y moción de censura al Sr. Decano.
- 7º.- Cambio de denominación de la Adjuntía de "Derecho Fiscal" por la de "Derecho Financiero y Tributario".
- 8º.- Composición del Tribunal que deberá juzgar las pruebas de acceso a la Facultad convocadas para mayores de 25 años.

Junta de Facultat de 13 de març de 1979

ASISTENTES:

José Ma Boquera Oliver
(Decano).
Diego Sevilla Andrés.
Juan Montero Aroca.
Antonio Mostaza Rodríguez.
Enrique Pecourt García.
Juan García Gonzalez.
Angel Sánchez de la Torre.
Pereza Puente Muñoz.
José Casas Pardo.
Fernando Cervera Torrejón.
Eloy Ruiloba Santana.
Alfonso Pérez Gordo.
Joaquín Tomás Villarroya.
Manuel Fernández-Escalante Moreno.
Ismael Peidro Pastor.
Antonio Molina Meliá.
Jesús Alborch Bataller.
Pedro A. Ferrer Sanchis.
Mariano Peset Reig.
Silvia Romeu Alfaro.
Manuel Martínez Sospedra.
Luis Aguiló Lucia.
Antonio Gómez López.
Javier de Lucas Martí.
Elsa Moliner Navarro.
Marta Domenech Salvador.
Elsa Ripolles.
Empero Domenech Picó
(Alumna)
Miguel Roca Castelló
(Alumna)
Ernesto Jaime Vidal Gil
(Secretario).

ACTA DE LA JUNTA DE LA FACULTAD DE DERECHO EN SU SESION
ORDINARIA CELEBRADA EL DIA VEINTICUATRO DE ENERO DE MIL
NOVECIENTOS OCHENTA. _____

En la ciudad de Valencia y en la Sala de Junta de la Facultad de Derecho, se constituyó la Junta de Facultad en sesión ordinaria, previa convocatoria legalmente cursada al efecto, bajo la presidencia del Ilmo. Sr. Decano de la misma Dr. D. JOSE MARIA BOQUERA OLIVER, siendo las dieciocho horas y cinco minutos y con los asistentes que al margen se reseñan, actuando como Secretario el de la Facultad D. ERNESTO JAIME VIDAL GIL para tratar del siguiente Orden del Día:

- 1º) Aprobación, en su caso, del Acta de la sesión anterior.
- 2º) Liquidación definitiva del Presupuesto de Gastos del Ejercicio Económico de 1979.
- 3º) Proyecto de Presupuesto de Gastos de la Facultad para el Ejercicio Económico de 1980.
- 4º) Plan de Inversiones en la Facultad a medio y largo plazo.
- 5º) Elección de los miembros de esta Facultad que formarán parte de las Comisiones de Universidad.
- 6º) Posibilidad de asignar las plazas de P.N.Ns. eventualmente vacantes a los Departamentos que justifiquen mayor necesidad.
- 7º) Asistencia sanitaria en la Facultad.
- 8º) Informe del Ilmo. Sr. Decano.
- 9º) Informe sobre el horario unificado y calendario laboral para el Personal No Docente.
- 10º) Asuntos de Comisión Permanente y de trámite.
- 11º) Ruegos y preguntas.

Ernesto Jaime Vidal Gil

ASISTENTES:

Diego Sevilla Andrés
(Decano).
José Santa Cruz.
Emilio Valiño del Río.
Joaquín Tomás Villarroya.
Fernando Cervera Torrejón.
Tomás Sala Franco.
José Ramón Casabó Ruiz.
Juan Montero Aroca.
Juan García González.
Enrique Pecourt García.
Vicente Montes Penades.
Enrique Lalaguna Domínguez.
Vicente Cuiat Edo.
José María Boquera Oliver.
Ángel Sánchez de la Torre.
Josefina Alventosa del Río.
Vicenta Bosch.
Ernesto Jaime Vidal Gil
(Secretario).

ACTA DE LA JUNTA ESPECIAL CELEBRADA EL DÍA SIETE DE ABRIL
DE MIL NOVECIENTOS OCHETA Y UNO.

En la ciudad de Valencia, y en la Sala de Juntas de la Facultad de Derecho, siendo las diecisiete treinta horas del día ~~veintetres~~ de abril de mil novecientos ochenta y uno, se reúne la Junta de Facultad, previa convocatoria legalmente cursada al efecto conforme a lo previsto en el artº 30 párrafo 1º de los Estatutos Provisionales de la Universidad de Valencia de 6 de mayo de 1971 y con los asistentes que se reseñan al margen, Ostenta la presidencia el Ilmo. Sr. D. DIEGO SEVILLA ANDRES, Decano en funciones de la Facultad de Derecho, actuando como Secretario el de la misma D. ERNESTO JAIME VIDAL GIL, y según el siguiente Orden del Día:

Asunto Unico

Votación de la terna para la propuesta de nombramiento de Ilmo. Sr. Decano de la Facultad de Derecho (art. 30 Estatutos Provisionales de la Universidad de Valencia, aprobados por Decreto 1190/71, de 6 de Mayo).

Se abre la sesión y toma la palabra el Ilmo. Sr. Decano para disculpar la asistencia de los Profs. Vives, Boix, Miaja de la Muela y Casas Pardo.

A continuación el Sr. Decano abre un pequeño turno de intervenciones para manifestar la transcendencia que para la Universidad y por consiguiente para la Facultad, tiene este acto. Y dicho esto, concede la palabra a los representantes de los Profesores Ayudantes de Clases Practicas que en un escrito que presentan y que se une al Acta manifiestan su desacuerdo por el procedimiento seguido para la elección de Decano y ratifican a los solos efectos de asistencia a los re-

Diego Sevilla, degà en funcions, Junta de 7 d'abril de 1981

del Acta de la sesión anterior.

El Secretario somete a la aprobación de la Junta el Acta de la sesión del día veintiocho de abril de mil novecientos setenta y ocho de la que puede procederse, si se estima necesario, a su lectura.

La Junta acuerda que puede darse por aprobada prescindiendo de dicha lectura y así se hace constar.

2º) Propuesta de la Junta sobre la posible composición del Claustro para la elección de Rector.

El Sr. Decano invita a la Junta para que se pronuncie sobre cualquiera de las propuestas enviadas por el Rectorado que constan en escritos cuyas fotocopias fueron remitidas previamente a los miembros de la misma, o hacer en su caso, nuevas propuestas y a someter todo ello a discusión.

Se expusieron diversas opiniones por distintos miembros de la Junta formulando sus propuestas los profesores Boquera, Montero y el alumno Ruiz de Cenzano.

Se somete en primer lugar, a votación la propuesta del Profesor Boquera, por tener carácter previo, aprobándose por 12 votos a favor, 9 en contra y 2 abstenciones, el siguiente acuerdo: aplazar la reforma de los Estatutos de la Universidad de Valencia hasta que entre en vigor la mencionada ley de Universidades. En el supuesto de que las autoridades competentes estimaran oportuno elegir Rector antes de la publicación de dicha Ley, que se haga de conformidad con los Estatutos vigentes o bien después de su reforma.

Votan a favor de la anterior propuesta los Profesores Puente Muñoz, Peidro Pastor, Ferrer Sanchis, Ballesteros LLompart, Sevilla Andrés, Boquera Oliver, Miaja de la Muela, García Gonzalez, Cano Tello, Mostaza Rodriguez, quien vota por si y por los profesores Valiño del Río y Tomás Villarroya quien delegaron en él su voto. Votan en contra los alumnos Marcos Marco, Talavera Fernández y Ruiz de Cenzano y los Profesores Agulló Agüero, Soria Ferrando, García Ninet, Martínez Sospedra, Cervera Torrejón y Sala Franco. Se abstienen los Profesores Molina Meliá y Montero Aroca.

SR Cenzano

ASISTENTES:

Diego Sevilla Andrés
(Decano).
José Santa Cruz.
Emilio Valiño del Río.
Joaquín Tomás Villarroya.
Fernando Cervera Torrejón.
Tomás Sala Franco.
José Ramón Casabó Ruiz.
Juan Montero Aroca.
Juan García González.
Enrique Pecourt García.
Vicente Montes Penades.
Enrique Lalaguna Domínguez.
Vicente Cuiñat Edo.
José María Boquera Oliver.
Ángel Sánchez de la Torre.
Josefina Alventosa del Río.
Vicenta Bosch.
Ernesto Jaime Vidal Gil
(Secretario).

ACTA DE LA JUNTA ESPECIAL CELEBRADA EL DÍA SIETE DE ABRIL
DE MIL NOVECIENTOS OCHENTA Y UNO.

En la ciudad de Valencia, y en la Sala de Juntas de la Facultad de Derecho, siendo las diecisiete treinta horas del día ~~veintinueve~~ siete de abril de mil novecientos ochenta y uno, se reúne la Junta de Facultad, previa convocatoria legalmente cursada al efecto conforme a lo previsto en el artº 30 párrafo 1º de los Estatutos Provisionales de la Universidad de Valencia de 6 de mayo de 1971 y con los asistentes que se reseñan al margen, Ostenta la presidencia el Ilmo. Sr. D. DIEGO SEVILLA ANDRES, Decano en funciones de la Facultad de Derecho, actuando como Secretario el de la misma D. ERNESTO JAIME VIDAL GIL, y según el siguiente Orden del Día:

Asunto Unico

Votación de la terna para la propuesta de nombramiento de Ilmo. Sr. Decano de la Facultad de Derecho (art. 30 Estatutos Provisionales de la Universidad de Valencia, aprobados por Decreto 1190/71, de 6 de Mayo).

Se abre la sesión y toma la palabra el Ilmo. Sr. Decano para disculpar la asistencia de los Profs. Vives, Boix, Miaja de la Muela y Casas Pardo.

A continuación el Sr. Decano abre un pequeño turno de intervenciones para manifestar la transcendencia que para la Universidad y por consiguiente para la Facultad, tiene este acto. Y dicho esto, concede la palabra a los representantes de los Profesores Ayudantes de Clases Practicas que en un escrito que presentan y que se une al Acta manifiestan su desacuerdo por el procedimiento seguido para la elección de Decano y ratifican a los solos efectos de asistencia a los re-

Diego Sevilla, degà en funcions, Junta de 7 d'abril de 1981

ENRIQUE TAULET
ABOGADO Y NOTARIO
PLAZA DEL CAUDILLO, 29
TEL. 21 62 04
VALENCIA

20 de Septiembre de 1.961

Sr. D. Diego Sevilla Andrés
Marqués de Sotelo, 9
VALENCIA

Mi querido amigo y compañero: Perdona esta nueva intromisión y petición, pero se trata de un íntimo amigo, cuyo hijo que ~~me~~ me ingresa en la Escuela Social.

Ignoro la forma y circunstancias de este ingreso y los requisitos que se exigen, pero me dice que tú eres el Director y que puedes echar una mano a su hijo Francisco Mirapeix García que se examinó ayer tarde.

Te ruego hagas lo que puedas en su favor, otra vez te pido perdón y recibe un abrazo de tu siempre buen amigo,

Enrique Taulet

Valencia, 2-VII-70

Sr. Dn. Diego Sevilla Andrés

Distinguido amigo:

Recibí su conferencia UNAS NOTAS SOBRE LA PERSONALIDAD VALENCIANA, que ya tuve el gusto de escucharle en el Centro de Cultura. Entonces me pareció una auténtica lección política, social y cultural, pero ahora que la tengo junto a mí y puedo hojearla; buscar el dato que no conocía; o releer aquel pasaje donde se expone una visión totalmente inédita del pasado y del presente de nuestro pueblo, debo decirle que he penetrado más profundamente en todo el interés que encierra. Que sus deseos para un futuro mejor se cumplan, y que en próximos trabajos continúe desvelándonos ese gran enigma de nuestra personalidad.

Con mi agradecimiento por su amable referencia en las NOTAS, le saluda afectuosamente

*Carmelina Sánchez-Cutillas
de Del Romer*

-Cartes-

Enrique Taulet -1961-

Carmelina Sánchez Cutillas -1970-



Universidad de Valencia
Facultad de Derecho

Valencia, 20 de septiembre de 1977

Sr. D. Manuel Sanchis Guarner
VALENCIA

Querido Manolo:

Teresa Puente me comunicó el domingo vuestro deseo, anunciado por tí, de una especie de cursillo para el Ateneo sobre Derecho Constitucional. He intentado hablar por teléfono contigo para darte las gracias, sin éxito alguno y decirte que cuando vuelva de Sevilla y esté Ferrando y otros más en Valencia, planearemos lo que se haya de hacer sometiendo a tú consideración. Como me voy a Sevilla dentro de unas horas, ante el temor de no hablarte, prefiero dejar estas líneas para prueba de mi interés,

Saludos a tu mujer y un fuerte abrazo de



Universidad de Valencia
Facultad de Derecho

Valencia, 31 de marzo de 1978

Sr. D. Manuel Sanchis Guarner
VALENCIA
=====

Querido Manolo:

Después de una estancia en Madrid, acostumbro a repasar la Prensa valenciana. He leído, con estupor doloroso, tu artículo del miércoles 29 en LEVANTE. Sabes de nuestra vieja amistad y, de que cada vez se van limando, más por el tiempo y por los hombres, las discrepancias que nos separaban. Te consta que estimo lo que valen en todos los órdenes, y creo eres de los pocos hombres que puedes hacer muchísimo por traer la paz a este rincón de España que tanto amamos, tú y yo, que se llama Valencia. No creo sea un tema científico el significado de una lengua. Estoy frente a todas las salvajadas que unos y otros cometen en defensa de actitudes, que dicen son realmente políticas y expresiones sinceras de amor a Valencia. Dicho todo esto, quiero que adviertas mi disgusto al notar desvíos a un tema populachero, lo que merece, de tí al menos, otra actitud.

Espero recibas esta carta, radicalmente íntima, como una muestra de nuestro viejo y cada día más acusado afecto.
Con saludos a tu mujer, un fuerte abrazo de

Cartes de Manuel Sanchis Guarner, 1977 i 1978-



Hotel Sicania

PLAYA DEL RACÓ
CULLERA
(Valencia-España)

PLACA DE BRONCE



SICANIA

152 01 43
152 01 49
152 01 55



Querido Don Diego,

Yo quiero

muy sinceramente dar gracias a usted y al Señor Decano por todo que ustedes han hecho para hacer de mi estancia en Valencia un experience tan agradable y interesante intelectualmente. Usted ha demostrado una tolerancia y una bondad increíbles.

Yo lamento que la conferencia des hubiese sido para usted un ejercicio intelectual tan desagradable. Siempre (y es un resultado, en parte, de mi cabellano tan imperfecto) mis conferencias salen mas radical que corresponde a mis ~~convenciones~~ creencias políticas y sociales. En los años cuarenta comencé mi camino por España; pero seguía queriendo a España y preocupándome

Carta de Raymond Carr, final dels 70

con sus problemas. Nunca ha querido criticar
al pueblo español.

Quanto a usted, si yo siendo gran
admirador de sus obras de historia, ahora
admiro a su tolerancia, su espíritu abierto.
Esperamos que la mayoría de los Españoles
tendrán una mentalidad abierta como
la que tiene usted.

Gracias también para los libros
que han publicado su grupo de discípulos. Es
una producción intelectual impresionante.

With very kindest regards to
you & your colleagues.

Yours very sincerely

Raymond Carr

Querido don Diego:

Aunque faltan todavía quince días para su santo, le escribo ahora para que le llegue con tiempo y deseante muchas felicidades. Me acordaré especial- mente de vd. en ese día que será una ocasión de hacer a toda la familia reunida.

Por aquí todo marcha bien, ha comenzado este buen curso de estancia en Roma que espero que para mí será el último. Estoy muy contento de estar aquí y estoy seguro de que viviremos unos años inolvidables. Roma es un gran sitio y el hecho de estar viviendo rodeado de gente de la Obra de todo el mundo es algo estupendo.

Le agradeceré mucho la copia de la carta que me escribió pidiendo por la confianza que tiene conmigo y después porque su contenido me ha resultado muy satisfactorio. Lo cierto es que durante este tiempo de verano he aprovechado los ratos libres para leer algunos libros entre ellos las Memorias de Azaña. Las encontré aquí en la Biblioteca y una vez comenzadas, me las leí de un tirón. Aparte de estar muy bien escritas con estilo, depuradas y austeras, me ha sorpre- dido mucho ver la calidad política de este hombre especialmente en el sentido de la unidad de Espa- ña. Me parece un político realista, trabajador, honesto con un fuerte sentido del patriotismo y un gran amor a España. Sin embargo hay un punto que quiero preguntarle ¿cuál es la explicación de su anticlericali- smo? ¿la respuesta se extiende más allá de lo que es el origen radical del anticlericalismo de estos hombres de la República? En el caso de Azaña me refiero a creer que la explicación está en la línea de "El juicio de los frailes", sin embargo a veces me ha dado la impresión de que todo se debe a no haber dis-

nido la educación de los frailes en su época infantil y juvenil. Me gustaría que vd. me hablara algo de este tema.

Otro asunto que me ha quedado claro se refiere a las declaraciones de Tarradellas pues yo las leí en ABC, edición internacional, y no las en Huidr, no sé por dónde iba. Sin embargo he leído el artículo de la Península y la carta que he escrito acerca propiamente de la experiencia de la DC italiana, le pido las cosas en su sitio.

Una pena tiene es el resultado de las elec- ciones en Galicia que han provocado muchos comentarios en toda la prensa italiana; por parte de ésta se viene a anunciar una victoria por el 33, sin embargo después de lo de Fraga se empieza a hablar de una posible coalición electoral centro-derecha. Me gustaría saber qué piensa de todo esto.

Perdóneme si le caeno de tantas preguntas, pero echo mucho de menos aquellos ratos en la Facultad antes de entrar a clase; recuerdo que antes de salir de Albalat me leía el periódico para comen- zar con vd. las noticias. Tengo muchas ganas de verle y espero que dentro de unos meses podré darle un gran abrazo.

Cuentele también algo de la Facultad y de cómo van sus trabajos sobre Regionalismo valenciano. Sé que el progreso de la Iphes es el resultado del esfuerzo de los católicos y no del poder, es claro; es ya muy claro lo de que la virtud no se puede mandar. De todas formas a veces pienso que el poder debe mejorar al hombre y no solo en lo material; esto lo veo muy claro en el caso de Italia: ¿con qué fundamento puede el Estado esperar que el ciudadano se sacrifiche por la comunidad? La respuesta es muy clara en el caso del referéndum del aborto: si se ha irrespon- sabilizado la conciencia respecto al asesinato de las células vivas no se pueden esperar ataques de generosidad y sacrificio en otros campos que son ética- mente menos relevantes.



Carta de Javier Muñoz Pellin -1981-

Alcala, 10 de Junio de 1952

SOBRE LA PATRIA

035

«Ama siempre..., más que a tus padres a tu Patria, y más que a tu Patria a Dios.»

SAN AGUSTÍN

Esto del patriotismo es un tema picudo, tan profundamente afilado e incisivo, que a todos nos remueve en el alma, en cuanto se saca a relucir con un motivo cualquiera. Todos somos patriotas, a todos nos duele que nos tachen de descastados y pongan en tela de juicio que nos hallamos dispuestos a defender hasta la última gota de nuestra sangre el santo nombre de la nación. Sin embargo, nada más cierto que no sabemos ordenar con rectitud nuestro sentimiento patriótico. Uno de los méritos más grandes de nuestro programa es el insistir, por inhibición, en que España es una Patria y no una nación. Idea francesa y típicamente europea—en el sentido en que nosotros hablamos de Europa—es ésta de la nación, que José Antonio nos hizo cambiar por la de Patria, para bien entendernos los que tras de los Pirineos vivimos. Hablar sobre esto sería un tema largo y aquí interferente, puesto que el amor y la obligación se presentan igual, seamos patria o nos llamemos nación.

La crisis del patriotismo es más vieja de lo que a primera vista nos parece. No dejemos a Carlos Marx ni a sus continuadores actuales este triunfo sobre una de las más caras ideas que la civilización cristiana ha legado a la política. Donde ha habido verdadera savia patriótica pronto se ha esfumado transitoria o definitivamente el internacionalismo marxista. El laborismo inglés, la postura de Jaurés en 1914, la más lejana de Bebel en el Congreso de Stuttgart, convencen a cualquiera que no tenga telarañas en los ojos. Si muere la verdadera raíz patriótica es porque no halla terreno propicio para largar sus hijuelas en busca de alimento; que una sola raíz no vale para un árbol añejo y frondoso.

La crisis de nuestro patriotismo se inicia en la terrible etapa de las Cortes de Cádiz. Aquellos patriotas vieron claro que el amor a la Patria había que inyectarlo en el texto constitucional para que fuese una obligación legal de la misma categoría que las otras libertades o derechos que allí se estructuraban. Fué preciso que pasaran más de cien años para que la segunda República pudiese suprimir de su ley fundamental el rótulo de nación española sin que el sonrojo hiciera estallar de vergüenza a los votantes de los primeros artículos. Pero no era sólo desde la izquierda, por emplear el nombre tópico, de donde venían los ultrajes, era del otro campo de donde se ponía en duda este sentimiento.

No nos asustemos de las cosas, sino que debemos tomarlas en serio. Un hombre como Balmes ironiza sobre el cumplimiento total de la Constitución de 1812 que hace artículo programático, sin posible sanción coactiva, el amor a la Patria. No es la ironía, sino el dolor, lo que debe movernos cuando paremos mientes en aquel cándido precepto. Se quiere evitar el descarrío de los españoles con el único remedio que aquellos buenos diputados creen encontrar a mano. No hay posibilidad de cumplimiento coactivo, pero precisamente las verdades nutritivas de nuestra vida no se pueden albergar en una ley cualquiera. Es un intento de arreglo del desarreglo nacional, pero por ser pretensión ya basta para quien quiera ver claro. La obra de restaurar el patriotismo no puede hacerla una ley, como tampoco, en definitiva, puede asegurar la libertad ni el derecho a la vida, pero es bueno que, a falta de otro remedio, se eche mano al Derecho para imponer una obligación de conciencia.

Porque, en definitiva, el amor a la Patria es un deber de conciencia, es un deber moral. Estamos obligados hacia ella, no porque los hombres lo quieren, sino porque Dios nos hace nacer en este sitio, y nos como prójimos, en grado más cercano, a quienes miraron los ojos hacia el mismo sol que nosotros y a quienes han de volver el tributo a la tierra en el mismo espacio geográfico que nosotros lo hemos de prestar. Por eso Agustín, el hombre que plantea en nuestra conciencia las ideas más nuevas de su tiempo, clava, con la seguridad de un silogismo, en la gradación de amores el medio de la Patria entre el debido a Dios y ese biológico que deriva hacia los padres. Yo ya sé que se teje y desteje, con más propaganda que realidad, la cantilena del bien común patriótico—pues en toda sociedad hay bien común—, dejando de lado la axiología, para caer de bruces en una empiria cercana, y apenas si vital. No es esto; no es el problema de si en cierto sector, o para esta o la otra actividad concreta y específica es primero una cosa que la otra, sino en la vida corriente y moliente de cada uno, donde debe encajarse el amor a la Patria con respecto de los otros, que también el hombre debe cumplir por deber de conciencia.

Hacer como hacen quienes regatean, como si de consecuencia se tratara y no de principios se discutiese, es caer en un sentimentalismo biológico tan parecido al amor a la planta de que nos habla José Antonio, que sólo en esa falta de horizonte que la planta tiene se puede explicar. Se trata de jerarquía y no de sentimiento; se trata de llenar aquí también de razón nuestro sentimiento, de seguir una lógica cordial, que, si nace en las entrañas de lo irracional, discurre después, con la rigidez del silogismo, y esto es lo verdaderamente grave. Nos hallamos a cada instante dispuestos a vociferar y hasta sacrificar nuestra vida por el amor a la Patria, pero muy pocas veces, en el obrar cotidiano, que es lo que pesa y lo que vale, colocamos su nombre y su ser en el justo sitio que le corresponde. Y aquí queda abierto el interrogante, para que cada uno lo resuelva a su guisa, de un problema más concreto, con ser mucho el que aquí se alude, el de la situación de un católico español que sea de verdad y no de título ambas cosas.

D. SEVILLA ANDRÉS.

Manament, amar primer a Déu i després a la pàtria

ESCUELA SOCIAL DE VALENCIA

**Unas notas sobre la
personalidad valenciana**

Discurso pronunciado por el

Excmo. Sr. D. DIEGO SEVILLA ANDRES
en el acto de su recepción como Director de Número
celebrada el día 2 de junio de 1970

y Contestación del

Ilmo. Sr. D. JULIAN SAN VALERO APARISI

(Apéndice: INTRODUCCION AL LIBERALISMO VALENCIANO)

**CUADERNOS
X X**

VALENCIA 1970

Unas notas sobre la personalidad Valenciana -1970-

todo género de iniciativas dispuestas a fomentar el desarrollo de las lenguas que en el reino valenciano tienen categoría de maternas, pues son más de una, llámese dialectos o lenguas, me es igual.

Es innegable que el valenciano no evolucionó lo suficiente en un momento de su historia, que más tarde no gozó de prestigio entre la clase dirigente, que en varios momentos ha considerado su uso como signo de plebeyes, y ello desde hace más de cuatro siglos (28).

Estas causas han determinado una crisis de la que intentan sacarlo gentes que adoptan el catalán como lengua propia. Me explicaré. Sin entrar en distingos sobre si es un dialecto del catalán, o lengua de valor propio, para mi razonamiento tanto importa una cosa como otra, es innegable que la lengua utilizada por nuestros eruditos hoy es importada en su totalidad, aunque se alega que a tal situación debió llegar el valenciano o la lengua hablada por los no castellanos en una evolución normal, sin haberse separado de la lengua madre. El hecho indiscutible es que ha sucedido lo contrario; se está importando, y al par —y luego volveré— se desfigura hasta los valores culturales valencianos. El fenómeno, aún explicable, tendría la misma consecuencia que si el habla de Castilla de hoy intentara imponerse en el Río de la Plata o en Santiago de Chile, por iguales razones que abogan la transformación del idioma valenciano. No negaré el valor cultural, y si se quiere político, de esta actividad, pero no me sirve como factor para definir la personalidad política valenciana, y no es tanta desgracia como se supone.

Ciertos autores califican de valencianos únicos a los de habla catalanizada, en forma nueva de centralismo, referido naturalmente a potencia extraña e interpretando las posibilidades de un pueblo, únicamente en la vertiente simple de idioma o de recoleta actividad política, entendida la última como conquista más o menos democrática de ministerios y subsecretarías, pues si estas se proveen con arreglo a la contribución sobre la renta, en buen lugar han de quedar las reformas sociales. Así, al hablar de sucursalismo no dicen ni piensan lo mismo que yo. El sucursalismo puede vestirse con varios trajes y significa admiración de lo extraño, como el europeísmo al uso, y la decadencia significa desgana, por las acciones políticas o colectivas.

Estas gentes, de buena o mala fe, por ignorancia o malicia, que ello importa poco a los fenómenos sociales, atentan contra la unidad del reino valenciano, y los frutos de su acción están sobre la mesa, sin posible eliminación. Es verdad que los humillados valencianos de habla castellana no muestran ostensiblemente el dolor, ni siquiera se atreven a discutir sus derechos, pero la cohesión se pierde de manera inevitable y la discordancia en todos los órdenes divide sin posible sutura al pueblo en beneficio de no sabemos quién, aunque sí pudiera traer algunas referencias sociológicas. De tal suerte se pretende crear una aristocracia dirigente que por sí sola resuelva los problemas plan-



Joan Fuster: Dies i treballs -1993-



Triunfo, revista referent de la Transició -1973-

RAIMON

POEMES I CANÇONS



COL·LECCIO CINC D'OROS

ARIEL

D'UN TEMPS, D'UN PAÍS

D'un temps que serà el nostre,
d'un país que mai no hem fet,
cante les esperances
i plore la poca fe.

No creguem en les pistoles:

per a la vida s'ha fet l'home
i no per a la mort s'ha fet.

No creguem en la misèria,

la misèria necessària, diuen,
de tanta gent.

DIGUEM NO

Ara que som junts
diré el que tu i jo sabem
i que sovint oblidem:

Hem vist la por
ser llei per a tots.
Hem vist la sang
—que sols fa sang—
ser llei del món.

No,
jo dic no,
diguem no.
Nosaltres no som d'eixe món.

Raimon, aquell temps en aquest país -1974-

Fonts i Bibliografia

1. FONTS ARXIVÍSTIQUES

ARXIU DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

-Expedient personal de Diego Sevilla Andrés.

ARXIU DE LA FACULTAT DE DRET DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Actes

- Junta de Facultat, 29 d'octubre de 1953.
- Junta de Facultat extraordinària, 22 de juny de 1957.
- Junta de Facultat extraordinària, 29 de juny de 1957.
- Junta de Facultat, 2 de febrer de 1962.
- Junta de Facultat, 7 de juliol de 1970.
- Junta de Facultat, 7 de desembre de 1970.
- Junta de Facultat, 15 de maig de 1971.
- Junta de Facultat, 21 de maig de 1971.
- Junta de Facultat extraordinària, 25 de novembre de 1971.
- Junta de Facultat, 14-15, gener de 1972.
- Junta de Facultat, 4 de març de 1972.
- Junta de Facultat, 24 d'abril de 1972.
- Junta de Facultat extraordinària, 29 de setembre de 1972.

- Junta de Facultat, 20 de desembre de 1975.
- Junta de Facultat extraordinària, 10 de març de 1976.
- Junta de Facultat, 20 de novembre de 1976.
- Junta de Facultat extraordinària, 25 de gener de 1977.
- Junta de Facultat, 27 de febrer de 1978.
- Junta de Facultat, 10 de maig de 1978.
- Junta de Facultat, 13 de març de 1979.
- Junta de Facultat especial, 7 d'abril de 1981.
- Junta de Facultat extraordinària, 19 d'octubre de 1981.

ARCHIVO GENERAL HISTÓRICO DE DEFENSA

-Sumaríssim, P. Previo, 9006-V-39. 1940, Diego Sevilla Andrés.

-P. Sumaríssim n.º 3029-V-39. València 1942. Represaliats, veïns de Burjassot, Julian Safont Rubio, Arturo Alonso Castillo, Francisco Ramos Llorens, Salvador Picher Peña, Enrique Sebastia Valero, Joaquín Herrero Ibañez i Vicente Benedicto Martín.

-Sumaríssim, P. Previo 264 V-41, 1947, Rosario Domínguez Díaz.

ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN

- Actes d'oposició a càtedra, 30 de març de 1964.
- Actes d'oposició a càtedra, 24 de novembre de 1966.

ARXIU DEL REGNE DE VALÈNCIA

-Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de València. Sentència 714, 1940, Max Aub.

BIBLIOTECA VALENCIANA NICOLAU PRIMITIU: FONS DIEGO SEVILLA ANDRÉS

- Fullet d'instruccions per als propagandistes de la Dreta Regional Valenciana.
- Carnets i targetes de l'activitat social i política de DSA.
- Tarjeta de Libre Acceso, Ejército de Levante de DSA.
 - *Claustro* – Época 2^a. 4-5 (estiu 1958).

Cartes

- De Enrique Taulet a Diego Sevilla, 20 de setembre de 1961.
- De Carmelina Sánchez-Cutillas a Diego Sevilla, 2 de juliol de 1970.
- De Raymond Carr al professor Sevilla. Escrita des de l'Hotel Sicania, a Cullera, anys setanta.
- De Diego Sevilla a Manuel Sanchis Guarner, 20 de setembre de 1977.
- De Diego Sevilla a Manuel Sanchis Guarner, 31 de març de 1978.
- De Javier Muñoz Pellin al profesor Sevilla, 25 d'octubre de 1981.

BIBLIOTECA HISTÒRICA DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

- Revista *Claustro*, 4 (1950), portada.

2. FONTS HEMEROGRÀFIQUES I DIARIS CONSULTATS

BOE. LLEI DE RESPONSABILITAT POLÍTIQUES. Jefatura del Estado, Ley de 9 de febrero de 1939. BOE 13 de febrero de 1939.
<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1939/044/A00824-00847.pdf>

Jornada (articles o notícies sobre DSA)

Levante (articles o notícies sobre DSA)

3. FONTS ORALS

- Família Sevilla Merino, ha facilitat informació biogràfica
 - Carolina Sevilla Merino.
 - Julia Sevilla Merino

- Alumnes
 - Lluís Aguiló Lúcia, alumne i col·laborador en el seu departament.
 - Eugenio Miralles, de València.
 - Pedro Pons Pascual, de Burjassot.
- Veïns i gent
 - Manuel Arroyo, de Burjassot, represaliat.
 - José Arroyo, de Burjassot, fill de represaliat.
 - A Juli Leal, de Godella, va llogar-li un local per a fer assajos quan va començar en el món del teatre, mostrant-li la seua satisfacció per la iniciativa.
 - Quatre persones de Godella, de les quals no sé el nom, també conegueren a Sevilla.
 - Juanjo López de Godella va facilitar-me el contacte amb Vicente Vergara.
 - Vicente Vergara (*Cartelera Turia*), fou examinat quan va estar empresonat pel professor Sevilla.
 - Miguel Ibañez, va assistir a Montcada, a una conferència que va donar Diego Sevilla.
 - Huit persones de Massarrojos, de les quals sé el nom, també conegueren a Sevilla.
 - Tres persones de Rocafort, de les quals no sé el nom, també conegueren a Sevilla.

4. BIBLIOGRAFÍA DE DIEGO SEVILLA

4.1. Llibres de DSA

Ensayos sobre la función gubernativa, [Valencia], Revista General de Derecho, [s.a.]

Magistratura del Trabajo. Derecho Aplicable. Valencia, [s.e.], 1942.

Biografía del Estado Moderno, Valencia, Colegio de Abogados. 1947.

Esquema de la Historia Constitucional Española. Valencia, Ediciones Gior. 1949

Apuntes de teoría de la sociedad, Valencia, Tipografía Moderna, 1950.

La justicia social en el constitucionalismo hispánico, Valencia, [FET y de la JONS], 1951.

Política y Universidad, Valencia, Publicaciones Claustro, 1952

Historia Política de la Zona Roja, Madrid, Editora Nacional, 1954.

Antonio Maura. La revolución desde arriba, Barcelona, Aedos, 1954.

Canalejas, Madrid, Editorial Aedos, 1956.

El Portugal de Oliveira Salazar, Madrid, Ediciones del Movimiento, 1957.

Del 19 de Marzo al 14 de Abril, Valencia (s.e.), 1959.

África en la política española del siglo XIX, CSIC, Madrid, 1960.

Historia Política de España (1800-1967), Madrid, Editora Nacional, 1968.

Constituciones y otras leyes y proyectos políticos de España. Madrid, Editora Nacional, 1969.

La Jefatura del Estado en la Ley Orgánica [discurso de ingreso en la Academia Valenciana de Jurisprudencia], 1974.

4.2. Artículos de revistas académicas de DSA

-1946: "La reforma de la Constitución portuguesa", *Revista de Estudios Políticos*, 16 (1946, pp. 128-153.

- 1948: "La crisis de la ciencia política", *Revista General de Derecho*, 40 (1948), pp. 11-18 y 41 (1948), pp. 73.81.

- 1949: "La Constitución española de 1812 y la francesa del 91", *Saitabi*, 7 (1949), pp. 2012-234.

- 1951: "Las posibilidades de Cánovas", *Anales de la Universidad de Valencia*, 1951, vol. 25, cuaderno 2, pp. 123 – 135.

- 1952: "Polémica española sobre el 'Ensayo' de Juan Donoso Cortés.", *Anales de la Universidad de Valencia* any xxv, curs 1951-52, quadern II, Dret., pp. 89-122.

- 1952: "Las posibilidades de Cánovas", en *Anales de la Universidad de Valencia*,

- (1951-52), pp. 125-135.
- 1954: “El impacto de San Agustín en Donoso, las ‘Dos Ciudades y las ‘Dos Civilizaciones’”, *La Ciudad de Dios, Revista agustiniana de cultura e investigación*, 354 (1954), pp. 621-645.
 - 1954: “Donoso Cortés y la dictadura”, *Arbor*, septiembre-octubre, (1954), pp. 59-72.
 - 1954: “Interpretación marxista de Donoso Cortés”, *Arbor*, (1954), pp. 187-192.
 - 1955: “Donoso Cortés y la misión de España en África”, Conferència pronunciada el 10 de febrer de 1954, *Arbor*, (1955), pp. 7-27.
 - 1957: “Oliveira Salazar”, *Revista de estudiós Políticos*.60 (1957), pp. 93-110.
 - 1958: “El nacionalcomunismo”, *Cuadernos del Centro de Estudios*, núm. 10, Delegación Nacional de Sindicatos, Centro de Estudios Sindicales, Madrid, 1958, pp. 3-75.
 - 1959: “La revolución de 1854”, *Anales de la Universidad de Valencia*, 1959, vol. 33, cuaderno 3, pp. 4 – 211.
 - 1964: “La personalización del poder político”, *Escuela Social de Valencia, Quaderns IX*, (1964), pp. 7-45.
 - 1971: “Patria y Religión en las Leyes Fundamentales”, *Revista de Estudios Políticos*, 175 (1971), pp. 19-40.
 - 1972: “El derecho de libertad religiosa en el constitucionalismo español hasta 1936”, *Anales de la Universidad de Valencia*, 1972, cuaderno 128, pp. 3 – 35.
 - 1975 “Presentación”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 1 (1975).
 - 1975: “Centralización”, *Revista de Estudios de la Administración Local*, 185 (1975), pp. 9-58.
 - 1976: “Reflexiones de después del verano”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furío*

Ceriol, 2 (1976).

4.3. Articles de premsa de DSA

Anys vint

“Un año mas”, *El Sueco*, 1 de gener de 1928.

“Nit de albaes”, 9 de maig de 1928 [poema].

“Los Magos pasan”, *La ciudad*, 6 de gener de 1929.

“Poema triste”, *El Sueco*, 5 de maig de 1929.

Anys trenta

“Chinos en Lovaina”, [s.d.], Lovaina, novembre de 1932.

“Mis amigos ucranianos”, [s.d.], Lovaina, gener de 1933.

Anys quaranta

“Horas de lectura”, *Acción Valenciana*, abril de 1940.

“Una página de Maquiavelo”, *Jornada*, 10 de febrer de 1943.

“La moral en la guerra”, *Jornada*, 28 de maig de 1943.

“Profecía parlamentaria 1850”, *Jornada*, 19 de febrer de 1944.

“Problemas de la posguerra”, *Jornada*, [23 de maig de 1944].

“Los Proyectos aliados de paz”, *Jornada*, 21 de abril de 1945.

“El voto y la urna”, *Levante*, 26 de març de 1946.

“Religión y democracia”, *Jornada*, 15 d'abril de 1946.

“Recuerdo de 1808”, *Jornada*, 13 de decembre de 1946.

“Marcha de embajadores”, *Madrid*, 17 de febrer de 1947.

“El régimen español“ *Levante*, 28 i 29 de juny de 1947.

“La norma y el hombre”, *Jornada*, 2 de juliol de 1947.

“Nueva teoría del ciudadano”, *Jornada*, 3 de juliol de 1947.

“Más vale nunca que tarde”, *Jornada*, 30 de gener de 1948.

Anys cinquanta

“El peligro de Oriente”, *Jornada*, 26 de gener de 1951.

“Sobre el liberalismo”, *Claustro*, gener de 1951.

“Rebeldía y conformismo”, *Claustro*, març -abril de 1951.

“La cortina de humo”, *Jornada*, 14 d’abril de 1951.

“Cifra política de José Antonio”, *Claustro*, [s.d.], 1951.

“El enigma ruso”, *Claustro* 1950 [s.s.], 1951

“Realismo y política”, *Claustro*, agost 1951

“Hace cien años murió Godoy. El hombre que dejó lazos de sangre con las más viejas casas reinantes de Europa”, *Levante*, 14 d’octubre de 1951.

“El Dunhill y la Constitución inglesa”, *Hoja del Lunes*, 23 de juny de 1951.

“Carta a un flecha sobre el 2 de Mayo”, *Claustro*, maig de 1951.

“Dos soluciones sobre Europa: Nacional-comunismo y Federación”, *Castellón, Norma*, maig o de 1951.

“18 de julio”, *Claustro*, juny-juliol de 1951.

“La sombra de Yalta”, *Claustro*, agost de 1951.

“Verde y azul”, *Levante*, 7 de setembre de 1951.

“La modernidad de España”, *Levante*, 5 d’octubre de 1951.

“9 de octubre”, *Claustro*, octubre de 1951.

“Consignas”, *Claustro*, octubre de 1951.

“Astrología y política”, *Claustro*, octubre de 1951

“Dos melones, un tambor y una flauta”, *Jornada*, 10 d’octubre de 1951.

“Tríptico de 15 años”, *Claustro*, octubre de 1951.

“Sobre un discurso y su comentario”, *Levante*, 26 d’octubre de 1951.

“Las elecciones inglesas”, *Claustro*, noviembre de 1951.

“Primavera de dolor”, *Levante*, 15 de noviembre de 1951.

“Una herencia peligrosa”, *Jornada*, 4 de diciembre de 1951.

“Libertad y poder político”, *Claustro*, diciembre de 1951

“Patriotismo intelectual”, *Claustro*, gener de 1952.

“Sobre unas observaciones”, *Claustro*, 17 de febrer de 1952.

“Euroamérica”, *Claustro*, març de 1952.

“Un centenario: Ferrán”, *Claustro*, març de 1952.

“Fracaso de una reforma (1852)”, *Levante*, 12 de marzo de 1952.

“Humildad y verdad”, *Claustro*, març de 1952.

“Libertad ¿para qué?”, *Claustro*, març de 1952.

“Nueva lección de César”, *Levante*, 8 de maig de 1952.

“Sobre la patria”, *Alcalá*, 10 de juny de 1952.

“La lengua de San Vicente”, *La Terreta*, 21 de juny de 1952.

“La Libertad en tres sentencias”, *Levante*, 26 d’octubre de 1952.

“Stalin tiene razón”, *Claustro*, noviembre de 1952.

“Yague”, *Claustro*, noviembre de 1952.

- “Lo político y lo social”, *Las Provincias*, 31 de diciembre de 1952.
- “Esposas y maridos. Colaboración”, *Jornada*, 2 de gener de 1953.
- “Exceso de libertad”, *Levante*, 11 de gener de 1953.
- “La victoria de Eisenhower”, *Claustro*, gener de 1953.
- “Los huesos del Cid”, *Jornada*, 4 de febrer de 1953.
- “Política y diplomacia”, *Levante*, 13 de febrer de 1953.
- “Europeizantes y europeístas. Colaboración”, *Jornada*, 10 d’abril de 1953.
- “Oliveira Salazar”, *Levante*, 16 d’abril de 1953.
- “Donoso Cortés y Rusia”, *Jornada*, 2 de maig de 1953.
- “Oliveira Salazar gobierna hace veinticinco años”, *Ateneo*, 9 de maig de 1953.
- “Los tratados y el corazón. Editorial”, *Levante*, 21 de maig de 1953.
- “Hispanidad e imperialismo.” *Levante*, 26 de maig de 1953.
- “Alianza peninsular”, *Claustro*, maig de 1953.
- “La novela del XIX y su éxito creciente”, *Jornada*, 11 de juliol de 1953.
- “El 18 de julio, ocasión y fracaso”, *Levante*, 18 de juliol de 1953.
- “Las razones del 18 de julio”, *Jornada*, 18 de juliol de 1953.
- “Hilario Belloc, plurifacético personaje. Su paradoja no está en el juego de palabras sino en el contraste de ideas. El gran hispanismo de este hombre, del que en castellano se pueden leer más de 30 obras”, *Jornada*, 29 d’agost de 1953.
- “El político”, *Levante*, 1 d’octubre de 1953.
- “La Generación de Octubre”, *Claustro*, octubre de 1953.

“El azar en la política”, *Levante*, 10 de noviembre de 1953.

“El 98 de Inglaterra”, *Levante*, 22 de gener de 1954.

“Absurda sorpresa”, *Claustro*, gener de 1954

“Crítica y criticismo”, *Claustro*, febrer de 1954.

“Los intereses permanentes”, *Levante*, 4 de març de 1954.

“Los delitos de Kubala y la FIFA.”, *Levante*, 1 d’abril de 1954.

“Oliveira Salazar dirige desde hace 25 años la vida portuguesa. Durante su mandato se ha proclamado una constitución social y representativa, se ha mantenido la paz interior, fomentado la amistad con España y alcanzó el nombre de Portugal el respeto y consideración de todos los pueblos. El profesor, el estadista y el amigo de España”, *Jornada*, 27 d’abril de 1954.

“Creación del orden”, *Levante*, 12 de maig de 1954.

“Los que eligen la libertad”, *Levante*, 20 de juny de 1954.

“Lo internacional y el derecho”, *Levante*, 1 de juliol de 1954.

“Antonio Maura. La revolución desde arriba”, *ABC*, 25 de juliol de 1954.

“Precedentes de Indochina”, *Jornada*, 24 d’agost de 1954.

“Mendes-France, intérprete francés”, *Levante*, 2 de setembre de 1954.

“Octubre de 1934. Evolución de la República. Las elecciones de 1933. El socialismo y el anarquismo. La crisis de octubre de 1934”, *Jornada*, 5 d’octubre de 1954.

“La revolución en Asturias. Propósitos de la misma y resultados. La invasión del terrorismo y la táctica soviética”, *Jornada*, 6 d’octubre de 1954.

“Consecuencias de la subversión. La represión. La amnistía y el Frente Popular. 16 de febrero”, *Jornada*, 8 d’octubre de 1954.

“Norteamérica y España”, *Levante*, 27 d’octubre de 1954

“Canalejas”, *Jornada*, 12 de noviembre de 1954.

“La huelga”, *Levante*, 13 de noviembre de 1954.

“Información y bien común”, *Jornada*, 9 de diciembre de 1954.

“El Aguinaldo”, *Levante*, 18 de diciembre de 1954.

“El cristianismo está de moda”, *Jornada*, 15 de gener de 1955.

“Maura y la vida local”, *Ciudad y Aldea*, gener de 1955.

“El sentimiento popular monárquico”, *El correo catalán*, 1 de març de 1955.

“El enigma de Hitler”, *Levante*, 18 de setembre de 1955.

“La cuestión marroquí desde lo político. Años perdidos”, *Levante*, 21 d’octubre de 1955.

“La cuestión marroquí, desde lo político. Tiempo de combate”, *Levante*, 22 d’octubre de 1955”.

“La cuestión marroquí, desde lo político y la situación actual”, *Levante*, 23 d’octubre de 1955.

“Excesos de la caridad. De nuestro tiempo”, *Levante*, 9 de diciembre de 1955.

“Doctrinos irresponsables”, *Nueva guardia*, Suplemento de Levante, 15 de diciembre de 1955.

“Sobre el imperialismo”, *Levante*, 26 d’octubre de 1956.

“Los noventa y ocho”, *Jornada*, 1 de noviembre de 1956.

“José Antonio y la hora de España”, *Jornada*, 20 de noviembre de 1956.

“De nuestro tiempo. Nasser y el comunismo.”, *Levante*, 29 de noviembre de 1956.

“Europeísmo”, *Levante*, 22 de diciembre de 1956.

“De nuestro tiempo. El fin de las dictaduras.”, *Levante*, 23 de diciembre de 1956

“De nuestro tiempo. Portugal está en pie.” *Levante*, 28 de diciembre de 1956.

“De nuestro tiempo. Memorias del Frente Popular” *Levante*, 15 de febrer de 1957

“Democracia y partidos”, *Levante*, 30 de juliol de 1957.

“Añoranza y memoria”, *Levante*, 16 de gener de 1957.

“Cuando la dictadura de Don Miguel”, *Levante*, 6 de febrer de 1957.

“Dinamismo estatal”, *Levante*, 7 de març de 1957.

“De nuestro tiempo. Opiniones de antaño”, *Levante*, 28 de març de 1957.

“Actualidad de Donoso Cortés”, *Levante*, 28 d’abril de 1957

“De nuestro tiempo. Marruecos y occidente”, *Levante*, 4 d’abril de 1957.

“De nuestro tiempo. 13 de mayo de 1931”, *Levante*, 16 de maig de 1957.

“De nuestro tiempo. Conciencia Nacional”, *Levante*, 28 de maig de 1957.

“Los chicos del tendero”, *Levante*, 25 de juny de 1957.

“De nuestro tiempo. La defensa de Don Inda”, *Levante*, 25 de juliol de 1957.

“De nuestro tiempo. Raíces de libertad”, *Levante*, 10 de setembre de 1957.

“Alicante, en la mano”, *Levante*, 21 de setembre de 1957.

“Saavedra Fajardo y la política de Barroco’ de Murillo Ferrol”, *Levante*, 15 de diciembre de 1957.

“Crisis constitucionalista”, *Levante*, 9 de gener de 1958.

“De nuestro tiempo. El español y su Gobierno”, *Levante*, 30 de gener de 1958.

“Marxismo y nacionalismo”, *Levante*, 14 de febrer de 1958.

“Historias de desastre”, *Levante*, 25 de febrer de 1958.

“El derecho de censura”, *Levante*, 22 de març de 1958.

“Un periódico de 1812, *Idealidad*, març de 1958.

“El noventa y ocho al bloque ibérico”, *Lealtad*, març de 1958.

“Derechas e izquierdas”, [s.d], març de 1958.

“Las consignas”, *Levante*, 16 d’abril de 1958.

“Antiamericanismo”, *Levante*, 17 de mag de 1958.

“El 98 francés”, *Levante*, 22 de maig de 1958.

“Lo que no podemos olvidar”, *Las Provincias*, 23 de maig de 1958.

“Europeo y europeísta”, *Levante*, 31 de maig de 1958.

“La reina gobernadora”, *Lealtad*, maig de 1958.

“La provincia”, *Las Provincias*, 8 de juny de 1958

“Un millón de muertos”, *Levante*, 15 de juny de 1958.

“Revolucionarios de izquierda”, *Levante*, 28 de juny de 1958.

“Espartero”, *Lealtad*, juny de 1958.

“De nuestro tiempo. Aparisi y Guijarro”, *Levante*, 23 d’agost de 1958.

“Criterios. Europa y los árabes”, *Levante*, 24 d’agost de 1958.

“De nuestro tiempo. El apasionado Jovellanos”, *Levante*, 2 d’octubre de 1958.

“El ‘caso’ De Gaulle”, *Levante*, 11 d’octubre de 1958.

“Otra vez España”, *Levante*, 21 d’octubre de 1958.

“El cacique”, *Levante*, 26 d’octubre de 1958.

“Di Stéfano y yo”, *Levante*, 11 de noviembre de 1958.

“Cifra política de José Antonio”, *Claustro*, noviembre de 1958.

“La guerra del pueblo. El 19 de marzo y el 4 de maig”, *Lealtad*, 1958.

¿Nacerá Europa?, *Levante*, 12 de diciembre de 1958

“El 18 de julio como utopía”, *Claustro*, [s.m.], 1958.

“Nuestro catolicismo”, *Levante*, 7 de gener de 1959.

“Metafísica de Donoso Cortés”, *Levante*, 11 de gener de 1959.

“Onteniente”, *Levante*, 26 de març de 1959.

“Apuntando a dar”, *Lealtad*, 1 d’abril de 1959.

“El reglamento de las Cortes”, *Levante*, 5 d’abril de 1959.

“Perfil de don Jaime”, *Levante*, 10 d’abril e 1959.

“El 14 de abril”, *Claustro*, abril de mirar año, [1959].

“Interesante carta de Cánovas al marqués de Cáceres. Esclarece definitivamente un debatido problema sobre la Restauración de Sagunto. La actitud del general y la del político”, *Levante*, 17 d’ abril de 1959.

“Una fecha decisiva”, *Levante*, 19 d’abril de 1959.

“En el cincuentenario de la Exposición Regional. Tomás Trénor Palavicino”, *Levante*, 8 de maig de 1959.

“De nuestro tiempo. Pasaron 50 años”, *Levante*, 2 de juliol de 1959.

“Criterios. Pláticas de familia”, *Levante*, 4 de juliol de 1959.

“Fernando VII y Valencia”, *Levante*, 10 de juliol de 1959.

“De nuestro tiempo. Carta a Juan Español”, *Levante*, 29 de juliol de 1959.

“Con la ilusión de entonces”, *Levante*, 1 de setembre de 1959.

“De una carta a la otra”, *Levante*, 11 de setembre de 1959.

“Sobre convivencia”, *Levante*, 24 de setembre de 1959.

“Italia y España”, *Levante*, 10 d’octubre de 1959.

“Una nueva ‘ferrerada’”, *Levante*, 28 d’octubre de 1959.

“Centralización”, *Criterios*, *Levante*, 15 de desembre de 1959.

“Abogados políticos: Aparisi y Guijarro”, *Levante*, 16 de desembre de 1959.

Anys seixanta

“El enemigo existencial”, *Levante*, 1960.

“La ‘verdad’ del laborismo”, *Levante*, 13 de gener de 1960.

“Oliveira Salazar”, *Levante*, 23 de gener de 1960.

“Polifemos”, *Levante*, 17 de febrer de 1960.

“Los extranjeros”, *Fiesta deportiva*, 29 de febrer de 1960.

“La huelga de Alcoy de 1821”, *Levante*, 11 de març de 1960.

“La ‘dictadura’ de don Miguel”, *Levante*, 13 de març de 1960.

“De nuestro tiempo. USA responsable”, *Levante*, 19 de març de 1960.

“Nuestra moralidad”, *Levante*, 13 d’abril de 1960.

“Política española”, *Levante*, 17 d’abril de 1960.

“De nuestro tiempo. Burocracia”, *Levante*, 5 de maig de 1960.

“Juan de Ribera, y nosotros”, *Levante*, 20 de maig de 1960.

“De nuestro tiempo. La España contemporánea”, *Levante*, 7 de juliol de 1960.

“De nuestro tiempo. Memento del noventa y ocho”, *Levante*, 14 de juliol de 1960.

“De nuestro tiempo. Antimarxismo”, *Levante*, 26 de juliol de 1960.

“De nuestro tiempo. Sobre convivencia”, *Levante*, 3 d’agost de 1960.

“De nuestro tiempo. La otra censura”, *Levante*, 11 d’agost de 1960.

“De nuestro tiempo. ¿América latina?”, *Levante*, 17 d’agost de 1960.

“La ejemplaridad”, *Levante*, 21 d’agost de 1960.

“De nuestro tiempo. Caridad y demagogia”, *Levante*, 27 d’agost de 1960.

“De nuestro tiempo. Liberalismo y democracia”, *Levante*, 13 de setembre de 1960.

“Valencia, 1808”, *Levante*, 21 d’octubre de 1960.

“De nuestro tiempo. Los otros católicos”, *Levante*, 29 d’octubre de 1960.

“De nuestro tiempo. La patria y ‘la idea’”, *Levante*, 12 de novembre de 1960

“De nuestro tiempo. Obediencia a los padres”, *Levante*, 19 de novembre de 1960.

“Comunismo en África”, *Levante*, 16 de diciembre de 1960.

“Don Juan Prim”, *Levante*, 21 de diciembre de 1960.

“Criterios. El enemigo existencial”, *Levante*, 1960.

“De nuestro tiempo. 12 de abril y 18 de julio”, *Levante*, 7 d’abril de 1962.

Hispanidad: nueva aventura”, *Las Provincias*, 12 d’octubre de 1963

“Ética para nuestro tiempo”, *Jornada*, 16 de diciembre de 1963.

“Movimientos, partidos y partidismos”, *Las Provincias*, 11 de febrer de 1964

“Evolución orgánica”, *Levante*, 13 de febrer de 1964

“Las batallas de Europa”, *Periódico*, 11 de noviembre de 1962

“Burguesía y separatismo”, *Levante*, 22 de diciembre de 1962.

“Alerta a los valencianos”, *Levante*, suplemento valencia, 29 de diciembre de 1962.

“Evolución orgánica“, *Levante*, 13 de febrer de 1964.

“Cara y cruz de nuestra guerra”, [s.d.], 22 de diciembre de 1964.

“La libertad de asociación”, [s.d.], 27 de diciembre de 1964.

“Sobre legitimidad y sufragio”, *Levante*, 23 de setembre, de 1966.

“Palmerston, como símbolo”, *Levante*, 13 d’octubre, 1966.

“Notas a una biografía”, *Levante*, 26 d’octubre de 1966.

“La Ley Orgánica del Estado. ¿por qué referendun?, *Levante*, 29 de noviembre de 1966.

“La Ley Orgánica del Estado. Garantías del poder político”, *Levante* 30 de noviembre de 1966.

“La Ley Orgánica del Estado. El Gobierno, poder conductor”, *Levante*, 1 de diciembre de 1966.

“La Ley Orgánica del Estado. La función de las Cortes”, *Levante*, 2 de diciembre de 1966.

“La Ley Orgánica del Estado. El movimiento y la sucesión”, *Levante*, 3 de diciembre de 1966

“La Ley Orgánica del Estado. Los Derechos del español”, *Levante*, 4 de diciembre de 1966.

“Entre De Gaulle y Braudel”, *Levante*, 20 d’agost de 1967.

“Gibraltar y Europa”, *Levante*, 7 de gener de 1968.

“Gibraltar, democracia y fortaleza”, *Levante*, 6 gener de 1968.

“No es sólo cuestión de honra”, [s.d.], 12 d’abril de 1968

“Sobre la unificación”, *Levante*, 11 de maig de 1968.

“Valencia 1931”, *Jornada*, 30 de maig de 1968.

“La inevitable revolución”, *Jornada*, 1 de juny de 1968.

“El sentir de don Quijote”, *Levante*, 25 d’octubre de 1968.

“Las asociaciones del movimiento”, *Jornada*, 14 de juny de 1969.

“Sobre nombramiento de arzobispo y otros temas”, *Jornada*, 6 de setembre de 1969.

“El fin del imperialismo”, *Levante*, 18 de setembre de 1969.

“José Antonio, como ideal”, *Levante*, 9 de noviembre de 1969.

Anys setanta

"País i península ", *Jornada*, 21 de setembre de 1970.

“Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 19 de setembre de 1970.

“Dos notas sobre la URSS”, *Levante*, 1 d’octubre de 1970.

“Regionalismo y regionalización", *Jornada*, 18 de maig de 1971.

“Democracia y marxismo”, *Levante*, 4 de juliol de 1971.

"Partidos y regiones", *Levante*, 29 de setembre de 1973.

“Las múltiples cara del marxismo”, *Jornada*, 17 de novembre de 1973.

“Entre la ruptura y el referendum“, *Pueblo*, 17 d’abril de 1976.

“Los principios fundamentales”, *Arriba*, 8 de juliol de 1976.

"El regionalismo visto desde Valencia", *Levante*, 1 de març de 1977.

“Las raíces del eurocomunismo”, 19 de juliol de 1977.

“El Consejo del Reino y el valor de un referéndum“, *El Alcázar*, 16 d’agost de 1977.

“Monarquía o República“, *Las Provincias*, 8 d’octubre de 1977.

“La Transición y los límites del poder constituyente“, *Las Provincias*, 20 de novembre de 1977.

“Hay demasiadas mezclas”, “Ha faltado hacer algo más original“, *Amanecer*, 17 de març de 1978.

“Posiblemente, las IV Jornadas de Ciencia Política y Derecho Constitucional se celebren en Valencia”, *Amanecer*, 17 de març de 1978.

“Sobre el Rey”, *Las Provincias*, 23 d’agost de 1978.

“Ante las nuevas Cortes”, *Las Provincias*, 24 de febrer de 1979.

“Tarradellas y las autonomías”, 29 de gener de 1981.

“La Transición”, *Levante*, 15 de febrer de 1981.

“La defensa constitucional”, *Levante*, 18 de març de 1981.

“Conferencia de Sevilla Andrés sobre los ejércitos”, *Las Provincias*, 23 de juny de 1981.

“No olvidar el pasado“, *El Alcázar*, 22 de gener de 1982.

“Una crisis hace un siglo“, *El Alcázar*, 5 de febrer de 1982.

“Revolución y evolución”, *El Alcázar*, 1 de maig de 1982.

Anys huitanta

"Sobre las autonomías ", *El Alcázar*, 2 d'abril de 1980.

4.4. Entrevistes a DSA

“¿Cuál es su concepto de la libertad? Hablemos de cosas intrascendentes. Opinan un sacerdote, un letrado y un antiguo liberal”, *Jornada*, 11 de febrer de 1948.

“Mano a mano. Diego Sevilla Andrés”, *La Vanguardia*, 18 de decembre de 1953.

“La justicia y el derecho. Hombres de toga: Diego Sevilla Andrés. ‘La función del abogado tienda a hacerse más extensa, y yo creo que su futuro es espléndido’”, *Jornada*, 21 de maig de 1954.

“¿Estima necesaria una revisión de nuestra legislación en el sentido de mejorar la situación jurídica de la mujer española? ¿Cree que la mujer está suficientemente protegida en todos los órdenes frente a la actuación del marido? Habla don Diego Sevilla Andrés, abogado y profesor de la Universidad”, *Levante*, 19 d’abril de 1955.

“Entrevista con don Diego Sevilla Andrés. La lentitud es una de las causas por las que el particular se resiste a acudir al juzgado. Es necesario plantear la organización judicial de arriba abajo”, en *El hombre y la ley de Levante*, 8 de maig de 1955.

“Ventana de la prensa. Diego Sevilla Andrés”, *La Prensa*, abril.

“El asesino de Canalejas ¿quería matar a Alfonso XIII? Sin conocer el ‘memorandum’ de Maura, la política de Canalejas y los discursos de José Antonio no se puede hablar de política contemporánea. Lo que nos dice el profesor don Diego Sevilla Andrés”, *Las Provincias*, 29 d’abril de 1957.

Pelejero, “El premio África 1959 de literatura, a Diego Sevilla Andrés. Por su libro ‘África, en la política española del siglo XIX’”, *Levante*, 3 de gener de 1960.

Carrillo Parra, Vicente, “Origen y actualidad de las Escuelas Sociales en España. Al hablar con el director y profesor de la de Valencia, el Ilustrísimo Señor Don Diego Sevilla Andrés”, Valencia, *Ruta Sindical*, noviembre-dicembre de 1960.

5 . BIBLIOGRAFÍA

- ADÁN, Emilio, “Política y libertad”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).
- AGUADO, Ana i Maria i MANCEBO, Maria Fernanda, entrevistan a Carmen Negrín, en, *ARENAL*, 15: 2 (2008), pp. 373-385, dialnet uniriioja, codigo=3193920. Pdf.
- AGUILÓ LÚCIA, Lluís, “Los grupos parlamentarios”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 2 (1976).
- AGUADO, Ana i VERDUGO, Vicenta, “Las cárceles franquistas de mujeres en Valencia: castigar, purificar y reeducar”, *Stud. Hist., Hª Cont.*, 29, (2011), p. 55-85, en <http://dialnet.uniriioja.es/servlet/articulo?codigo=3821191.pdf>.
- AGUILERA CERNI, Vicent, “Michel Tapié y el otro arte”. *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).
- ALCAYDE VILAR, , Francisco, “Nacer en valencia ¿Es esto ser valenciano?”, *Levante*, diciembre de 1963.
- ANDRÉS ESTELLES, Vicent, “El tren de la madrugada”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).
- ARÓN, R., *Dix-huit leçons sur la société industrielle*, París, 1961.
- BALDÓ LACOMBA, Marc, *La II República una esperança frustrada. Canvi de professors en la Universitat de València*, València, Edicions Alfons el Magnanim, 1987, pp. 261-292.
- BALDÓ LACOMBA, Marc, *Història del País Valencia*, volúm V, “Consolidació de la cultura burgesa”, Barcelona, Edicions 62, 1990, pp. 167-216.
- BALDÓ LACOMBA, Marc “Aterrados, desterrados y enterrados: la represión franquista del profesorado universitario”, *Saitabi*, 59 (2009), pp. 188-222.
- BALDÓ LACOMBA, Marc “La investigación y la enseñanza técnica en el ministerio de Lora-Tamayo (1962-1968)”, en *Facultades y grados. X congreso internacional de las universidades hispánicas (Valencia, noviembre, 2007)*, Valencia, Universidad de Valencia, 2010, pp. 239-257.
- BALDÓ LACOMBA, Marc, “Estudiantes de derecho, 1800, 1936”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp pp. 503-513.

- BALDÓ LACOMBA, Marc, “Ernest Lluch, intelectual comprometido con la generación del consenso”, en *Universidad y sociedad: historia y pervivencias*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València, 2018, p. 63-84.
- BARTH, Hans *Verdad e ideología*, México-Buenos Aires, 1951.
- BLASCO GIL, Yolanda, i CORREA, Jorge, “Nacionalcatolicismo y postguerra”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 323-357.
- BLASCO GIL, Yolanda, i CORREA, Jorge, “Primeras oposiciones y concurso de filosofía del derecho tras la Guerra Civil (1940-1941)”, separata de facultat i graus: X Congrés Internacional d’Història de les Universitats Hispàniques, València, novembre de 2007, pp. 260-273, en [roderic.uv.es>bistream/handle/10550/28519](http://roderic.uv.es/bistream/handle/10550/28519).
- BOHIGUES, Pepi, “Los sucesos de Cullera cumplen cien años. Una huelga contra el reclutamiento para la Guerra de Marruecos acabó en asesinato. Siete hombres fueron condenados a muerte e indultados por clamor popular”, en <http://www.levante-emv.com/2011/11/19/sucesos-cullera-cumplen-cien-años/840771>.
- BROWN, John, ‘L’enemic: paradoxes del liberalisme i de la sobirania en Carl Schmitt’, *Archipiélago*, 56, (2003), p. 59-68.
- BURDEAU, J., *Note introductive a une Sociologie des Gouvernants*, RSFP, 1951.
- CALZADO ALDARIA, Antonio, "El golpe de Casado y el final de la contienda", *La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana* núm. 15, Valencia, Editorial Prensa Valenciana, 2007, pp. 9-30.
- CAMBÓ, Francesc, *Las dictaduras*, Madrid, 1929.
- CAÑAS LÓPEZ, Arturo, “Pedro Laín Entralgo”, *Medicina i Història*. http://www.ucaEdu.Sv/revistarealidad_archivo4cd9bce6c25e2pedro.pdf. de Publicacions de la Universitat de València 2018, pp. 123-142.
- CARRÉ DE MALBERG, Raymond, *Contribution a la théorie générale de l’Etat*, París, 1920.
- CASANOVA, Julián, SOLÉ I SABATÉ, J. M. i Francisco MORENO, Santos JULIÁ, coordinador, en *Victimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999.
- CASANOVA, Julián i GIL ANDRÉS, Carlos, *Historia de España en el siglo. XX*, Barcelona, Planeta, 2010.

- CHAO, Ramón, “También en Francia, hace 20 años“ , *El País*, 3 de abril de 1981, en <http://www.elpais.com>>...>opinion. “Operació resurrecció”.
- CLAVERÓ, Bartolomé, *Per la storia del pensiero giurico moderno. Una biografia intellettuale*, Milà, Giuffrè Editore, 1996.
- COMES, Vicent “Luis Lucia, el intento de centrar la CEDA”, en Entre las urnas y los fusiles, *La Gran Historia de la Comunidad Valenciana*, tom 8, València, Editorial Prensa Valenciana, 2008, p. 58-59.
- CORREA, Jorge, “Discursos de apertura de la Facultad de Derecho de Valencia: falangismo y nacionalcatolicismo”, en *Universidad y sociedad: historia y pervivencias*, València, Servei de Publicacions de la Universitat de València 2018, pp. 123-142.
- CORREA, Jorge i PALAO, Javier, “Intentos de autonomía universitaria”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, Valencia, Universitat de València, pp. 257-279.
- CORWIN, E. S. *El poder ejecutivo. Función y poderes (1787-1957)*, Buenos Aires, 1959.
- DANDOIS, “ Bernard Groethuysen i el jove Sartre”. pp. 159-172, en <http://modernes-2010>.
- DE ALCEDO, José Antonio, “Al filo de la noche. Coincidencia sobre Valencia”, *Levante*, 5 de junio de 1970.
- DE ARAQUISTÁIN, Luis, “Donoso Cortés y su resonancia en Europa”, “Congreso por la Libertad de la Cultura”, *Cuadernos*, setembre-desembre (1953).
- DE ARAQUISTÁIN, Luis, “La nueva etapa del socialismo“, *Leviatan*, núm. 1.
- DE ARAQUISTÁIN, Luis “¿ Qué partido obrero debe dirigir la revolución ?“, *Leviatan*.
- DE JOUVENEL, B. *De la politique pure*, París 1963.
- DE MAEZTU Y WHITNEY, Ramiro, *La crisis del humanismo*, Barcelona.
- DE RIQUER, Borja, *La dictadura de Franco*, vol. 9, en " Historia de España" dirigida per FONTANA, J i VILLARES, R., Sabadell, Crítica / Marcial Pons, 2010.
- DE VALCÁRCEL, Carlos, “Sobre los graduados”, *Claustro – Época 2a*, 4-5, estiu (1958).
- “Diego Sevilla Andrés habló ayer en la Cátedra Libre”, *Levante*, febrer de 1974.
- DÍAZ GARCÍA, Elías, “Carl Schmitt: la destrucción del Estado de Derecho“, *Revista Jurídica*, 8 (2003), Universitat Autònoma de Madrid, pp.143-162.

- DI FEBBO, Giuliana i JULIÀ, Santos, *El Franquismo*, Barcelona, Paidós, 2005.
- DONOSO CORTÉS, Juan *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo i el socialismo*, Madrid, Ediciones Rialp, 1954.
- DUCAJÚ, M., “Un homenaje a Diego Sevilla crea nuevas tensiones en la cátedra de Constitucional declaraciones de Josep Lluís Pitarch-”, *Levante*, 2 de febrer de 1997, p. 27.
- DUVERGER, M, *La VI République et le Régime présidentiel*, París, 1961.
- ENGELS, Frederic *Anti-Dühring. Filosofía. Política. Socialismo*. Madrid, 1932.
- ENGELS, Frederic, *La lucha de clases en Francia (1848-1850)*, Barcelona, 1938.
- ESDAILE, Charles, *La etapa liberal (1808-1898)*, *Historia de España*, tom 17, dirigida per John Lynch, Madrid, El País, 2007.
- ESTÉVEZ ARAÚJO, José A., *La crisis del Estado de Derecho liberal. Schmit en Weimar*, Barcelona, 1989.
- Luigi, FERRAJOLI, “Deshaciendo un posible equívoco”, *El País*, 29 de desembre de 2019.
- FINER, *Teoría y práctica del gobierno moderno*, Madrid, 1964.
- FLORES JUBERÍAS, Carlos, “Presentación”, *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 1, (1992).
- FRAGA IRIBARNE, Manuel, “Donoso Cortés ante la crisis de España: su visión ante el problema africano”, *Arbor*, (1955), pp. 47-65.
- FRANCH I FERRER, Vicent, “Aportaciones al conocimiento del Anarquismo Hispánico”, *Cuadernos de la Cátedra.Fadrique*
- FREXAS, José, *El socialismo y la teocracia, o sean observaciones sobre las principales controversias políticas y filosófico-sociales, dirigidas al excelentísimo Sr. D. Juan Donoso Cortés, Marqués de Valdegamas, en refutación de las más notables ideas de sus escritos y de las bases de aquellos sistemas*. Barcelona 1852-1853, tom III, p. 1.113, en Elías de Molins, *Diccionario biográfico*.
- FRIEDRICH, C. J., *Teoría y realidad de la organización constitucional democrática*, Mèxic, 1946.

- FUEYO ÁLVAREZ, Jesús, “Legitimidad, validez y eficacia. La significación jurídica y política del sistema de producción de normas”, *RAP*, núm 6.
- FUEYO ÁLVAREZ, Jesús, *Desarrollo político y orden constitucional*, IEP, Madrid, 1964.
- FUSTER, Joan, “J R J, sin secuela”, *Claustro* – Época 2a, 4-5, estiu (1958).
- FUSTER, Joan, “Mi vela en este entierro”, *Levante*, 5 de gener de 1963.
- FUSTER, Joan, *Correspondència*, Edició dirigida per Antoni Furió, Volum: Francesc Pérez Moragon. València, Eliseu Climent editor, 1997. p. 129.
- GALINDO, Cristina "Los 22.000 tiros en la nuca de Stalin", *El País*, 18 d'abril de 2010.
- GALINDO HERRERO, Santiago *Temas españoles*, Publicaciones españolas, Madrid, 1953, en <http://www.Filosofia.Org.mon>, Visitada el setembre del 2016.
- GALINDO HERRERO, Santiago, “España, punto clave para una comprensión entre Europa y África”, pp. 30-46.
- GARCÍA BERTOLÍN, J.R, “Dávila, la librería que hizo historia. “Vender libros prohibidos durante el franquismo era apasionante”, *Cartelera Turia*, 1773, (1997), pp. 23-24.
- GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando, “La doble derrota de Joaquín Maurín”, *Abc*, 29 de novembre de 2015.
- GARCÍA DE ENTERRÍA, Eduardo, *La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional*, Madrid, Civitas, 1981.

GORKIN, J., *Destin du Xxè siecle. De Lénine a Malenkov. Coexistence ou guerre*

permanent? París, 1954.

Gran Enciclopedia de España, dirigida por Guillermo Fatás Cabeza, Zaragoza, 1996.

- Ángel Ayala Alarco

- Ángel Herrera Oria

Gran Enciclopedia de la Comunidad Valenciana, Editorial Prensa Valenciana, 2005.

-Ignasi Villalonga Villalba

- Vicente Enrique Tarancón

Gran Historia de la Comunidad Valenciana, La. Editorial Prensa Valenciana, 2007.

IGUAL ÚBEDA, Antonio, "Carta abierta a don Diego Sevilla Andrés. El caso de Valencia", *Levante*, suplement València, 387, desembre (1963), p. 1-2.

JULIÁ, Santos, "Nación de Naciones", *El País*, 24 de febrer de

2019. "Nación de Naciones", *El País*, 24 de febrer de 2019.

HELLER, Herman *Europa y el fascismo*, Madrid, 1931.

HELLER, Herman , *Rechtsstaat oder Diktatur*, en *Escritos políticos*, Alianza Editorial, Madrid, 1985.

JAEGUER, W., *Paideia*, Mèxic, 1946.

LAÍN ENTRALGO, Pedro, *Descargo de conciencia (1930 – 1960)*, Barcelona, Barral, 1976.

LAZAREFF, E. i P. *Rusia después de Stalin*, Madrid, Editoria Nacional, 1956.

LEIBHOLZ, G., "La nature et les formes de la democratie", A., ph. du Droit, et de la s. J., 1936, núm., 3-4.

LENIN, *Marx-Engels-marxismo*, Roma, 1952.

LLANERO TÁBOAS, Mónica, *Una milícia de la justícia. La política judicial del franquismo (1936-1945)*, Madrid, Centre d'Estudis Constitucionals, 1996.

LUCIA LUCIA, Luis, *En estas horas de transición*, València, Editorial Diario de Valencia, 1930.

MABILEAU, *La personalitation du pouvoir dans les Gouvernements démocratiques*, RFSP, 1960.

MALDONADO RUBIO, Alfonso, *El camino inverso*, Paiporta, Editorial Denes, 2008.

MANCEBO, María Fernanda "República y Guerra Civil", en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 297-321.

- MARITAIN, J. , “Démocratie et autorité” en, A. de filosofía política, París, 1957.
- MARTÍN PALLÍN, José Antonio, "La memoria del golpe militar de 1936", *Claves*, 174, (2007), pp. 42-45.
- MARTÍNEZ NEIRA, Manuel, “La Universidad de Madrid en el primer franquismo, en “*Cuadernos de Historia Contemporánea*”, vol 24, pp. 361-417, en <http://revistas.ucm.es/index.php/CHCD/article/view/CHCO0202110361A/6936>.
- MARTÍNEZ NEIRA, Manuel, “Los catedráticos de la posguerra. Las oposiciones a Cátedra de Historia del Derecho español en el primer franquismo”, *CIAN*, 6 (2003), pp. 135-219, <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=763795>.
- MARTÍNEZ NEIRA, Manuel i RAMIS BARCELÓ, Rafael, *La libertad de enseñanza. Un debate del Ochocientos europeo*, Madrid, Editorial Dykinson, 2019, p. 156. Veure: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7456516>.
- MARTÍNEZ-POLI, “Con interesantes conferencias de D. Vicente Castell y D. Diego Sevilla Andrés, comenzó el VI Foro Juvenil”, prensa local, 9 de maig de 1970.
- MARTINEZ SERRANO, Josep A. i SOLER, Vicent, " L'anticatalanisme al País Valencia, L'Avenç, setembre (1977), pp. 24-30.
- MARTÍNEZ SOSPEDRA, Manuel, “El Proyecto de Ley para la Reforma Política. Análisis apresurado de una alternativa constitucional”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 2 (1976).
- MARTÍNEZ SOSPEDRA, Manuel, “Sobre el nacionalsindicalismo. Continuidad y cambio en el pensamiento de José Antonio”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Furio Ceriol*, 2 (1976).
- MARTÍNEZ SOSPEDRA, Manuel, “D. Diego y el inquisidor”, *Levante*, 8 de febrer de 1997.
- MARX, Karl, *Crítica de la Filosofía Hegeliana del Derecho Público*, en *Opere Filosofiche Giovanili*, Roma, 1950.
- MASOLIVER, Juan Ramón, "Sobre el intento de revolución desde arriba", *La Vanguardia Española*, 1 de diciembre de 1954.
- MATTEUCCI, Nicola, *Organización del poder y libertad. Historia del constitucionalismo moderno*, Madrid, Editorial Trotta, Departament de Dret Públic i Filosofia del Dret de la Universitat Carlos III, 1988 (col·laboració en la traducció de MARTÍNEZ NEIRA, Manuel).
- MAURIN, Joaquin, “La unidad internacional del proletariado”, *Leviatán*, núm. 10.

- MAYOR ZARAGOZA, Federico, en *Fadrique Furió Ceriol obra completa I, El Concejo y Consejeros del príncipe, Bononia*, MECHOULAN, Henry i PÉREZ DURÀ, Jordi ,codirectors, València, Edicions Alfons el Magnànim i Edicions UNESCO, 1996.
- MELÉNDEZ, Leonor, *Cánovas y la política exterior española*, Madrid, 1944.
- MEISNER, Maurice, “Revolució xinesa: un comentari sobre el paper de les ideologies en la història”. Ediciones Herramienta, *Revista Herramienta*, 37, Àsia, marxisme.
- MICHONNEAU, Stéphane, RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, VELA COSSÍO, Fernando, directors; FARALDO, José M i RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, “La reconstrucción de Madrid y de Varsovia desde 1939/1945: diferencias estructurales y similitudes orgánicas”; FARALDO, José M, RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, i VELA COSSÍO, Fernando entrevista a Iratxe MOMOITIO, en *Paisajes de guerra. Huellas, reconstrucción, patrimonio (1939 – Años 2000)*, Madrid,, Casa Velázquez-Ediciones complutense, 2019.
- MIRKINE-GUETZÉVITCH, Boris, “Los principios constitucionales del Estado dictatorial”, *Revista de Derecho Público* (1934).
- MOLINA, Esteban, “¿Cómo detener el mal: el decisionismo político de Donoso Cortés? ”, *Archipiélago*, 56 (2003), p. 47-52.
- NADAL, Santiago, "Maura, gran esperanza, gran decepción", *Correo Literario*, setembre de 1954.
- NELLESEN, “Europe ohne Spanien, *Die Welt*, 11 de juny de 1964.
- OMBUENA ANTIÑOLO, José " El ostracismo como constitución política", *Hoja Oficial del Lunes*,19 de julio. de 1954.
- OSTROGORSKY, M., *La démocratie et l'organisation des partis politiques*, París, 1903, volum II.
- PANUNZIO, S. ,*Teoria generale dello stato fascista*, Pàdua, 1939.
- PASQUAL ARROYO, Guillem, *Aproximación a la biografía de Diego Sevilla Andrés*, València treball d'investigació, Universitat de València, 2008.
- PIQUERAS, José Antonio, *Cánovas y la derecha española. Del magnicidio a los neocon*, Barcelona, Península, 2008
- PEÑA GONZALO, Lorenzo "Consideraciones críticas sobre el pensamiento filosófico-político de José Ortega y Gasset", en [http:// ip.jurid.net](http://ip.jurid.net). Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CSIC).

- PÉREZ I MORAGÓN, Francesc, “Breu repàs de polèmiques”, *L'Avenç*, setembre (1977), pp. 18-23.
- PESET, Mariano, “Los años de espera”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 359-380.
- PESET, Mariano, “Rebelión en la universidad”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 381-428.
- PESET, Mariano, “La etapa final de Franco”, *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 429-489.
- PESET, Mariano, i CORREA, Jorge, “Vicente Blasco, rector perpetuo”, en *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, pp. 145-162.
- PRESTON, Paul, *Botxins i repressors. Els crims de Franco i dels franquistes*, Barcelona, Base, 2006.
- RAMÍREZ Jerez, Pablo, i MARTÍNEZ NEIRA Manuel, *La historia del derecho en la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. Los concursos de derecho consuetudinario*, Madrid EditorialDykinson,2017, en <http://e-archivo.uc3m.es/handle/10016/28809>.
- RIPOLLÉS SERRANO, María Rosa, “La autoridad. Variaciones sobre un mismo tema”, *Cuadernos de la Cátedra Fadrique Fuio Ceriol* (1976), p. 54.
- RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, “La Universidad de Madrid como escenario de las relaciones hispano-alemanas en el primer franquismo (1939-1951)”, *Ayer*, 69 (2008) pp. 101-128, en <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=259688>.
- RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina i VENTURA HERRANZ, Daniel, “De exilios y emociones”, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2014, pp. 113-138, en <http://revistas.ucm.es/index.php/CHCO/article/view/46684>.
- RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, “Presentación. La universidad, su historia y los historiadores”, *Ayer*, 101 (2016) pp. 13-22, en, http://revistaayer.com/sites/default/files/articulos/101/ayer101_universidadesbajodictaduras.pdf.
- RODRÍGUEZ-LÓPEZ, Carolina, “Estando muertos todavía hablan. La universidad de Madrid en el primer franquismo”, *Ayer*, 101 (2016), pp. 105-130, en http://dialnet.revistaayer.com/sites/default/files/101-4-ayer101_universidadesbajodictaduras.pdf.

- RODRÍGUEZ TEJADA, Sergio, *Zonas de Libertad. Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universidad de Valencia, Vol. II (1965-1975)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009.
- ROJAS MARCOS, Alejandro, *La Asociación Católica Nacional de Propagandistas*, Paris, Ruedo Ibérico, 1974.
- RUBIO, Javier “La política exterior de Cánovas del Castillo: profunda revisión” , Ediciones Universidad de Salamanca, Stud. his., Hª cont., 13-14, pp. 167-197, en, http://campus.usal.es/~revistas_trabajo/index.php/0213-2087/article/viewFile/5848/5874.
- SALOMÓN, María Pilar, “Beatas sojuzgadas por el clero: la imagen de las mujeres en el discurso anticlerical en la España del primer tercio del siglo XX”, *Feminismos/s*, 2 (2003), pp. 41-58, en http://rva.va.es/dspace/bistream/10045/2953/1/Feminismos_2_04.pdf.
- SÁNCHEZ FERRIZ, Remedios, “La mujer en las leyes fundamentales”, en *Cuadernos de la Cátedra, Fadrique Furió Ceriol*, 2 (1976).
- SIMÓ SANTOJA, Vicente Luis, “ ¿Es la guerra inevitable?”, *Claustro – Época 2a*, 4-5, estiu (1958).
- SÁNCHEZ-GIJÓN, Antonio, “Hermandades”, *Claustro – Época 2a*, 4-5, estiu (1958).
- SANTACREU SOLER, José Miguel i GIRONA ALBUIXEC, Albert, en “La agonía de la retaguardia”, en “*La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana*”, núm. 15, València, Editorial Prensa Valenciana, 2007, pp. 31-74.
- SANZ, Vicent i FORTI, Steven, “La reverberación rusa”, *NEXOS* (2015), pp. 1-9, <http://www.nexos.com.mx/?=33912>.
- SANZ DÍAZ, Benito, *Rojos y demócratas. La oposición al franquismo en la Universidad de Valencia 1939- 1975*, Valencia, Feis, CCOO País Valencià, Albatros, 2002.
- SANZ DÍAZ, Benito, “L’oposició unversitaria al franquisme 1939-1975 ”, *DISE*, (2013), p. 106-128.
- SANZ DÍAZ, Benito, “La facultad contra la dictadura”, en”, *La Facultad de Derecho de Valencia 1499-1975*, València, Universitat de València, 2018, pp. 489-502.
- SCHMITT, Carl, *Donoso Cortés interpretato in una prospettiva paneuropea*, Milano, Adelphi Edizioni, 1996.

- SEGUÍ TEROL, María Rafaela, *Juan Donoso Cortés. Teoría del Estado y visión de Europa*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2016.
- SCHIERA, Pierangelo, *El constitucionalismo como discurso político*, Madrid, Editorial Dykinson, 2012, en http://e-archivo.uc3m.es/costitucionalismo_schiera_2012 (col·laboració en la traducció de MARTÍNEZ NEIRA, Manuel).
- STAWAR, A., "Bonapartime et fascisme", en *Libres essais marxistes*, París, 1960.
- STALIN, Josif, *Les questions du Léninisme*, París, 1947.
- SUÁREZ, Federico, *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, Pamplona, Ediciones Eunate, 1997.
- SUAREZ, Karina, Mèxic, "Mexicanos Laicos contra mexicanos religiosos: 90 años del fin de la Guerra Cristera", *El País*, 21 de juny de 2019, en <http://biblioteca.itam.mx/estudios/60-89-84/GabrielaAguirre.LaiglesiaCatolica.pdf>.
- TOMIC, Mirjama, "Campaña de la prensa yugoslava para rehabilitar a Milovan Djilas", *El País*, 24 de maig de 1989.
- TORRES FABRA, Ricard Camil, "Los juicios sumarísimos", en *La Guerra Civil en la Comunidad Valenciana* núm. 16, Valencia, Editorial Prensa Valenciana, 2007, pp. 114-124.
- TOUCHARD, Jean *Historia de las ideas políticas*, Fuenlabrada, Madrid, Editorial Tecnos, 1993.
- TROSTSTKY, León, *Stalin*, Barcelona, 1947.
- VALLS, Rafael, *La Derecha Regional Valenciana (1930-1936)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1992.
- VARELA SUANCES, Joaquin, "La Constitución en la España del siglo XX", *Claves* 163, (2006), p. 31-42.
- VILLARES, Ramón, i MORENO LUZÓN, Javier *Restauración y Dictadura*, vol. 7, *Historia de España*, dirigida per FONTANA, Josep, i VILLARES, Ramón, Barcelona, Crítica- Marcial Pons, 2009.
- VV.AA., *Estudios en Homenaje al profesor Diego Sevilla Andrés: Historia, Política y Derecho*, 2 vols, Valencia, Universidad de Valencia, 1984.
- WEBER, Max, *Economía y sociedad*, Mèxic 1944.
- ZEDONG, Mao, *Oeuvres choisies*, París 1956, III.

6 . WEBS CONSULTADES

- Agrupación de pensamiento político y social en Canarias, (juliol 2017)

Juan Donoso Cortés, Discurso de la dictadura, en:

<http://pensamientocatolico.wordpress.com>

-Col·legi Major San Joan de Ribera, [http:// www.uv.es/~cmusjr/historia](http://www.uv.es/~cmusjr/historia) (gener 2006)

- Fundación Speiro, [https://fundacionspeiro.org/revista, verbo/1962/3/documento-110](https://fundacionspeiro.org/revista_verbo/1962/3/documento-110)
(juny 2020)

- Manifiesto de "Los Persas", <https://mamalola.files.wordpress.com> (abril 2010)

-Maristas València. www3.planalfa.es/scorazonva/colegio/historia.htm. (febrer 2006)

- Nova política econòmica (NEP), [http://www.marxist.org/nin>dictadures/cap.4-5](http://www.marxist.org/nin/dictadures/cap.4-5).

-Proyecto Filosofía en España, Luis de Araquistáin, [www.filosofía.org](http://www.filosofia.org). (juliol 2009)

- **Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.es>**

- Léon Blum (novembre 2020)

- Charles de Montalembert (octubre 2020)

- Milovan Djilas (novembre 2020)

- Vladislav Gomulka (novembre 2020)

- Soren Kierkegaard (setembre 2020)

- Arthur Koestler, (setembre 2020)

- Pierre Royer-Collard (setembre 2020)

- Pierre Royer-Collard (setembre 2020)

- Hebert Spencer (setembre 2020)

-**Real Academia de la Historia. Diccionario Biográfico, <http://dbe.rah.es/>**

- Antonio Alcalá Galiano (març 2020)

- Antoni Aparici i Guijarro (novembre 2020)

- Álvaro de Figueroa Torres (*conde de Romanones*) (març 2020)
- Rafael Calvo Serer (setembre 2020)
- Francec Cambó i Batlle (març 2020)
- Emilio Castelar y Ripoll (novembre 2020)
- Fernando Castiella y Maiz (setembre 2020)
- Joaquín Costa Martínez (març 2020)
- Juan de Mariana (novembre 2020)
- Jesús Fueyo Álvarez (novembre 2020)
- Ángel Ganivet García (març 2020)
- Amadeu Hurtado (març 2020)
- Ramiro de Maeztu y Witney (març 2020)
- Evaristo de Ventosa (març 2020)
- Serafín Estébanez Calderón (març 2020).
- Joaquín Maurín (novembre 2020)
- Ramón Menéndez Pidal (setembre 2020)
- Eugenio Montero Ríos (març 2019)
- Jose Nakens Pérez (setembre 2020)
- Andreu Nin (novembre 2020)
- José Ortega i Gasset (març 2020)

-Real Academia de la Historia. Diccionario Biográfico, <http://dbe.rah.es/>

- Jesús Pabón y Suárez de Urbina (febrer 2019)
- Manuel Pardiñas (febrer 2019)
- Enric Prat de la Riba Sarrà (febrer 2019).
- Manuel Ruiz Zorrilla (abril 2020) .
- Nicolás Salmerón Alonso (març 2020)
- Francisco Silvela (març 2020).
- Josep Torras i Bages Zorrilla (abril 2020)
- Miguel de Unamuno (setembre 2020)
- Juan Vázquez de Mella (setembre 2020)
- Evaristo de Ventosa (març 2020)

- Solomon Abràmovich Losovski, [http:// www.marxist.org/espanol/losovsky/index.htm](http://www.marxist.org/espanol/losovsky/index.htm).
- Hans Barth, Verdad e ideologia, <http://www.revistadelauniversidad.mx/articles/79404d57-3f68-4dbd1261cc73997/98-hans-barthverdad-e-ideologia>.
- Isaac Deutscher, <http://www.marxist.org>espanol/deutscher>.
- Elías Díaz García, Universidad Autònoma de Madrid, <http://.www.ua.es>diaz-elias-2008>curriculum>.
- Santiago Galindo Herrero, [http:// www. ecured.cv](http://www.ecured.cv), octubre de 2017.
- Julián Gómez García (Gorkin), [http:// www.filosofia.org](http://www.filosofia.org). Proyecto Filosofía Español.
- Herman Heller, http://www.biografiasyvidas.com/biografia/h/heller/_hermann., març de 2020.
- Samuel Pufendorf, <http://archivos.juridicas.unam.mx/bvjwww/bjv/libros/6/2698/12.>, març de 2020.
- Karl Kautsky, [http://www,marxist org/espano/Kautsky/index](http://www.marxist.org/espano/Kautsky/index).

